

Julius E. Olson

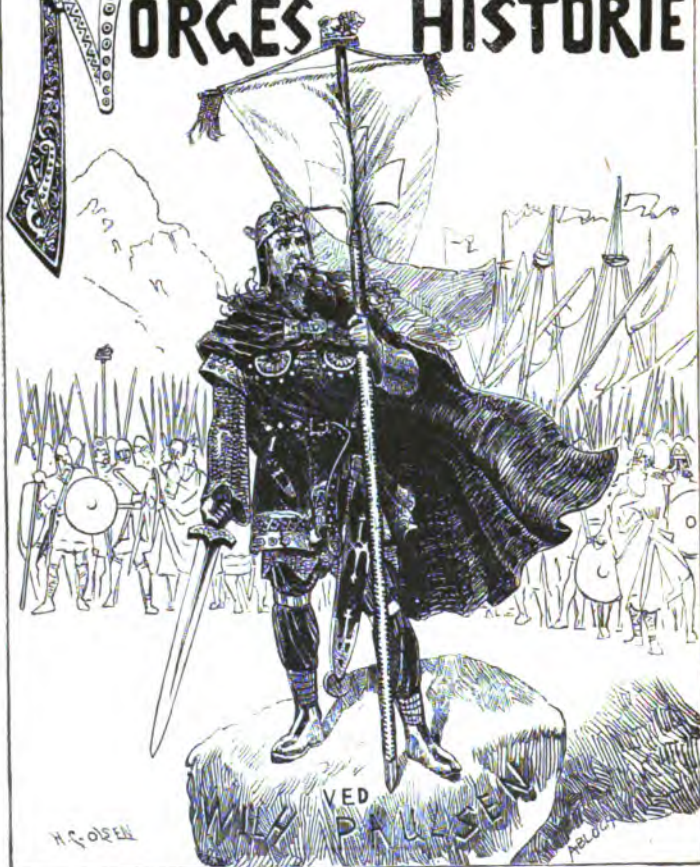
Nov. 1895

Fortællinger

af

Norges Historie.

IV.

FORTÆLLINGER
AF
NORGES HISTORIE
VED
WILH PAULSEN
H.C. OLSEN

Fortællinger

af

Norges Historie.

Ved

Vilh. Poulsen,
Sognepræst til Siljord.

Norske Mand i Hus og Hytte,
tak din store Gud!
Landet vilde han beskytte,
skjønt det mørkt saa ud.
Alt, hvad Fædrene har kjæmpet,
Mødrene har grædt,
har den Herre stille læmpet,
saa vi vandt vor Ret!

Fjerde Bind.

Fra 1814 til Kong Oscar II.'s Tronbestigelse.

Med 85 Billeder og 3 Initialer.

Kristiania.
P. T. Mallings Boghandels Forlag
(G. Kr. Johs. Parmann).
1893.

Det Mallingske Bogtrykkeri.

Indhold.

Julius E. Olson

Nov. 1895

Fortællinger
af
Norges Historie.

IV.

Fjerde Bind.

Fra 1814 til Kong Oscar II.s Tronbestigelse.

Norge bliver frit og selvstændigt.

Forsamlingen paa Eidsvold.

Den 24de Januar kom Tidenden om Freden i Kiel til Prindsen. Vilkaarene for den holdt han indtil videre hemmelige, og kun dunkle Rygter udbredte sig i Almenheden. Da de endelig blev kjendte, var Indtrykket overvældende. „Hvad er der forefaldet“, skriver en Samtidig i sine Optegnelser, „siden Kong Fredrik saaledes ved et Pennestrøg fraskriver sig 900 000 af sine tro Undersaatter, der i fem Aar har lidt meget og spist Barkebrød for saaledes at bortgives som Kvæg. Er Rendsborg erobret? Er hele Jylland besat?“ — — Saadanne Spørgsmaal krydsede hinanden, men er stedse blevne besvarede med: „Intet er forefaldet! Kongen og Staben staar i al rolig Sikkerhed paa Hindsgavl og Fyen. Ingen er sat over til Jylland! Intet Liv er vovet, ingen

rask Daad er forsøgt." Forinden Fredsvilkaarene var kjendte af Almenheden, forlod Prindsen 27de Januar Byen for at tage til Trondhjem. I Gudbrandsdalen standsede han foran Mindestøtten over Sinclair. Da han havde læst Indskriften, spurgte han Dølerne, som havde stimlet sammen, om de, som Fædrene, vilde vove Liv og Blod for Fædrelandet, og pegende paa Støtten fremsagde han Verselinierne:

„Ve hver en Nordmand, som ei bliver hed,
saa ofte han denne mon skue."

Han vilde ogsaa se Stedet, hvor Slaget havde staaet, og understøttet af et Par Døler kravlede han i Mørket ved Fakkernes Skin opad Uren. — Men hvor Prindsen for, ytrede Folket den mest levende Afsky for fremmed Aag, og under høirøstede Troskabsforsikringer forlangte de Vaaben for at værge Landet og forsvare sin Selvstændighed. Det Indtryk, han fik af Folket, var et overmaade gunstigt. „Hvilket Folk!" skrev han i sin Dagbog. „Det kommer jeg bestandig tilbage til — denne Simpelhed og Elskværdighed i Væsen og saa udpræget et Fædrelandssind!"

I Trondhjem blev han modtagen med stor Stads. I Sange, som Bispen, Bugge, digtede til hans Ære, kaldtes han „vor Sverre", „vor Haakon", og der forsikredes, at

altid skal Klippens erkjendtlige Sønner
signe den Krone, som Kristian bar.

Prindsen blev dog ikke længe der nord; allerede 9 Febr. tog han gjennem Østerdalen tilbage, reiste dog ikke lige til Kristiania, men standsede paa Eidsvold. Herhen havde han stævnet en Del af Norges mest ansete Mænd, med hvem han vilde raadslaa om, hvad der under de fortvilede Forhold var at gjøre. Der mødte saaledes Rosenkrantz, begge

Ankere, Sommerhjelm, Falbe, Collett og fl. Mellem de Mænd, som var kaldte til Eidsvold, var ogsaa Professor ved Universitetet, Georg Sverdrup. Paa Veien derop fik han etsteds til Skydskarl en gammel Bonde, som spurgte,

Georg Sverdrup.

hvorfor der reiste saa mange til Prindsen paa Eidsvold. „De skal vel, kan jeg tænke," sagde han, „med Prindsen overlægge, hvorledes Norge skal overgives til Sverige; skal du være med i dette Lag, da maa du for Guds Skyld, aldrig give din

Stemme til, at Norge overgives til Sverige. Jeg vil give mit og mines Liv og alt for ikke at opleve den Dag, da Norge bliver underkastet Sverige. Og han endte med disse Ord: „Men hvad du gjør eller ikke, saa husk for alting paa, at Gud er attaat." Det sidste Ord blev sagt paa en Maade, jevnt og dog med dyb Følelse, der gik Sverdrup til Hjerte.

Han mindedes Bondens Ord, da han kom til Eidsvold, og et Par af de der forsamlede meddelte ham, at Prindsen vilde have Enevoldsmagt. De lød endnu i hans Øre, da han kaldtes ind til denne, som sagde ham, at han ansaa sig arveberettiget til Tronen, og at han heri var bestyrket af mange af Norges dygtigste og mest oplyste Mænd. Han spurgte Sverdrup om hans Mening. Med den indtrængende Kraft og Veltalenhed, som var ham eiendommelig, udviklede saa denne, at da Fredrik den sjette kun havde opgivet Norges Krone, fordi han var nødt dertil, saa havde Norge gjenvundet sin naturlige og uomtvistelige Ret til selv at give sig en Forfatning og vælge sig et Overhoved. „Da jeg", fortæller Sverdrup selv, „endte min Bevisførelse med den Ytring, at jeg ikke tvilede om, at det norske Folk ved frit Valg til Konge vilde kaare Prindsen, som i Farens Stund vilde knytte sin Skjæbne til Folkets, og at jeg var overbevist om, at hans kongl. Høihed vilde finde det meget hæderligere, at Harald Haarfagers og Sverres gamle Krone overraktes ham af et frit Folk, end om han fik den ved Arv eller paa anden Maade", sagde Prindsen med et Smil: „Nu bliver De poetisk." Jeg forsikrede, at kun Kjærlighed til Sandhed og Fædreland havde ledet min Tale. Prindsen traadte derpaa hen til mig: 'De har Ret; jeg er overbevist', og han bad mig derpaa for det forsamlede Møde at gjentage, hvad jeg havde sagt."

Det gjorde Sverdrup, de tilstedeværende sluttede sig til ham, flere af dem havde allerede før Sverdrup kraftig paavirket Prindsen i samme Retning som denne, og da alle var imod at vedtage Fredsvilkaarene i Kiel, blev det bestemt, at Kristian Fredrik skulde overtage Styrelsen under Navn af Landets Regent; senere skulde en Forsamling af folkevalgte Mænd træffe endelig Bestemmelse om Norges Skjæbne. Næste Morgen samledes man igjen, og da oplæste Prindsen de Kundgjørelser, som skulde underrette Nordmændene om hans Hensigter. „Det var en saare høitidelig og hjertelig rørende Scene. Alle tilstedeværende brast i Graad, og Prindsen selv med under Oplæsningen."

Lige efter Mødet meddelte Kristian Fredrik den danske Konge, hvad der var skeet og Grundene for sin Handlemaade. Samme Dag, den 19 Febr., udstedte han et aabent Brev til det norske Folk, hvori han meddelte, at han „odelsbaaren til Norges Trone og bestemt i denne Stund til at staa i Spidsen for et trofast og tappert Folk, villigen fulgte det hellige Kald, Nordmændene stillede til ham, og overtog Landets Styre, indtil en Forsamling af folkevalgte oplyste Mænd kunde vedtage en Regjeringsform, som kunde „betrygge Folkets Fred og Statens Tarv". Samme Dag udstedtes ogsaa en Kundgjørelse til Nordmændene, hvori det bl. an. hedder: „Sværger at ville hævde Norges Selvstændighed, kræver Gud den almægtige til Vidne paa eders Eds Oprigtighed og nedbeder Himlens Velsignelse over eders elskte Fædreland! Det er Guds Styrelse, trofaste Nordmænd! at jeg, Norges Trones odelsbaarne, i denne Stund er midt iblandt eder; nu kan I vorde reddede ved den Samdrægtighed, der bor i eders Barm. — Af Forsynet bestemt til i denne Stund at styre Riget skal jeg med

kraftig Haand, uden at ændse Møie og Farer, værne om Norges Sikkerhed og holde Lovene i Hævd." Ved en Rundskrivelse til Biskopperne blev der paalagt at foranstalte Gudstjeneste i Kirkerne, og i disse blev der aflagt Ed paa „at hævde Norges Selvstændighed og vove Liv og Blod for det elskede Fædreland", og paa samme Dag valgtes blandt hvert Præstegjælds Embedsmænd, Brugseiere, Jorddrotter eller Gaardbrugere over 25 Aar 2 Mænd, der skulde vælge 3 andre i Amtet til at møde paa Eidsvold den 10de April for at vedtage Norges Regjeringsform. Af hver Division i Hæren og hver Brig og Værft blev der valgt 2 Valgmænd, en Officer og en af Underklasserne, der tillige skulde være Gaardeier, for at udvælge Repræsentanter for Hæren og Flaaden til Rigsforsamlingen.

Et Par Dage efter (22 Febr.) lod Regenten for Kristiania Myndigheder oplæse Kielerfredens Bestemmelser, Fredrik den sjettes Brev til Nordmændene, hvori han løste dem fra deres Troskabsed, og hans Skrivelse til Kristian Fredrik med Befaling at vende tilbage til Danmark og overgive Fæstningerne til Svenskerne. Høitidelig erklærede Regenten, at han ikke vilde adlyde Kongens Bud. De tilstedeværende gav, opfordrede af Regenten, hverandre Hænderne paa, at de som trofaste Nordmænd vilde virke for Fædrelandets Sag. Regentens Kundgjørelser blev derpaa ved Herolder oplæste i Byens Gader, og han selv viste sig til Hest, omgiven af sin Stab, og saavel til Soldaterne som til Borgerne holdt han Taler, der besvaredes med rungende Hurraraab.

Samme Dag gav han Foretræde for tre svenske Sendebud, der skulde overbringe fra den svenske Konge til Nordmændene en Kundgjørelse om Kielerfreden, og hvad der af

denne fulgte. Den Heftighed, hvormed Prindsen tiltalte Sendebudene, var alt andet end klog og maatte umuliggjøre enhver fredelig Tilnærmelse til Sverige; den blev ogsaa dadlet af flere Nordmænd.

Nogle Dage efter, den 25 Febr., var der befalet Gudstjeneste, hvorved Prindsen og den forsamlede Menighed skulde aflægge Ed paa at hævde Norges Selvstændighed og vove Liv og Blod for Fædrelandet. Eden blev aflagt under dyb Bevægelse af Prindsen og den hele Forsamling, og da denne sidste til Slutning istemte: „Held for Norge, Held for Norges Regent", svarede han: „Elskede norske Folk! modtag mit Hjertes Tak. Folkets Kjærlighed er min Glæde og min Løn. Lad mig altid finde en saadan Stemning hos eder, og Gud skal velsigne os." Høitideligheden var „mægtigt gribende, og der var vist ingen for Fædrelandet følende Nordmand", siger Jak. Aall, „til hvilken politisk Farve han end monne høre, som jo forlod denne Høitid med et rørt Sind og de varmeste Ønsker for Norge. Jeg ved aldrig at have bivaanet nogen Kirkehøitid, hvorved jeg som Nordmand har følt mig mere bevæget."

Nogle Dage efter vendte Grev Wedel-Jarlsberg tilbage fra Danmark, hvortil han i Anledning af Norges Kornforsyning var reist Høsten i Forveien. Veien hjem blev han nødt til at lægge gjennem Sverige. Den svenske Sendemand i Kjøbenhavn gav ham Pas og Brev til General Essen i Wenersborg, der var udnævnt til Generalguvernør over Norge. Her fik han vide om Begivenhederne i Norge, men skjøndt han fremdeles vilde Forening med Sverige og derom før Kielerfreden havde pleiet Underhandlinger med Karl Johan, vilde han dog ikke binde sig, men forbeholdt sig overfor Essen fuld

Handlesfrihed, ligesom han overfor den svenske Sendemand i Kjøbenhavn havde nægtet at aflægge Troskabsed til Karl den trettende. Efter Tilbagekomsten hertil gjorde han Kristian Fredrik sin Opvartning. For ham udtalte han sin Billigelse af Beslutningerne paa Eidsvold 16de Febr.; men han syntes ogsaa, at man skulde indlede Underhandlinger med Sverige, for at holde sig en Dør aaben, om det skulde gaa anderledes, end man haabede. Prindsen sagde, at et saadant Sprog kaldtes i Norge svensk og bad ham ikke offentlig at fremkomme med slige Ytringer.

Som Landets Regent maatte Prindsen have et Raad. 2 Marts blev der ogsaa oprettet et Regjeringsraad med 5 Departementer, der styredes af Haxthausen (for Finantserne), Jonas Collett (for det indre), Sommerhjelm (Justitsvæsenet), N. Aall, (Tolden), C. Anker (Skog og Bergvæsen). Biskop Bech stod i Spidsen for Kirke- og Oplysningsvæsenet og havde ved Siden Professorerne Nils Treschow og Georg Sverdrup. For at vinde Wedel havde Prindsen oprindelig tænkt at tilbyde ham en Plads i Raadet, men dennes politiske Holdning gjorde dette umuligt.

Den almindelige Stemning var for et Indfald i Sverige, der, da Kronprindsen var i Tyskland, hverken havde mange eller meget øvede Tropper; men denne Mening var ikke Prindsens, der vilde indskrænke sig til en Forsvarskrig. Dette kunde ogsaa lade sig høre, naar han blot havde forberedt den med Omhu, saa den kunde føres med Kraft. Men han forsømte Hæren, baade dens Forpleining, thi han undlod at oprette Magasiner, og dens Ledelse, da han lod den mangle en General. Det vilde han selv være, skjøndt han ikke levede mellem Soldaterne. Mere end paa hvad Vaabnene kunde

udrette, stolede han paa Underhandlinger, og han havde derfor allerede i Februar sendt C. Anker til England, senere ogsaa Broderen, General P. Anker, for hos Prindsregenten og de ledende Politikere derover at virke for Norges Sag.

Der var ogsaa i visse Kredse i England en varm Deltagelse for Norges Reisning, om end Tiden viste, at den ikke var almindelig nok til at fremkalde et Omslag i den engelske Politik. Endnu varmere var Stemningen i Danmark for Norge. Bevægelsen der var ligesaa stor som heroppe, og Begeistringen for Kristian Fredrik om muligt endnu større. Kongen savnede heller ikke Deltagelse for den norske Reisning og for ham, som stod i Spidsen for den; men han maatte optræde med stor Forsigtighed for ikke at give Stormagterne Mistanke om, at han spillede under Dække med Prindsen. Den søgte ogsaa Kristian Fredrik at bortlede fra Kongen ved med Flid at indtage en fiendtlig Holdning overfor Danmark. Da derfor Kong Fredrik krævede, at de danske Krigsskibe, som laa i Norge, skulde vende tilbage til Danmark, besluttede Kristian Fredrik, skjøndt han indrømmede Danmarks Eiendomsret, at tage dem i Besiddelse for at „bevare denne Sjøstyrke“, som han udtrykte sig, i Norges Tjeneste. Han iværksatte sit Forsæt. Det norske Flag, — vi havde allerede faaet et rødt med hvidt Kors og en Løve øverst ved Stangen, — blev heiset ombord paa Skibene, og Officererne afforbret Ed til Norge. Tomas Fasting, der, som fortalt, var en af Deltagerne i Slaget ved Kjøbenhavns Rhed, fik Befaling over Sjøstyrken.

Eidsvoldsbygningen.

Rigsforsamlingen paa Eidsvold.

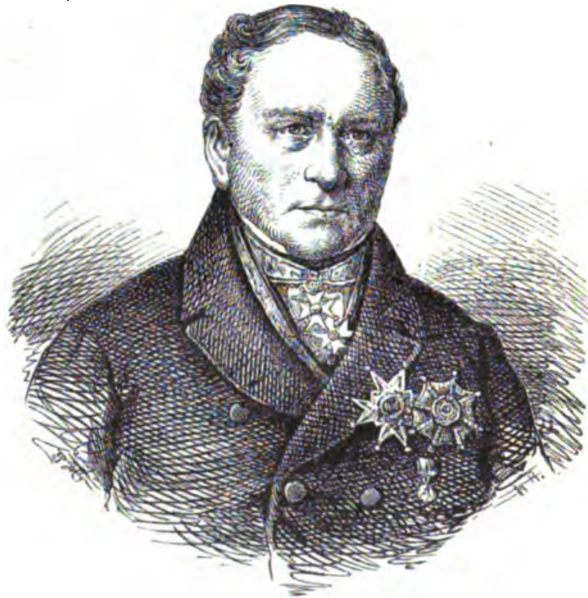
Forhandlingen om Hovedgrundsætningerne i Forfatningen.

Den 10de April var den grundlovgivende Rigsforsamling traadt sammen paa Eidsvold. 112 Udsendinger var fremmødte. Deraf havde Landets største By Bergen 4, Kristiania, Kristiansand og Trondhjem hver 2 og de øvrige Byer hver en Repræsentant. Fra hvert Amt var der sendt 3 Mand (mindst en af disse skulde være Bonde), og fra hvert af de to Grevskaber (Jarlsberg og Laurvik) 3; fra Hæren 27 og fra Flaaden 4. De fik Hus paa Gaardene omkring Eidsvolds Jernværk, i hvis store Hovedbygning Rigsforsamlingen skulde holdes. Folkets udkaarne Mænd samledes første Gang i Eidsvold Kirke — den tiende April var en Søndag —

„for at bede Herren om Held og Velsignelse til deres for den nærværende som for de tilkommende Slægter vigtige Foretagende." Dagen efter aabnedes Rigsforsamlingen af Prindsen med en Tale, der sluttede med „Held Norge", hvilket Udraab tre Gange gjentoges af Forsamlingen. Denne valgte derpaa fire Embedsmænd; til Præsident (for 8 Dage) Kammerherre og Generalveiintendant Peder Anker, Repræsentant for Akershus Amt. Den 12te nedsattes Konstitutionskomiteen paa 15 Medlemmer, der skulde gjøre Udkast til en Forfatning for Norge. Disse 15 var: Oberst D. Hegermann, Sorenskriver Kr. Magn. Falsen (for Akerhus Amt), Professor Georg Sverdrup (for Kristiania), Jernværkseier Jak. Aall (for Nedenæs), Præsten Jonas Rein (for Bergen), Kapt. P. Motzfeldt, Justitiarius Rogert, Grev Herm. Wedel-Jarlsberg (for Jarlsberg), Byfoged Diriks, Præsten Nikolai Wergeland (for Kristianssand) Oberstløitn. Stabell, Toldprokurør Omsen, Provst Fr. Schmidt, Oberst Petersen og Provst Middelfart. Komiteen havde et godt Grundlag for sit Arbeide i flere forfattede Udkast til en Forfatning og navnlig i et, som kort i Forveien var udarbeidet af Falsen og Lektor J. G. Adler, der senere blev Kabinetssekretær hos Kristian Fredrik. Med dette Udkast som Ledetraad kunde Komiteen allerede den 15de blive enig i at foreslaa for Rigsforsamlingen til Vedtagelse følgende Hovedgrundsætninger:

1.) Norge bør være et indskrænket og arveligt Monarki. 2.) Folket bør udøve den lovgivende Magt gjennem sine Repræsentanter. 3.) Folket bør ene have Ret til at beskatte sig gjennem sine Repræsentanter. 4.) Krigs- og Fredsretten bør tilkomme Regenten. 5.) Kongen bør have Ret til at benaade. 6.) Den dømmende Magt bør være adskilt fra den lovgivende og udøvende. 7.) Trykkefrihed bør finde Sted. 8.) Den

evangelisk-lutherske Religion bør forblive Statens og Regentens Religion. Alle Religionssekter tilstedes fri Religionsøvelse; dog er Jøder fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget. 9.) Nye Indskrænkninger i Næringsfriheden bør ikke tilstedes. 10.)

S. Løvenskiold.

Personlige eller blandede arvelige Forrettigheder bør ikke tilstaaes nogen for Fremtiden. 11.) Statens Borgere er i Almindelighed lige forpligtede til i en vis Tid at værne om Fædrelandet uden Hensyn til Stand, Fødsel eller Formue.

Vedtagelsen af disse Grundsætninger af Rigsforsamlingen kostede Kamp. I Forsamlingen var nemlig to udprægede Partier. Det ene dannedes af dem, der vilde et frit selvstændigt Norge med Kristian Fredrik til Konge; det andet ønskede

W. F. K. Christie.

en Forening med Sverige, dog saaledes, at der tilstodes Norge en fri Forfatning. Hovedmændene for dette var den allerede oftere omtalte Grev Herm. Wedel-Jarlsberg, Amtmand Severin Løvenskiold, Jak. Aall, Præsterne H. Grøgaard

og N. Wergeland, medens de indflydelsesrigeste Mænd inden Selvstændighedspartiet var Kr. Mag. Falsen, G. Sverdrup, Sorenskriver (senere Stiftamtmand) Christie og Præsten Jonas Rein. Under Forhandlingerne om den første Grundsætning foreslog en af Repræsentanterne, den varmhjertede Kapt. Holck tilføiet: „og Regenten bære Titel af Konge.“ Forslaget vakte stor Bevægelse; man begyndte at tale i Munden paa hverandre, og først da Larmen var stilnet, fik Wergeland Ordet. Men da han misbrugte det til Oplæsning af en Afhandling om de forskjellige Regjeringsformer, blev han afbrudt af Raabet: Til Orden og maatte opgive at læse den til Ende. Wedel, H. Løvenskiold, Præsten Hans Grøgaard, gjorde gjældende, at man ikke den Dag kunde forhandle om Regentens Titel, da det ikke, som Reglementet paabød, var fremsat Forslag derom i et tidligere Møde. Alligevel gik Tillægget med stort Flertal igjennem.

Kongens Ret til at begynde Krig vilde enkelte have indskrænket til blot at gjælde Forsvarskrig; men Grundsætningen blev dog vedtagen i den oprindelige Form, da man fandt, at Stortingets Bevilgningsret forebyggede Misbrug.

Den ottende Grundsætning fremkaldte ved sin Slutning, at Jøder skulde nægtes Adgang til Riget, et livligt Ordskifte. Wedel var imod den; Rein ligesaa, men andre derimod vilde have den staaende. Striden herom fik dog en brat Ende, da Listerbonden Teis Lundegaard efter Henr. Wergelands Beretning reiste sig op og raabte: „Op alle, som ingen Jøder vil have i Landet!“ og de fleste reiste sig. — Ved Renskrivningen af Grundloven blev ved en Forglemmelse Sætningen om Tilladelse for alle Religionssekter til fri Religionsøvelse udeladt. —

Almindelig Værnepligt (den 11te Grundsætning) bekjæmpedes af Løvenskjold, der vilde have den henlagt til Lægder, som skulde levere Mandskab og det fornødne til deres Underhold. Andre, navnlig Hegermann, talte for personlig Værne-

P. Motzfeldt.

pligt, og Striden herom blev saa skarp, at man besluttede indtil videre at udsætte Sagen.

Da Præsidenten meddelte, at der skulde nedsættes en Komite til at undersøge Pengevæsenet og gjøre Udkast til

et Budget, bemærkede Løvenskiold, at der saa ogsaa burde nedsættes en til at undersøge Norges Forhold til Udlandet. Sverdrup indvendte, at Forsamlingen kun havde med Forfatningsspørgsmaalet at gjøre; det fremholdt ogsaa andre, men Wedel raabte: Prindsen skal fremlægge for Forsamlingen de Oplysninger, han er i Besiddelse af om Landets Forhold til udenlandske Magter; det er overensstemmende med Folkets Værdighed at kræve dem og under Prindsens Værdighed at nægte dem. Hans Ord tændte Lidenskaberne, og Bevægelsen i Salen blev saa stor, at Præsidenten udsatte Forhandlingerne derom til næste Dag.

Dagen kom, og efterat Medlemmer til Finantskomiteen var udvalgte, holdt Falsen en Tale, hvori han indtrængende fraraadede Forsamlingen at indlade sig i den udenrigske Politik og foreslog, at der skulde nedsættes en Komite til at gjennemgaa og ordne Lovgivningsvæsenet og forelægge en følgende Rigsforsamling Frugterne af sit Arbeide; derimod skulde denne, de nu sad i, opløses, saasnart Forfatningen var vedtaget og en Konge valgt. Forslaget blev paa det heftigste angrebet af Wedel, og da det ikke forud var anmeldt, udsattes Behandlingen deraf til den følgende Dag.

Forhandlingerne paa denne (19de April) blev stormende. Nedsættelse af en Lovkomite blev besluttet, skjøndt der var et stort Mindretal, som stemte for Udsættelse. Striden herom var dog ikke skarp; men desto varmere blev Ordskiftet, da Løvenskiold optraadte mod Falsens Forslag om Opløsning af Forsamlingen og fremholdt, at der først skulde blive meddelt Oplysning om Landets Stilling og dets Forhold til Udlandet. Hans Tale gjorde Indtryk; men saa optraadte Wergeland. Den æggende Tone, hvori han talte, og hans svulstige Sprog var ikke egnet

til at vinde Stemningen. Han vilde yde sit Klagesuk, sagde han, over „Forsamlingens døende Selvstændighed". „Jeg tør tale med Frimodighed. — Haanden fæster jeg i Himlen og lader Kloden rulle; ingen Hvirvel af Partier skal rokke, skal anfægte mig. Foden fæster jeg paa Religionens Klippe og smiler af hine truende Bølger." Han paaviste dernæst, hvor modsigende det var at paastaa, at Enemagten var hos Folket, og at alligevel dets Repræsentanter ikke havde Fuldmagt til at spørge om Landets Stilling. „Hvad Trøst", vedblev han, „havde vi at give det længselsfulde Folk, naar det efter Hjemkomsten spurgte os, hvad vi havde udrettet? Maatte vi ikke rødmende slaa Øinene ned, naar vi intet andet Svar havde end dette: Vi har bygget eder en Trone — andet maatte vi ikke." — „Hvad om vi da ei hjembringe andet end Krig, Krig, Skat, Skat — uden engang at have ændset at tage noget desangaaende i Overveielse."

Wergelands Svulst blev stillet i sit rette Lys af Sverdrup. „Ikke min Haand," sagde han „men mit Haab fæster jeg i Himlene, staar heller ikke paa Religionen for at sparke til Jordkloden." Efterat derpaa Wedel og Grøgaard havde udtalt sig i samme Retning som Wergeland, fik Rein Ordet. Han gik ud fra, at Regenten og Folket kjendte de Vanskeligheder, som truede den unge Stat, og troede at kunne overvinde dem; „ellers," sagde han, „var alt, som hidtil er skeet, kommet for tidligt. For tidligt havde da vor Regent opfordret os til at besværge Norges Selvstændighed, for tidligt havde vi aflagt den Ed at ville vove Liv og Blod, Velfærd og Rolighed for noget, som blot var en Drøm, og som aldrig kunde komme til Virkelighed." Ogsaa han ønskede en Oversigt over Landets Fordel og Mangler, Hjælpekilder med mere. Men han

aasaa det ikke for tilraadeligt, at Forsamlingen indviedes i alle de Forhandlinger, der fandt Sted med Udlandet. Kjendskabet dertil kunde let indjage en Frygt, som var ugrundet. „Vor Beslutning er tagen. Skulde en Proklamation, forfattet i truende Udtryk, skulde et Avisresonnement kunne kuldkaste den? Ingen fiendtlig Flaade omspænder vore Kyster; der høres intet om nye Opbringelser; Kornladninger kommer uhindret til vore Havne. Dette er Kjendsgjerninger. Skulde vi overse dem, dølge dem for os selv, og derimod lade os bortskræmme fra kraftfulde Handlinger ved Spøgelser, Trusler om en forenet svensk, britisk, russisk, ja, jeg tror, tyrkisk Arme, der vilde oversvømme vort Land?" Reins veltalende Ord bragte Selvstændighedspartiet en rigtignok høist kneben Seir; thi Stemmerne stod lige, saa Præsidentens gjorde Udslaget.

Gjennemgaaelse og Vedtagelse af Grundloven.

Konstitutionskomiteen, der valgte Falsen til Formand, havde sit første Møde 13 April og arbeidede med en Iver, der stod i Forhold til den store Opgave og Kravet i kortest mulige Tid at blive færdig. Andre Landes frie Forfatninger tjente til Mønstre, navnlig den franske, den spanske og svenske. Udkast indleveredes fra forskjellige Repræsentanter; saaledes baade fra Weidemann, Wergeland og Lysgaard; Bemærkninger til enkelte af de opstillede Grundsætninger kom fra andre; endogsaa fra Danmark opsendtes „Bemærkninger og Forslag" til en Konstitution. Den 4de Mai var Komiteen færdig og kunde fremlægge sit Forslag i Forsamlingen.

Denne havde i de sidste Dage været i stor Bevægelse. Efterretningen om Napoleons Tronfrasigelse og de Følger,

den kunde have for Norge, havde indgydt det svenskfindede Parti sikkert Haab om, at Fred og Forening med Sverige vilde komme istand, medens Selvstændighedsmændene trods alle mørke Udsigter fastholdt Troen paa Landets Fremtid.

K. M. Falsen.

Alt, hvad der kunde støtte denne Tro, blev grebet med villige Hænder. Store Forsyninger af Korn, der skulde være komne fra England, nævntes som Bevis paa dette Riges velvillige Sindelag, og Rygter om, at Karl Johan skulde ville modtage en høi Post i Frankrige eller, som det ogsaa hed, et Fyrsten=

dømme i Tyskland, tjente til at indgyde nyt Haab om, at Rigsforsamlingens Beslutninger vilde blive respekterede af Stormagterne.

Under den Spænding, som Begivenhederne i Udlandet var saa egnet til at fremkalde, skred Forsamlingen til at gjennemgaa og vedtage det forelagte Udkast. De 3 første Paragrafer vedtoges uden at foranledige videre Ordskifte. Ogsaa Jødernes Udelukkelse blev besluttet. § 4 vakte Strid. Den lød: Kongen skal stedse have bekjendt og bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, haandhæve og beskytte den. Hen havde tydelig faaet denne Form for at umuliggjøre den svenske Kronprinds som norsk Konge; thi Karl Johan havde tidligere været Katolik. Peder Anker, Wedel og Grøgaard vilde have Ordene: „skal stedse have bekjendt" slettet; men Rein talte for Bibeholdelsen, og Flertallet fulgte ham. .De følgende Paragrafer gik hurtig fra Haand, og inden Mødet sluttedes, var de 20 første vedtagne.

Den følgende Dag kom der ved Behandlingen af § 28 til Strid. Hen lød: „Kongen maa ikke antage nogen anden Krone eller Regjering uden Stortingets Samtykke, hvortil i dette Tilfælde Totrediedele af Stemmerne udfordres." Wergeland vilde stænge enhver Mulighed for en fremtidig Forening af Norge og Danmark; han vilde have disse Rigers Adskillelse udtrykkelig paabudt i Grundloven. Landenes Beliggenhed adskilte, som de var, ved Havet gjorde en Forening mellem dem forderveliq. „Aldrig mere dansk! Dette er hver ægte Nordmands Ønske", faldt hans Ord. „Vi skilles nødigt fra en Ven, som lang Omgang har gjort os kjær, skjøndt vi ofte saa surt til hinanden. Men det maa saa være. Hvad Gud har villet adskille, maa intet Menneske sammenføie." Mod

Wergelands Forslag optraadte Jak. Aall og andre, og for det var Stemningen saa kjølig, at kun 11 af Forsamlingen vilde gaa med paa Forandringen.

Bestemmelse i § 31, at „det Geistligheden og Skolerne beneficerede Gods skal blot anvendes til Geistlighedens bedste og Oplysningens fremme", fremkaldte et Forslag fra endel Bønder, Lundegaard, Huvestad*), Harildstad o. fl., at „det beneficerede Gods maatte anvendes som Bidrag eller Hypothek for at ophjælpe Statens Pengevæsen, oprette en Bank o. s. v. Præsterne skulde da sættes paa fast Løn ligesom andre Embedsmænd. Forslaget vakte skarp Strid. Præsterne i Forsamlingen, hvem Forslaget mest rørte ved, tog forholdsvis mindre Del deri; desto ivrigere var andre. Wedel erklærede det saaledes for en undslettelig Skamplet paa Forfatningen, om den tillod sig noget Indgreb i det beneficerede Gods. Teis Lundegaard, som ikke var og aldrig blev nogen Præsteven, talte sig vred for Forslaget, tordnede imod Præsterne, som „mishandlede" Almuen og tillod sig mange Misbrug og „grove Forbrydelser". Forslaget fandt dog ikke paa langt nær Flertal.

Ved § 33 talte Sibbern for Indskrænkning af Kongens deri tillagte Ret at erklære Krig; men ingen støttede ham, og kun 14 stemte med ham.

Livligere Strid fremkaldte § 37, som lød: „Kongen kan meddele Rang, Titler og Ordener til hvem, han for godt be-

---

*) Denne Telebøl besad „i Dybet af den elskværdigste Beskedenhed" en sjelden Kundskabsrigdom, der maatte forbause. Regenten blev engang, da Samtalen faldt paa et af de sidste napoleonske Feltslag, saa overrasket over de Kundskaber, han lagde for Dagen, at han udbrød: „Hvilke Bønder der dog er i Norge."

finder, til Løn for udmærkede Fortjenester, dog saaledes, at ingen maa være arvelige, give Ret til Fritagelse for Statsborgernes fælles Pligter og Byrder eller medføre fortrinlig Adgang til Statens Embeder. Ingen personlige eller blandede arvelige Forrettigheder maa tilstaaes nogen for Fremtiden." Medens Omsen foreslog at udskyde Afgjørelsen af Adelsspørgsmaalet til en følgende Nationalforsamling, talte Sverdrup og derpaa Aall for at beholde Adelsrettighederne. Grøgaard holdt et livligt Foredrag mod Titel- og Ordensvæsenet som et Uvæsen, der, mente han, vilde forbærve Nationalkarakteren og opelske en Stræben efter at synes hæderlig uden at være det. „Alle de mangfoldige Alen hvide Baand med røde Kanter, som er vævede i vore Dage, var ikke istand til at sammenholde den dansk-norske Stat." Titler og Rang (med Undtagelse af Embedsrang) foreslog han derfor skulde afskaffes, og Ridderordener maatte ikke oprettes. Den varmhjertede Dr. Møller (fra Arendal) holdt et langt Foredrag mod Titler og Adel, medens Wergeland med Hensyn til Adelsspørgsmaalet sluttede sig til Sverdrup og Aal. „Ingen Stand", sagde han, „bør faa billig Grund til Misnøie med Konstitutionen." At angribe arvede Familierettigheder var, mente han, et Indgreb i Eiendomsretten og maatte føre til Kuldkastelse af alle Forrettigheder. Han vilde stemme for, at Paragrafen forblev uforandret. Det fik han dog kun 19 med sig paa, og med 98 Stemmer forbødes enhver anden Rang end Embedsrang, og enstemmigt enhver anden Titel. Ordener derimod skulde Kongen kunne uddele, men skulde offentlig kundgjøre Grundene for denne Udmærkelse. Afgjørelse af Forslaget om Adelsrettighedernes Indskrænkning til deres nærværende Indehavere udsattes med 62 St. mod 46 til næste Storting.

Efterat Stemmegivningen var afsluttet, reiste Falsen sig og oplæste „med bevæget Stemme," en Erklæring, hvori han for sig og sine Ætlinger frasagde sig sit Adelskab. Der opstod i Forsamlingen en almindelig Taushed, som afbrydes ved at Stenstrup springer op og udraaber: Det var et følgeværdigt Exempel." Øinene søgte de øvrige Adelsmænd i Forsamlingen, Wedel, Anker og Løvenskiold; men disse blev rolig siddende paa sine Pladse, og Falsen blev alene med sin Frasigelse.

Ved Bestemmelsen i § 41: Kongen vælger selv et Raad af norske Borgere, som ikke er yngre end 30 Aar, foreslog Repræsentanten fra Moss, Auditør Wulfsberg, at lægge Valget af Statsraaderne enten helt eller for en Del i Stortingets Haand. Det udtalte baade Sverdrup og Falsen sig imod, og Wulfsberg fik ved Stemmegivningen alle imod sig.

Angaaende Statsraadernes Ansvarlighed fremholdt Wedel, der støttedes af Løvenskjold, at Bestemmelsen derom i § 48 ikke var tilstrækkelig til at hindre Kongen fra at fatte en Beslutning, der stred mod Statsraadets Mening. Thi efter § 48 kunde en Statsraad være ansvarsfri, naar han havde gjort kraftige Forestillinger mod en Beslutning af Kongen, der var „stridende mod Statsformen, Rigets Love eller øiensynlig skadelig for Riget" og havde tilføiet sin Mening i Protokollen. Det vilde, mente Wedel, være en større Klemme paa Kongen til at fravige en saadan Beslutning, hvis Statsraaden, der havde nedlagt en frugtesløs Indsigelse, blev paalagt at gaa af, indtil Sagen kunde blive indanket for Stortinget. Han fremsatte Forslag derom. Sverdrup og Diriks fandt dette stridende mod den engang vedtagne Grundsætning, at den udøvende, lovgivende og dømmende Magt skulde være adskilte, og Wedels Forslag gik ikke igjennem.

Forhandlingerne sluttede den Dag (7 Mai) med Oplæsning af en Skrivelse fra endel Bønder i Trondhjems Stift, der henledede Rigsforsamlingens Opmærksomhed paa, hvor nødvendigt det var at øge paa Lønnen for Almueskolelærerne. Skrivelsen er mærkelig som et Tegn blandt flere paa, hvorledes der i Folket rørte sig Trang til en større Oplysning.

Den 7 Mai var en Lørdag, og Præsidenten foreslog at fortsætte Forhandlingerne den følgende Dag. – Derimod reiste der sig høirøstede Indsigelser, og det blev da bestemt, at Forhandlingerne først skulde begynde Kl. 4 Efterm. Heller ikke dette fandt enkelte kunde forenes med Budet om Helligholdelse af Sabbaten; især tordnede Teis Lundegaard imod det. Da Repræsentanterne reiste sig fra Bænkene stødte han paa Sverdrup. „Det ved jeg," sagde han, „at hverken Guds eller Kongens Lov giver Lov til at arbeide paa Sabbaten." „Men ved du ikke ogsaa," sagde Sverdrup, „hvad der staar i Bibelen . . . . hvad Kristus siger" . . . . „Græsk og Latin", afbrød Teis ham, „det maa I forstaa; men lær I mig ikke min Kristendom! Hvad Guds Ord siger, det ved jeg nok. I Bibelen staar der: Falder din Oxe eller Asen i en Brønd paa en Helligdag, saa kan du trække dem op igjen. Og er der nu Oxer eller Asener i Rigsforsamlingen, saa skal jeg", tilføiede han med en drøi Ed og med Slag i Bordet, „nok komme og hjælpe til at trække dem ud, om det saa var paa Sabbaten." — Det er med Rette bemærket, hvor betegnende denne Samtale er for den naturlige Talefrihed, som udmærkede den norske Bonde ogsaa ligeoverfor hans fornemme Medrepræsentanter.

Ved § 53, som omhandlede Indfødsretten, foreslog Provst Stabel, at kun norskfødte skulde have Adgang til

Landets Embeder. Han blev støttet af andre, der udtalte sin Frygt for at faa danske Embedsmænd og sin Uvilje mod Danmark for Behandlingen, som var bleven Norge tildel. Paa den anden Side udtalte bl. an. Sverdrup, at det var nødvendigt at ty til fremmede for at faa Landets Embeder besatte; af Nordmænd, som havde uddannet sig dertil, var der endnu for faa. Meningerne stod saa skarpt overfor hinanden, at man besluttede at oversende Sagen til Konstitutionskomiteen til ny Overveielse og Indstilling.

§ 54 indeholdt Vilkaarene for Stemmeret. Den lød: „Stemmeberettigede er kun de norske Borgere, som har fyldt 25 Aar. Derfra undtages: 1) De, der nyder Understøttelse af Fattigvæsenet, 2) Tjenestetyende og de, som lever af Dagarbeide, 3) Haandværkssvende og Drenge, 4) Fabrikarbeidere og Husmænd, som ikke eier deres paaboende Pladse, 5) Matroser og Soldater, som ikke har faste Eiendomme.“ Da der fremkom Forslag til Forandringer heri, blev ogsaa denne Sag henvist til Konstitutionskomiteen til ny Behandling.

Den følgende Dag, 9 Mai, blev baade Indfødsretten og Stemmeretsvilkaarene afgjort. Om den første havde Komiteen indstillet: „Til Embeder i Staten skal alene udnævnes norske Borgere, som bekjender sig til den evangelisk-lutherske Religion, har svoret Konstitutionen Troskab og taler Landets Sprog samt a) er fødte i Riget af Forældre, der da var Statens Undersaatter, eller b) er fødte i fremmede Lande af norske Forældre, som paa den Tid ikke var en anden Stats Undersaatter, eller c) som har stadigt Ophold i Riget, eller d) som herefter opholder sig der i 10 Aar, eller e) som af Stortinget vorder naturaliserede.“ Enkelte Talere vilde dog aldeles have udelukket fremmede fra Embederne, for at man

ikke skulde udsætte sig for at faa „Tyskere til Oberster, hollandske Kaperkapteiner til Byskrivere og for at forebygge, at det indfødte Geni blev fortrængt til Kautokeino.“ Til Litr. c vilde en have tilføiet: „og ikke har vægret sig for at aflægge den Ed at hævde Norges Selvstændighed.“ Tillægget blev ogsaa vedtaget, men ellers seirede Komiteens Indstilling.

Saa kom Stemmeretsvilkaarene under Behandling. Nu havde Komiteen indstillet: Stemmeberettigede er kun de norske Borgere, som har fyldt 25 Aar, har været bosatte i Landet i 5 Aar og enten a) er eller har været Embedsmænd b) paa Landet eier eller bruger matrikuleret Jord, c) i Kjøb- og Ladestæder svarer borgerlige Tyngsler eller eier Gaard eller Grund til en Værdi af idetmindste 300 Rbdl.

Christie foreslog, at Stemmeretten skulde udvides til dem, der uden at være Jordeiere havde fast Bopæl paa Livstid, samt til Kapitalister, som havde 400 Daler Sølv i aarlig Rente. Forslaget gik dog ikke igjennem, hvad der ogsaa var Tilfælde med et andet, der vilde udvide Stemmeretten til Landkræmmere og Gjæstgivere. Komiteens Indstilling gik igjennem med den Forandring, at Lit. b kom til at lyde: „paa Landet eier eller for længere Tid end 5 Aar bygsler matrikuleret Jord og Litr. c istedetfor „svarer borgerlige Tyngder“ „har Borgerskab“.

Med Hensyn til Valgene til Stortinget havde Komiteen indstillet, at Valgmændene skulde „udnævnes enten af deres egen Midte eller blandt de øvrige stemmeberettigede i deres Valgdistrikt“ „til at tage Sæde paa Stortinget, saaledes at 3 til 6 vælger 1, 7 til 10 2, 11 til 14 vælger 3, 15 til 18 vælger 4 og saa videre.“ Flere Talere fandt dog ikke

disse Bestemmelser tilfredsstillende. Man vilde have et Maximum for det Antal Repræsentanter, et Sted kunde sende, og der blev forslaaet 4; andre vilde have fastslaaet Antallet paa Stortingets Medlemmer, som en fandt burde være 73, en anden 100; ved Stemmegivningen bestemtes det, at Ordene „og saa videre" skulde udgaa og istedet sættes: „Hvilket er det høieste Antal, nogen Kjøbstad kan have." (Den samme Bestemmelse blev senere ogsaa tagen for Landsrepræsentanternes vedkommende, intet Amt skulde sende flere end 4). Det afgjordes ogsaa, at Paragrafen kun skulde gjælde til næste Storting, der skulde bestemme Medlemmernes Antal, dog ikke under 75 eller over 100, og saaledes at Kjøbstadsrepræsentanterne skulde udgjøre en Trediedel.

§ 66 lød: „Kun Halvdelen af et Distrikts Repræsentanter maa være Embedsmænd. Er Tallet ulige, maa Embedsmændenes være det mindste." Denne Paragraf blev dog ikke vedtagen. Sibbern fandt, at den indsnævrede Valget og foreslog, at den skulde udgaa; dette blev besluttet med overveiende Flertal. At en saadan Bestemmelse kunde foreslaaes, viser bl. flere andre, hvor bange Eidsvoldsmændene var, for at Bønderne ikke skulde komme til deres Ret ved Sammensætningen af Storetinget. Det er saa meget mærkeligere, som Embedsmændene og de, der i Dannelse stod paa deres Standpunkt, havde bare ved sit Antal den alt overveiende Indflydelse i Rigsforsamlingen.

§ 78: „Folket udøver sin lovgivende Magt ved Storthinget, der bestaar af 2 Afdelinger, et Lagthing og et Odelsthing", gav Anledning til Ordskifte. Medens der af nogle blev fremholdt, at en Deling i to Kammere vilde fremme en ombyggeligere Prøvelse af Sagerne, vilde andre ikke vide deraf-

Tokammer, mente Kapt. Motzfeldt, vilde bare sinke Behandlingen af Sagerne, kanske bringe hele Lovgivningsmaskineriet til at gaa istaa. Det var heller ikke nødvendigt; det, man vilde vinde derved, den grundigere Drøftelse af Sagerne, kunde opnaaes ved at behandle hvert Lovforslag paa tre forskjellige Dage. Han fremsatte Forslag derom. Med yderst knebent Flertal gik dog Komiteens Indstilling igjennem. Alligevel blev dette strænge Tokammersystem ikke bibeholdt. Provst Smith fremsatte Forslag og fik det ogsaa vedtaget, at der til § 82, som omhandlede Behandlingen af Lovforslag i Odelstinget og Lagtinget skulde tilføies: „Naar et Forslag fra Odelstinget 2 Gange har været Lagtinget forelagt, og anden Gang derfra er blevet tilbagesendt med Afslag, da træder hele Storfinget sammen, og ved Totrediedele af dets Stemmer afgjøres Forslaget."

§ 85 indskrænkede Kongens Ret til at nægte sit Samtykke til en Lovbeslutning, der var vedtaget af Stortinget eller dets Afdelinger, til 2 Gange, saa at den ved 3die Gangs Vedtagelse selv uden Kongens Samtykke blev Lov. Herom blev der Strid. Enkelte fandt, at Kongemagten ved Bestemmelsen var gaaet for nær; andre derimod mente, at den havde faaet for meget at sige. De vilde derfor have indskrænket Kongens Ret at sige nei til en Gang, saa at Beslutningen blev Lov ved anden Gangs Vedtagelse. Komiteens Indstilling gik dog igjennem; men Mindretallet, som stemte for en yderligere Indskrænkning af Kongens Sanktionsret ved Lovbeslutninger, var meget stort.

Ingen Paragraf gav Anledning til større Meningsforskjel end § 108, der fastslog enhver Borgers Pligt „til at værne om sit Fædreland, uden Hensyn til Stand, Fødsel eller

Formue," idet den dog henskjød „denne Grundsætnings Anvendelse og de Indskrænkninger, den bør undergaa" til næste ordentlige Storting. — Herimod optraadte Løvenskiold, der udtalte, at en tvungen Værnepligt var et Indgreb i den personlige Frihed; han fremsatte sit før antydede Forslag om dens Henlæggelse til visse Lægder, der hver skulde stille en frivillig antagen indfødt Mand som Soldat. Stenstrup støttede Forslaget; men Hegermann udtalte sig med Varme derimod. Den almindelige Værnepligt erklærede han for at være „en urokkelig Grundsætning for Norges Selvstændighed og Frihed, for den første og høieste af alle borgerlige Pligter, for en Hæder, hvorfra ingen norsk Borger vilde være udelukket." Ungdommen i By og Bygd skulde fra det 13de Aar i 8 Dage hvert Aar have militære Øvelser, indtil de indtraadte i Rækkerne; i Fjeldbygderne skulde disse Øvelser foregaa paa Ski. „Alle Møder til Kirken og Tinget, til militære Samlinger, ja private Ærender maatte ske paa Ski. Om Søn- og Helligdagene anstilles efter Gudstjenesten Ski- og Skydeøvelser, om ikke med Kugler og Krudt, saa dog med Buer og Pile." Enhver værnepligtig skulde tjene 6 Aar som Soldat, 10 Aar som Landeværn og 9 Aar i Reserve. Jak. Aall udtalte, at den almindelige Værnepligt ikke passede til Forholdene, da der var dem, som paa Grund af en kjælnere Opdragelse var uskikkede til at udholde Krigens Møisommeligheder, og andre, hvis Bestræbelser for Statens Tarv ikke uden Skade kunde afbrydes. Han foreslog Udsættelse af Sagen. Ritmester Heidmann talte med Kraft for Indstillingen. Det samme gjorde den ildfulde Alex. Møller; derimod sluttede Wergeland sig med Heftighed til Modstanderne. Almindelig Værnepligt, dristede han sig til at sige, vilde gjøre Fædre-

landet forhadt og bringe de formuende Borgere til at udvandre. „Alle er pligtige at tjene Fædrelandet, men en med Sværdet, en med Plougen, en med Pennen, en med Handel, en med Kunster. Bondesønnen kan kun tjene Staten med sit Legeme." Trods alle Anstrængelser fik dog Modstanden mod almindelig Værnepligt kun 9 Stemmer for sig, og da det svenskfindede Partis Hovedmænd fandtes mellem disse, mente mange „at have faaet et nyt Vidnesbyrd for Lunkenheden af deres Fædrelandskjærlighed."

§ 110 slog fast, at Odelsretten ikke maatte ophæves. Til Konstitutionskomiteen var indleveret to Indsigelser mod Odelsrettens Ophævelse, den ene fra Kapt. Holck, der betegnede Odelsretten som den „Skytsengel", der havde frelst den norske Bonde fra at overvældes af Herremænd og givet ham den aandelige Overlegenhed, som udmærkede ham fremfor andre Landes Bønder. Den anden Indsigelse kom fra 6 Bønder i Forsamlingen. De fremhævede den Spore til Flid, som Odelsretten gav, og den Fædrelandskjærlighed, som den fremelskede, om de end fandt, at Lovgivningen om Odelsretten trængte Forbedringer. Paragrafen blev vedtagen i denne Form: „Odels- og Aasædesretten maa ikke ophæves. De nærmere Bestemmelser hvorunder den til største Nytte for Staten og Gavn for Landalmuen skal vedblive, fastsættes af det første eller andet Storthing."

§ 111: „Nye og bestandige Indskrænkninger i Næringsfriheden bør ikke tilstedes for Fremtiden." Der var fra flere Kanter allerede tidligere fremleveret i Forsamlingen Betænkninger om Ophævelse af de bestaaende Forrettigheder, navnlig Sagbrugsprivilegierne, der indskrænkede Bondens Adgang til at nyttiggjøre sine Frembringelser. Disse Betænkninger blev

nu oplæste. Jak. Aall fandt det ubilligt at fratage Eierne af Sagbrugene Forrettigheder, der ved Arv eller Kjøb var bleven deres Eiendom; han vilde have Spørgsmaalet derom udsat til næste Storting og fik Flertallet med derpaa. Paragrafen blev vedtagen efter Komiteens Indstilling.

Den sidste § 115 lød: „Naar Rigsforsamlingen har antaget denne Konstitution, vorder den Rigets Grundlov. Viser Erfaring, at nogen Del af den bør forandres, skal Forslaget derom fremsættes paa et ordentligt Storthing og kundgjøres i Trykken; men det tilkommer første næste ordentlige Storthing at bestemme, om de foreslagne Forandringer bør finde Sted eller ei." Til dette blev der føiet et Tillæg: Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaa Modifikationer i enkelte Bestemmelser, der ikke rokker eller forandrer denne Konstitutions Aand, og bør endvidere ²/₃ af Storthinget være enig med, inden saadan Forandring kan ske." Hegermann foreslog: „og bør endvidere ³/₄ af Storthinget være enig med, inden saadan Forandring kan ske; eller rettere: Forandringen kan ikke vinde Lovskraft uden efter de i §§ 83, 84 og 85 [om Behandling i Odelsthing og Lagthing og suspensivt Veto] indbefattede Bestemmelser." Dette Forslag blev dog forkastet.

Ordskifte om Pengevæsenet. Kristian Fredrik vælges til Konge.

10de Mai havde den nedsatte Finantskomite afgivet sin Indberetning. Ved at sammenligne Norges Indtægter i Aarene 1797—1806 havde den faaet ud, at det aarlige Overskud

vilde beløbe sig til henved 190 000 Rdr., medens Statsgjælden for udstedte Rigsbankpenge gik op til 5 400 000 Rdl., hvortil kom den Andel, Norge vilde blive paalagt ved Indløsningen af den danske Seddelmasse. Blandt andre Forslag fremsattes ogsaa det, „at Forsamlingen ei alene skulde garantere den nuværende Statsgjæld; forsaavidt den af Storthinget erkjendtes rigtig, men ogsaa 14 Millioner Rigsbankdaler R. B. eller hvad mere, der kunde behøves til næste Storthingsmøde, og hvorfor vilde blive aflagt Regnskab — alt til den af Rigsbanken den 1ste Aug. 1813 satte Kurs af 375 %, hvilket strax maatte blive bekjendtgjort.“

Dette Forslag gav Anledning til et stormende Ordskifte. Grev Wedel var, skjøndt syg af Podagra, humpet ned til Forsamlingen paa Krykker, og man ventede spændt paa, hvad han vilde sige, som ansaaes for den i Forsamlingen, der sad inde med den største Indsigt i Pengevæsenet.*) Han tog ogsaa Ordet og paaviste, at Komiteen var gaaet ud fra Forudsætninger, som ikke holdt Stik, og at en nøiere Undersøgelse vilde give et langt mindre fordelagtigt Resultat, ligesom han ogsaa fremhævede, hvad Folket vovede ved at gaa med paa det fremsatte Forslag. Statsraaderne Haxthausen og Tank tilkaldtes, og den sidste hævdede med Styrke Rigtigheden af de Oplysninger, som Departementet havde meddelt. Dette vilde ikke Wedel medgive, og derom førtes der en skarp Strid mellem begge, uden at man kom til noget Resultat.

*) Wedel havde været Assessor i Finantskassedirektionen i Kjøbenhavn og Sekretær i den store Finantskommission, som skulde forberede Forslag til Indskrænkning af Statens Udgifter og til Forøgelse af dens Indtægter.

Nationalforsamlingen paa Eidsvold.

(Præsidenten oplæser den færdige Grundlov).

Nationalforsamlingen paa Eidsvold.

(Efter Osc. Wergelands Maleri i Storthingssalen).

Navnefortegnelse,

hvorefter Eidsvoldsmændenes Plads vil kunne findes.

Ved Præsidentbordet:

Sorenskriver C. M. Falsen. Sorenskriver W. F. K. Christie.
Præsident. Sekretær.

Første Bænk fra venstre: 1. Gaardbr. Sørbrøden. 2—4 Ubekjendt. 5. Kommandør Fabricius. 6—9. Ubekjendt. 10. Kaptein Wasmuth. 11. Grosserer Stoltenberg. 12. Ubekjendt. 13. Kjøbmand Carstensen. 14. Byfoged Diriks. 15 Gaardbr. Apenæs. 16. Byfoged Hornemann. 17. Sorenskriver Blom. 18. Grev Wedel Jarlsberg. 19. Sognepr. Nyjom. 20. Gaardbr. Evenstad. 21 Sorenskr. Kjønig. 22. Amtmand Bendeke. 23. Amtmand Løvenskiold. 24. Kaptein Fleischer.

Anden Bænk fra venstre: 1. Oberst Hegermann. 2. Ubekjendt. 3. Grosserer Jørg. Aall. 4—6. Ubekjendt. 7. Sergeant Schevig. 8. Kvartermester Ertzgaard. 9. Major Ely. 10. Løitn. Heidmann. 11. Grosserer Mørch. 12. Sorenskr Weidemann. 13. Oberstl. Stabell. 14. Toldprok. Omsen. 15. Professor Sverdrup. 16. Foged Collett. 17. Provst Schmidt.

Tredie Bænk fra venstre og de, som staar langs Væggen: 1. Grosf. Cappelen. 2. Skibsfører Grønneberg. 3—4. Ubekjendt. 5. (staaende) Gaardbr. Lundegaard. 6. Byfoged Motzfeldt. 7. Byfoged Wulfsberg. 8. Værkseier Jac. Aall. 9. Sognepr. Grøgaard. 10. (Ved Døren tilvenstre) Gaardbr. Regelstad. 11. Løitn. Konow. 12. Sorenskr. Koren. 13—20 (i Baggrunden ved Vinduet). 18. Gaardbr. Hjermand. 14. Provst Midelfart. 15. Sorenskr. Rambech. 16. Sognepr. Darre. 17. Klokker Forsæth. 18 Ritmester Ramm. 19. Sognepr. Heyerdahl. 20. Gaardbr. Huvestad. 21. Amtmand Krohg. 22. Bergmester Steenstrup. 23. Præst Wergeland (ved Døren til høire). 24. Sognepr. Rein. 25. Grosf. Rolfsen. 26. Grosf. Meltzer. 27. Kaptein Motzfeldt. 28 Læge Møller. 29. Kom sergeant Melleby. 30. Sognepr. Stabell. 31. Veiintendant Anker. 32. Major Sibbern.

Da Statsraaderne havde forladt Salen, fortsattes Ordskiftet. Fra Selvstændighedsmændene gjordes med Varme gjældende, at Hævdelsen af Landets Frihed og Uafhængighed krævede, hvad Komiteen havde fremsat Forslag om, om saa de Oplysninger, den havde bygget det paa, var rigtige eller ikke. Falsen, Hegermann, Motzfeldt, Møller o. fl. talte i denne Retning. Ingen dog med mere gribende Veltalenhed og øiensynligere Virkning end Præsten Rein. Han beklagede, at nu, da Norge kunde blive en selvstændig Stat, fandt Nogle Hindringer derfor i Pengevæsenets slette Tilstand. Efter hines Mening var Stillingen ikke mere tvilsom; det sørgelige Lod var kastet. „Dog hvad siger jeg," fortsatte han med bidende Vid," *sørgelig*; nei langtfra; den bliver misundelsesværdig: vi forenes med Naboriget, et Land, som flyder med Melk og Honning, et sandt Slaraffenland, hvis Pengevæsen er i den ypperligste Tilstand, hvis Forraadskilder er uudtømmelige; et Land, hvor Undertrykkelse, hvor vilkaarlig Behandling, hvor misbrugt Stormandsvælde er ukjendte Navne, vi forbinde os med et Folk, som stedse har elsket os broderligt, men hvis Kjærlighed nu er stegen til en saa ubegribelig Høide, at det endog vil fri os fra den Byrde, selv at bevogte vore Fæstninger, ikke vil tillade os at bære de tunge, brysomme Vaaben, ikke tillader os i nogle Aar at betale Skatter, men tvertimod vil paatage sig at bære alle vore Byrder og dække vor Mangel med sin saa bekjendte Overflod og jævne for os alle Vanskeligheder." Han fremhævede, at til Hævdelsen af, hvad Landets Selvstændighed krævede, kunde der ikke bringes for store Ofre. „Jeg kan ikke tale som en Mand," vedblev han, „der har at yde af sin Overflod; det er enhver bekjendt, at Embedsmændene og især Kjøbstædernes har lidt saare meget i

disse Krigens Aar. Iblandt de sidste er jeg; men den usle Rest, jeg har tilbage, ofrer jeg med Glæde for Norges Frihed og Selvstændighed. Jeg har ikke arvelige Forrettigheder som værdigere Mænd; jeg har ikke engang saa meget som Aner at efterlade mine Børn; men dette ønsker, dette haaber jeg at kunne sige dem engang: Norge er frit og uafhængigt; I er dets frie Borgere; ogsaa jeg har efter ringe Evne bidraget dertil. Ikke vil I forbande mit Støv, fordi jeg ingen anden Arv formaaede at efterlade eder. Og du, Norges Odelsmand, som dog har noget mere, der binder dig til Fædrelandet, skulde du intet ville ofre? Nu vel da, vælg det eneste, som staar tilbage, vælg svensk Herredømme, og naar da engang i Tiden dine Efterkommere, medens de arbeider som Trældyr under det uværdige Adelsaag, imedens de udsuges og sukkende læser i Krøniken, hvad Norge, hvad Nordmænd engang har været — naar de da paa det sidste Blad i Norges Krønike læser: da man skrev Aar efter Kristi Byrd 1814, da solgte Norges Mænd deres Nations gamle Hæder, deres Frihed og Uafhængighed for en Sum, hvormed hver Mand kunde kjøbe en Tønde Korn, da ville de forbande vort Minde og bittert spotte med vor Uselhed." Han sammenlignede de Ofre, som krævedes af Norge for dets Frihed med, hvad andre Lande havde maattet bringe. „Hvad har dog vore Lidelser været mod hines? Hvor ubetydelige var vore Opofrelser, hvor er vore afbrændte Stæder, vore sløifede Bygninger, hvor ligger de Kornmarker, hvis Sæd traadtes under Fiendens Fod? Men jeg kan tro, Frihed og Selvstændigheds Tab betyder vel mindre for gamle Norge end for Tysklands Sønner? Saaledes tænker — ikke jeg om mine Landsmænd. Saaledes tænker hver den, som blues ved at sige det norske Folks Repræsentanter i Øinene:

det er dog bedre at overgive sig, i god Mag at tage, hvad der paafølger, end gjøre Opofrelser. — „Europas Øine,“ endte han, „er heftede paa os, de offentlige Tidender taler med høi Beundring om den ædle Beslutning, vi har fattet. O! lad os dog ikke bedække vort Navn med Skjændsel! Lad os ikke blive til Spot og Latter for de mange Folkeslag, der har lidt saa meget og saa skrækkeligt for det Klenodie, vi har i Hænde. Her gives Mænd iblandt os, der truer med at forlade Fædrelandet, saafremt det bliver frit. Bort med dem, lad dem længe nok fly det Land, hvis uægte Sønner de er; kun at de vil gjøre os den Tjeneste at fortie, fra hvilket Land de uddrog. Jeg for min Del antager altsaa Finantskomiteens Forslag; om jeg eier eller kan tilveiebringe den Sum Rigsbanksedler, som af mig maatte fordres, det ved jeg ikke; men at jeg opofrer indtil sidste Rest, det ved jeg.“

Reins Ord, der aandede af glødende Fædrelandskjærlighed, var som talt ud af Selvstændighedspartiets Bryst. Det reiste sig som en Mand og tiljublede ham Bifald. Fra den anden Side hævede der sig Indvendinger. Omsen fra Kristiania bestred Forsamlingens Berettigelse til at paalægge Folket disse Byrder; den var sammenkaldt for at forfatte en Grundlov og ikke for at udskrive Skat. Dog, bortseet derfra manglede den den Oversigt over Landets Pengevæsen, der kræves for at tage en Forholdsregel som den, Komiteen havde foreslaaet. Og i sig selv var den betænkelig. Udstedelsen af disse 14 Mill. Rigsbanksedler vilde, uagtet Garantien, bringe alle Varer til at stige til det dobbelte. „I samme Øieblik“, endte han sit Foredrag, „vi indvilger i 14 Mill. ufunderede Rigsbanksedler, beslutter vi Dyrtid, Hungersnød og mange Medborgeres Undergang og Død.“ Modstanden mod Komiteens

Forslag samlede dog kun 29 Mand om sig; det havde altsaa seiret med Glands.

Den 16 Mai foretoges Valg til Medlemmer af Lovkomiteen, der skulde bringe de almindelige Love i Samklang med Grundloven, Værnepligtskomiteen og Finantskomiteen.

Derefter besluttede Forsamlingen, at næste ordentlige Storting skulde sammenkaldes til første Søgnedag i Febr. 1815.

Det stod nu kun tilbage at vælge en Konge, og Valget blev bestemt til Dagen efter, 17de Mai. Mødet aabnedes af Præsidenten, Sverdrup, med en Tale, hvori han lagde Forsamlingen Vigtigheden af Dagens Forhandling paa Hjerte og opfordrede til at skride til skriftlig Stemmegivning. Hans Ord modtoges med Hurraraab og Klap af Selvstændigheds-partiet, men af Omsen med Forslag om at udsætte Kongevalget, indtil Norges Selvstændighed var erkjendt af Danmark, Rusland og England. Forslaget gik dog ikke igjennem, og Stemmegivningen skulde da begynde. Peter Anker til Bogstad aabnede den; han stemte for Udsættelse af Valget. Den Stemmegivning vilde ikke Præsidenten modtage; Forsamlingen, sagde han, havde besluttet, at der skulde vælges Konge, og derom skulde der da stemmes. Anker nedlagde Indsigelse derimod og understøttedes af Grøgaard og Løvenskiold; men gav sig dog tilsidst og stemte paa Kristian Fredrik. Det gjorde ogsaa de andre, og Valget blev enstemmigt. Valghandlingen sluttede saa Præsidenten med følgende Ord: „Reist er altsaa under Norges Enemærker Norges gamle Kongestol, som Adelstener og Sverrer beklædte, og hvorfra de med Visdom og Kraft styrede gamle Norge. At den Visdom og Kraft, der prydede hine vort Hedenolds store Konger, ogsaa maa

besjæle den Fyrste, vi, Norges frie Mænd, overensstemmende med hele Folkets Ønske, af Taknemmelighed og Erkjendtlighed idag enstemmigen har valgt, er et Ønske, som sikkerlig enhver Norges ægte Søn med mig nærer. Gud bevare gamle Norge." En Adresse til Regenten med Underretning om Valget blev

Kristian Fredrik,
senere Konge i Danmark under Navn af Kristian VIII.

derpaa vedtaget og overrakt Kristian Fredrik. Den 18 Mai underskreves Konstitutionen, og den 19de blev Kristian Fredriks Erklæring om Kongevalget modtaget. Han ytrede bl. a.: „Jeg antager Norges Krone som en Gave af et trofast og oprigtigt Folk, et Pant paa dets Kjærlighed for mig og min

kongelige Æt. Jeg lover og sværger at ville regjere Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love; saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord." Om Rigets Forhold til Udlandet meddelte han, at der ikke var udøvet Fiendtlighed eller udstedt nogen Krigserklæring. Han opløste endelig Forsamlingen: „Drag hjem, Medborgere, med den lønnende Overbevisning, at enhver har handlet med det Fædrelandssind, som besjæler ham, og at Folket med Tilfredshed vil erkjende, at Rigsforsamlingen har vist sig dets Tillid værdig, idet den har hævdet Nationens Ære og beredt dens Fremtids Vel. Hertil vil Gud lægge sin bedste Velsignelse, om hvilken vi idag, samlede i Herrens Tempel, vil anraabe den almægtige." Han udstedte ogsaa en Kundgjørelse til det norske Folk, hvori han bragte det sin kongelige Hilsen og lovede at „foregaa med et følgeværdigt Mønster paa Selvopofrelse, paa Fædrelandssind og Mandomsdaad."

Den 20de holdtes det sidste Møde, hvori Protokollerne underskreves. Før Repræsentanterne skiltes, dannede de Haand i Haand en stor Broderkjæde; i dette Afskedsøieblik kjendte alle sig som et; al Strid og Meningsforskjel var glemt. Rigsforsamlingen hævedes, og Repræsentanterne reiste hjem; men der var vist ikke en, som ikke regnede sin Deltagelse i Gjenopbyggelsen af det gamle Norge som et af sit Livs skjønneste Minder; en af dem, Jak. Aall, siger, at han „aldrig har deltaget i nogen offentlig Forretning, som hos ham har efterladt høitideligere Minder, end Mødet paa Eidsvold, og han har ikke betalt disse for dyrt med de Ængstelser og Bekymringer, som han der oplevede."

Norge var saaledes f r i t. Aarhundreders Aag var kastet af; Grundloven gav det Ret til at styre sig selv, arbeide paa sine

egne Opgaver, leve sit eget Liv. Friheden kom — tilsyneladende ialfald — som en Overraskelse. Lange Tiders bevidste Arbeide og Kampe for den var ikke gaaede i Forveien; de spæde Spirer var ikke som saa ofte ellers blevne vandede i Taarer og Blod. Ser man nærmere til, viser det sig dog, at hvad der skeede paa Eidsvold, var forberedt før, havde sine historiske Rødder, hvorfra det skjød frem, ganske vist med en overraskende Hurtighed, som stundom Vaaren, naar Varmen med engang indfinder sig. Som før allerede peget paa, var der i de sidste Aarhundreder af Foreningstiden vakt en Selvstændighedssands, der, i Førstningen ungdommeligt sværmende og gjærende, stadig vokste sig mere klar og stærk. Hvad Norge i gamle Dage havde været, hvad det nu var, hvad det udstod af Tryk, taalte af Tilsidesættelse og fik af Ære, gav denne Selvstændighedsfølelse Næring. Udaf den sang Digterne, og deres Ord prægede den dybere i Hjerterne. Intet gav den dog en større Ranhed end Opfatningen af og Sværmeriet for Odelsbonden. Han var det levende Baand mellem de gamle Dage og Nutiden; derfor blev han ogsaa en løfterig Forjættelse om en Fremtid, Fortiden lig. Som Oldtidens Minder saa knyttede ogsaa Fremtidens Haab sig paa det nøieste til ham, og naar dette skulde blive mere, blive en Virkelighed, maatte han indrømmes den første Plads i den. Deraf lader det sig forklare, at de ledende Mænd paa Eidsvold, i hvem hin Opfatning af Odelsbonden var bleven en Del af dem selv, kunde ved Affattelsen af Grundloven lægge Magten i hans Haand. Kun derved, mente de, kunde det nye Norge blive en levende Fortsættelse af det gamle. „Ved den Almægtiges Bistand," skriver M. K. Falsen i 1815, „er vi komne i Besiddelse af de Rettigheder, som i flere Aarhundreder gjorde vore Forfædre

til et mægtigt, æret og berømt Folk. . . . Norge har ved den af Rigsforsamlingen paa Eidsvold udarbeidede Konstitution erholdt en Forfatning i det væsentlige aldeles overensstemmende med hin den lykkelige under Haakon den gode." Grundvolden for denne, udvikler han videre, var Odelsretten, og den blev staaende igjen under Foreningen og „gjorde det saa let for Eidsvoldsmændene at opføre den samme Bygning paany." „Stort er det at se en Nation, gjennem saa mange Uheld og politiske Forandringer, som i vort Norge har opdynget sig siden 1807, bevare sin oprindelige Karakter og Værdighed. Uden Exempel er det maaske at se en Nation, der ikke bestaar af feige, undertrykte Slaver, men af frie, end deres Kraft følende Borgere, paa engang overladte til dem selv, med en saa beundringsværdig Orden og Ro bestemme deres Fremtids Skjæbne. Men ogsaa herfor har vi Odelsretten at takke, som gav os denne Karakter."

Kampen for vor Selvstændighed. Statsraadet og Forberedelser til Krigen.

Af de Mænd, som Kristian Fredrik den 2den Marts dannede sit Regjeringsraad, kom Karsten Anker, der allerede den 28de Febr. var sendt over til England for der at virke for Norges Sag, ikke til at deltage i Raadets Overveielser; af de 6 tilbagestaaende udtraadte Tank. Indkaldt 13de Mai af Nationalforsamlingen for at give Oplysninger om Stillingen, optraadte han mod den Statsgjældsgaranti, som Finantskomiteen havde foreslaaet; men da han ikke fik Forsamlingen med sig, blev han misnøiet,

og faa Dage efter erklærede han, at han vilde træde ud af Raadet. Det gjorde han ogsaa, dog først længere ud paa Sommeren, den 27de Juli. Han paadrog sig en stærk Mistanke for, at den virkelige Grund til hans Udtrædelse var, fordi han vilde redde sine Eiendomme, der truedes af Svenskernes Indfald. „Over hans Navn er der herved kommen til at hvile en Skygge, som det ikke vil falde saa let helt at fjerne." Regjeringsraadet var dog forinden Tanks Udtrædelse 19de Mai blevet et Statsraad, saaledes som paabudt i Grundloven. Til i Tanks Sted at overtage Ledelsen af Finantsdepartementet sattes Fogden i Aker Paul Holst uden dog at faa Udnævnelse til Statsraad. Af dettes Medlemmer var Rosenkrantz en Mand af en sjelden ædel Karakter. Jakob Aall siger om ham: „Det var vanskeligt at finde en mere oprigtig Attraa efter at gavne Fædrelandet og at opfylde sine Kaldspligter, et mere aabent Øre for Medborgeres Trang og en redeligere Vilje til at afhjælpe den, end den, som prydede Rosenkrantz. Det er i lige Maade vanskeligt, endog iblandt den store Skare af patriotiske Hædersmænd, som hin Tid frembragte, at finde en Mand med strengere Begreber, om hvad han skyldte sin offentlige Stiling, med fuldkommen Tilsidesættelse af sin private. „Men som Statsmand, mener Aall, stod han ikke høit, og han var „lidet skikket til at staa i Spidsen for Rigets Styrelse." Under Krigen truedes hans store Eiendomme med at konfiskeres; men Udsigten dertil bragte ham end ikke et Øieblik til at tænke at forlade den Post, hvorpaa han var stillet. — Sommerhjelm havde vist sig som en dygtig Embedsmand og flink Jurist, og skjøndt han havde Hang til Vellevnet, veg han dog som Statsraad ikke tilbage for det besværlige Arbeide og

store Ansvar, som Stillingen medførte, og han fik Leilighed til baade at vise Fasthed og Mod. Endnu dygtigere og mere erfaren som Embedsmand var Jonas Collet, og „det er umiskjendeligt, at i Løbet af disse skjæbnesvangre Maaneder selv Stillingens Krav, omfattede med hans strenge embedsmandsmæssige Pligtfølelse, ved Siden heraf hos Collett har vakt Evner, som under rolige Tider igjen slumrede ind." — En Vinding for Statsraadet var ogsaa Niels Aalls Indtrædelse der. Han var, som Rosenkrantz, en Mand af sjelden Uegennyttighed, og kunde for Fædrelandet bringe store Ofre; han var tillige en Mand af rolig Besindighed, uden dog at savne Mod og Beslutsomhed, naar det krævedes. — Om alle Statsraader gjælder det, at de i sin Optræden lagde den største Fordringsløshed for Dagen. „Saa simpelt som deres Væsen var, ligesom en Fortsættelse af deres forrige Stilling og af de simple Livets Former, som de forlod, saa tilgjængelige var deres Personer paa deres høie Poster, saa let for Statens Borgere med dem at afgjøre sine Forhandlinger med det offentlige. Ingen Audiensgemakker, ingen besværlig Linie af Tjenere at gjennembryde, ingen underdanig Ærbødighed for den ophøiede Embedsmand. Deres Dør stod aaben som en Privatsmands for ethvert Besøg, og naar de vilde udføre vigtige Dele af sit Embede, maatte de lukke sig inde i deres eget Kabinet." Statsraadet nyttede ogsaa Adgangen til at kalde udenforstaaende til dets Møder; blandt andre Veiintendanten Peder Anker, Kr. Mag. Falsen, Diriks, Oberst Hegermann og Prof. Sverdrup.

Allerede før Udnævnelsen af Statsraader var der oprettet 5 Departementer, som skulde fordele de offentlige Sager mellem sig. Da saa mange Ting skulde grundlægges fra nyt, var der

overmaade meget at tage vare, overmaade meget, som skulde gjøres og gjøres i en Fart, da Forholdene krævede Hurtighed. Man kunde derfor ikke tage det meget nøie med Formerne. Og Kongen oversaa dem i en meget utilbørlig Grad, handlede ofte uden at spørge sit Statsraad, der dog havde det konstitutionelle Ansvar, men derimod andre, som ikke udenfor den kongelige Yndest havde nogensomhelst Berettigelse til at optræde som Raadgivere. Han udnævnte ikke engang en Udenrigsminister, da den Mand, han havde bestemt dertil, undslog sig, men han modtog gjerne dennes Tilbud som en privat Vennetjeneste at „besørge alt for ham i den Retning".

Den 23 Mai holdt den nyvalgte Konge sit Indtog i Kristiania. Der var stor Stads. 24 Piger strøede Blomster paa hans Vei; en af dem overrakte ham Borgerkrands af Egeløv med de Ord: „Fortjent Hæder"; en anden en Fortegnelse over Bidrag, der var givne til Fædrelandet. Dagen endte med en Fest i Palæhaven, der for Leiligheden var glimrende oplyst. Begeistringen for Kongen fik dog allerede strax en Afkjøling. Samme Dag, som han holdt sit Indtog, udnævnte han ikke mindre end 18 Kammerherrer og 12 Kammerjunkere, en pralende Overdaadighed, der gjorde alt andet end et godt Indtryk. Kongevalget feiredes med Festligheder baade i Kristiania og andetsteds, og ingen tog med større Iver Del i Fornøielserne end Kongen.

Stemningen var afgjort for ved alle Midler at hævde Landets Selvstændighed. Der oprettedes Frikorpser, saaledes dannedes der et af Studenter og Embedsmænd, som med stor Iver øvede sig i Vaabenbrug. Endogsaa Kvinder vilde gribe til Vaaben; i Avisen læstes saaledes Opfordring fra „en Moder", som ønskede, „til Forsvar for Landet at rykke

ud i Spidsen for sit eget Kjøn". De, der havde gjort sig bemærket som svenskſindede og allermest Hovedmanden for Partiet, Grev Wedel, var Gjenstand for stor Harme. De stempledes med Forrædernavnet, skyldtes for at have solgt sig til Sverige; ja der fremkom offentligt Forslag om, at de „enten skulde forvises Landet eller sættes under et strengt Opsyn."

Skjøndt Nordmændene var forberedte paa Krig, haabede de dog paa Freden. Man mente at vide, at Karl Johan ikke var yndet af de forbundne Magter, og at han ikke hos disse kunde paaregne nogen Hjælp mod Norge. England, mente man ogsaa, var endog velvilligt sindet overfor vort Fædreland og ønskede dets Selvstændighed. I den engelske Presse fremkom der Udtalelser, der aandede af Velvilje; de engelske Krydsere, der skulde afskjære Tilførselen til Norge, røgtede med Flid kun lunkent sit Hverv; nogle fredede formeligt om de norske Skibe, idet de underrettede dem om de svenske Kapere, ja jog disse endogsaa bort af Farvandet. Skjøndt saaledes Stemningen i det engelske Folk ikke var Nordmændene ugunstig, var det dog ikke Tilfældet med Regjeringen, som var fuldt bestemt paa at opfylde sine Løfter til Karl Johan. Karsten Anker, som allerede tidligere var sendt over til London for at virke for Norges Sag, fandt derfor kun døve Øren. Nye Sendemænd, som Kristian Fredrik efter Kongevalget skikkede over Nordsjøen, blev ikke engang modtagne af den engelske Regjering. Derimod var der allerede i Førstningen af Juni kommet en engelsk Sendemand, Morier, til Norge, for at opfordre det norske Folk til at underkaste sig Kielerfreden. Dette blev afslaaet; dog udtalte Kongen i en Samtale med Morier sin Villighed til at træde tilbage, naar kun Norge

maatte beholde sin Frihed ubeskaaret. „Lad Kongen af Sverige," sagde han, „kalde sig Konge af Norge, — men lad Norge være en uafhængig Stat ved Siden af Sverige." Og i et Brev af 29/6 til den danske Statsmand, den norsk fødte Colbjørnsen, skrev han: „Personlig kan jeg opofre min Lykke, min Tilfredshed, mit Liv, men aldrig Nationens Hæder og dens Konstitution, som skal haandhæves og forsvares." Kort efter (30 Juni) kom der fra England, Rusland, Østerrige og Preussen Udsendinger med Paalæg fra sine Regjeringer at gjøre det samme Krav som Morier. Men da de kom til Kristiania, fandt de Stillingen anderledes, end de havde tænkt. Det var en fuldbragt Kjendsgjerning, at Nordmændene havde givet sig en fri Forfatning og var et selvstændigt Folk. Da de ogsaa følte Deltagelse for Nordmændenes Kamp, den engelske Udsending endog i den Grad, at han ikke havde noget mod at godkjende alt, hvad der var gjort, opgav de Kravet paa, at Nordmændene skulde underkaste sig Kielerfreden og fastholdt kun Nødvendigheden af at opgive Kong Fredrik og indgaa Foreningen med Sverige. Men Grundloven skulde anerkjendes med Forandringer, som Foreningen med Sverige gjorde nødvendig. Kongen erklærede ogsaa overfor dem sin Villighed til at træde tilbage og, som Udsendingerne krævede, overgive sin Magt i Stortingets Hænder; men til at samle dette, krævedes der 3 Maaneder, i hvilken Tid Norge maatte have Tilførsel. Sendemændene var ikke uvillige til at indgaa paa en Vaabenstilstand, naar 1) Kristian Fredrik gav en Forsikring til Kongen af Sverige og hans Forbundsfæller om at ville nedlægge sin Krone i Stortingets Hænder og bruge sin Indflydelse paa Folket for at formaa det til at samtykke i Foreningen. 2) Landet mellem Glommen og den svenske

Grændse samt Hvaløerne skulde rømmes af de norske Tropper, og Fæstningerne der besættes af Svenskerne. 3) Til Gjengjæld skulde Blokaden under Vaabenstilstanden ophæves for Kristiania, Kristianssand og Bergen. Kristian Fredrik gik ikke ind paa Sendemændenes Fordringer i deres Helhed, men gav den krævede Forsikring i et Brev af 13 Juni til den svenske Konge, hvem han tillige oversendte et Udkast til en Forening mellem Norge og Sverige tilligemed Grundloven og andre Bestemmelser, som han ønskede at sikre Norge, samt endelig et Forslag til en Vaabenstilstand. Sendemændene lod sig nøie hermed og reiste til Sverige for der at fortsætte sin Mægling.

Her var Omstændighederne ikke gunstige for Udførelsen af deres Hverv. De Vilkaar, som den norske Konge stillede, fandt Svenskerne uantagelige. Allerede den 10 Juli havde Karl den trettende udstedt et Opraab til Nordmændene, hvori han med strenge Ord betegnede Kristian Fredriks Færd, Nordmændenes Reisning og Rigsforsamlingens Arbeide. Nu havde han overdraget Kronprindsen at tage Landet med Vaabenmagt, og derpaa skulde Norges folkevalgte Stænder indkaldes for at vedtage en ny Grundlov, der skulde forelægges Kong Karl til yderligere Prøvelse. Ogsaa den svenske Kronprinds Karl Johan udstedte et Opraab, som var mildere i Tonen, men hvis Indhold var det samme, at Foreningen mellem Rigerne skulde komme istand, godvillig eller med Magt. Da Sendemænd indfandt sig hos ham i Udevalla, Kronprindsens Hovedkvarter, søgte de at faa ham til at slaa af i sine Fordringer, og navnlig godkjende Norges Konstitution. Men her talte de for døve Øren. Karl Johan blev rasende; de, som skulde være hans Viljes Tolk overfor Kristian Fredrik, vovede at stille ham Forslag, optræde mæglende ligeoverfor ham. Han

Karl Johan.

troede ikke, sagde han, at et Folk, der siden 1660 havde været slig under Pidsken som det norske, skulde i en Haandvending have faaet en saadan Tørst efter politiske Rettigheder, at det vilde ofre alt for at værne om Forfatningen; han krævede derfor Kristian Fredriks øieblikkelige Tronfrasigelse og tre Grændsefæstningers Besættelse med svenske Tropper, ikke blot Rømning af dem, som Kristian Fredrik havde villet gaa ind paa for de svenske Tropper. Med denne Besked maatte Sendemændene vende tilbage til Norge og overbragte Karl Johans Krav. Dette vilde ikke Kristian Fredrik gaa ind paa, sagde ogsaa, at det var ham umuligt at nedlægge Kronen uden Samtykke af Nationalforsamlingen, som havde givet ham den. Uden engang at oppebie dette Svar begyndte Karl Johan Krigen.

Krigen.

Den svenske Hær, 40000 Mand stærk, stod under Kronprindsens Overbefaling og støttedes af en Flaadeafdeling paa 4 Linieskibe, 4 Fregatter, nogle Brigger og 70 Kanonchalupper. Derimod kunde Nordmændene kun stille 27 000 Mand foruden Kystforsvaret og Almenvæbningen, under Overbefaling af Kongen med Oberst Seiersted som Chef for Generalstaben. Hæren var altsaa meget faatalligere end den svenske, Ledelsen ulige daarligere, thi Kristian Fredrik gjorde kun en ynkelig Figur i en Krig og duede slet ikke til General. Og saa var der ogsaa sørget saa elendelig for Levnetsmidler, at Hæren manglede Kjød, og Havren, som Soldaterne mest maatte leve paa, tilmaaltes dem paa nogle Steder umalet, og selv af

den var der kun en ringe Mængde, thi Magasiner fandtes ikke. Beklædningen var ogsaa daarlig, ikke engang Krudt var der nok af. Alligevel manglede det ikke paa Mod; Soldaterne var fulde af Haab og higede bare efter at kjæmpe og slaa et Slag for Norges Frihed og Ære.

Det første Angreb paa svensk Side rettes mod Hvaløerne, hvor der laa en norsk Kanonbaadsflotille under Fasting. Han var befalet at vige for Overmagten, der var overvældende stor, og gjorde det uden mindste Tab — til ikke liden Ærgrelse for Karl Johan, der havde gjort Regning paa et Sjøslag med glimrende Seir og vundet Hærfang. Saa skulde Angrebet begynde tillands. Det andet svenske Armekorps under Essen gik over Grændsen gjennem Enningdalen (Id Pgd. ved Fredrikshald) og stødte her paa Kapt. Spørck, som med sine faa Kompanier kjæmpende drog sig i god Orden tilbage, efterfulgt af Svenskerne, som rykkede frem mod Fredrikshald. Major Butenschøn, der med nogle hundrede Mand stod ved Svinesund, troede ikke at kunne blive staaende paa sin udsatte Post; trak sig tilbage og tog Stilling i Ingedal (Sjeberg) ved Sarpsborg.

Paa denne Kant laa altsaa ogsaa Veien aaben for Svenskerne, som ikke nølede med at sætte sig i Besiddelse af den. Heller ikke Stillingen i Ingedal fik Butenschøn Lov til at beholde. Svenskerne rettede især sit Angreb mod yderste Fløi under Løitn. Schleppegrell, (den samme, der i 1851 faldt ved Idstedt); han sendte Bud efter Forstærkning, men den gik feil af Veien, saa han blev ladt alene med sine faa. I sin Fortvilelse, fortælles der, sprang han op paa en Træstub og raabte over til Fienden: „Her staar Løitnant Schleppegrell, som er ladet i Stikken af sine egne, giv mig en Kugle.“ Kugler regnede ogsaa ned over ham, men uden at træffe; dog

opnaaede Svenskernes Overmagt ogsaa denne Gang at trænge Nordmændene tilbage. Disses Hovedstyrke havde imidlertid af Kongen faaet Befaling til at kaste Svenskerne tilbage; men før Staffelt kunde sætte sig i Bevægelse dertil, tog Svenskerne Krageröen (ved Fredriksstad), som kun havde en liden Forsvarsstyrke, ført af en ubuelig Officer, og opfordrede saa Fredriksstad til at overgive sig. Fæstningen var i en „ubegribelig slet Forfatning", ikke forsynet tilstrækkelig med Levnetsmidler, manglende Krudt og Kanoner, og kun med den halve Besætning, den trængte. Værst var det, at Kommandanten, Hals, ikke var sin Post voksen. Vistnok manglede han ikke Mod, og han afslog Svenskernes første Opfordring til Overgivelse; men da Fredriksstad Borgere, som ikke eiede en Gnist af den Aand, der før havde gjort Fredrikshaldenserne navnkundige, tiggede og bønfaldt ham om at spare unyttig Blodsudgydelse, overgav han allerede Dagen efter Fæstningen, og det uagtet Byen intet havde lidt, og Fæstningen ikke havde en eneste dræbt eller saaret. Krageröens Rømning og Fredriksstads Overgivelse vakte stor Harme og Bedrøvelse, de gav ogsaa Kongen Paaskud til at tage en skjæbnesvanger Beslutning. Paa Kongens Bud havde Staffelt trukket Tropper sammen, og ved Rakkestad ventede alle Slag. Det lovede Seir. Nordmændene havde her Overmagten, 10000 mod 5000. Kongen var kommen til Hæren, som allerede stod opstillet; han red forbi Rækkerne og talte opmuntrende Ord til Soldaterne. Da kom Efterretningen om Fredriksstads Overgivelse. Skjøndt dette ikke kunde komme Kongen overraskende, da han havde givet Befaling dertil, om end denne ikke rak tidsnok frem, tog han dog deraf Anledning til at befale Tilbagetog. Forgjæves gjorde Generalstabschefen Forestillinger derimod. „Skal der ikke prøves Slag her," sagde

han, „saa ved jeg ikke, hvad der herefter skal kunne udrettes." Andre Officerer støttede ham, men Kongen var for en Gangs Skyld fast i sin Beslutning, og Hæren maatte gaa tilbage. Den var rasende og allermest Bergenhusingerne, som nær havde nægtet den kongelige Befaling Lydighed. Ved Kongens Optræden gik en Leilighed tabt, der i Tilfælde af Seir „vilde have været af uberegneligt Værd som Middel til at styrke Hærens Alvor, Tillid og krigerske Følelse."

Medens Hovedhæren, hvor Kongen var tilstede, undveg Slag og bare trak sig tilbage, fik Nordmændene paa en anden Kant Leilighed til at vise, hvad de evnede, naar de havde Førere, som duede, og Tilladelse til at slaa løs. Ved Kongsvinger stod Oberstløitnant *Krebs's* Korps, omtr. 2 000 Mand stærkt. Imod ham rykkede den svenske Oberst Gahn (den samme, som i 1808 var bleven tagen til Fange) med en Styrke paa 2 400. Ved Magnor overskred han Grændsen, og ved Matrand stødte han paa Nordmændene. De var kun en liden Flok, men vexlede dog Skud med Svenskerne og trak sig kjæmpende tilbage. Ved Lier (tæt ved Kongsvinger) stod imidlertid Nordmændenes Hovedstyrke, som indenfor Skandser, de havde opkastet, oppebiede Svenskerne. Om Eftermiddagen den 2den Aug. begyndte disse sit Angreb. De kjørte op med 8 Kanoner og fyrede løs; men Nordmændene besvarede Ilden med Kraft, og da Fienden stormede, drev de ham tilbage med betydeligt Tab. Svenskerne tabte Modet og trak sig tilbage, men forfulgtes af vore, indtil en Elv, hvis Bro var afkastet, standsede Forfølgelsen. Gahn slog Leir ved Matrand, 2 Mil fra Grændsen. Han tilsagde Egnens Beboerne til Møde i Midtskog Kirke for der at sværge Karl den trettende Troskabsed. Landstrimmelen, han havde vundet tilligemed de andre, han ventede at vinde, skulde styres af en

Civilkommisær, V. Eichstedt, som han førte med sig. Men han gjorde Regning uden — Krebs. Denne forstod Kunsten at føre Krig i et Land med Norges Naturforhold. Medens han angreb Svenskerne i Fronten, sendte han over Bergene en Afdeling paa 1000 Mand for at falde Fienden i Ryggen. Den tog ved Skotterud hans Bagage, som Svenskerne, for ikke at hindres i sine Bevægelser, havde sendt tilbage. Da Hahn paa samme Tid havde Hænderne fulde i Fronten, hvor Krebs ledede Angrebet, maatte han, for ikke fuldstændigt at afskjæres, befale Tilbagetog. Skjøndt hans Hær kjæmpede med stor Tapperhed og slog sig igjennem, var Nederlaget afgjort og Tabet betydeligt. Svenskerne mistede 1 Major, 3 Kapteiner 10 Løitnanter og 312 Mand, som blev tagne til Fanger. Hele Bagagen, 18 Krudtvogne med 60 Heste og 200 andre Vogne, faldt i Nordmændenes Hænder. Civilkommissæren, V. Eichstedt, var mellem de faldne. Efterretningen om Seirene ved Matrand og Lier vakte en uendelig Jubel over Landet og styrkede Haabet om et godt Udfald af Krigen.

Det, som hidtil var skeet paa Krigsskuepladsen, kunde heller ikke tilintetgjøre dette Haab. Fredriksstad var vistnok falden, og Nordmændene nødte til at gaa tilbage, men Fienden havde heller ikke paa denne Kant vundet nogen Seir, og Udsigten til en endelig Afgjørelse af Krigen var fjern. Og Farerne for den indrykkende Hær blev større, jo længere den trængte ind i Landet. Dens enkelte Afdelinger kunde under Fremrykningen — hvad Nordmændene ogsaa havde beregnet — ikke undgaa at sprede sig og derved udsætte sig for Overrumpling og Nederlag. Hahns Skjæbne indeholdt i den Henseende et alvorligt Varsko. Saa trodsede ogsaa Fredrikshald Fæstning, hvis Kommandant var den gamle Generalmajor

Ohme, der dog overlod alt til Næstbefalingsmanden, Generalmajor Petersen, som havde været Medlem af Rigsforsamlingen. Den gjorde ikke Mine til at ville give sig. Tvertimod tordnede den lystig løs; Svenskerne nødtes derved til at anlægge ordentlige Beleiringsbatterier.

Karl Johans Stilling var ikke misundelsesværdig. Krigen saa ud til at kunne trække dygtigt i Langdrag; Penge til at føre den for, var det smaat med, og Hjælpen fra de andre Magter lod til at vente paa sig. Selv saaes han ikke paa med videre gunstige Øine af Europas gamle Fyrstehuse; han var for dem Lykkeridderen, der havde slaaet sig op, og skulde Lykken blive ham utro, var det ikke umuligt, at hans mægtige Forbundsfæller ogsaa kunde vende ham Ryggen. Fra Wien fik han paa samme Tid Bud om, at „Kongen af Danmark blandt de her forsamlede Fyrster havde vundet en saadan Deltagelse, at en hurtig Tilendebringelse af de norske Anliggender var paatrængende nødvendig.“ En hæderlig Fred maatte derfor staa for ham som i høi Grad ønskelig. Med dette for Øie sendte han to norske Mænd, Provst Hount og den aftraadte Statsraad Tank, som boede i den af Svenskerne besatte Grændseegn, til Kristian Fredrik med Tilbud om Vaabenstilstand. Han erklærede sig villig til at vedtage Grundloven paa Eidsvold, kun med de Forandringer, som Foreningen med Sverige gjorde nødvendig, naar saa Kristian Fredrik til Gjengjæld vilde forpligte sig til at nedlægge sin Magt i Stortingets Hænder, overlade den udøvende Myndighed til Statsraadet og, saasnart Sagen var endelig ordnet, forlade Landet.

Sendebudene traf Kongen paa Spydeberg Præstegaard og overbragte ham Karl Johans Forslag. Han sammenkaldte strax sit Statsraad og forelagde det Sagen. Det turde ikke

fraraade Vaabenstilstanden, og to Breve udfærdigedes til Karl Johan, hvori Kongen dels erklærede sig villig til at underhandle paa det Grundlag, som var foreslaaet, dels anmodede om en personlig Samtale med Kronprindsen. Underhandlingerne, som indledes, bragte dog ikke Vaabnene til at hvile. Karl Johan vilde nytte Tiden og fortsatte Krigen. Paa den østre Side af Glommen stod endnu en Afdeling Nordmænd under Oberstløitn. Stabell og Major Butenschøn. Denne blev angrebet af Svenskerne og af Overmagten drevet tilbage over Glommen. Ved Tveten satte Stabell sig fast og trak sammen en Styrke paa 3500 Mand; men denne var altfor ubetydelig til, at han dermed skulde vove at angribe Svenskerne, hvis Overmagt var mangedobbelt. Derimod kom det ved Langenæs i Nærheden af Onstad Sund til Sammenstød. Ved Langenæs var der over Glommen slaaet en Baadbro, der blev dækket af et anlagt Brohoved*). Herpaa rettede Fienden den 9 Aug. et Angreb, som aldeles mislykkedes; efter en levende Kanonild blev Svenskerne under Vegesack drevne tilbage, og Nordmændene, som førtes af Oberst Hegermann, kjendt fra Rigsforsamlingen, stod just i Begreb med at forfølge, da Kongen kom tilstede. „Vi har seiret, Deres Majestæt," jublede Hegermann ham imøde, men fik til Svar: „Min Gud, Hegermann, vil De opofre to Bataljoner?" I det samme førtes en saaret Officer og nogle saarede Soldater forbi, og Synet deraf bragte Kongen til at udbryde: „Min Gud, er jeg Skyld i alt dette?" Da der samtidig hørtes en stærk Geværild, hidrørende fra Forfølgelsen af Fienden, ytrede han Frygt for, at

*) Brohoved = en Skandse ved den ene Ende af en Bro, der skal hindre Fienden i at benytte den.

denne kunde komme igjen, og gav Befaling til Tilbagetog. Stillingen maatte rømmes, og Broen afbrydes, det skjønne Brohoved blev forladt, og de Kanoner, som ikke kunde føres med, kastedes i Elven. Svenskerne, som havde ventet et alvorligt Angreb, kunde neppe tro sine egne Øine, da de siden saa, hvad Nordmændene havde gjort; var de glade, saa var vore bedrøvede; en af de høie Officerer om Kongen udbrød ved dennes Befaling fortvilet: „Det er forbi," og hans Sorg og Skuffelse deltes af alle. De kunde ikke frigjøre sig for en Følelse af Foragt for Kristian Fredrik, der efter deres Opfatning optraadte saa ynkeligt og svigtede saa helt i Alvorets Stund.

Svenskerne havde nu hele Landet inde paa den østre Side af Glommen med Undtagelse af Fæstningerne Kongsvinger og Fredriksten. Indtagelse af den første var efter Gahns Nederlag foreløbigen opgiven; desto større Anstrængelser opbødes for at tage Fredriksten. 4 Landbatterier anlagdes, og fra disse saavelsom fra 4 Mørser- og Kanonfartøier i Fjorden blev der daglig skudt paa Fæstningen; men denne gav Svar paa Tiltale „og modstod fast som den Klippe, hvorpaa den kneiste." Den 8de Aug. opfordredes den for anden Gang til at overgive sig, og samtidig truedes Fredrikshalds Borgere med, at deres By vilde blive skudt i Brand, hvis de ikke gjorde sit til, at Fæstningen kom i Fiendehaand. Byen blev nødt til at love Karl Johan Troskab og Lydighed, men de fleste af Indbyggerne havde forinden forladt sine Huse og søgt Ly imellem Klipperne. Den 9de Aug. forstærkedes Beleiringsskytset med en Del, som havde været brugt ved Fredriksstad, og paa Saueøen ligeoverfor Fæstningen blev der lagt Batterier; for at naa høiere op mod Fæstningen anlagdes et paa Toppen af Øens Fjeld, hvortil Kanonerne blev heisede op med Haandkraft. Men heller ikke

Forsvarerne havde været ledige. Klippen, hvorpaa Fæstningen er bygget, blev spækket med Kanoner; i sex Lag, det ene over det andet, udspyede disse Ild. Svenskerne fandt derfor en Modstand, der hævdede Fæstningens gamle Ry, og truede med, at Beleiringen kunde blive langvarig, og Udfaldet af den usikkert. De tog sin Tilflugt til Stræmmemidler. Den 14de opfordrede de paany Kommandanten til Overgivelse og truede med, at han skulde blive hængt, hvis der faldt et eneste Skud endnu fra Fæstningen. Svaret gaves med Kanonsalver, heftigere end nogensinde.

Samtidig gik Fredsunderhandlingerne sin Gang. Kristian Fredriks ovenfor nævnte Skrivelse til Karl Johan blev af denne besvaret. Han beklagede, at han ikke kunde have nogen personlig Sammenkomst med Kristian Fredrik, saalænge denne ikke havde nedlagt sin Magt i Folkets Hænder, men fastholdt sin tidligere Indrømmelse, at godkjende Norges Frihed og Selvstændighed, og sendte General Bjørnstjerna til Moss for at underhandle paa det Grundlag, som var foreslaaet. Imedens Underhandlingerne førtes, laa den norske Hær uvirksom. Det var derimod ikke Tilfældet med den svenske. En Afdeling af denne skulde over Blakjer trænge frem til Kristiania for at afskjære den norske Hær Tilbagetoget hertil; en anden vilde fra Soon prøve at komme Nordmændene i Ryggen, en tredie skulde over Onstadsund rykke frem mod Karlshus og Moss for der at mødes med den svenske Hovedhær, som ad anden Vei skulde søge at naa det samme Maal. Gjennemførelse heraf vilde have medført store Farer for Svenskerne. Deres enkelte Afdelinger, der ikke havde betydelig Modstandsevne, kunde uden stor Vanskelighed være slaaede af Nordmændene, som havde sin Styrke mere samlet, og i værste Fald kunde

Fredrikſten.

disse paa de i Drøbak liggende norske Skibe uhindret have trukket sig tilbage til den anden Side af Fjorden.

Men Kristian Fredrik vilde ikke en Krig paa Liv og Død. Den Kamp, han havde ført, skulde kun dække hans Tilbagetog. Han havde opgivet sin Sag, og hvad han ved Underhandlinger kjæmpede for, var at skaffe Nordmændene de størst mulige Fordele af Foreningen med Sverige. Da han modtog Karl Johans Brev og Udsending, forsamlede han derfor strax den 13de Aug. Statsraadet, hvortil desuden var tilkaldt Justitsraad Diriks, Sorenskriver Falsen og Professor Sverdrup. Han forklarede Hærens vanskelige Stilling. Mangelen paa Levnetsmidler var stor; ved en Brigade var der saaledes kun Forraad for 2 Dage; Svenskernes Fremtrængen maatte nødvendiggjøre et Tilbagetog til Vestlandet, kort et videre drevet Forsvar vilde medføre uberegnelige Ulykker. Han vilde derfor nedlægge sin Krone i Stortingets Hænder, som snarest muligt skulde blive sammenkaldt og befalede Statsraaderne Collett og Aall at træde i Underhandlinger med den svenske Sendemand. Kongen var saaledes mere end villig til at træde tilbage; han havde opgivet alt. De forsamlede maatte faa Indtryk af hvor fuldstændig denne Selvopgivelse var. Christie fandt ham „i høieste Grad fortvilet“. „Alt er forbi,“ sagde han til denne, „alt Haab er ude.“ „Nei, Deres Majestæt,“ svarede denne, „alt er ikke forbi, saalænge De er os bevaret.“ Men hertil gav Kongen til Svar, at han ikke kunde udrette mere til Landets Gavn og kastede sig grædende i Sofaen. Til Sverdrup, som lidt senere kom ind til ham, klynkede han over det meget Blod, som var flydt for hans Skyld, hvortil denne rolig bemærkede, at Folket ikke beklagede, at der var flydt formeget men forlidet Blod.

Statsraadet fandt ogsaa, at som alt stillede sig, var der intet andet at gjøre, end at gaa ind paa Kristian Fredriks Forslag. Der blev da af Statsraaderne Jonas Collett og Niels Aall paa Norges og den svenske Udsending Bjørnstjerna paa Sveriges Vegne vedtaget en Overenskomst, hvorefter Stortinget strax skulde sammenkaldes og gjennem en eller flere Sendemænd forhandle med Kongen af Sverige om, at Eidsvoldsforfatningen skulde blive staaende med de Forandringer, Foreningen nødvendiggjorde, og at de Løfter, som Karl den trettende og Karl Johan havde givet, ubrødelig skulde blive holdte og stadfæstede for næste Storting. I en Tillægsartikel lovede Kristian Fredrik at nedlægge sin Magt i Folkets Hænder uden nogetsomhelst Forbehold, og i de til Overenskomsten knyttede hemmelige Artikler hed det, at Kristian Fredrik skulde overdrage den udøvende Magt til Statsraadet, som skulde bruge den overensstemmende med Forfatningen. Det blev endelig vedtaget, at der skulde sluttes Vaabenstilstand, Blokaden hæves, Fæstningen Fredriksten overgives Svenskerne, og en Grændselinie (Demarkationslinie) drages mellem begge Hære. Bjørnstjerna havde ogsaa forlangt, at Bergen skulde besættes med et svensk Korps paa 5 000 Mand; men dette modsatte de norske Underhandlere sig saa bestemt, at Bjørnstjerna gav efter. De vilde ogsaa nødig give efter for Forlangendet om Fredrikstens Besættelse af Svenskerne, men gik dog modstræbende ind herpaa. Derimod blev der ikke opnaaet Enighed om, hvor Grændselinien skulde gaa, Bjørnstjerna forlangte, at den skulde gaa paa den anden Side af Moss og langt nærmere Kristiania end det Sted, Svenskerne stod; derpaa vilde Nordmændene ikke gaa ind, og for dette Punkts vedkommende blev der gjort Forbehold, da Overenskomsten undertegnedes. Bjørnstjerna lovede

imidlertid at bruge sin Indflydelse hos Karl Johan, saa Nordmændene i dette Punkt kunde faa, hvad de ansaa for billigt. For at opnaa dette sendte Kristian Fredrik sin Adjutant, Major Brock, til det svenske Hovedkvarter. Han blev venlig modtagen; men Kronprinsen vilde i Førstningen intet høre om at indvilge i den norske Fordring. Han havde allerede givet overordentlig meget efter, sagde han; nu skulde det være stop. Et Norges Kart laa udbredt paa Bordet, og Brock gjorde ham opmærksom paa, hvilken ubetydelig Del af Landet, han havde inde, mindede om, at intet Hovedslag var leveret, og at Norge var et Bergland, der var let at forsvare, at vi var bestemte derpaa og havde truffet vore Foranstaltninger dertil. Nu blev Kronprindsen vred og raabte bl. an., „at han vilde kanonere os i vore Berge," hvortil Brock rolig bemærkede, at det vilde blive meget slemt for hans Artillerister. Da han lagde Mærke til, at Kronprindsen hellere end gjerne ønskede Overenskomsten afsluttet, fastholdt han sin Paastand og erklærede, at hvis Prindsen ikke vilde indvilge i Forlangendet, maatte han reise tilbage for at faa ny Fuldmagt og tilføiede til Slut, at han høilig forundrede sig over, at Kronprindsen, som ønskede en venskabelig Forening med Norge, vilde gjøre en Paastand, hvorved den norske Hær blev æreskjændet. Ved disse Ord for Kronprindsen op: „Hvorledes?" raabte han, „jeg, jeg, som selv er Soldat, jeg skulde ville æreskjænde Hæren! Aldrig, aldrig!" Han raabte paa „Papir, Pen" og satte sig strax ned til at skrive et Udkast til Vedtagelse af Vaabenstilstanden. Kronprindsen underskrev 14de August Overenskomsten.

Den afbrød alle Fiendtligheder, som var fortsatte indtil det sidste. Nat til 14de Aug. Kl. 12 havde nemlig Svenskerne angrebet Arenfeldts Brigade, som dækkede Moss fra Sydsiden.

Kampen varede til Kl. 1 Efterm., hvorunder Arenfeldt vistnok trængtes lidt tilbage, men den seige Udholdenhed, Nordmændene ogsaa her lagde for Dagen, virkede vistnok sit til, at Underhandlingerne endte, som de gjorde. Efter Vedtagelsen af Vaabenstilstanden skulde ogsaa Fredriksten overgives til Svenskerne. Den havde aldrig før seet Fiender inden sine Porte og var heller ikke denne Gang falden for Sværdslag; vistnok havde Byens Huse og Fæstningens Værker lidt endel under Beleiringen; men Forsvarernes Mod var dog lige rankt og deres Lyst til at værge sine Volde lige brændende. Det var derfor et knusende Slag for dem, da det blev kjendt, ikke at Fæstningen skulde overgives til Svenskerne — thi det var holdt dulgt — men at den var overgiven, at de allerede havde Fienderne indenfor Portene, som var lukkede op for dem om Natten. Saa stort var Raseriet hos Nordmændene, at der mellem dem og Svenskerne kom til Haandgribeligheder; de sloges med Næver, indtil de norske Officerer lagde sig imellem og fik Slagsmaalet endt. Fæstningen overgav sig 16de Aug. Dagen efter kom den svenske Kronprinds med et talrigt Følge ind i Fæstningen. Han roste dets Forsvarere og lod sig af dem vise omkring. Da han kom til det Sted, hvor Karl den 12te blev skudt, blottede han i dyb Bevægelse sit Hoved; hans Følge gjorde som han. Da Nordmændene rykkede ud og passerede den svenske Linie, hilste denne de djærve Forsvarere med Salut. Kronprindsen tilbød de norske Officerer deres tilbagestaaende Embedsløn i svenske Penge, nogle lovede han endogsaa at forfremme; men hans Tilbud blev afslaaede, da Stortinget endnu ikke havde vedtaget Overenskomsten til Moss. Men i alles Munde over det hele Land lød de fredrikstenske Forsvareres Ros.

Det stod nu kun tilbage at kundgjøre Vedtagelsen af

Vaabenstilstanden for Folket og sammenkalde det Storting, der skulde have den endelige Afgjørelse. Kundgjørelsen udgik under 16de Aug., og til den 17de Oktbr. skulde der sammenkaldes et overordentligt Storting i Kristiania. Fra nu af trak Kristian Fredrik sig aldeles tilbage fra Regjeringen; det hed sig paa Grund af Sygdom, men i Virkeligheden skeede det i Henhold til den hemmelige Artikel, han havde gaaet ind paa. Han var ellers i denne Tid ikke skikket til Forretninger. Begivenhederne havde angrebet ham. Havde han før været ræd, saa var han nu rent fortvilet. Han henfaldt til de mørkeste Tanker og indbildte sig, at baade Svenske og Nordmænd var efter ham. Han havde sat sig i Hovedet, at Svenskerne vilde bryde Vaabenstilstanden, rykke imod ham og tage ham til Fange. Hans Omgivelser maatte love at udstille Forposter rundt omkring paa Bygdø, hvor han boede, „for at han i betimelig Tid kunde faa Underretning og flygte." Ogsaa for Nordmændene var han saa ræd, at han valgte Natten til at spadsere i og først gik tilsengs ved Daggry. Da han endelig kom efter, at han aldeles intet havde at være ræd for, blev han noksaa freidig, holdt den 18de Septbr., sin Fødselsdag, en lystig Middag med sine Venner, om Kvelden Damelag, „hvor der gik særdeles muntert til." Men da Almenheden fik Øie op for, hvordan den Afgud var, som den havde dyrket, hvor lidet Mand han var, hvormeget han fattedes Alvor, Kraft og Mod, da brød alle Staven over ham, og man rev nu ligesaa ubilligt ned paa ham, som man før havde løftet ham til Skyerne.

Opvakte Kongens Forhold Foragt, saa fyldes Vedtagelsen af Overenskomsten med Svenskerne Sindene med Harme og Sorg. Alle talte om, hvor daarligt Krigen var ledet, og ingen anklagedes saa stærkt som Statsraad Haxthausen, hvem

man skyldte for at have forsømt Hærens Udrustning og Forsyning med Levnetsmidler, ja det hed endogsaa, at han havde spillet under Dække med Fienden. Det kom ogsaa til Optøier udenfor hans Gaard, hvor han just havde Selskab hos sig. Ruderne blev slaaede ind, og Folkemængden gik ikke fra hinanden, før det var lovet dem, at alt, hvad de skyldte Hartthausen for, skulde blive undersøgt. General Staffeldt var man misfornøiet med paa Grund af Krigsførselen, som man tilskrev ham, og en væbnet Flok vilde hjemsøge ham paa hans Gaard ved Fredriksværn. Den fik man dog i Tide talt til Rette, saa den opgav sit Forsæt; men Generalen turde dog ikke andet end skifte Opholdssted; han frygtede Voldsomheder.

Optøier forefaldt ogsaa udenfor det Hus, som beboedes af den svenske Udsending Bjørnstjerna, der efter Overenskomsten til Moss opholdt sig i Kristiania for at træde i Forhandlinger med Stortinget, naar det samledes. Han forlod i al Hast Kristiania, hvor han ikke mente sig sikker paa Livet. Efter Karl Johans Befaling gik den svenske Admiral Cederstrøm med to Fregatter til Kristiania for at paatale, hvad der var skeet, og tilbyde Statsraadet Hjælp, hvis de kjendte sig for svagt til at opretholde den offentlige Ro. Statsraadet svarede med at forbyde ethvert svensk Krigsskib indtil videre at nærme sig Kristiania. Forbudet kom dog ikke tidsnok til at hindre Cederstrøm fra at løbe ind til Byen. Admiralen steg iland og gik op til Statsraadet, fulgt af en ophidset Folkeskare. Hans Forslag blev følgelig afviste; derimod lovede man, at der skulde foretages Undersøgelse i Anledning af de stedfundne Uordener. Med den Beskeed forlod han Kristiana.

I Trondhjem kunde det nær være kommet til Fredsforstyrrelser, som vilde have vanskeliggjort Forhandlingerne mellem

Nordmændene og Karl Johan. Den svenske Oberst Eck meddelte den kommanderende General nordenfjelds, Schmettow, at han, ifølge Kronprindsens Forlangende agtede, at lægge de Tropper, som stod under hans Befaling, ind i Norge. Han udpegede endogsaa de Steder, som Svenskernes skulde indkvarteres, ja paastod, at hans Henvendelser skeede efter Overenskomst med den norske Øverstkommanderende. Han tilføiede — saa rent udenfor al Forstaaelse af Stillingen — at Schmettow ved at indvilge i Forlangendet kunde faa Leilighed til at vise sin undersaatlige Agtelse og Lydighed mod Kronprindsens Vilje. Eck havde imidlertid henvendt sig til den urette. Schmettow svarede, at han ikke vilde tillade svenske Soldaters Indrykning i Norge uden paa den norske Regjerings Bud; havde han end i Tillid til svensk Ærlighed sendt sine Soldater tilbage til deres Lægder, saa kunde han dog uden Vanskelighed, om Svenskerne gik over Grændsen, atter kalde dem ind under Fanerne for med Vaabenmagt at værge den Forfatning, Nordmændene havde svoret til. Denne mandige Optræden forfeilede ikke sin Virkning. De svenske Sendemænd skyndte sig med at forsikre, at Eck havde handlet mod Befaling og indtil videre var afsat fra sin Kommando for at stilles for Krigsret. Den svenske Kronprinds fandt naturligvis, at Schmettow havde gjort for meget af det, og han glemte ham det ikke; thi i 1815 fik Generalen Afsked. Men det norske Folk billigede af fuldt Hjerte hans Optræden som stemmende med dets Ære og Værdighed, og i 1815 fik Stortinget Leilighed til at lægge de samme Følelser for Dagen; det besluttede nemlig, at Schmettow skulde have i Efterløn, hvad han før havde havt i Embedsløn.

Det overordentlige Storting og Foreningen med Sverige.

Foreningen besluttes.

I Henhold til Overenskomsten i Moss var et overordentligt Storting bleven sammenkaldt, og den 7de Oktbr. blev det aabnet i Kristiania. Det talte 80 Medlemmer, hvoraf kun 20 — deriblandt Christie, Diriks og Wedel — havde været med paa Eidsvold.

Det dannedes for det meste af Mænd, der havde mærket sig ud som varme Tilhængere af Selvstændighedspartiet. Enkelte havde maattet love sine Vælgere ikke under nogen Omstændighed at stemme for Forening med Sverige. Af Foreningspartiet var hverken P. Anker, Løvenskiold, J. Aall, Wergeland, Grøgaard eller Omsen blevne gjenvalgte.

Statsraad Rosenkrantz aabnede paa Kongens Vegne Stortinget med en Tale, som han havde modtaget af Kristian

Fredrik, og hvori denne gav en Oversigt over de Begivenheder, der havde ført til Overenskomsten paa Moss. Den sluttede: „Lad mit Minde leve iblandt eder, Nordmænd, som en Vens, der vilde eders Vel, der hidtil bevarede Landet fra Anarkiets Rædsler, der, nægtet al Bistand af andre Magter, savnede Midler til at føre det store Værk for Norges Uafhængighed igjennem, og som opofrede sin Tilfredshed og personlige lykkelige Stilling blandt eder for ei at se Norge ødelagt, men derimod dets konstitutionelle Forfatning sikret og saavidt muligt dets Selvstændighed derved bevaret. Jeg havde sat min Hæder og min Glæde i at lyksaliggjøre det norske Folk; nu vil jeg finde min Trøst i den Bevidsthed at have virket, hvad jeg formaaede, til at lindre de Trængsler, der tungt hviler over det elskede Fædreland."

I en Skrivelse til Stortingets Præsident havde Kongen forlangt, at et Udvalg af Forsamlingen skulde møde hos ham paa Ladegaardsøen for at faa Meddelelse om Gjenstande, hvorpaa han vilde henlede Tingets Opmærksomhed. Der valgtes 25 Mænd, der med Statsraad Treschow som Ordfører indfandt sig hos Kongen. Denne var meget bevæget ved Tanken paa, hvad der forestod. Hans Tronfrasigelse skulde nu finde Sted. Rosenkrantz oplæste, da han selv ikke orkede det, en Erklæring, hvorved han nedlagde Norges Krone og den udøvende Magt i Folkets Hænder og løste Folket fra dets Troskabsed. Idet Treschow modtog Erklæringen, udtalte han Stortingets Taknemmelighed for de store Prøver, som Kongen havde givet det norske Folk paa sin Kjærlighed og Omsorg.

Allerede den 10de Oktbr. reiste han fra Ladegaardsøen for at tage til Danmark, men forlod først Fredriksværn den

28 Oktbr., da Foreningen med Sverige under visse Vilkaar var bestemt.

Den 11te Oktbr. oplæste Treschow i Stortinget Kristian Fredriks Erklæring, som blev svaret paa med nogle Ord af den midlertidige Præsident, Diriks, der foreslog at nedsætte et Udvalg „for at undersøge Rigets Forfatning og overveie de Midler, der sikrest kan berede det Held.“ Statsraadet anmeldte derpaa de svenske Sendemænds Komme og henstillede til Stortinget at fastsætte Tiden, naar det vilde modtage dem, hvad Præsidenten paa Stortingets Vegne lovede at gjøre. Efterat der saa var udvalgt Medlemmer af Lagtinget, foretoges der Valg paa Præsident, hvortil Christie, Selvstændigheds-partiets første Mand, med overveiende Stemmeflerhed blev udkaaret. Valget viste saaledes, hvilket Parti der var det ulige stærkere paa Tinget.

Den 12te Oktbr. blev der nedsat et Udvalg paa 3 Medlemmer for at undersøge Landets Tilstand og for Stortinget fremlægge Beretning derom. Samme Dag besluttedes det at tilmelde de svenske Sendemænd, at Stortinget den følgende Formiddag vilde modtage dem og høre deres Ærende. De var komne til Norge med den Tanke, at vort Fædreland skulde underordnes Sverige, og først paa Veien til Kristiania fik de høre, at Karl Johan havde maattet love at godkjende Norges Grundlov. De gjorde Forestillinger derimod, men Karl Johan svarede, at kunde de skaffe 40 000 Mand og mindst 6 Millioner i Penge, skulde han tvinge Nordmændene til ikke at gjøre Krav paa andre Rettigheder end et hærtaget Land kunde vente. Sendemændene trøstede sig med, at Folket ønskede Forening med Sverige, men blev ved deres Komme til Kristiania udrevne ogsaa af denne Indbildning. De mødtes med Uvilje og Mis-

hag; Folk trak sig tilbage fra dem; kun Grev Wedel og Peder Anker viste dem iøinefaldende Velvilje. — Paa den fastsatte Dag mødte de op i Stortinget, og deres Ordfører, Statsraad Rosenblad, henstillede i en Tale til Stortinget at nedsætte en Komite, der kunde træde i Underhandling med dem, hvorpaa han overleverede til Præsidenten et Udkast til en Grundlov for Norge. Dette Udkast var bygget paa Gundloven af 17 Mai, men med de Forandringer, som Foreningen med Sverige gjorde nødvendige. Den 18 Oktbr. nedsattes Komiteen, 9 Mand stærk, hvoriblandt Christie, Statsraad Treschow, Amtmand Collett, Major Sibbern, Aasmund Nordgaard. — I samme Møde blev det meddelt, at der i Jæderens og Dalernes Fogderi og i Romsdalen var gjort betydelige Sammenskud for det Tilfælde, at Krigen skulde bryde ud; ogsaa paa Hedemarken og i Trondhjem var man villig til at bringe Ofre. Paa det sidste Sted var der oprettet et frivilligt Jægerkorps til Værn om Fædrelandet. I det hele manglede det ikke paa Vidnesbyrd, at Folket heller vilde en Kamp paa Liv og Død end at trælbindes under det Rige, som i Aarhundreder havde staaet for det som et fiendtligt. Den 19 Oktbr. indgav den Komite, som skulde undersøge Rigets Tilstand, sin Indberetning. Den var ikke opmuntrende til Fortsættelse af Krigen. Medens Svenskerne havde foruden Reserven 30 000 Mand dels i Norge, dels færdige til at rykke over Grændsen, kunde Nordmændene derimod bare stille 21000 Mand, hvoraf over Halvdelen var Landeværn, som trængte 5 Uger til at samles, i hvilken Tid Fienden kunne naa dybt ind i Landet. Til Sjøs kunde vi kun stille 6 Brigger, 4 Kanonskonnerter og 36 Kanonslupper mod Svenskerne, der havde som før nævnt 4 Linjeskibe, 3 Fregatter og 75 store

Kanonslupper. Med Levnetsmidler var det smaat; men værst var det for Penge. Der var neppe Midler til at bestride Statens Udgifter i Fred, hvorfra skulde man tage de 3—4 Mill. Rbdl. maanedl. som krævedes til Krigsførelsen? Alle saa dog ikke saa mørkt paa Stillingen. Oberst Rode indgav til Stortinget en Skrivelse, hvori han drøftede Muligheden af at fortsætte Krigen, og hvori han navnlig gjorde opmærksom paa Vanskelighederne for Svenskerne som de angribende at skulle føre Krig i et fremmed Land med Vinteren for Døren. Det betænkelige ved at fornye Krigen deltes dog af de fleste i Forsamlingen. Den ansaa Foreningen med Sverige som en Nødvendighed, der dog betydelig lettedes ved, at Vilkaarene for den, som de svenske Sendemænd havde fremsat, var langt mere maadeholdne, end de fleste havde turdet vente.

Den 20de Oktbr. skulde Afgjørelsen finde Sted. Spørgsmaalet, som skulde svares paa, lød: „Skal Norge som et selvstændigt Rige under visse Betingelser forenes med Sverige under en Konge?“ Derom blev der livlig Forhandling. Ingen udtalte sig mod Foreningen, men flere fremholdt paa det skarpeste Nødvendigheden af, at Norges Frihed og Selvstændighed ikke ved Foreningen skulde lide noget Skaar. „Vil Sveriges Konge ikke dette,“ sagde Præsten Reiersen fra Nedenæs, „da er hans Hensigter ikke redelige. Da, Landsmænd, lad os opbyde alt, hvad krænket Ære, Frihedsf Forlis og rasende Fortvilelse indgiver os. Ei frygter de Faren, ei frygter de Død og Opofrelse. som udsendte mig i eders Midte; dette vil de vise eder paa Kampens Dag.“ Præsten Hertzberg udtalte sig paa lignende Maade: „Skulde ingen Forening med Sverige være at opnaa, uden at krænke vor Frihed, Selvstændighed og Ed, da er det vistnok bedre at dø med Ære end at leve med

Skam." Han endte: „Det er muligt, at vi kan seire, vel og muligt, at vi nu levende Nordmænd udslettes af de levendes Tal; men vort Navn udslettes aldrig af Historiens Aarbøger, og vi lærte Jordens mægtigste Voldsmænd, at det norske Folk ikke er afhændeligt Fæ." Kjøbmand Jørgen Aall fra Porsgrund ytrede sig i samme Retning. Skulde de svenske Sendemænd foreslaa Forandringer, som ikke stemte med Grundlovens Aand, indestod han for, at de Byers Borgere, som havde udsendt ham, vilde gjøre et betydeligt Offer paa Fædrelandets Alter til at udrede Krigens Byrder. Selv tilbød han dertil 200 Td. Byg. „Hvad min Person angaar," tilføiede han, „da, skjøndt dette maaske bliver det mindst gavnlige Offer, jeg ved denne Leilighed kunde bringe mit Fædreland, føler jeg dog det stærkeste Kald til ogsaa at tilbyde den til dets Tjeneste." — Foreningen med Sverige fandt derimod sin varmeste Forfægter i Grev Wedel. Norge havde intet andet Valg, mente han. Han havde ikke mindste Tro til, at Landet kunde bestaa uden i Forening med et andet, og det Land, som var ønskeligst, det kunde slutte sig til, var Sverige, med hvilket det havde saa meget tilfælles. Selv om Foreningen med dette Rige ikke i alle Henseender skulde opfylde Nordmandens Ønsker, saa havde dog Norge, naar man saa hen til Foreningen med Danmark, vundet uendeligt ved Byttet. Han bad til Slutning den, som maatte stemme imod Foreningen og valgte Krigen, „at betænke, om han for den Almægtiges Domstol kan forsvare at have idag afsagt Dødsdom over tusinde uskyldige, som vil vorde Krigens Ofre." Derpaa blev det afstemt. Af de 77 tilstedeværende Medlemmer stemte 72 for Foreningen med Sverige og 5 imod, nemlig de 4 Repræsentanter fra Bergen og Præsten Dahl fra nordre

Bergenhus. Disse mente af Hensyn til deres Vælgere at maatte stemme, som de gjorde.

Da Foreningen med Sverige saaledes foreløbig var besluttet, blev der forhandlet om de Forandringer i Grundloven, som Foreningen med Sverige gjorde nødvendig. De svenske Sendemænd, som hed Rosenblad, Wettergren, Wirsén, Mørner og Rosenstein, optraadte i det hele med Maadehold, kun et Par Gange truedes der med, at 6 000 Mand paa første Vink kunde landsættes i Bergens Stift, og en anden Gang, da Motzfeldt ytrede, at et Forslag fra dem aldrig vilde gaa igjennem i Stortinget, sagde en af dem heftigt: „Ja da var det bedre, at Vaabnene afgjorde Sagen.“ Men Stortingskomiteen optraadte med en Fasthed og Ro, som afvæbnede Svenskerne, om end ikke deres Trusler helt forstummede. Saaledes fik Christie et Brev fra en af dem, hvori det hed, at hvis ikke Nordmændene var føielige, vilde Svenskerne afbryde Forhandlingerne og oversvømme Landet med Ild og Sværd. Christie brændte Brevet og omtalte ikke dets Indhold for nogen. Svenskerne blev enige med den Komite, som i Sagens Anledning var nedsat, om de fleste Grundlovsbestemmelser; om enkelte Punkter stod Meninger mod hinanden, og med Hensyn til disse begjærede Komiteen nærmere Oplysning af Sendemændene. Saaledes om Meddelelse af Indfødsret til svenske og andre fremmede. I sit Svar vilde Sendemændene ikke rigtig ud med Sproget. De ytrede dog, at der paa nærværende Ting vilde blive fremlagt Forslag til Lov om Naturalisation for saa paa et næste ordentligt Storting at blive behandlet. Før en saadan Lov kom istand, skulde Stortinget alene meddele Indfødsret, dog saaledes, at Kongen skulde have Veto og Ret til, naar Tinget ikke var sammen, foreløbig under

Forventning af dets Samtykke at meddele Naturalisation. Paa Forespørgsel, naar de svenske Tropper skulde romme Landet, erklærede de, at de følte sig overbeviste om, at dette vilde ske om ikke lang Tid. — Bestemmelsen i Forslaget om Kongens Ret til at beskikke Ordførere i Odels- og Lagtinget troede de ikke, der vilde blive lagt Vægt paa; Valget deraf vilde vist blive overladt til Stortinget. Derimod vilde der aldrig blive Tale om — thi ogsaa herom havde Komiteen gjort Forespørgsel — at Kongen skulde lade sig nøie med et Militærforbund mellem Norge og Sverige. Skulde Stortinget gaa med derpaa, vilde de strax opsige Vaabenstilstanden og reise.

Efter saaledes at have faaet Kommissærernes Standpunkt at vide, tog Stortinget disse omtvistede Punkter under Overveielse. Der blev først vedtaget, „at ingen anden Forandring i Grundloven ved dette Storting maatte tages under Overveielse og gjøres, end de, som er nødvendige formedelst Norges og Sveriges Forening.“ Desuden besluttedes, at Stortingets Beslutninger kun skulde ansees som Svar paa de svenske Kommissærers Forslag og ikke for Forsamlingens sidste Ord i Sagen.

Den 22de Oktbr. begyndte Forhandlingerne om de svenske Sendemænds Forslag til Forandringer i Grundloven. Det blev først af flere Talere fremholdt de Grundsætninger, som derunder skulde følges. Præsten Schultz, der allerede paa dette Storting traadte i Skranken for Hævdelsen af vor Selvstændighed og Frihed, udtalte, at de Forandringer, som nødvendig maatte foretages, skulde gjøres i Frihed, ikke efter Sveriges Forskrift. „Skal Norges Ære reddes, og Foreningen vorde hæderlig,“ sagde han, „da maa vi have Frihed til selv at bestemme vore Vilkaar. Er denne Frihed os betagen, da

skal Samtid og Eftertid med Grund kunne sige: Efter den høitideligste Ed og de helligste Løfter lod Norge sig undertvinge, skjøndt de fleste af dets Sønner endda ikke havde vist sig i Kampen." Arendals Repræsentant, den varmhjertede Dr. Møller, talte med sædvanlig Ild om at værge vor Selvstændighed; „Constitutionen skulde," sagde han, „forsvares med Drageklør."

Efterat endnu andre havde udtalt sig i denne Anledning gik, man over til at behandle §§ 25 og 26, som omhandlede de forenede Rigers Pligt til at bistaa hinanden i Krig og Kongens Ret til at erklære Krig og slutte Fred. Komiteen havde foreslaaet, at Norges Krigsstyrke kun i Tilfælde af Angreb skulde kunne drages ud af Landet, eller naar Flertallet af Statsraadet fandt det nødvendigt. Heller ikke skulde Tropper drages ind i Riget uden med Stortingets eller det norske Statsraads Samtykke. Komiteens Forslag fik stærk Modbør i Tinget. Man fandt det især betænkeligt at tillægge Statsraadet en Magt til at bestemme, at vore Tropper maatte bruges i fremmede Lande og der slagtes tvertimod Folkets Ønske. Motzfeldt fremsatte et andet Forslag, hvorved det gjordes afhængigt af Storthinget, om fremmede Magters Krigsfolk uden som Hjælpetropper mod Overfald indbroges i Riget, og kun den halve Del af Norges Landmagt kunde i Tilfælde af Angreb paa Sverige, bruges i dette Land; til at trække en større Del af Krigsmagten ud af Norge, tiltrængtes Samtykke af Storthinget. I Fredstid maatte der ikke være andet end norske Tropper i Norge og ingen norske Tropper i Sverige. Dette Forslag blev vedtaget af Tinget, men derimod ikke af Sendemændene, som fandt, at det indrømmede Kongen for indskrænket Brug af Norges Krigsmagt. De spændte dog ikke sine For-

dringer høiere, end at Tinget med enkelte Ændringer kunde gaa med paa dem, og § 25 fik den Form, som den har i vor Grundlov. Kongen fik Ret til at bruge Linietropperne udenfor Riget, men til Angrebskrig kun, naar Stortinget gav sit Samtykke. I Fredstid kunde ikke uden Stortingets Samtykke flere end 3 000 Mand inddrages i det ene Rige af det andets Krigsmagt. — § 26 blev vedtagen uden Strid.

Stor Strid vakte derimod Sendemændenes Forslag til § 86. Deri var en Bestemmelse, som tillod Kongen at ansætte svenske Embedsmænd i Norge og norske i Sverige; dog skulde Præster og Dommere være indfødte. Herimod udtalte en Række Talere sig. De vilde ikke have svenske Embedsmænd i Landet. En Bestemmelse som den foreslaaede kunde lede til de største Misbrug. Ingen talte for Bestemmelsen, og mod 7 St. blev det besluttet, at Bestemmelserne i Grundloven om Indfødsretten og Naturalisationen skulde forblive uforandrede. Hermed var de svenske Sendemænd misnøiede; de vilde ialfald, at Stortinget skulde berøves sin Ret til at naturalisere, men da Tinget ved en ny Beslutning fastholdt denne Ret, gav Svenskerne efter. Ogsaa i flere andre Punkter, som disse ønskede forandrede, satte Stortinget sin Mening igjennem, og kun i enkelte mere uvæsentlige Punkter vedtog det Sendemændenes Forslag til Ændringer. Med Hensyn til Bestemmelsen, at Norge skulde have Ret til at have sit eget Koffardiflag, foreslog Dr. Møller, at § skulde lyde: „Norge skal have sit eget Koffardiflag." Sendemændene erklærede, at de ikke havde noget derimod, naar Norge vilde bære de dermed forbundne Udgifter. Rimeligvis af Hensyn dertil blev Forslaget ikke bifaldt.

Den 4de November meddeltes Stortinget, at Kommis-

førerne paa Kongens Vegne vedtog Grundloven, saaledes som den nu var omarbeidet. Samme Dag Kl. 5 Eftermiddag samledes Stortinget for at vælge Konge, og enstemmig valgtes Karl den trettende eller anden, som han maa kaldes i Norge, der kun har havt en Konge af dette Navn tidligere, nemlig Karl Knutsson. Den 7de i samme Maaned blev Kronprindsen ved en Sendefærd (Deputation) med Grev Wedel til Ordfører meddelt Underretning om Valget. Wedel udtalte ved samme Leilighed Ønske om at se Kronprindsen med hans Søn i Kristiania for, som han fandt for godt at udtrykke sig, „at modtage Pantet paa det norske Folks usvigelige Troskab og urokkelige Hengivenhed for den nye Konge og Kongeæt.“ Grev Wedels Henvendelse, der gav et Udtryk for Folkets Stemning, som ikke var det rette, blev svaret paa af Kronprindsen med en kort Tale, hvori han ytrede, at Kongen ikke havde villet gjøre sine Rettigheder gjældende mod Nordmændene, da han ansaa sig lykkeligere at regjere over et frit end over et med Vaaben undertvunget Folk. Han lovede ogsaa næste Dag at afreise til Kristiania.

Efter først at have givet den svenske Hær Befaling at vende tilbage til Sverige reiste han til Kristiania. Hans Indtog i Byen skildres saaledes af et Øienvidne: „Hans Ankomst var en mørk Novemberaften med Sne og Slud. De Gader, han reiste igjennem, skulde være illuminerede, men der var meget mørkt. Med et Slags Skræk hørte man de svenske Vogne i Gaderne. Efter Ankomsten for han strax ud af Palæet paa Gaden, talte de faa Ord, han kunde, til Borgerne og Kadetterne, som var opstillede. Der var meget taust.“ — Den 9de Novbr. meddeltes Stortingets Medlemmer, at han den følgende Dag, Kl. 2 Efterm. vilde møde i deres Midte. Paa

det fastsatte Klokkeslet indfandt han sig i Stortinget, fulgt af sin Søn Oscar, det norske Statsraad, de svenske Kommissærer og andre. Han holdt en Tale paa fransk, som Oscar oplæste paa Svensk, hvoraf en norsk Oversættelse blev overrakt Præsidenten. I sin Tale erklærede Karl Johan, at Kongen vedtog den gjennemseede Grundlov og overleverede sin Ed at ville styre Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love. Derpaa aflagde Stortingets Medlemmer sin Ed. Efter en kort Tale af Præsidenten forlod Kronprindsen og hans Følge Stortingssalen, „og aldrig," siger Jak. Aall, „har vel nogen Forsamling følt sig høitideligere stemt ved Forhandlinger af den Art — end de Mænd, som da fyldte den." — Samme Dag udstedte Kronprindsen en Kundgjørelse om, at han paa Kongens Vegne vedtog Grundloven.

Statsraadet kunde nu overgive Styret i den nyvalgte Konges Haand. Som Rigsforsamlingen under vanskelige Forhold havde gjort sin Skyldighed, og Hæren i det store hele taget under ikke lettere Omstændigheder havde opfyldt sin, saa kan ogsaa vor første Regjering give sig den Ros, at hver Mand i den havde gjort sin Pligt. Og de Forhold, hvorunder den havde arbeidet, var sandelig vanskelige. Vanskelige som Følge af Stillingen og, som før nævnt, vanskelige paa Grund af Samarbeidet med Kristian Fredrik. Men ogsaa nedenfra havde det været Vanskeligheder for Statsraadet. Naar det gaar galt, pleier Skylden derfor at væltes over fra den ene til den anden; da skriges der op om Forræderi, da udbreder Modløshed og Mistillid sig i altid videre Kredse. Og at have været Vidne til denne Mangel paa Selvbeherskelse, som ogsaa kom frem i Norge paa denne Tid, uden at magte at trænge den tilbage, det havde ikke været den mindste af Statsraadets Prøvelser.

Men deres Prøvelser, deres Arbeide og Kamp havde ikke været forgjæves. Naar Norge kom saa vel gjennem Trængslerne i 1814 og vandt en Plads som frit og selvstændigt Folk, da skyldes Æren, næst ham, der styrer vor Skjæbne, for en meget betydelig Del Statsraadet i 1814 og af dets Medlemmer igjen Markus Gjø Rosenkrantz, Nils Aall og Jonas Collett.

Det nye Statsraad. Stortinget opløses.

Stortinget blev endnu samlet i 3 Uger. Blandt de Beslutninger, det tog, var Bestemmelsen af Tiden for det 1ste ordentlige Stortings Sammentræden, der fastsattes til førstkommende 1ste Juli. Ogsaa besluttedes der at udnævne en Sendefærd (Deputation), der skulde forelægge for Kongen og Kronprindsen en Række Ønsker og Forestillinger, der var fremsatte paa Stortinget. Den skulde tillige overbringe Kongen en Henvendelse i Anledning af Foreningen og Kongevalget med et Exemplar af Grundloven, undertegnet af alle Stortingets Medlemmer. Sendefærden kom til at bestaa af 7 Mand, og Ordføreren for den blev Præsident Christie. En Sag, som lagde Beslag paa dets Opmærksomhed, var den kildne, at Fredriksstad og Fredrikshald endnu holdtes besat af svenske Soldater til Trods for Grundlovens udtrykkelige Bestemmelse, at ingen svenske Tropper maatte i Freden være stationerede i Norge. For at rette herpaa havde Stortinget allerede gjort flere Henvendelser til Karl Johan, som tilsidst havde henvist det til Kongen, som han sikkert troede vilde opfylde dets Begjæring. I Overensstemmelse hermed gav Stortinget de Sendemænd, der skikkedes til Stockholm, Paalæg om „at andrage hos Kongen paa Stortingets Vegne, og som dets

Fordring i den norske Nations Navn," at Hs. M. vilde give et bestemt Løfte om Fæstningernes Rømning inden Februars Udgang næste Aar. Hvad Stortinget havde paalagt, blev selvfølgelig gjort, men det gik vanskeligere med at faa til, hvad Kronprindsen havde givet Udsigt til. Kongen gav nok Løftet, som var ham affrævet, men det trak ud med Opfyldelsen deraf, saa Fæstningerne først i Løbet af Vaaren 1815 blev rømmede. Men det indtrufne viste, at Stortinget var vaagent, naar det gjaldt Grundloven, og havde Fasthed til at hævde den i dens Bestemmelser.

I Anledning af de Misligheder, som havde fundet Sted under sidste Krig, reiste Odelstinget Tiltale for Rigsretten mod Statsraad Haxthausen. Den støttedes paa, at han til Statsraadet havde indgaaet med Beretninger om Magasinbeholdninger, som han bagefter tildels maatte selv erkjende for urigtige, men som syntes at have medvirket til Statsraadets Beslutninger (om Vaabenstilstanden og Overenskomsten paa Moss). Beslutning om Rigsret blev fattet af Odelstinget, men Lagtinget fandt det af flere Grunde rettest at udsætte Afgjørelsen deraf til næste Storting.

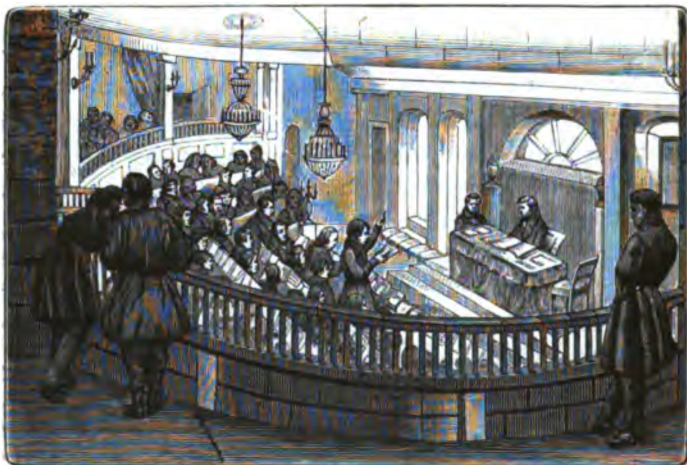
Den 26de Nvbr. blev Stortinget opløst af Karl Johan med en Tale, som værdigt og smukt svaredes paa af Stortingets Præsident. Denne udtalte, at det ikke var uden Bekymring og med fuld Følelse af deres Ansvar for Efterslægten, de havde besluttet Foreningen med Sverige, men nu saa de med Tillid Fremtiden imøde, da de vidste, at de ved Kongens Side havde en Talsmand, som havde givet umiskjendelige Prøver paa Agtelse for Folkets Rettigheder. „Medbrødre, Landsmænd," sagde han til Slutning. „Vi reiser nu hjem, hver til sine fredelige Sysler. Ledede af Fædrelandskjærlighed har vi be-

sluttet Norges og Sveriges Forening; med urokkelig Standhaftighed vil vi som Fædrelandets Venner søge at bidrage til dens Varighed."

Endnu medens Stortinget var samlet, blev der udnævnt Statholder, en svensk Mand, Grev Essen, som kom til Norge med dybt indgroet Fordom, uden Interesse for vort Land og med skjæv og uretfærdig Opfatning af Folket. Til dette kom han derfor aldrig i noget Forhold. Det er endogsaa kjendt, at han flere Gange raadede til at bringe haarde Forholdsregler i Anvendelse mod det. —Ogsaa Statsraad blev dannet. Fra først af vilde Kronprindsen ikke beholde nogen af de gamle, som han sagde havde „forledet Prinds Kristian til at reise Oprørsfanen." Men han indsaa dog strax, at det var baade det mest kloge og retfærdige at beholde dem, som havde vundet Folkets Tillid Foruden Rosenkrantz Sommerhjelm og Collett, som havde været Statsraader under Kristian Fredrik og nu beholdtes, blev Eidsvoldsmanden Kammerherre Peder Anker Statsminister i Stockholm, hans Svigersøn Grev Wedel fik Departementet for Finans- Handels- og Toldfaget, og ved sin Fortid, sin Personlighed og Dygtighed blev han Regjeringens virkelige Chef. Professor Treschow fik Kirkedepartementet, Prof. Kr. Krohg og Kapt. P. Motzfeldt fulgte med til Statsraadafdelingen i Stockholm, den ædle og høitdannede General Hegermann fik Armedepartementet og Prof. Diriks Departementet for Politivæsen. De tre sidste, navnlig Hegermann og Motzfeldt, havde under Kristian Fredrik gjort sig kjendte som varme Venner af Selvstændighedspartiet, hvad der ogsaa var Tilfælde med de tre ovenfor nævnte, som havde været Medlemmer af Kristian Fredriks Statsraad. Sammensætningen af Karl Johans

Statsraad viser tydelig, at det var ham om at gjøre at forsone Partierne og glemme det forbigangne, at det var hans Alvor, naar han i et Brev til Sandels ytrede, det var „med den norske Nation han vilde regjere Landet" og ikke med et enkelt Parti. — Noget Marinedepartement oprettedes først fra April 1815; til dets Chef udnævntes Kommandør Fasting, ogsaa Medlem af Rigsforsamlingen og en af Heltene af 2 April. Til Statssekretær udnævntes den før omtalte Poul Holst. Da Statsraaderne i den første Tid var opkavet af Arbeide, maatte de overlade Statssekretæren at udarbeide Indstillingerne. Det var derfor en Lykke, at Embedet blev beklædt med en saa dygtig Mand som Poul Holst. Istedetfor, som før, 5 Departementer blev der nu 7, hvilken Ordning dog kun varede til Novbr. 1818, da Tallet atter indskrænkedes til 5. 3 Aar efter (1822) oprettedes dog et eget Departement for Gjennemsyn (Revision) af alle offentlige Regnskaber.

Efter at Statsraadet var udnævnt og Stortinget opløst, afreiste en Sendefærd, som Stortinget havde opnævnt, til Stockholm for at overbringe den nyvalgte Konge Folkets Lykønskning. Paa Reisen gjennem Sverige blev Sendefærden modtaget paa det venligste. Foreningen var endnu ikke almindelig opfattet, som den var, en Tilknytning af et frit selvstændigt Folk til et andet; mange Svensker troede, at Norge var kommen under Sverige. De, som vidste bedre, ærgrede sig over, hvad der var skeet. Kongen sagde saaledes, at det var en Forening til at „graate af". Da Sendefærden stededes for Kongen, holdt Christie som Formanden Talen for Karl. Han prøvede at besvare den, men da han havde fremført nogle Sætninger, kunde han ikke mere og overgav Talen til Ministeren Engstrøm, som fuldendte den.

Det indre af den gamle Stortingssal.

Fra 1815 til 1836. Stortinget og Karl Johan.

Det første ordentlige Storting.

Valgene til det første ordentlige Storting viste, at vor frie Forfatning, ung som den var, allerede havde Evne til at reise Bevægelse. Paa flere Steder omkring i Landet kjæmpedes der for at skaffe flere Bønder paa Stortinget, om muligt gjøre dem til Flertal i Forsamlingen. De, som hidtil havde havt Magten paa Stortinget og brugt den saa godt, saa med Frygt paa disse Bestræbelser. De var ræbde for, at Bønderne for at faa sine Formaal frem skulde opgive noget af Landets Selvstændighed. „Selvstændighedens Æresfølelse" var disse ganske vist endnu ikke gjennemtrængte

af, saa der kunde kanske være Grund for Frihedsvennernes Frygt, som for Grev Essens Fryd, thi Statholderen haabede i et Flertal af Bønder at faa Hjælpere til en „Udvidelse af Foreningen," hvad der i Virkeligheden var det samme som en Indskrænkning af Selvstændigheden. Frygten for et Bondeflertal kunde imidlertid have været sparet, thi af 87 Repræsentanter var i det høieste 34 at regne til Gaardbrugernes Klasse. Alligevel var Tallet meget større end før; i et Amt var der endogsaa udelukkende valgt Bønder. Mellem disse var den fra Rigsforsamlingen kjendte Teis Lundegaard, Gudbrandsdølen Ole Haakenstad og Hedemarkingen Halvor Hoel. Denne sidste var „en erklæret Tilhænger af Sverige," havde kanhænde ogsaa Forbindelser i dette Land og viste senere, at Norges Frihed ikke havde noget at sige for ham. Hans Valg blev imidlertid underkjendt, fordi han havde været skyldt for Delagtighed i Mened, Kirkeran og Mord og ved Dom kun frikjendt for videre Tiltale. Han blev rasende over Valgets Underkjendelse, og prøvede paa, men forgjæves, at blande Kongen ind i Sagen, skjønt den udelukkende henhørte under Stortinget.

De allerfleste af de nyvalgte Stortingsmænd deltog for første Gang i det offentlige Liv. Med alle var det dog ikke Tilfælde, da foruden enkelte andre baade Christie, nu Stiftamtmand i Bergen, og K. M. Falsen nu Amtmand i nordre Bergenhus. Val. Sibbern, Amtmand i Smaalenene, og Jakob Aall tidligere var betroede Folkets største Tillidshverv. Mellem de andre, som ikke før havde været paa Stortinget, maa nævnes en af Kristianssands Repræsentanter, Biskop Kr. Sørensen, en af Trondhjems, Nils Stockfleth Schultz, og en af Bratsbergs, Statsraad i Kristian Fredriks Regjering, Nils Aall. — Stortinget, der aabne-

des den 5te Juli, havde en i mange Henseender vanskelig Opgave at løse. Det skulde skabe det konstitutionelle Livs Former og maatte jo gjøre det fra nyt af, og det kunde derfor ikke være andet, end at man i Følelsen af sin Usikkerhed famlede sig frem og sommetider traf Afgjørelser, der ikke var rette. I det hele viste dog dette Storting Veien, som skulde gaaes, og som de følgende har fulgt. Det fastsatte saaledes, at alle Sager skulde forberedes gjennem Komiteer, fra først af 8, og at disse skulde besættes af en Valgkomite paa 15 Medlemmer, hvoraf mindst 5 skulde være Bønder. — Med Hensyn til Lagtingets Sammensætning var der Vaklen. Som der var dem, der mente, at denne Afdeling af Tinget skulde bestaa af Mænd af alle Samfundsklasser, saa blev der paa den anden Side med Styrke fremholdt, at Lagtinget skulde sammensættes af Forsamlingens mest fremstaaende Medlemmer, der især da maatte søges mellem dens Embedsmænd. Enden paa Forhandlingerne herom blev dog en Beslutning, der gav Valget frit; alligevel faldt dette for Størstedelen paa Embedsmænd, saa det blev regnet som en hel Seir for „Patrioterne", at de ved et Udfyldningsvalg fik sat en Gaardbruger ind i denne Tingafdeling.

At være indvalgt i Lagtinget vakte ellers bare Misnøie hos dem, der nød denne Ære. De saa paa det som en Forvisning, der dømte dem til Uvirksomhed. Af Misnøien — om end ikke bare af den — udviklede sig i dette Ting en Opposition, der slet ikke var unaturlig for Datidens Embedsmænd. De stod paa Vagt mod Regjeringen, som de mistænkte for Planer til Sammensmeltning af de forenede Riger. Men paa den anden Side frygtede de Bønderne. De frygtede for, at disse skulde tage Magten og nytte den til at gaa Regjeringens Ærender. Dertil vilde den —

mente de — bruge Christie, Stortingets Præsident til Redskab. Han eiede Regjeringens Yndest, og i Tinget Bøndernes udelte Tillid. Paa næste Storting, hvor disse antoges at blive i overveiende Flertal, vilde de — saa tænkte man sig det — komme til at vise sin fuldstændige Magtesløshed til at greie de Sager, der skulde blive dem forelagte, og derved fremkalde Tilstande, som enten vilde føre til Kongens Enevoldsmagt eller til Sammensmeltning med Sverige. Mistanken mod Christie havde ingen Grund. Derimod kunde det ikke andet end være høst paafaldende, at der fra Grev Essens nærmeste Omgivelser tydelig lagdes an paa at gjøre sig lækker for Bønderne. De blev jævnlig indbudne til Selskaber, hvor det gik lystig til, hvor Svenskerne sammen med dem sang Viser af Teis Lundegaard og endte med at drikke sine Gjæster under Bordet. Det er dog intet, som tyder paa, at Stortingets Bønder lod sig fange af Svenskernes Elskværdighed; derimod er der vistnok Ytringer om, at de endnu ikke satte overdreven megen Pris paa sin Frihed; de fandt, den kostede for meget. En af dem, Ole Haakenstad udlod sig saaledes med, at Folket let kunde kjende sig saa trykket under Byrder, at det vilde ønske Enevoldsstyrelsen tilbage.

Stortingets Forhandlinger gik imidlertid sin Gang. Men en langsom Gang var det. Lagtinget og Odelstinget var baade i sin Sammensætning og i sin politiske Opfatning for forskjellige til at trække godt sammen. Stortingsmændene var overvældede med Sager, men aldeles ikke med Øvelse til at behandle dem. Den vigtigste Sag, som laa for, Ordningen af Foreningen med Sverige gik dog hurtig fra Haanden; det var ogsaa nødvendigt, da Stortinget skulde arbeide i Fællesskab med den svenske Rigsdag, der allerede var traadt

sammen den 27de Febr. 1815. Den 13de April fik den forelagt et kongeligt Forslag, hvori der redegjordes for den Politik, der var fulgt med Hensyn til Norge. Det fremgik tydeligt heraf, at det endelige Maal skulde være en Sammensmeltning af begge Riger, men at der for Tiden ikke kunde være Tale derom paa Grund af Fordomme derimod fra norsk Side; skulde disse vige, maatte dette alene ske gjennem „Tidens langsomme Erfaring", for Øieblikket maatte „ved Bestemmelsen af Folkets fælles Rettigheder en fuldstændig Lighed mellem dem opstilles uden Hensyn til deres Antal eller deres Lands Afkastning." Den svenske Rigsdag opfordredes derpaa til at fatte nærmere Beslutninger om de Forhold, der var fælles for begge Riger. Rigsdagens Konstitutions-Komite tilraadede, at Stænderne skulde give en høitidelig Forsikring om, at de yderligere vilde besegle Foreningen og godkjende Norge som et frit og selvstændigt, udeleligt og uafhængigt Rige. Bestemmelserne om de Forhold, som vedkom Foreningen, blev foreslaaet indtagne i en særlig Rigsakt. Udkast til en saadan blev udarbeidet og oversendt Kongen med Begjæring, at den maatte forelægges for Stortinget. Den blev forelagt (7de Juli) og taget under Behandling af en Komite, som for dette Øiemed var nedsat. Komiteen gjorde sig færdig i en Ruf, og Stortinget skyndte sig ogsaa, saa allerede den 13de Juli var alt i Orden. Stortinget sluttede sig til det svenske Udkast og afveg kun derfra ved at træffe nærmere Bestemmelserne om Interims-Regjering og ved at indtage en Bestemmelse om, at Rigsakten i Norge skulde være Grundlov. Disse Ændringer krævede imidlertid en ny Forelæggelse af Rigsakten for den svenske Rigsdag. Den viste sig imødekommende; den 31te Juli vedtog Stor-

tinget Rigsakten i den Form, den kom fra den svenske Rigsdag; samme Dag blev den underskreven af Stortingets Medlemmer, den 6te Aug. af Rigsdagens og af Kongen.

Af Sekretæren i den svenske Konstitutions Komite, Silfverstolpe, var der forfattet en Udtalelse, som blev oplæst i et af Komiteens første Møder. Heri ytrede han, at ved Freden i Kiel var Norge formelig underkastet Sverige, og opstillede som Foreningens endelige Maal en Sammensmeltning af Rigerne i en Fællesforfatning. Skjøndt denne Udtalelse i Formen var meget velvillig, kunde den dog ikke andet end i Norge sætte ondt. Man fandt den og med Rette som „fornærmende Forsamlingens nationale Følelse". En Sammensmeltning med Sverige opfattedes som en Tilintetgjørelse af den norske Nationalitet, thi det mindre Rige vilde naturligvis gaa op i det større. Landsdommer Nansen fra Stavanger Amt og Tromsøbispen Krogh nedlagde endogsaa en formelig Indsigelse mod Paastanden, at Norge ved Kielerfreden var lagt under Sverige.

At det norske Storting var paa sin Post, naar det gjaldt Indgreb i Grundloven, og vidste at bruge de Vaaben, som denne for dette Øiemed havde rakt det, kom for Dagen ved Vedtagelsen af Nansens Forslag. Det gik ud paa, at Stortinget skulde nedsætte en Komite for at gjennemgaa Statsraadets Protokoller og opstillede selv seks Ankepunkter, hvoriblandt disse, at der mod Grundloven var mellem det overordentlige Storting Medlemmer, medens de endnu fungerede som saadanne, udnævnt 5 Statsraader og en Statssekretær; fremdeles at Oberst Holst, der ikke var norsk Undersaat og havde deltaget i Felttoget mod Norge, desuagtet var udnævnt til Overkommandant paa Fredriksten, fremdeles at Statsmi-

nisteren var bleven nævnt med den svenske Titel: en af Rigets Herrer, fremdeles at de Militære, som var mistænkte for ikke at have gjort sin Pligt under sidste Krig, skulde have faaet Tilbud fra Regjeringen om Benaadning, og endelig at der gjennem tredie Departement var udstedt Forbud mod, at fremmede opholdt sig i Kristiania i Stortings-tiden. Trykningen af Forslaget besluttedes; de fleste Embeds-mænd var for, medens Bønderne var imod. To Dage efter behandledes det i Stortinget. For Vedtagelsen holdt en af Trondhjems Repræsentanter, Biskop Bugge, en glimrende Tale, hvori han fremhævede den Virkning, det vilde have udover Landet, at Stortinget havde udøvet sin Ret og gransket Styrel-sens Handlinger. I samme Retning udtalte sig Biskop Krogh, Sorenskriver Schjøtz og Præsten Schultz. Forslaget blev ogsaa, som nævnt, vedtaget, og Komiteen, som skulde gjennemgaa Statsraadets Protokoller, sammensattes alene af Embedsmænd af Oppositionen og Tønsbergs Repræsentant, Stoltenberg, ogsaa tilhørende Oppositionen. Stortingets Optræden vakte Jubel Landet rundt; man var ikke vant til dette, at Folkets udkaa-rede kunde kræve Kongens Raadgivere til Regnskab; man følte, at den gamle Tid, hvor Folket styredes, var veget for en ny, hvor Folket selv stod til Rors. Man var stolt af sine Embedsmænd, der i Stortinget optraadte, som de ikke i nogen Henseende var afhængige af Regjeringen, som om de ikke i denne havde sine overordnede. —

Anklagerne mod Regjeringen førte ellers ikke til nogen For-anstaltning fra Stortingets Side. Det oplystes nemlig, at Stats-raaderne først efter Opløsningen af det overordentlige Storting havde tiltraadt sine Embeder. Udtrykket om Statsministeren undskyldte man med, at det ikke var brugt i noget offentligt norsk

Dokument. I Benaadningsspørgsmaalet havde Kongen fattet Beslutningen mod Statsraadets Forestillinger. Forbudet mod fremmedes Ophold i Kristiania fandt derimod Komiteen grundlovsstridigt, da man ikke derom havde indhentet Statsraadets Mening; dog gav dette ikke Anledning til nogen Forføining fra Odelstingets eller Stortingets Side. Det blev derimod Tilfældet med Holsts Ansættelse, der havde vakt saa megen Uvilje rundt Landet, i Stortinget, ja i Regjeringen selv; Christie og Grev Essen søgte at løse Knuden ved at faa Holst til selv at tage Afsked fra norsk Tjeneste, men da denne vægrede sig derfor, maatte Sagen fore i Odelstinget. En Adresse derom blev vedtagen og oversendt Kongen, henlagdes vistnok af denne, men bevirkede dog, at Holst tog Afsked.

En anden Sag voldte et Sammenstød mellem Odelstinget og Kongen. Ved Kielerfreden var Larviks Grevskab forbeholdt Fredrik VI som hans personlige Eiendom, og Amtmanden over Grevskabet, Lowzow, nægtede derfor at aflægge Troskabseden til den nye Konge. Embedet blev ham da frataget, og han selv udvistes af Landet. I Anledning heraf besluttede Odelstinget enstemmigt at indkalde Statsminister Anker og Statsraaderne Krohg og Motzfeldt. Det havde Regjeringen intet imod, men Karl Johan desto mere, da Grundloven, mente han, ikke gav Odelstinget, men alene Stortinget Adgang til at indkalde Regjeringens Medlemmer for sig. Odelstinget modtog imidlertid senere saadanne Oplysninger om Lowzow, at det mod kun 6 St. besluttede at henlægge Sagen. Under Forhandlingen om denne kom der baade fra Regjeringens og fra Odelstingets Side betydningsfulde Udtalelser om Kielerfreden. Regjeringen fremhævede, at dennes Bestemmelser havde

Nordmændene aldrig villet erkjende, og Odelstinget udtalte, at de ingen Gyldighed havde for Norge.

Vanskeligere for Stortinget var Ordningen af Landets indre Forhold. Som allerede omtalt, var der paa Rigsforsamlingen paa Eidsvold nedsat tre Komiteer, en Lovkomite, en Værnepligtskomite og en Finantskomite, som skulde forberede Sagerne til Behandlingen paa Stortinget. Paa det overordentlige Storting gjordes der heri nogle Forandringer; saaledes blev der nedsat en særskilt Komite for Landets indre Økonomi. Finantskomiteen havde den vanskeligste Opgave at løse. Der var i Norge paa denne Tid en sand Oversvømmelse af Papirpenge. Seddelmassen, som var i Omløb, udgjorde mindst 22½ Mill., og skjønt Rigsforsamlingen havde garanteret de nye Sedler til Beløb af 14 Mill., som Kristian Fredrik var bemyndiget til at udstede, kunde dog ikke denne Garanti, „Eidsvoldsgarantien", hindre Sedlerne fra stadig at synke. Under Stortingets Samvær gik der saaledes paa 100 Species i Sølv 1500 Rbdl. i Sedler. Og Udlandet vilde slet ikke modtage disse. — Spørgsmaalet paa Stortinget dreiede sig nærmest om Opretholdelsen af Eidsvoldsgarantien. Komiteen, som havde Sagen til Behandling, var for Opretholdelsen. Ophævelsen deraf, mente den, vilde ryste Pengevæsenet i sin Grundvold og medføre Farer for Statens Kredit, kanske ogsaa for dens Tilværelse. Den foreslog, at Rigsbanksedlerne skulde indfries efter den paa Eidsvold fastsatte Kurs, 375 Rigsbanksdaler Navneværdi mod 200 Rbdl. Sølvværdi eller 100 Species.

I Odelstinget kom Sagen til Behandling den 17de Oktbr. Bønderne var for Opretholdelse af Garantien, da, som en af dem (Øvren) sagde, „det bør sig hver brav og redelig Mand at holde Ord," eller som en anden, Bjørnsen, udtrykte

sig: „Jeg kan i min Enfoldighed slet ikke indse, at der gives juridiske eller politiske — ja endnu mindre moralske — Grunde, der mere kan fritage Staten fra den ene end fra den anden af deslige Forpligtelser." For Opretholdelsen stemte ogsaa Handels- og Embedsmænd, hvoriblandt Christie, for hvem Hensynet til Nationens Ære var det afgjørende. Jakob Aall derimod udtalte sig med megen Bestemthed i modsat Retning. Opretholdelsen af Garantien, mente han, havde vist sig ude af Stand til at holde Sedlerne oppe, og Ophævelsen deraf vilde ikke medføre Fare for Statens Kredit. Den kunde kun opretholdes ved at grundlægge et Pengevæsen, der støttede sig paa virkelige Værdier og ikke paa Løfter. Flere Talere ytrede sig i samme Retning, men ogsaa fra den anden Side fremkom Indlæg til Forsvar for Garantien, og ved Stemmegivningen erklærede Flertallet (36 mod 26) sig for den. — I Lagtinget var ogsaa Stemningen delt. Der var Talere imod den. Biskop Krogh „fandt saaledes ingen Grund til at blæse nyt Liv i Garantiens henraadnende Cadaver (Lig)." Andre optraadte for Garantien, som dog ved Stemmegivningen faldt med 11 Stemmer mod 10. Odelstinget vilde dog ikke opgive sit Standpunkt, og da Lagtinget fastholdt sit, maatte Afgjørelsen efter Grundloven finde Sted i det samlede Storting. Den 22de Januar 1816 skulde Slaget staa. Forsamlingen gik til det med Følelsen af det betydningsfulde i den Beslutning, som skulde fattes. Meningerne stod skarpt overfor hinanden, og Ordskiftet bar Præg deraf; thi Tonen, det førtes i, var bitter og personlig. Tank, den forrige Statsraad, udtalte sig iøvrigt imod Opretholdelsen, idet han paaviste, at den vilde paadrage Folket en Gjæld af henimod 5 1/2 Mill. Species, medens man ved at indløse Sedlerne

efter Dagens Kurs, der var saa meget lavere end Garantiens, kunde vente at slippe med 1 ¼ Mill. Andre udtalte sig som Tank; for Garantien ytrede sig Statsraad Aall og Christie; ogsaa Bønderne kastede sig ind i Kampen, saaledes Barlien, Kirkesanger Bjørnsen, Ole Haakenstad og flere. Ordskiftet varede fra Morgenen med en kort Middagshvile hele Dagen indtil Kl. 1 om Natten, da Afstemningen foregik. Den bragte Afgjørelsen: Garantien blev ikke stadfæstet. — Udfaldet hilsedes i Landet med Glæde. Den almindelige Stemning havde, forsaavidt som den kom til Ordet, været mod, at Garantien stadfæstedes. Stadfæstelsen, havde det lydt, vilde lede „til en Retfærdighed mod fremmede, som fornærmer den Retfærdighed, Folket er sig selv skyldig," og at Stortinget ikke kunde paalægge „Folket at respektere andet end Tidens Kurs" og ikke maatte støde „Dolken i en Moders endnu blødende Bryst." Nu, da Garantiens Opretholdelse blev forkastet, lød det: „Tak være Norges gode Genius, som tilfulde har tilintetgjort dette græsselige Uhyre, der har forskrækket saa mange."

Efter Forkastelsen af Garantien blev der nedsat en Komite paa 5 Medlemmer, hvoriblandt Tank og Christie, der skulde udarbeide Grundsætninger for en ny Ordning af Pengevæsenet. Det vedtoges, at Beslutningerne derom skulde i det samlede Storting fattes med simpelt Flertal, ikke som efter Grundloven, den man altsaa uden videre satte sig udover, med to Trediedele af Stemmerne. Da Komiteen havde sit Forslag færdig, blev det i Dagene fra 6te til 15de Febr. 1816 taget under Behandling af Stortinget. Her blev det ogsaa vedtaget. Derved var det besluttet, at der istedetfor Rigsbanken skulde oprettes en ny Bank under Navn af Norges Bank med et Sølvfond af mindst 2 og høist 3 Mill. Sølvspecies. Pengeenheden skulde

være norske Specier (Kr. 4), delte i 120 Skill., udmyntede til 9 1/4 Specie af en Mark fint Sølv. Rigsbanksedlerne skulde indløses efter et Forhold af 1/10 Spd. mod 1 Rbdlr. Navneværdi, og Rigsbanken vedblive, indtil Indløsningen havde fundet Sted. Fondet for den nye Bank skulde tilveiebringes ved frivillig Subskription eller ogsaa gjennem tvungne Indskud, der blev udlignede paa Formuen. — Efterat Grundsætningerne for den nye Ordning var vedtagne, udarbeidede Komiteen et Forslag til Lov om Pengevæsenet, hvilket Stortinget med faa Forandringer vedtog. Loven om Rigsbanksedlernes Indløsning blev ogsaa vedtagen i det samlede Storting og med simpelt Flertal. Stedet for Bankens Hovedsæde vakte livligt Ordskifte; efter megen Snakken frem og tilbage blev der Flertal for Trondhjem.

Karl Johan var ikke tilfreds med Stortingets Beslutninger, hverken den om Eidsvoldsgarantien eller Grundsætningerne for Ordningen af Pengevæsenet, og han var i Tvil, hvad han med Hensyn til Sanktion skulde tilraade Kongen. Da en Sanktionsnægtelse rimeligvis vilde have de alvorligste Følger paa Forretningslivet, vovede han ikke at raade Kongen dertil, og Loven blev underskrevet. (14 Juni 1816).

Foruden Pengevæsenet havde det første ordentlige Storting ogsaa at ordne Værnepligten og Forsvarsvæsenet. Behandlingen deraf var forberedt i forskjellige Komiteer, og det Forslag, som forelaa, gik ud fra Grundlovens Bud om en almindelig, personlig Værnepligt, hvorfra ingen Samfundsklasse skulde være fritagen. Men Odelstinget var ikke stemt for Forslaget. Sorenskriver Weidemann kjæmpede ivrigt imod det; han mente, at Grundlovens Bud tilstrækkelig vilde følges, og det rette Forhold iagttages, naar Embedsmænd og Borgere

leverede Officerer, de andre Samfundsklasser Soldater. Christie vilde dog ikke være med paa en saadan Omgaaen af Grundlovens Bud, hævdede med Kraft, hvad denne krævede, og paaviste, hvorledes dens Fordring skulde opfyldes. Ved Stemmegivningen var der lige mange for og imod Forslaget, men da Weidemann var Præsident, gjorde hans Stemme Udslaget. En Komite skulde nu udarbeide et nyt Forslag paa Grundsætninger, „hvorunder alle Borgerklassers huslige og borgerlige Lyksalighed kan bestaa," men Flertallet i den var derimod og hævdede Grundlovens Bestemmelse om almindelig personlig Værnepligt. Denne Gang gik ogsaa Odelstinget med derpaa, og et Lovforslag derom blev vedtaget. Men i Lagtinget stødte dette paa en heftig Modstand. Navnlig var Tank imod; ved personlig Værnepligt i Fredstid maatte, udtalte han, den personlige Frihed tilintetgjøres. Flertallet, knebent nok, var enigt med ham og fastholdt ogsaa sin Mening, da Forslaget ved anden Behandling oversendtes fra Odelstinget. Da det saa skulde afgjøres af det samlede Storting, fik det ikke Totrediedeles Flertal for sig. Dermed skulde Sagen efter Grundloven for denne Gang være endelig afgjort. Men nu tyede Stortinget atter til den Udvei, som tidligere var nyttet, skjøndt den var aldeles ulovlig. Det besluttede at optage Sagen paany og lade den i det samlede Storting afgjøre ved simpelt Flertal. En ny Komite blev nedsat, hvori ogsaa Amtmand Falsen fik Sæde. Denne havde under Forhandlingerne i Lagtinget udtalt som sin Opfatning, at Grundlovens Bud om almindelig Værnepligt ikke var at forstaa som et Paabud om almindelig Udskrivning til Krigstjeneste. Han havde under Forhandlingerne i Stortinget fremsat et Forslag, hvorpaa Komiteen byggede sit, der gik ud paa at

vedtage visse Hovedbestemmelser, som ikke kunde udsættes, medens det ikke indlod sig paa en endelig Ordning af Værnepligten. I Stortinget fastsattes Liniehærens Størrelse til 12 000 Mand med en Tjenestetid efter Vaabenarten af 5 eller 7 Aar. Udskrivningsmaaden skulde det følgende Storting bestemme. Værnepligtsloven blev afgjort den 30te April, og et Par Maaneder efter ogsaa sanktioneret, uagtet Karl Johan i et enkelt Punkt ikke var tilfreds med den. Men Loven havde ikke gjennemført Grundlovens Bestemmelse om alles Pligt „til at værne om sit Fædreland uden Hensyn til Fødsel og Formue." Byrden af Landsforsvaret faldt med ulige større Tyngde paa Bonden og de lavere Samfundsklasser end Statens øvrige Borgere. Ved Siden af denne Uret gav den nye Lov en Lettelse, idet Hæren var mindre end tidligere og Tjenestetiden kortere.

Som det første ordentlige Storting søgte at ordne Norges Forsvar, saaledes havde det ogsaa under Overveielse at skaffe Landet det ydre Tegn paa dets Selvstændighed i et norsk Flag. Det, som i 1814 blev anordnet, det gamle danske med den norske Løve i Hjørnet, var mindre praktisk og kunde desuden ikke bruges søndenfor Kap Finisterre, hvor alle de Skibe blev kaprede af de muhamedanske Røverstater, der ikke tilhørte Lande, som betalte dem Afgift. Norge betalte ingen, de havde heller ikke Raad, da Udgiften vilde gaa op til allermindst 100 000 Specie i Sølv (Kr. 400 000) aarlig. Hidtil havde de norske Skibe paa disse Farvande hjulpet sig med at nytte det svenske Flag og fra Sverige faa de saakaldte „tyrkiske Sjøpas", der sikrede mod Opbringelse. Men dette var jo kun en Nødhjælp, uværdig et frit, selvstændigt Folk. At noget maatte gjøres, indsaa Stortinget, og Spørgsmaalet om

et særligt norsk Flag blev behandlet af to Komiteer. Disse mente, at Sagen kunde ordnes enten saaledes, at det blev ved det gamle, eller at norske Handelsskibe brugte det svenske Flag, eller ogsaa, at de fik et eget norsk Flag, eller endelig — og det fandt de rimeligst — at begge Riger fik et eget nyt Fællesflag. Odelstinget vilde, saadan som Sagen stod, ikke vedtage nogen Lov om Flaget, og Stortinget indskrænkede sig til hos Kongen at søge om, at det indtil videre maatte blive ved det gamle, saa at vore Skibe brugte det norske Flag paa alle Farvande, hvor det tyrkiske Sjøpas ikke trængtes. Det blev da ogsaa af Kongen indrømmet. — Mere kom der ikke ud af Stortingets Forhandlinger om Flagsagen denne Gang. Udgifterne skræmte fra at gaa den Vei, som var den ene rette, og Stortinget vilde hellere faa et nyt Flag, fælles for begge Riger, end at norske Skibe skulde vise svenske Farver paa fremmede Kyster. Derfor opgav det ikke Tanken om at faa et eget Flag. I en Henvendelse til Kongen anmodede saaledes Stortinget denne om at aabne Underhandlinger med Røverstaterne om, hvor meget Norge skulde betale for at faa et eget Flag. Under Forhandlingerne herom udtalte Præsten Bonnevie bl. a.: „Jeg anser et eget Flag for Norge som en hellig politisk Nationaleiendom, den vi ikke uden den mest tvingende Nødvendighed tør drømme om at give Slip paa, saa meget mindre, som Savnet deraf ikke alene vil svække eller vel endog kuldkaste Begrebet om Nordmænd hos andre Nationer, men kunne lettelig lede til eller forberede en Ligegyldighed og Sløvhed for dette Begreb selv hos den Nation, hvor det vilde være en evig Skjændsel, hvis det ikke fandtes.“ Skjøndt Taleren kjendte Pengevæsenets daarlige Tilstand, kunde han dog intet Øieblik glemme, at det Folk, der besjæles af saa

megen Agtelse og Kjærlighed for Nationalære og Frihed, jo bør og vil være betænkt paa at bringe en Sag af denne Beskaffenhed et nyt, var det end et stort, et almindeligt Offer.

Hvad der ellers forhandledes paa det første ordentlige Storting var af mindre Betydning og skal ikke dvæles nærmere ved. Rigsretten fik et Reglement, den indbyrdes Handel og Sjøfart mellem de forenede Riger en Ordning, og om Skydsvæsenet vedtoges en Lov, der var en stor Lettelse for Bønderne. Før var de i mange Tilfælde pligtige til at yde Friskyds; nu skulde den ophøre og faste Skydsstationer efterhaanden oprettes ved alle Hovedveie. Ingen Lov paa dette Storting vedtoges vistnok med større Glæde omkring paa Landet end den, som frigav Brændevinsbrændingen og tillod Brugen af matrikuleret Jord at brænde Brændevin til Husbehov. Indførselen af fremmed Brændevin blev forbudt, og Kjøbstæderne mistede deres Eneret til at have Brændevinsbrænderier.

En Følelse af, at Frihed og Oplysning hører nøie sammen, bragte Forslag frem til Lov om Almuskolevæsenet, uden at de dog paa dette Ting kom til Behandling; derimod blev der vedtaget en Lov til Forbedring i Almuskolelærernes Lønninger. — Adelens Rettigheder fandt man var stridende mod Grundsætningen om almindelig Lighed; en Kommiteindstilling foreslog dem ophævede, nogle af dem strax, saaledes Retten til at udnævne eller foreslaa Embedsmænd, andre, f. Ex. Titelen efter de daværende Indehaveres Død. Lovforslaget gik igjennem i Odelsthinget og Lagthinget og indstilledes mod en Stemme af Regjeringen til Sanktion, men Karl Johan var derimod, og Loven blev ikke sanktioneret. — Ved Gjennemgaaelsen af Gage- og Pensionslisterne viste det sig, at Karl Johan var uenig med Storthinget i Opfatningen af det kongelige Veto.

Storthinget vedtog nemlig tildels enstemmig, at Beslutninger, der gik ud paa at forøge eller formindske midlertidig bevilgede Embedslønninger og fastsatte Pensioner, ikke skulde forelægges Kongen til Sanktion. Karl Johan mente, at dette stred med Grundloven, var dog ikke imod Sagen i sig selv, men henstillede til Storthinget at fremsætte Forslag til Forandring af Grundloven i dette Punkt, saa det blev uomtvisteligt, at Gjennemgaaelsen af Gage- og Pensionslisterne var afhængig af Kongens Sanktion. Storthinget kunde ikke dele Kronprindsens Opfatning og derfor heller ikke fremsætte det antydede Forslag.

Til Storthingets vanskeligste Opgaver høre Opgjørelsen af Statsbudgettet. Udgifterne bevilgedes med 5600000 Kr. aarlig, og til Dækkelse deraf opførtes den almindelige Landskat og Kjøbstadskat med 2400000 Kr. hvoraf en Tiendepart blev lagt paa Byerne, og Told og Konsumtions- Indtægterne tilligemed Brændevinsskatten med Kr, 260000 foruden en Del mindre Indtægter.

Saa smaa som Forholdene dengang var i Landet, og saa fattigt som Folket var, maatte Skattebyrderne blive tunge at bære, saameget mere som Ordningen af Pengevæsenet voldte store Udredsler. Det kunde derfor være gyldig Grund til Frygt for, at de paaregnede Summer ikke kom ind, og for dette Tilfælde havde Storthinget givet Kongen Bemyndelse til at optage et indenlandsk Statslaan paa Kr. 1200000 og end yderligere bemyndiget Rigsbankens Bestyrelse at gjøre Regjeringen et Forskud paa 2 Mill. Rbdl. Navneværdi.

Medens Storthinget var samlet, faldt der Dom i den Rigsretssag, som af det overordentlige Storthing i 1814 var reist mod Statsraad og Generalløitnant Haxthausen for

hans Forhold som Medlem af Kristian Fredriks Regjering. Forhandlingerne for Rigsretten varede fra 7de Novbr. til 23de Marts og endte med, at Haxthausen frifandtes for videre Tiltale, men idømtes Sagens Omkostninger. Sagsanlægget havde vist, at „Nationalforsamlingen ikke vilde lade den konstitutionelle Ansvarlighed være et dødt Bogstav, og, Samtidens oplyste Mænd var imponerede ved, at disse Mænd, som kun lidet over et Aar i Forveien havde været de mægtigste i Norge næst Kongen, nu maatte staa til Ansvar for sine Handlinger, og syntes, at en Nation, som saaledes kaldte sine første Embedsmænd til Regnskab, unægtelig maatte indgyde Ærefrygt.“ (Y. Nielsen).

Rigsretten sinkede Stortingets Forhandlinger, som trak ud over et helt Aar og opløstes først den 6te Juli 1816. Karl Johan var meget misfornøiet med Tingets Langsomhed, som han fandt nedsatte „National-Repræsentationens Værdighed“ og udsatte den for at tabe i Folkets Yndest og Europas Agtelse. Der var andre end ham, som fandt, at Stortinget havde siddet for længe sammen, og ganske vist kunde det have arbeidet raskere; men Sagerne havde ogsaa været saa mange, tildels saa vanskelige, og de, som skulde behandle dem, for største Del saa uøvede, at det ikke kan undre, at det første ordentlige Storting blev sent færdigt. Men trods Langsomheden, hvormed det arbeidede og Feilene, det begik, vil dog det første ordentlige Storting mindes med Tak, forbi det gjorde det første Nyrydningsarbeide og gjorde det med Troskab i Grundlovens Aand, om ikke altid efter dens Bogstav, og med aabent Øie for Folkets Vel.

Karl Johan som styrende.

Skjønt ikke Konge af Navn var dog Karl Johan den egentlige regjerende. Ialfald gjælder det Norge, hvor den norske Regjering og han afgjorde alting. Den gamle Konge havde heller ikke Leilighed til at lære sit nye Rige at kjende; han var her aldrig. Til Gjengjæld søgte Karl Johan ved Reiser i Landet at sætte sig ind i Forholdene. I den sidste Halvdel af Kristiania gjorde han en Reise saa langt nord som til Trondhjem og saa langt vest som til Skien. I Trondhjem var Stemningen meget kjølig. Trønderne var ikke Yndere af Foreningen og ikke Venner af ham, som havde grundlagt den; Modtagelsen, som Kronprindsen fik, var derfor alt andet end varm. Der var en Mængde Mennesker paa Benene, da han kjørte ind i Byen; men de iagttog en isnende Taushed; intet Hurraraab lød. Vognen standsede; han sprang ud, slog sin Kappe tilside og stod midt i Menneskemængden. Tilliden, som dette viste, og Indtrykket af hans Personlighed, paa en Gang saa ærefrygtsindgydende og vindende, tog Hjerterne med Storm. Med engang fyldtes Luften af ustandselige Hurraraab, som ledsagede ham, medens han tilfods fortsatte sin Vei. Stemningen var aldeles slaaet om, og det var Sandhed, som en af hans Følge skrev om, hvorledes Kronprindsen havde „forstaaet at vinde alle Hjerter ved sin sjeldne Godhed, Nedladenhed og Gavmildhed, og hvor mange rørende Vidnesbyrd om Hengivenhed, han har modtaget fra den Del af Folket, som han har besøgt paa denne Reise.“ Noget større Kjendskab til Forholdene fik han dog ikke; thi han forstod ikke det Folks Sprog, hvis Konge han skulde være. Han maatte derfor holde sig til, hvad hans Omgivelser kunde meddele ham, og det var ikke meget fyldigt

og langtfra altid rigtigt. Denne Omstændighed skulde ikke gjøre Samarbeidet med ham let.

I det hele var han vanskelig at arbeide sammen med. Det laa ikke bare eller mest i hans Mangel paa Kjendskab til Forholdene. Mest laa det i hans Opfatning af sig selv. Karl Johan havde høie Tanker om sig selv, sin Erfaring sine Evner og sin Dygtighed. Han mente ikke bare — hvad alle vidste — at han var en stor General, men var ogsaa tilbøielig til at tro, at han var en udmærket Politiker, en overlegen Administrator, og at han som Finantsmand var en virkelig Begavelse. Han troede derfor, at det gik bedst, naar han selv personlig førte Styret. Statsraadets Betænkninger tillagde han derfor ingen synderlig Vægt, naar de kom i Strid med hans egen Opfatning. Ja, hvad værre var, de kunde fremkalde hans Vrede og Mistro. Mistænksom af Natur var han stærkt tilbøielig til, naar han mødte Modstand selv i Form af en beskeden Indvending, deri at se skjulte Rænker, en dybt anlagt Modarbeiden af ham og hans Planer. Og saa brusede han op i vældig Vrede. Det kunde da hænde, at han rev en Indstilling fra Regjeringen i Smaastumper eller raabte til den foredragende Statsraad, at det var noget „Barnesnak", han kom med, for saa næste Gang, de mødtes, at gjøre det godt igjen ved at være i høieste Grad elskværdig. Kongens Mistænksomhed var saa meget mere brysom, som Statsraaderne aldrig kunde føle sig trygge. De følte sig under Tilsyn, og de vidste, at Kongen ikke var kræsen med, hvem han brugte til at være hans altid speidende Øine. De vidste, at Kongen blev gjort bekjendt med, hvad de gjorde og sagde, ja hvem de omgikkes med, og de, som gav Kongen disse fortrolige Meddelelser, tog det ikke altid saa nøie med Sandheden; lidt Sladder, en Smule Bagvaskelse fulgte en og

anden Gang med. Det hændte, at Statsraader maatte for at faa Sandheden frem tilbyde sig at optage et edeligt Tingsvidne. Bare „en løst henkastet Ytring, et modtaget eller gjengjældt Besøg, en administrativ Foranstaltning af den uskyldigste Beskaffenhed, eller en Overseen af noget, som paa ingen Maade fortjente at gjøres Væsen af, kunde komme til at vække en hel Storm, eller, hvad der var end uhyggeligere, lægge Grunden til en haardnakket fastholdt Mistro.“ Denne Skjæbne kom saaledes meget snart Grev Wedel til at friste, „hvis største Forbrydelse det vel var, at han vilde være Departementschef ikke blot af Navn, men ogsaa af Gavn“. Thi det truede med, at Stillingen som Departementschef og Medlem af Kongens Raad kunde blive givet den vildeste Vilkaarlighed i Vold, naar det hændte, at en Statsraad, uden at han blev spurgt og „af ubegribelige Grunde, saa sig flyttet lig et andet Stykke Inventarium, fra et Departement, med hvis Forretninger han var fortrolig til et, hvor han befandt sig fuldstændig fremmed“.

Selv paa Embedsudnævnelser kunde Regjeringens Indflydelse blive forsvindende. Embedssøgere reiste til Stockholm til Kongen og kunde da faa Embedet, selv om hele Statsraadet med de bedste Grunde indstillede en anden. Ogsaa paa denne Maade stod Regjeringen i Fare for at blive skjøven tilside af den personlige Kongemagt; det faldt den vanskeligt at hævde sin konstitutionelle Stilling. Vanskeligheden blev ikke mindre, fordi der i dens egen Spidse stod en Statholder, der kunde finde det naturligt at indrette sin Handlemaade vel saa meget efter sit Fødelands Tarv, som efter det Lands, hvis første Embedsmand han var. For den svenskfødte Statholder kunde ikke Hensynet til Norges Frihed og Selvstændighed være det

afgjørende. Dertil kom, at Kongen mod Grundloven lagde an paa at stille Statholderen som en Myndighed udenfor og tildels over Statsraadet.

Vilde Karl Johan være saavidt muligt den raadende Tanke og Vilje i Departementerne, saa vilde han ogsaa ligeoverfor Folket og Stortinget forbeholde sig en Stilling, der ikke dækkedes af nogen ansvarlig Regjering. Han brugte ved visse Leiligheder at sætte sig i umiddelbar Forbindelse med Folket og dets Repræsentation, at sætte sig udover Statsraadet, der i slige Tilfælde havde den vanskelige Opgave at virke modererende og hindre Kongen i at tilspidse sine Udtalelser til Fornærmelse mod den anden Statsmagt og til Nedbrydelse af Kongemagten. Han forbeholdt sig udelukkende Afgjørelse af, om saadanne Meningsudtalelser skulde fremkomme eller ikke; han tillod ikke engang Statsraadet at forfatte dem eller give Udkast til dem, og det var en stor Naade, naar han f. Ex. i sin Svartale til Stortingsdeputation i 1827, hvorom senere, paa Statsraadets indtrængende Bønner føiede det i at formilde enkelte af de mest anstødelige Udtryk i denne Henvendelse. Karl Johan vilde langt mindre være en konstitutionel Konge, der kun handlede gjennem det ansvarlige Raad, end en faderlig Hersker, der personlig med faderlige Formaninger og Irettesættelser henvender sig til Folket „med den Tillid", som han siger i en af sine Kundgjørelser, „hvormed en god Fader taler til sine Børn". Ved samme Leilighed lægger han det paa Hjerte, at „hvis det vil, at dets Held skal tiltage, at dets Eiendomme skal gaa i Arv til Efterkommerne, hvis det vil leve trygt under Lovenes Beskyttelse, da at vedblive at lyde sin Konges Røst", — og som til Slutning minder den om, hvad det skylder ham: „Han har skjænket dig den Frihed, som du nyder, Lighed for

Lovene! Han har aabnet Ærens Bane for dine Sønner! Ham alene skyldes Eftergivelser!" Denne — til Fortrængsel af Statsraadet personlige og følgelig ansvarsløse Stilling, som Kongen vilde indtage, kom ogsaa frem i hans Forslag, saaledes i hans bekjendte om Forandringer i Grundloven, hvorom senere skal fortælles. Det var ikke Regjeringsforslag, thi Regjeringen vilde aldrig have fremsat dem, det var Kongen personlig, som var Forslagsstiller og det Gang efter Gang, Storting efter Storting. Naar Statsraadet fandt sig i saaledes at blive skjøven tilside, naar det taalte Kongens Vrede og en og anden Gang taalmodig lod sig byde en Behandling, næsten som om de var Kongens Lakeier og ikke hans Raadgivere, da skeede det af Frygt for et Brud, der kunde give Kongen Paaskud til, som han nogle Gange truede med, at prøve paa at omgjøre Forfatningen.

Vanskelig som Statsraadets Stilling var overfor Kongemagten, blev den ikke lettere ved Forholdet til Stortinget. Thi ved alle mulige og umulige Leiligheder truede dette med Rigsretten; den hang som et truende Sværd altid over dets Hoved. Hvilket Misbrug der blev drevet hermed, vil det følgende give Exempler paa.

Karl Karlson Mörner bliver Statholder.

Den 2den August fik Grev Essen Afsked som Statholder og efterfulgtes af Grev Karl Karlson Mörner. Denne var ingen Politikker og heller ikke overmaade dygtig, desuden for gammel (over 60 Aar) og magelig til at sætte sig ind i Forholdene. Hellerikke trivedes han i Norge, og Forholdene mishagede ham. Han var derfor alt andet end skikket til at

være Regjerings første Mand, og han følte det selv, gjorde derfor det mindst mulige og overlod alt til Grev Wedel. Denne havde hele hans Tillid og udgjorde hans stadige Omgang; efter Middagen var det fast Skik at gaa op til ham; saasnart han var kommet til Sæde i en Lænestol, faldt han i Søvn; — han led nemlig af Sovesyge — naar han saa vaagnede, gik han hjem. Brød han sig end lidet om sit Embede, udfoldede han megen Iver i selskabelig Henseende. Hans Hus stod aabent for alle, og man fandt sig vel ved at komme der, thi han var yderst jevn i sin Optræden, en udmærket Vert med et uudtømmeligt Forraad af Historier, som Byens Borgere morede sig kosteligt over desmere, jo drøiere de var. Desuden tog han ikke Partihensyn; hos Grev Mörner mødte Kristian Fredriks bedste Venner sammen med hans bitreste Modstandere; de var lige velkomne. „Huru de tänkt förut", pleiede Statholderen at sige, „är för mig lika, endast de nu tänka vel." — Det var dog ikke blot Statholderen, som førte et selskabeligt Hus. Trods de trange Tider kom man i Kristiania ofte sammen. Der blev ikke sjelden drukket tæt; og det regnedes ikke for noget, om en fik sig en Rus. Selv Mænd, hvis Stilling kunde synes at maatte paalægge dem Baand, var i dette Stykke mere end fri. Biskop Krogh drak sig saaledes fuld i et Selskab paa Bogstad og faldt i Vandet, da han havde lagt sig at sove ved Bredden. Da han i Faldet fik Kjolen over Hovedet, saa han ikke kunde se, svømmede han fra Land og kunde let være druknet, om ikke en Officer havde sprunget i Søen og reddet ham.*)

*) Grev Essen, som var Vidne til dette Optrin, skal have sagt: „Det var ett egendommeligt sätt at blanda vin med vatten".

Misnøien, som paa sine Steder havde raadet over Foreningen med Sverige, voldte ingen Vanskelighed. Mørners Optræden, den samme mod alle, hvilket Parti de end tilhørte, virkede forsonende, og mange, som før havde staaet den nye Tingenes Tilstand fjernt, lagde nu paa forskjellig Maade for Dagen, at de indtog et mere imødekommende Standpunkt. — Derimod var den tomme Statskasse for Regjeringen en haard Nød at knække. Norge havde i Udlandet ingen Kredit; det kunde ikke faa laant Penge. At Finantsministeren Grev Wedel, en af Landets største Driftsherrer, var kjendt og der havde Forbindelser, syntes bare at kunne være en Fordel. Han drev nemlig paa den norske Stats Vegne Vexel- og Kjøbmandsforretninger med Udlandet. Finantsdepartementet blev i visse Henseender gjort til et stort Handelskontor. Blaafarve og Arsenik blev saaledes for den norske Stats Regning udbudt paa Markeder i Udlandet, og der spekuleredes i Salg og Kjøb af Vexler, der skaffede bl. a. Penge til de løbende Udgifter. Kom man endda i Knibe, tog Grev Wedel til sin personlige Kredit, og paa denne Maade hjalp man sig saa vidt.

Grev Wedels Styrelse af Pengevæsenet var neppe retfærdiggjort af Nøden, og den indbød stærkt til Kritik og fik den da ogsaa. Det var ikke sundt, fandt man, at bruge Statens Midler til Spekulationer, og det var ogsaa farligt, thi hvem indestod for, at Statskassen derved ikke kunde paaføres de alvorligste og mest skjæbnesvangre Tab. Karl Johan saa heller ikke paa Grev Wedels Styre af Pengevæsenet med gunstige Øine. Han havde sin bestemt opgjorte Mening om, hvor-

ledes Norge skulde reddes ud af sine Pengeforviklinger, men denne hans Opfatning faldt ikke sammen med Grev Wedels. Heller ikke var han fornøiet med, at Grev Wedel tillagde det enkelte Departementet eller dets Styrer en Selvstændighed, der kun tilkom den samlede Regjering. Han knurrede ogsaa over Uordenen i de offentlige Regnskaber, der laa flere Aar tilbage. — det første, for 1815, blev saaledes først færdigt Novbr. 1819 — og ogsaa her fik Finantsdepartementet Hovedskylden. Skylden laa dog hovedsagelig i de Rystelser, som Pengevæsenet havde undergaaet, og som gjorde, at der paa hin Tid maaske kun var faa Embedsmænd af dem, som havde offentlige Kasser under Hænderne, om hvem det kan antages, at de ikke var i Kassemangel, uden at det alligevel vilde være retfærdigt at gjøre dem nogen Bebreidelse i den Anledning. Eftersom der kom mere Fasthed i Pengevæsenet, indtraadte der ogsaa mere Orden og Hurtighed ved Aflæggelsen af de offentlige Regnskaber. Men endnu varede det en Stund, inden det kom saa vidt.

Den økonomiske Tilstand udover Landet var nemlig alt andet end god. Høsten i 1816 var daarlig, Skibsfarten ubetydelig, og Trælasten stod lavt i Pris. Blev der end langs Kysten fisket godt, kunde dog dette ikke rette paa Tingene. Hvor trangt det var for Penge viste sig ret, da Stortingets Beslutning om Oprettelse af en frivillig Bank skulde prøves iverksat. Der tegnedes nemlig til denne kun 3 791 Aktier, hver paa Kr. 800 deraf i Landdistrikterne 1 083 og i Byerne 2 708 Aktier, og af disse sidste havde Bergen flest, nemlig 700, derefter kom Kristiania med 537. Af Amterne havde Akerhus det største Antal (233), Lister og Mandals Amt færrest (kun 17). Men da Bankens Fond skulde være

mindst 2 Mill. Spd. (8 Mill. Kr.), og der kun var tegnet Kr. 3 032 000, blev Tegningen ugyldig; en frivillig Bank kunde saaledes ikke komme istand, og den 23/12 1816 blev der da anordnet Oprettelsen af en Bank ved tvungne Indskud i rede Sølv til et Beløb af 8 Mill. Kr. Disse skulde være udredede inden 17de Aug. 1817.

Med Indbetalingen gik det imidlertid smaat. I Mangel af Pengemynt tog Banken ogsaa forarbeidet Sølv, og omkring i Landet fandt man frem alskens Sølvsager, Smykker, Medaljer, gamle Guld- og Sølvmynter; men Bankens Fond voxte dog kun langsomt. Da Terminen, inden hvilken Indbetalingen skulde finde Sted, udløb med 17de Aug. var endnu paa langt nær de 8 Millioner indkomne. Høsten 1817 skulde heller ikke forbedre Udsigterne. I Aug. hjemsøgtes store Dele af Landet af Frost, saa Afgrøden blev udskjæmt. Meget Korn maatte derfor kjøbes; desmindre havde Folket at afse til Banken, og ved Udgangen af 1817 var der kun indkommet Kr. 4 800 000, i ædle Metaller. 400 000 Kr. betaltes desuden i Rigsbanksedler, saa der regnedes 25 saadanne paa en Sølvspecie. Sølvet til Banken udredede Finantsdepartementet og tog Sedlerne i Byttet.

Uvilje mod Danmark og Mistro til Sverige.

Intet var naturligere, end at der med den Stilling, som det norske Folk opnaaede i 1814, ogsaa kom Følelse deraf, Følelse af at være et frit, selvstændigt Folk. Det modsatte vilde have været et Dødstegn. Det var ogsaa naturligt og tilgiveligt, at denne Selvstændighedsfølelse kom til at ytre sig som Uvilje mod det Folk, som Nordmændene i sin

Trældomstid havde været underkastet, og som fik Skylden for, hvad de i dette Tidsrum havde lidt. Denne Uvillie øste af Fortiden, men fik ogsaa i Samtiden Næring, ved Foranstaltninger af den danske Regjering, hvorved Samfærdselen mellem Danmark blev besværliggjort, og som stillede Nordmændene med Hensyn til Handel paa dette Rige i Klasse med de mindst begunstigede Folk. Uviljen mod det gamle Broderfolk kom frem i Aviserne, som strømmede over af Udfald. Danskerne fik Skylden for, baade hvad deres Regjering havde forbrudt mod Norge, og hvad den umulig kunde bære Skylden for. I 1816 udkom der af Præsten Nik. Wergeland et Skrift med Titelen: „En sandfærdig Beretning om Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge". Deri dynger han Anklage paa Anklage mod Danmark; dettes Synderegister strækker sig fra 955 til 1814 og omfatter de utroligste Ting. Det var med al den Lidenskab, som hørte Forfatteren til, skrevet ud af Tidens Stemning og var paa det stærkeste farvet af denne. Derfor blev det saa bittert, men derfor slog det ogsaa saa ned i Samtiden og blev læst og tilegnet som faa Skrifter. Ikke alle sagde dog Ja og Amen til dets Indhold. Professor S. B. Hersleb udgav et Modskrift; det samme gjorde Amtmand Falsen, og begge prøvede at gjendrive Wergelands mange ugrundede Paastande; men der skulde mere til for at dæmpe den Uviljestrøm mod Danmark, der i Almenheden gik med saa høie Bølger. — At Norges Bilande, Island, Grønland og Færøerne, ikke var fulgt med Moderlandet ved Adskillelsen fra Danmark, blev følt som et Nationaltab, og man optoges stærkt af Tanken om at gjenerhverve disse Øer, der havde været Dele af det gamle Norge.

Denne Ytring af den unge Selvstændighedsfølelse stod

i Forbindelse med den vaagnende Sands for de gamle Dage, da Riget var selvstændigt og mægtigt og Folket frit. Aviserne gjenlød af Opfordringer til at lære Landets gamle Sprog, og der fremkom endogsaa Forslag til ved Universitetet at oprette en Lærerstol i Oldnorsk. Kjendskab dertil, blev der sagt, vilde ogsaa lette Tilegnelsen af Svensk, medens andre netop derfor var imod enhver Udvikling af Sproget i norsk Retning; de frygtede Forsvenskning. Overfor Sverige var man nemlig paa sin Post. Man gik altid med den ikke ganske ugrundede Frygt, at den svenske Styrelse kun ventede et beleiligt Øieblik for at optage sine Planer til en Sammensmeltning af begge Riger. Som man paa Fortidens Vegne nærede Uvilje mod Danmark, havde man paa Fremtidens Mistro til Sverige, — ogsaa en naturlig Ytring af den nyvakte og noget ømfindtlige Selvstændighedsfølelse.

En Sag, der meget optog Almenheden, og hvori Følelsen for Norges Ære havde sin Del, var Dadbelen, som rettedes mod flere af de Officerer, som antoges i Krigen 1814 at have vist et misligt Forhold. Det var vistnok ved kgl. Res. af 5/6 1815 bestemt, at der ikke skulde reises Tiltale mod nogen Officer for deres Forhold under Krigen, men samtidig blev Regjeringen bemyndiget til at nedsætte en Overkrigsret for det Tilfælde, at nogen af disse Officerer ønskede sit Forhold prøvet ved Undersøgelse og Dom. Det ønskede alle undtagen to, Oberstløitn. Hjermann og Løitn. Lemvig; og der blev da for Øiemedet nedsat en Overkrigskommission, hvorfra der kunde appelleres til Høiesteret. I de sidste Dage af 1816 bragtes disse Sager til Ende. Generalløitn. Haxthausen, der var anklaget for at have forsømt Troppernes Forsyning under Felttoget, blev aldeles frifunden. Ogsaa Generalløitn. Staffelt

blev ved Kommissionens Dom frifunden, medens Høiesteret dømte ham fra Livet. Grev Mørner sendte en Officer for at underrette ham om Udfaldet, og denne forkyndte ham det med disse Ord: „Der gives, Hr. General, noget høiere end Livet, og det er Æren. Den har deres Dommere ikke vovet at antaste." Dødsstraffen blev ham dog eftergivet; derimod skulde han hensættes i Arrest paa Fredriksstens Fæstning; dog allerede i 1817 fik han af Hensyn til sin svækkede Helbred Lov til at vende tilbage til sin Familie, men Aaret efter døde han. Fredrikstads Kommandant, Oberstløitn. Hals, blev ved Kommissionens Dom frifunden for videre Tiltale, men af Høiesteret dømt fra Liv og Ære, benaadedes dog herfor, men mistede sit Embede. Major Grüner og Kapt. Schrøder blev frikjendte.

Hæren, som tidligere, da man maatte staa paa Vagt mod Sverige, i Forhold til Landets Evner, var for stor, blev i 1817 betydelig indstrænket; den kom fra nu til kun at tælle 12 000 Mand Linietropper.

Gjæring paa Hedemarken.

At der i de mere fremskredne Samfundslag rørte sig en stærk Følelse for Folkets Selvstændighed og Frihed for Norges Ære fremgaar tilstrækkeligt af det foregaaende, at denne Følelse skjød Vært, er utvilsomt. Men det kommer ogsaa frem, at den mangesteds, især paa Landsbygden, kunde være sørgelig forkrøblet. Bondens Synskreds løftede sig kun ubetydelig over Madstrævet; Fædrelandskjærligheden, der i Krigens Tid havde luet hos ham, sank i Fredens Dage ligesom sammen i sin Aske. Dertil kom, at saaledes som Stortinget var

sammensat, var det ikke venteligt, at det i alle Henseende kunde tilfredsstille den norske Bonde. Det var i for ringe Mon Udtryk for de Synsmaader, som raadede hos ham, og som langtfra i alle Henseender var uberettigede. Bonden var jo saaledes endnu ikke paa langt nær kommet til sin Ret; det var Embedsmændene, som styrede baade i Stat og Kommune. Og at dette Formynderstyre ikke altid kostede mindst, siger sig selv. Friheden, som var vunden, medførte trykkende Byrder; den kjendtes som dyr. Dens gyldne Løfter syntes ikke at skulle blive mere. Stortinget var derfor i vide Kredse af Bondebefolkningen Gjenstand for ulmende Misnøie. Denne Misnøie fik ogsaa sin Mund.

Halv. Hoel havde en personlig Grund til at være utilfreds med Stortinget, idet dette i 1815, som fortalt, havde nægtet ham at tage Sæde mellem Folkets kaarne Mænd. Siden havde han opholdt sig paa sin Gaard paa Næs paa Hedemarken. Han var en oplyst Mand, gjæstfri og godgjørende, men blottet for Alvor og uden sædelig Holdning. Hans daarlige moralske Rygte hindrede ikke, at han nød stor Anseelse og havde megen Indflydelse hos sine Bygdefolk. Han kunde derfor blive en meget farlig Mand. Hans religiøse Meninger var fritænkerske; allerede af denne Grund var alt, hvad der hed Præst, ham en Torn i Øiet; mere venligsindet var han heller ikke mod Embedsstanden i det hele. Det var jo den, som raadede i det Storting, hvortil han var nægtet Adgang, den, som lagde Sten til de allerede før saa trykkende Byrder. Indflydelsen, han havde, spredte sig i altid videre Kredse. Saa fik han ogsaa Støtte fra en Kant, som han ikke havde ventet.

I 1816 kom en svensk Feltkammerer ved Navn Røslein

til Norge. Han var Karl Johans Udsending og skulde skaffe denne Oplysning om Stemningen i Landet. Han drog omkring nordenfjelds og søndenfjelds, talte med Bønderne og gjorde alt for at opvigle dem. Naar de klagede over de tunge Byrder, stemmede ham i med, men skjød Skylden paa Stortinget og paastod, at det var en ligesaa kostbar som unyttig Indretning, der helst burde afskaffes. Kongen, udlod han sig med, burde have Magten, og da skulde der komme gyldne Tider. Hvad Røslein udtalte, var det samme, som mangen Bonde i sit stille Sind havde tænkt, og som Hoel — ialfald tildels — aabenlyst havde udtalt. Derfor greb det saa stærkt og satte Gjæring. Det blev indberettet til Grev Mörner der, aldeles uvidende om, i hvilket Forhold Røslein stod til Kronprindsen, lod Opvigleren kalde for sig. Denne forsvarede sig med, at uden ham vilde hele Norge været i Oprør med Halv. Hoel i Spidsen, men Statholderen gjennemskuede Personen og fik ham sendt ud af Landet. Regjeringen vilde senere have ham udleveret fra Sverige eller tiltalt der; der blev ogsaa for et Syns Skyld reist Undersøgelse mod ham; men Udfaldet deraf blev ikke kundgjort, da de Oplysninger, som ganske vist ved Forhøret fremkom om Rosleins Forhold til Kronprindsen, let kunde, naar de blev offentliggjorte, stille denne i et ugunstigt Lys.

Røslein havde ingen Grund til at nære Velvilje mod Statholderen og har rimeligvis søgt at sværte denne hos Kronprindsen. I saa Fald har det ogsaa lykkes ham, thi Karl Johan begyndte at laane Øre til dem, som fandt sin Regning ved at bagtale Grev Mørner. Dennes Fortjenester blev udlagte som Forbrydelser. Naar Greven havde nærmet sig Tilhængerne af den gamle Statsordning for at forsone dem

med Foreningen med Sverige, udlagdes dette derhen, at han blev ført bag Lyset af et danskvenligt Parti og savnede i det hele Dygtigheden, som hans Stilling krævede. Med den Opfatning af Grev Mørner, som nu dannede sig hos Kronprindsen, maatte det kun være et Tidsspørgsmaal, naar Statholderen maatte overgive sin høie Post til en anden.

Det andet ordentlige Storting. (6te Febr.—15de Septbr. 1818).

Den 5te Febr. 1818 døde den gamle Kong Karl, og Karl Johan besteg Tronen. Samtidig traadte det andet ordentlige Storting sammen. Der var fremmødt 74 Repræsentanter, hvoraf kun 22 havde været Medlemmer af Eidsvoldsforsamlingen eller de tidligere Storting. Hovedmængden var Embedsmænd. Stavanger Amt sendte dog bare Bønder; men i alt kunde kun 15 regnes til Bondestanden. Mellem dem var ikke Halv. Hoel, der kun var bleven første Suppleant; men derimod Løitn. Jac. Hoel, der stod Broderen, Halvor, nær og neppe var uvidende om dennes Planer. Af Bønder maa ellers nævnes Ole Haakenstad, som denne Gang mødte paa Stortinget. Christie var ogsaa gjenvalgt; Professor G. Sverdrup mødte ogsaa, ligesaa Falsen, hvis Valg dog ikke blev godkjendt, da han boede udenfor sit Embedsdistrikt (Nordre Bergenhus) der havde sendt ham til Tings. For første Gang indtog Sorenskriver Ingebret Knudsøn Sæde i Nationalforsamlingen. Knudsøn var Bondesøn; da han var et godt Hoved, havde han slaaet ind paa den studerende Vei, taget sin Embedsexamen med Glands og senere faaet Embede. Han eiede stor Dygtighed, elskede vor Frihed og vaagede over den ligeoverfor ethvert Indgreb fra oven. Da han var i trange Kaar,

søgte og fik han Hjælp hos Karl Johan, der ved saadanne Leiligheder altid viste sig rundhaandet og heller ikke denne Gang fornægtede sit gode Hjerte. Viste Karl Johan Høisind ved at hjælpe en Mand, der optraadte mod Regjeringeu, saa lagde Knudsøn ved denne Leilighed som ellers fin Karakterfasthed for Dagen; thi Understøttelsen, han modtog fra den kongelige Kasse, bragte ham ikke i mindste Maade til at fire; sin Overbevisning blev han tro og hævdede den med samme Styrke som tidligere.

Det samme politiske Standpunkt indtog Schulz, der var gjenvalgt fra Trondhjem, og Krigsraad Flor, der var en af Stortingsmændene fra Drammen. Denne sidste var en varmhjertet Mand, af stor Fædrelandskjærlighed, altid færdig at hugge ind, naar han mente, at Norges Selvstændighed og Frihed svævede i Fare. Derimod var han intet klart Hoved, neppe heller nogen fast Karakter, og hans Indflydelse i Stortinget blev derfor ikke betydelig.

Den 6te Febr. foregik den høitidelige Aabning af Stortinget. Den 11te Febr. meddelte Grev Mørner Kong Karls Død og nedlagde i Stortinget Karl Johans Kundgjørelse om sin Tronbestigelse og hans skriftlige Ed at ville styre Kongeriget Norge efter dets Forfatning og Love. Paa Præsidentens Opfordring aflagde derpaa alle Repræsentanterne Ed at vise Konstitutionen Troskab og Lydighed.

Med Hensyn til Forberedelsen af de Sager, der skulde behandles, vedtog Stortinget en Ordning, forskjellig fra den, man i 1815 var kommen overens om. Det blev nemlig besluttet kun at beholde tre faste Komiteer og for øvrigt nedsætte særlige Komiteer for de Sager, der trængte forberedende Behandling.

Den vigtigste Sag, som forelaa til Løsning, var Ord-

ningen af Pengevæsenet. Den, som i 1816 var vedtaget, havde lagt for store Tyngsler paa Folket og fremkaldt en stærk og ikke lidet udbredt Misnøie. I Stortinget havde den sine Talsmænd i den forhenv. Løitnant Sebbelow, valgt fra Kristianssand, Flor og Hoel. Allerede den 18de Febr., da der var Tale om at faa indstillet de Auktioner, som skulde afholdes over Gods, hvori der var gjort Execution for de tvungne Bankindskud, fremkom der fra Hoel og Sebbelow hvasse Ytringer; den første udlod sig endogsaa med, at Bankindskudenes Inddrivelse ad Rettens Vei syntes at tilsigte at bringe Almuen til Fortvilelse for saaledes at fremkalde en Omvæltning, der kunde lede til en Sammensmeltning med Sverige eller til Ophævelse af Forfatningen. Mellem Christie og Sebbelow opstod en Ordvexling, der fra begge Sider førtes saa skarpt, at Præsidenten, der nu var Sibbern, maatte gribe ind.

Regjeringen havde fremsat flere Forslag om Pengevæsenet. Den forslog saaledes, at der skulde bevilges Henstand til 1ste Januar 1819 for dem, som havde udredet mindst Halvdelen af sine Bankindskud, men ikke saa sig istand til strax at betale det manglende, og for at paaskynde Inddragningen af de i Omløb værende Rigsbanksedler, skulde Styret for Norges Bank bemyndiges til at udstede Sedler, lydende paa 60 og 24 Skilling. De midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger foresloges ophævede. Den Komite, der var nedsat for at afgive Indstilling om de kongelige Forslag, gik ud fra, at der kun med største Varsomhed maatte røres ved den engang vedtagne Ordning af Pengevæsenet, og vilde aldeles fraraade en Forandring, som forrykkede dens Hovedgrundsætninger. Først i Juni forelaa Indstillingen herom

til Behandling i Odelstinget. Det Resultat, som dette kom til, vandt ikke Lagtingets Tilslutning, saa en Beslutning først kom istand i det samlede Storting. Denne, bekræftet at Kongen, blev Loven af 13/8 1818 „indeholdende nærmere Bestemmelser for Bank- og Pengevæsenet". Ved denne Lov tilstodes de tvungne Bankindskydere flere Lettelser. Saaledes fik Styret for Norges Bank Bemyndigelse til under visse nærmere fastsatte Vilkaar at bevilge en Henstand paa 8 Maaneder med Indbetaling af de resterende Bankindskud. Ved en Bestemmelse i Loven blev det overladt et Totrediedeles Flertal af Bankens Bestyrere og Repræsentanter at afgjøre, naar den Forpligtelse, som paalaa Norges Bank, at indfri enhver af sine Sedler med Sølv, skulde træde i Kraft. Loven indeholdt ogsaa Bestemmelse om Inddragning af Rigsbankens Sedler, der ikke maatte forblive i Omløb længere end til Udgangen af April 1819, og om Ophævelse af Laane- og Diskonto-Indretningerne.

Paa Foranledning af Kongen bemyndigede Stortinget Regjeringen til at optage et Laan paa indtil Kr. 2 400 000, som skulde bruges til Udlaan mod betryggende Sikkerhed og uden Udgift for Statskassen. Hvor nødvendigt et saadant Laan var for Landet, udtaltes i Regjeringens Indstilling. Det trængtes „for at afhjælpe den dagligen tiltagende frygtelige Pengemangel, for at hindre Næringernes end større Aftagelse og Standsning, for at redde mange velhavende og stræbsomme Familier fra Ødelæggelse, for at berolige Gemytterne i visse Distrikter, hvor næsten almindelig Udpantning til Skatternes Inddrivelse havde maattet foretages, og endelig for at gjøre Indbetalingen af Skatterestanserne mulig og derved sætte Statskassen istand til at bestride de allernød-

vendigste Udgifter." Det hørte imidlertid til Tidens Pinagtighed, at Norge i Udlandet ikke havde Kredit, saa det vilde ganske sikkert volde store Vanskeligheder at reise et saadant Laan. Derom skal i det følgende fortælles.

Af Love, som blev vedtagne paa det andet ordentlige Storting, maa mærkes Beslutningen til Lov om Sagbrugsvæsenet, hvorved Sagbrugseiernes Forrettigheder til at hugge og drive Tømmer skulde ophæves, og Eieren af Skog faa fuld Raadighed derover. Loven gik dog ikke igjennem uden Modstand fra enkelte Hold. Der blev fremholdt, at denne Frihed kunde lede til Ødelæggelse af Landets Skoge, og i Regjeringen vilde et Flertal ikke tilraade, at Loven blev sanktioneret. Kongen fulgte dog Mindretallet i sit Raad, og Stortingets Beslutning blev Lov (8 Juni 1818). Blev der ved denne løst et trykkende Baand, knyttedes der et andet ved en Lov om „Borgerskabs Meddelelse". Efter denne kunde ingen opnaa Borgerskab som Grosserer eller Kjøbmand, uden at han ved en særlig Prøve havde godtgjort sin Kyndighed i Sprog, Bogholderi m. m.

Et kongeligt Forslag om, at Forhandlingerne i Høiesteret skulde foregaaet mundtlig, blev med enkelte Forandringer vedtaget og sanktioneret.

At dette Storting, som det foregaaende, arbeidede for Lighed mellem Landets Borgere, viser Forslaget af Sorenskriver Rambech til uforandret Gjentagelse af det første ordentlige Stortings Beslutning om Adelens Rettigheder. Forslaget blev vedtaget, og alle Regjeringens Medlemmer med Undtagelse af en anbefalede det til Sanktion. Grev Wedel, som ikke havde deltaget i Behandlingen af Sagen, indgav en Erklæring, hvori han gjorde frivilligt Afkald paa sine Rettigheder

til at ansætte og foreslaa Embedsmænd i Jarlsberg Grevskab og til den Skattegodtgjørelse, der tilkom ham for Jarlsberg Residens med 300 Tdr. Hartkorn i Bondegods til et Beløb af Kr. 3 200. Kongen nægtede Sanktion paa Stortingets Beslutning, men lovede at tage Sagen under ny Overveielse, naar der fremkom et Forslag, som kun gjaldt Indskrænkninger eller Afskaffelse af Adelens blandede Forrettigheder, f. Ex. Retten til at udnævne eller foreslaa visse Embedsmænd, Skatte- og Tiendefrihed o. s. v. Denne Kongens Erklæring gav ikke meget Haab om hans Tilslutning til at faa Adelssagen gjennemført.

Ingen Grundlovsforandringer blev vedtagne paa dette Ting. Konstitutions-Komiteen ytrede i sin Indstilling om de Forslag, der paa det foregaaende Storting var fremsatte til Forandringer i Grundloven, at man maatte være yderst varsom med at gjøre Forandringer i nogensomhelst Lov, „men især i en Grundlov, der har en saa afgjørende Indflydelse paa det hele Borgersamfund". Den indstillede kun tre af alle Grundlovsforslagene til at bifaldes, og deraf blev kun et vedtaget af Stortinget, men dette opnaaede ikke Sanktion. Den utidige Flikken paa Grundloven, som det første ordentlige Storting havde søgt at sætte i Værk, gik snart over til den modsatte Yderlighed, til en meningsløs Frygt for at røre ved denne „det norske Folks Øiesten", dette Mesterværk, som man var meget tilbøielig til at regne for umuligt at gjøre bedre. Saalangt i Beundringen var man dog ikke kommen i 1818; paa dette Storting fremkom to Forslag til Forandringer i Grundloven; et vedrørende de finmarske Rettighedsmænds Stemmeret, det andet, det betydningsfuldeste, fremsattes af Flor og vilde fjerne en styg Flek paa Hjemmelsbrevet for vor Selvstændig-

hed. Det gik ud paa Ophævelse af Statholderposten. Stortinget besluttede, at begge skulde kundgjøres ved Trykken som Grundlovsforslag.

Undervisningsvæsenet, var Gjenstand for Opmærksomhed og Arbeide. Der vedtoges en Lov om den lærde Skole, i hvilken Latin og Græsk fik det overveiende Antal Timer, og hvori ogsaa Hebraisk maatte læses. Lovbeslutning om den lærde Skole blev dog ikke sankttioneret, og et Forslag til Lov om Almueskolevæsenet og Seminarierne blev henlagt. Derimod blev en Lov om en ny Skattematrikul for Grundeiendomme til Afløsning af den forældede fra Fredrik den tredies Tid baade vedtaget og fik Sanktion.

Gjennemgaaelse af Regjeringens Protokoller gav Stortinget Leilighed til at vise, hvor skarpt, tildels utidig skarpt det holdt Vagt, naar det gjaldt virkelige eller formentlige Overgreb fra Regjeringens Side. Protokolkomiteens Flertal indstillede saaledes Grev Wedel til Tiltale for Rigsret for en midlertidig Anordning af 20de Jan. 1817, der forbød Brændevinsbrænding i Kjøb- og Ladestederne til Udgangen af Juni 1817. Odelstinget vilde dog ikke gaa med, og Komiteens Indstilling blev forkastet. Forkastet blev ogsaa en Indstilling om at sætte Statsraad Fasting under Tiltale for Salget af nogle Orlogsbrigger. Grev Wedel skulde ogsaa for Retten for Tab, som han havde voldt Statskassen ved Opbud af et hollandsk Handelshus, der var brugt til Salg af Blaafarve og Kobber; men Odelstinget besluttede, at Tiltalen skulde staa hen, indtil det var afgjort, hvor stort Tab Statskassen vilde komme til at lide. Det var ikke de eneste Tilfælde, hvor man raslede med Rigsrettens Sværd. Flertallet i Protokolkomiteen indstillede saaledes Statsraad Diriks til

Tiltale for Rigsretten, fordi nogle Gaardbrugere i Borre ikke havde faaet Godtgjørelse for den Grund, de havde afgivet til et Veianlæg. Indstillingen blev ogsaa i Tinget bifaldt med 27 mod 26 Stemmer. At sætte Rigsrettens store og kostbare Apparat i Bevægelse for en slig Ubetydelighed var baade til at le og græde over. Ingen havde ventet et saadant Udfald, der var meget fortrædeligt, ikke mindst for Seirherrerne, som intet hellere ønskede, end at det skeede maatte være ugjort. I denne Vaande kom som en Befrielse en Stemmeseddel fra Postaabner Fedde, der havde været tilstede under Ordskiftet, men paa Grund af et pludseligt Sygdomsanfald fraværende under Afstemningen. Med stor Stemmeflerhed blev hans Stemme taget gyldig; den var mod Rigsret, Stemmerne stod nu lige, saa Præsidentens, der ogsaa var imod, gjorde Udslaget.

Ogsaa gjennem saadanne Overdrivelser skimtes dog Alvoret, hvormed Stortinget hævdede sin og Folkets Ret og Ære. Netop nu i vor Friheds første Tid krævedes det, at Stortinget „var paa sin Post, da det gjaldt at lede det offentlige Liv ind paa Veie, der var mest i Overensstemmelse med Grundlovens Aand“. Løihed i dette Stykke vilde kunne havt de slemmeste Følger. Det er sandt, at Stortinget var overmaade tilbøielig til at underlægge Regjeringens Handlesæt den ugunstigste Fortolkning, og med Mistænksomhedens væbnede Øie se bag alt, den foretog sig, Rænker der truede den unge, endnu saa ubefæstede Frihed. Men en saadan Mistænksomhed var under de forhaandenværende Omstændigheder naturlig nok. Stortinget følte sig endnu usikker i Besiddelsen af det store gode, som det elskede saa høit og derfor var ræd for at miste. Frygten fik derfor sin Næring ved disse Røster fra Sverige, der udtalte sig for Sammensmeltning af Rigerne, og som man

troede gjengav den Opfatning, der raadede mellem Karl Johans Omgivelser i Stockholm. De mest mistænksomme syntes allerede at skimte Planer mod Norges Selvstændighed og mente, at de fandt Støtte i Kristiania og det endogsaa i Medlemmer af den norske Regjering. Disse Mænd, der var saa aarvaagne overfor alt, som truede eller syntes at true Norges Frihed og Selvstændighed, skilte sig ud som et Parti, hvortil hørte Mænd som Schultz, Knudsøn og Flor. Modpartiet, om det kan kaldes saa, da det omfattede Mænd af ikke lidet forskjellige Synsmaader, nærede Tillid eller havde ialfald ikke Mistillid til Regjeringen, omfattede Grundloven med Troskab, men var ræbde for, at Fremfusenhed fra Stortingets Side skulde skabe Forfatningen Vanskeligheder og Farer. Gjæringen paa Oplandene stod ogsaa for dem som en Trusel, der opfordrede til stor Forsigtighed og Varsomhed. Men denne deres Tilbageholdenhed blev af Modstanderne udlagt som en Ligegyldighed overfor Fædrelandets Livssag; de var ikke langtfra at skyldes for at spille under Dække med Frihedens Fiender. En Mand som Christie mistænktes for at ville nytte sin Indflydelse mellem Bønderne paa Stortinget til at faa Forfatningen ændret og forberede en Sammensmeltning med Sverige. Dette var imidlertid at se Spøgelser ved høilys Dag. Derimod var det mindre ugrundet, naar man nærede Mistanke mod Stortingsbønderne fra Østlandet; disse var smittede af Gjæringen paa Oplandene og uden Tvil mindre ømtaalige overfor Indskrænkning af Friheden end overfor Forhøielse af Skatterne og saa vistnok ikke Fædrelandets største Sag i at bevare og værne om Forfatningen.

Det var dog ikke bare i Stortinget og i Regjeringen, at Oppositionen mente, Friheden havde Fiender, som den skulde

være paa sin Post imod. Ogsaa til Karl Johan nærede den Mistro. Hans Opfatning af, hvad der efter Grundloven tilkom Kongen, faldt ikke sammen med Stortingets, og deraf reiste sig Strid, hvorom mere nedenfor. Men ogsaa de Rettigheder, som utvilsomt tilkom ham, f. Ex. det suspensive Veto, udnyttede han paa en Maade, der var hensynsløs overfor Stortinget. Det samme maa siges om Kongens Optræden ligeoverfor den anden Statsmagt. Stortinget fik høre, at det arbeidede for langsomt og uagtet Kongen senere maatte vedgaa, at Regjeringens Sendrægtighed bar Skylden, — dens Budgetforslag forelaa saaledes trods Henvendelser fra Stortinget først den 25de April — kom han dog atter tilbage til det samme og truede endogsaa med Opløsning. Truslen var vistnok ikke alvorlig ment, men den satte ligefuldt ondt Blod. Et Forslag til et Tillæg til Rigsakten, men som ikke kom under Behandling paa dette Ting, gjorde heller ikke godt. Det skulde indeholde Bestemmelser om Fornærmelser, som i trykte Skrifter i det ene Rige rettedes mod det andet. Dette Forslag opfattedes, som om Kongen saa skjævt til Trykkefriheden og vilde den til Livs.

Det var Oppositionens Ære, at den med Styrke hævdede Norges Ligestillen med Sverige. Flor gik her i Spidsen og fortjener Tak derfor, om end Maaden, han mangen Gang gik frem paa, ikke altid var at rose. Da Karl Johans Kroning i Trondhjem kom paa Tale, fremsatte Flor Forslag om, at de dertil nødvendige Rigsklenodier skulde arbeides i Norge og ikke i Sverige, da det lettelig kunde fremkalde den Tanke, at det var dette Land, som satte Norges Krone paa Kongens Hoved. Rigsklenodierne var imidlertid allerede arbeidede i Sverige, og da Sagen kom for i Stortinget, foreslog han, at hans

oprindelige Forslag skulde henlægges, men føiede dertil et Tillæg om, at dette kun skeede, fordi Rigsklenodierne allerede var forfærdigede, og udtalte „Forventning af, at disse Insignier som Norge tilhørende bestandig opbevares i Riget". Henlæggelsesforslaget gik næsten enstemmigt igjennem, men det dertil føiede Tillæg havde en trang Fødsel; flere af Stortingets mest anseede Medlemmer nedlagde Indsigelse mod det som upassende; men Flertallet vedtog det dog, og ved kgl. Resolution blev det fastsat, at Rigsklenodierne skulde opbevares i Trondhjems Domkirke. Større Betydning til Hævdelse af vort Lands Ligestilling i Unionen var Flors Forslag, at Stortinget i en Adresse til Kongen skulde andrage om, at Norge i alle norske Love og Kundgjørelser samt paa Rigets Mynter maatte nævnes foran Sverige i den kongelige Titel — at Kongen vilde skaffe den norske Forfatning godkjendt af de europæiske Magter og gjøre de udenrigske Hoffer opmærksom paa, at det, som han foranstaltede i Norge, skeede i hans Egenskab af dette Lands Konge — at Norges retmæssige Eiendom, som Sverige havde modtaget i Kraft af den 21de Artikel i Kieler-Traktaten, maatte tilbageleveres — at Kongen vilde tilholde alle de forenede Rigers Ministre, Agenter og Konsuler, at de selv i alle sine Forhandlinger vilde lægge for Dagen en saadan Adfærd, som Norges Selvstændighed fordrede, og at de maatte paatale, hvad der i Fremtiden kunde foretages, som var krænkende for det norske Folk.

Flors Forslag blev overgivne til en Komite til Behandling, og i sin Indstilling udtalte vistnok denne, at ethvert frit Folk maatte være paa Vagt mod Brud paa Forfatningen, da det første ufeilbarlig vilde drage flere efter sig, men at man ogsaa maatte vogte sig for at gjøre en Myg til en Ele-

fant, da en saadan Ængstelighed var „umandig og let kunde lede til den Mening, at man følte sig svag". De Tilfælde, som havde givet Stødet til Flors Forslag, var ikke saa rent Smaatterier, at det maatte regnes for utidig Ængstelighed at paatale dem. Foruden Rosleins Reiser, der i Indstillinger fik sin passende Paaskrift, nævntes Silfverstolpes Diktamen, hvorom før er talt, endvidere, at der i Sverige skulde være forlangt Edsaflæggelse af norske Matroser, og at det norske Kvarantænevæsen i en Kundgjørelse fra det russiske Generalkonsulat i Kristiania var kaldt svensk. Herom mente dog Komiteen, at et Storting ikke kunde ændre Silfverstolpes Udtalelser, at Edsaflæggelsen ikke kunde have nogen skadelig Virkning paa Rigets Forfatning, og at Kundgjørelsen skrev sig fra en anden Stats underordnede Embedsmand, hvis Begreber om Norges Statsform ikke kunde have den mindste Indflydelse paa dets Selvstændighed. Komiteen vilde derfor bare indstille til Stortinget at indgaa med en Adresse om, at Kongen vilde nævne Norge først i sin Titel i norske Love og Kundgjørelser og paa norske Mynter samt paaskynde Udleveringen af de Norge tilkommende Dokumenter, Planer og Karter.

Da der ved Indstillingens Behandling i Stortinget 4de Mai fremkom nye Oplysninger, blev Sagen sendt tilbage til Komiteen til fornyet Indstilling og med Paalæg om at skaffe nærmere Meddelelser om Roslein. Denne nye Indstilling forelaa først færdig den 10de Septbr., og i den foreslog Komiteen at oversende Sagen om Roslein til Odelstinget, for at dette skulde undersøge, om Statsraadet ved denne Leilighed havde gjort sin Pligt. Ved Behandlingen i Stortinget blev det besluttet, at Sagen om Roslein skulde udsættes til

et kommende Storting, en Adresse indsendes om Kongens Titel og Arkivsagerne, om hvilke det oplystes, at Planer og Karter virkelig var bragte fra Danmark, men havde henligget i Stockholm. Stortinget lod heller ikke de øvrige Tilfælde, som Flor havde paatalt, uændsede. Der blev besluttet at anmode den norske Regjering om at sørge for at forebygge Misbrugene med Edsaflæggelse, som det oplystes virkelig havde fundet Sted, og at Konsulaterne maatte tilholdes at gjøre Forskjel paa norske og svenske Undersaatter.

Ved Sagens Forelæggelse for Kongen erkjendte denne Norges Ligestillen med Sverige. Der blev ogsaa i forskjellige Poster gjort Udvei til at hindre Gjentagelsen af de Misligheder, som Stortinget havde paaanket. Arkivsagerne blev befalet skulde udleveres, og for Fremtiden skulde Norge nævnes først i hans Titel paa de norske Mynter; derimod kunde han ikke for Lovenes vedkommende gjøre nogen Forandring med Hensyn til sin Titel. Alt, hvad det norske Folk med Billighed kunde kræve, fik det saaledes ikke.

Et Spørgsmaal, der ogsaa hang sammen med Godkjendelsen af vor Selvstændighed, var Oprettelsen af en norsk Ridderorden. Allerede paa det foregaaende Storting var det fremme; nu blev det af Schultz optaget paa dette. Naar det var saa magtpaaliggende for Stortinget at faa dette ordnet, var det paa Grund af det saarende for Nationalfølelsen i, at, naar Kongen som norsk Konge vilde hædre Fortjenester af Riget, maatte han tage sin Tilflugt til svenske Ordener. Stortinget erklærede sig villig til at tilstaa de nødvendige Midler til Oprettelse af en norsk Ridderorden, og Kongen meddelte, at han ikke vilde modsætte sig Stortingets Ønske, saasnart Pengene dertil blev bevilgede.

Et Spørgsmaal, der reistes af Schultz om Kongens Ret til paa egen Haand at sløife Fæstninger i Norge, fremkaldte Strid mellem Statsmagterne. Kongen havde befalet Sløifningen af endel Fæstningsværker og paastod, at han dertil havde Ret, medens Stortinget gik ud fra, at Fæstningerne maatte betragtes som en Del af Krigsmagten, der efter Grundlovens § 25 ikke maatte øges eller mindskes uden dets Samtykke. Naar Schultz saa kraftigt hævdede Stortingets Opfatning, og dette saa alvorligt støttede ham, skeede det ikke bare for at værne om en Ret, som ansaaes uomtvistelig, men ogsaa af Frygt for, at Kongen omgikes med Planer mod vor Selvstændighed og derfor vilde lægge Landet aabent. Under Sagens Behandling fremkom der imidlertid Oplysninger, der godkjendte hans Uskyldighed, og Stortinget lod sig derfor nøie med at udtale, at det ikke kunde være enigt i Kongemagtens Fortolkning af Grundloven i dette Punkt og udsatte Sagen, der nærmere skulde tages under Overveielse paa et kommende Storting.

En anden Sag, hvori Statsmagterne ikke kunde komme til Enighed, var Opfatningen af, hvem af dem Grundloven tillagde Myndigheden til at bestemme Gager og Pensioner. Den Komite, der i Anledning af Sagen var nedsat, og som havde Sibbern til Formand, erklærede i sin Indstilling, at denne Myndighed tilkom Kongemagten; Stortinget kunde alene indlade sig paa midlertidige Gager og Pensioner, hvori de dog kunde foretage Forandringer, uden at disse trængte kongelig Sanktion. Denne Indstilling maatte i Stortinget støde paa Modstand. Den lededes af Ingebrigt Knudssøn, som hævdede, at naar Stortinget skulde gjennemgaa de midlertidige Gage- og Pensionslister og deri gjøre de fornødne Forandringer,

maatte det ogsaa kunne opføre de Summer, som var aldeles udeladte, og gjøre Ændringer ved dem, der var opførte. Derimod, mente han, skulde Stortinget kun da kunne bevilge saadanne Gager og Pensioner, naar de først var forelagt Regjeringen. Flertallet i Stortinget hyldede hans Opfatning, men Komiteen gav sig ikke; i en ny Indstilling fastholdt den sin gamle Paastand og fremholdt Nødvendigheden af, at den ene Statsmagt ikke gik ind paa den andens Omraade. Denne Side af Sagen fremhævede ogsaa Sibbern med Vægt, da Stortinget i et Møde den 20de April skulde fatte den endelige Beslutning. Men uagtet alle Anstrengelser fra Sibberns Side og uagtet ogsaa Christie støttede Komiteen, led den dog ved Stemmegivningen et stort Nederlag. Ikke ved nogen Post af sin Indstilling naaede den op til mere end 27 Stemmer; det store Flertal fulgte Knudssøn, og Seirsdagen var en Hædersdag i hans offentlige Liv. Flertallet vilde derimod ikke gaa med paa Byskriver Falsens Forslag, at Stortinget skulde erklære Kongens Sanktion for nødvendig ved Beslutninger om Gager og Pensioner. Stortinget besluttede, at det for nærværende ikke skulde tages under Behandling. Denne Stortingets Beslutning gjorde, at heller ikke Karl Johan vilde sætte Spørgsmaalet paa Spidsen, og dette stod da fremdeles aabent.

Opgjørelsen af Budgettet for det treaarige Tidsrum fra 1ste Juli 1818 til 30te Juni 1821 stødte ikke paa konstitutionelle Vanskeligheder, men ellers var disse store nok. Ved Udarbeidelsen af Budgettet maatte mange Poster opsættes paa Slump, thi man havde intet sikkert at holde sig til, da der for de foregaaende Aar endnu ikke forelaa noget Statsregnskab. Stortinget afknappede henimod 400 000 Kr. paa Regjeringens Overslag over Udgifterne; men endda maatte det bemyndige

Kongen til i fornødent Tilfælde at optage et Laan paa Kr. 1 200 000,00.

Til de Byrder, der maatte paalægges for at dække de almindelige Udgifter, kom ogsaa dem, som Forstyrrelsen i Pengevæsenet voldte. I 1816 var der paalagt en Skat for at dække det Laan, som Norges Bank skulde gjøre for at indløse Rigsbankfedlerne. Den Lov, som for det kommende Treaar maatte vedtages om Ligning og Udredelse af denne Skat, fremkaldte langvarige Forhandlinger; en Beslutning blev dog tilsidst istandbragt og sanktioneret.

Stortinget opløstes 15de September af Grev Mørner. Dets Arbeide havde varet længe og været strengt; men det havde ogsaa været frugtbart. Stortinget havde med Iver og Kraft søgt at „bygge vort Land," den endelige Ordning af Pengevæsenet har det saaledes Æren af; det havde ogsaa med Alvor vaaget over Landets Forfatning og værnet om dets Selvstændighed; i Adelsloven havde det arbeidet for alle Borgeres Lighed. Det andet ordentlige Storting fortjener derfor at mindes med Tak. Med dette Storting trak ogsaa dets mest fremragende Medlem, Christie, sig tilbage fra det offentlige Liv. Han havde arbeidet overordentlig. I ikke mindre end 19 forskjellige Komiteer havde han været Medlem, samtidig som han — vexlende med andre — havde været Præsident baade i Stortinget og Lagtinget.

Kroningen.

Den 11te Mai var Karl Johan kronet som svensk Konge i Stockholm. Til denne Fest havde Stortinget sendt 12 af sine Medlemmer og Ordføreren for dem, Statsraad Rosenkrantz,

havde modtaget Kongens Forsikring om, at han vilde lade sig krone i Trondhjem. Forskjellige Hindringer gjorde, at Kroningen ikke kom til at foregaa saa tidlig, som oprindelig tænkt, og først den 5te August forlod Kongen, fulgt af Kronprinds Oscar, Stockholm. Den 11te holdt han sit Indtog i Kristiania, og den 12te modtog han Stortinget, der mødte frem hos ham. Paa Stortingets Vegne bød Christie som Præsident Kongen velkommen, og hans Tale besvaredes paa fransk af Karl Johan, der ikke utydelig lagde for Dagen, at han var mindre vel fornøiet med Stortinget.

Først den 25de August forlod Kongen Kristiania. Reisen gik over Hedemarken, Østerdalen og Røraas; gjennem alle Præstegjeld fulgtes den kongelige Vogn af ridende Bønder, og overalt modtoges han med Jubel. Den 1ste Septbr. holdt han under Kanonernes Torden og Menneskemassens Hurraraab sit Indtog i Trondhjem. Den 7de foregik med stor Pragt Kroningen i Domkirken. Kongens Salving udførtes af Biskop Bech, medens Biskop Bugge holdt Kroningsprædikenen. Men denne var en ren Skandale. Den strømmede over af Udfald mod dem, der tidligere havde seet paa Foreningen med Sverige med ugunstige Øine, og de blev betegnede paa en Maade, der var ligefrem oprørende. Vilde en slig Optræden ved en saadan Leilighed under alle Omstændigheder være høist usømmelig, saa blev den endnu værre derved, at det var Biskop Bugge, som tillod sig den. Thi han havde paa det forrige Storting hørt til dem, der nærede størst Mistillid til det nye Styre, og var det end ikke kjendt for Almenheden, saa vidste han det dog selv, at han for kun 2 Aar tilbage havde skrevet til Kristian Fredrik og i sit Brev omtalt Karl Johan, Kronprindsen, Regjeringen og Stortinget paa den

skaanselløseste Maade. Paa Tilhørerne gjorde Bispens Prædiken det pinligste Indtryk. Kongen forstod den lykkeligvis ikke; men Kronprindsen skal tydelig have lagt sin Uvilje for Dagen. Den deltes af Befolkningen og gav om Aftenen Anledning til Opløb udenfor Bispegaarden. Vinduerne kastedes ind med Stene, hvoraf nogle var indviklede i Papir med forskjellige, endogsaa latinske Paaskrifter, som: „Tak for din Tale, Bisp; som du har hædret os, saa hædrer vi dig igjen," o. lign. Bispens Taktløshed var dog den eneste skurrende Mislyd i Kroningsfestlighederne; ellers var alt, som det lod til, Henrykkelse og Glæde. Den ene Fest afløste den anden og søgte at overgaa den anden i Pragt; Kongen fortryllede alle, han kom i Nærheden, ved sit indtagende Væsen og sin hjertevindende Elskværdighed. Man saa gamle Mænd, der fik tale med ham, græde af Glæde og hørte dem sige, at de i sit hele Liv aldrig havde havt et saa lykkeligt Øieblik som dette. Karl Johan indskrænkede sig dog ikke dertil. Han havde et varmt Hjerte for Nøden og en aaben Haand. Under sit Ophold i Trondhjem strøede han Penge ud. Til offentlige Stiftelser og til private Personer skal han deroppe have udgivet omkr. Kr. 20 000. Da endelig Festlighederne var tilende, og han skulde vende tilbage til Sverige, lagde han ikke Veien om Kristiania, men tog over Karlstad lige til Stockholm.

Opløbene paa Oplandene.

Med Røsleins Udvisning af Norge var ikke Gjæringen forbi paa Oplandene; den Sæd, han havde udsaaet blev igjen, og Hovedmanden for Misnøien med Stortinget blev ogsaa igjen, Halvor Hoel. Han arbeidede i det skjulte for at opvigle

Almuen. Det var saa meget lettere, da der var stor og almindelig Misnøie med de tunge Byrder, som Ordningen af Pengevæsenet foranledigede. Bæreevnen, allerede før saa yderlig ringe, blev endnu mindre, da Høsten i 1817 ikke slog til. Det var ikke vanskeligt at faa Folk indbildt, at Skylden for de daarlige Tider laa hos Stortinget. Var det ikke dette, som havde væltet disse trykkende Byrder paa Folket, og kunde man vente andet af en Forsamling, sammensat som den mest af Embedsmænd og Storfolk. Mænd som Halv. Hoel og ligesindede slog derfor paa, at det bedste var at blive af med dette Storting, der var sammensat „af en Haandfuld Skurke", og som var saa dyrt at holde og gjorde saa megen Skade. En anden Hedemarking ytrede, at det var Regjeringens Agt helt at undertrykke Folket og ved Hjælp af Stortinget gjøre det til Slaver; derfor sagde han, at man maatte gaa til Kristiania og udjage Stortinget og Regjeringen. Hvor urimeligt det nu kan synes, faldt det ikke saa vanskeligt dengang at faa Folk med paa saadanne Tanker. Thi den fri Forfatning stod endnu for største Del kun paa Papiret; den havde ikke faaet Liv i Folket. Den var ikke bleven dets Kjød og Blod. Stortinget, sammensat paa den Maade, det var, var ikke et Udtryk og kunde ikke være det for, hvad der rørte sig i Folket. Det laa høiere, men dette, som var dets Ære, var tillige et Skille mellem det og det Folk, som det skulde repræsentere. For Bønderne maatte det staa, som om de for en Herre, hvem de var vante til at se op til som Landets Far, havde bare faaet flere, som de ikke i Almindelighed nærede synderlig Kjærlighed for, og om hvem de troede, at de bare tænkte paa at mele sin egen Kage. At disse Herrer var deres egne Tillidsmænd, som de selv havde valgt, faldt dem ikke ind, thi de var ved

Valgene ofte kun andres Ledebukker. Det er betegnende, hvad en af de Svenske, der fulgte Karl Johan til Kroningen i Trondhjem, fortæller. En gammel Bonde klagede over Stortinget, og da der blev sagt ham: „Men du har jo selv valgt din Stortingsmand,“ svarede han: „Det skal du ikke tro. Vi maatte jo tage den, som Lensmanden vilde. Jeg ved ikke hvem jeg har valgt, enten det er en ærlig Mand eller en Stymper.“

Om det fra det første af stod for Lederne, at Maalet for deres Opviglerier skulde være at afskaffe Stortinget og gjenindføre Enevoldsmagten, er tvilsomt; ialfald var det vistnok ikke Tilfælde med alle. I de første Dage af August mødtes nogle af Lederne, Peder Aske, Ole Klungset og endel andre Hedemarkinger inde i Kristiania, og da var der endnu kun Tale om det meget beskedne at sende en Ansøgning til Stortinget, som dengang var samlet. Her satte de sig i Forbindelse med nogle Mænd fra Ringerike, der samtidig opholdt sig i Byen, og med en Løskarl fra Gol i Hallingdal ved Navn Ole Olsson, almindelig kaldet „Kniplingsdunken“. Den sidste blev snart vunden, og da han vendte tilbage til Hallingdal, havde han med sig en Afskrift af den Ansøgning, som ved Mødet var opsat, for at gjøre den kjendt i sin Bygd. Tillige havde han Bud med, at hver Skattebonde, som ikke var Soldat eller Landeværn, skulde uvæbnet under en Bod af Kr. 80 møde i Kristiania den 26de Aug. for at underskrive en ny Ansøgning. Bedre Udsending end Kniplingsdunken kunde de Hedemarkske Ledere vanskelig have faaet. Han kjendte sine Folk og vidste, hvorledes de skulde tages. Altid paa Færde, udstrøende opviglende Hentydninger til, at Landet havde for mange Embedsmænd, forespeilende, hvad man udsatte

sig for, hvis ikke Budet fra Kristiania blev efterkommet, vandt han en slig Tiltro, at flere hundrede Bønder fra Aal i Hallingdal brød op for at drage til Kristiania. De kom dog ikke længere end til Golingsbro, hvorfra Præsten fra Næs i Hallingdal, Støren, ved sin forstandige Optræden fik dem til at vende om.

Men dermed var ikke Bevægelsen i Hallingdal forbi. En Gaardbruger fra Flaa Sogn i Dalen, Eystein Ormsrud, havde paa samme Tid, som Mødet skulde være holdt i Kristiania, indfundet sig hos Lederne i Næs paa Hedemarken, leiet dertil, hed det, af en anden Gaardmand i Flaa, Arne Heie, oprindelig fra Hedalen i Valders, og som der havde opfordret Folk til sammen med Hallingdølerne at drage til Kristiania. Da Eystein Ormsrud vendte tilbage fra Hedemarken, var det med den Besked, at Hallingdølerne skulde møde paa Sundvolden paa Ringeriket den 12te eller 13de Septbr., da man mente, at Kongen senest den 15de Septbr. fra Trondhjem vilde komme til Kristiania, og slog de ogsaa da feil, som de havde gjort den 26de Aug., vilde Hedemarkingerne selv komme til Hallingdal og drive Folket med sig. En saadan Opfordring turde dette ikke godt sige nei til, og nu blev der atter Røre.

Kniplingsdunken og Eystein Ormsrud var ihærdige for at faa Folk med sig. Ved Aals Kirke oplæste Eystein Ormsrud et Papir, som han sagde, han havde faaet fra Halv. Hoel. Det var stilet til Grev Mørner og begyndte: „Vi fattige norske Bønder er nu paa Veien til Kristiania, ikke i nogen anden Anledning end for at tale med Hs. kong. Majestæt angaaende, at vi ønsker en anden Regjeringsform." Til Hallingdal kom fra Hedal, hvor Eyst. Ormsrud havde virket, to Mænd, der skulde forvisse sig om Stemningen i Aal; hvor

de kom, hørte de overalt, at Folk gjorde sig færdige til at drage til Kristiania. Med den Besked vendte de tilbage. I Hedalen var Bevægelsen stærk. Ogsaa i søndre Aurdal i Valders var der en kort Tid stor Ophidselse; men her lykkedes det Præsten Stabel at faa Folk til at holde sig i Ro. Ellers var der i Valders stille; i Land ved Randsfjorden lykkedes det Fogden Meinich at bringe Bønderne til Fornuft; i Aadalen og paa Ringeriket derimod var det uroligt. Allesteds var Lederne i Forbindelse med hverandre, og den Maade, de virkede paa, ens. Truslerne spillede en stor Rolle. Gjerne hed det, at der var kommet Paabud om øieblikkelig at bryde op, og vægrede man sig, vilde de, som alt var paa Veien, komme tilbage og hente de vrangvillige og desuden i deres Huse holde sig skadesløs for sit Bryderi. Trængte man paa for at faa vide, hvem der havde givet Paabudet, hed det, at det var Sebbelow, stundom. at det var „de fire høieste" i Stortinget. Modsigelsen mellem, at Paabudet udgik fra det samme Storting, hvorimod Bevægelsen var rettet, faldt det ikke Almuen ind at blive opmærksom paa. Den undersøgte intet, men troede Lederne paa deres Ord.

Denne Lettroenhed vidste disse at nytte. De søgte at ophidse Almuen i en Bygd ved Fortællinger om, hvad der skede i en anden. Hallinger og Valdriser blev tudede i Ørene, hvor stærk Reisningen var paa Hedemarken, og her gik der store Ord om Bevægelsen i Hallingdal og Valders. Peder Aske skræmte endog sine Bygdefolk med, at Valdrisen, flere hundrede Mand stærk, vilde komme over dem, hvis de i det afgjørende Øieblik svigtede.

Toget til Kristiania var bestemt til den 26de Aug. Som fortalt, kom ikke Hallingerne med, men Hedøler, Aadøler og

Ringerikinger brød op, naaede dog ikke længere end til Pladsen Midtskogen, der ligger ved den gamle Kongevei over Krogskogen. Her fik Foged Thams dem Natten mellem 29de og 30te Aug. overtalte til at gaa hjem. Hedemarkingerne kom ikke engang saa langt. Der var berammet en Sammenkomst paa en Plads under Gaarden Skjelve, og her mødte omtr. 60 Mand. Man blev enige om Planen, som skulde følges ved Udrykningen, og om Førerne; disse blev Peder Aske og Ole Kaulum. Hver Opsidder skulde være med paa Toget til Kristiania, og vilde nogen sidde hjemme, skulde de ved de andres Tilbagekomst faa Indkvartering af 2—300 Mand. Det blev aftalt at lægge Veien over Fangbjerget i Ringsaker for at faa Bønderne i dette Præstegjæld med; men da de kom hid, vilde Ringsakerfolket ikke følge; den store Mængde af Hedemarkinger havde ogsaa faaet Betænkeligheder, og saa gik det hele overstyr.

Hvad der gik for sig paa Hedemarken og Sammenstimlingen af Bønder paa Krogskogen blev indmeldt til Kristiania; hvor Regjeringen tog Forholdsregler for at sikre Hovedstaden. Garnisonen i Byen blev forstærket, og Cheferne for de nærmeste Korpser blev varslede om at holde sine Tropper færdige til Udrykning. Til Kongen, som var i Trondhjem, blev ogsaa sendt Meddelelse om Opløbene. Han havde imidlertid allerede faaet høre derom gjennem Amtmanden paa Hedemarken, Weidemann, som fulgte ham paa hans Kroningsreise, og som af Fogden paa Hedemarken var underrettet om Urolighederne. Kongen sendte øieblikkelig Weidemann til Hedemarken med Bud fra Kongen til Bønderne, at de skulde gaa fra hverandre. Vægrede de sig, skulde de militære Myndigheder i Nærheden bruge Magt. Derom fik disse Befaling, og en lignende send-

tes ogsaa Grev Mørner. Sin Mening om Opløbene fik Kongen Leilighed til at udtale til Bønderne selv, da Udsendinger fra dem mødte hos ham. Da de erklærede for ham, at de ikke længer kunde udholde det Tryk, som Stortinget lagde paa dem, foreholdt Kongen dem gjennem Kronprindsen det ulovlige i deres Færd. „Jeg har", lod han dem sige, „svoret Troskab mod den Grundlov, som fastsætter et Storting. Eders Begjæring staar i Strid med Lovene; alene de bør lede mig, og min første Pligt er at skaffe dem Lydighed." Han advarede dem derpaa alvorlig mod, hvad de stod i Begreb med at gjøre, og bad dem strax vende tilbage og søge at indhente sine Kammerater, der vilde drage til Kristiania, for at paalægge dem fra ham at gaa fra hverandre.

Da Weidemann, der var udsendt af Kongen, kom til Hedemarken, var allerede Bønderne gaaede hjem hver til sit, saa Faren fra den Kant var drevet over. Men fra en anden truede den. Det Bud, som Eyst. Ormsrud havde bragt Hallingerne, at møde paa Sundvolden 12te eller 13de Septbr. var bleven adlydt. I store Flokke drog de nedigjennem Dalen for paa Ringerike at forene sig med de Skarer, som ventedes fra Hedalen og de andre Bygder i Valders og Land. Paa Ringerike sluttede ogsaa Hedølerne sig til dem, ligesom der ogsaa strømmede store Flokke til dem fra Norderhov, Aadalen og Hole. Paa Sundvolden nedenfor Krogkleven holdt de Møde. Her blev det bestemt, at de skulde marschere til Lysaker, en god Times Vei fra Kristiania, og der forfatte et Andragende, som skulde indsendes til Stortinget.

Da der den 13de Septbr. kom Underretning til Regjeringen om Bøndernes Tog, sendtes øieblikkelig Ildbud til Grev Wedel, der var paa Bogstad, men strax kom til Kri-

stiania. Han bevarede sin Fatning, hvad der ikke skal have været Tilfælde med de andre Medlemmer af Regjeringen, der ikke vidste, hvad Bønderne kunde falde paa, men frygtede det værste. Frygten viste sig dog at være meget overdreven. Der blev udsendt militære Afdelinger mod Bønderne, hvis første Flokke de mødte ved Bærum og de øvrige mellem dette Sted og Midtskogen. Officererne og Fogden over Aker og Follo, Lyng, søgte med det gode at overtale Bønderne til at vende om. Mange nægtede, disse, 270 i Tal, blev saa satte fast og bragte til Akershus. Dermed endte Bondeopløbene.

De Bønder, som var satte fast, blev dog strax løsladte og sendte hjem. Knipplingsdunken fik dog sidde, og Eystein Ormsrud maatte gjøre ham Selskab. Efterat først en Kommission var nedsat for at undersøge Sammenhængen og Øiemedet med Opløbet, blev der i samme Hensigt i Decbr. 1818 nedsat en ny, der bestod af Sorenskriverne Wulfsberg og Smith. I en Betænkning, disse Aaret efter afgav, tilraadede de at sætte forskjellige af Lederne for Bevægelsen under Tiltale, deriblandt Halv. Hoel, Peder Aske, Øystein Ormsrud, Knipplingsdunken, Ole Kaulum o. fl. Sagen trak i Langdrag, og først i Marts 1826 faldt der Høiesteretsdom, som dømte Hoel til et Aars Arbeide i Jern paa nærmeste Fæstning, Peder Aske, Knipplingsdunken, Eystein Ormsrud o. fl. til 3 Aars Arbeide i Jern, Ole Kaulum til 2 Aar o. s. v. Ved kgl. Resolution af 10de Oktbr. s. Aar blev i Betragtning af Arresten flere af de Domfældte havde været underkastede, og Angeren, de havde vist, Straffen nedsat til ligesaa mange Maaneder, som der i Dommen var fastsat Aar; tillige blev Strafarbeidet ændret til Arrest i nærmeste Fængsel. Flere, der var dømte til mindre Straffe, blev helt og holdent benaa-

dede. Dog maatte de tiltalte bære Sagens Omkostninger, der alene for Halv. Hoels Part løb op til Kr. 3 600. Man gik dog saa lemfældigt frem med ham, at han endnu i 1832 ikke havde afdraget en Skilling derpaa, og i 1842 stod der endnu Kr. 2 400 tilbage.

Den meningsløse Mildhed, som vistes de Tiltalte, skrev sig fra Kongen. Han var meget villig til at lytte til Folk, der gik i Forbøn for dem, saaledes Jak. Hoel, med hvem han underholdt sig i 3/4 Time, og hvorunder han ikke utydelig udlod sig med, at det var Tingets Embedsmænd, det skyldtes, naar ikke Landet, som han vilde, fik en større Pengemasse. Halv. Hoel fik ogsaa Adgang til ham, og fik Benaadning. Ja, det utrolige indtraf, at han tilstod Halv. Hoel, en domfældt Forbryder, der havde omgaaet med høiforræderske Planer mod Landets Forfatning og Frihed, en aarlig Pension af Kr. 600. Hvad mangen en trængende af Samfundet fortjent Mand ikke fik, det tilstodes altsaa denne uværdige, der havde søgt at reise Borger imod Borger. Hvad Tab, han havde lidt under Sagsanlægget, blev saa rigeligen godtgjort ham ved Pensionen, at han tjente paa det. Det var derfor umuligt andet end, at Karl Johans Optræden, lige fra Udsendelsen af Røslein til Pensioneringen af Hoel, maatte stille ham i et underligt Lys. Det kunde ikke andet end bringe Folk til at tænke, at Kongen havde en Haand med i Bevægelsen og ialfald ikke ugjerne vilde have seet den naa, hvad den tilsigtede. Samtiden nærede ogsaa stærk Mistanke til ham; nyere Forskninger er dog tilbøielige til at se hans Optræden i et andet og mildere Lys.

Grev Mørners Afsked strax ovenpaa Bondeopløbene gav Mistanken til Kongen Næring. Den Maade, han havde op-

traadt mod Røslein og Bondeskarerne, som rykkede mod Kristiania, sagde man, skulde have været Aarsagen til hans Fjernelse fra sin høie Post. Dette var vistnok ikke Tilfældet; Grunden dertil var sikkert den, at Karl Johan kunde ønske en mere virksom og dygtig Mand i Spidsen for den norske Regjering. En saadan fik den i Eftermanden, og at denne var en svensk, siger sig selv. 10de Oktbr. udnævntes Grev Joh. Aug. Sandels til Norges Statholder. Denne havde i den finske Krig vundet et glimrende Navn, som i vor Tid er forherliget af Digteren Runeberg, der i „Fänrik Ståls Sägner" f. Ex. „Sandels han sat i Pardala by," har sat ham et udødeligt Minde. Men det ydmygende for norsk Æresfølelse, at have en svensk Mand i Spidsen for Rigsstyret, blev mere føleligt end før; thi Sandels laante ikke som sine Forgjængere Regjeringen bare et Navn; han vilde tvertimod gjøre sig gjældende og være den ledende; men derved blev det svenske Stempel paa den norske Regjering endnu mere fremtrædende, virkede endnu mere saarende.

Opgjøret med Danmark.

At hævde Landets Selvstændighed og dets Jevnbyrdighed i Foreningen med Sverige var Hovedopgaven, som i disse nærmeste Aar efter 1814 forelaa. Men ved Siden deraf maatte der ogsaa med Kraft arbeides for i materiel Henseende at gjøre vort Folk selvhjulpent. Vi har allerede seet, hvilke Vanskeligheder det i denne Henseende havde at kjæmpe med, og hvilke Farer dette affødte. Pengenøden, allerede før saa stor, tegnede til at voxe. Vi skulde til de Byrder, Foreningen med Danmark havde paalagt os, ogsaa bære en Del af den

Statsgjæld, som de danske Konger ved daarligt Styre og ogsaa tildels ved vanvittig Ødselhed havde væltet paa de forenede Folk. Ved Udgangen af 1813, det sidste Aar, hvorfor der er aflagt et for begge Riger fælles Regnskab, var Statsgjælden naaet til det i Forhold til Bæreevnen umaadelige Beløb af Kr. 166 Millioner. Dertil kom i Sedler 42 Mill. Rdlr. R. V. (84 Mill. Kr.) der skulde indløses; deraf antoges 12 Mill. at være i Norge. Kravet fra Danmark var, at den Gjæld, som var stiftet under Foreningen af begge Riger, maatte betales af begge, uanseet om Kielerfreden, som indeholdt en Bestemmelse derom, havde statsretlig Gyldighed for Norge eller ikke. Paa den anden Side havde ved et saadant Opgjør mellem Staterne ogsaa Norge Krav at reise. Skulde vi deltage i Statsgjælden, maatte vi ogsaa have vor Part af Statsformuen. Fra Norges Side blev det derfor gjort Fordring paa Andel i alle offentlige Indretninger, ogsaa i Øresundstolden; Færøerne Island og Grønland blev krævede for Norge; Tabet af Orkn- og Shetlandsøerne godtgjøres os, og godtgjøres skulde ogsaa den Del af Statsindtægterne, der var brugt til at bygge de kongelige Slotte i Danmark o. s. v. Mange af disse Krav kunde dog aldrig ventes, at Danmark vilde gaa ind paa.

Hvad der vanskeliggjorde Forhandlingerne om Opgjøret mellem Rigerne var Indblandingen af Stormagterne. Disse stillede sig paa Danmarks Side og mente, at det tilkom dem at have Øie med, at Kielerfredens Bestemmelser blev opfyldte. Kielerfreden var nemlig deres Udgangspunkt; hvad der senere var skeet heroppe, mente de, vedkom ikke dem; for deres Opfatning var Norge underlagt Sverige, og dette Land kunde man derfor holde sig til ved Opgjøret med Danmark. Der-

imod nedlagde Karl Johan Indsigelse; han hævdede med Kraft, at Norge var et selvstændigt Rige, der svarede for sine Forpligtelser, som Sverige for sine. Den samme Opfatning gjorde han ogsaa gjældende overfor den norske Regjering, der i Samklang med en udbredte Folkemening paastod, at Sverige dog skulde deltage i Opgjørets Byrde.

Sommeren 1815 begyndte Forhandlingerne om Opgjøret med Danmark. Til at føre dem fra norsk Side udnævntes fhv. Amtmand Sev. Løvenskjold, en af Norges største Godseiere og Expeditionssekretær J. H. Vogt, og fra dansk Geheimeraad Ole Malling, Geheimelegationsraad Ployen, norsk af Fødsel, og Etatsraad Alberg. Man kom temmelig snart overens om, at Norge skulde udbetale Danmark en Sum en Gang for alle og dermed begge Parter være kvit. Summens Størrelse blev ogsaa fra dansk Side nævnt. For at indhente nærmere Befalinger herom sendtes Vogt op til Kristiania, hvor netop Karl Johan opholdt sig. Han kom ikke til at vende tilbage; da han havde paadraget sig Karl Johans Mishag, sendte denne i hans Sted Justitiarius J. Chr. Berg, kjendt som Historiker, til Kjøbenhavn. Vaaren 1817 kom dog denne allerede tilbage; Løvenskjold var ogsaa bleven fritagen for sit Hverv; til fra norsk Side at lede Forhandlingerne udnævntes Statssekretær Paul Kr. Holst, uden at nogen blev stillet ham ved Siden. Han kom i Juni 1817 til Kjøbenhavn og begyndte strax Underhandlingerne. Fra dansk Side søgte man at komme bort fra det Grundlag, som fra først af var lagt, at Norge skulde betale en Sum engang for alle; nu blev der foreslaaet, at man skulde underhandle om et Opgjør i det enkelte af alle Krav og Modkrav. Dette modsatte Holst sig, da han indsaa, at paa den Maade kunde

det komme til at gaa udover Norge; han fastholdt derfor det Grundlag, man før var kommen overens om. Samtidig søgte han at trække Forhandlingerne i Langdrag, en Udsættelse af Opgjøret vilde nemlig i flere Henseender gavne Norge. Bare hvad det paa denne Maade sparede i Renter, var en ikke ringe Fordel.

Holsts Fremgangsmaade indesluttede dog ogsaa en stor Fare. Den danske Regjering gik træt af Underhandlinger, der ikke syntes at føre til noget, og Fredrik den sjette paakaldte derfor Stormagternes Mellemkomst. Disse var ikke uvillige. Preussens, Østerriges og Ruslands Sendemænd i Stockholm fik Paalæg fra deres Regjeringer at hjælpe Danmark til Opfyldelsen af sine Krav. De henvendte sig ogsaa derom til Karl Johan; men denne svarede, at han i denne Sag ikke kunde gjøre andet end opfordre Nordmændene til at gjøre sit bedste for at faa en Ende paa Opgjøret. Dette fandt Sendemændene og deres Fyrster bare var en Udflugt, og de begyndte at tale om det ønskelige i sammen at skride ind for at tvinge „den svenske Regjering" som Spørgsmaalet egentlig vedkom, til at gjøre, hvad Ret var. Ikke alle Magter var dog lige ivrige. Keiseren af Rusland, Alexander, kviede sig stærkt for at gaa med paa en saadan Indskriden, der var en stor Ydmygelse for den, som den var rettet imod. Og Karl Johan stod han i et personlig venligt Forhold til. Men paa den anden Side gjorde der sig Indflydelser gjældende, der drog i modsat Retning. Behersket deraf kunde han stundom optræde overfor Sverige med Skarphed. I Slutningen af 1817 gik han endogsaa med paa, at Stormagterne ved en fælles Indskriden skulde tvinge „den svenske Regjering" til at opfylde sine Forpligtelser mod Danmark.

Det saa truende ud for Karl Johan. At give efter for Magterne var at opgive de mindre Staters Selvstændighed og Ret til paa egen Haand at ordne sine Mellemværender, at trodse dem kunde lede til Krig. Karl Johan valgte den Fremgangsmaade, som svagere maa gribe til, naar han ikke vil bøie sig for den stærkere og ikke kan trodse ham. At sætte Magt mod Magt var ikke at tænke paa; derimod søgte han at splitte sine Modstandere for derved at vinde sit Spil. Den af dem, som han havde lettest for at trække over paa sin Side, var Rusland. Keiser Alexander vilde nødig drive Sagen paa Spidsen. Han bevarede endnu sine venlige Følelser for Karl Johan og lagde dem paa flere Maader for Dagen. Hans Sendemand i Stockholm erklærede saaledes i Marts 1818, at Keiseren var tilfreds med, hvad han vidste om Kongens Hensigter, og nærede det bedste Haab om, at en Indskriden fra de forenede Magter kunde undgaaes. Paa sin Side søgte Karl Johan at være behagelig for Keiseren; dennes Sendemand ved det svenske Hof blev særlig udmærket, og det lagdes i det hele an paa at udskille Rusland fra de andre Magter og fremstille det som den, der stod i et ganske anderledes venskabeligt Forhold til Norge og Sverige end de andre Stormagter.

Men skjøndt Keiser Alexander kviede sig for at optræde mod Karl Johan, brød han dog ikke med de andre Magter. Da der efter lange Underhandlinger sammentraadte en Ministermøde i London (24de Juli 1818), havde ogsaa han sin Sendemand der, Grev Liewen, men dennes kjølige tilbagetrukne Holdning dannede dog en vis Modsætning til de andre Sendemænds paagaaende Iver. Jo mere Karl Johan fik Leilighed til at overbevise den russiske Keiser om, at det

var hans Alvor med Opgjøret med Danmark, desto mindre fandt Grev Lieven sig beføiet til at gaa ud af den Rolle, som var ham foreskreven. Hans Tilbageholdenhed bragte dog ikke de øvrige Medlemmer af Mødet til at fravige den Vei, de havde slaaet ind paa. Det blev foreslaaet, at der til de forenede Rigers Sendemand i London skulde rettes en fælles Henvendelse med Forlangende om, at „Sverige," hvortil Norge kun hørte som en Landsdel, skulde erklære sig villig til at fastsætte en bestemt Sum, der skulde betales Danmark; og til Opnaaelse heraf skulde to af de Magters Sendemænd, som var interesserede i Opgjøret, underhandle derom i London under Mægling af Stormagternes Ministre. Beslutningen foresloges saa fra disse meddelt de forenede Rigers Sendemænd i London. En Fællesudtalelse, rettet til denne i de fire Magters Navn, blev ogsaa forfattet, men ikke afsendt, da man vilde oppebie Kongressen i Aachen, der om Høsten skulde træde sammen og tage Sagen under Behandling.

Denne Tvist nyttede Karl Johan til at paaskynde Forhandlingerne med Danmark, for om muligt at faa Sagen afgjort i Mindelighed og saaledes forebygge Indblandingen fra Stormagternes Side. Høsten 1818 kom der derfor mere Fart i Forhandlingerne i Kjøbenhavn mellem Holst og Malling. Denne første foreslog, at Norge foruden at overtage Indløsningen af Seddelmassen og forskjellige andre Værdipapirer i Landet skulde udstede til Danmark Vexler for høist 8 Millioner Kr., mod at vi fik overdraget de Fordringer, som den forrige dansk-norske Statskasse havde paa private Personer i Norge. Det gik man paa dansk Side ind paa, dog saaledes, at der krævedes 16 eller 20 Mill. Kr., hvoraf 8 skulde betales kontant inden 1ste Juli 1819. Desuden skulde de Midler,

som tilhørte offentlige Indretninger og Stiftelser, der ikke udtrykkelig var oprettede for Norge, udelte tilfalde Danmark. I en Betænkning, som den norske Regjering paa Karl Johans Forlangende afgav, fandt den, at den høieste Sum, som Norge kunde udrede, var 8 Mill. Kr., som uden Renter skulde betales paa tyve Aar. Nogen Enighed mellem begge Lande blev saaledes ikke opnaaet.

Medens Sagen var fore i Kristiania, blev den ogsaa taget under Behandling paa Kongressen i Aachen. I denne Forsamling, hvor den russiske og østerrigske Keiser, samt Kongen af Preussen personlig gav Møde, kom man overens om, at gjøre sig til en fast politisk Voldgiftdomstol for hele Europa, og for denne blev da ogsaa Mellemværendet mellem Norge og Danmark inddraget. Det blev vedtaget, at alle fem Stormagters Fyrster (Frankrige var ogsaa nu med) skulde privat skrive til Karl Johan for at faa ham til at ordne Mellemværendet med Danmark, og først naar dette „venskabelige Forsøg, det sidste af denne Art" ikke førte til noget, vilde man ad diplomatisk Vei formelig gribe ind. Fra de tre i Aachen forsamlede Fyrster samt fra Prindsregenten i England blev der udfærdiget fire enslydende, i Formen meget venlige Skrivelser til Karl Johan, og disse, tilligemed en fra Kongen af Frankrige, skulde da af Stormagternes Sendemænd i Stockholm tilstilles Udenrigsministeren Grev Engestrøm. De bad om og fik en Samtale med denne.

Den, som først fik Foretræde, var den preussiske Sendemand, v. Tarrach, der overrakte Engestrøm Kongen af Preussens Brev. I Samtalens Løb spurgte Udenrigsministeren, med hvilken Ret Stormagterne blandede sig op i Mellemværendet mellem de forenede Riger og Danmark. Jo, de troede

at have en Forpligtelse dertil, svarede Tarrach; men Engeström kunde af Brevet overbevise sig om den forsonlige Tone, som herskede i dette. „Vil man true os?“ raabte Engeström hidsigt; vi frygter ikke Krig, hvis man vil røre ved vor Uafhængighed; vi skal værge den.“ Hertil svarede den preussiske Sendemand, at Sverige ikke mere end andre kunde sætte sig udover sit givne Ord, og at Stormagterne kunde kræve, at dette blev holdt; hans Standsfæller, de andre Sendemænd, var af sine Fyrster paalagte at fremholde det samme, som han. Grev Engeström, der nu havde gjenvundet sin Selvbeherskelse, oplyste, at man for Tiden var i fuld Gang med at forhandle med Danmark, uden at han dog vilde opgive Indholdet af det sidste Tilbud, som Statssekretær Holst havde gjort i Kjøbenhavn. Efter derpaa at have vexlet nogle Bemærkninger om Kongressen i Aachen og Engeström havde omtalt Preussens Utaknemlighed for de Tjenester, som Karl Johan havde vist det, ophørte Samtalen. Efter v. Tarrach fik de øvrige Sendemænd Foretræde. I Samtalen med den russiske Grev Suchtelen gik det varmest til. Engeström skyldte den anden for at være Preussens og Danmarks Advokat, hvortil Suchtelen rask svarede, at han da i det mindste var Advokat for en god Sag.

I Modsætning til Engeström, der i Samtalen med Sendemændene synes at være paalagt „at vende den lodne Side frem“, tog Karl Johan venligt imod Stormagternes Sendebud. I Samtalen med Preusseren gav han bare den almindelige Forsikring, at han i sit Handlesæt altid vilde lade sig lede af Ret og Sandhed med tilbørlig Hensyn til de sluttede Overenskomster, sit givne Ord og sine Rigers Forfatninger; men den engelske Sendemand indrømmede han, at Norge var for-

pligtet til at overtage en Del af Danmarks Statsgjæld. Frankrigs og navnlig Ruslands Sendemænd blev modtagne med størst Forekommenhed, og i deres Paahør gav han endogsaa sin Udenrigsminister Paalæg om at meddele dem skriftligt, hvad der skulde gjøres overfor Danmark. Paa Suchtelens Begjæring tilstilledes denne Meddelelse ogsaa de fire øvrige Sendemænd. Skrivelserne fra Fyrsterne besvarede Karl Johan selv. Han nedlagde deri Indsigelse mod den Politik, som disse havde slaaet ind paa; han hævdede med Varme de mindre Staters Sag mod Stormandsvældet, og med Hensyn til Mellemværendet med Danmark fremholdt han, at dette kun skulde afgjøres af de Riger, det vedkom, samtidig som han gjorde gjældende den Forpligtelse, der fulgte med hans Stilling som konstitutionel Konge. Brevene var ellers ikke enslydende; Svaret til den engelske Prindsregent var mest imødekommende, mindst derimod det, som Kongen af Preussen modtog, og til Keiseren af Rusland lod han tydelig skinne frem, hvor krænket han følte sig ved at se sin gamle Ven Side om Side med sine Modstandere. Keiser Alexander følte ogsaa Brodden i Karl Johans Ytringer, og mellem begge indtraadte fra nu af et spændt Forhold.

Misforholdet til Karl Johan gjorde dog ikke Alexander villigere til at optræde mod ham. Han var vistnok med paa at foreslaa, at det afbrudte Ministermøde i London skulde gjenoptages, og fik Forslaget ogsaa vedtaget, men viste ellers ingen Iver for at gribe ind i Mellemværendet mellem Norge og Danmark. De øvrige Magters Ridkjærhed var ogsaa kjølnet. Selv i Berlin gik man ud fra, at det nye Ministermødes Opgave kun skulde være at „følge Sagen med Opmærksomhed og Interesse uden dog at gjøre noget for at

paaskynde den og ikke uden trængende Nødvendighed at forny en direkte og virksom Indblanding." Denne Kjølighed kom ogsaa frem paa Ministermødet. Der var ikke Fart i Forhandlingerne; de sneglede sig frem. Heller ikke var der fuld Enighed. Den engelske Prindsregent lod falde Ord om, at man ogsaa maatte tænke paa, at baade Norge og Sverige kunde have Vanskeligheder med at udrede den forlangte Sum o. s. v. Mangelen paa Sammenhold lettede Stillingen for Karl Johan, der kun behøvede den mindste Sprække for at drive sin Kile ind og splitte, hvad der skulde høre sammen. Han nærmede sig Prindsregenten, som han eller hans Minister Engestrøm foreslog til Mægler. Forslaget blev første Gang afvist; men da det anden Gang kom frem, blev det vedtaget; dermed var Kilen drevet ind, og Virkningerne udeblev ikke. Det løb endogsaa fra Berlin, at det væsentligste nu var at faa Ende paa Sagen, og at alle Midler, som ledede dertil, var lige gode; England formanedes til at vise Fasthed for ikke at lade Sverige faa „en Triumf mere".

Ved at antage en Mægler var Sagen om Opgjøret kommen godt paa Glid. Forinden man gik videre, blev den norske Regjerings Betænkning indhentet. Først henvendte Engestrøm sig til den norske Statsraadsafdeling i Stockholm. Den alvorlige Side ved Stillingen blev fremhævet. I London var der nemlig forfattet et Udkast til en ny Fællesudtalelse fra de fire Stormagter (Frankrige var holdt udenfor), og den var forelagt disse til Vedtagelse. Blev den tilstillet den norsk-svenske Regjering, havde man kun Valget mellem at lade sig tvinge til at betale eller udsætte sig for en Krig. I norsk Statsraad i Stockholm 31te Mai erklærede Statsminister Anker og de to Statsraader, at Norge ikke kunde taale en

Krig, men at de rigtignok heller ikke forstod, hvorledes det skulde udrede den store Sum, som blev forlangt; de bad derfor Kongen gjøre, hvad han kunde, for at faa Betalingstiden forlænget og Renterne nedsatte. Dagen efter holdtes der Statsraad i Kristiania. Her gik man ind paa at betale 3 Mill. Rdl. Hamb. Bko. (Kr. 12 Mill.), men forlangte tillige, at Sverige skulde overtage sin Del af denne Sum. Dette sidste var Sandels imod, og det bragte Kongen til gjennem Engestrøm at tilstille den norske Regjering en Imødegaaelse deraf, hvori han bl. an. ytrer: „At foreslaa, at Broderfolket skulde blande sig i et Opgjør, der blot vedkommer Norge, da det derimod efter Grundloven kun bør staa det bi, hvor det gjælder om dets Forsvar, vilde være at give urolige Hoveder Anledning til en Mistanke, der strider mod begge Folkenes særskilte Selvstændighed."

Under engelsk Mægling skulde da Underhandlingen med Danmark foregaa. Stockholm blev bestemt som Sted. Her mødte i de første Dage af Aug. Statssekr. Holst med den danske Underhandler, Krabbe-Carisius; den engelske Mægler Lord Strangford, var ogsaa tilstede, men kun i de første Møder. Da den danske Sendemand var en godmodig og medgjørlig Mand, gik Underhandlingerne rask fra Haanden, og da Holst var fuldkommen hjemme i Sagen og derfor sin Modpart, der var ny i den, aldeles overlegen, opnaaede Norge saa gunstige Vilkaar som efter Omstændighederne muligt. Den 1ste Septbr. 1819 afsluttedes Konventionen med Danmark. Norge gik ind paa at udrede Kr. 12 Mill. med 4 % Rente; Betalingstiden lykkedes det at faa forlænget til ti Aar. Dermed var dog ikke det hele Mellemværende opgjort i alle Enkeltheder; først den 20de April 1820 afsluttedes i

Kjøbenhavn den specielle og endelige Opgjørelsesakt mellem Norge og Danmark. At Opgjøret med Danmark ikke blev værre, skyldes især Holst, hvem det lykkedes at drive Norges Krav igjennem i deres videste Udstrækning, „saa at Finantsdepartementet, der stadig saa ham opnaa det ene efter det andet, tilsidst paalagde ham at gaa videre og forlange mere, end Norge efter den strenge Ret skulde have. Ogsaa dette lykkedes ham tildels at opnaa." Men at Indblandingen fra Stormagternes Side blev forebygget, saa Underhandlingerne med Danmark kunde foregaa saa vidt frit, som de gjorde, skyldtes Karl Johan, den Fasthed, hvormed han hævdede den mindre Stats Selvstændighed, og den Klogskab, hvormed han forstod at afværge Indgriben fra Udlandet.

Hverken Karl Johan eller Statsraadet eller Statssekretær Holst fik i den norske Almenhed Paaskjønnelse for sit Forhold til Opgjørssagen. Norge, blev der sagt, havde intet at gjøre med Danmarks Gjæld. Den vedkom Sverige, som havde sluttet Kielerfreden, og som derfor maatte opfylde de Forpligtelser, som det ved denne havde indgaaet paa. Og selv om Gjælden ogsaa vedkom vort Fædreland, saa mente man at have udregnet, at ved et Opgjør med Danmark maatte Norge hos dette Rige faa store Pengesummer tilgode og ikke omvendt. Den Bitterhed, man nærede mod Broderlandet, gjorde det endnu harmeligere, at man af sin Fattigdom skulde udrede saa betydelige Summer. Hvor skulde de komme fra? Man væltede Skylden over paa Regjeringen, navnlig paa Chefen for Finantsdepartementet, Grev Wedel, uagtet baade denne og hans Kolleger var utilfredse med Opgjøret, og uagtet de, som vi har seet, fandt, at Gjælden ikke vedkom Norge alene, men at ogsaa Sverige skulde bære en Del af Byrden.

„Nationalbladet" var navnlig utrættelig i at angribe Overenskomsten. Dens Indsendte boltrede sig derom baade paa Prosa og Vers. Saaledes sang en:

Norges Løve smiler med Foragt
til hint Brøl om Kiel og Millioner,
som, skjønt udstaffert i nordisk Dragt,
kun kan skrække skjælvende Matroner.
Skræmmer Børn med Skraal; men eders Larmen
Ænses ei af Mænd med Mod i Barmen.

Naar alligevel den offentlige Mening gjorde Regjeringen til Syndebukken, var det, fordi man var holdt i Uvidenhed om det virkelige Forhold. Regjeringen gjorde intet for at oplyse Almenheden om Forhandlinger. Der var ingen Departementstidende, som kunde slippe Lys ud, og de Aviser, som var, vilde ikke Regjeringen nedlade sig til at bruge. Med Frihed og Selvstyre spredes Lys ind i alle offentlige Forhold; men Regjeringen havde i dette Stykke som i andre endnu ikke brudt med Overleveringerne fra Enevældets Dage; den indsvøbte sig i Dunkelhed, som om den ikke stod i noget Forhold til Almenheden og skyldte den Regnskab for sine Handlinger. Almenheden vidste derfor lidet eller intet om Kongens og Regjeringens Kamp i Opgjørssagen, lidet og intet om Stormagternes Tryk. Den troede, at Danmark fik, hvad man saa godt kunde have unddraget det, og selv efterat Overenskomsten var afsluttet, lød det, at man bare kunde nægte at betale, saa var man dermed kvit det hele.

„Tyvelaanet".

Den Pengenød, som Landet led under, havde, som nævnt, fremkaldt en Storthingsbeslutning, der bemyndigede Regjeringen

til at optage et Laan paa Kr. 2400000. Det skulde anvendes til Udlaan for Private, og det kunde nok trænges, thi Penge var paa mange Steder knapt at se, og Skatterestancerne overordentlige. Aarene vedblev at være daarlige. Ogsaa Høsten i 1818 var mangesteds i Landet mislig, og da der ingen Modstandskraft var, blev Tilstanden sørgelig. Kongen gjorde sit for at lindre Nøden. Han stillede om Høsten 1818 en Sum af Kr. 140000 til Raadighed for en Komite, som skulde udlaane dem til trængende Almuesmænd i de tre sydlige Stifter. Desuden tilstod han store Laan af Korn, og Renterne deraf uddelte han til de Fattige. En enkelt Mand, selv om han som Karl Johan havde et aabent Hjerte og rund Haand, kunde dog ikke naa til alle, som trængte. Der maatte arbeides paa at faa et Statslaan, men saa daarlig Kredit, som Norge havde, maatte det ventes at blive dyrt. Det saa i Førstningen ud til, at det slet ikke var at opnaa. Grev Wedel reiste senhøstes 1818 selv over til England, prøvede der, men uden Nytte. Det følgende Aar klarnede dog Udsigterne noget op. Finantsdepartementet fik Underretning om, at et Bankierhus, Brødrene Benecke i Berlin, nok kunde ville underhandle om et Laan. En Handelsmand i Kristiania, Konsul Grüning, blev sendt derover med Paalæg om ogsaa at søge at faa optaget det andet Statslaan paa Kr. 1200000, som Stortinget havde givet Regjeringen Bemyndigelse til. Brødrene Benecke havde ikke noget imod at laane, men vilde ikke udbetale mere end Kr. 2160000, medens den norske Stat skulde udstede Forskrivelser for Kr. 3684000. Saa ublu Vilkaar kunde Regjeringen ikke vedtage. Forhandlingerne med det berlinske Handelshus blev derfor afbrudte. Senere optoges de dog igjen, da det viste

sig, at Laanet kunde faaes billigere. Der blev nemlig i Decbr. 1819 afsluttet en Kontrakt med nævnte Handelshus, hvorefter dette gik ind paa i Løbet af ti paa hinanden følgende Maaneder at betale den norske Stat Kr. 2 400 000 og derfor modtage Forskrivelser for Kr. 3 600 000, der skulde udbetales i Løbet af en og tyve Aar. Men i Pant maatte Norge stille sine Toldindtægter og desuden nedlægge hos Handelshuset et Antal Staten tilhørende Pantobligationer, svarende til Gjældsbeløbet. Det mindre Statslaan paa Kr. 1 200 000 var ikke til at opdrive. Dette var tænkt at skulde bruges til at dække den første Udbetaling til Danmark; nu maatte ogsaa denne tages af det Laan, som var udbetalt, skjøndt dette oprindelig var ment at skulle nyttes til at afhjælpe Pengemangelen.

Hjælpen blev dog mindre end liden. Da Laanet for Staten var saa dyrt, kunde den heller ikke byde Privatfolk billigere Vilkaar, og i Virkeligheden blev disse saa trykkende, at mangfoldige ved Laanet blev hjulpne til at gaa fra Gaard og Grund. Almenheden var derfor meget misnøiet; heller intet Laan end et saadant Laan, hed det. Thi værre kunde det under ingen Omstændighed være gaaet. Ogsaa Karl Johan var yderst utilfreds med Vilkaarerne og med ham, som havde gaaet ind paa dem. Mellem Grev Wedel og Kongen var derfor Forholdet yderst spændt; det var kun et Tidsspørgsmaal, naar det vilde briste, og Statsraaden blive nødt til at træde ud af Regjeringen. Indtil videre blev han dog staaende.

Den 1ste Juli 1820 forfaldt det første Afdrag med Renter 330 000 Rdl. af Gjælden til Danmark, og til at betale dette havde Regjeringen kun en mindre Sum til sin Raadighed. Der kunde ikke være tale om til den fastsatte Tid at skaffe et saa betydeligt Beløb tilveie. Men ikke at

kunne opfylde sine indgaaede Forpligtelser var en meget kilden og alvorlig Sag. Der var ingen anden Udvei end at sende Grev Wedel til Danmark, for at han personlig kunde faa ordnet denne Sag, som vedkom Rigets Ære og dets Kredit. Det lykkedes ham ogsaa at bringe i Mellemregning med Danmark de Summer, som dette Land efter Opgjørsakten skulde udbetale Norge, og som nu brugtes til at dække Størstedelen af de to første Afdrag. Nu havde man Pusterum indtil Udgangen af Juni 1821, da først det andet Afdrag skulde udredes, og indtil da kunde Tiderne have bedret sig. Men Strævet baade ved at opfylde vore Pengeforpligtelser mod Danmark og ved at faa optaget et Statslaan viser, hvor tungt det faldt i de første Aar efter 1814 at opnaa den Selvhjulpenhed, som et frit Folk ikke kan være foruden.

Den økonomiske Tilstand vedblev at være mislig. Til de daarlige Aaringer kom Tryk paa andre af Landets Næringsveie. Jernværkerne, som før 1807 havde givet en glimrende Afkastning, sygnede nu. De havde mistet sit faste Marked. Endnu daarligere stod det til med Trælasthandelen. Ogsaa den fik bittert føle, at den i Danmark ikke længere havde sin sikre Kunde, den stængtes ude paa Grund af den Toldlovgivning, som der var indført, og som Nordmændene forgjæves haabede skulde blive ændret. Til end yderligere at forværre Stillingen kom store Ildebrande; i 1817 i Drammen og Fredriksstad, i 1818 i Trondhjem, og den 4de Mai 1819 nedbrændte paa mindre end et Døgn de uhyre Trælastoplag, der tilhørte Kristianias største Handelshuse. Store Værdier gik tabte. Alene det ankerske Fideikommis mistede Trælast for Kr. 280 000. Nogle Maaneder efter maatte derfor dette standse sine Betalinger. Andre store Handelshuse gik

samme Vei. Udenfor Kristiania skeede der ogsaa Opbud paa Opbud, størst maaske i Drammen, men ogsaa paa andre Kanter; saaledes maatte Statsraad Nils Aal, der eiede Skoge og Jerngruber i nedre Telemarken, indstille sin Virksomhed.

Landets Nedgang i Velstand havde imidlertid naaet sit yderste Punkt, og nu begyndte det at gaa opover. Høsten 1819 var over hele Landet et Kronaar, og ved Kysterne af Fosen og Namdalen slog det til med et rigt Sildefiske. Ogsaa i 1820 blev der en noksaa god Høst og Vaarsildefiskeriet blev rigt. Og i Stedet for de Handelshuse, som havde maattet standse, arbeidede sig efterhaanden andre op; for Folk med Midler, hvoraf der dog var saare faa, var Tiderne glimrende, thi Skoge og faste Eiendomme var at faa for Røverkjøb.

Bodøsagen.

Norges udenrigske Forhold ledetes af Udenrigsministeren, der var svensk, som ikke vel kunde ventes at have nogen fin Følelse for, hvad Norges Ære krævede, eller Iver for at hævde den overfor Udlandet. Derimod kunde det forlanges af ham, at han paa bedste Maade skulde varetage Norges Interesser og værne om dets Ret. Hvor elendigt dette Krav blev opfyldt, og hvor ilde det var, at vi i Forholdet til Udlandet var voldgivet Sverige, viser en Sag, der voldte os stor Ydmygelse og et høist føleligt Pengetab. Sagen var den berygtede Bodøsag. I Nærheden af Bodø drev en Finlænder, Gerss, en Handel, vistnok som Agent for Handelhuset Everth & Søn i London, og fra 1818 ogsaa sammen med et Medlem af Huset John Everth. De havde faaet Lov til at have Vareoplag paa en liden Ø, Nyholmen, hvor Staten

eiede en Del Bygninger. Deraf blev de dog opsagte, da man kom efter, at de drev et storartet Smugleri; men de vilde ikke flytte, og da Fogden i Septbr. 1818 skred til at holde Udkastelsesforretning, mødte de Magt mod Magt. Fogden blev nødt til at opgive sit Forehavende for den Gang, men kom igjen med mere Mandskab og lod da Everth sætte fast ombord paa et af Smuglerskibene. Han blev dog efter to Maaneder atter løsladt mod Kaution, men da han ikke kunde stille Sikkerhed for de Bøder, hvortil han mentes at blive dømt for sine Brud paa Toldlovgivningen, var der i Jan. 1819 igjen Tale om at sætte ham fast. Det blev dog kun ved Talen derom; men da han optraadte paa en meget mistænkelig Maade, blev der sat forstærket Vagt ved de Pakhuse, som under Laas og Lukke gjemte endel af hans Varer, der tidligere var beslaglagte. Men Everth fik lokket nogle af Vagtmandskabet tilligemed Lensmanden ombord til sig; her blev de holdte fast, medens Everth med 20 Mand roede ind til Nyholmen, og da Vagtmandskabet var for faatalligt til at gjøre Modstand, brød Pakhuse op og tog flere af de Varer, som der var beslaglagte. Disse blev bragte ud til de to Skibe, som de havde liggende paa Havnen. Derpaa heisede de Seil og satte tilsjøs. Nordmændene, som de holdt indespærrede ombord, blev først nogle Kilometer udenfor Bodø givne fri, men Farkosten, de fik til at ro sig i Land med, var saa skrøbelig, at de kunde takke det gode Veir for, at de ikke fandt sin Grav i Bølgerne. Everth naaede med sine Skibe lykkelig England. De Varer, han ikke havde faaet med sig, vedblev at være under Beslag paa Bodø.

Af denne Smuglerhistorie udspandt sig mange Viderværdigheder. Den engelske Regjering satte sig i Bevægelse for

at skaffe Smuglerne „Opreisning". Lord Strangford henvendte sig i Mai 1819 til Udenrigsministeren med Krav paa, at Regjeringen skulde beskytte de Varer, som Everth havde efterladt paa Bodø. I Juli indfandt der sig paa dette Sted en londonsk Kjøbmand Stead, som paastod, at han eiede en Del af Everths Varer, og i Kristiania mødte en engelsk Jurist Denowan, der skulde virke for, at de beslaglagte Varer maatte blive udleverede til Stead. Baade denne og Juristen støttedes af Lord Strangford, som fremkom med en Række ugrundede Paastande og Krav; saaledes skulde den norske Stat betale Stead i Godtgjørelse 36 000 Pd. Sterling (Kr. 615 000). Da Grev Engestrøm var fraværende, styredes Udenrigsministeriet midlertidig af Grev A. G. Mørner, saa han skulde modtage det første Stød fra England. Han begyndte med en Forsømmelse, idet han ikke strax gjendrev de bevislige Urigtigheder, som klæbede ved den engelske Fremstillen af Sagen. Dernæst gjorde han den Indrømmelse, at Sagen skulde behandles ad diplomatisk Vei, hvad Engelskmændene ønskede, men som han skulde have modsat sig, thi Sagen henhørte efter sin Natur under Domstolene, og til den burde den være henvist. Hermed begik han en Hovedfeil, der blev skjæbnesvanger.

I Oktober 1819 maatte det indrømmes Stead at faa udleveret de Varer, som tilhørte ham paa Bodø. Desuden reistes der fra engelsk Side Krav om Godtgjørelse til ham og Everth og til den sidste Opreisning for de Mishandlinger, han skulde have lidt. Der blev truet med, at hvis ikke Kravene blev fyldestgjorte, vilde England afbryde de begyndte Forhandlinger om en Handelstraktat mellem Rigerne, som det var Norge-Sverige af Vigtighed at faa afsluttet. Truslerne og Trykket fra England var Engestrøm, der nu styrede

Udenrigsministeriet, ikke Mand for at modstaa. Aldrig har en norsk Sag nogensinde været i slettere Hænder end hans. Han tog formelig Parti for Smuglerne, der paa det frækkeste havde haanet Landets Øvrighed, og mod den Stat, hvis Tarv han var sat til at vogte. Han forsømte, ligesom Grev Mørner, at paavise de urigtige Paastande, hvoraf der vrimlede i de engelske Noter, og det blev derfor den engelske Fremstilling med alle dens Fordreielser af Sagen, med dens rimeligvis endogsaa forfalskede Dokumenter, som blev lagt til Grund for Udenrigsdepartementets Behandling.

Blev Norge saaledes forladt, for ikke at sige forraadt af sin egen Udenrigsminister, havde det heller ingen Støtte i Kongen. Karl Johan var aldeles uvidende om Sagens rette Sammenhæng og fik vistnok aldrig Kjendskab til den; thi Frygten for hans Vrede gjorde, at man helst, naar det var muligt, tiede med, hvad der kunde være ubehageligt. Derfor bønfaldt den svenske Udenrigsminister „med Taarer" Herrerne i den norske Statsraadsafdeling at holde skjult for Kongen, hvilke Ydmygelser Behandlingen af Bodø-Sagen havde paadraget Styrelsen, og de norske Statsraader var villige til at gjøre det for at spare sig Ubehageligheder af Karl Johan. Da Sagen ved denne Leilighed den 13de Jan. 1821 blev foredraget for ham i sammensat norsk-svensk Statsraad, besluttede han, som altsaa ikke vidste, hvorledes det hang sammen, at der skulde aabnes Underhandlinger for at faa den udjevnet med det gode. Denne Opgivelse af vor Ret vakte i Norge stor Harme; Grev Wedel var især vred over den oprørende Maade, hvorpaa vort Land var behandlet fra Udenrigsdepartementet. Imidlertid var der ikke andet at gjøre end at bide Ærgrelsen i sig og aabne Underhandlinger. Den, som

skulde lede disse fra engelsk Side, var Denowan, der i Slutten af Febr. kom til Kristiania. Men da han ikke var forsynet med Fuldmagt fra den engelske Regjering, nægtede Statssekretær Holst, der skulde føre Underhandlingerne fra norsk Side, at indlade sig med ham. Det maatte han dog senere bekvemme sig til efter Paalæg af Grev Engestrøm, der gik aldeles i den engelske Sendemands Ledebaand. Det fastsattes ogsaa, at Underhandlingerne skulde foregaa i Stockholm, hvor Holst ikke blot skulde staa ligeoverfor Denowan, men ogsaa faa at gjøre med Lord Strangford og Grev Engestrøm. Under de uheldigste Omstændigheder blev han nødt til at kjæmpe. Kampen var derfor haabløs. Den Hjælp, han havde soleklar Ret til at vente af Udenrigsministeren, lod denne i fuldt Maal med „aabenbar Partiskhed", som Holst siger, blive hans Modstander til Del, der ogsaa støttedes af alle Kræfter af Lord Strangford. Holst blev endogsaa Gang paa Gang fornærmet og haanet af Denowan, uden at det bragte nogen Understøttelse fra Udenrigsministeren. Denne optraadte, som om han var sat til at varetage Englands og ikke Norges Tarv, og viste ikke engang altid Holst almindelig Høflighed. Hjælp fik denne heller ikke hos Hofkansleren, Grev Wetterstedt. I Kraft af sin Stilling stod denne Udenrigsministeren nærmest og skulde ifølge den svenske Forfatning være tilstede ved Behandlingen af diplomatiske Sager i Statsraadet. Skjøndt han under fire Øine med Holst for denne indrømmede, at der var begaaet en Feil ved at lade Sagen komme under diplomatisk Behandling, søgte han dog ligefrem at overtale Holst til at medgive, at Englænderne havde Ret til at kræve Godtgjørelse, som, naar dette blev indrømmet, ikke vilde blive betydelig. Herpaa kunde naturligvis ikke Holst indlade sig;

det stred, sagde han, baade mod baade det Paalæg, hvorefter han handlede, og mod hans Overbevisning. Under saadanne Omstændigheder var det mangen Gang for Holst, som om det ikke var til at holde ud, og han „tog da", som han siger, „Bladet fra Munden" og læste vedkommende svenske Herrer alvorlig Texten. Den eneste Støtte, han under Forhandlingerne med Denowan fik, var fra den norske Statsminister Anker og de to norske Statsraader i Stockholm, Collett og Fasting. Men disse talte hos Engestrøm for døve Øren.

Udfaldet af Forhandlingerne kunde derfor kun blive en stor Ydmygelse. Da den engelske Sendemand trængte paa en Afgjørelse, fik Holst af det norske Statsraad Paalæg om at faa Ende paa Sagen, og den 21de Juni 1821 afsluttedes en Overenskomst mellem ham og Denowan. Ved denne maatte vi finde os i at lade Sagsanlægget falde mod Everth og hans Ledsagere og ophæve Beslaglæggelsen af Gerss's Varer, hvorhos der strax skulde udbetales Kr. 45 000 og indrømmes de i Sagen indviklede Englændere Toldfrihed til et Beløb af hele Kr. 280 000 som med lige store Summer skulde fordeles paa fire Aar. Med andre Ord: Norge maatte istedetfor at faa Straf over Kjeltringer, der havde forbrudt sig mod dets Love og beriget sig paa dets Kostning, ovenikjøbet betale dem store Summer i „Godtgjørelse". Denne var ikke det eneste, Sagen kostede i Penge. Kr. 120 000 medgik desforuden til en Kommission, som skulde undersøge vedkommende Embedsmænds Forhold, og som godtgjorde samtliges fuldstændige Brødefrihed.

At dette Udfald vakte almindelig Harme og Beklagelse siger sig selv. Pengetabet var slemt; men meget værre var

Ydmygelsen, høist pinlig ogsaa Følelsen af, hvor fuldstændig afhængige vi var af Sverige, hvor forladte vi kunde blive af det, naar det gjaldt Forholdet til Udlandet. De Erfaringer, vi i Bodøsagen havde havt om det svenske Udenrigsdepartement, der ogsaa skulde være vort, var en bitter Kalk at tømme, og vi beholdt Smagen af den længe efter. Stortinget i 1824 vilde saa Sagen undersøgt, og fik sig ogsaa tilstillet dens Dokumenter, men af disse manglede flere, og det netop af de vigtigste. Paa det følgende Storting i 1827 indstillede Protokolkomiteen Statsraaderne Collet og Fasting for sit Forhold ved denne Leilighed til Tiltale for Rigsret; men Forslaget blev af Odelstinget forkastet.

Bodøsagen var ikke ganske endt hermed, den fik sit Efterspil. I 1833 kom Stead til Kristiania. Han synes at være bleven usams med sine smukke Fæller om Delingen af Rovet og bød sig til mod Andel, i hvad man kunde faa tilbage, at godtgjøre, at Denovan havde fremlagt falske Papirer. Den senere saa bekjendte Prof. L. K. Daa, dengang Student, oversatte enkelte af Steads Papirer, og det fremgik af disse, at Denovan havde kjøbt en af Departementernes Embedsmænd til at meddele sig Afskrifter af Aktstykker, som vedkom Forhandlingerne om Bodøsagen. Daa har mange Aar efter udtalt sin Beklagelse over, at man ikke modtog Steads Tilbud, da man derigjennem vilde have faaet fuldt Lys over Bodøsagens Historie. Nu kom intet andet ud deraf end en hel Mængde Skriveri og en frugtesløs Henvendelse fra Regjeringen til den engelske Udenrigsminister om at erkjende Norges Ret og tage Forholdsregler for at faa de skyldige straffede.

Det tredie ord. Storthing (1ste Febr.—21de Aug. 1821).

Tiden, da Valgene til det tredie ordentlige Storting skulde foregaa, nærmede sig. De Begivenheder, som var gaaede i Forveien, navnlig Opgjøret med Danmark, fik en meget kjendelig Indflydelse paa Valgene. Man søgte efter Mænd, der ikke vilde godkjende Overenskomsten med Danmark, som forekom de fleste baade saa uretfærdig i sig selv og saa vanskelig, for ikke at sige umulig at opfylde. Gjennemførelsen af Adelsloven, der hævdede alle Borgeres Ligestillen, udtalte den almene Mening sig med stor Styrke og Enstemmighed for. Selv Mænd, der ellers stod Kongen meget nær, gik her med Folkets store Flertal. Der var i det hele Modstræv (Opposition) i Luften. Og den traadte frem i Pressen. „Nationalbladet" og den af Flor ledede „Drammens Tidende" angreb med stor Iver Regjeringen, som fik høre ilde baade for Feil, den havde gjort, og for dem, den var uskyldig i. Der var Medarbeidere af Navn og Indflydelse med. I Nationalbladet skrev Udgiveren, H. A. Hjelms Broder, Regjeringsadvokat Jonas Anton Hjelm, en Mand, der varmt sluttede sig til Folkepartiet, var en politisk Størrelse og en dygtig Jurist. En anden var Oberst Nik. Tidemand, der ogsaa var en Mand af politisk Indsigt og heller ikke var Regjeringen god. Navnlig var han uvillig stemt mod Grev Wedel og mente, at Overenskomsten med Danmark ikke burde være sluttet. Flor skrev ogsaa i „Nationalbladet"; ellers var hans eget Blad „Drammens Tidende" det, hvori han tumlede sig. Disse Blade, Oppositionens eneste, var kun tarvelige; Tonen i dem laa lavt, og ofte var det mere Personerne end Sagerne, der toges under Behandling; men det var heller

intet andet at vente; en dygtig Presse er som alt en Frugt af Udvikling og naar først sent, hvad den skal være. Fremkomsten af saadanne Blade som de nævnte afmærkede alligevel et Fremskridt; de aabenbarede den vaagnende Trang til at udtale sig om Statssager, som nødvendig maa opkomme, hvor der rører sig et politisk Liv. Oppositionspressens Mangler var dog ikke i Veien for, at den havde Magt. Valgene viste det. I Kristiania var ikke mindre end tre af Repræsentanterne henhørende til Oppositionen; Flor blev gjenvalgt i Drammen, Sebbelow i Kristiania og Knudsøn fra Kristianssund og Molde. Til Oppositionen regnedes blandt andre ogsaa Nansen, Statsraad Tank fra Fredrikshald, Assessor Eliesen fra Smaalenene og Provst Deinboll fra Finmarken. Og til Modstrævet sluttede ogsaa Bønderne sig. Og paa dette Storting mødte de langt talrigere op end paa det foregaaende — 15 da, nu 24 — et Vidnesbyrd om, at Bonden begyndte at komme med i vort politiske Liv og lærte at se, hvilken Magt Grundloven havde lagt i hans Haand. Endnu laa dog hans politiske Synskreds lavt; det Spørgsmaal, der under Tidens store Tryk for ham stod som det vigtigste, rigtig et Livsspørgsmaal, var, hvorledes han skulde bjerge sig, og Indbegrebet af hans politiske Visdom blev derfor Sparsomhed. Navnlig Embedsværket skulde der spares paa, og det trængtes, thi det var unægteligt kostbart. Embederne viste nemlig baade ved sin Talrighed og ved sine Lønninger, at de stammede fra en Tid, da en enevældig Konge krævede baade Glandsen og Støtten af en stor Embedsstand. Og da Embedsmændene havde Magten i Stortinget, laa det nær for Bonden at frygte for, at den gamle Tilstand ikke blot skulde opretholdes, men forværres, saa Friheden kun blev et straalende

Navn for Pengeudpresninger i Form af Skatter, saadanne som man kjendte fra Danskeriden, bare med den Forskjel, at da blev de ikke paalagte af et Storting, men af Kongen. Naar Bonden i Tinget skulde vælge sit Parti, var det naturligst at slutte sig til det, der havde mod sig de fleste høiere Embedsmænd i Tinget og Regjeringen selv, og som havde sat sig som Opgave at rette Anker mod Styrelsen og paatale Mangler. I Bønderne fik derfor Oppositionspartiet en stor Forstærkning.

Modpartiet var talrigt; det tællede Mænd i sin Midte som Jac. Aall, Amtmand Sibbern, Statsraad Krogh, der var traadt ud af Regjeringen; Amtmand Falsen, den tidligere Oppositionsmand, maatte ogsaa snart henregnes til dette. Han havde i 1819 truffet sammen med Grev Sandels, og dette Bekjendtskab blev af afgjørende Betydning for hans politiske Opfatning. Omslaget i hans Standpunkt kom dog ikke med engang; men det erfaredes snart, at han ikke længere var det gamle, og det viste sig om ikke længe, at han var bleven en helt anden.

Det tredie ordentlige Storting aabnedes den 8de Febr. af Grev Sandels, og Dagen efter foregik Valget til Lagtinget. Derind kom flere af Oppositionsmændene, og dermed var de meget misfornøiede, thi Lagtinget opfattedes nu som i 1815 som et Forvisningssted, hvor man var dømte til Uvirksomhed. Der ventede Stortinget et umaadeligt Arbeide. Ikke mindre end 530 Forslag var indleverede til Behandling; man vilde ikke have faste Komiteer og maatte derfor nedsætte specielle, og af disse havde man et Stykke ud i Tingtiden ikke mindre end 110 For at løse de mange og vanskelige Opgaver, som Stortinget havde, krævedes et godt Samarbeide med Regje-

ringen. Denne og ikke mindst Formanden, Grev Sandels, savnede saart, at den var udstængt fra et mere virksomt Samarbeide med den anden Statsmagt. Den stod derfor bag et Forslag fra Falsen, at der skulde gives Regjeringens Medlemmer Adgang til Stortingets Forhandlinger. Komiteen, som skulde behandle Sagen, fandt, at dette ikke kunde ske uden en Grundlovsforandring, og da Stortinget delte denne Opfatning, optog Falsen sit Forslag som hvilende Grundlovsforslag, for at det kunde tages under Behandling paa det følgende Storting.

I denne Sag havde Partierne staaet sammen; lidt efter tørnede de i en anden sammen. Den Komite, som skulde behandle Lønninger og Pensioner, foreslog, at Stortinget altid skulde kunne forhøie en Embedsgage, medens det kun i Tilfælde af Ledighed skulde have Ret til at nedsætte den. Det samme gjaldt Pensioner, naar de var undergaaede det grundlovsmæssige Gjennemsyn. Et Medlem af Komiteen, Holst, vilde give Stortinget Adgang til enhver Tid at træffe Forandringer med Hensyn til Lønninger og Pensioner. Under Behandlingen i Stortinget kom det til heftige Udfald mod Embedsstanden. Navnlig Teis Lundegaard dundrede løs; han skyldte Embedsmændene paa Tinget for, at de vilde mele sin egen Kage, og paastod, at de ikke skulde være med ved Behandlingen af Indstillingen, da de var Part i Sagen. Det maatte han dog frafalde, og Indstillingen gik igjennem.

Adelsloven.

I den anden Halvdel af Februar modtog Stortinget et kongeligt Forslag om at udsætte Adelsloven. Kongen lod

Stortinget underhaanden meddele, at Forslaget var foranlediget af Hensyn til den politiske Stilling i Europa, der efter Kongens Opfatning var saadan, at man ikke kunde være forsigtig nok. At vedtage Adelsloven og nægte Overenskomsten med Danmark vilde efter hans Mening medføre Farer, der ikke kunde beregnes. Udsigterne for Vedtagelsen af det kongelige Forslag var dog ikke lyse. Falsen erklærede ved Forelæggelsen, at han troede, de to foregaaende Tings Beslutning vilde ogsaa blive fattet af dette, og bebudede, at han vilde fremsætte Forslag derom. Udsættelsen af Loven fandt imidlertid Kongen saa vigtig, at han efter Foranledning fra flere Stortingsmænd lod udgaa en Henvendelse til Stortinget, hvori han indtrængende fremholdt Betænkeligheder ved at gjentage de to foregaaende Stortings Beslutning om Adelen og lovede, at saafremt man vilde udsætte Behandlingen af Loven, skulde han senere sanktionere den. Komiteen indstillede ogsaa paa Udsættelse, og kun forsaavidt som Odelstinget ikke vilde slutte sig dertil, paa uforandret Gjentagelse af den tidligere Beslutning. Det saa saaledes ud til, at Kongens Mening skulde seire.

Da Indstillingen kom for i Odelstinget, fik den ogsaa et varmt Forsvar af Falsen. Ogsaa Ingebret Knudssøn talte med Styrke derfor. Flere støttede disse, men andre optraadte mod; mellem disse var Teis Lundegaard og Sebbelow. Ved Afstemningen forkastedes Udsættelsesforslaget med 35 mod 21 Stemmer, og mod 3 Stemmer vedtoges derpaa uden Forandring de to foregaaende Stortings Beslutning. Nu stod det paa, hvad Lagtinget vilde beslutte. Ingen kunde vide det, da Stemmerne der antoges at staa omtrent lige. Men derfor var Spændingen saa stor. Den 9de Mai skulde Sagen for. Lagtingets Galleri kunde ikke rumme alle, som vilde høre;

en Mængde fyldte Trapperne, og i Gaarden samledes store Flokke, der spændte lyttede efter Tidender fra Salen. Derinde optraadte en Række Talere for Udsættelse. Krogh, Karl Falsen, Arntzen, Sibbern og fl. fremhævede Betænkelighederne ved Vedtagelsen. Paa den anden Side optraadte Flor, der med Dygtighed talte mod Bevarelsen af Adelsskabet, og Joh. Hoel for Odelstingels Beslutning. Denne udmalede med stærke Farver Farerne for Landet, hvis Adelen skulde bestaa. Adelens Synder blev ikke glemte; det saarende for Lighedsfølelsen fremholdt. „Man tænke sig kun," udbraabte han, „Fortids Adelsvæsenet i Polen og flere europæiske Stater, hvorledes der den erhvervende Klasse blev sat i Slavestand, medens den, der intet gad bestille, fortærede hines Sved og ofte mishandlede dem endda." Ved Afstemningen var 8 for Udsættelse, medens 10 var imod. Derefter blev Loven vedtaget. Vedtagelsen vakte stor Glæde i vide Kredse; Young gjorde et stort Gilde i Anledning af Seiren, hvor „der blev sunget Fædrelandssange med Hurra for hver Skaal, saa man hørte det i flere Gader omkring."

Af Regjeringen blev Adelsloven med to Stemmer mod to indstillet til ikke at sanktioneres. Saa blev da Spørgsmaalet, hvorledes Kongen vilde stille sig. Hvorledes han tog Sagen skal senere fortælles.

Opgjøret med Danmark vedtages af Stortinget. Seiren paa Etterstad.

Der var paa Stortinget nedsat en særegen Komite for at greie ud, hvad der vedkom Opgjøret med Danmark. I denne Komite sad bl. a. Amtm. Falsen, Tank, Flor, Krogh, Ingebret Knudssøn og Teis Lundegaard. Den arbeidede

under Følelsen af et Tryk; nødig vilde den vedtage Overenskomsten med Danmark, men den tviede sig ogsaa for at forkaste den. Da den langt om længe fremkom med en Indstilling, var denne et tro Udtryk for dens haltende Standpunkt. Den foreslog, at Stortinget skulde godkjende de Udbetalinger, som allerede var gjorte, og give Kongen en af ham forlangt Fuldmagt til at udstede Statsobligationer; tillige foresloges, at Tinget skulde bemyndige ham til at udstede en Obligation for de Penge, som stod til Rest og var forfaldne til 1ste Juli 1821. Men den endelige Beslutning i Sagen, mente Komiteen, burde henstaa indtil videre; foreløbig skulde man indskrænke sig til i en Adresse at meddele Kongen de Grunde, som havde ledet Stortinget i denne Sag.

Da Indstillingen kom fore i Tinget, hævdede Flertallet, navnlig Flor, med Styrke, at Norge ikke havde noget at gjøre med Danmarks Gjæld, og naar man vilde overtage en Del af den, skulde det kun opfattes som en Indrømmelse til Sverige. Selv mellem dem, som ubetinget tilraadede en Godkjendelse af Overenskomsten, udtaltes, saaledes af Jac. Aall, at Sverige var pligtig til at deltage i Betalingen. Indstillingen blev derfor enstemmig forkastet, og Komiteen paalagdes at indkomme med en ny. Udsigterne til Vedtagelse af Overenskomsten stillede sig ikke lyse. Grev Sandels gjorde alt for at vinde Stemning for den. Han bearbeidede Stortingsmændene og opnaaede ogsaa at faa flere og flere over paa sin Side. Kun hævdede alle Nødvendigheden af at faa Betalingstiden forlænget. En Maaned, efterat den første Indstilling var forelagt Stortinget, fremkom den anden. Ogsaa i denne udtaltes, at Sverige var pligtig til at deltage i Gjælden, men man indrømmede, at det var „høist betænkeligt" „at gjøre en

saadan Paastand gjældende", og kun under denne Forudsætning vilde den tilraade Stortinget at lade Norge overtage hele Gjælden og anvise dertil de Midler, som for Tiden stod til Raadighed. Samtidig hævdede den med Styrke, at det var umuligt for Landet at udrede de Summer, som var fastsatte i Overenskomsten, i den deri bestemte Tid af ti Aar; den foreslog derfor for Tinget at henvende sig til Kongen med Begjæring om, at han skulde udvirke en Forlængelse af Betalingstiden fra 10 til 30 Aar. Indstillingen var dog ikke enstemmig; Flor, Pløen og Lundegaard vilde have Overenskomsten forkastet, for at Tinget i Stedet skulde henvende sig til Kongen med en Udtalelse om, at det ikke saa sig istand til at fatte nogen videre Beslutning i denne Sag, medmindre det fik Adgang til at underhandle med de svenske Stænder; thi Gjælden vedkom efter Mindretallets Mening lige saa meget Sverige som Norge.

Indstillingen behandledes i Stortinget 10de Mai, men kom ikke til Afgjørelse. Man ønskede flere Oplysninger, og for at indhente disse besluttedes det med overvældende Flertal at udsætte Sagen. For at afgive Indstilling om, hvilke Oplysninger der skulde indhentes, nedsattes en ny Komite, og til Medlemmer af denne valgtes — Modstanderne af Overenskomsten med Danmark. Det saa smaat ud med, at Overenskomsten med Danmark kunde blive vedtagen, og Forholdet mellem Kongen og Stortinget blev spændt. Til end yderligere at forværre dette Misforhold bidrog Kongens Optræden. Han syntes, at Tinget arbeidede for langsomt, og var meget misfornøiet. Da Forsamlingen i Slutningen af Marts søgte om Forlængelse af sin Samlingstid indtil Udgangen af Juni, modtog den foreløbig ikke engang et Svar,

og da der endelig kom et, lød det paa, at Stortinget senest inden 16de Mai skulde være færdigt med de vigtigste Sager. Efter denne Tid vilde han forbeholde sig Adgang til at opløse det, naar han fandt for godt. Et saadant Sprog var ikke egnet til at formilde Stemningen. Det var ikke blot et Parti i Stortinget, som blev forarget ved Kongens Optræden; alle følte sig stødte, og alle forenedes om en Henvendelse, hvori Tinget med Værdighed fremhævede Følgerne af en slig brat Opløsning og paa ny søgte om at maatte blive samlet til Udgangen af Juni. Statholderen anbefalede Tingets Ansøgning; men Kongen vilde ikke indrømme den; alt, hvad han vilde tilstaa, var en Forlængelse paa ubestemt Tid. Hans Vrede var end yderligere skjærpet ved et Forslag, der var fremkommet i Stortinget. Det gik ud paa, at Præsidenten, i Tilfælde af at Kongen atter nægtede den ansøgte Forlængelse, skulde bemyndiges til ved offentlig Kundgjørelse at fralægge sig Ansvaret for de landskadelige Følger af Opløsningen. Skjøndt Forslagsstilleren tog sit Forslag tilbage, paalagde dog Karl Johan sin Statholder at meddele Stortingets Medlemmer, at hvis Stortinget sprængte Forfatningen, da satte det dermed Kongen i Eie af hele den Magt, han havde faaet ved Kielerfreden, hvorpaa han maatte sørge for at tilveiebringe en ny Grundlov, der kunde forebygge Gjentagelsen af saadanne Tilfælde. Ved saadanne Trusler søgte han at skræmme og ved andre Midler at paavirke Stortinget til at vedtage Overenskomsten med Danmark. Hans Bestræbelser var ikke uden Held. Den 29de Mai kom Sagen for. For talte Kr. Mag. Falsen, der søgte at paavise, at Norge var pligtig til at overtage sin Del af Danmarks Statsgjæld og maatte gjøre det, da det ellers vilde faa Stormagterne paa Halsen. Det kunde ikke

paabyrde Sverige en Del af Gjælden, navnlig da ingen kunde forudse Følgerne, hvis dette Land nægtede at betale. For talte ogsaa Arntzen, der gik ud fra, at alle, som „har levet i Fællig, skal, naar de udtræder af samme, hver for sig forholdsmæssigen deltage i Betalingen af den Gjæld, som er stiftet i Fællesskabet." For Overenskomsten optraadte ogsaa en Række andre Talere; men mod talte Hoel, der mindede om Vanskelighederne ved at udrede de tvungne Bankindskud; han fandt det aldeles umuligt at skaffe tilveie de store Summer, som krævedes. Det samme fremhævede Pløen, Young og andre; Flor skyldte Kongen for Brud paa Grundloven, og en anden Taler ytrede, at Kongen i denne Sag ikke kunde være upartisk Dommer og foreslog at voldgive den til den russiske Keiser. Men trods alle Anstrengelser fra Modstandere af Overenskomsten, vedtoges dog denne, da det kom til Afstemning, med 54 St. mod 21. I en af de paafølgende Dage besluttedes at indgaa til Kongen med en Henvendelse for at udvirke en Forlængelse af Betalingstiden, og til at udarbeide en saadan Adresse nedsattes en Komite.

Stormagternes Holdning havde, medens Spørgsmaalene om Adelen og Overenskomsten med Danmark var oppe, været saa truende, at Karl Johan, da det saa ud til, at Overenskomsten skulde blive forkastet, fandt det forsigtigst at være forberedt paa alt. Han samlede derfor 6000 Mand, Halvdelen norske og Halvdelen svenske Tropper, og lagde disse i Leir paa Etterstad nær ved Kristiania. For at afværge Krigen, som han mente truede, underrettede han Stormagterne om, hvorledes han agtede at optræde, hvis Stortinget forkastede Overenskomsten. Han vilde da opløse Tinget og sammenkalde et overordentlig Storting til Behandling af Opgjøret med Dan-

mark; men vilde ogsaa dette trodse, ønskede han at raadføre sig med sine Forbundsfæller om de Forandringer i Grundloven, han agtede at sætte iværk.' Disse Forandringer var: Absolut Veto med Hensyn til Love og Naturalisation af Fremmede; Stortingets Samling hvert femte Aar istedetfor hvert tredie, Kongens Ret til at udnævne dets Præsidenter; de høiere Embedsmænds Afsættelighed; Fastsættelse af en mindre vidtløftig Forretningsorden for Stortinget, mere bestemte Forskrifter for Omfanget af den lovgivende Statsmagts Myndighed samt Indskrænkninger i Pressefriheden. Stortinget fik Meddelelse om, at dets Vedtagelse af Adelsloven skulde blive sanktioneret, hvis Tinget gik ind paa at give de Adelsfamilier, som ved Loven mistede sine Indkomster, fuld Godtgjørelse ifølge Grundlovens § 105. Kongen foreslog, at Stortinget strax skulde godkjende den Grundsætning, at de adelige Familier, som led Tab ved Afskaffelsen af deres Forrettigheder, skulde faa Godtgjørelse. Ved Siden deraf forlangte Kongen Bemyndigelse til at indstifte en ny Adel i Norge „for at belønne dem, som havde gjort sig fortjente af Staten."

Lige efter at dette var meddelt Stortinget, fik Kongen Underretning om, hvad dette havde besluttet i Opgjørssagen. Denne Beslutning var ikke aldeles efter hans Sind, da Vedtagelsen i visse Punkter var betinget. Hovedsagen var dog naaet og kunde bruges, da han ikke tog det nøie med Efterlevelsen af dens Bestemmelser. Saaledes gav han Finantsdepartementet Befaling til at udfærdige de Obligationer, som efter 1ste Juli 1821 var forfaldne og skulde overleveres til Danmark. Dette var tvertimod Ordlyden i Stortingets Beslutning, og Chefen for Finantsdepartementet, Grev Wedel, nægtede at efterkomme Kongens Bud; men de øvrige Stats-

raader var mindre nøieregnende, og Obligationerne blev udfærdigede. I sit Svar fra Stortinget i Anledning af Vedtagelsen af Overenskomsten med Danmark lod Kongen Stortinget høre, at en ærlig Skyldner ikke havde andet at gjøre end at erkjende sin Gjæld og først da bede om Henstand, men han kunde ikke paabyde en saadan. En saadan Fremgangsmaade kunde bringe udenlandske Magter til at lægge sig imellem; og om at faa Betalingstiden forlænget kunde der ikke være Tale, da det kun var ved at forkorte Betalingstiden, at man havde faaet den oprindelige Sum nedsat. Han havde fremsat Forslag om at skaffe Midler tilveie til at betale Gjælden, og vilde Stortinget ikke gaa ind herpaa, da maatte han bestemt kræve, at det vilde anvise Regjeringen den Million, han tidligere havde forlangt, for at sætte Riget i Forsvarsstand. I Breve til Statholderen, som han bad denne vise Medlemmer af Stortinget, skyldte han endogsaa Stortinget for Grundlovsbrud, naar Stortinget vilde omstyrte en Traktat, som Kongen havde sluttet. Det havde intet andet at gjøre end at anvise Midler til at opfylde den.

Kongens Optræden kunde ikke andet end indgyde Mistillid. Man vidste, at han havde Planer fore om Forandringer i Forfatningen, der gik i Retning af Indskrænkning af Friheden. Han ventedes til Kristiania; men hans Reise gik for sig paa en Maade, der øgede Mistanken om hans Hensigter, og han blev ledsaget af Mænd, man ugjerne saa ham omgiven af, naar han nærmede sig vort Land. Saa var det Leiren paa Etterstad. Den var sammenkaldt for at møde Fiendtligheder fra Udlandet; men nu, da Overenskomsten med Danmark i Hovedsagen var vedtagen, kunde der ikke være Frygt derfor; og det norske Statsraad søgte ogsaa

i det længste at sætte sig imod, at den blev afholdt; selv Grev Sandels lagde Kongen indtrængende paa Hjerte, at Leiren maatte blive indstillet, og denne Udgift sparet for Statskassen. Alle Forestillinger var dog talte for døve Øren. Leiren skulde afholdes. Saa lagde man ogsaa Mærke til, at de norske Soldater, der var med i Leiren, for Størstedelen hørte hjemme i Egnene ved Rigsgrændsen. Fortolkningen deraf laa snublende nær: Grændsen skulde blottes for Forsvarere, saa Svensken uden Modstand kunde rykke ind. I den samme Hensigt, mente man, var Overbefalingen over de forenede Tropper given en svensk, tvertimod Grev Sandels's Raad, der vilde have den overdraget den til en Nordmand. Men det, som vakte den pinligste Opmærksomhed, var Opdagelsen, at Svenskerne var forsynede med skarpe Patroner. Disse blev af de norske Generaler forlangte udleverede, og de blev udleverede; men Mistanken om Kongens Hensigter blev siddende igjen, og den øgedes end yderligere, da en svensk Flaade bestaaende af en Fregat, to Korvetter og nogle mindre Skibe, løb ind til Kristiania. Selv vilde Kongen først da tage ind til Hovedstaden, naar Godtgjørelsen til de Familier, som led Tab ved Adelsloven, og Opgjørssagen var vedtaget i Overensstemmelse med hans Ønske. Og vedtagne blev de. Stortinget godkjendte Grundsætningen om, at de skadelidte Familier skulde blive godtgjorte for deres Tab og henstillede endogsaa til Kongen om paa følgende Storting at indkomme med Forslag, til en ny Adel. I Opgjørssagen gik de i alt væsentlig ind paa Kongens Opfatning og erklærede sig villig til at optage et 6 Procents Laan samt tilstaa Kr. 2 400 000 af Banken. Samtidigt med disse Indrømmelser hævdede det i Modsætning til Karl Johan, der havde talt om „den norske Grundlov af

4de Novbr. 1814," at Norges frie Forfatning var ældre; vor Friheds Hjemmelsbrev var af 17de Mai 1814.

Da Kongen havde faaet sit igjennem, var der intet i Veien for at komme til Kristiania. Han holdt da sit Indtog; men Jubelen var kun dæmpet; det var mest bare Soldaterne, som skreg Hurra. Kongens store Elskværdighed og Evne til at vinde dem, han kom i Berørelse med, bragte dog snart alt, som havde været mellem Stortinget og ham, i Forglemmelse. Der blev ingen Undersøgelser foretagne om de sidste Begivenheder — hvad der ikke havde været afveien — og da der i Tinget fremkom Forslag om at sætte flere Statsraader under Tiltale for Rigsret, fik det saa godt som ingen for sig. Under Ordskiftet herom fremkom Tank med nogle Ytringer, som han havde hørt af Kongens egen Mund, og som han paastod at have Fuldmagt til at meddele i Tinget. „Naar dette", havde han sagt, „opførte sig vel og var føieligt, saa var Kongen god som et Lam, men dersom det tog desperate Beslutninger, kunde han blive grum som en Tiger." Saadanne Udtalelser, betegnende for Karl Johans Opfatning af sit Forhold til Stortinget, var i høi Grad egnede til at sætte ondt Blod; ogsaa andre Ting — fra andre Kanter — fremkom, der var krænkende for Stortinget, som under Trykket af den politiske Stilling i Europa tog det med en Ro, som det vistnok under andre Omstændigheder neppe vilde have lagt for Dagen.

Det kongelige Grundlovsforslag til Indskrænkning i Friheden.

Som før fortalt havde Kongen overfor Stormagterne forpligtet sig til at foreslaa Ændringer i den norske Grundlov til Indskrænkning i dens Frihed. Ved at binde sig slig havde

han handlet mod Hensynet til sin og sit Riges Selvstændighed; men da det engang var gjort, var det ingen Raad for det; Forpligtelsen maatte opfyldes. Saa fremkom da, udklækket i Kongens Kabinet og i det (svenske) Udenrigsdepartement, den kongelige Proposition af 2den Aug. 1821. Den er med Rette betegnet som Kongens Værk, om end den norske Regjering fik Leilighed til at ytre sig om den.

Forslaget tilsigtede vældige Indhug i vor fri Forfatning. Ved Lovbeslutninger skulde ikke Folkets, men Kongens Vilje være det afgjørende; thi der var foreslaaet, at Kongen ved saadanne Beslutninger skulde have ubetinget (absolut) Veto. For at mindske Stortingets Indflydelse havde Kongen oprindelig tænkt at indskrænke dets Samling til hvert femte Aar; efter Regjeringens Forslag blev dog tidligere Mellemrum af tre Aar mellem Stortingene beholdt. Derimod skulde Kongen faa Ret til at opløse Stortinget og udskrive nye Valg, naar det havde været samlet over 3 Maaneder. Denne Bestemmelse gav Kongen Magt til at skille sig ved ethvert Ting, som var ham ubehageligt, og kunde bruges til at trætte Vælgerne ved idelige Opløsninger af Nationalforsamlingen, saa de sendte saadanne til Tings, som vilde lade sig bruge af Kongen. Kongen skulde ogsaa have Ret til at udnævne Tingenes Præsidenter og til at afsætte alle Embedsmænd, undtagen Dommere. Ved denne Bestemmelse blev Embedsstandens Uafhængighed i høi Grad truet; i Stortinget vilde saaledes en Embedsmand ved at optræde mod Regjeringen udsætte sig for at komme paa bar Bakke. Stortinget skulde endogsaa foreskrives af Kongen, hvad det „fremfor alle andre Sager skulde beskjeftige sig med". Ved et særskilt Forslag skulde ogsaa Ordningen af Rigsretten ændres for at skaffe Kongen

større Indflydelse i den; saaledes skulde flere høiere Embedsmænd faa Sæde i den som selvskrevne Medlemmer. Ved et andet Forslag foresloges Oprettelsen af en ny arvelig Adel; Kongen skulde nemlig give „fortjente Statsborgere adelig, friherrelig eller grevelig Værdighed med dertil hørende Navn saavel som udelukkende Ret til at føre det Skjold og Vaaben, som for hver Familie bliver bestemt."

Til de kongelige Forslag om Grundlovsforandringer sluttede sig lignende fra Kr. Magn. Falsen, der ikke urimelig heri er gaaet Kongens Ærinder. Hans Forslag kan derfor betragtes som en Fortsættelse af dennes og tilsigtede en Udvidelse af Kongemagtens Indflydelse i vort offentlige Liv. Af den Grund vilde han give Statsraaderne Adgang til Stortingets Forhandlinger, af samme Grund vilde han, at 3 høiere Embedsmænd skulde være selvskrevne Medlemmer af Lagtinget, der desforuden skulde bestaa af 18 Medlemmer, valgte stiftevis paa 9 Aar af Valgmænd, der var fremgaaede ved indirekte Valg. Lagtinget skulde være en Stormandsforsamling, hvori ingen Bonde skulde have Plads, og det tillagdes en større Betydning for Sagernes Afgjørelse end før, idet et Lovforslag skulde henlægges, naar det for anden Gang blev tilbagesendt fra Lagtinget til Odelstinget med Afslag. Ogsaa denne sidste Tingafdeling skulde miste sit folkelige Præg; bare en Bonde fra hvert Amt maatte efter Falsens Forslag deri faa Plads.

I god Overensstemmelse med dette „Bagstræv" blev der fremsat et kongeligt Forslag, der gik ud paa Indskrænkning af Trykkefriheden. I ethvert Landdistrikt og hver Kjøbstad skulde der dannes en Jury, der skulde paakjende Trykkefrihedssager paa Grundlag af den i Grundlovens § 100 frem-

satte Grundsætning, som dog skulde „jævnføres i Henseende til deres Anvendelse med Forordningen af 27de Septbr. 1799". Men denne Forordning var den fra det danske Enevældets Tid berygtede, der ved at forbyde Navnløshed og sætte strenge Straffe for Presseforseelser lammede, ja kvalte al offentlig Udtalelse. Denne Forordning var ikke ophævet; nu blev den opfrisket; den blev nemlig af Regjeringen trykt op igjen og tilstillet Overøvrighederne „til Efterretning". Skulde der gaaes frem efter denne, kunde ikke Grundlovens § 100, affattet som den var i almindelige Udtryk, hindre en Pressetvang, der stod i skjærende Modsigelse med den Folkefrihed, som var vundet. Og om end Stortinget forkastede det kongelige Forslag, var Pressefriheden derfor langtfra sikret, hvis der blev gjort Alvor af at anvende Forordningen af 27de Septbr. 1799.

Medens de kongelige Grundlovsforslag først kunde tages under Behandling paa et følgende Storting, behandledes paa dette det af Flor i 1818 fremsatte om Ophævelse af Statholderposten. Saa lidet var dog endnu Blikket aabnet for det nedværdigende i at skulle have en svensk Mand i Spidsen for den norske Regjering, at Flors Forslag bare samlede 20 Mand om sig. Med en ganske anden Endrægtighed, med fuld Enstemmighed stod Stortinget sammen om en anden Sag, der paa det nærmeste vedrørte Folkets Ære. Det var Flagsagen. Det var, som før omtalt, „tilladt" norske Skibe at føre det i 1815 anordnede Unionsflag, som væsentlig var et svensk Flag, hvori som en fattig Indrømmelse til Nordmændene det øvre Felt inderst ved Flagstangen var rødt med et hvidt Kors paa Kryds. Stortinget havde før anmodet Regjeringen om at undersøge, hvad det vilde koste Landet at

faa Røverstaterne til at godkjende et eget norsk Handelsflag, og fik nu som Svar herpaa høre, at Godkjendelsen vilde blive saa kostbar, at Regjeringen ikke antog, Norge havde Raad til at skaffe sig den. Denne Meddelelse fra Regjeringen blev oversendt Komiteen, som gik ud fra, at Flaget, der var foreskrevet i 1814, væsentlig var svenskt, derfor hverken stemmende med Grundloven eller tilstrækkelig antydende Norges Selvstændighed. Norge maatte derfor have sit eget Flag, og Komiteen fremsatte et Forslag dertil, som dog, saalænge det ikke var godkjendt af Røverstaterne, kun kunde bruges nordenfor Kap Finisterre. Odelstinget var enig med Komiteen i Hovedsagen, men forkastede dets Forslag til Flaget og bestemte sig for det, som siden har været det norske Flag. Lagtinget sluttede sig hertil, og Regjeringen indstillede Beslutningen til Sanktion. Men Kongen vilde ikke sanktionere; han mente at have Ret til at bestemme Flagets Størrelsesforhold og Farve; derimod havde han intet imod at optage det Flag, som Tinget havde foreslaaet, og ved kgl. Res. af 17de Juli 1821 fik de norske Handelsskibe Lov til at bruge det nordenfor Kap Finisterre, medens de paa Farvandene søndenfor skulde bruge „Unionshandelsflaget". Stortinget var ikke fornøiet med Resolutionen; men da den i Resultatet faldt sammen med dets Beslutning, overlod det til et følgende Storting at afgjøre, hvorvidt denne Sanktion, der ophævede en forud bestaaende Lov og ligesom antog en provisorisk Anordnings Natur, kunde ansees grundlovmæssig og at tilfredsstille et længe ytret Nationalønske. I sin Optræden overfor Kongemagten havde Stortinget ved denne Leilighed staaet som én Mand.

I en anden Sag kom det ogsaa til Sammenstød mellem

Statsmagterne. Ogsaa heri hævdede Stortinget med stor Endrægtighed sin Ret. Stortinget i 1818 havde nemlig vedtaget en Beslutning om et Stiftebrev (Fundats) for Universitetet; men denne blev ikke sanktioneret. Derimod kom der i 1821 et kgl. Forslag om Stiftebrev; men da denne i Grunden fratog den lovgivende Myndighed al Indflydelse paa Universitetets indre Anliggender, indstillede vedkommende Komite, hvis Formand var Amtmand Falsen, paa en uforandret Gjentagelse af Beslutningen fra 1818. Indstillingen blev vedtaget, men heller ikke denne Gang sanktioneret. Dette var ikke den eneste Sag, hvori Kongemagten vilde gribe udover det Omraade, som Grundloven, rigtig fortolket, havde anvist den; men Stortinget tilbageviste disse Overgreb uden dog at faa sin Ret godkjendt, da Kongemagten fastholdt Rigtigheden af sine Paastande.

Adskillige Love blev dog ogsaa sanktionerede af Kongen. Vi skal saaledes nævne Loven om Odel- og Aasædesretten, om Jords og Skogs Udskiftning i Fællesskab og Loven om Salg af det beneficerede Gods, hvorved Oplysningsvæsenets Fond grundlagdes.

Den 21de August opløstes Stortinget, som under et stort Tryk fra Kongens og Udlandets Side havde hævdet Friheden og de demokratiske Synsmaader, som udsprang af Grundloven.

Rigsretter og Presseforfølgelser.

I de første Aar af vor Selvstændighed tyede man ofte til Rigsretten. I 1821 blev der saaledes anlagt Rigsret baade mod Statsraad Fasting og Grev Wedel. Den første blev staaende som Kommandør i Marinen, uagtet han i 1815 var udnævnt til Statsraad og havde oppebaaret Gage for

begge Embeder. Der var vistnok faldet kgl. Resolution for, at han kunde forene begge Stillinger; men den var ikke indført i den sædvanlige Resolutions-Protokol og var senere kommen bort. Da han saaledes ikke kunde fremlægge en uomtvistelig Bemyndigelse til at hæve Gage for to Embeder, blev han dømt til at udbetale, hvad han saaledes urettelig havde baaret op.

Beskyldningerne mod Grev Wedel var, at han med Statens Midler og for dens Regning havde drevet Forretninger, som havde paaført Statskassen betydelige Tab. Dette var saaledes Tilfælde ved et Handelshus's Opbud i Amsterdam, hvortil Wedel uden høiere Bemyndigelse havde solgt et Parti Kobber, Blaafarve og Arsenik. Det samme gjentog sig, da et engelsk Hus, hvormed Greven for Statens Regning havde drevet Vexelforretninger, gjorde Opbud. De Summer, som Statskassen ved disse Leiligheder tabte, beløb sig til Kr. 600 000. Ved Rigsretten blev Wedel frifunden; men da der længe havde været et spændt Forhold mellem ham og Kongen, indgav han Ansøgning om Afsked, som ogsaa i Oktbr. 1822 blev indvilget med udtrykkelig Tilkjendegivelse af Kongens Tilfredshed med den Iver og Nidkjærhed, hvormed han havde røgtet sit Embede. Omtrent samtidig med Grev Wedel tog ogsaa hans Svigerfader, Anker sin Afsked. Statsraad Collet overtog efter Wedel Finantsdepartementet; Statssekretær Holst blev Statsraad, og Statsraad Sommerhjelm blev Statsminister. I den derved ledige Statsraadpost blev Stiftamtmand Falbe udnævnt. I 1822 blev et nyt Departement til Gjennemsyn af de offentlige Regnskaber oprettet; dettes Chef blev Statsraad Motzfeldt, medens Armedepartementet styredes af Oberst Krohg, der i Juni 1822 udnævntes til Statsraad.

Karl Johans Standpunkt overfor Folkefriheden var, som

det vil sees, langfra upaavirket af den Strømning, der gik gjennem Hofferne i Europa. Hans Optræden overfor Storthinget lader sig kun helt forklare ud fra dette Standpunkt. Hans Opfatning af Trykkefriheden udsprang af den samme Grundanskuelse. Den kom frem i hans Forslag om Paakjendelse af Presseforseelser og omtrent samtidig i hans Optræden overfor den regjeringsfiendtlige Presse. „Nationalbladet" havde rettet et Angreb paa K. M. Falsen for Omslaget i hans politiske Anskuelser og deri ogsaa rettet Anker mod Kongen i Anledning af hans Forhold ved Adelsloven, som det mente ikke var i Grundlovens Aand. Herfor blev Bladets Udgiver, Bogtrykker Hjelm, sat under Tiltale og blev strax efter frataget den Portonedsættelse, Bladet hidtil havde havt, og som var et uomgjængeligt Vilkaar for dets fremtidige Bestaaen. Da det saa kom med en ny Artikel mod Falsen, fik det et nyt Sagsanlæg. Naar Presseforseelser skulde, som Karl Johan vilde, dømmes efter Trykkefriheds-Forordningen af 1799, maatte Hjelm vente sig det værste. Dommen ved Underretten, som han fik, lød ogsaa for den første Sags vedkommende paa intet mindre end Landsforvisning og for den andens paa to Maaneders Tugthus. Ogsaa ved Overretsdommen blev han dømt til Landsforvisning, men ved Høiesteret fik han for den ene Forseelse kun 14 Dages Fængsel paa Vand og Brød, og for den anden blev han frifunden for videre Tiltale, men maatte udrede Sagens Omkostninger. Hvorfor Dommen ved Høiesteret blev saa betydelig mildere, skyldtes Oplysninger, som kom frem under Sagen. Det kom nemlig frem, at Bogtrykker Hjelms Broder, Regjeringsadvokat Hjelm, havde faaet en Student, der var indsat i Slaveriet paa Akershus Fæstning, til at paatage sig Forfatterskabet til flere af National-

bladets Artikler, deriblandt den, som først gav Anledning til Sagsanlægget mod Bladet. Han blev da sat under Tiltale og baade ved Under- og Overretten dømt til Embedsfortabelse. Da det under Sagen blev oplyst, at han var Forfatter til den første af de Artikler, hvorfor hans Broder var dømt, blev der anlagt ny Sag mod ham herfor, og ved Underretten og senere ved Overretten dømtes han efter Trykkefriheds-Forordningen af 1799 til Landsforvisning. Saavidt gik dog ikke Høiesteret, der dømte ham til Kr. 2000 i Bøder. Denne Straf var dog i Kongens Øine ikke tilstrækkelig; uagtet Regjeringsadvokaten ikke efter Grundlovens Bogstav var af de Embedsmænd, som kunde afskediges, blev dog Hjelm uden Lov og Dom afsat. Stortinget bevilgede dog hans faste Gage Kr. 2016 i Pension, hvilken ogsaa af Kongen blev tagen tilfølge.

Trykkefrihedssagen mod Hjelm var ikke den eneste, som blev anlagt, men dog den, som vakte mest Opmærksomhed, og som bedst viste, under hvilke trange Vilkaar den norske Oppositionspresse arbeidede i de Aar, da Tilbageskridtets Strømninger gjorde sig gjældende paa de høie Steder.

Straffen, som ramte K. M. Falsens Angribere, skaffede dog ikke denne Folkegunst. Kongen blev ham derimod meget bevaagen; deres Anskuelser, før saa vidt forskjellige, faldt jo nu i alt væsentlig sammen. Hvilken høi Stjerne, han havde hos Karl Johan, kom ret for Dagen, da denne uden engang at ville høre Regjeringens Erklæring udnævnte ham til Generalprokurør. Generalprokurørembedet var et splinternyt; Meningen med det skulde være at se Embedsmændene paa Fingrene, da disses Embedsførsel paa ikke faa Steder nok var temmelig mislig. Dertil trængtes dog intet nyt Embede. Man antog derfor, at Styrelsens Mening med General-

prokurøren nærmest var at holde Øie med Embedsmændenes politiske Optræden, naar den ikke var Kongen og Regjeringen tilpas. Og at Falsen vilde lade sig bruge hertil, bragte Hadet til at flamme. „Aldrig er nogen Mand“, siger en samtidig, „bleven mere rasende forfulgt og tilhutlet i Taler og Skrift. Ikke en gaves der, som vilde forsvare ham eller kunde gjøre det uden Fare for, at Angrebet blev endnu hadskere. Der raadede en stiltiende Overenskomst om at gjøre Embedet saa forhadt, at naar han var forjaget, ingen skulde drifte sig til at modtage det.“ Vistnok var Falsen selv ikke uden Skyld for, at Angrebene blev saa nærgaaende og bitre; thi han satte haardt mod haardt, æggede istedenfor forsonede, men om han havde været ganske anderledes sindig og hensynsfuld, end han var, vilde han dog ikke have undgaaet sin Skjæbne, thi Generalprokurørembedet opfattedes af Embedsmændene som en Fornærmelse mod dem og han, som indehavde det, som en Forræder mod sin Fortid.

Det andet overordentlige Storting.
(11te September til 11te November 1822).

Sammenkaldelsen af det andet overordentlige Storting var foranlediget af Gjældsforholdet til Danmark. Med dette Land havde der i den allersidste Tid været drevet Underhandlinger. Det Kapitalafdrag, som var forfaldet 1ste Juli 1822, kunde ikke skaffes tilveie, og Underhandlingerne med Danmark dreiede sig om, hvorvidt ikke dette Land kunde være villigt til mod Nedsættelse af den hele Gjældssum at faa alt udbetalt paa en Gang. Statsraad Holst blev sendt ned til Kjøbenhavn for at drive Underhandlingerne herom. Den

danske Statsminister Rosenkrantz, der var født Normand, viste sig meget imødekommende. Han tilbød paa sin Regjerings Vegne et Afslag i den danske Fordring paa Norge, saaledes at vi istedetfor 2 100 000 Rdl., som vi skyldte, skulde slippe med 1 890 000 Rdl., naar disse blev betalte inden Udgangen af Febr. 1823. Afslaget fandt imidlertid Holst for lidet, da det ikke kunde opveie den høiere Rente, som maatte betales for et udenlandsk Statslaan; og uden at optage et saadant kunde der jo for os ikke være at tænke paa at udrede hele Gjælden til Danmark paa engang. Holst foreslog Summen nedsat til 1 600 000 Rdl.; dette fandt Rosenkrantz for lavt, men erklærede, at han havde Fuldmagt at gaa ned til 1 750 000 Rdl. Holst fastholdt sit Forslag og erklærede, at hvis det ikke blev modtaget, maatte han afbryde alle videre Underhandlinger. Rosenkrantz tøiede sig da til 1 700 000 Rdl., men det var ogsaa det yderste, og Holst slog til. Traktaten af 8de Novbr. 1822 kom istand, hvorved Norge skulde slippe med inden 6 Maaneder fra Datum at betale sidstnævnte Sum. Norges Kredit i Udlandet havde i de sidste Aar gaaet kjendelig frem; der manglede ikke paa Tilbud om Laan, men at antage noget af dem kunde der først være Tale om, naar Stortinget havde truffet sin Afgjørelse.

Da Traktaten med Danmark blev afsluttet, havde Stortinget allerede været en god Stund samlet. Det aabnedes nemlig 16de Septbr. 1822. Ved dets Sammentræden blev forelagt et kgl. Forslag af 28de Aug., der i Anledning af Underhandlingerne med Danmark gik ud paa, at Stortinget skulde samtykke i et af følgende tre Alternativer: 1) Banken forstrækker Regjeringen med et Laan paa 1 600 000 Rdl. Hamb. Bko., som var den Sum, man endnu paa den Tid tænkte at faa

Danmark til at gaa ind paa. 2) Banken forstrækker Regjeringen med et Laan paa 900 000 Rdl. Hamb. Bko. til Afbetaling under et paa de Afdrag, som forfalder i Aarene 1823, 1824 og 1825. 3) Banken forstrækker i hvert af de første tre paa hinanden følgende Aar med et Laan paa 300 000 Rdl. til Udbetalinger, som nødvendiggjøres i hvert af disse Aar. Skulde intet af disse Forslag finde Bifald, kunde man optage et udenlandsk Laan, som man mente at faa mod Tilbagebetaling i 30 eller 40 Aar. Ved et nyt kgl. Forslag af 5te Oktbr. meddeltes, det var Haab om, at den danske Regjering vilde slaa af paa sine Fordringer til 1 700 000 Rdl. Hamb. Bko. og foresloges, at der skulde optages et Laan paa to Millioner til at dække denne Udbetaling og det tidligere hos Hambro optagne Laan paa 300 000 Rdl. alt naturligvis under Betingelse af, at Stortinget samtykkede i paa denne Maade at afgjøre Mellemværendet med Danmark.

I Stortinget nedsattes en Komite for at drøfte Forslaget. Den bestod bl. an. af Statsraad Krohg som Formand, Generalprokurør Falsen, Statsraad Tank, Byfoged Falsen, Ingebret Knudssøn og Teis Lundegaard. I sin Indstilling, afgiven 19de Oktbr. tilraadede Komiteen at afløse Gjælden til Danmark ved en Gang for alle at betale 1 700 000 Rdl. Flertallet vilde ikke optage Laanet hos Banken bl. an., fordi dette stred mod Bankfundatsens udtrykkelige Ord, men foreslog et udenlandsk Laan, der skulde være stort nok til ogsaa at afgjøre den tidligere Gjæld til Hambro. Indstillingen behandledes i Stortinget 26de Oktbr., men da Meningerne her om Sagen var meget delte, besluttedes, at Komiteen skulde forfatte en ny Indstilling og deri tage Hensyn til de Forslag, som i Mødet var fremkomne.

Denne nye Indstilling var endnu ikke færdig, da Stortinget 29de Oktbr. af Kongen fik Meddelelse om, at Hambro havde tilbudt sig at yde et Laan paa Vilkaar, som var noksaa gunstige. Lidt senere gav han Meddelelse om Danmaks Villighed til at nedsætte sine Krav til 1 700 000 og opfordrede Stortinget til snarest muligt at tilkjendegive, om det vilde laane Bankens Sølvfond eller optage et Laan hos Hambro. Herom gjorde Komiteen Indstilling, og den blev et Par Dage efter, 6te Nvbr. (med 46 Stem. mod 28) vedtaget af Stortinget. Det overlod til Kongen at afgjøre Norges Gjæld til Danmark ved at optage et udenlandsk Statslaan paa de i Meddelelsen af 29de Oktbr. nævnte Vilkaar eller paa billigere, om saadanne kunne faaes. At det nye Statslaan skulde stiftes i Udlandet var ikke efter alles Sind; især Medlemmerne af den gamle Opposition, navnlig Flor og Young, vilde have et Banklaan; heri faldt deres Meninger sammen med Kongens, der helst ønskede, at Pengene til Afbetalingen af Danskegjælden skulde reises i Indlandet. Det vilde ikke Flertallet, og derimod udtalte sig navnlig Krohg, Jak. Aall, Falsen, Ingebret Knudssøn m. fl.

Da Stortinget havde truffet sin Afgjørelse, blev Laanet uopholdelig afsluttet. Handelshuset Hambro gik ind paa at betale Danmark 1 700 000 Rdl. mod af Norge at faa Forskrivning paa 2 100 000 Rdl. foruden de tidligere 300 000 Rdl., altsaa ialt 2 400 000 Rdl. Det Afslag, som Norge havde opnaaet hos Danmark gik altsaa i Hambros Lommer; hvad vi vandt, var den længere Afdragstid, med de deraf flydende mindre Udtællinger — og denne Fordel var ikke for lidet at regne, saa trykkende som Tiderne var. Men den Lethed, som Norge denne Gang havde havt for paa rime-

lige Vilkaar at opnaa Laan, godtgjorde, hvormeget den norske Statskredit var voxet.

At lette Trykket, som hvilte paa Landet, laa ellers Kongen ikke mindre end Oppositionen paa Hjerte. Et kgl. Forslag gik ud paa at tilstaa alle skattepligtige, som stod til Rest med sine Afgifter indtil Udgangen af 1821, Henstand i ti Aar mod at de deraf betalte 4 % Rente og aarlig udredede en Tiendel i Afdrag. Forslaget blev overgivet til en Komite med Amtmand Sibbern som Formand, men indstilledes til Forkastelse. Komiteen havde beregnet, at Skatterestanserne siden Udgangen af 1821 skulde være minskede fra Kr. 3 200 000, til Kr. 2 000 000 og paastod, at det ikke var de fattigere Landsdele, som især stod tilbage med Indbetalingen af sine Skatter; en Foranstaltning som den foreslaaede vilde derfor kun være at sy Puder under Armene paa dem, som bare af Ligegyldighed lod sine Skatter henstaa uafgjorte og vilde desuden lede til, at Oppebørselsbetjentene tog det endnu lunknere end før med at drive ind, hvad der stod ude. Komiteen foreslog dog tillige, at Stortinget skulde henvende sig til Kongen for at anmode om en passende Henstand for de enkelte Skatteydere, som kunde godtgjøre sin Uformuenhed.

Komiteens Indstilling behandledes i Tinget. Jak. Hoel fra Hedemarken og Statsraad Tank talte af al Magt for det kgl. Forslag, hele Oppositionen støttede det, men alle Anstrengelser var forgjæves; Komiteens Indstilling gik igjennem. Henvendelsen til Kongen blev vedtaget og overbragt denne. I sit Svar ytrede han Frygt for, at Komiteens Beregning over Nedgangen i Skatterestanserne ikke holdt Stik. Ved nærmere Undersøgelse viste det sig ogsaa, at hans Frygt var grundet;

Afdraget paa Restancerne beløb sig ikke til Kr. 1 200 000, men kun til Kr. 224 000.

At Trykket fremdeles var overordentligt stort, lod sig da ikke nægte. Det maatte derfor være tvingende Grunde, som bragte Stortinget til enstemmigt efter et kgl. Forslag at vedtage en Bevilgning til Opførelsen af et Slot i Kristiania. Bevilgningen var paa Kr. 600 000, og dette skulde endda kun være en beskeden Begyndelse.

Stortingets Forretninger havde været faa, og dets Virksomhed var nu til Ende. Det opløstes 16de Novbr. I sin Trontale fremkom Kongen med en Udtalelse om sin Tilfredshed med den Maade, hvorpaa Stortinget havde ført sine Forhandlinger, og den Aand, som havde raadet under disse.

Tilstande og Forhold i Tyveaarene.

Som Aarene gik, synes Vanskelighederne, hvormed den unge Stat havde at kjæmpe, at jevne sig. Trykket paa Næringsveiene begyndte at lettes. For Agerbruget faldt der vistnok daarlige Aar imellem; saaledes var der i 1825 Misvært over det hele Land og paa flere Steder stor Hungersnød men der var i det hele kjendelig Fremgang. Poteter, som man i Krigsaarene 1807—14 havde lært at sætte Pris paa, vandt stærk Udbredelse over det hele Land. Opdyrkning af Nyland var ogsaa betydelig. Fra 1819 til 1820 blev der opdyrket 32 000 Td. ny Agerjord (à 10 000 □ Alen). Dyrkningsmaaden og Husdyrstellet var det gamle. Dog viste der sig svage Tegn til Fremskridt. Disse skyldes Jak. Sverdrup. Han var først Overlærer paa Kongsberg, men overtog i 1812 Bestyrelsen af Jarlsberg Hovedgaard og oprettede i

Det kongelige Slot i Kristiania.

1825 den første Landbrugsskole paa Sem ved Horten. Her virkede han i 10 Aar. I denne Tid fik mangfoldige Landmænd af ham Uddannelse og bidrog rundt om i Bygderne at vække Sands for et bedre Jordbrug. Af vort Lands andre Næringsveie tog Trælasthandelen sig op, da Priserne fra 1823 blev bedre. For Bergværksdriften tog det paa at lysne. Fiskerierne gav i det hele godt Udbytte, ogsaa Skibsfarten var i Fremgang; men at faa Dampskibe ind i Ruterne holdt haardt; et privat Forsøg, som i 1823 blev gjort, førte ikke til noget. Først i 1826 fik man et Dampskib at se paa vore Fjorde; det var „Konstitutionen"; strax efter kom „Prinds Karl". Byerne, som havde noget Skibsfart og navnlig udførte Fisk, var i stærk Opkomst. Saaledes baade Bergen, Stavanger og de romsdalske Byer; Arendal hørte til Landets mest velstaaende Byer. De fleste andre stod dog stille eller var i Tilbagegang; det gjaldt baade Kristiania og Trondhjem, Drammen og Kongsberg, Tønsberg og Larvik. At der dog i det store seet var Fremgang, tyder Tilvæxten i Folkemængden paa. Folkemængden var i 1815 918 000 Mennesker, men i 1824 regnedes den til 1 070 000, en Forøgelse siden 1816 af mere end 14 for hvert Tusinde, medens der mellem de to Folketællinger i 1801 og 1815 kun var en Væxt af 2½ for hvert Tusinde.

Fremgangen sporedes dog langtfra saa kjendelig, at den udelukkede al Misnøie i Befolkningen. Paa enkelte Steder rørte den sig stærkt, navnlig i Gudbrandsdalen og nogle Præstegjæld i søndre Trondhjems Amt. I 1825 efter den mislykkede Høst kom det endog til Udbrud. Den halvt forrykte Bonde Ingebrigt Belle opviglede Befolkningen i Lesja, og fremkaldte et Opløb. Dette blev dog dæmpet, og Ophavs-

manden og et Par af hans Hjælpere blev satte fast. Med Fremgangen i Velstand var ogsaa Sandsen for det offentlige Liv i Tiltagende; de politiske Spørgsmaal fremkaldte livlig Drøftelse. Et Tegn herpaa er den raske Vægt, som Pressen skjød. I 1824 saa ikke mindre end tre nye Blade Lyset Et af disse, „Tilskueren", maa regnes som Regjeringsblad. Det knæsatte de kongelige Grundlovsforslag, støttedes af Statholderen og havde til Medarbeidere flere høie Embedsmænd, deriblandt Kr. Mag. Falsen. Han traadte i Skranken for Grundlovsforslagene og værgede dem med Næb og Klør, men med overmaade liden Udsigt til at kunne drive dem igjennem. Thi Tiden var aldeles ikke stemt for Forslag, der vilde indskrænke vor Frihed, den var i det hele mod alle Forandringer i Grundloven. Et Standpunkt i Overensstemmelse dermed indtog de to andre nye Blade: „Patrioten" og „Patrouillen", hvoraf det sidste fik et langt Liv og en stor Indflydelse. Redaktøren var Ludvig Mariboe. Denne var Jøde af Fødsel, født i Kjøbenhavn 1781, men gik sytten Aar gammel over til Kristendommen og kom i 1805 til Norge. Her oprettede han senere et eget Handelshus tjente mange Penge, men gav ogsaa mange ud, thi han elskede med Varme sit nye Fædreland, og for dettes Vel sparede han hverken sin Kraft eller sin Pung. I 1809 oprettede han bl. an. et Frikorps Artilleri, hvis Chef han var og blev i 1813 til Løn derfor Kaptein i Hæren. De uheldige Aar før Foreningen gav hans Formue et Knæk, og i 1816 maatte han standse med sin Handelsforretning. Han flyttede Aaret efter til Stockholm og blev Adjutant hos Kongen. I Aaret 1822 tog han Afsked fra Krigstjenesten og vendte tilbage til Norge. 2 Aar efter stod han i Spidsen for Norges

vigtigste Oppositionsblad og ledede dette med en Dygtighed og i en Tone, der skaffede det stor Tilslutning. Regjeringen saa derimod ikke blidt til det, det blev endogsaa nægtet Portonedsættelse, men tiltrods for betydelig Fordyrelse, som dette havde til Følge, holdt Bladet sig og vandt Udbredelse. — Af ældre Blade maa nævnes „Morgenbladet“, som begyndte at udkomme 1819.

At Meningsudvexlingen om Dagens Spørgsmaal blev saa livligt, skyldtes navnlig de kongelige Grundlovsforslag. Disse vakte en Bevægelse, som bragte Udtalelser frem. Bladene indeholdt stadig Artikler derom, og dermed syslede ogsaa en hel Del politiske Smaaskrifter, der i Aarene 1823 og 24 saa Lyset.

Det fjerde ordentlige Storting (2den Febr. — 9 Aug. 1824.)

Under den stærke Meningsudvexling om de politiske Spørgsmaal, som var oppe, foregik Valgene til det fjerde ordentlige Storting. Flertallet af de valgte var Embedsmænd og Kjøbmænd; af Bønder var der valgt langt færre end i 1821; fra hele 6 Amter fremmødte der ikke en eneste Bonde. Dette behøvede dog ikke at tyde paa nogen Stemning for de kongelige Grundlovsforslag; thi mellem Embedsmænderne fandtes der ligesaa bestemte og dygtigere Modstandere derimod som mellem Bønderne. Af disse, som dennegang blev valgte, kan mærkes Ole Svanø, og Ole Haakenstad. Oppositionen fra 1821 var det gaaet tilbage med; de Mænd af den, som havde repræsenteret Kristiania, Kristianssand og Stavanger, var blevne ombyttede med andre. Drammen valgte de gamle; men Valget blev paa Grund af stedfundne Uregelmæssigheder kasseret; ved Omvalget stemte saaledes Flor „af de ædleste Motiver“, som

han senere erklærede, paa sig selv; ogsaa andre Uregelmæssigheder fandt Sted, og Omvalget blev kasseret. Byen fik i 1824 derfor ingen Repræsentation paa Stortinget. Af ældre Repræsentanter, som mødte paa dette, kan mærkes Amtm. Sibbern, Statsraad Krohg, Ingebret Knudssøn, Professor G. Sverdrup, Provst Deinboll, Grev Wedel Jarlsberg, ref. Kap. Schultz, Assessor Hornemann. Af nyvalgte kan nævnes Professor Ludv. Stoud Platou, Provst Schytte og Sorenskriver Sem.

Den 9de Febr. aabnedes Stortinget af Grev Sandels, og Dagen efter valgtes Medlemmer af Lagtinget. Næsten alle de valgte var Embedsmænd. Der blev denne Gang opnævnt faste Komiteer, 13 ialt, hvis Medlemmer udtoges af en Valgkomite. Den vigtigste af alle var denne Gang Konstitutionskomiteen, som bestod af følgende Medlemmer: Statsraad Krohg, Sorenskriver Ing. Knudssøn, Prof. Sverdrup, Grev Wedel og Assessor Hornemann. Kongen gjorde alt for at faa sine Forslag vedtagne. Han brugte endogsaa Trusler. I et Brev til Grev Sandels, som denne saa viste Konstitutionskomiteens Medlemmer, der atter omtalte Indholdet af det for andre, skrev han: „Den Fart, hvori den norske Grundlov blev udarbeidet, gjør de Feil, som kan have indsneget sig i den, meget undskyldelige. Den gode Tro, hvormed den blev modtagen, under Betingelse af, at den skulde være i Overensstemmelse med den svenske Grundlov, maa ikke udslettes af hæderlige Nordmænds Erindring, og disse hæderlige Nordmænd maa ikke tvinge Kongen til at udtale de haarde Ord: „Jeg vil“. Jeg skal gjøre alt, hvad der staar i min Magt for at undgaa at udtale det; men jeg kunde visselig en Smule før eller en Smule senere blive tvungen til at gjøre det“.

Faren for en Indblanding af Stormagterne blev ogsaa fremholdt, og han mindede om de „altfor friske Exempler" paa en saadan Indblanding. I et senere Brev erklærede Kongen, at hvis Stortinget ikke tilstod ham det absolute Veto ved Lovforslag, vilde det blive opløst, og han nyttede Leiligheden til atter at udmale Farerne, som truede fra Magternes Side, hvis han ikke fik sin Vilje. Ingen lod sig dog skræmme. Hos Mænd med Mands Mod gjør Trusler gjerne den modsatte Virkning af den, de tilsigter, og Komiteen indstillede efter 2½ Maaneds Arbeide enstemmig alle de foreliggende Grundlovsforslag til Forkastelse. Med Hensyn til Forslaget at tilstaa Kongen absolut Veto ved almindelige Lovbeslutninger erkjendte den vel, at „det i Almindelighed var et for konstitutionelle Monarkier anvendeligt Princip", men at for Norges vedkommende, hvor Kongen efter § 17 allerede var tillagt Ret til at give og ophæve Anordninger, der vedkommer Handel, Told, Næringsveie og Politi og skulde gjælde til næste Storting, vilde Indførelsen af det absolute Veto forrykke „den Ligevægt mellem de konstitutionelle Magters Deltagelse i Lovgivningen". Kongen vilde derved faa langt større Del i Lovgivningen end f. Ex. Regjeringen i England, Frankrige og Nederlandene, ligesom han allerede med Hensyn til den udøvende Magt var tildelt større Rettigheder end f. Ex. Regenten i England og Nederlandene. Naar dertil kom Retten til at slutte Forbund og Traktater og Styrelsen af Kommunesagerne, maatte Kongen siges at have faaet fuldstændigt Vederlag for de Rettigheder, han havde tabt ved det udsættende Veto i Lovbeslutninger. Ogsaa Foreningen med Sverige blev anført mod Grundlovsforandringen, da Forslag til en Lov, som var gavnlig for Norge,

kunde nægtes Sanktion, fordi den kunde tænkes at være til Skade for Sverige. Som Forslaget om absolut Veto saaledes lod Komiteen sin Forkastelse af de øvrige kongelige Grundlovsforslag ledsage af en Begrundelse, som dog ikke her skal nærmere dvæles ved. Som det gik det kongelige Grundlovsforslag, saaledes gik det alle. I Anledning af Falsens Forslag om særskilte Valg til Lagtinget, ytrede Komiteen med Hensyn til den foreslaaede Indskrænkning af Bøndernes Valgbarhed, at den vilde svække Tilliden og Enigheden mellem de forskjellige Borgerklasser, indsnevre Adgangen for de forskjellige Interesser til at gjøre sig gjældende paa Stortinget og letteligt fremkalde Valg af et uforholdmæssigt stort Antal Embedsmænd. Mest Stemning synes det at være for Falsens Forslag om Statsraadernes Adgang til Stortingets Forhandlinger. Komiteen indrømmede, at Fordelene derved var „ligesaa mange som vigtige". Naar den alligevel ikke vilde indstille Forslaget til Vedtagelse, var det hovedsagelig, fordi den var i Tvil om, hvorvidt den større Indflydelse, som Statsraadet da antagelig vilde faa, var i Samklang med Grundlovens Aand. Indstillet til Forkastelse blev ogsaa det kongelige Forslag om Oprettelsen af en ny Adel som stridende mod „Nationens Stilling og Vilkaar". Ligesaa blev det kongelige Forslag til Forandring i Rigsrettens Sammensætning forkastet, da det indskrænkede Stortingets Indflydelse paa de Sager, som bragtes frem i Retten.

Den 22de og 24de Mai blev Komiteens Indstillinger tagne under Behandling i Stortinget. Man ventede sig et interessant Ordskifte, Galleriet var derfor fuldt. Forventningerne blev dog skuffede. Der kom nogle Bemærkninger fra Tønsbergs Holmestrands Repræsentant, Eidsvoldsmanden Karl

Stoltenberg, der erklærede, at han ikke var aldeles enig i de Forudsætninger, hvorpaa Indstillingerne var byggede, idet der var gjort Kongemagten for store Indrømmelser, Svar derpaa fra Komiteens Formand Krohg, der forklarede, at man kunde stemme for Forslagenes Forkastelse uden derfor at ansees for at være enig i ethvert Punkt af Komiteens Indstilling. Om Sagen selv var der megen Strid, og de kongelige og alle Grundlovsforslag blev samtlige enstemmig forkastede. I en Adresse til Kongen, som den 29de Mai for lukkede Døre blev vedtaget, gjordes Rede for de Grunde, som havde bestemt Stortinget ved Forkastelsen af de kongelige Forslag.

Nederlaget for Kongen var knusende; men Karl Johan vilde dog ikke lade Sagen falde. Han overdrog Statsraad Holst, der opholdt sig ved Statsraadsafdelingen i Stockholm, at reise til Kristiania for der at undersøge, hvorledes man skulde vinde Stemningen for en fornyet Fremsættelse af de kongelige Grundlovsforslag. Naar ikke andet kunde være, var han villig til for Indrømmelser paa andre Punkter at tilkjøbe sig det absolutte Veto ved Lovbeslutninger — saa stor Vægt lagde han paa dette. Holst forhandlede derom med Sverdrup, Grev Wedel, Krohg og Ingebr. Knudssøn, og disse to sidste gav ogsaa forskjellige Betænkninger derom. De var villige til at arbeide for det absolutte Veto ved Lovbeslutninger, mod at Norge fik større Indflydelse paa de udenrigske Sager, der skulde undergives en unionel Ansvarlighed og i Tilfælde en unionel Rigsret; desuden skulde der oprettes en Rigskomite, valgt af Stortinget, til at være en stadig Repræsentation for dettes Ønsker og til at veilede og bistaa den udøvende Magt med sine Raad. Da Karl Johan af Statsraad Holst blev forebragt disse Krav, hørte han rolig efter, indtil det sidste

Punkt, Rigskomiteen, blev nævnt. Da brød han af: „Det er jo laant fra den spanske Kortes-Konstitution", raabte han, „derpaa kan jeg aldeles ikke indlade mig".

Han fremsatte nyt Grundlovsforslag til Indførelse af absolut Veto ved Lovbeslutninger; for at naturalisere en fremmed som norsk Borger skulde der ogsaa udkræves Kongens Sanktion. Endelig blev der foreslaaet Forandring i de Grundlovsbestemmelser, som gjaldt for Vicekongedømmet. Disse Grundlovsforslág forelaa til Behandling for Stortinget i 1827.

Stortinget i 1824 vil være uforglemmeligt for den Maade, hvorpaa det værnede om Grundloven og Friheden. Men det fortjener ogsaa at mindes for den lovgivende Virksomhed, det udfoldede. Af størst Betydning i den Henseende var Løsningen af Striden om et Stiftebrev (Fundats) for Universitetet. Spørgsmaalet derom havde længe været svævende. To Gange (i 1815 og 18) havde Stortinget vedtaget et Stiftebrev for vor videnskabelige Høiskole, og begge Gange var det nægtet Sanktion. I 1821 blev med Beslutningen i 1818 ligelydende Lovforslag vedtaget; men heller ikke denne Gang kunde man opnaa Kongens Tilslutning. Karl Johan var især imod en Paragraf, der fastsatte, at Universitetet skulde bære Navn af Fredriks. En Indretning som det, mente han, maatte ikke kaldes efter en udenlandsk Fyrste. Nordmændene derimod troede at skylde den danske Konge, at Universitetet bar hans Navn, der ved Grundlæggelsen af det havde opfyldt et længe næret Folkeønske. Det var derfor at forudse, at Stortinget i 1824 vilde for tredie Gang vedtage den tidligere Beslutning og saaledes i Kraft af Grundlovens § 79 drive Sagen igjennem.

Dette indsaa ogsaa Regjeringen, og den fik travlt med at afvende den Ydmygelse, som truede Kongemagten. Der

blev da inden dens Midte udarbeidet et nyt Forslag til en Universitetsfundats, som i det væsentlige stemte med Stortingets. Uden at indtage nogen særskilt Bestemmelse om, at Universitetet skulde kaldes efter Kong Fredrik, nævnte man det dog i Lovens Overskrift efter ham. Baade Komiteen, Odelstinget og Lagtinget kom Kongemagten imøde. Man lod sig nøie med, at Navnet „det kongelige Fredriks Universitet" stod i Overskriften og ogsaa blev indsat i Lovens første §, og vedtog derpaa med enkelte Ændringer det kgl. Forslag. Paa denne Maade sparede man Kongemagten for en Ydmygelse og fik endda sin Vilje frem.

En hel Del andre Love blev ogsaa vedtagne paa dette Storting og sanktionerede. Her skal kun nævnes Loven om Forligelsesvæsenet (af 20/7 1824), en Lov om Maal og Vægt, og Veiloven, som ordnede det norske Veivæsen. En tilsvarende Skydslov blev ogsaa vedtagen.

Det er allerede nævnt at Stortinget i 1821 godkjendte de adelige Ætters Ret til at faa Godtgjørelse for Tab af Forrettigheder, som de led ved Adelsloven. De fleste adelige Familier, — paa dette Storting blev der i det hele 14 erkjendte som saadanne, — havde imidlertid intet Tab at tale om; Spørgsmaalet om Godtgjørelse blev derfor uløst, og Sagen døde hen.

Slap Statskassen her med Udtællinger, blev den ikke skaanet, da der ved Budgettets Behandling fremkom Forslag om at forhøie Kongens og Kronprindsens Lønninger. Disse havde tidligere været regulerede til Udbetaling i Sedler, og nu foreslog man — og deri bestod Forhøielsen — at udbetale disse med samme Beløb i Sølv. Da Sverige havde forhøiet Lønningerne fandt Komiteen, som havde Sagen til Behandling, at Norge i denne Henseende ikke maatte staa tilbage for

Broderriget. Den tilføiede, at da Stortinget havde vist, at intet, selv ikke en elsket Konges Ønsker, kom i Betragtning, naar det gjaldt Bevarelsen af Grundloven, skulde det nu nytte Leiligheden til at lægge for Dagen sin og det norske Folks Kjærlighed for Kongehuset. I Møde for lukkede Døre blev Indstillingen for Kongelønnens vedkommende vedtaget med 45 mod 27 St. og derpaa for Kronprindsens enstemmig. Dette var ikke de eneste Udtællinger til Kongehuset. Da Kronprindsen havde sat sig i umaadelige Udgifter paa en Udenlandsreise, han i 1822 foretog, og paa hvilken han var bleven forlovet med Prindsesse Josefine, Datter af Prinds Eugen, Hertug af Leuchtenberg, gik Stortinget enstemmigt ind paa at udrede Norges Andel i disse Udgifter med næsten en kvart Million Kroner (60 000 Sølvspecier).

En saadan Flothed vilde et Par Aar før været umuligt; man vilde ikke have kunnet opdrive Pengene. Nu gik det paa en Maade an, da Statskassen var i en efter Omstændighederne god Forfatning; der var endogsaa et ikke lidet Overskud. Og Bevilgninger af disse Summer, som var Landet saa temmelig uvedkommende, viser, hvor hensynsfuldt Stortinget søgte at imødekomme Kongemagtens Ønsker, naar det uden at krænke Friheden paa nogen mulig Maade gik an; men dets Hensynsfuldhed mod Kongen blev rigtignok Hensynsløshed mod Folket, der maatte punge ud. Skatteyderne fik dog ogsaa en Lettelse, da Overskudet i Statskassen satte Stortinget istand til at nedsætte Land- og Kjøbstadskatten med Kr. 280 000.

Af mærkelige Beslutninger maa nævnes Vedtagelsen af et Gagereglement for de civile Embedsmænd. Blandt nye Gager, som blev bevilgede, var Generalprokurørens. Saa

libet man end yndede dette Embede, var Gagekomiteen hensynsfuld nok til ikke ligefrem at foreslaa Bevilgningen nægtet, men indstillede paa, at man i en Adresse til Kongen skulde anmode om, at Embedet ved indtrædende Ledighed maatte blive ophævet. Med samme Hensynsfuldhed vedtog Stortinget mod en Stemme Indstillingen og forfattede en Adresse i Overensstemmelse dermed. Men med en Hensynsløshed, der stod i skjærende Modsigelse til Stortingets Optræden, stillede Karl Johan sig skarpt afvisende til Nationalforsamlingens Ønske. Embedet blev staaende, skjøndt Falsen, træt af det Had, som fulgte med hans Stilling, gik af. Han blev Stiftamtmand i Bergen efter Christie og i 1827 Justitiarius i Høiesteret, i hvilken Stilling han døde allerede i 1830.

Hvor egenmægtigt Kongemagten optraadte i enkelte Tilfælde, kom for Dagen ved Regjeringsprotokollernes Gjennemgaaelse. Det blev oplyst, at Statsraadernes Gage, som af Stortinget i 1821 var ansat til Kr. 11 440, i 1822 af Kongen i aabenbar Strid med det foregaaende Aars Stortingsbeslutning blev øget til Kr. 12 000. Da imidlertid det nu forsamlede Storting var gaaet ind paa at forhøie Gagerne til Kr. 12 000, fandt Odelstinget, at det kunde undgaa at skride ind, hvad ogsaa Komiteen havde tilraadet. Ogsaa en anden Sag, som Komiteen trak frem, viser, hvor ugenert Kongemagten omgik Stortingsbeslutninger. I 1821 havde Stortinget for en Del Embeder bevilget lavere Gager, end Kongen havde foreslaaet. Hvad gjør saa denne? Hvad han ikke faar, det tager han, idet han af det saakaldte Gratifikationsfond giver Indehaverne af hine Embeder aarlig Tillæg til deres Gager, saa disse naar den Størrelse, som han havde forslaaet, men Stortinget ikke gaaet ind paa. Ko-

miteen mente i den Anledning med Rette, at hvis man fortolkede „Grundlovens § 75 Litr. i derhen, at Stortinget vel havde Ret til at gjøre Forandringer, men uden at disse derfor behøvede at tages tilfølge, da bortfortolkede man al Mening og sund Sands af Loven". Alligevel var den godmodig nok til ikke at foreslaa Indankelse af Sagen for Rigsretten, men derimod, at Stortinget udtrykkelig skulde knytte til Bevilgningen af Gratialer den Betingelse, at de ikke blev brugte „til Udredelse af saadanne Udgifter, som Stortinget i Medhold § 75 Litr. i har bestemt ei at burde finde Sted". Komiteens Indstilling blev af Odelstinget bifaldt.

Skarpere optraadte Komiteen eller rettere dens Flertal ved Behandlingen af en anden Sag. Den vedkom et kgl. Forslag til en Mellemrigs-Trykkefrihedslov, der i 1821 enstemmigt var forkastet af Stortinget. Det havde derhos i en Adresse udtalt sig om Grunden, hvorfor det havde forkastet Forslaget; men heraf tog Kongen Anledning til at afgive en Resolution og i den at udtale, at de ældre Love om Trykkefriheden (Forordningen af 27de Septbr. 1799) ved denne Adresse var erklærede for fremdeles at gjælde, og at Kongen sluttede sig til denne Fortolkning. Komiteen fandt, at Statsraadet ikke burde have Ret til en saadan aabenbar Mistydning af Stortingets Adresse og den foreslog, at Statsminister Anker og Statsraaderne Collet og Fasting skulde tiltales for Rigsret. Odelstinget vilde dog ikke gaa med paa Rigsret; det nøiede sig med at udtale sin Misbilligelse af Statsraadernes Forhold i denne Sag, og dermed trak Skyen over.

Stortinget i 1824 havde været kortere samlet end de tidligere. Den 9de August opløstes det af Kronprinds Oscar, der siden Februar havde været Norges Vicekonge. Hans

Udnævnelse dertil blev berørt af Stortingets Præsident, Statsraad Krohg, da han besvarede Trontalen; han saa i den et Bevis paa Kongens landsfaderlige Opmærksomhed for det norske Folks Vel. Det saarende for Selvstændighedsfølelsen i Vicekongedømmet faldt det ham sikkert ikke ind med en Tanke; man taalte jo det, som værre var, en svensk Mand som Statholder. Sammensætningen af Regjeringen undergik en Forandring, idet Treschow 1825 gik af som Statsraad. Kirkedepartementet overtoges af Statsraad Diriks, og til ny Statsraad udnævntes den dygtige Statssekretær J. H. Vogt, f. 1784. Hans selvstændige Optræden var ikke efter Kongens Sind; kun 2 Aar efter sin Udnævnelse blev han sat ind i Kommissionen til Udarbeidelse af en Kriminallov, og først 8 Aar efter indtraadte han igjen i sit Embede som Statsraad.

Overenskomster med Sverige og andre Magter.

Handel og Sjøfart med andre Lande var hemmede af Baand, der hindrede den frie Udvikling. Skulde disse Næringsveie tage Opsving, maatte Baandene løsnes. Først og fremst gjaldt det at ordne Mellemrigsforholdene. I dette Øiemed blev der nedsat en Unionskomite paa 10 Medlemmer, 5 for hvert Rige. Mellem de norske Medlemmer var Grev Wedel og Statsraaderne Motzfeldt og Fasting. Baade Ordfører og Sekretær var hele Tiden svenske Mænd, saa den unionelle Lighed blev, som almindelig dengang, kun daarlig varetaget. Komiteen begyndte sine Arbeider 26de Marts 1825 og sluttede dem allerede 20de April. Mellem de norske Medlemmer havde Grev Wedel mest at sige og næst ham Motzfeldt, der dog ikke kunde følge denne i hans Forfægtelse af toldfri Transport af det ene Lands Varer over Grændsen til

det andet. Medens Striden dreiede sig herom, kom Motzfeldt op til Grev Wedel, hos hvem et af de svenske Medlemmer, Fåhræus, var. Motzfeldt bemærkede til denne: „Hvad synes De vel om en saadan Halstarrighed? Det er tydeligt, at Grev Wedel selv skal blive den, som lider mest ved fri Indførsel af Tilvirkningen fra de svenske Jernværker, da han for største Del er Eier af de norske Jernværker, som ligger nærmest Rigsgrændsen. Med temmelig Sikkerhed kan hans Tab beregnes til mindst Kr. 20 000 om Aaret". Dertil svarede Grev Wedel: „Men hvis Grundsætningen, som jeg tror, er rigtig og i sine Virkninger kan antages at blive gavnlig for de forenede Riger, da faar jeg finde mig deri." Hans Mening blev ogsaa Komiteens og fik Kongens Godkjendelse. Mellemrigsloven udkom i Norge som provisorisk (foreløbig) Anordning den 24de Mai 1825 og blev paa Stortinget i 1827 antaget som Lov. Loven betegnede for sin Tid et stort Fremskridt i Retning af at fremme Samfærdselen og Handelsforbindelsen mellem de forenede Riger; begge Landes Skibe blev saaledes stillede paa lige Fod, og Afsætningen af den indenlandske Tilvirkning i det andet Rige lettet.

En Overenskomst kom ogsaa istand med Danmark. Norge var efter Foreningen med Sverige blevet det mindst begunstigede Land paa det danske Marked, saa norske Skibe og Varer betalte i Danmark 50 % mere i Skibs- og Vareudgifter end de priviligerede Folk. Hvor vanskeligt det under saadanne Omstændigheder maatte være at hamle op med disse, siger sig selv. I flere Aar havde det ogsaa været arbeidet paa at ordne disse Forhold paa en bedre Maade, og Arbeidet var ikke forgjæves; den 2den Novbr. 1826 afsluttedes en Handels- og Skibsfartstraktat mellem de forenede Riger og Danmark.

En lignende afsluttedes ogsaa 14de Marts 1827 med Preussen, der gik ind paa at nedsætte Havneafgiften for norske og svenske Skibe. Aaret i Forveien var man ogsaa kommet overens med England. Her var den høie Trælasttold et Gjerde for den norske Handel. Ved en Traktat af 18de Marts 1826 blev norske og svenske Skibe ligestillede med britiske i Landets egne og dets Koloniers Havne med Undtagelse af Ostindien.

En Overenskomst, som dog ikke dreiede sig om Handel og Skibsfart, blev afsluttet med Rusland. Grændseforholdet til Rusland havde i lang Tid været svævende og givet Anledning til Tvistigheder. Siden 1613 havde det været Skik, at den norske Foged hvert Aar reiste til den russiske Bojar i Kola for at kræve Skatten af „Nordfjeldet". Denne blev ham altid nægtet, og i 1816 sluttede Fogden med at reise. I 1823 klagede den russiske Regjering over Overgreb, som Garnisonen paa Vardøhus skulde have gjort sig skyldig i, men Undersøgelsen viste, at Klagen var ugrundet. I 1825 blev der foretaget en ordentlig Grændseopgang, og ved en Traktat i Petersburg det følgende Aar blev det bestemt, at Fællesdistrikterne skulde deles saaledes, at Norge beholdt en Trediedel og Rusland Resten. Russerne var imidlertid ikke fornøiede med denne Ordning; de vilde have en større Part.

Forholdet til Udlandet betegner sig i disse Aar ikke blot ved det fredelige Arbeide for en friere Handelsforbindelse med Landet; der var ogsaa Rivninger, som let kunde være blevne til noget meget alvorligt. I Sverige havde Regjeringen med Handelshuse som Mellemmænd ladet sælge endel, tildels gamle Krigsskibe til de spanske Kolonier, der var i Opstand med Moderlandet. Men da den spanske Sendemand i Stockholm

fik Nys om Handelen, nedlagde han Indsigelse mod, at de oprørske Kolonier paa denne Maade ydedes Bistand, og gjorde Paastand paa, at Handelen maatte gaa tilbage. Den russiske Sendemand støttede ham, og Karl Johan erklærede sig da villig til at lade Handelen gaa tilbage, naar Spanien paatog sig at udrede den Skadebod, der i Tilfælde af, at Kjøbet gik om igjen, skulde udredes af vedkommende Handelshus. Men en saadan Skadebod nægtede baade Spanien og Rusland at give og truede med, at hvis de Skibe, der var solgte, seilede af, vilde det ansees som en Krænkelse af Folkeretten. Skjøndt Karl Johan havde stor Lyst til desuagtet at lade Handelen gaa for sig, bøiede han sig dog tilsidst for sine Statsraaders indtrængende Forestillinger, og Skibshandelen gik tilbage. Stormagterne var tilfredse; Faren for Ufred var drevet over, men Afgjørelsen af dette Mellemværende havde været en stor Ydmygelse for Karl Johan.

Det femte ordentlige Storting (1ste Febr. — til 13de Aug. 1827.)

Den Maade, hvorpaa Karl Johan stillede sig til Festligholdelsen af syttende Mai, viser, hvor seigt han holdt fast ved Forestillinger, han engang havde faaet. Han havde sat sig i Hovedet, at Høitideligholdelsen af syttende Mai skrev sig fra et danskfindet Partis Rænker, og det var umuligt at faa ham bort derfra. Han maatte derfor komme til at opfatte Festligholdelse af Frihedsdagen som noget, der var i høieste Grad utilladeligt og et Stykke paa Vei henimod Høiforræderi. Syttende Mai var ikke tidligere bleven almindelig feiret. Først i 1824 tænkte man paa at udmærke Dagen ved en Fest. Stortingsmændene vilde komme sammen for at høitideligholde

Frihedsdagen. En festlig Sammenkomst paatænktes ogsaa i Klubben „Enigheden". Men da Stortingsmændene erfarede, at Kongen var uvillig stemt mod en Syttendemaifest, var de saa føielige, at de opgav sin Hensigt; og Gildet i „Enigheden" lykkedes det Generalprokurøren at faa forpurret. Forpurret fik man dog ikke Studenternes Fest paa Landstedet „Sorgenfri", ligesaalidt en lignende paa et andet Landsted „Punschebollen". Dette var nok til at vække Karl Johans Vrede. Et Par Militære, som havde været med i „Punschebollen", skal han endogsaa have villet sætte af eller ialfald straffe ved at standse deres Forfremmelse. Han afstod dog derfra, men hans Uvilje mod syttende Mai blev uformildet. Den kom navnlig frem, da han i 1826 fik vide, at der paatænktes at feire vor Frihedsdag. Han paalagde da Grev Sandels at skaffe sig Kundskab om, hvilke Embedsmænd der deltog i Festen; disse skulde da straffes med aldrig at blive indstillede til noget Embede; og de, som kunde afsættes, skulde øieblikkelig faa sin Afsked. Alligevel blev Dagen feiret, ikke alene i Kristiania, men i Bergen, Trondhjem og flere af de mindre Byer. Grev Sandels var dog klog nok til i sine Indberetninger derom til Kongen at gjøre disse Fester saa betydningsløse og uskyldige som muligt, og det lykkedes ham for denne Gang at forebygge ethvert Udbrud af Kongens Vrede.

Saaledes som Karl Johans politiske Opfatning traadte frem, var det for Almenheden dengang umuligt andet end at nære Mistanke om hans Hensigter. Disse kunde ikke opfattes anderledes end som rettede mod Forfatning og Frihed. Frygten derfor paatrykte Valgene til det femte ordentlige Storting sit Præg. Valgbevægelsen var udover Landet stærk, og ikke mindst i Hovedstaden. Der valgtes de to Pro-

fessorer Hersleb og Stenbuch, Børskommissær Kraft og Kjøb=mand Hestye. Den sidste skal have hørt til Statholderens Omgangskreds og ansaaes at hælde til Regjeringens Synsmaader; de andre, især Kraft, sluttede sig nærmest til Oppositionen. Over hele Landet var mellem de valgte Embedsstanden stærkest repræsenteret; mellem 79 valgte Medlemmer var 40 Embedsmænd. Af disse kan mærkes de tidligere Statsraader Rosenkrantz og Krohg, Amtmændene Collett, Weidemann og Hagerup, Assessor Hornemann, Provst Schytte og Pastor Schultz. Grev Wedel og Jernværkseier Aall var ogsaa blevne valgte. Det samme var Tilfældet med Teis Lundegaard, Svanø og Ole Haakenstad. Af Mænd, der for første Gang mødte paa Stortinget, maa nævnes Artillerikaptein Herman Foss, f. 1790, fra Bergen og res. Kap. Hans Riddervold, f. 1795, fra Fredriksstad. Store Forhaabninger fulgte dem til Tinget, og de kom ogsaa begge der til at spille en fremragende Rolle. De var mellem Oppositionens mest fremtrædende Mænd. Det var i det hele et Særkjende, at Oppositionen dannedes væsentligst af Embedsstanden, der skjøndt afhængig af Kongen, dog tro mod sin Overbevisning havde Mandsmod nok til at træde i Spidsen for Modstanden mod ham.

Kongen aabnede for første Gang selv Stortinget Mandagen den 12te Febr. Talen, hvormed dette skeede, var beregnet paa at berolige Stemningen, og i samme Øiemed besluttede han noget efter at tilbagekalde de Grundlovsforslag, som han i 1824 havde fremsat. Disse kom saaledes ikke under Behandling paa dette Storting, men Meningen var dog ikke at opgive dem; derfor fremsattes de paany for at behandles paa Stortinget i 1830, der muligens kunde være villigere til at

Herman Foss.

H. Riddervold.

gaa ind paa dem. Kongens Tilbagekaldelse af Forslagene virkede derfor i det hele ikke meget forsonende.

At Oppositionen slet ikke var betænkt paa i sin Optræden at tage særligt Hensyn til Kongen, viste Stemmegivningen over Forslaget om at bevilge Midler til Fortsættelse af det paabegyndte Slot. Til Opførelsen deraf var der, som nævnt, i 1822, bevilget Kr. 600 000; men tvertimod Stortingets Mening og til Trods for de vanskelige Pengeforhold blev Arbeidet anlagt saa storartet, at i 1826 var medgaaet hele Beløbet paa Kr. 120 000 nær bare til at indkjøbe Grunden, planere Tomten, opføre Grundvolden og skaffe Bygningsvirke tilveie. Det kgl. Forslag gik ud paa en Bevilgning af yderligere Kr. 1 088 000, som dog kun vilde bringe Bygningen under Tag; for at faa den fuldt færdig trængtes endda Kr. 912 000. Til at begrunde en saa betydelig Udgift anføres i Forslaget bl. a.: „Nordmændenes billige Ønske at forskaffe den kongelige Familie en passende Bolig". Men Nordmændenes Ønske gik nok ikke i Retning af til et saadant Øiemed at bevilge saadanne Summer. Oppositionen, der navnlig kom frem i „Patrouillen", tog stærkt fat i det kgl. Forslag. Det fik heller ikke Komiteens Tilslutning, der ikke vilde bevilge noget til Fortsættelse af Arbeidet i det kommende 3 Aar og kun en mindre Sum til Vedligeholdelse af, hvad der allerede var udført. Og Stortinget gik endnu videre end Komiteen. Med 42 St. mod 36 nægtede det at bevilge nogetsomhelst til Fortsættelse af Arbeidet, og et Forslag om at bevilge Kr. 40 000 aarlig til Anskaffelse af Bygningsvirke og Vedligeholdelse af det allerede udførte, stødte ogsaa paa Modstand. Sorenskriver Borchsenius udtalte saaledes, at hvis Regjeringen først fik Kr. 40 000, vil den nok sørge for at forøge Summen; ogsaa Provst

Schytte var imod, idet han henviste til de daarlige Tider. Enden blev, at heller ikke dette Mellemforslag gik igjennem.

Det kgl. Forslags Skjæbne var et ydmygende Nederlag for Regjeringen, der havde taget saa lidet Hensyn til, hvad det norske Folk kunde bære. Og Kongen saa i Tingets Beslutning et Forsøg paa at komme Kongemagten tillivs ved at afslaa en Bevilgning til et Foretagende, som maatte ansees nødvendigt i en monarkisk Stat. Hans Følelser var derfor alt andet end blide mod Stortinget. Blidere blev de heller ikke, da Stortinget paa et kgl. Forslag om at bevilge Løn til Kronprindsens Søn Karl, der kun var et Aar gammel, svarede et enstemmigt nei.

I et andet Bevilgningsspørgsmaal gjaldt det for Stortinget at hævde dets ubeskaarne Bevilgningsmyndighed. Spørgsmaalet om Statholderens Lønning havde længe været svævende. I 1818 havde Stortinget bestemt, at hans Løn skulde ved indtrædende Ledighed fra Kr. 64 000 nedsættes til Kr. 48 000. Dertil tog Kongen aldeles intet Hensyn. I 1824, da Kronprindsen var Vicekonge og Embedet saaledes ikke besat, besluttede Stortinget paany at nedsætte Lønningen til Kr. 48 000; men da Grev Sandels atter udnævntes til Statholder, blev hans Gage den samme som før. Nu, i 1827, indstillede Gage- og Pensionskomiteen paa, at Lønningen skulde være Kr. 48 000 med Kr. 16 000 i personligt Tillæg for Sandels, saalænge han var Statholder. 8de Juni kom Sagen for i Stortinget. Flere Talere, deriblandt endog Schultz og Riddervold, betegnede Stortingets Ret til at revidere og nedsætte andre end midlertidige Gager som tvilsom. Da Kongen, efter hans Optræden at dømme, nægtede, at Tinget havde denne Ret, vilde disse Talere, at

Forsamlingen i en Henvendelse til Kongen skulde forklare, hvorfor den vilde have Statholderlønningen nedsat; derved kunde den vise, at den ikke vilde tilrive sig en Ret, der var omtvistet, eller udsætte sig for det ydmygende i at fatte Beslutninger, der ikke blev taget Hensyn til. Andre Talere, saaledes Foss, Borchsenius, hævdede en anden Opfatning. De gjorde gjældende, at de tidligere Beslutninger om Fastsættelse af Lønnen til Kr. 48 000 maatte træde i Kraft, hvis ikke Stortinget vilde udsætte sig for Skinnet af at opgive sin grundlovmæssige Ret til at raade over Statens Penge og for de Følger, som en saadan Fremgangsmaade kunde drage efter sig. Flere af Talerne fandt ogsaa, at en Lønning af Kr. 48 000 var for høi og vilde have den end yderligere nedsat. Ved Stemmegivningen viste det sig, at den Mening, der hævdede Stortingets fulde, ubeskaarne Raadighed over Statens Midler, gik af med Seiren. Enstemmigt blev Statholderens Lønning, saalænge Sandels sad i Embedet, sat til Kr. 48 000, og naar han gik af, til Kr. 32 000. Mod denne yderligere Nedsættelse stemte 8, men kun 3 var for Komiteens Indstilling om et personligt Lønstillæg for Grev Sandels. En tilsvarende Nedsættelse foretoges med Lønningen for den norske Statsminister i Stockholm; derimod fik Statsraaderne Lov til at beholde, hvad de havde havt. For end skarpere at sikre Stortingets Raadighed over Statens Midler vedtoges mod kun 2 St. følgende Forslag: „Ved at meddele den norske Regjering og Statsrevisionen de tagne Beslutninger, gjøres opmærksom paa det Ansvar, som maatte opstaa med Hensyn til de Summer, der efter den norske Regjerings Foranstaltning mod de foregaaende Stortings Beslutninger er udbetalte."

Kongen gav imidlertid Svar paa Tiltale. Han satte sig

som Opgave saa meget som muligt at indsnævre Stortingets Rettigheder. Skjøndt derfor Regjeringen havde indstillet paa Nedsættelse af Statholderens og Statsministerens Lønninger, udtalte Kongen, „at han ikke fandt det tjenligt at afgive nogen Bestemmelse i denne Henseende"; i Overensstemmelse med Regjeringens Indstilling vilde han ikke tage Stortingets Beslutning til Følge om at sløife Gagen for Direktør Stenstrup eller dens Forhøielse af Gagen for de 2 Postembedsmænd; han udtalte, at Stortinget her var gaaet ud over de Rettigheder, som Grundlovens § 75 i havde tillagt det, og paalagde Regjeringen „med al mulig Opmærksomhed at vaage over den af høistsamme naadigst sanktionerede Grundlovs bogstavelige Jagttagelse." Stortinget, der fik disse kgl. Resolutioner for sent til at kunne behandle dem, nøiedes med at vedlægge dem Protokollen med Forbehold af, at det næste Storting kunde tage dem „under tilbørlig Overveielse".

Saa trykket som den økonomiske Stilling og saa dyb som Mistilliden til Regjeringen var, er det ikke at undres over, at Stortinget ved Behandlingen af de kgl. Forslag til Bevilgningen knappede af, hvor det paa nogen Maade kunde. Det gik især ud over de militære Budgetter. Men ogsaa til de diplomatiske Sager vilde det nødig bevilge over det strengt nødvendige. Da det derfor blev foreslaaet, at Norges Bidrag til Ministerkassen skulde forhøies til Kr. 160 000, saa fandt Komiteen, at Kr. 140 000 kunde være nok, og Stortinget, at den gamle Bevilgning, Kr. 100 000, var fuldt tilstrækkelig. Man havde i altfor friskt Minde det Udbytte, som Bodøsagen havde vist, man havde af disse Penge; man glemte sikkert heller ikke, at ikke en eneste Nordmand fandtes værdig til at være Repræsentant for de forenede Riger

i Udlandet. Med Hensyn til Behandlingen af de diplomatiske Sagers Behandling besluttede man at henstille til Stortinget at sørge for at skaffe den norske Statsminister Adgang til at deltage i Behandlingen af Rigets udenlandske Sager og Norges Konge „en særskilt diplomatisk Repræsentation i Udlandet". Den sidste Tanke fandt ikke Stortingets Tilslutning; derimod vedtoges det enstemmig at bringe Spørgsmaalet om den norske Regjerings Indflydelse paa Behandlingen af de diplomatiske Sager paa Bane i en Adresse til Kongen i Anledning af de Traktater, som var Stortinget forelagte. Til at granske disse Traktater nedsatte Stortinget en Komite; men dette Skridt, saa rimeligt det end var, vakte Karl Johans store Vrede. Han paalagde Statholderen at meddele hans Opfatning til Medlemmer af Stortinget, at hvis dette fremkom med Kritik i Anledning af de sluttede Traktater, vilde han for Fremtiden ikke forelægge disse for Forsamlingen; Stortinget havde ikke andet at gjøre end gjennemse Traktaterne og takke for, hvad der ved dem var opnaaet. Stortinget lod sig dog ikke skræmme fra at hævde sin Indflydelse paa et saa vigtigt Statsomraade som Afslutning af Traktater, og Komiteen forfattede en Indstilling, som i meget maadeholdne Udtryk henstillede til Stortinget at indgaa til Kongen med en Adresse, hvori der fremsattes Ønsket om, at han vilde tilstede sine Raadgivere „og andre med Norges særskilte Tarv nøie bekjendte Mænd" at tage Del i Behandlingen af diplomatiske Sager og Afslutning af Traktater. Indstillingen gik enstemmigt igjennem, og en Adresse blev i Overensstemmelse dermed vedtagen — ogsaa enstemmigt, men Kongens Svar derpaa var en bestemt og i sin Form stødende Afvisning. Saaledes havde Kongen kastet Handsken til Stortinget og lagt for Dagen, at han ikke i dette

for Selvstændighedsfølelsen saa vigtige Punkt vilde imødekomme dets Ønsker, hvor rimelige de end var, og hvor beskedent de end fremførtes. Det Forhold, hvori Kongen stillede sig til Forslag sigtende til at gjennemføre Rigets Selvstændighed, medvirkede til, at Stortinget paa Grund af Tidsforholdene forkastede et Forslag om Flaget, som Bergraad Petersen fremsatte. Gaaende ud fra, at da Grundlovens Bestemmelse om Norges Flag ikke var gjennemført, foreslog han, at Stortinget i en Adresse til Kongen skulde fremsætte fuldstændig Forklaring over, hvad der navnlig med Hensyn til Underhandlinger med Sjørøverstaterne for Norges vedkommende maatte iagttages tilligemed Paavisning af, hvilke Midler bedst førte til Opnaaelsen af det besigtede Øiemed.

Den Spænding i Sindene, som Forholdet til Kongen affødte, var ikke til Baade for Tingets Lovgiverarbeide, der manglede den Ro, hvorunder det bedst fremmes. Flere Lovforslag blev dog vedtagne. Et af de vigtigste var Loven om Almueskolevæsenet paa Landet, som afmærker et Fremskridt i Arbeidet for Folkeoplysning. Under Forhandlingerne derom gjorde Prof. Stenbuch sig bemærket ved en Ytring, at Skoleholderne, som dengang kun havde nogle faa Kroner om Aaret i Løn, „maatte være at faa langt billigere". Et Lovforslag, der gik ud paa at bringe Haandværkslovgivningen i Overensstemmelse med Grundloven, blev vedtagen af Stortinget, men ikke sanktioneret af Kongen. Den samme Medfart led en ny Bergværkslov, en Brændevinslov o. fl. Derimod blev en Beslutning om Grundlæggelse af en ny Kjøbstad ved Mjøsen, Lillehammer, sanktioneret. Vedtagelse af Mellemrigsloven er før nævnt.

Den Sag, som haardest strammede Forholdet mellem Stortinget og Kongen, var Rigsretsagen mod Statsraad Collett. Protokolkomiteen, hvori sad Mænd som Præsterne Schultz og Riddervold, Sorenskriver Budtz og Bergraad Petersen, havde afgivet en Indstilling, der fremkom med de stærkeste Anker mod Regjeringen. Den havde undladt at gjøre kraftige Forestillinger mod de Resolutioner, hvorved Kongen havde tilsidesat Stortingsbeslutningerne om Statholderens og Statsministerens Lønninger, og en saadan Undladelse var en Overtrædelse af Grundloven; et Brud paa denne var det ogsaa, at de havde forelagt Kongen til Godkjendelse (Approbation) de Beslutninger, Stortinget havde fattet om de midlertidige Gage- og Pensionslister samt indstillet til ham at fatte Bestemmelser, der stod i Strid med Stortingets Gagebeslutninger. En Overtrædelse af Grundloven var ogsaa Overskridelserne. Over hvad der paa Budgettet i 1814 var bevilget, var der tilstaaet Gratialer, udtællet Penge til offentlige Bygninger — ialt hele Kr. 688 000, og til Indkjøb af Dampskibe — til et Beløb af Kr. 172 000. Overtrædelse af Grundloven var endelig ogsaa Udfærdigelsen af tre provisoriske Anordninger, der ikke stemmede med Grundlovens § 17, da de enten helt eller delvis maatte regnes for at stride mod gjældende Love. Komiteen indstillede derfor paa, at enten alle Regjeringens Medlemmer eller Chefen for Finantsdepartementet, Statsraad Collett, skulde sættes under Tiltale for Rigsretten. Det første Alternativ blev forkastet, det sidste blev vedtaget og mod kun 8 St.

Da Kongen fik Underretning om Odelstingets Beslutning, blev han rasende. I et Brev til Statholderen kalder han de Medlemmer af Odelstinget, som havde været med paa

Beslutningen, „Oprørsstiftere" og meddeler, at han allerede havde paabudt Stortingets øieblikkelige Opløsning. Et Brev til Statsraad Collett aander af den samme Sindsstemning. Han kaldte Rigsretnedsættelsen en „afskyelig Inkvisition", og han siger, at han heller vil leve mellem Nordamerikas Vilde end underkaste sig den. Og da Statsraadsafdelingen i Stockholm, hvis Mening han indhentede, i en skriftlig Erklæring fremholdt, at Odelstinget ved Rigsretnedsættelsen ikke var gaaet udenfor Grændserne af sin Myndighed, lod han dem hente til sig, oplæste et Svar paa Erklæringen, som han efter Statsraad Holst's Optegnelser ledsagede med mundtlige Bemærkninger, der ingenlunde var venlige. Af det svenske Statsraads Medlemmer var der dem, som gjorde sit for at opægge Kongen end yderligere mod Stortinget — som vilde, at „Kongen skulde gaa paa med Ild og Sværd."

Stortinget blev opløst, men da det for at formilde Kongen var saa høfligt at skikke Sendemænd til Stockholm for at lykønske Kongen i Anledning af hans Sønnesøns Prinds Gustavs Fødsel, omtalte han i sit Svar til den Stortinget paa en Maade, der navnlig ved en saadan Leilighed var meget utilbørlig. De norske Statsraader havde gjort sit yderste for at faa Kongen til at bruge mindre skarpe Udtryk; enkelte Udtryk fik de ændret, men Tonen i det hele blev dog den samme. Ogsaa i sin Optræden overfor Sendemændene viste han, hvor vred han var, og hvor lidet han var istand til at beherske sine Følelser. Han henvendte ikke et eneste Ord til nogen af Sendemændene. Disse fjernede sig, men de norske og svenske Statsraader, som blev tilbage, kom i heftig Trætte om det forefaldne. De norske beklagede sig over den Modtagelse, som Sendefærden havde faaet, medens

de svenske fandt, at det var Løn som forskyldt, og udtalte sig med stor Bitterhed om Stortinget. Holst, en af de to norske Statsraader, som var tilstede, gjorde gjældende, at naar Stortinget ikke i alle Dele havde opfyldt Kongens Ønsker, saa var dette Hs. Maj.'s egen Skyld, som ikke vilde vise Tinget den Opmærksomhed under dets Samvær at tage Bolig i Kristiania; under lignende Omstændigheder gad han vide, hvorledes det vilde gaa en svensk Rigsdag. Da de derpaa kom ind paa Bodøsagen, blev de saa høimælte, at Kongen, der befandt sig i et tilstødende Værelse, blev opmærksom.

Efter Stortingets Opløsning sammentraadte Rigsretten. Den frifandt Collett for Anklagen at have nægtet at udbetale Pensioner, som Stortinget havde bevilget, ligesom ogsaa for Udfærdigelsen af de provisoriske Anordninger, medens Sagen for det tredie Punkts vedkommende blev afvist som for tidlig anlagt, forinden Regnskaberne var gjennemseede og opgjorte.

Den Sky var altsaa dreven over, men nu dukkede en ny op, fulgt af en Storm, der hvirvlede Sandels af Statholdertaburetten. Hermed hang det saaledes sammen. Sandels, der fandt Kongens Modstand af Festligholdelsen af 17de Mai meningsløs, bad Kongen at afstaa derfra og fik et Svar, som han opfattede som et Samtykke til hans Anmodning. Statholderen meddelte da Stortingets Medlemmer, at Kongen ikke længere havde noget imod, at man feirede 17de Mai. Den blev da ogsaa høitideligholdt ved forskjellige festlige Sammenkomster. Stortinget havde en Festmiddag med stor Høitidelighed. Da Kongen hørte herom, blev han meget vred. Han nægtede at have givet sit Samtykke, og det blev ikke alene Nordmændene og Stortinget, som hans Vrede gik ud over, men ogsaa Sandels, som han mente holdt med Nord-

mændene. Misnøien med denne bragte dog ikke Kongen til endnu at fjerne ham fra hans Post. Men saa kom Draaben, der bragte Bægeret til at flyde over.

Den 4de Novbr. samme Aar opførte et svensk Skuespillerselskab paa Kristiania Theater et Stykke, kaldet „Fredsfesten", som forherligede Foreningen mellem Norge og Sverige. Stykket var jammerligt, og ved Opførelsen var der nogle faa, som peb det ud, skjøndt de fleste klappede. Men da Forestillingen sluttede, var alle med paa at raabe Hurra „for Kongen og Tvillingriget" som for at vise, at det ikke var Uvilje mod Sverige, der havde fremkaldt Pibningen, men det elendige Skuespil. Imidlertid var det dem, som paastod, at Pibningen var en Meningsytring mod Sverige og Foreningen, og Statholderens Sekretær gav, høilig forarget, Beretning derom til Stockholm. Her fik Kongen det at høre og kom i Fyr og Flamme. Han indbildte sig, at Kristiania, om ikke hele Norge, var i Oprør og vilde kuldkaste Foreningen. Sandels kom i stor Unaade, fordi han ikke havde underrettet Kongen om Optøierne, og Chefen for Justitsdepartementet, Holst, i endnu større, fordi han, skjøndt anmodet af Statholderens Adjutant, ikke havde foretaget noget i Anledning af Sagen. Han blev i nærgaaende Udtryk paalagt at gjøre Rede for sit Forhold, og Regjeringen blev paa det strengeste opfordret gjennem en Kommission at lade Sagen nøie undersøge og afgive Beretning. Der kom dog intet ud af det hele; man fik dog opsporet, at en Fuldmægtig i Departementet havde været mellem Piberne, og uagtet alt, som Regjeringen anførte til hans Undskyldning, blev han dog uden Naade og Barmhjertighed afskediget fra sit Embede. Statsraad Holst fandt, at den Behandling, han havde lidt, ikke tillod ham at blive staaende i sin høie Stil-

ling; han søgte Afsked. Kongen var imidlertid bleven blid igjen og vilde ikke tilstaa ham den. Sandels derimod blev ikke længere anseet som den rette Mand som Statholder; den Afsked, han søgte, blev derfor indvilget.

Grev Platen bliver Statholder.

Samme Dag, som Grev Sandels fik Afsked som Statholder, udnævntes Admiral Grev Baltzar von Platen til hans Efterfølger. Endnu engang — og det blev ikke den sidste — skulde vi døie Ydmygelsen at faa en Statholder, og endnu engang, som dog var den sidste, at faa en svensk Mand i Spidsen for Regjeringen. Grev Platen var en af Foreningens ældste Venner, i Sverige kjendt som en særdeles dygtig Mand og med en Vilje af Jern. Denne sidste Egenskab, hans Fasthed, gjorde ham i Kongens Øine især skikket til at indtage den Stilling, han var udkaaret til. Grev Sandels havde, mente Kongen, ladet sig paavirke af sine norske Omgivelser. Grev Platen derimod vilde være som Klippen i Brændingen, den rette Mand paa det rette Sted. At hans politiske Overbevisning gik i Retning af en nøiere Forbindelse mellem Norge og Sverige, kunde vistnok heller ikke andet end anbefale ham i Kongens Øine; Nordmændene derimod maatte af samme Grund hilse hans Udnævnelse med alt andet end Glæde. De havde en sterk Mistanke om, at naar netop han blev sendt til os, kunde Meningen ikke være anden end at kuldkaste Landets Selvstændighed.

Samme Dag, som Platen blev udnævnt til Statholder, tilkjendegav Kongen, at han agtede at sammenkalde et overordentligt Storting for med dette at forhandle og faa et

Opgjør istand i den Tvist, som var mellen Statsmagterne, og for hvis Skyld Statsraad Collett var anklaget. Disse Grunde var dog ingenlunde tilstrækkelige til at retfærdiggjøre et saa opsigtsvækkende Skridt som Sammenkaldelsen af et overordentligt Storting, og Statsraadet i Kristiania, hvortil senere Statsraadsafdelingen i Stockholm sluttede sig, fremholdt med Styrke og „hensynsfuld Frimodighed", hvor uberettiget et saadant Skridt vilde være, og hvor uenigt det var med Kongen i Opfatningen af disse Spørgsmaal. Det fremholdt overfor Kongen, at Statsraadernes Ansvarlighed var en af Grundpillerne i en fri Forfatning, og at Odelstingets Ret til at beslutte Tiltale mod en af Kongens Raadgivere var ifølge Grundloven uomtvistelig. Noget Opgjør mellem Statsmagterne kunde ikke ventes af det overordentlige Storting, thi det vilde sikkert ikke indrømme sin Feiltagelse, og selv om dette utænkelige skulde ske, var en saadan Erklæring ikke bindende for et efterfølgende Storting. Men hvor indtrængende Statsraadet end fraraadede Sammenkaldelsen, lod Kongen sig dog ikke rokke fra sit Forsæt; det blev besluttet, som han var noget nær alene om at ønske.

Grev Platen havde han dog med sig. Men dennes Kjendskab til norske Forhold var meget overfladisk, og han saa paa dem som en svensk, hvad der i dette Tilfælde vilde sige med Fordomme. Hvad man i Norge hørte om ham efter hans Udnævnelse til Statholder, var ikke egnet til at stemme Sindene gunstigt for ham. Ved en Afskedsfest, som blev given for ham i Linkøping, holdt han en Tale, som efter Gjengivelsen i Byens Avis maatte bringe Folk til at tro, at der i Norge raadede en fiendtlig Stemning mod Sverige, og at han nu gik bid for at omstemme Sindene og i fornødent Fald svinge

Sværdet. Dette paastod han, at han ikke havde sagt, men da han ikke var til at formaa at fremkomme med nogen Gjendrivelse af de ham tillagte Udtalelser, var det umuligt for Almenheden at tro andet, end at de virkelig var hans. Dette gik ogsaa den svenske Presse ud fra og tog af Platens Tale Anledning til allehaande Udfald og Anfald paa Nordmændene. Den norske Presse tog til Gjenmæle og gjorde det paa en findig Maade, men kunde dog ikke lade være at omtale alt, som kunde tyde paa, at disse Angreb var vel seede paa høieste Steder, og at de svenske Blade, som talte Norges Sag, blev Gjenstand for Forfølgelse ovenfra. At Stemningen mod Sverige under disse Omstændigheder maatte blive alt andet end velvillig, siger sig selv, og at Statholderen, som antoges at dele det svenske Folks Følelser for Norge, maatte blive det modsatte af populær, er ligesaa indlysende. Man følte sig overbevist om, at han kom hertil for at lægge vort Fædreland under Sverige.

Hans Indtrædelse i Statsraadet gjorde heller intet godt Indtryk. Han blev af Statssekretæren modtaget og indført i Statsraadet, men ved Mødets Slutning spurgte han, om det ikke var Skik, at alle Regjeringens Medlemmer modtog Statholderen i Forværelset første Gang, han tog Sæde i Statsraadet. Statsraad Collett maatte da minde ham om, at den norske Regjering, som repræsenterede under Kongens Fravær den kgl. Myndighed, modtog paa den forlangte Maade ingen uden Kongen og den kgl. Familie. En større almindelig Misnøie vakte han ved sin Rundskrivelse af 26de Marts 1828, som han uden at have samraadet med Statsraadet lod udgaa til alle Overøvrigheder. Heri gav han en Fremstilling af Begivenhederne i 1814, der var affattet helt og

holdent fra et svensk Standpunkt, og som bare af den Grund maatte støde Nordmændene. I Rundskrivelsen blev sagt, at den nationale Festdag enten skulde være den 4de Novbr. eller 20de Oktbr., da Stortinget besluttede begge Rigers Forening eller Forløberen for denne, den 24de August. Derimod burde begge Folk glemme den 17de Mai.

Det tredie overordentlige Storting. (16de April til 14de Juni 1828) 17de Mai Strid.

Det overordentlige Storting mødte i Kristiania den 16de April og aabnedes den 21de af Statholderen. Faa Dage efter kom Kongen, og den 1ste Mai gjorde Stortinget ham sin Opvartning. Ved denne Leilighed redegjorde han kun for de almindelige Grunde for Stortingets Sammenkaldelse, men et Par Dage efter udtalte han for Stortingets og dets Afdelingers Præsidenter og Vicepræsidenter, som var opkaldte til ham, hvad der i denne Tid stærkest glødede i hans Hjerte. Det var Festligholdelsen af 17de Mai, det Punkt, man ogsaa paa Forhaand var mest spændt paa at høre om. At feire 17de Mai, bruste det frem, var en Fornærmelse mod Foreningen og en Forhaanelse af Grundloven af 4de Novbr., den eneste, som han og Sverige kunde godkjende. Det var hans bestemte Vilje ikke at give Lov til nogen Festligholdelse af denne Dag, hvilket han bad de tilstedeværende at meddele sine Kollegaer. De forsamlede Præsidenter maatte i Mødet med Kongen faa det stærkeste Indtryk af, hvilken Vægt Kongen lagde paa, at hans Ønske blev opfyldt, og hvilke Fortrædeligheder, om ikke Farer, man udsatte sig for ved at sætte sig imod det. Ikke nøiet hermed lod Kongen udgaa en Kundgjørelse til det norske Folk, hvori han udtalte sin Vilje, at

den 17de Mai, den i hans Tanker saa sørgelige Dag, ikke maatte høitideligholdes. Denne Kundgjørelse blev ogsaa tilstillet Stortinget. Dette besluttede derfor enstemmigt ikke at høitideligholde Dagen og underrettede Kongen derom i en Adresse. Men denne vilde Kongen kun modtage paa det Vilkaar, at den ikke overleveredes før efter 17de Mai for derved at vise, at Undladelsen af at feire Dagen skeede ikke af Hensyn til Stortingets Tilkjendegivelse, men for at imødekomme en Viljeudtalelse af Kongen.

En saadan Optræden smagte af Selvherskeren. Og man fik et Indtryk af russiske Tilstande ved den Maade, hvorpaa man gik frem mod dem, som ikke kunde dy sig. Studenterne havde man, skjøndt det holdt meget haardt, faaet fra at feire Dagen; privat blev den dog ihukommet af endel, som drak Skaaler og sang Fædrelandssange. Men disse blev Dagen efter indkaldte paa Politikammeret og underkastet Forhør, der dog ikke, som godt og vel var, førte til Tiltale. Endnu mere betegnende er et andet Træk, som fortælles fra disse Dage. Gjennem et aabentstaaende Vindu havde nogle Disciple paa Latinskolen raabt: Leve 17de Mai, netop som nogle af Kongens Tjenere gik forbi. Der blev Staak. Disiplene blev tagne i Forhør, hvorunder ikke mindre Folk end Kirkedepartementets Chef, Stiftamtmanden, Biskopen og Kommandanten paa Akershus var tilstede. Som i Kristiania, saa gik ogsaa udenfor den 17de Mai hen i Stilhed. Kun i Bergen og Kristianssund gjorde man lidt Stas af Dagen, og i Trondhjem havde man gjort Tilstelninger til at feire den. Da indtraf en kongelig Kurer med Forbudet mod at høitideligholde den, men Tronderne vilde ikke opgive sit Forsæt, selv ikke, da Politimesteren oplæste den kongelige Kundgjørelse, og

først da han meddelte et Brev fra Bankdirektør Oxholm, en af Byens Storthingsmænd, hvori han fraraadede alle Festligheder, opgav man at udføre sit Forehavende.

Det var under de forhaandenværende Omstændigheder vistnok det klogeste at gjøre, hvad Stortinget bekvemmede sig til. Den modsatte Fremgangsmaade kunde let have draget uberegnelige Følger efter sig. Karl Johan vilde ikke have veget tilbage for et Forfatningsbrud. Fra paalidelig Kilde ved man, at i Tilfælde af, at Tinget havde feiret Frihedsdagen, vilde Karl Johan have opløst det og erklæret, at han var gjenindtraadt i de Rettigheder, som Kielerfreden skulde have skjænket ham. Stortinget skulde da forelægges en ny Forfatning, beregnet paa at sætte Skranker for „den demokratiske Forvildelse". Der laa allerede Befalinger færdige til flere af de svenske Grændseregimenter om at holde sig marschfærdige og til Værftschefen i Gøteborg om at have i Orden en Pontonbro for Overgangen over Svinesund.

Det overordentlige Storting fik af Kongen forelagt tre Lovforslag, et til en Ansvarlighedslov for Statsraadets, Høiesterets og Stortingets Medlemmer, et til en Valglov og et til en Værnepligtslov. Da de to første blev overbragte Odelstinget, fremkaldte Repræsentanten for Fredriksstad, Pastor Riddervold, et længere Ordskifte. Han mente, at Love af denne Natur ikke kunde være Gjenstand for et overordentligt Stortings Forhandlinger, og skjøndt han ikke i nærværende Tilfælde vilde have dem afskaarne fra Behandling, vilde han dog have tilføiet Protokollen, at Odelstinget ved at oversende Lovforslagene til en Komite ikke dermed vilde erkjende, at de overensstemmende med Grundlovens § 69 nødvendig

skulde kræve Afgjørelse paa et overordentligt Storting. Han fremsatte derom Forslag. Dette blev bekjæmpet af andre, navnlig af Kaptein Foss, som fremholdt, at Riddervolds Opfatning ingen Støtte havde i Grundloven; mente man, at det var ubetimeligt at indkalde et overordentligt Storting, fik man drage vedkommende Statsraad, som ikke havde protesteret derimod, til Ansvar, hvorimod man var nødt til at tage de af Kongen forelagte Sager under Behandling. Riddervolds Forslag blev forkastet mod 19 St. Valgkomiteen opnævnte en Komite til at behandle Ansvarlighedsloven; den bestod bl. a. af Sorenskr. Borchsenius, Amtm. Hagerup, Statsraad Krohg og Prof. Stenbuch. Ogsaa til Behandling af Valgloven blev nedsat en Komite, der bl. a. bestod af Sorenskriverne Budtz og Rambech og Præsterne Riddervold og Schultz. Det kgl. Forslag til Værnepligtsloven fremkom først langt ude i Tingtiden, og den Komite, som da blev opnævnt, bestod bl. a. af Præsident Arentz, Amtm. Heidmand, Jernværkseier Løvenskiold og Teis Lundegaard. Først kom Valgloven under Drøftelse. Der var indhentet Oplysninger nærmest om, hvordan Mandstalslisterne var førte og om Fremgangsmaaden ved Valg- og Distriktsforsamlinger. Det viste sig, at der gik mange Misligheder i Svang. Man havde saaledes ikke faste Regler at gaa efter, og Mandtalslisterne førtes og opbevaredes saa godt som allesteds uden Tilsyn. Man førte Mandtallet flere Steder bare paa løse Ark, der siden sammenheftedes, sjelden havde man en Protokol; i et Præstegjæld var der „ingen skriftlige Forretninger". Det kgl. Forslag blev i Hovedsagen tiltraadt af Komiteens Flertal, dog ikke enstemmigt; Riddervold, til hvem Svanø sluttede sig, fandt, at den Del af Loven, som vedkom Valg- og Distriktsforsamlinger, var

stridende mod Grundloven; denne burde indeholde alle „Bestemmelser om Maaden, hvorpaa Statsmagterne skulde fremstaa“, og Endringer deri burde ske ved Vedtagelse af Grundlovsforslag. Han foreslog, at Loven burde sendes til en Komite, der skulde udskille Kapitlet og Valg- og Distriktsforsamlinger fra det øvrige Lovudkast. Det fik han dog mange mod sig paa, baade Foss, Budtz og Assessor Hornemann, og støttedes kun af et Par Gaardbrugere, men ved Afstemningen var hans Forslag alligevel paa et hængende Haar nær gaaet igjennem; der manglede kun en eneste Stemme. Lovens enkelte Paragrafer blev derpaa gjennemgaaede, og det gik strygende. De første 26 blev saa godt som enstemmigt vedtagne, som Komiteen havde indstillet, og kun § 27, der satte Amtmanden paa Landet og Magistraten i Kjøbstæderne til at „lede“ Distriktsforsamlingens Forhandlinger, fik en Endring, saa disse Embedsmænd kun skulde „besørge Distriktsforsamlingens Forhandlinger Protokollen tilførte og blev forbudte, ikke blot, som Komiteen vilde det, at „deltage i Valgmændenes Beslutninger og Kjendelser“, men ogsaa i deres „Overveielser“. De øvrige Paragrafer blev saa godt som urørte; Lagtinget, som derpaa fik Lovforslaget til Drøftelse, gjorde ingen Endringer, og Kongen, til hvem det oversendtes, gav det sin Sanktion.

Saa glat gik ikke Ansvarlighedsloven. Komiteen indstillede paa Vedtagelse af det kgl. Forslag, hvorfra den dog afveg i flere Punkter. Saaledes i dettes Bestemmelse, at der for at sætte nogen under Tiltale for Rigsret krævedes et Flertal af to Trediedele af Odelstingets Medlemmer; Komiteen indstillede paa simpelt Flertal. Istedetfor det kgl. Forslags Udtryk: „Grundlovens udtrykkelige og tydelige Forskrifter“ sattes bare „Grundloven“ uden videre Tillæg; en

Ændring, der saa ganske uskyldig ud, men rørte ved et Tvistspørgsmaal af stort Omfang mellem Stortinget og Kongen. Denne havde flere Gange med Styrke gjort gjældende, at Grundloven som andre Love ikke tilstedede nogen anden Fortolkning end den bogstavelige, og han vilde ingen anden vide af. Naar Komiteen ændrede dette Udtryk, lagde den derfor for Dagen, at den ikke godkjendte den bogstavelige Fortolkning af Grundloven, men vilde, at denne skulde, som ethvert skriftligt Dokument, opfattes efter sin Aand, d. e. efter de Grundsætninger, den var bygget paa, den Grundtanke, som gik igjennem den. Man maatte frygte for, at Stortinget, hvis det sluttede sig til Komiteen, og Kongemagten, hvis den strengt fastholdt sine Synsmaader, her vilde tørne sammen.

Et Parti i Odelstinget, som ikke ønskede Loven, var alligevel for Vedtagelse af Komiteens Flertalsindstilling, da det mente sig sikkert paa, at Lovforslaget i den Skikkelse ikke vilde blive sanktioneret; et andet Parti, hvis Ordførere var Schultz og Foss, vilde have Loven henlagt som det bedste Middel til at klare alle Skjær og Vanskeligheder; en tredie Gruppe, hvortil Mænd som Hornemann og Riddervold sluttede sig, ønskede Loven, naar den bare ikke godkjendte Karl Johans Paastand om den bogstavelige Lovfortolkning. En fjerde Gruppe, de kongeligsindede, samlede sig om det kgl. Forslag, men uden Udsigt til at seire, da det kun tællede nogle ganske faa Medlemmer. Saa delt som Stemningen var overfor Loven, var det let at forudsige, at der vilde komme Kamp. Den kom da ogsaa.

Da Indstillingen skulde behandles (16de Juni), fremsatte Schultz Forslag om Henlæggelse og støttede det ved at henvise til Lovens Vigtighed, der krævede en Overveielse, som

den aldeles ikke havde faaet. Hans virkelige Grund var imidlertid den, at hverken det kgl. Forslag eller Komiteen havde nogen Bestemmelse om Straf for Overtrædelse af Grundlovens § 17 (Udgivelse af provisoriske Anordninger stridende mod Grundloven), og han ligesom Komiteen ikke vovede at indsætte det manglende for ikke at ophidse Kongen. Mod Schultz optraadte Stenbuch, der fandt Udsættelsen unyttig, men derimod gavnligt at behandle Loven, ligesom det var uden Fare, da den sikkert ikke vilde blive sanktioneret. Dette blev ogsaa fremholdt af andre, men angrebet af Schultz, der belyste det mindre passende i under den Forudsætning at søge Sagen fremmet. Foss og Haakenstad talte i samme Retning som Schultz, medens Hornemann og Ridderwold fremhævede, at Sagen ikke var ny, men havde været oppe ligefra 1816 og trængtes høiligen, da en Ansvarlighedslov var „Slutstenen til Grundloven". De vilde derfor have Loven behandlet, og deres Mening trængte igjennem.

Gjennemgaaelsen af de enkelte Paragrafer gik temmelig glat. Der foretoges kun faa og ikke meget væsentlige Endringer; en blev foreslaaet af Wulfsberg af de kongeligsindedes Parti; han prøvede at faa fra det kgl. Forslag ind igjen Udtrykket „tydelige" om Grundlovens Forskrifter, men hans Forslag faldt ogsaa med et knusende Flertal. Dermed var dog ikke Spørgsmaalet afgjort, Lagtinget tog det op; Striden derom førtes med en Voldsomhed, der dannede en paafaldende Modsætning til Odelstingets tamme Forhandlinger. Borchsenius hævdede med stor Styrke, at Tilføielsen „tydelige" om Grundlovens Forskrifter vilde indføre den bogstavelige Fortolkning, der maatte lede til, at man dømte uden sund Sands, og vilde, ukjendt som den var i den øvrige Lovgiv-

ning, være en skrigende Uretfærdighed til bedste for nogle enkelte, som skulde undtages fra den almindelige Regel. Andre, som Wedel, kjæmpede for at beholde Udtrykket „tydelige", som de paastod ikke faldt sammen med „bogstavelige". Enden blev, at Odelstingets Beslutning forkastedes, og Tillægget „tydelige" optoges i Loven, som blev sendt tilbage til Odelstinget til fornyet Drøftelse.

Den fandt Sted i Møde 28de Juni. Schultz, som aabnede Ordskiftet, talte for Udsættelse af Sagen; Foss angreb Lagtingets Udtalelse vedkommende Ordet „tydelige", men prøvede paa at forlige de afvigende Synsmaader ved et Forslag, der optog baade „udtrykkelige" og „tydelige", men tilføiede Bestemmelser, der udelukkede den bogstavelige Fortolkning. Lagthingets Anmærkning fik bare 4 Mand for sig; men Foss's Forslag derimod blev oversendt Komiteen, som skulde udtale sig derom, hvorpaa saa Odelstinget skulde fatte sin Beslutning. I et Eftermiddagsmøde blev de fleste af de andre Bemærkninger, som Lagtinget havde gjort, vedtagne.

Komiteens Indstilling gik ikke i Retning af Foss Forslag; den fandt, at nok Ordet „tydelig" kunde beholdes, men vilde da i en ny Paragraf til Loven have et forklarende Tillæg, som skulde afskjære al Misforstaaelse. 28 af Medlemmerne stemte derfor, men 29 var imod, og dermed var Indstillingen forkastet. Lagtinget, der ikke vilde riskere Lovens Forkastelse i det samlede Storting, gik med paa Odelstingsbeslutningen, og dermed var Loven vedtagen. Nu kom det an paa, hvad Kongen vilde gjøre. Den Form, Loven havde faaet, kunde ikke være smagelig for ham, men da han stod i den Formening, at Oppositionen helst ingen Lov vilde have, kunde han krydse dens Planer ved at give den

Sanktion, og den gav han. Saa lidet var vor selvstændige Stilling overfor Sverige i Gjerningen erkjendt af Kongen, at skjøndt Ansvarlighedsloven var et rent norsk Anliggende, tog han ogsaa sit svenske Statsraad med paa Raad derom og lod dette øve Indflydelse paa sin Beslutning. Og saa lidet mægtede vi endnu at hævde denne vor Stilling, at Kongens Færd ikke gav Anledning til nogen Forføining fra Stortingets Side.

Forslaget til en Værnepligtslov var indbragt saa sent, at den Komite, som skulde behandle det, rak ikke længere end til Halvdelen af de mange Paragrafer, hvoraf Loven bestod. Den var dog ikke saa nødvendig, at den jo kunde udsættes, og den blev udsat; derimod var det af paatrængende Vigtighed at tage under Overveielse, hvad der skulde gjøres for at lette Trykket af de trange Tider. En Handelskrise i Udlandet i 1826, som strakte sine Virkninger ogsaa hidop, et Par mindre gode Aaringer, de mislykkede Fiskerier i 1827, mere skulde der ikke til for at gjøre Stillingen mørk. Kongen og Regjeringen vilde, at Staten ved Pengelaan skulde træde hjælpende til, og der blev fremsat Forslag, som tilsigtede at øge den Seddelmasse, som var i Omløb. Forslaget drøftedes af en Komite, hvori der sad Mænd som Grev Wedel, Jak. Aall, Ole Haakenstad og Kjøbm. Heftye, og den indstillede, dog ikke enstemmigt, paa at optage et Laan paa Kr. 1 200 000 (det kgl. Forslag lød paa Kr. 2 000 000), som da atter paa forskjellig Maade gjennem Udlaan skulde komme Almenheden tilgode. Indstillingen fremkaldte et vidtløftigt Ordskifte, der mest dreiede sig om, hvorvidt der skulde optages et udenlandsk Laan, eller om man ved en frivillig Subskription skulde prøve at skaffe Midler tilveie. Det første gik dog igjennem, idet der blev givet Kongen Fuldmagt til at optage et Laan

paa Kr. 1 200 000 saaledes, at Renten af det Beløb, som udbetaltes, ikke oversteg 5¼ %.

Endnu stod en Sag tilbage. Der forelaa et kgl. Forslag om at øge Norges Bidrag til de diplomatiske Udgifter og til den saakaldte Konvoikasse. Til de diplomatiske Udgifter (Ministerkassen) havde Norge før bidraget Kr. 100 000 i Sedler, og et Forslag af Kongen i 1827 om at forhøie dette Tilskud med Kr. 60 000 blev forkastet. Da man derfor kom tilkort, raadede den svenske Minister Wetterstedt, at man uden videre skulde tage det manglende af den norske Statskasses Overskud, uden at dog Kongen fandt at burde indlade sig herpaa. Den norske Regjering i Kristiania vilde, i Modsætning til Grev Wetterstedt, ikke foreslaa et høiere Beløb end Kr. 160 000 i Sedler, svarende til Kr. 30 000 Rdl. Hamb. Banko, og først senere, da Kongen kom til Kristiania, undertegnede den et kgl. Forslag om at forhøie Bidraget til Kr. 160 000 i Sølv, foruden at øge Norges Bidrag til Konvoikassen fra Kr. 100 000 til Kr. 140 000 i Sedler. Hvis disse Penge blev bevilgede, var Kongen saa naadig at love, at der for Fremtiden — tidligere var det altsaa ikke gjort — skulde tilstilles den norske Statsrevision Afskrifter af Regnskaberne for begge Kasser. Kongens Løfte om, at den norske Statsrevision skulde saa Leilighed til at paase Udgivelsen af norske Penge, bragte dog ikke den Komite, som skulde drøfte det kgl. Forslag, til at indgaa paa dettes Forlangender. Indstillingen, der bl. a. fremhævede, at endnu var ingen Nordmand ansat under Udenrigsministeriet, gik ud paa at forhøie Bidragene for Ministerkassen fra Kr. 100 000 til Kr. 140 000 i Sedler og for Konvoikassen til Kr. 120 000 i Sedler, men i Stortinget, som behandlede Indstillingen for lukkede

Døre, blev Bidraget til Ministerkassen forhøiet til Kr. 160 000 i Sedler. Hermed var dog Kongen ikke tilfreds, og han udtalte sin Misnøie — truede med at træffe „de midlertidige Forholdsregler" til at skaffe de Penge, som trængtes, men som Stortinget ikke havde villet bevilge.

8de Juli blev det overordentlige Storting opløst af Kongen, der bl. a. med Hensyn til Festligholdelsen af 17de Mai udtalte sin Forvisning om, at han ikke tiere skulde „mærke den smertelige Følelse, som foranledige Udfærdigelsen" af Kundgjørelsen af 17de Mai, og truede med, at han vilde anse alle dermed uoverensstemmende Handlinger for stridende mod „Foreningen, de kongelige Rettigheder og Grundloven af 4de November 1814." For de fremmødte svenske Statsraader, Statsraad Vogt og enkelte andre „udbredte han sig over", siger Vogt, „hvad der nu lykkeligen var udrettet. Enten var Rollen paatagen for at blænde, eller var han selv blindet."

Torvslaget 17de Mai 1829.

Statslaanet, som Stortinget havde besluttet, blev overtaget af Bankierhuset Hambro & Søn, og opnaaede bedre Vilkaar, end oprindelig tænkt. Man fik nemlig udbetalt 91 % af det laante Beløb og til ikke fuldt 5 % Rente. Laanet blev anvendt efter sin Hensigt; mod Aktier overlod Staten en Del af Pengene til Norges Bank for at udvide dens Laanevirksomhed; en Del satte den i Laaneindretninger for at komme dem, som trængte Penge, til Hjælp med Laan.

Den 15de Nvbr. 1827 var Statsminister Sommerhjelm død. Embedet blev først tilbudt Grev Wedel; han sagde nei, saa Statsraad Collet, ogsaa nei, saa Stiftamtmand Christie,

heller ikke, og først da gik man til forhenværende Statsraad Løvenskjold, og han fandtes villig. Han blev da under $^{10}/_{7}$ 1828 udnævnt til Statsminister; men hans Udnævnelse modtoges ikke med Glæde. Løvenskjold var, skjøndt tilhørende en Familie af temmelig nybagt Adel, en fuldblods Aristokrat med gammeldagse Anskuelser og holdende fast ved disse med en Urokkelighed, der var en bedre Sag værdig. Han forstod ikke den nye Tid og stod den imod med al sin Kraft. Men hengiven, som han var sit Fædreland, laa dets Opgaver, saadan som han opfattede dem, ham varmt paa Hjerte, og som norsk Statsminister i Stockholm fik han mangen Gang Leilighed til at træde i Skranken for dem og slaa et Slag for deres Gjennemførelse. Men denne hans varme Interesse for Norges Vel havde Samtiden ikke Øie for; den saa paa ham som en, der vilde gaa Bagstrævets Ærender og søge at træde under Fødder, hvad det norske Folk saa op til som sin Ære. Løvenskjolds Udnævnelse varslede derfor om Kamp. At en saadan maatte komme, var der Tegn, som tydede paa.

Karl Johans Optræden mod 17de Mai var kun egnet til at opflamme Kjærligheden til vor Frihedsdag. Navnlig mellem de unge Studenter var der stærk Stemning for, at den 17de Mai, tiltrods for Kongens Vrede, skulde være en Festdag og blive mindet som saadan. I Studentersamfundet blev det efter Forslag af Student A. L. Brock næsten enstemmigt besluttet, at Dagen skulde være en af Samfundets faste Feste. Men Beslutningen vakte Opsigt og Uvilje hos „høiere vedkommende", og der blev fra forskjellige Kanter øvet Tryk paa Studenterne, for at de skulde tilbagekalde sin Beslutning. Forslagsstilleren til den, Brock, blev til advarende Exempel frataget en Konstitution som Adjunkt, og man truede med,

at ingen vilde faa Embede, som var for Festligholdelsen af 17de Mai. Mange af Studenterne lod sig ogsaa skræmme, og der syntes at være Flertal mod at feire Dagen. Men Flertallet var ialfald ikke stort nok, da Samfundets Love foreskrev, at tre Fjerdedele af de forsamlede maatte til for at omstøde en allerede fattet Beslutning. Denne blev altsaa staaende; 17de Mai skulde feires.

17de Mai 1829 var en Søndag, og en smuk Dag med klar Himmel og varm Sol. Man ventede Dampskibet Konstitutionen, som paa Bryggen pleiede at hilses af en større Menneskemasse. Denne Gang var der vistnok mødte flere frem end ellers, men for Resten var der ikke Tegn til, at de vilde tage sig noget ulovligt for. Alligevel havde Politimesteren hvervet 50 af Byens Borgere til at gjøre frivillig Polititjeneste, og paa Bryggen var ikke mindre Personer end Statholderen, Stiftamtmanden og Kommandanten mødte op. Da Dampskibet gled ind, raabte Henrik Wergeland, dengang en enogtyveaarig Student, et: „Leve Konstitutionen, Hurra" og dette istemtes af Mængden; Sange blev afsungne, men ingen Optøier fandt Sted. Derpaa satte Menneskemængden sig i Bevægelse opover Toldbodgaden, nu og da raabende Hurra. Dette sidste var den endogsaa saa skikkelig at ophøre med, da Stiftamtmanden og Politiet gjorde Forestillinger derimod. Udenfor Studentersamfundet slog Mængden sig til Ro. Indenfra afholdt man sig fra alle Forsøg paa at sætte sig i Forbindelse med Mængden; man var enig om at undgaa alt, som kunde volde Optøier og derved kaste Skygge over Festen. Og Festen bevarede fra først til sidst sit høitidelige og værdige Præg; Wergeland havde skrevet en Sang, som blev afsunget; Skaaler blev udbragte; først og fremst for

Norges Frihed og Konstitutionen, men ogsaa for Kongen, Kronprindsen, det femte Storting, Høiesteret o. fl. Derpaa skiltes man — det var endnu tidligt paa Aftenen — og brugte endda den Forsigtighed kun to og to ad Gangen at forlade Huset for ikke at volde nogen Sammenstimlen af Mennesker.

Thi der var Folk paa Gaderne den Dag. Store Sværme togede gjennem Gaderne for tilsidst at samle sig i et Antal af henimod 2000 paa Torvet. Stiftamtmanden og Politimesteren, opskræmte ved Muligheden af Optøier, var overalt paa Færde, optagne, som de var, med at faa Folk til at stilles og gaa hjem, hver til sit. Men det utidige i deres Iver virkede det modsatte af, hvad der var tilsigtet, og deres Forestillinger blev talte for døve Øren. Hvad mere var, naar Politimesteren eller hans Adjutant eller Kommandanten, Baron Wedel, viste sig, hilsedes de med Skrig, Hurraer og Piben. Ellers lagde Mængden ikke paa nogen Maade for Dagen, at den tilsigtede Optøier eller Omvæltning. Politimesteren fandt dog nu — Kl. var 9 om Kvelden — at det saa farligt ud og erklærede for Stiftamtmanden, at han vist saa sig nødt til at kræve Hjælp af Militærmagten. En Time efter gav han Mængden tilkjende, at nu maatte de gaa, ellers saa han sig nødt til at gaa frem med Strenghed. Dette virkede ikke mere end hans tidligere Henvendelser, og skulde hans Ord ikke faa Udseende af en tom Trusel, maatte han gaa videre. Stiftamtmanden, hvis Tjenestiver var ligesaa utidig som Politimesterens, havde allerede tidligere af Statholderen faaet Løfte paa Militærhjælp, og en saadan var ogsaa holdt i Beredskab. Nu skulde det da bære løst, men forinden maatte Grundlovens Bud iagttages. Den forrettende Borgermester, Raadmand Flock, blev paalagt at gjøre sin Pligt. Ved Skinnet af to

Brandlygter oplæste han de Lovsteder, som havde Anvendelse paa saadanne Tilfælde, men den Maade, dette skeede paa, var saa komisk, at Henr. Wergeland ved Oplæsningens Begyndelse brast ud i høi Latter; Raadmanden med Brandlygterne op til sit Ansigt, forklarede han senere, mindede ham om Diogenes med Lygten. Oplæsningen gjorde ingen Virkning; Menneskemængden blev, hvor den var. Da blev Magt anvendt. Soldaterne med skarpladte Geværer, Kavallerister paa fine Heste gik løs paa Mængden for at sprænge den fra hinanden. Man for ikke med Lempe; flere blev saaledes revne overende, og det var kun at undres over, at kun en enkelt kom alvorlig til Skade. Mange fik dog føle Sabelen. Wergeland fik af en forbiridende Kavallerist „uden mindste foregaaende eller efterfølgende Tiltale" et drøit Klingeslag over Ryggen. Den rolige Holdning, som Mængden hele Tiden havde lagt for Dagen, viste den til det sidste; den gjorde ikke Tegn til Modstand, søgte bare at komme unna, og de omliggende Huses Trapper og nogle store Stenhauger ved vor Frelsers Kirke var opfyldte af Mennesker, som der havde fundet Sikkerhed, uden at gjøre Tegn til at nytte Stenene mod Soldaterne. Kl. omtrent 1 om Natten var alt roligt.

Saaledes som Byens Myndigheder havde optraadt, var det, som Y. Nilsen siger, i Virkeligheden dem, som fik Opløbet istand, og deres Optræden vakte derfor den største Harme. Byens Aviser flammede over af Artikler, som fremstillede, „hvorledes fredelige Indvaanere blev, ligesom vilde Dyr, jagede af ridende Jægere fra Gade til Gade og maatte takke Forsynet for, at en eller anden aaben Port eller Dør frelste Liv og Lemmer". Saa ophidset var Stemningen, at Departementet fandt det nødvendigt at nedsætte en Kommission for

at undersøge det forefaldne. Der blev afhørt en Mængde Vidner, men Resultatet blev, at der hverken mod Stiftamtmand eller Politimester kunde rettes Anker for deres Forhold, medens Wedel blev dadlet for den Maade, han som Kommandant havde optraadt. Derimod foreslog Komissionen, at fire af Deltagerne i Opløbet skulde sættes under Tiltale. Amtet forhøiede disse Tal til tolv, deriblandt H. Wergeland, den sidste, fordi han havde „raabt Hurra", og foreslog, at Baron Wedel „burde tilkjendegives hans Majestæts Mishag med hans overilede Fremgangsmaade som Anfører for den væbnede Magt." Den kgl. Resolution, som faldt i Sagen, havde dog en anden Opfatning, den udtalte, at der intet var at udsætte paa nogen Embedsmands Optræden ved denne Leilighed, og bestemte tillige, at ingen skulde trækkes for Domstolen for sit Forhold under Opløbet.

Virkningen af Torvslaget blev det modsatte af, hvad Myndighederne havde tænkt. Havde en almindelig Indstillen af 17de Mai „Festligheden før kunnet været tænkelig, saa bragte det skrækkelige, al menneskelige Følelse oprørende Skuespil, Magtens Haandlangere opførte den 17de Mai 1821" (for at bruge C. Fougstads Udtryksmaade) Begeistringen for Frihedsdagen til at blusse op med fornyet Kraft. Den blev et med Kjærligheden til Friheden og brandt fra nu af med stigende Flamme; gjennem Modstanden var den først bleven sig ret bevidst. Men i samme Grad som 17 Mai blev elsket, blev han hadet, der gaves Skylden for den Fornærmelse, der var slynget det norske Folk i Ansigtet, og som regnedes som et Udslag af de Følelser, han nærede mod Norge og dets Frihed. Det var ikke Tvil om, at Grev Platen uden Sammenligning var Nationens mest hadede Mand. Og han fik det

at føle. Den isnende Kulde, der fra alle Kanter strømmede ham imøde, var ikke til at tage feil af. Alt syntes at have sammensvoret sig om at lægge saadanne Følelser for Dagen for ham, at han ikke i Længden kunde udholde at leve i dette Land, men maatte indgive Ansøgning om Afsked. Han følte, hvor umuligt det var selv for ham, at udrette noget i et Land, hvor han, som han siger, blev „spyttet (nerspydd) paa og spottet fra alle Kanter". Det var kun et Tidsspørgsmaal, naar han kom til at indgive sin Afskedsansøgning. Førend dette kunde ske, blev han kastet paa Sygeleiet, og allerede den 6te Decbr. 1829 bortreves han ved Døden. Men de Følelser, som havde gjennemstrømmet det norske Folk, medens han stod for Styret, gav sig ogsaa Luft over hans Grav, saa selv hans Død formaaede ikke at kaste et formildende Skjær over hans Minde.

Hans Statholderskab afmærker dog en Vært i det norske Folks Selvstændighedsudvikling. Vi havde nu faaet Øinene op for, hvilken Skamflek det var paa os som frit Folk at have en svensk Mand som Statholder. Følelsen deraf var nu bleven saa stærk og saa enstemmig, at selv Karl Johan havde Indtryk af det umulige i at sætte en svensk i Spidsen for den norske Regjering. Grev Platen blev derfor den sidste svenske Statholder i Norge.

Akershus. **Kristiania i 1830 Aarene.** Vor Frelsers Kirke.

Oslo Kirke og Hospital.

Vækkelse og Væxt i det nationale Liv.

Stridigheder inden Studenterverdenen. Pressen.

vor der har været Liv og Bevægelse oppe, har gjerne den akademiske Ungdom været med og ofte i første Række. Saa var det i det norske Selskab og saaledes ogsaa i det Tidsrum, vi omhandler. Medens Folket i sin store Helhed endnu var *forholdsvis* lidet berørt af Strømningerne i Tiden, var Studenterne stærkt grebne af dem. Begeistringen for Friheden herhjemme og Deltagelsen for dem, der som Franskmændene og Polakkerne kjæmpede for den udenlands, drog de unge til sig. Bevægelsen med det *nyes* vaarfriske Skjær over sig tiltrak mange. Men Præget af det ufærdige, umodne, som altid Frembrudet af det nye bærer, frastødte igjen andre. Bevægelsen blev for dem et Røre uden Sammenhæng med Fortiden og uden Betydning for Fremtiden. Derimod kjendte desig i Slægt med den Bevægelse, som ved Oehlenschläger og hans Digterskole var frembrudt i Danmark, og som vendte Øiet fra Nutiden mod Fortiden og drog dens store Skikkelse

frem. I Modsætning til Tidens Røre og Raahed fandt de her høie Syner, herlige Skjønhedsbilleder, klare Tanker, aandelig Modenhed. Det kom til stærke Meningsbrydninger, der skilte Studenterne i 2 Leire. Striden tilspidsede sig slig, at den endte med et Brud. Anledningen gav et Forslag om at udvise af Studentersamfundet to Studenter, som udenfor dette havde gjort sig skyldig i en meget grov Forgaaelse. Men Forslaget gik ikke igjennem, og nu meldte 56 Medlemmer sig ud med engang; flere udtraadte senere, og disse stiftede 8de Juni 1832 et nyt Samfund: det norske Studenterforbund. Mellem dettes første Medlemmer var de senere kjendte Navne, Schweigaard, Welhaven, Birch-Reichenwald, P. A. Jensen, Jonas Collet, Joh. Fritzner o. s. v. Forbundet udgav et Ugeskrift „Vidar", der skulde føre Kampen mod Bondebevægelsen, og hvad der knyttede sig til den. Det kom ikke til at svare til sit Formaal; det fik ingen Indflydelse, førte i sin korte Levetid en hensygnende Tilværelse og gik tilsidst i 1834 ind. Heller ikke et Hefteskrift af Jak. Aall, „Nutid og Fortid", fik langt Liv. Det begyndte i 1832, men standsede noget allerede 4 Aar efter.

Fra den anden Side var man heldigere. Ikke just med „Folkebladet", som begyndte at udkomme i Febr. 1831. Skjøndt Wergeland skrev i Bladet, fik det dog kun liden Udbredelse og standsede allerede i 1833, et Aar efter at det ældre Oppositionsblad „Patrouillen" var ophørt at udkomme. En ganske anden Udbredelse og Indflydelse fik „Statsborgeren", som begyndte at udkomme nogle Maaneder efter „Folkebladet". Det udgaves af Skoleholder Peder Pedersen Soelvold, og var et Blad for det store menige Folk

og streves i Grund af dette. Thi det levede paa indsendte Artikler, som navnlig paatalte alle Slags Embedsmisbrug. Da Tilsynet med Embedsstanden endnu ikke var videre aarvaagent, var Forgaaelser af Embedsmænd sikkert langtfra faa; navnlig var der mellem Officerer dem, som misbrugte sin Myndighed. Men hændte noget sligt, strax blev der gjort Allarm, en Mængde af Indsendere kastede sig derover som Fluer over et Aadsel, og ingen Skaansel vistes Overtræderen. En stor Staahei vakte det, da Kommandanten paa Akershus, Baron Wedel-Jarlsberg, havde ladet nogle bortrømte, men igjen paagrebne Slaver tampe saa haardt, at en af dem bagefter i Fortvilelse hængte sig i Arresten. Sagen kom frem og blev paatalt baade i „Morgenbladet", „Folkebladet" og „Statsborgeren". Der rettedes de voldsomste Angreb paa Baron Wedel, som det norske Folkeparti siden Torvslaget i 1829 havde et Horn i Siden til. Tilligemed en Pryglehistorie blev Generalens Forgaaelse paatalt af det offentlige, og Baronen fik ved Dom en Mulkt paa Kr. 1 200 og i Sagsomkostninger Kr. 800. Statsraaden, som havde ladet Sagen paatale, og som derved paadrog sig „meget Uvenskab og mange Ubehageligheder," var først gjennem Avisernes Omtale kommet til Kundskab om dette Embedsmisbrug, og det vilde altsaa være bleven upaaagtet, om ikke Pressen havde taget sig af Sagen; dens Aarvaagenhed bødede saaledes paa, hvad Tilsynet ovenfra ikke kunde magte. Ikke mindst „Statsborgeren" indlagde sig i saadanne Tilfælde Fortjeneste, om end denne i høi Grad forringedes ved den Maade, hvorpaa den tog slige Sager, og som bidrog til at sætte ondt Blod. Ogsaa tog den det mangen Gang lidet nøie med Sandheden; de løseste Rygter blev

fremstillede som uimodsigelige Kjendsgjerninger. Bondestanden var ikke kommet længere i Oplysning, end at et Blad med „Statsborgerens" Indhold maatte tiltale. Det vandt derfor snart en stor Udbredelse og en Indflydelse som intet andet Blad i Tiden.

Bondebevægelse i Trediverne. Ole Gabrielsen Ueland.

Denne Indflydelse viste sig i den Bondebevægelse, der betegner Trediveaarene, og som brød Embedsmændenes Formynderskab i vort offentlige Liv og indsatte Bønderne i den Plads, de efter Grundloven tilkom. Ganske vist var den ikke fremkaldt af „Statsborgeren", den var et ligefrem Udslag af den Udvikling, som den politiske Frihed begyndte at kalde til Live og stod i Sammenhæng med de Bevægelser, som den franske Juli-Omvæltning havde givet Stødet til, og som forplantede sig til mange af Europas Lande. Den vilde med historisk Nødvendighed være kommet, om der aldrig havde været nogen „Statsborger". Men denne var en mægtig Støtte for Bevægelsen, som ved Bladet blev hjulpen til at brede sig i stedse videre Kredse. Og dets Magt var ikke mindst dets Overfladiskhed; havde det prøvet at trænge dybere ind i Sagens Kjerne, var dets øieblikkelige Indflydelse blevet meget mindre, thi det var ikke bleven forstaaet.

„Statsborgerens" og Folkepartiets Presse i det hele var dog ikke ene om det Arbeide, som den havde begyndt med slig Fremgang. Samtidig reiste der ogsaa Mænd omkring, som ved Samtale og smaa Foredrag virkede i samme Retning. Saaledes reiste Gaardbruger Jon Nergaard gjennem store Dele af Landet, og paa disse sine Omvandringer fulgte han

ogsaa en liden Bog, der i daglig Tale gik under Navn af „Ola-Boka“ og som i stærke Ordelag skildrede Embedsstandens Overgreb og Overdaadighed og Bondens Tilsidesættelse. Bønderne opfordredes til at møde mandstærke ved Valgene og komme overens om at vælge de Mænd, som paa Tinget kunde fremme deres Sag. „Ola-Boka“ udkom i Oplag paa Oplag og fandt mangfoldige Læsere, og dens Indflydelse stod i Forhold til dens store Udbredelse. Lige før eller under Valgene i 1832 gjorde ogsaa Henr. Wergeland en større Fodtur gjennem Kristians Amt til Sognefjorden og virkede paa denne Reise i samme Retning som Jon Neergaard. Let som han havde for at omgaaes og snakke med Bønder, har han sikkert ikke kunnet udrette saa lidet, ialfald tilvandt han sig, som „Statsborgeren“, skrev, en „høi Grad af Agtelse og Tillid.“

Den politiske Vækkelse, med Syn for Frihedens Værd og Betydning, bragte ogsaa Frihedsdagen i Kurs. Ingen var ivrigere end Henr. Wergeland for dens Festligholdelse. Og Gløden for den greb om sig i altid videre Kredse. Paa flere og flere Steder blev den feiret under stor Deltagelse, og Festberetningen indløb til de folkelige Blade. Saaledes hedder det i „Folkebladet“ om den 17de Mai 1831 paa Eidsvold: „Neppe feiredes sidstleden 17de Mai skjønnere end i Eidsvold. De norske Bannere og Salver mærkede alt fra Daggry Stedet, en over Vormen ophøiet Flade med en henrivende Udsigt, hvor de fri Odelsmænd samledes Kl. 5 Efterm., efterat de hver i sit Hjem havde givet Tyendet Frihed, trods den travle Aan. En stor Baad nærmer sig paa den deilige Vormen — den fører et stort norsk Flag og fyrer værre end en Sjørøver — man hører Musik over Vandet. Det er Odelsmænd fra Nabosognet Store-Næs, som gjæster Eids-

voldingerne; men det er deres Odelsbaarne, som i et Kor af 6 Klarinetter, Gongong og Tromme spiller og synger Nationalsangen og Parisienne." Og saa fortæller det videre om Festen, Dandsen, som gik, de „værdige og skjønne Skaaler", som udbragtes, de „passende Sange", som blev sungne, Musiken, Skydningen og „Jubelhilsener". — Fra andre Kanter hørtes om lignende Festligheder. I det følgende Aar fortsattes med Fester omkring i Landet; i en paa Toten deltog saaledes 1000 Mennesker; i en anden paa Store-Næs var henimod 500 tilstede „fra 80 Aarsalderen til Veslingen paa 12 Aar, med Kringle i Næven." Ved 17de Maifesterne blev der ogsaa ofte drukket Skaaler og raabt Hurra for Polen, hvis Kamp for Friheden og sørgelige Skjæbne vakte stor Deltagelse over det hele Land. 17de Mai blev hverken i 1831 eller i 32 feiret i Hovedstaden med nogen offentlig Tilstelning, medens derimod Kongens Fødselsdag i disse Aar feiredes baade her og i de fleste andre Byer som en stor Folkefest. Det syntes, som om Festligholdelsen af Frihedsdagen fandt mest Anklang og Tilslutning hos Bønderne, medens de høierestillede trak sig tilbage. I flere af Festberetningerne fra Landet hedder det saaledes, at saagodtsom ingen af „de saakaldte konditionerede" havde været med. Denne fornemme Tilbagetrukkenhed maatte sammen med andre Ting give Folkepartiet Indtrykket af, at de høiere stillede omfattede Norges Frihed og Selvstændighed om ikke med fiendtlige, saa dog med lunkne Følelser, og at hos dem vilde Bondepartiet finde sine Modstandere i Arbeidet for at gjennemføre Grundlovens Frihed og Selvstyre.

Arbeidet herfor begyndte at drives med Kraft. Hvor vidtrækkende dette skulde blive, drømte vistnok ingen om, men

alle skjønte, at skulde der være Tale om Selvstyre, maatte det gjennemføres i Kommunerne. Disse maatte faa Lov til at stelle med sine egne Sager; de maatte ikke længere udelukkende eller for største Delen være i Hænder paa enkelte høie Embedsmænd. Og det var ikke bare Bondepartiet, som var med paa dette. Allerede i 1821 havde Sorenskriver Thaulov fremsat et Forslag til Lov om Formænd i Landdistrikterne, og dette blev bearbeidet af Statssekretær, senere Statsraad J. H. Vogt og udvidet til ogsaa at omfatte Byerne. Men Stortingene i Tiveaarene var ikke gaaet med. I 1832 kom saa for første Gang og baaren frem af Regjeringen Amtsformandskaber paa Tale, og dette foranledige nye Overveielser, Indhentelser af Erklæringer o. s. v. Men Gjennemførelsen af denne Sag, som saaledes længe havde været paa Dagsordenen, gjorde Bondepartiet til sit politiske Løsen, og det maa betegnes som et Skridt fremad i vor politiske Udvikling, at Oppositionen ikke blot indskrænkede sig til at sige Nei til Pengeudtællinger, eller naar det gjaldt Forandringer i Grundloven, men ogsaa kunde samle sig om en Reform og arbeide paa dens Gjennemførelse.

Valgene til Stortinget i 1833 begyndte allerede Sommeren 1832, og de viste, at den politiske Udvikling holdt paa at bryde sig nye Veie. Bønderne var blevne sig sin Magt bevidste, og Bønder blev valgte i et Antal som aldrig tidligere. Aldrig tidligere var de naaede længere end til 20 Mand, nu steg ved Valg til 45, medens Embedsmændenes Tal gik ned til 34. Valgene fulgtes med spændt Interesse og hilsedes med Jubel af Oppositionen, hvergang en af deres gik igjennem. Saaledes skrev en Indsender i „Statsborgeren" paa den huld-

rende Maade, som hørte Tiden til: „Enevældets Gjengangere, Norges Aristokrater! Eders Haan har vi hørt — den er afmægtig, men skjælv, hvis I vil trodse den Magt, som erklærer sig mod eder, den offentlige Stemme.“ Til Frihedspartiets store Fryd valgtes Hjelm fra Smaalenene og Sorenskriver Borchsenius fra Akershus. Den sidste frasagde sig dog Valget. Kaptein L. Mariboe valgtes fra Akershus, Jon Nergaard i Romsdalen, og i Jarlsberg og Laurvik blev Grev Wedel kastet. Fra Stavanger Amt valgtes for første Gang Ole Gabrielssøn Ueland til Stortingsmand, som nu begyndte sin lange og betydningsfulde politiske Virksomhed. Han var født i Lunde i Dalerne 1799 og lagde tidlig for Dagen en umættelig Trang til Kundskaber, og han læste alt, hvad han kom over af Bøger. Da han, 11 Aar gammel, fik fat paa Platous Geografi, opsatte han selv Globusser og Planiglober uden nogensinde at have seet slige før, men med fuld Forstaaelse af deres Nytte. 18 Aar gammel blev han Omgangsskoleholder i Lunde for en Løn af Kr. 20 aarlig, og var i denne Stilling til sit 25de Aar, da han blev Kirkesanger og Skoleholder i Hæskestad. Den Stilling ombyttede han 3 Aar efter med en lignende i Nærheden af sit Hjem og virkede i denne lige til 1852, da han blev Lensmand sammesteds. Paa tredie og fjerde Haand havde han tilegnet sig den store franske Revolutions og Julirevolutionens Tanker, forsaavidt de kunde høve med norske Forhold, og for disse Tanker skulde han blive en af Tingets dygtigste Talsmænd. De yderst tarvelige Forhold, hvori han var voxet op, gjorde ham til en ihærdig Kjæmper ogsaa for Sparsommelighed; han var og blev en svoren Fiende af al Flothed i Bevilgninger.

Tænkesættet mellem de dannede i Landet maatte have

O. G. Ueland.

været et ganske andet, end det var, om ikke Valgenes Udfald paa Landsbygderne, saa helt anderledes end tidligere, havde indgydt Bekymring. Endogsaa i „Morgenbladet“ kom det frem. En Indsender der lod endogsaa til ikke at være uden Frygt for et Statskup. Naar Tinget blev saa daarlig sammensat, uden tilstrækkelig Arbeidskraft, kunde Kongen af Forvirringen, som vilde følge, tage Anledning til at ombanne Forfatningen saaledes, som han vilde have den. Fra den anden Side, fra „Statsborgeren“, blev der i en Artikel, rimeligvis forfattet af Wergeland, fremholdt, at Valgene paa Landsbygden var fremkomne under Paavirkning af de politiske Bevægelser i Udlandet og en ligefrem Frugt af den historiske Udvikling; men at de ogsaa for en stor Del skyldtes Regjeringens Feilgreb og Embedsstandens Tilbagegang i Frisind.

Med Hensyn til Byvalgene var man ræd for, at de skulde komme til at gaa i samme Retning som Valgene for Landet. Denne Frygt viste sig dog at være ugrundet. Af Byernes 31 Repræsentanter var det overveiende Tal Embedsmænd eller større Næringsdrivende. Af mere fremtrædende var Høiesteretsadvokat S. A. W. Sørensen og Kapt. H. Foss valgte fra Kristiania, Overlærer O. W. Lange fra Arendal, Rektor H. Holmboe fra Bergen, Stiftsprovst v. d. Lippe fra Kristianssand, Amtm. Blom fra Drammen, Sognepræst Riddervold fra Fredriksstad.

Det sjette ordentlige Storting 1833.

Stortinget aabnedes 13de Februar ved Statsraad Collet, som oplæste den kongelige Trontale. Heri bebudedes Lovforslag om Kommunernes Selvstyre og stilledes i Udsigt „at give Konstitutionen de Forbedringer, den maatte tiltrænge.“

Den sidste Sætning sigtede til de kgl. Grundlovsforslag, som atter skulde fremlægges for Stortinget. Da Præsidenten ved Anmeldelsen af disse Forslag foreslog at oversende dem til Konstitutionskomiteen, greb Mariboe Ordet og foreslog, at de istedet enten skulde afgjøres strax eller i et kommende Møde. En saadan Fremgangsmaade vilde efter hans Opfatning være det kraftigste Middel til at hindre, at disse og lignende Forslag atter kom frem. Stortinget vilde dog ikke være med paa en saadan yderliggaaende Fremgangsmaade. Skjøndt Mariboe ændrede sit Forslag derhen, at Sagen uden at sendes til Komiteen skulde foretages i et senere Møde, blev det dog forkastet mod kun 17 Stemmer.

Mariboes Forslag dreiede sig kun om en Form. Et langt større virkeligt Indhold havde derimod et Forslag af Jonas Ant. Hjelm. Det angik „Norges Forhold til de udenrigske Anliggenders Ledelse“ og vilde paa dette Omraade hævde Norges Selvstændighed og Jevnbyrdighed ved Siden af Sverige. Han gjorde opmærksom paa, at Norges Rettigheder som selvstændigt Rige paa det dybeste var krænkede, naar en svensk Minister skulde stelle med norske udenrigske Sager, og naar de for begge Riger fælles udenrigske Sager skulde behandles af en svensk Minister, uden at nogen norsk Statsraad deltog deri. Ligeledes, at norsk-svenske Konsuler i Udlandet skulde beskikkes af et svensk Regjeringskollegium og uden at følge de grundlovmæssige Forskrifter for Beskikkelse af norske Embedsmænd. Han foreslog derfor, at Stortinget gjennem en Adresse gjorde Kongen opmærksom paa 1) at norske diplomatiske Sager alene kunde behandles af den ansvarlige norske Minister paa den ved Grundlovens § 15 foreskrevne Maade, og at fælles diplomatiske Sager burde behandles ifølge denne § og § 38 samt

§ 5 i Rigsakten. 2) At norske Konsuler, selv om de ogsaa er svenske Konsuler og ikke indfødte norske Borgere, maa blive udnævnte i det norske Statsraad, særskilt fra den Udnævnelse, de faar som svenske Konsuler, saa de i fornødent Fald kan som norske Embedsmænd drages til Ansvar.

Det var dog ikke at vente, at Stortinget vilde være med herpaa. Dertil var Følelsen af vor Ret til fuld Selvstændighed endnu for lidet vaagen, og dertil gjorde Hensynet til Kongen sig for stærkt gjældende. Konstitutionskomiteen, hvortil Forslaget var oversendt, lod Sagen ligge hen, og da den afgav Indstilling, dateret 26de Aug., hed det, at den ikke havde havt Tid til at behandle Forslaget, og nu, da Stortinget snart skulde opløses, var det forsent. Det foreslog derfor, at Sagen maatte henstaa til Stortinget i 1836, og Indstillingen blev enstemmig bifaldt. Stortinget kom saaledes til at svare lidet til den Ros, som nogle Maaneder tidligere var givet det af „Statsborgeren", der havde udtalt: „Med Hensyn til Norges Selvstændighed, Friheds og unionelle Forhold skal neppe noget Storting rose sig af kraftigere Bestræbelser end det nærværende."

Den samme Konstitutionskomite, som med Flid undlod at behandle Hjelms Forslag, stillede sig endda mere besynderlig til et Forslag af Mariboe, som var den oversendt. Det gik ud paa, at Stortinget skulde tage under nærmere Undersøgelse forskjellige Resolutioner, Anordninger o. desl., 32 i Tallet, som uden Stortingets Medvirkning var udgaaede fra Regjeringen. Forslaget var egnet til at fremkalde Rivninger med Regjeringen; rimeligvis derfor blev det begravet i Komiteen uden Behandling, ja endogsaa uden Indstilling. Stortinget hørte aldrig mere fra det.

Ved Gjennemgaaelsen af Regjeringsprotokollerne fandt Komiteen, at Grundloven baade den ene og den anden Gang var gaaet for nær. Saaledes var det forrige Storting̃s Beslutning om Taffelpenge for Statholder- og Statsminister-embederne ikke blevne tagne til Følge, uden at Regjeringen derimod havde nedlagt Indsigelse. Da den dog havde indstillet Stortingsbeslutningen til at tages til Følge, fandt Komiteen at kunne lade Sagen passere og fik deri Odelstingets Medhold. I en anden Sag, der angik en kgl. Anordning, som midlertidig ophævede Tolden paa Rug, Byg og Havre, vilde Komiteen have Statsminister Løvenskiold indkaldt for Stortinget for at forklare de Grunde, hvorfor han ikke havde modsat sig Udfærdigelsen af hin Anordning. Odelstinget vilde dog kun være med paa at udtale sin Misbilligelse af, at Statsministeren havde undladt at nedlægge Indsigelse mod denne Foranstaltning som skadelig for Riget. Misbilligelse blev ogsaa udtalt mod Løvenskiold — denne Gang sammen med Statsraad Sibbern — fordi de havde tiet til en Beslutning om Lønstillæg for en Departementembedsmand. Om denne Beslutning udtalte Komiteen, at den var „en saa aabenbar Overtrædelse af Grundloven," en „saa ligefrem Tilsidesættelse af Nationalrepræsentationens Rettigheder," at kun Sagens Ubetydelighed i materiel Henseende kunde fraraade, at den blev indanket for Rigsret. Tilkjendegivelse i den Form af Misbilligelse med Regjeringshandlinger var ellers noget nyt, og Forhandlinger derom i Odelstinget vakte den største Opsigt. Fra flere Hold blev det bekjæmpet som stridende mod Grundloven og som nedsættende for Odelstinget.

I sin Lovgivervirksomhed arbeidede Stortinget paa at indskrænke Embedsstyret og i Modsætning dertil at udvide

den folkelige Selvstyre. Men det viste sig, at dets Arbeide i denne Retning ikke fandt Støtte i Regjeringen. Stortinget havde saaledes udarbeidet en Lov om Formandskaber i Byerne og paa Landet, men dets Møie var spildt, thi Lovbeslutningen blev nægtet Sanktion. Ikke bedre gik det med en Lov til Forandring i Skyldsætningsforretninger; thi en Bestemmelse deri, at de kunde foretages, uden at Sorenskriveren behøvede at møde, var ikke efter Regjeringens Hoved. Den var ogsaa imod at ophæve Amtmandens og Magistratens Ret til at foreslaa Forligelseskommissionærer; den Valgfrihed, som de stemmeberettigede derved vilde faa, syntes Regjeringen for stor, og Loven derom blev nægtet Sanktion. En Lov, der udvidede Retten til at føre Dæksfartøier til indrullerede Styrmænd og Matroser, maatte døie samme Skjæbne. Endogsaa et Forslag, som gav Barselskoner Frihed til at søge Hjælp, hvor hun maatte finde for godt, og som blev vedtaget af Tingafdelingerne, nød ikke Tilslutning af Regjeringen. — Hvor det gjaldt aandelig Frihed, var derimod Stortinget alt andet end paagaaende. Et Forslag om Dissenterfrihed fandt Komiteen endnu ikke var modent til Vedtagelse og fik heri hele Stortinget med sig. Af Love, som blev sanktionerede, maa mærkes en om „Kongeriget Norges Skattevæsen“, som gav Regler for Kjøbstad- og Landskattens Fordeling og Inddrivelse m. m.

Land- og Kjøbstadskatten gik ogsaa paa dette Storting ned; den nedsattes fra Kr. 1 200 000 til det halve. Desuagtet kunde Stortinget beslutte en Afbetaling af Kr. 1 200 000 af Statsgjælden og en Forøgelse af Norges Banks Fond med Kr. 400 000, som skulde tages af Statskassens Beholdning. Saa betydelige Nedsættelser og Udtællinger

kunde ikke andet end tynge paa Budgettet, og for at skaffe Ligevægt maatte mange Toldsatser forhøies. Især gik det udover saadanne Artikler, der brugtes af den høiere Klasse, som man mente kunde taale at bære disse Paalæg. Lettelser af de andre næringsdrivendes Byrder vilde Bønderne ikke være med paa; dette vakte paa flere Hold ikke liden Forargelse. En Forfatter (C. Fougstad) skriver herom: „Aldrig forlod Forfatteren Storthingsgalleriet med smerteligere Følelser, end da Bøndernes Ordførere faa Dage efter, at de selv havde faaet et Afslag af ikke mindre end Kr. 600 000 i de dem paahvilende Afgifter, med Haardnakkethed modsatte sig et Forslag til en ubetydelig Lettelse i de Byrder, der hviler paa en af de vigtigste og efter alle sagkyndiges Dom den mest betyngede af Landets Produktioner (Jernproduktionen)."

Ved Behandlingen af Toldtarifferne blev det med stor Enstemmighed fastslaaet, om disse skulde behandles af Odelstinget. Derimod var der Meningsforskjel, om Kongen havde Sanktionsret til Beslutninger om Toldtarifferne; B. A. Sørensen frakjendte ham denne Ret, som J. A. Hjelm tilkjendte ham. Herom blev der dog ikke fattet nogen Beslutning.

Saaledes som Stortinget var sammensat, maatte man være forberedt paa, at det i Bevilgningssager vilde holde igjen. Dette blev da ogsaa Tilfældet. Der blev knappet af, hvor det kunde lade sig gjøre. Dette gjaldt dog ikke videnskabelige Øiemed; hverken dengang eller siden har Videnskaben været Stedbarn paa Norges Storting. Ogsaa til Kongeboligen blev der bevilget Kr. 120 000 i 3 følgende Aar, men paa Vilkaar, som sikrede mod Overskridelser. De fleste Besparelser gjaldt Lønninger og Pensioner, og her kunde der en og anden Gang knibes, hvor der skulde være givet med rund Haand.

Saaledes fik en fattig Stiger paa Kongsberg efter langvarigt Ordskifte afknappet nogle faa Daler i sin aarlige Løn.

Blandt Stortingets Beslutninger maa endnu nævnes dem, som gjorde Vadsø i Finmarken til Kjøbstad.

Den 27de August blev Stortinget opløst af Kronprindsen. Senere gik Stortingets Medlemmer til hans Bolig i Palæet, hvor Præsidenten holdt en Tale, der besvaredes af Kronprindsen.

Stortinget i 1836 (det 8de ordentlige) og dets hovedkuls Opløsning.

Valgene til det ottende ordentlige Storting var foregaaede under almindelig Spænding; for Bondepartiet skulde de afgjøre, om Folket gjennem sine Repræsentanter vilde fastholde den Retning, som det i 1833 var slaaet ind paa; for det andet Parti skulde Valgene besvare Spørgsmaalet, om Norge skulde styres af den uoplyste Almue eller ikke. Der var paa begge Sider gjort alt for at bringe sit Parti Seier. Pressen arbeidede under Høitryk; „Statsborgeren" og „Morgenbladet" fremholdt Folkets Ære, Bondens Ret og Regjeringens og Embedsstandens Synder; fra den anden Side blev der advaret mod en Bonderepræsentation, der ved sin politiske Umodenhed og Uvidenhed vilde nedbryde Tingets Anseelse og være farlig for Friheden og Landets Lykke. For at bekjæmpe Bondepartiet blev der ved Udgangen af 1835 grundet et nyt Blad „Den Konstitutionelle". Det blev udgivet af C. Fougstad, U. A. Motzfeldt og M. Schweigaard og skulde værne om Forfatningen, der efter Bladets Mening havde sin farligste Fiende i Bondeoppositionen. Men da det var uden Forstaaelse af det berettigede i Tidens Stræben, kom ikke dets Betydning til at svare til den Dygtighed, hvormed det redigeredes. Det

kom ogsaa forsent til at kunne faa nogen Indflydelse paa Valgene. Disse viste, at Folket fastholdt den i 1833 indledede Politik, om end Interessen paa flere Steder var i synkende. Af Bønder valgtes 37 foruden 7 som i Livsvilkaar og Dannelse maatte sættes i Klasse med Bønderne. Fra Landet var der bare valgt 17 Embedsmænd, og endda var enkelte af disse valgte, fordi de havde sluttet sig til Bondepartiet. Dette var saaledes Tilfældet med Præsten, senere Stortingspræsident, Harbitz. Flere Bønder, som man af deres tidligere Stortingsfærd var ræd for vilde gaa med Embedsmændene, blev ikke gjenvalgte; dette var saaledes Tilfældet med Lars Tønsager fra Eidsvold og Rasmus Aarflot fra Romsdalen. Mellem de valgte maa nævnes Ole Haakenstad, Fauchald fra Toten, Ole Valstad som mødte for første Gang, Ueland og Teis Lundegaard. Høiesteretsadvokat Hjelm var ogsaa valgt fra Landet. Det samme var Tilfældet med Amtmand Weidemann. Byvalgene gik i modsat Retning. Af de 31 Repræsentanter var 21 Embedsmænd og 9 Kjøbmænd; kun en eneste Haandværker var valgt. Af Repræsentanterne maa nævnes Høiesteretsadvokat Sørensen, Kaptein H. Foss, Sorenskriver Falsen, Borchsenius og Præsten Riddervold. Toldkasserer Christie var valgt fra Bergen, men hans vaklende Helbred tillod ham ikke at modtage Valget.

Embedspartiet havde altsaa trukket det korteste Straa; kun et Mindretal hørte dertil; endnu værre var det gaaet dem, som man mistænkte for at ville gaa Kongens Ærender. Man var nemlig almindelig misnøiet med den „russiske Politik", som man fandt Kongen sluttede sig til, og af de ældre Repræsentanter blev derfor ikke en eneste gjenvalgt, om hvem man troede, at han vilde støtte en Politik, der blev paavirket fra St. Petersburg.

Det maa anføres som et Vidnesbyrd om den Aand, som besjælede Tingets Embedsmænd, at de ved Tingets Sammentræden kom overens om ikke at optræde i Uniform eller Embedsdragt, naar de forrettede eller mødte i Egenskab af Stortingsmænd. Dette glemte ikke Aviserne at fremhæve som noget, der maatte „glæde enhver, som ønske vor Forfatnings Aand, der ikke kjender til nogen Inddeling af Repræsentanterne i Stænder og Kaster, alt mere klart opfattet."

Stortinget traadte sammen 1ste Febr. og aabnedes paa Kongens Vegne af Statsraad Collett, som oplæste Kongens Trontale. Denne havde denne Gang ingen af de faderlige Formaninger til Enighed og Tillid til Broderfolket, som begyndte at falde noget usmagelige. Derimod fandt Oppositionen sig noget skuffet ved, at Trontalen ikke bebudede noget Forslag til en Kriminallov paa indeværende Storting, og at den Maade, hvorpaa Forslaget om Komunallovgivningen omtaltes, ikke varslede godt for Lovens Indhold.

I de første Dage efter Stortingets Sammentræden havde Ueland fremsat et Forslag til Udgivelse af Stortingstidende, som kunde gjøre Tingets Forhandlinger tilgjængelige for den store Almenhed. Der blev i den Anledning nedsat en egen Komite, som indstillede, at Stortinget skulde bemyndige sine Præsidenter til at træffe Overenskomst med „Morgenbladet" om Optagelse af de Sager, som Stortinget vilde trykke. Men desuden skulde der bevilges to Boghandlere Kr. 1200 til Udgivelsen af en populær Stortingstidende. Herom blev der et længere Ordskifte, hvorunder Ueland ytrede, at han ansaa Offentlighed for Sjælen i et konstitutionelt Samfund, og Udgivelsen af en Stortingstidende som fremmende Offentligheden, saa ingen skulde have Grund til at mistænke Stortinget, fordi

det ikke handlede aabenlyst for hele Folkets Øine. Komiteens Indstilling blev ogsaa bifaldt.

Allerede forinden havde Stortinget fattet Beslutning om et Forslag til at besvare Trontalen med en Adresse. Forslaget var fremsat af Kapt. Foss, der fandt, at Tinget ikke burde undlade at nytte Leiligheden til at frembære for Tronen Folkets Ønsker og Haab. Han vilde for det første kun, at hans Forslag skulde oversendes en dertil valgt Komite til Overveielse og Indstilling. Forslaget støttedes og bekjæmpedes, men gik dog igjennem og det oversendtes Komiteen. Denne indstillede saa, at Stortingets Præsidenter skulde ved Overrækkelsen af Trontalen tilkjendegive, at den vilde blive taget under Overveielse. Desuden skulde Stortinget, naar dets faste Komiteer var valgte, af sin Midte udnævne 10 Medlemmer, som med Konstitutionskomiteen skulde sammentræde til en samlet Komite for at gjennemgaa Trontalen og gjøre Forslaget til Beslutning. Indstillingen vedtoges. Men i Mellemtiden, indtil Komiteerne var besatte, begyndte man at tale om, at det skulde være efter Aftale med Statsraaderne, at Foss var fremkommet med sit Forslag. Det hed sig, at Statsraaderne selv havde ladet falde Hentydninger derom. Strax blev man ræd, og flere begyndte at se paa baade Forslaget og dets Ophavsmand med mistænkelige Øine. Ved Behandlingen deraf i Stortinget blev der foreslaaet, at Sagen skulde henlægges. Byfoged Christensen udtalte sig saaledes med stor Bestemthed mod Adressen. Foss bemærkede dertil, at Christensen kjæmpede mod noget, som endnu ikke var sat under Debat; her var ikke Tale om at udfærdige en Adresse, men alene om de Midler, hvorved dette kunde, hvis det ogsaa skulde ske. Han

støttedes af Jonas Hjelm, som mente, at ikke Forslaget, men Modstanden mod det havde sin Rod paa den anden Side af Kjølen, og han knyttede dertil Formaningen, at „Stortinget ikke omhyggelig nok kunde vogte sig for Indflydelse udenfra“. Da Christensen forlangte en Forklaring af denne Sigtelse, værgede Hjelm sig mod at ville rette nogen Beskyldning mod Christensen, men vilde kun sige, „at politiske Redskaber sjelden kjender den Haand, der leder dem, naar de tror at handle efter egen Mening.“ Ogsaa Valstad og Riddervold talte for, Christensens Forslag, støttet af flere, blev alligevel vedtaget med et overvældende Flertal. Det viste sig ogsaa senere, at i ethvert Fald ikke Adressen kom fra høiere Steder. Kongen omtalte nemlig, da Rigsretten blev sat, mellem Stortingets Forgaaelser ogsaa Forslaget til Adresse som „et forfatningsstridigt Forsøg paa at udvide Repræsentationens Rettigheder.“ Og Sagen, blev det fortalt, skulde være den, at Statsraadet, som vidste, hvilken Vredesstorm Udfærdigelsen af en Adresse vilde vække hos Kongen, har ved paa anden-tredie Haand at lade falde Vink om, at en Adresse ikke vilde være Regjeringen uvelkommen, forpurret dens Udfærdigelse. Thi den mente at kunne gaa ud fra, at en Sag som denne vilde Stortinget eller rettere Oppositionen ikke gaa med paa, naar den havde Mistanke om, at Statsraadet var for den.

De kongelige Grundlovsforslag til Udvidelse af Kongemagten forelaa ogsaa denne Gang til Behandling. Men denne Gang foreslog Hjelm, at de for at spare Tid ikke skulde gaa til Behandling i Komite, men afgjøres uden saadan. Der var dem, som fandt Hjelms Forslag ikke stemmende med almindelig Høflighed og derfor vilde have de kgl. Forslag henvist til Komitebehandling. Dette fandt liden eller ingen

Tilslutning, og det blev besluttet, at Forslagene skulde udlægges og foretages i et senere Møde uden at tilstilles nogen Komite. Kun et ganske lidet Mindretal stemte imod. I Møde den 26de Febr. blev de kgl. Grundlovsforslag forkastede. Heller ikke denne Gang fik de en eneste Stemme for sig.

Et andet Grundlovsforslag, der vilde aabne Statsraaderne Adgang til Stortingets Forhandlinger, var en Gjengauger fra tidligere Ting. Regjeringen havde dennegang taget Sagen i sin Haand, men desuden havde Hjelm og Mariboe fremsat Forslag i samme Retning. Alle tre blev oversendte Konstitutionskomiteen, men den havde ikke stor Lyst til at befatte sig med dem, og da Stortingets Forhandlinger ved dets Opløsning saa uventet blev afbrudt, fik den et Paaskud til at stille Sagen i Bero. Kom den saaledes ikke til Behandling i Komite og Storting, blev den dog med stor Iver drøftet udenfor, og saa dygtige Jurister som Fougstad og Stang gav i velskrevne Afhandlinger hver sit Bidrag til Udredning af Sagen.

Af Hjelm og Foss var der fremsat Grundlovsforslag, sigtende til at regulere Antallet af Valgmænd og Repræsentanter. Disse Forslag blev behandlede i Komiteen, som indstillede dem til Forkastelse, da den ikke fandt, at de Omstændigheder var tilstede, som gjorde en Forandring i Grundloven paatrængende nødvendig. Dette var dog Stortinget ikke vis paa, og det besluttede at sende Forslagene tilbage til Komiteen til ny Behandling. Den nye Indstilling behandledes 7de Juli i Stortinget, men paa Grund af dettes forestaaende Opløsning blev den ved enstemmig Beslutning vedlagt Protokollen.

Af de Forhandlinger i Stortinget som er omtalte, frem-

gaar allerede, at der paa Tinget raadede en bestemt regjeringsfiendtlig Stemning. Der var Frygt for Kongemagten og dens mulige Overgreb, og der var Harme over, at Norges Ligeberettigelse med Sverige ikke blev fuldt gjennemført. Hensigten med at indgive en Adresse var upaatvilelig at faa en Leilighed til at bringe de unionelle Forhold under Behandling. Da det ikke gik med Adressen, indkom der fra Stortingsmændene for Kristiania et særligt Forslag derom, men dette kom først til Behandling og Afgjørelse paa det overordentlige Storting i 1837. Spørgsmaalet var dog saa oppe, optog saa helt Sindene, at det trængte ud, naar Leiligheden var der. En saadan Leilighed gav Lovudkastet om Udmyntning af Skillemynt. Der var ikke Meningsforskjel om Trangen dertil; derimod blev der Strid om Myntpræget. Kongen havde, som fortalt, indrømmet Stortingets Anmodning, at paa norske Mynter skulde Norge i Omskriften af hans Brystbillede nævnes foran Sverige. Men dermed var ikke alt Anstød taget bort. Det stødte Selvstændighedsfølelsen, at Kongen paa Mynten kaldte sig Carl XIV Johan, skjøndt han kun var den tredie norske Konge af dette Navn. Advokat Hjelm kaldte dette en historisk og politisk Usandhed, og Byfoged Christensen paastod, at Spørgsmaalet var, om de norske Mynter skulde være norske eller svenske, og om Stortinget skulde sætte 100000 politiske Usandheder i Omløb. I Lagtinget foreslog Fauchald, at Udmyntningen kun skulde tillades paa det Vilkaar, at Kongens Navn blev udeladt. Forslaget vedtoges, men forkastedes af Odelstinget og faldt i det samlede Storting. Loven om „forøget Udmyntning af Skillemynt" blev vedtaget og sanktioneret.

Den oppositionelle Retning, som Stortinget i 1836 havde,

bragte ikke mindre end 9 Forslag frem om uforandret at gjentage tidligere Storthingsbeslutninger, som af Kongen var nægtet Stadfæstelse, og med den Hensigt, som man aabent vedkjendte sig, ved Gjentagelsen at gjøre Kongens Sanktion overflødig. Paa Grund af den korte Tid, Stortinget fik til Udførelsen af sine Forretninger, kom kun en af disse Beslutninger, vedtaget i 1833, til Afgjørelse. Den dreiede sig om Ophævelsen af en Bestemmelse af det gamle Jordemoderreglement, som straffede med Bøder de Kvinder, der uden at være examinerede Jordemødre, alligevel betjente Barselskoner. Komiteen indstillede Forslaget, Stortingsbeslutningen af 1833, til uforandret Gjentagelse, og ved Behandlingen i Odelstinget 25de Mai blev Indstillingen mod 4 St. lagt til Grund for Forhandlingerne. Ved Gjennemgaaelsen af de enkelte Paragrafer blev der stillet Forslag til Ændringer i de tidligere Stortings Beslutning om Sagen, og det blev fremholdt, ogsaa fra den liberale Side, saaledes baade af Rektor Holmboe, Andr. Sørensen og Kapt. Foss, at man i Sager, der ikke vedkom den anden Unionsstat, burde være meget varsom med at give en Beslutning Lovskraft ved uforandret Gjentagelse. Derimod hævdede Ueland, at Grundlovens Bestemmelse i § 79 om det suspensive Veto var en Ret, som hos os havde langt større Betydning end hos andre Folk, hvis Stemme har en Magt, der gjør det umuligt for en Konge at sætte sig mod den. Det var Stortingets Pligt, saaledes som Regjeringen hos os optraadte, at haandhæve denne Ret, en af vore vigtigste, og i sin Færd vise samme Fasthed som sine Forfædre. Flertallet i Odelstinget fulgte ham, og den tidligere Stortingsbeslutning blev uforandret vedtaget. I Lagtinget blev der gjort stærke Anker over Lovforslagets Form. Præsidenten Amtmand Schultz udtalte

endogsaa, at en Skoledisipel i første Klasse vilde faa høre ilde, om han i en Stil i den Grad havde mishandlet sit Modersmaal. Forsvarerne af Loven trøstede sig med, at Odelstingets Beslutning ikke kunde mistydes, om end Sprogformen var mindre god; det kunde dog aldrig være Meningen, blev der sagt, at Lagtinget skulde rette Stil for Odelstinget. Og Lagtinget vedtog Lovforslaget uforandret.

Paa Pengevæsenets Omraade forelaa der for Stortinget betydelige Opgaver til Løsning, saaledes om Nedsættelse af Bankkursen. Denne var for Tiden 125 %; der manglede saaledes 25 % paa, at Norges Bank kunde betale fuld Valuta i Sølv for sine Sedler. Forholdet havde oprindelig været meget daarligere; i 1822 var endogsaa Bankkursen oppe i 210 %, men den var dog stadig gaaet ned, og til Behandling paa dette Storting forelaa der fra Regjeringen et Forslag om strax at nedsætte Bankkursen til 115 % og overlade Bankstyrelsen endvidere at kunne nedsætte den til 110 %. Et Flertal i den Komite, som fik Sagen til Behandling, sluttede sig til Regjeringsforslaget, medens et Mindretal vilde gaa endnu længere ned. Der førtes i Møde i Odelstinget 7de Marts vidtløftige Forhandlinger herom. Der udtaltes fra enkelte Hold Betænkeligheder ved at sætte Kursen ned; man kjendte ikke Fremtiden, blev der sagt, vidste ikke, om der efter de 7 fede Aar, vi havde havt, vilde komme 7 magre. De fleste saa dog lysere paa Forholdene og udtalte sig for den mindre Nedsættelse, hvorom her var Tale; en større, blev der fremhævet, vilde være vovelig, ganske vist ikke for Banken, som nok kunde taale den, men for Statsborgerne, ved den Forrykkelse i Forholdene nemlig og den Forstyrrelse i mangen privat Virksomhed, som deraf kunde blive Følgen. Komite-

flertallets Forslag vedtoges derfor af Odelstinget, og de, som havde haabet, at Lagtinget skulde gaa længere ned, blev skuffede; denne Tingafdeling sluttede sig til Odelstingsbeslutningen. Loven blev sanktioneret.

Nedsættelsen af Bankkursen viste, at Stortinget ikke mistvilede om, at den økonomiske Fremgang vilde være af Varighed. Den samme Tillid kom for Dagen ved den ringe Tilslutning til Forslaget om at sælge Kongsberg Sølvværk og endnu mere ved Vedtagelsen af et Forslag til Indfrielse af den tilbageværende Del af Statslaanet i 1825. Der oplystes nemlig, at Statskassen havde en Beholdning af Kr. 2 Mill. i Sølv og Kr. 800 000 i Sedler, som ikke kunde findes bedre Brug for end til Afbetaling af Statsgjælden. Skjøndt der i Stortinget reiste sig Stemmer imod, der fandt det betænkeligt at drage saa store Summer ud af Landet, fik et Forslag til Udsættelse af Sagen kun 4 St. for sig og et andet til Forkastelse af den kun 3 St.

Med Hensyn til Tolden slog Stortinget ind paa en rigtigere Vei end tidligere var fulgt. Det begyndte at indse det ufornuftige i ved høie Toldsatser at begunstige forskjellige Virksomheder i vort Land. Derimod havde det ikke faaet ret Øie for det urigtige ved Told at fordyre Nødvendighedsartikler. Renset Salt var saaledes af Komiteen foreslaaet belagt med en Told af 25 Skilling (Kr. 0,83) pr. Td. (139 Lit.), som endda var lavere end Regjeringen foreslog (Kr. 1,00 pr. 139 Lit.) Under Forhandlingerne blev dog efter Forslag af Riddervold Salttolden end yderligere nedsat til Kr. 0,67 pr. 139 Lit. efterat et Forslag af Adv. Hjelm om en Forhøielse af Kr. 1,33 pr. 139 Liter var forkastet. Høie Toldsatser havde i det hele mange Venner paa Tinget; Ueland forsvarede dem

med Næb og Klør; han fandt, at Tolden, den indirekte Skat, ramte ligeligere end den direkte, men blev imødegaaet af Toldkasserer Lange, der spurgte ham, om det var saa ligeligt, naar en fattig Familie paa mange Medlemmer betalte 40 Øre for hver Tønde Korn, det samme som en rig Enkeltmand maatte betale.

Med Hensyn til Bevilgninger gik Stortinget Regjerings-forslagene langt mere efter i Sømmene end før. Det gjaldt navnlig Udgifterne til Hæren. Militærbudgettet gik Stortinget gjennem i dets mindste Enkeltheder; der klagedes herover som over noget nyt og uhørt, og det havde heller aldrig hændt før, men Sagen var, at Stortinget var bleven mistænkeligt. Det var nemlig kommet efter, at Militærvæsenet havde opsamlet et Fond paa ikke mindre end Kr. 445 640, og der paastodes, at hverken Finantsdepartementet eller Statsrevisionen var vidende herom. Der var ganske vist ikke Tale om noget Slags Uredelighed, men den Mangel paa god konstitutionel Orden, som herved traadte for Dagen, fandt Stortinget saa stor, at den nødvendiggjorde en nøiagtig og i det enkelte gaaende Behandling af Militærbudgettet. Til Ordning baade af Landeværnet og et fuldstændigere Forsvar i det hele fremkom der Forslag, som reiste en stærk Modstand; næsten halve Delen af Stortinget opbød al sin Kraft for at hindre Vedtagelsen; thi de store Udgifter og Byrder skræmte.

Fra Stortinget i 1836 har vi kun faa Love. Der blev i det vide og brede behandlet enkelte Lovforslag saaledes et Forslag til Lov om Haandværksdrift, der gav stort Arbeide og tog megen Tid, uden at dog Forslaget blev Lov. Et Baand, der havde virket unaturlig strammende, var Forordn. af 13de Jan. 1741, der forbød Lægfolk at holde gudelige

Forsamlinger. Forordningen blev foreslaaet ophævet af Stortinget, hvor baade Præster og Lægmænd udtalte sig mod den; Forslaget blev ogsaa vedtaget; men Regjeringen fraraadede Sanktion. Et kgl. Forslag til Lov om Forbrydelser blev Stortinget ikke færdig med; midt under sit Arbeide dermed blev det opløst. Enkelte blev dog sanktionerede, saaledes en Lovbeslutning om fri Skoghugst, fremdeles en, der ophævede de saakaldte Liggedage, i hvilke det ikke havde været tilladt fra Skib at udsælge Varer, desuden Lov om pharmaceutisk Examen.

Vi kommer nu til den Begivenhed, der i Tiden vakte en umaadelig Opsigt, og som ogsaa er enestaaende i vor politiske Historie. Medens Stortinget sad midt oppe i sit Arbeide og drømte mindst af alt om nogen brat Afbrydelse deri, kom med engang som Lyn fra klar Himmel Underretningen om, at Tinget uopholdelig skulde opløses. At denne Opløsning skeede paa dette Tidspunkt, skyldtes Kongen. Lige siden Stortingets Sammentræden havde Forholdene i Tinget og Landet vakt hans Misnøie. At Embedsmændene aflagde sine Uniformer under Møderne opfattede han som en Tilkjendegivelse af, at de ikke paa engang kunde opfylde Pligterne mod Kongen og Grundloven. At man vedblev at feire 17de Mai var ham ogsaa en Torn i Øiet; og Kommandanten paa Akershus, Oberst Hagemann, som paa denne Dag havde ladet Militærmusiken drage gjennem Gaderne, fik føle hans Harme; han blev uden videre afskediget. Og da Henr. Wergeland i Garnisonskirken i sin Forbøn for Kongehuset havde kaldt Kongen Karl III, blev dette Udtryk opfattet næsten som Høiforræderi. Den Maade, hvorpaa hans Grundlovsforslag blev affærdigede, var ikke egnet til at gjøre hans Stemning mildere. Dertil kom,

og det skulde være Hovedgrunden, at den russiske Regjering eftersigende trængte ind paa ham, at han, saaledes som Stortinget opførte sig, ikke skulde tillade det at sidde længere sammen. For den Bagstræver-Politik, som var den raadende ved de store Hoffer i Europa, var Frihedsbevægelsen i Norge en Torn i Øiet. Da det paa denne Tid saa ud til en Kamp paa Liv og Død mellem England og Rusland, mente Karl Johan at maatte gjøre, hvad der stod i hans Magt, for at undgaa at give Russerne Paaskud til at indblande sig i vore indre Anliggender. Han besluttede derfor at opløse Stortinget. De Statsraader, som var om ham i Stockholm, troede dog ikke, at han vilde gribe til en saadan Forholdsregel, da Budgettet endnu ikke var opgjort. Selv havde de tilraadet, at hvis Beslutningen fra 1833 til Lov om Formandskaber gik uforandret gjennem i Odelstinget, da skulde Kongen, forinden den vedtoges af Lagtinget, opløse Stortinget, for at forebygge, at Lovbeslutningen ved at gjentages paa Tinget for tredie Gang i 1839 skulde til Trods for Regjeringens Modstand blive Lov. Men Kongen kunde ikke vente saalænge, og Statsraaderne — det var Holst og Fasting — nedlagde da Indsigelse mod Kongens Beslutning, som af denne blev høist unaadig optaget. Statsministeren, Løvenskiold, derimod vilde ikke gjøre fælles Sag med sine Kollegaer, da han var enig med Kongen, som havde fortalt ham, men ikke dem om Trykket fra Rusland.

Om Aftenen 3die Juli sendtes en Kurer til Kristiania med Beslutningen om Stortingets Opløsning 8de Juli Kl. 12 Middag. Efter Paalæg reiste Kureren saa hurtigt, som paa nogen Maade muligt, saa han allerede den 6te om Aftenen var i Kristiania og overbragte Statsraad Collett Kongens Budskab. Uden at raadføre sig med sine Kollegaer, tilkaldte Statsraaden Stor-

tingsmændene Høiesteretsassessor Rye og Advokat Sørensen og meddelte dem, hvad der var gaaet for sig i Stockholm, og naar Stortinget skulde opløses. Næste Morgen vidste dette, hvad det gik imøde, men lod sig ikke skræmme eller bringe ud af Fatning. Da Statsraad Sibbern den 7de Juli Kl. $10^1/_2$ mødte i Stortinget for at meddele, at dette den følgende Dag Kl. 12 vilde blive hævet, var man strax klar over, at man ikke uden videre vilde som Sauer lade sig drive fra hverandre. Der nedsattes et Udvalg paa 9 Medlemmer for at gjøre Indstilling om, hvad der under de foreliggende Omstændigheder skulde gjøres. Til Medlemmer af denne Komite valgtes Sognepræst Riddervold, der blev Formand, Advokaterne Sørensen og Hjelm, Høiesteretsassessorerne Rye og Holst, Kapt. Foss, Sorenskriver Falsen, Stiftsprovst v. d. Lippe og Amtmand Weidemann. Samme Dags Aften Kl. 7 holdt Stortinget atter Møde, hvori Komiteens Indstilling blev fremlagt og vedtagen. I Overensstemmelse med den blev den norske Regjering anmodet om at udlevere Protokollen over den i Statsraadsmødet i Stockholm fattede Beslutning om Tingets Opløsning. Protokollen skulde saa af Stortingets Præsidentskab uopholdelig tilstilles Odelstinget. Dernæst vedtoges efter et Udkast fra Komiteen en Adresse til Kongen. I et aabent og værdigt Sprog udtaler den sig om Kongens Beslutning til uden Varsel at opløse Stortinget og saaledes forspilde Frugterne af dets anstrengte Arbeide. For at begrunde denne sin Paastand gav den en Fortegnelse over de vigtige Sager, som var saa langt komne, at de inden kort Tid kunde have være tilendebragte. Med Hensyn til den Maade, hvorpaa det kgl. Grundlovsforslag (om Veto) var afgjort, og som Kongen antages at have taget Anstød af, blev det fremhævet, at Beslutningen

først var tagen efter tilbørlig Overveielse, da der var faa Sager, som saa ofte og grundig var drøftede, og hvorom Folkemeningen var saa enstemmig. „Stortinget", hed det videre, „skylder sin Værdighed som Statsmagt underdanigst at protestere mod enhver Beskyldning for konstitutionsstridig Fremgangsmaade" og anraaber Forsynet om „at afværge de skadelige og uberegnelige Følger, Tingets Opløsning under saadanne Omstændigheder kan medføre," og „blandt andre Goder, at skjænke Kongen den Lykke at omgives af retsindige og vise Raadgivere, saa vist, som han staar i Spidsen for et trofast, ham hengivent Folk." Det vedtoges tillige at offentliggjøre Adressen, saasnart man kunde antage, at den var kommet Kongen i Hænde. Først efter Midnat skiltes Stortinget ad.

Om Stortingets Optræden denne Dag skriver den senere danske Minister Orla Lehmann, der overvar Forhandlingerne: „Man behøver ikke personlig at have været tilstede i Stortinget den 7de Juli for at modtage Indtrykket af den rolige og faste Holdning og den raadsnare Viljekraft, hvormed det optog og mødte det samme tiltænkte Slag. Det er under den Skyndsomhed, hvormed Adressen maatte affattes, ingen Anke, at dens Indhold ikke var udtømmende eller dens Affattelse fuldendt; derimod er det en stor Ros, at den mandigen hævdede Stortingets Ret og Værdighed uden at træde enten Ærbødigheden for Kronen eller Hengivenheden for Kongen for nær."

Næste Morgen Kl. 7 traadte Odelstinget sammen og valgte en Komite paa 5 Medlemmer, Sørensen, Riddervold, Foss, Holst og Falsen, for at tage under Overveielse Udskriften af Beslutningen den 2den Juli. Man ventede Time efter Time paa den; først Kl. 10 om Formiddagen (altsaa kun 2 Timer før Opløsningen) indløb den. Allerede 10³/₄ kunde

Komiteen fremlægge sin Indstilling. Flertallet, 3 Medlemmer, tilraadede paa Grund af Tidens Knaphed at indskrænke sig til at tage et Forbehold om Ansvar, men overlade Afgjørelsen til det følgende Storting. Forslaget forkastedes med 39 St. mod 33, hvorpaa Mindretallets — Sørensens og Holsts — Forslag enstemmig vedtoges. Dette gik ud paa at sætte Statsminister Løvenskiold under Tiltale for Rigsret som den, der maatte bære Ansvaret for Beslutningen om Tingets Opløsning, da han havde undladt at nedlægge Indsigelser mod den. Til offentlig Anklager ved Retten valgtes Advokat Sørensen og ved hans Side som Aktionskomite Assessor Holst, Sorenskriver Falsen og Byfoged Vogt.

Odelstinget var netop saa vidt færdigt, da Statsraad Collett med de øvrige Medlemmer af Statsraadet paa Slaget 12 traadte ind for i Kongens Navn at opløse Stortinget. Dermed var det ottende Stortings Forhandlinger endte.

Kongen var saa opsat paa at give Svar paa Stortingets Adresse, at han under voldsomme Vredesytringer ikke engang vilde høre en skriftlig Forestilling fra Statsraad Holst, at han ved at svare vilde blotstille Kongemagten for Kritik.

I Mellemværendet mellem Kongemagten og Stortinget havde Folket som en Mand sluttet sig om sine kaarne Mænd. Samme Aften, Stortinget opløstes, bragtes dets Præsident, Sørensen, en offentlig Hyldest. Og Bladene, hvor uenige de ellers kunde være, stod de i denne Sag helt sammen. Selv et Blad som „Den Konstitutionelle“, der støttede Regjeringen, billigede fuldstændig Stortingets Optræden og talte Norges Sag med Kraft og Værdighed. Og i den Del af Pressen, som regnedes til den yderligstgaaende, var Tonen ligefrem krigersk. „Statsborgeren“, siden Høsten 1835 redigeret af

Henr. Wergeland, som allerede før Opløsningen havde ladet skimte Udsigten til Krig med Sverige og raabt paa at sætte Fæstningerne istand, navnlig „Kongsvinger, Landets vigtigste Fæstning“, den kaldte nu, efterat Stortinget var sendt hjem, Folket paa en Maade til Vaaben, idet den hentede frem et gammelt Lovbud om Almuens Væbnepligt, og den anbefalede Nordmænd af alle Stænder at anlægge den norske National-kokarde „til Tegn paa en Fædrelandskjærlighed, der er beredt til alt.“ Han anbefalede endogsaa Opløsningen af Foreningen med Sverige. „Skilles?“ siger han. „Det var en Tanke! Kan den forundre? I Sverige „graater“ man over Foreningen.“ Saadanne Ytringer gjød Olie i den Vredesild, som rasede mod Norge i de svenske konservative Blade. Særlig fik Stortinget høre ilde for sin Optræden. Intet af Bladenes Anfald vakte saa stor Harme som „Minarvas“, fordi man antog, at det stod i særlig Forhold til Løvenskiold, denne Mand, som nu var Norges mest hadede Mand. En Opreisning fik dog Stortinget ved de liberale svenske Blade. Disse tog allesammen Parti for Stortinget, og selv et Blad som «Dagligt Allehanda» indrømmede om dette, at de ikke ved nogen Beslutning havde krænket enten Kongemagten eller Broderriget, og at det i det hele og store ikke blot troligt havde arbeidet for Norges Vel, men ogsaa villig var kommet Regjeringens Ønsker imøde. Og medens Bladet roser Adressen for den Aabenhed og Hjertelighed, som minder om det værdige og simple Sprog, hvori de gamle Nordboer talte til deres Konger, misbilliger det Anklagen, fordi den mere har Præg af Hævn end af Haandhævelse af Retten. Endnu maa anføres Statsraad Vogts Vidnesbyrd om Stortinget, og det vil erindres, at Vogt, dengang Stats-

raad, ikke havde megen Dragelse til den liberale Side: „Bifalder jeg ikke Maaden, hvorpaa Storting og Odelsting i denne Sag forholdt sig, saa ser jeg dog forsaavidt med Tilfredshed tilbage paa disse Dage, som de bærer Vidnesbyrd om, at der hos mit Fædrelands Repræsentanter er, naar det gjælder, at regne paa Fasthed i Viljen og Kraft til at beslutte."

Rigsretten over Løvenskiold.

Den 16de Juli blev Rigsretten sat under Forsæde af Lagtingets Præsident, Amtmand Schydtz. Den anklagede havde nyttet sin grundlovsmæssige Ret til at udskyde dem, som han ansaa for mest udprægede af Bondepartiet, saaledes 5 Bønder, deriblandt Fauchald, endvidere Adv. Hjelm, Byfoged Christensen, Præsterne Harbitz og Wille samt Høiesteretsassessor Rye. Efter det kom Retten til at bestaa af 11 Lagtingsmedlemmer og 9 Høiesteretsassessorer.

Da Sagen kom for Retten, nedlagde den Tiltaltes Forsvarer, Adv. Pettersen, Paastand paa, at samtlige Lagtingsmedlemmer, der offentlig, gjennem Adressen, havde udtalt sig om selve Sagen, skulde vige Retten, der som Følge deraf maatte udsættes. Hvis ikke denne hans Paastand toges tilfølge, krævede han Sagen afvist, fordi Odelstingets Anklagemyndighed kun vedkom, hvad der var skeet forinden dets Sammentræden, fordi det ialfald ikke kunde være Anklager, hvor det selv var Part i Sagen, og fordi den Handling, som var Gjenstand for Anklagen, dengang endnu ikke havde været fuldbyrdet, men kun paatænkt. Herom dreiede Sagførselen sig i 3 Dage; derpaa skred man til Stemmegivning, som varede i

$9^1/_2$ Time, og den 29de Aug. faldt Kjendelse: „De af Forsvareren fremsatte Indsigelser bifaldes ikke, hvorimod Sagen tillægges Fremme."

Derpaa begyndte Sagførselen om Anklagen selv. Den var, som nævnt, grundet paa, at den anklagede ikke havde nedlagt Indsigelse mod den i Statsraadmøde af 2den Juli fattede Beslutning og følgelig efter Grundlovens § 30 maatte bære Ansvaret derfor. Det, som den offentlige Anklager fandt lovstridigt, var dels, at den norske Regjerings Betænkning ikke i Forveien var indhentet, saaledes som Grundlovens § 15 foreskriver, dels selve Beslutningen, som han paastod var aabenbar skadelig for Riget. Sagførselen herom varede fra 30te August til 3die Septbr. Sørensens Foredrag var vel ordnet, klart og greit, simpelt og indtrængende. Han undgik Overdrivelser, hævdede Stortingets Ret uden med et Ord at træde Kongen for nær; han angreb skarpt den anklagede, men vogtede sig for at være personlig og tillod sig allermindst noget, der var anlagt paa at ægge Folkets Lidenskaber. Han lagde en Hovedvægt paa den Skade, som var voldt ved Stortingets Opløsning, navnlig at der derved fremkom en Mellemtid, hvori Landet blev styret uden Budget. Dette ansaa han saa farligt, at han af den Grund under Henvisning til Ansvarlighedsloven § 2 a fordrede Statsministeren dømt til Embedsfortabelse. — Forsvareren, Adv. Pettersen, anlagde sit Foredrag for den anklagede temmelig høit. Han fremkom saaledes med Betragtninger over Staternes Oprindelse, Historiens Lærdomme og Menneskenes Hjerter og prøvede paa sine Steder endogsaa at være rørende. Ellers manglede hans Indlæg langtfra Dygtighed; med Skarpsindighed vidste han at finde frem alt, hvad der kunde tale til den ankla-

gedes Forsvar, og der var baade Fynd og god Orden i hans Foredrag. Mod savnede han heller ikke; med stor Djærvhed gik han løs paa det norske Samfunds og det norske Stortings Forvildelser; men han overdrev voldsomt og skadede derved sin Sag. Han var derfor i dette Stykke ikke vanskelig at imødegaa; Aktor, der ikke overdrev, indrømmede flere af de Anker, som var gjort mod Stortinget, men paa samme Tid tilbagevifte Overdrivelserne i disse Beskyldninger, paaviste Foranledningen til Feilene ligesom ogsaa, hvad der kunde undskylde dem. Paa den anden Side gjorde han med stor Kraft gjældende, at hvilken Mening man end kunde have om disse Ting, var det dog umuligt deri at finde nogen Retfærdiggjørelse for Tiltaltes Forhold.

Den 3die Septbr. var Sagen optagen til Dom, og den 8de blev denne afsagt. For ikke at have nedlagt Indsigelse mod den kgl. Beslutning af 2den Juli blev Løvenskiold efter Ansvarlighedsloven § 2 i og § 6 dømt til en Bøde af Kr. 4000. Han blev altsaa fældet i begge Anklagepunkter. Efter Rygtet skal Rigsrettens Præsident have afgjort Udfaldet, da Stemmerne, fortaltes det, stod lige. Saa nær var Dommen bleven en anden; thi Mindretallet var for Frifindelse.

Forinden Dommen var falden, havde Løvenskiold indgivet Ansøgning om Afsked. Deri udtaler han sig med bitre Ord navnlig om Lagtingsmedlemmernes Færd, om „det inhumane, uædle, uretfærdige og lovstridige" deri. Han sætter sin Brøde i, at han har „delt Hans Majestæts landsfaderlige Anskuelse om Gavnligheden og Nødvendigheden af Stortingets Opløsning," og at han i Statsraadet har handlet „efter sin egen og ikke efter andres Mening." Dette vil han fremdeles gjøre og ikke rette sig efter, hvad han „kan gjætte sig

til om hvert Stortings Flertals Anskuelser." Rigsretten kan „dekapitere", men ikke „dekarakterisere" ham. Da Dommen var falden, udtalte Kongen som Svar paa Statsministerens Ansøgning, at han vistnok forstod de Grunde, som bragte ham til at søge Afsked, men at han dog vilde anmode ham om at blive staaende „for at overbevise sig om, at Partiernes Uretfærdighed har en Grændse, og at Nationens Erkjendtlighed snart vil lade hans Hensigters Renhed vederfares Ret og godtgjøre de Vildfarelser, som Lidenskaber og Overilelser har foranlediget." Efter denne Henvendelse til ham tog Løvenskiold sin Ansøgning tilbage. Ogsaa til Stortinget rettede Kongen en af sine „naadigste Tilkjendegivelser," der dennegang var høist unaadig. Deri hed det: „Da Kongen indrømmede Nationen de vidtstrakte Rettigheder, som Grundloven af 4de Novbr. 1814 og Rigsakten af 1815 indeholder, kunde han langtfra ikke tro, at Stortingsmedlemmer før Seklers Forløb skulde kunne glemme Erindringen af eller Traditionen om de Rettigheder, som Fredstraktaten i Kiel gav Sveriges Konge. At ville omtviste Kongens konstitutionelle Rettigheder i den Hensigt at eludere (omgaa) dem, opfordrer til at tilbagegaa til nævnte Fredstraktat." (Altsaa til at lægge Norge under Sverige paa samme Maade, som det var underlagt Danmark). Stillingen „opfordrer Hans Majestæt til overensstemmende med sine helligste Pligter at tage saadanne Forholdsregler, som kan hindre, at ikke almindeligt Anarki (Lovløshed) og enkeltes Vilkaarlighed skal indsnige sig istedetfor de Love, som beskytter den personlige Frihed, den almindelige Retssikkerhed og de enkeltes Eiendomsret." „Tilkjendegivelsen" slutter dog ikke saa unaadigt, som Begyndelsen kunde lade frygte. Den „Forholdsregel, som skal tages, blev ikke skrækindjagende. Den var

kun at give den norske Regjering et Paalæg om at tage under Overveielse, hvad der nu maatte være at gjøre, en Overveielse, hvis Frugter man senere ikke hørte det mindste om.

Da Kongen antog, at Ugreien i Norge ikke vilde have hændt, om Statholderposten havde været besat, besluttede han at besætte dette Embede, som havde været ledigt siden Grev Platens Død. Han bestemte sig dog denne Gang for en norsk Mand til Statholder og udnævnte Grev Wedel. Da han var den første Nordmand i dette Embede, blev hans Udnævnelse modtagen med Tilfredshed. Statsraad Collett, som under de sidste Begivenheder havde paadraget sig Kongens Unaade, fik Vink om at søge sin Afsked. Som til en Opreisning bevilgede Stortinget i 1839 ham enstemmig hans fulde Gage (Kr. 12 000) i Pension. Ogsaa Diriks maatte søge Afsked da, da han ikke ansaaes sin Post voxen. I deres Sted blev Assessor Arntsen og Stiftamtmand Schouboe Statsraader. Men den sidste blev det ene og alene, fordi Kongen vilde det saa, ellers kunde ingen falde paa at sætte denne Ubetydelighed paa en saadan Plads. Og Wedel bemærkede ogsaa, at dette „kun kunde tilraades, hvis Hs. Maj. vilde have en Mand af ringe Betydning som Medlem af sit Raad.“

Det fjerde overordentlige Storting 1836—1837.

Den 30te Juli 1836 udkom en kgl. Kundgjørelse, hvori det hed, at Hs. Maj. ansaa det nødvendigt, „at et overordentligt Storting sammentræder for at tage under Overveielse en Del Gjenstande, hvis Afgjørelse er af høieste Vigtighed.“

Stortinget traadte sammen den 15de Oktbr. næstefter, og

efterat Fuldmagterne var gjennemgaaaede, Embedsmænd valgte, blev Storthinget den 20de Oktbr. aabnet. Statholderen, Grev Wedel, oplæste Kongens Tale, hvori det bl. a. med Henblik til de seneste Begivenheder hed, at det politiske Liv, som ved den nye Statsstyrelse var kaldt til Live, ikke vilde „kunne bevares, hvis ikke National-Repræsentationen levende erkjender den bydende Nødvendighed at adlyde Grundloven, uden ensidig at ville tyde dens enkelte Paragrafer.“

Det, som først forelaa til Behandling for det overord. Storting var Bevilgningssager. Den vigtigste Bevilgning var den til Sjøforsvaret. Planen derfor var efter Stortingets Anmodning i 1833 udarbeidet af en Kommission, og dennes Indstilling, hvortil et Flertal af Regjeringens Medlemmer henholdt sig, blev taget under Behandling af det overordentlige Storting. Militærkomiteen sluttede sig i det væsentlige til den af Kommissionen udarbeidede Plan og foreslog bl. a. for hvert af de følgende 3 Skatteaar Kr. 863 564 til Bygning af nye og Istandsættelse af gamle Krigsskibe, til Bygninger og Befæstninger paa Marineværfterne etc.

Indstillingen fremkaldte et vidløftigt Ordskifte. Fauchald fandt, at det var umuligt at forsvare vor vidtstrakte Kyst; han vilde derfor lægge Vægten paa Landforsvaret og foreslog Bevilgningen til Sjøforsvaret nedsat. Han støttedes kraftigt af Ueland, der vilde bevilge mere end før til Forsvarsvæsenet, men det skulde være til Hæren. Mod disse fremholdt bl. a. Foss, Falsen og Hjelm Nødvendigheden af Sjøforsvaret, en Nødvendighed, som ikke blev mindre, fordi vi hidtil havde tilsidesat det; desuden paalagde Foreningen med Sverige os i denne Henseende Forpligtelser. Indstillingen gik igjennem

med 53 mod 43 St.; de sidste var næsten alle Bønder. Ogsaa for andre Poster gik det efter Indstillingen, og Bevilgningen til Sjøforsvaret udgjorde paa dette Ting omkr. Kr. 1 350 000. Herfra kan man regne Grundlæggelsen af det norske Sjøforsvar. Til Ordning af Landeværnet var der begjæret Kr. 44 000 om Aaret, men Bevilgningen gik først igjennem efter et varmt Ordskifte og med ringe Flertal og under Forudsætning af, at Ordningen kun skulde være midlertidig. Budgettet for Landsforsvaret var bevilget paa Stortinget i 1836 og kom ikke paa dette under Behandling.

Af Bevilgningerne kan mærkes 480 000 til Fuldførelse af Kongeboligen. — Som Bidrag til de diplomatiske Udgifter bevilgedes Kr. 160 000, hvorhos Regjeringen anmodedes om at faa Afskrifter af Regnskaberne tilstillet Revisionen i Norge. Foss vilde, at der skulde kræves Regnskab og foreslog dette; flere Talere støttede ham, men Flertallet sluttede sig til Komiteen.

Til Trods for, at Udgiftsbudgettet var stort, havde Tinget dog den Tillid til Varigheden af Landets Fremgang, at det besluttede sig til Ophævelse af Landskatten. Den havde altid været Bønderne en Torn i Øiet, og de havde næsten paa ethvert Storting siden 1816 faaet den nedsat. Siden 1833 var den kun Kr. 600 000, og havde man før villet faa den nedsat, forbi den var for stor, vilde man nu ophæve den, forbi den var for liden. Flere af Tingets mest anseede Medlemmer var stærkt imod Ophævelsen. Det blev med Styrke fremholdt det formentlig ukloge i at bygge en saa stor Del af Statsindtægterne paa Tolden, der gik op og ned med Tiderne, og det var tillige uretfærdigt, da Skattebyrden faldt for meget paa de Skuldre, som mindst kunde bære den. Amtmand Blom

fraskrev sig endogsaa i skriftlig Stemmegivning al Lod og Del i Beslutningen, som han ansaa fordærvelig. Men Bønderne var saa opsatte paa Ophævelse, at de modsatte sig, om end forgjæves, et Forslag af Regjeringen til for største Del at overføre Udgifterne ved Paatale af Forbrydelser fra Kommunerne til Statskassen, ræddе for, at en Forøgelse af Statsudgifterne skulde mindske Udsigten til at faa Resten af Landskatten ophævet.

Lovarbeider optog i høi Grad Stortingets Tid. Flere vigtige Love blev vedtagne, men ingen vigtigere end Loven om Formandskaber paa Landet og om Formandskaber i Kjøbstæderne. Af alle de Love, som var vedtagne siden 1814, var ingen mere i Udviklingens Medfør end denne, som udvidede Selvstyret ogsaa til Kommunerne. Lovforslaget var udarbeidet af en Kommission, hvis Indstilling ogsaa blev Regjeringens. Den blev ogsaa i alt væsentlig lagt til Grund for Komiteens Indstilling, der i en Række Møder blev behandlet i Tingafdelingerne. Odelstinget gjorde enkelte mindre Forandringer ved Lovforslagene, og dets Beslutning blev uden Endringer Lagtingets. Begge Lovbeslutninger blev under 14/1 1837 sanktionerede.

Stor Trang havde der ogsaa været til en ny og paalideligere Matrikul som Regel for Grundeiendommenes Skatteskyld paa Landet, og der var paa flere tidligere Ting arbeidet for en saadan, men først paa dette gik Loven derom igjennem. Ogsaa en Lov om Ledingen og Jordebogsrettigheder af Eiendomme blev vedtaget og sanktioneret. Det samme var Tilfældet med en Lov om Porto for Breve og Aviser. Forsendelsen af disse sidste blev gjort lettere end før. Derimod blev en vigtig Lov om Haandværksdrift ikke sanktioneret, da der i

den var indløben enkelte Feiltagelser, som Regjeringen fandt først maatte rettes. En Brændevinslov, der ved forskjellige Bestemmelser tilsigtede at indskrænke den grueligt overhaandtagende Brændevinsdrik, blev vedtaget, men „ved et Vanheld" blev den ikke sanktioneret.

Naar det gjaldt at hævde Norges fulde Selvstændighed ved Siden af Sverige, fortsatte Stortinget i 1837 det næstforegaaendes afbrudte Arbeide. Enstemmig besluttede det efter Forslag af Kapt. Foss at anmode den kgl. norske Regjering om snarest muligt at bortrydde de Hindringer, som var iveien for at bruge det norske Handelsflag paa hin Side Kap Finisterre. Det havde nemlig vist sig, at efter Franskmændenes Indtagelse af Algier, var de saakaldte Røverstater ikke længere frygtelige, og det var bleven godtgjort ved Erklæringer fra velunderrettede Mænd og Handelshuse, at norske Skibe uden Fare kunde seile hvorsomhelst under norsk Flag og uden tyrkisk Sjøpas.

Det overordentlige Stortings sidste Beslutning gav Udtryk for det samme norske Sind og Opfatning. Da det spurgtes, at Tingets Opløsning stundede til, vedtoges der den 23de Januar mod 12 St. en Adresse, forfattet af Kapt. Foss, som krævede Norges fulde Sidestillen og Ligeret med Sverige. Om denne Adresse mere nedenfor.

Den 14de Januar blev Stortinget paa sædvanlig Maade opløst af Statholderen, som oplæste Kongens Tale, der kun aandede Velvilje mod Forfatningen og Stortinget.

Nordmændenes Arbeide for sin Jevnlighed med Sverige.

Foreningen mellem Norge og Sverige tilfredsstillede ikke rigtig nogen af Parterne. Da Foreningen blev indgaaet, havde

svenske Statsmænd havt den Bagtanke, at Fællesskabet mellem Rigerne lidt efter lidt skulde udvides, indtil der af de to var bleven et. Men denne Udvikling skulde foregaa med Lempe uden hovedkuls Forandringer. „Naverne maa," hed det dengang, „lidt efter lidt vænne sig til en fremmed Føde." Og Karl Johan saa mere svensk end norsk paa denne Sag. Naar han var gaaet ind paa de norske Vilkaar for Foreningen, var det i Haab om, at de Indrømmelser, som han fandt, var gjorte, „kunde," som han udtrykte det, „gjøres om igjen ved et følgende Storting." Den statsretlige Ordning, som var truffet, kunde ikke for ham staa som nogen uoverstigelig Hindring; „var han ikke i Napoleons Skole bleven vant til at se Lande og Folk bortgivne, ombyttede, forenede og overhovedet paa andre Maade behandlede som rørlig Eiendom?" Saa meget lettere kunde man skalte og valte med Norge, som efter hans Opfatning Norges Selvstændighed og Frihed var hans Værk, hans Gave, der kunde tages tilbage, om den ikke blev brugt saadan, som Giveren ønskede. Men klog, som han var, ønskede han, at Rigernes Sammensmeltning til en Enhedsstat foregik som en Frugt af Udviklingen, altsaa uden Anvendelse af Magtmidler. Heri havde han dog mange Svenske imod sig. Svenske Stormænd fandt Foreningen paa den Maade, som den var istandbragt, at være et Misgreb. Norge burde være indlemmet i Sverige som Godtgjørelse for det tabte Finland; istedetfor optraadte det nu som selvstændigt Rige, hvorover Svenskerne havde saa godt som ingen Indflydelse. Saa langt fra at være en Binding var Foreningen heller til Skade for Sverige, thi de norske politiske „Opviglere" indesluttede en Fare ogsaa for Sveriges indre Ro. Den vilde først være betrygget, naar, saaledes som Grev Platen i

1827 krævede, Nordmændene var indforlivede med de „tro" Svensker. Og dette Parti, Sveriges Høire, stod ikke alene i denne Opfatning. Dets Venstre var enig i at beklage, at Norges Forening med Sverige ikke var en langt inderligere. Udgjorde begge Riger en Stat, saa vilde, mente de, Nordmændene til den fælles Repræsentation „bringe med sig en friskere og mere levende Aand end den, som nu raader inden den svenske Repræsentation og saaledes aabne et Felt for Reformer, som naar det engang er betraadt, ikke saa let vil kunne afstænges igjen, hverken med Vold eller med List." Løsenet for dette Parti maatte da være som for det andet, at Foreningen skulde omgjøres for at svare til det svenske Folks Krav.

Nordmændene kunde ikke blive ukjendte med, hvorledes Karl Johan og Svenskerne opfattede Foreningen. I den svenske Presse, som var afhængig af Kongen og udtalte dennes politiske Synsmaader, henvistes der til Kielertraktaten som Grundlaget for Norges statsretlige Stilling, og det hed, at „det var den svenske Konges Ædelmodighed, der havde bevilget Nordmændene en fri Forfatning, skjøndt han vel indsaa dennes Ufuldkommenheder, men antog, at den uden Uroligheder med Tiden kunde forandres." Og Nordmændene fik høre, at Kongen var „Stifteren af Norges Frihed," at han var den, „som havde tilstaaet det norske Folk de Rettigheder, det sad inde med." Saadanne Udtalelser maatte være i høi Grad saarende for den norske Selvstændighedsfølelse, og de var alt andet end egnede til at fremme en Udvikling i Retning af en Enhedsstat. Selv saadanne, der fra først af, ligesom Grev Wedel, havde været for en norsk-svensk Stat med „samme Repræsentation, samme Grundlov, samme civile og militære Indretning,

samme Lovbog, samme Penge- og Skattevæsen", fandt nu, at derom kunde der ikke længere være Tale. Men der kunde heller ikke for Tiden være Tale om at faa Norges Jevnlighed med Sverige mere gjennemført. Kunde man endda faa rettet paa enkelte iøinespringende Misforhold, var dette det høieste, som under nærværende Omstændigheder var at naa. Og det var ogsaa vanskeligt nok. Stortinget maatte, som vi har seet, Gang paa Gang paatale Norges efter Grundloven hjemlede Ret til at have sit eget Koffardiflag, det maatte taale, at dets Lovbeslutning i 1821 om Handelsflaget blev, skjøndt indstillet til Vedtagelse af den norske Regjering, dog af Kongen nægtet Sanktion; hver liden Indrømmelse maatte næsten fravristes, og det varede hele 30 Aar, inden Grundlovens Bestemmelse i dette Punkt blev virkeliggjort. Nordmændene maatte se paa, at det norske Rigsvaaben stod paa svenske Mynter eller i svenske Embedssegl, de maatte finde sig i, at der i Embedssproget „aldrig var Tale om en Konge af Norge og Sverige, men kun om en Konge af Sverige og Norge, aldrig om en Karl den tredie Johan, men kun om en Karl den fjortende Johan"; de maatte se sine udenrigske Sager skjøttede af svenske Mænd, som ofte var høist uvidende om norske Forhold, saa det hændte, at de paa Forespørgsel undskyldte sig med, at „de var for ukjendte med den norske Forfatning til at kunne besvare den", og den forargerlige Maade, hvorpaa Udenrigsministeren tog sig af eller rettere ikke tog sig af Bodøsagen, er noget nær enestaaende i noget Lands Historie, da udenlandske Kjæltringer, til Tak for den Gjæstfrihed, hvormed de var modtagne, og Friheder, de fremfor Landets egne Borgere havde opnaaet, „gjorde sig skyldige i de groveste Voldsomheder og Lovovertrædelser og fik endda ifølge en for-

melig Overenskomst ikke alene Fritagelse for Straf, men endog paa Statens Bekostning en betydelig saakaldt Skadeserstatning, medens de, mod hvem Voldshandlinger var øvet, var blevne sat under Tiltale som Forbrydere.“ Saa sent som i 1841, da der skulde indledes Underhandlinger med Danmark om Øresundstolden, blev 2 svenske Mænd udnævnte til at drive disse, og da man endelig efter den norske Regjerings Paatale besindede sig paa, at det ikke vilde være upassende, at en norsk Mand var med, naar det gjaldt norske Interesser, og en norsk Underhandler blev udnævnt, havde dette taget en saadan Tid, at Underhandlingerne var tilendebragte, da han kom til. Folkemeningen i dette Spørgsmaal blev tilsidst saa stærk, at selv Karl Johan maatte tage Hensyn til den. Ved kgl. Resolution af 13/4 1835 fik et Medlem af det norske Statsraad være tilstede ved Behandlingen af diplomatiske Sager, som vedkom Norge eller havde Indflydelse paa Sveriges eller Norges fælles eller særskilte Forhold til udenrigske Magter. Resolutionen betegner et Fremskridt i Sammenligning med de tidligere Tilstande, men den gav langtfra, hvad vi kunde have Ret til at kræve og gav endogsaa mindre end Regjeringen havde indstillet paa; thi den vilde dog, at en norsk Statsraad skulde være tilstede ved alle diplomatiske Sager. Resolutionen blev derfor fra norsk Side Gjenstand for skarp Dadel. I 1837 rettede Stortinget sin ovennævnte Adresse til Hs. Maj. Kongen, vedkommende de unionelle Forhold og fremhævede, hvor nødvendigt det var for Nordmændene at se sine diplomatiske Sager forsvarlig skjøttede, og udtalte, at hvad der var givet ved Resolutionen af 13de April 1835 kun kunde regnes som en Forberedelse, der maatte efterfølges af fuldstændigere Foranstaltninger. I samme Adresse blev ogsaa

trukket frem Spørgsmaalene om Unionsflaget, det norske Rigsvaaben og dets Paasætning paa svenske Mynter og Embedssegl samt om Kongens Titulatur. Men hele 2 Aar gik hen, inden der blev taget fjerneste Hensyn til denne Henvendelse, der saa frimodig udtalte det norske Folks Anker og Ønsker.

Det var ikke Regjeringens Skyld. Regjeringen delte Stortingets Opfatning. Den fik udvirket, at den Anmodning, som Stortinget i 1837 havde rettet til den om Handelsflaget, blev taget til Følge. Ved Res. af 11/4 1838 blev det tilladt at bruge det norske Flag valgfrit med Unionsflaget. Hinsides Kap Finisterre skulde dog Staten i Tilfælde det norske Flag led Overlast være fri for Ansvar, saa længe det ikke var godkjendt af Marokko. Denne Resolution blev modtagen af det norske Folk med stor Jubel, Kristiania illuminerede, og det viste sig, at der ikke var nogen Fare ved at seile under det norske Flag i Middelhavet. Man ophørte derfor med at løse tyrkiske Sjøpasse.

I dette Punkt havde Regjeringen uden stor Vanskelighed faaet Kongen med. Værre faldt det den og dens ledende Mænd, Wedel og Løvenskiold, at bryde Kongens Modstand med at opfylde Stortingets Ønsker, udtalte i Adressen. Han affattede endogsaa strax efter Modtagelsen af denne et Svar, som var det modsatte af velvilligt. Ikke i noget Punkt vilde han imødekomme Stortinget. Efterhaanden blev han dog velvilligere stemt, og 30te Januar 1839 blev det besluttet, at der skulde nedsættes en Unionskomite, bestaaende af 4 norske og 4 svenske Medlemmer, som skulde tage Stortingets Adresse og de Gjenstande, deri var nævnt, under Overveielse. Dog var det udtrykkelig undtaget Kongens Titulatur i Dokumenter, i hvilket Punkt alt skulde blive ved det gamle.

Samme Aften denne Beslutning var taget, blev, efter hvad Statsraad Vogt fortæller, Statsminister Løvenskiold overrakt af Kongen en kostbar Guldbaase „for den Møie, han havde havt med at faa ham til i denne Sag at fatte Beslutning."

Sammensætningen af Komiteen var uklanderlig. Formand i den var Statsraad Peter Motzfeldt, hvis Norskhed og Fædrelandssind var hævet over enhver Tvil; ved Siden af ham var en af Forslagstillerne til Adressen af 1837, Stortingets Præsident, Provst Hans Riddervold; desuden havde Admiral Müller og General Mansbach Sæde i Komiteen. Midt i September 1839 begyndte dens Møder, men afbrødes allerede den paafølgende Mai for først atter at optages i Oktober 1841. I Mellemtiden reistes der fra den norske Statsraadsafdeling i Stockholm Spørgsmaal om Nødvendigheden af en fuldstændig Gjennemgaaelse (Revision) af Foreningsakten. Dette var ikke den norske Regjering for. Man skulde ved Behandlingen af forskjellige Punkter lægge Hovedvægten paa, hvad der i og for sig var rigtigt og nødvendigt og behandle og afgjøre hver enkelt Sag for sig og ikke vente, indtil man havde leveret et mere eller mindre helstøbt Arbeide, hvori alt skulde være afpasset efter en kunstig Ligevægt, idet hvad der blevet taget fra den ene Part, blev givet til den anden, hvad Sverige maatte give Afkald paa, skulde Norge faa Fordelen af og omvendt. „Her er Tale om Nationer", heder det i Finantsdepartementets Foredrag af 22/12 1841, „der er forenet under en fælles Konge, og med Hensyn til hvilke man kun kan ønske, at ethvert indbyrdes Forhold maa ordnes og afgjøres efter Ret, uden at der ved Bestemmelse af, hvad der er Ret, kan være Spørgsmaal om Fordel for den ene paa den andens Bekostning." Flertallet i Komiteen delte denne Opfatning;

men da den fra andre Hold fandt stærk Modstand, traadte Motzfeldt, Riddervold og Müller ud og gav Plads for Amtmand K. B. Falsen, Kapt. Henr. Herm. Foss og Marinekaptein O. W. Erichsen. Nu fik Komiteen med den norske Regjerings Samtykke den 7de December 1843 den mere udvidede Opgave at gjennemgaa Rigsakten i dens Helhed, dog med den udtrykkelige Indskrænkning ikke at fjerne sig fra Grundsætningerne „i den Pagt, der bestemmer Brødrefolkenes gjensidige Rettigheder og Forpligtelser". Hermed hvilte Sagen til Karl Johans Død.

Hans Søn og Efterfølger Oscar den 1ste rettede, som vi senere skal høre om, strax ved sin Regjeringstiltrædelse, nogle af de Misligheder, som der stærkest var anket over fra Nordmændenes Side. Disse fandt nu Nødvendigheden af en Omarbeidelse af Foreningsvilkaarene mindre nødvendig. Norge havde jo ved det materielle og aandelige Opsving, det i de senere Aar havde taget, vist, at det kunde staa paa egne Ben, og den Selvtillid, som dette gav, havde minket Frygten for, at Svenskerne skulde tvinge os ind i en nøiere Forening med dem. Disse viste heller ikke Bestræbelse derhen. Tvertimod. De svenske Medlemmer af Unionskomiteen fik fra norsk Side Ros for „den Fordomsfrihed, og man kunde gjerne sige, modige Retskaffenhed, hvormed de havde godkjendt Norges Ligeberettigelse med Sverige og fuldkommen sideordnede Stilling og havde gaaet ind paa at foreslaa denne Stilling med Konsekvense gjort gjældende i alle Enkeltheder." Det Forslag, hvormed Unionskomiteen 4de Novbr. 1844 afsluttede sin Virksomhed, indrømmede derfor Nordmændene, hvad de krævede. Behandlingen af de diplomatiske Sager blev ordnet saaledes, at Udenrigsdepartementet og

Kontoret for den udenlandske Brevvexling, som hidtil havde været svenske, skulde for Fremtiden være fælles for begge Riger, og alle dertil hørende Poster — ogsaa Udenrigsministeren — skulde kunne besættes med Nordmænd lige saa fuldt som med Svenske. Men saa meget havde disse Spørgsmaal nu tabt i Interesse, at først den 27de Febr. 1847 indgik den norske Regjering med en Indstilling, hvori Komiteens Udkast med enkelte smaa Forandringer blev bifaldt. Og først efter mere end et Aar blev Sagen behandlet i sammensat norsk og svensk Statsraad, og her blev man staaende ved den Beslutning, at „dens Dokumenter fremdeles skulde cirkulere". Dermed maatte Sagen regnes for begravet, og da den efter Aars Forløb atter kom frem, var det under Omstændigheder, som ikke gav Haab om en fordomsfri og rolig Behandling.

Karl Johans Ophold i Norge i 1888—89. Niende ordentlige Storting 1889.

De sidste Aar af Trediverne var mindre behagelige for Karl Johan, som var kommen paa Kant med Stockholmerne. Dermed forholdt det sig saaledes: En Bladskriver, M. J. Crusenstolpe, som var lonnet af Kongen og Hoffet, følte sig misnøiet med, at han ikke fik saa mange Penge til sin Raadighed, som han mente, han trængte. Vred derover brugte han sin skarpe Pen til at angribe Regjeringen og skamskjænde Kongen. Derfor blev han tiltalt og dømt til Fængsel. Men Straffen, som var overgaaet ham, fremkaldte Optøier i Stockholm. Det kom i Aaret 1838 til saadanne Optrin, at Tropperne maatte rykke ud. Men i de frisindede Blade rettedes

skarpe Angreb paa Regjeringen, og heller ikke Kongen gik fri. Kjed af disse Fortrædeligheder besluttede Karl Johan at overlade Rigsstyret i Sverige til en tilforordnet Regjering med Kronprindsen til Formand og selv reise til Norge. Han iværksatte sit Forsæt og kom i de sidste Dage af 1838 til Kristiania. Fra han satte Foden paa norsk Grund, blev han modtagen med stormende Begeistring. Under stor Jubel holdt han Indtog i Kristiania, som var festlig oplyst. Der var opreist Æreport for ham; enkelte vilde endogsaa spænde Hestene fra hans Vogn og trække den, hvad han dog ikke vilde tillade. Det var ved hans Komme til Hovedstaden dennegang, at Wergeland skrev sit skjønne Digt: „Tør en banlyst Harpe lyde?" — Kongen opholdt sig dennegang i 5 Maaneder i Kristiania — et Besøg, som var hans længste her i Landet. Og det var sikkert ogsaa hans behageligste. Man kappedes om fra alle Kanter at vise ham Hengivenhed og Kjærlighed. Selv de, som havde optraadt hvassest mod hans Politik, lagde for Dagen, hvor meget de holdt af ham personlig. Og Kongen viste paa sin Side, at han kunde glemme, og udfoldede overfor alle hele den Elskværdighed, der indtog Hjerterne for ham.

Der var indtraadt et Tilbageslag mod den stærke Opposition fra 1836; Kongens lange Ophold i Norge og hans Imødekommenhed havde forsonet. Dette Tilbageslag maatte ogsaa vise sig ved Valgene. Til Trods for Opfordringer i Bladene til Bønderne at være paa sin Post i Valget af sine Tingmænd, kom der færre Bønder paa dette Ting end det forrige. I 1836 var der 50 Tingmænd, som var eller kunde regnes for Bønder; paa dette var der kun 35; Bønder, der som Tonsager og R. Aarflot dennegang vragedes paa Grund af

sit Drag til Høire, blev nu gjenvalgte, Tønsager blev endogsaa første Repræsentant. Og i Modsætning til 1836, hvor der ikke var et eneste Amt, som jo ikke sendte ialfald en Bonde, var der nu hele 2 Amter uden Bonderepræsentanter. Ellers finder vi de fleste fremragende Storingsmænd ogsaa paa dette Ting. Der var Sørensen og Foss, v. d. Lippe og Riddervold, Blom, Schydtz og Weidemann, Haakenstad, Ueland og Fauchald. J. A. Hjelm var valgt, men nyttede sin grundlovmæssige Ret til at undslaa sig for at møde.

Den 1ste Febr. sammentraadte Storinget, og den 9de blev det høitidelig aabnet af Kongen selv med en Tale, der viste hans forandrede, hans velvillige Stemning. Den Tale, som senere Præsidenten paa Stortingets Vegne henvendte til Kongen, er gjennemaandet af Følelser, som afspeilede den sidste Tids gode Forhold mellem Statsmagterne. Og dette Forhold blev ikke afbrudt under Tingets Samvær. Heller ikke da Stortinget enstemmigt for 6te Gang forkastede de kgl. Grundlovsforslag. Men det havde rigtignok i Modsætning til Fremgangsmaaden i 1836 været saa forekommende at henvise Forslagene til Behandling i Komiteen.

Et kgl. Grundlovsforslag om Statsraadernes Adgang til Stortingets Forhandlinger, som for første Gang forelaa til Behandling i 1836 og da ikke naaede frem til Afgjørelse, blev dennegang af Komiteen enstemmig indstillet til Forkastelse og ogsaa af Tinget forkastet, men dog mod 16 St. En anden enstemmig Komiteindstilling til Forandring af Grundlovens § 59 havde derimod den underlige Skjæbne ikke blot at forkastes, men ogsaa med et saa overvældende Flertal, at kun 9 Mænd reiste sig for den. Et Forslag til Grundlovsbeslutning om Statsraadernes Ansvar-

lighed fik ikke et Ord til Forsvar og kun 3 St. for Vedtagelse. Et andet Grundlovsforslag, som vilde forlænge Stortingets Samlingstid fra de grundlovsbestemte 3 til 6 Maaneder, havde alle Stemmer mod sig.

Flere vigtige Love udkom paa dette Ting. Vi mærker os „Lov indeholdende Forandringer og Tillæg til Loven om Høiesteret," Loven, der gav Bestemmelser om Navigationsexamen, Loven, der indskrænkede Afgiften af stemplet Papir, samt Loven om Brændevinsbrænden, en Toldlov, der gjorde nogle Forandringer i de hidtil gjældende Toldbestemmelser, en Lov, som ordnede Handelsforholdene i Nordland, samt Loven, der tillod hvilkensomhelst Kvinde at være Fødselshjælper. Alle disse var dog at regne for Smaalove i Sammenligning med Loven om Haandværksdrift. Den forbød for Fremtiden at oprette nye Haandværkslaug og traf Bestemmelser, der tilsigtede at ophæve de gamle. Haandværket blev dog endnu ikke helt frigivet; for at blive Svend skulde der, hvor der var Laug, bestaaes en Prøve, og for at blive Mester maatte der ogsaa en Prøve eller et Vidnesbyrd fra 2 „troværdige Mænd" om at være duelig i sit Fag. Loven indeholdt desuden mange Bestemmelser om Mesteres, Svenders og Læregutters gjensidige Forpligtelser. Saa vidløftig som den var (94 §§), maatte Behandlingen af den ogsaa tage megen Tid; bare den første Odelstingsbehandling krævede hele 6 Dage; men Arbeidet var dennegang ikke bortkastet, thi Loven, som vedtoges, blev sanktioneret. Det blev derimod ikke Tilfældet med den uden Sammenligning vigtigste Lovbeslutning paa det 9de ordentlige Storting, Kriminalloven.*) Efter

*) Efter Grundloven skulde der udarbeides en Lovbog, og der var i den Anledning nedsat en Lovkomite, som dog kun syslede med

en indgaaende Behandling vedtoges den af begge Tingafdelinger og indstilledes ogsaa til Sanktion af Regjeringen i Kristiania. Men Kongen sagde nei. Han fandt Tiden, der var igjen til Stortingets Opløsning, for kort til at kunne tage et „Lovarbeide af et saa betydelig Omfang og indgribende Vigtighed under tilstrækkelig Overveielse. Forslag om uforandret at gjentage Beslutningen paa Stortinget i 1836 om Ophævelse af Forbudet mod gudelige Forsamlinger forelaa ogsaa paa dette Ting. Baade i Odelstinget og Lagtinget fik det varme Talsmænd, saaledes Præsterne Lammers, Hesselberg og Harbitz, og i begge Tingafdelinger ogsaa Flertal, men Regjeringen var imod, og Forbudet blev staaende.

Af Love om Pengevæsenet blev der vedtaget en, som nedsatte Bankkursen fra 110 % til 105 %, og denne blev ogsaa vedtaget.

Da Regjeringen paatænkte at nedsætte en Kommission, som skulde tage Toldloven og Tarifferne under Behandling, undergik disse paa dette Ting ingen betydeligere Forandring. Kaffetolden blev dog nedsat med 40 % og Poteter fik en lignende betydelig Nedsættelse. Men om at nedsætte Korn- og Salttolden kunde der endnu ikke være Tale, et Forslag derom fik kun ganske faa Stemmer for sig.

---

mindre Enkeltlove. Udarbeidelsen af Udkast til en Straffelov var overdraget Statsraad Kr. Krogh, som dog aldrig kunde blive færdig dermed. Efter en evindelig Venten opgav Regjeringen at faa noget fra ham og nedsatte en Kriminallov-Kommission. Samtidig døde Krogh 11/11 1823, det viste sig da, at hans Forarbeider til Loven ikke kunde bruges af Kommissionen. Dennes Udkast blev lagt til Grund for Komiteens Arbeide. — Nogen Civillovbog kom aldrig.

Til Trods for Toldnedsættelserne, som dreiede sig om ikke ubetydelige Beløb, kunde Statskassen paaregne stort Overskud. Dette blev besluttet at opspare til det følgende Storting, som vilde trænge betydelige Summer til forbedrede Strafanstalter, til Udbedring af Landets Fæstninger etc. Af Bevilgninger kan mærkes til nye Bygninger for Universitetet, som var beregnet til ialt at koste over Kr. 800000, men hvoraf den mindre Del kom Statskassen til Udgift. Det forbedrede Forhold til og Samarbeide med Regjeringen kom frem ved Gjennemgaaelsen af Regjeringsprotokollerne. Ikke blot indstillede Komiteen enstemmig, at der „i Anledning af de forelagte Regjeringsprotokoller intet bliver at foranstalte, men den gav Regjeringen Lovord for dens „Agtelse for Forfatningen og Lovene", „dens Bestræbelser for at befordre saavel det hele Samfunds som enkelt Borgers Held" og navnlig for „dens Virksomhed og Omhu for at fremme Forberedelse i betimelig Tid og paa hensigtsmæsig Maade" af Regjeringsforslagene. Fuldt saa godt gik det dog ikke i Stortinget ved Behandlingen af denne Indstilling. Der blev der navnlig stærkt anket over en kgl. Res., hvorefter Lensmænd herefter skulde af Amtmanden kunne afsættes uden Lov og Dom, naar han var misfornøiet med deres Ombudsførelse. Resolutionen blev af en Række Talere betegnet som grundlovsstridig, skadelig og uhensigtsmæssig. Foss ansaa den i den Grad forkastelig, at han vilde have foreslaaet den underkastet Bedømmelse af Rigsretten, hvis ikke den Grundsætning havde gjort sig gjældende paa dette Odelsting til det yderste at undgaa Rigsret. Han vilde dog foreslaa, at der forbeholdtes det følgende Storting's Odelsting at fatte den fornødne Beslutning. Om dette Forslag dreiede Ordskiftet sig — og det var temmelig langt,

men det endte med dets Vedtagelse, dog kun med 4 Stemmers Overvægt.

Det var henimod Slutningen af Samlingstiden 31te Juli, at Foss's Forslag blev behandlet. Endnu i 14 Dage blev Stortinget siddende; den 16de August blev det opløst af Statholderen.

Det var sidste Gang, denne skulde mødes med Folkets kaarne Mænd. Hans Dage var talte. Han havde længe lidt af Gigt, og til Trods for hans tilsyneladende Kraft var hans Helbred undergravet. Sorgen over hans eneste Datters Død (Nytaar 1840) gjorde sit til at knække den stærke. Sommeren samme Aar gjorde han en Badereise til Wiesbaden i Tydskland. Der tog hans Sygdom en farlig Vending, og den 27de Aug. døde han. Han havde tidligere hverken eiet Karl Johans eller Nordmændenes Yndest; men i hans sidste Levetid var der heri indtraadt en Forandring. Og nu vakte hans Bortgang en Sorg, som deltes af baade Konge og Folk. — Grev Wedel vil altid komme til at indtage en fremstaaende Plads i vor nyere Historie. Han var en Mand af betydelige Evner, af en fast Karakter, med en sikker Optræden og af en respektindgydende Personlighed. Han havde stor Lethed for at udtrykke sig, og naar han kom i Aande, kunde han være virkelig veltalende. Da „viste hans Aasyn en Adel og Ild, som ingen tegnende Kunst tilfulde kan udtrykke." Grev Wedel var en Mand af udpræget Fædrelandssind. I sine Planer og sin Virksomhed havde han sit Fædrelands Vel for Øie. Han var blandt de første, som stræbte efter at skaffe det en fri Forfatning, om end gjennem en Forening med Sverige; ham skyldes det mere end nogen anden Enkeltmand, at vi i 1811 fik Universitetet og ikke, som Regjeringen vilde, „en aka-

demisk Læreanstalt for ustuderede"; han underkastede sig villig Møisommeligheder og Farer for i Trængselsaarene 1807—1814 at skaffe Landet Korn; og i vore første Frihedsaar stod han mangen Tørn med Karl Johan for at hævde vort Folks Ret og Selvstændighed. Trods Feilsyn og Feilgreb vil derfor hans Navn i Norges Historie gjemmes længe og glemmes sent.

Det tog Tid, inden Statholderposten blev besat. Kongen var i Tvil, ikke om Embedet skulde besættes, men om han for det skulde vælge en norsk eller svensk Mand. Endelig bestemte han sig for Statsminister Løvenskiold. Men denne var ikke paa det rene med, hvorvidt han skulde modtage Tilbudet eller ikke. Han vidste ikke, hvorledes Stemningen i denne Henseende var i Norge, og i sin Tvilraadighed spurgte han et Par af Statsraaderne, hvad han skulde gjøre; men disse hellere fraraadte ham at modtage Kaldelsen. Han fulgte dog ikke deres Raad og blev i Februar 1841 udnævnt til Statholder. Før Udnævnelsen havde Almenheden været meget spændt paa, „hvorvidt Kongen", som „Mgbl." udtrykte sig, „virkelig vilde mishage Nationen med dette upopulære Embedes Besættelse." Og da det blev besat med Løvenskjold, efter „Mgbl." „den mest upopulære Mand i Landet," da var Misnøien stor; i „Mgbl." stod svære Artikler imod ham, og den 17de Mai samlede sig udenfor Statholderboligen en Sværm, der gav sine Følelser Luft i Piben. Af Blade stillede „Den Konstitutionelle" sig paa Løvenskiolds Side og tog hans Udnævnelse i Forsvar. Men dette Blad var kun Udtryk for et lidet Mindretals Opfatning. — Som Statsminister blev i Løvenskiolds Sted udnævnt Statssekretær Due. Hvad der end ydermere øgede Misnøien med disse Udnævnelser var, at Kongen undlod at indhente den norske Regjerings Betænkning derom, hvad

Protokolkommiteen paa følgende Storting ikke glemte at bringe i Erindring.

Tilstande i Trettiaarene.

De ydre Vilkaar, som vort Folk levede under i Trettiaarene, kaster Lys over de politiske Bevægelser i denne Tid. Disse Vilkaar var i det hele temmelig kummerlige. Gik det end fremad, saa var det kun med smaa Skridt; sommetider synes det at staa rent stille eller endog sige tilbage. De daarlige eller mindre gode Aaringer bidrog hertil mest. I Tidsrummet fra 1830 til 1840 fik vi ikke et eneste Aar, som kunde kaldes godt, end sige rigt. De 5 første Aar var heller under end over middels; saa kom der 3 Aar, som for større eller mindre Dele af Landet maatte regnes som rene Misvæxtaar. Nøden var mangesteds forfærdelig. I 1837 sultede saaledes paa ikke faa Steder Kjør, ja Heste ihjæl af Fodermangel. Vaaren var derfor forfærdelig. Den 17de Mai skrev Morgenbladet: „Nøden stiger hver Dag til det frygtelige". I det følgende Aar var Tilstandene i flere Præstegjæld saa mislige, som de ikke i Mands Minde havde været; i enkelte var der ligetil en Trediedel, som led Sult. Det var i Anledning af denne, Wergeland skrev sit gribende Digt „Hungersnøden" („Stjerner, følte I, som se hele Jordens tause Ve"). For at lindre Trangen blev der foretaget Indsamlinger af Penge; i Kristiania gav man i dette Øiemed en Konsert; men hvad der kom ind, var kun lidet i Forhold til de skrigende Krav. Vaaren 1839 var der ogsaa stor Nød paa mange Steder, saaledes i Gudbrandsdalen, Opdal o. fl. Steder. Man maatte gribe til Brød af Bark og Mose

istedetfor Korn. Paa Stortinget 1839 blev der om Vaaren Spørgsmaal, om Staten burde komme de trængende Bygdelag til Hjælp. H. Foss udtalte sig derfor; han fandt det sørgeligt, at der kanske flerested skulde være Hungersnød, medens Statskassen havde Overflod, og Nationens Repræsentanter levede i Herlighed og Glæde. Stortinget vilde dog ikke ved Gaver afhjælpe Trangen; men Regjeringen gav Laan til enkelte Kommuner. Endelig kom der da i 1839 et bedre Aar; men heller ikke det var mere end et knapt middels og kunde ikke udslette Følgerne af de foregaaende Misvæxtaar. Besætningerne omkring paa Gaardene maatte nedsættes; først i 1840 var Gaardene naaet op til den Besætning, som de havde før 1836. Paa Grund af de daarlige Aar var Kornindførselen stor. Vi indførte i dette Tiaar 1 261 000 Td. Korn hvert Aar og desuden en Mængde Gryn. Den Mængde, der maatte kjøbes, og det lidet, som var at sælge, kunde ikke andet end volde Pengemangel. Kjøbmændene kunde ikke faa Laan og maatte inddrive sit udestaaende hos Bonden, der intet havde at betale med. Ogsaa Banken inddrog mange af sine Laan. Som Følge heraf maatte en Mængde Bønder gaa fra Gaard og Grund.

Fremskridtene i Jordbruget var faa og smaa. Vexelbrug hørtes der neppe om, og med Dyrkningen af Fodervæxter gik det fremdeles kun smaat fremad; selv paa Hedemarken var det kun enkeltvis gaaet op for Landmanden det gavnlige i at saa Græsfrø. Der nævnes her og der om Forædling af Husdyrene; men hermed kom det endnu ikke videre end til en svag og famlende Begyndelse. Og man holdt paa, som før, at sulteføde sine Kreaturer; kun enkeltvis fik man Øinene op for Nytten af en bedre Fodring. Kjendeligere

derimod var Fremgangen ved Opdyrkning af Nyland (19000 Td. Land) og med Forbedringen af Agerbrugsredskaber. For Tilvirkning af saadanne havde Jakob Sverdrup oprettet et Værksted, som spredte mange forbedrede Ploge og Harve omkring. De Fremskridt, som Jordbruget her og der gjorde, skyldtes for en ikke liden Del Landbrugsskolen paa Rise i Nærheden af Tunsberg, der dreves af Overlærer Jak. Sverdrups Søn, Peter Sverdrup. Men saa lidet tog Stortinget sig af Jordbrugets Opkomst, at det i 1836 nægtede Skolen det aarlige Bidrag af Kr. 2400, som den før havde havt. Skolen blev dog alligevel ved at gaa som en privat Læreanstalt.

Fiskerierne havde bedre Aar end Jordbruget, og Udførselen af Fiskevarer tog til. Medens der i 1819 kun udskibedes 240 000 Td. og 55 800 Skpd. forskjellige Fiskesorter, var Udførselen i 1835 536 000 Td. og 156 000 Skpd. Det var Bergen, som hidtil havde havt den største Udskibning af Sild; i Trettiaarene udførtes fra denne By saaledes gjennemsnitlig 150 000 Td. aarlig, men senere syntes Sildehandelen mere at trække sig fra Bergen til Stavanger. Udskibningen af Trælast tog ogsaa til; navnlig fandt den stigende Afsætning i Frankrige. I Trediverne gik Udførselen op til meget over 200 000 Læster aarlig, medens den i de første Aar efter vor frie Forfatning kun beløb sig til mellem 120 og 170 000 Læster om Aaret. Som Følge af den større Udførsel og stigende Indførsel voxte ogsaa Skibsfarten. I 1824 havde vi endda kun 1700 Handelsskibe paa tilsammen 53000 Kom.læster; i 1836 var disse steget til 2200 paa ialt 72 000 Kom.-Læster. Neppe saa kjendelig var Fremgangen i Bergværksdriften. Men norsk Jern og Kobber fandt dog baade en stadig og fordelagtig Afsætning, og Kongsberg Sølvværk, som

A. M. Schweigaard.

Stortinget i 1830 besluttede at sælge ved Auktion, uden at der blev gjort Bud, som Regjeringen fandt antageligt, tog meget uventet et Opsving, som baade var stort og blev varigt. Man stødte nemlig paa en Sølvklump, som veiede ikke mindre end 7½ Centner, og under den fortsatte Drift udvandt man saa meget Sølv, at Værket f. Ex. i 1833 gav 47 400 Mk. og skaffede siden 1830 Statskassen en ren Indtægt af over Kr. 2 800 000.

Det tiende ordentlige Storting (1ste Febr. til 17de Sept. 1842). A. M. Schweigaard.

Valgene til det tiende ordentlige Storting gik omtrent i samme Retning som til det næst foregaaende. Der blev rigtignok kastet endel gamle Repræsentanter for at erstattes med nye, men Standpunktet i politisk Henseende var i Hovedsagen det samme. Kanske Heldingen til den liberale Side var lidt større end dengang. Oppositionspressen havde anbefalet at vælge „oplyste, høihjertede, livlige og veltænkende Bønder“, og der var ogsaa valgt lidt flere af denne Stand; 40 mod 35 i 1839; men ogsaa denne Gang var der et Amt (Nedenæs), som valgte udelukkende Embedsmænd (2 Præster og 1 Foged). De fremragende Medlemmer paa Tinget i 1839 mødte ogsaa paa dette. Foss, Sørensen, Riddervold, Amtmand Falsen, v. d. Lippe, Arup, Lange, Harbitz, Ueland, Fauchald, Haakenstad og Valstad. Hjelm, som i 1839 havde nyttet sin Ret til at undslaa sig for Valg, mødte denne Gang frem. Krigsraad Flor, som var bleven Suppleant, rykkede op i Stedet for den valgte Repræsentant, som havde gjort Opbud. Og saa mødte for første Gang Professor A. M. Schweigaard,

Statsrevisor L. Kr. Daa og H. J. C. Aall. Af disse tre har igjen Schweigaard vundet størst Navnkundighed. Han er født 11/4 1808 i Kragerø. Først blev han Sjømand, men dertil havde han ikke Lyst; saa skulde han til Handelen og blev sendt over til en Præst i Østfriesland for at lære Tysk. Præsten blev opmærksom paa hans ualmindelige Evner, og nu kom Schweigaard paa sin rette Hylde; han sattes paa Latinskole og skulde blive Student. I 1828 tog han Artium med Udmærkelse i alle Fag; Aaret efter Andenexamen med samme Udmærkelse; og til juridisk Embedsexamen fik han Indstilling (Udmærkelse). I de Bevægelser, som var oppe i Studenterverdenen, var han med med Liv og Sjæl, og med hele sin Overbevisning sluttede han sig til det Welhavenske Parti og forfægtede dets Synsmaader i „Vidar“, som han redigerede. Efter en længere Udenlandsreise for at studere Retsvidenskaben blev han ved sin Hjemkomst Universitetslærer. I Dagens Spørgsmaal tog han livlig Del, og til at udgreie dem gav han sin Andel; ingen Kommission af nogen Vigtighed blev i de følgende Aar nedsat, uden Regjeringen lod ham faa Sæde i den. Hans Dygtighed var saa almindelig godkjendt, at det sagde sig selv, at han maatte komme paa Tinget. Ved Valgene i 1841 blev han ogsaa valgt. I alle vigtigere Spørgsmaal stod han paa Regjeringens Side og kjæmpede for dens Synsmaader. Men disse hørte i flere Henseender den nye Tid til, og af den var da ogsaa Schweigaard i mangt og meget befrugtet.

Endnu mere var dette Tilfældet med L. Kr. Daa, f. 1809. Han var i mangt en Modsætning til Schweigaard. Med Hensyn til politisk Frihed vilde denne helst holde igjen; han var ræd for, at Folkemagten kunde faa for meget at sige, saa Kongemagten blev en Skygge. Daa derimod vilde Frem-

Amtmand H. J. C. Aall.

stridt gjennem Udvikling af Folkemagten og sluttede sig til den liberale Side. At han gjentagende blev forbigaaet ved Embedsbesættelser bidrog ogsaa til at skjærpe hans Stemning mod Regjeringen. Den bekjæmpede han i sit Blad „Grandskeren", som er en af de bedst redigerede Aviser, vi har havt. Fra Akerhus blev han saa indvalgt i Stortinget. Aall var mindre udpræget Partimand end Schweigaard og Daa; men i Dygtighed som Stortingsmand kom han ikke til at staa tilbage for nogen af dem. I Komiteerne arbeidede han som faa, og under Forhandlingerne blev han hørt med en Opmærksomhed, som kun de færreste. Der var en slig Orden, Klarhed og Bestemthed i hans Foredrag; aldrig nogen Gjentagelse eller overflødige Ord. Hans politiske Opfatning laa Centrum nærmest.

Den 1ste Febr. traadte Stortinget sammen, og den 10de blev det aabnet af Statholderen, der oplæste den kgl. Tale.

Denne, som ikke indeholdt noget særdeles, nævnte heller ikke de kgl. Grundlovforslag, som for sidste Gang forelaa til Behandling. Det vilde ogsaa have været unyttigt; intet paa Jorden kunde redde dem fra Forkastelse. De blev ogsaa med alle Stemmer satte ud af Verden. Men en Forandring af Grundloven blev dog dennegang efter noget Ordskifte vedtagen og mod kun 4 St. Det var Ophævelsen af Bestemmelsen i § 59 om, at Repræsentanternes Antal i det hele ikke bør være mindre end 75 og ikke større end 100. Det var nemlig al Sandsynlighed for, at efter Valgreglerne vilde Tallet af Repræsentanter paa det følgende Ting overstige 100, som allerede var naaet paa dette.

Imod Slutningen af Tingtiden behandledes Forslag om Statholderen og Statsraadernes Adgang til Tingets For-

handlinger enten ved Forandring af Grundloven eller kun af Stortingets Reglement. Forslagene faldt dog med stort Flertal, uagtet de to Modsætninger, Schweigaard og Daa her kjæmpede Side om Side. Større Interesse samlede sig om Henr. Wergelands Forslag, vedtaget af Sørensen, til Ophævelse af Bestemmelse i § 2 om Jøders Udelukkelse fra Riget. Komiteen indstillede det til Vedtagelse; Tingets bedste Mænd talte for det, Præsterne Castberg og Arup erklærede saaledes, at de som Kristne fandt sig ved deres Samvittighed forpligtede til at stemme for Ophævelse af denne Bestemmelse, der var en Krænkelse af den kristelige Kjærlighed. Intet hjalp; Mindretallet mod Forslaget var stort nok til at hindre dets Vedtagelse.

Større Frisind lagde Stortinget for Dagen ved for tredie Gang at vedtage Ophævelsen af Forordn. af 13/1 1741 om gudelige Forsamlinger. Der forelaa denne Gang fra Regjeringen et Lovudkast, som støttede sig til en Kommissions Arbeide, der var nedsat for at greie ud dette Spørgsmaal. Regjeringsforslaget gav med nogle Indskrænkninger Lægmand Lov til at forkynde Guds Ord. Men foruden Regjeringsforslaget forelaa der ogsaa et privat Forslag fra Solberg og Ueland til uforandret Gjentagelse af de i 1836 og 1839 fattede Beslutninger. Flertallet af Komiteen indstillede dette Forslag til Vedtagelse; men Mindretallet vilde give Beslutningen det Tillæg, hentet fra Regjeringens Forslag, at vedkommende Præster skulde være adgangsberettigede til de gudelige Forsamlinger. Det var om dette Tillæg, at Kampen i Tingafdelingerne førtes; men Iveren hos Forsvarerne heraf skrev sig vistnok for en stor Del fra Uviljen mod at tvinge Beslutningen igjennem ved efter Grundlovens § 79 for tredie Gang ufor-

andret at gjentage den. De udtalte ogsaa dette; det var efter deres Mening betænkeligt i for en ikke større Sag at anvende § 79. Schweigaard lignede det saaledes med at bruge sexpundige Kanoner til at skyde Spurve. Fra den anden Side, saaledes fra Daa, blev der gjort gjældende, at dette ikke var en liden Sag, thi det var at hævde Religionsfriheden, og Lammers erklærede, at han vilde stemme for Indstillingen for at være sikret mod, at Regjeringen ved at nægte Sanktion skulde igjen hindre Sagens Gjennemførelse. Ogsaa Riddervold udtalte sig mod Tillægget, som da ogsaa faldt med et stort Flertal. Da ogsaa Lagtinget gik med paa den uforandrede Beslutning, var dermed Forordningen af 13/1 1741 sat ud af Verden.

Den uden Sammenligning vigtigste Lovbeslutning, som Stortinget i 1842 vedtog, var den om Forbrydelser. Det var et overmaade vidtløftigt Lovarbeide (28 Kapitler), og bare første Gangs Behandling i Odelstinget tog ikke mindre end 11 Dage. Under Forhandlingen var endogsaa Afskaffelse af Dødsstraffen fremme. Forslaget derom blev dog med stort Flertal forkastet. Da Sagen kom til Lagtinget, gjorde dette 23 Anmærkninger ved Odelstingsbeslutningen; nogle af disse bifaldt Odelstinget; de andre frafaldt det andet Ting; Loven blev altsaa vedtaget og denne Gang sanktioneret.

Ved en Lov fik Høiesteret i visse Tilfælde Lov til ogsaa at behandle Retssager af større Omfang skriftligt. Under Forhandlingerne herom kom det til stærke Meningsbrydninger. Daa vilde nemlig have Loven henlagt, da kun mundtlig Retsforhandling svarede til det konstitutionelle Stel og Styre; han blev imødegaaet bl. a. af Schweigaard, der tog saa hvast fat, at Daa i stærke Udtryk skyldte ham for

uvorren og utilbørlig Stridsmaade. Dette bragte saa Rektor Holmboe til at udtale, at Daas Angreb paa Schweigaard havde vakt ubehagelige Følelser hos en stor Del af Tingets Medlemmer, og Præsidenten (Falsen) erklærede, at Daa i nærværende Sag ikke havde havt nogen Grund til at beklage sig.

I Loven om Forligelsesvæsenet blev der indført bl. a. den frisindede Forandring, at Amtmanden og Magistraten mistede den Forslagsret til Forligelseskommissærer, som en ældre Lov havde forbeholdt dem. Derimod fandt Regjeringen det utilraadeligt at sanktionere en Lovbeslutning, allerede vedtaget i 1833, som bl. a. for at mindske Omkostningerne ved Delings- og Skyldsætningsforretninger udelukkede Sorenskriveren. Sanktioneret derimod blev en Lov, som formindskede Udgifterne ved Inddrivelsen af smaa Gjældsfordringer, og det samme var Tilfældet med en anden om Tvangsauktioner.

Om det ikke var andet, som gjør Stortinget i 1842 fortjent til Ihukommelse, saa maa Frigjørelsen af Handelen gjøre det. Ved Loven derom gjordes et Kjæmpeskridt frem. Æren derfor tilkommer mere end nogen anden Prof. Schweigaard. Han havde den overveiende Indflydelse i den Kommission, som havde udarbeidet Udkastet til Loven, og ham var det, som i Tinget kraftigst kjæmpede for Vedtagelse af den. Thi den stødte paa stærk Modstand. At kunne blive Handelsmand uden Examen ved kun at betale Kr. 32 var uhørt i noget Land, sagde Daa, med mindre det skulde være i Tyrkiet; han fandt, at en slig Frihed mere betegnede en Revolution end en Reform. Hvor stærke Angrebene end kom, mægtede de dog ikke i nogen væsentlig Henseende at omgjøre Loven eller hindre dens Vedtagelse. En Mængde Baand, som

havde trykket den frie Omsætning, blev løste; paa Landet i en Afstand af 3 Mil (33 Km.) fra By blev Handelen med de paa Landet mest brugelige Varer frigiven; for Handel med alle Varer udkrævedes kgl. Bevilgning. Loven blev sanktioneret.

En Lov om Bergværksdrift gav Frihed til at skjærpe paa anden Mands Grund efter Metal. Under Forhandlinger herom blev der hørt stærke Raab om Indgreb i Eiendomsretten, men de trængte ikke igjennem. Friheden blev given, og en Række Bestemmelser om Driften trufne.

En Lov om Forandringer i Bestemmelserne for Norges Bank gav denne Tilladelse til en større Sum i Sedler end hidtil var tilstedt, dog saaledes, at Beløbet af de i Omløb værende Sedler ikke skulde overstige $^{2}/_{5}$ af de i Banken opbevarede Fond.

Toldloven, som tidligere var bygget paa Merkantilsystemets Grundsætninger, blev paa dette Ting helt omgjort; nu blev Frihandels-Grundsætningerne de raadende i den. Det var den nye Tid, som ogsaa paa dette Omraade gjorde sig gjældende, og det skal siges til Regjeringens Ære, at den havde fulgt med i Udviklingen. Den havde til Gjennemsyn af Toldloven og Toldtarifferne nedsat en Kommission, som havde faaet en sjelden god Sammensætning. Blandt andre var ogsaa Toldkasserer O. Lange med, senere kom Schweigaard, og han førte ogsaa her det myndige Ord. Kommissionens Indstilling lagdes til Grund for Regjeringens. Toldkomiteen udtalte sig i sin Indstilling mod opskruede Toldsatser, navnlig naar det gjaldt Livets første Fornødenheder; den vilde ogsaa, at Udførselstolden skulde være saa liden som muligt. Ved Behandlingen i Stortinget blev Indstillingen stærkt

angrebet af Daa, der fandt den og Regjeringsforslaget saa revolutionære, at man maatte have den største Betænkelighed ved at indgaa paa den. Han blev imødegaaet af Schweigaard og Lange, som fremhævede, at baade Kommission og Komite var gaaede frem med yderste Forsigtighed, og de paatænkte Nedsættelser var ikke stort større, end de ved enkelte tidligere Ting havde været. Alligevel viste det sig, at Daa udtalte Anskuelser, som deltes af mange i Forsamlingen, og Komiteens Indstilling blev i flere Punkter forkastet. Tolden paa adskillige Artikler blev dog nedsat, saaledes paa Poteter, Bomuldsgarn, Seilduq; derimod blev Salttolden uforandret. Udførselstolden blev betydelig nedsat, saaledes paa Tørfisk, Klipfisk og saltet Fisk og paa Trælast. Til Lettelse for Skibsfarten blev ogsaa Laste- og Fyrpengene nedsatte. Til Trods for de betydelige Toldnedsættelser behøvedes der ikke at ty til direkte Skatter.

Af Bevilgninger vakte den foreslaaede til Bodsfængslet, henved Kr. 2 800 000 aarlig i 3 Aar, stærk Modstand. Den lededes af Daa, der fremhævede, at den Straffeordning (den filadelfiske), til hvis Gjennemførelse Bodsfængslet trængtes, langt fra var almindelig godkjendt, og at det kun kunde betragtes som et Forsøg, der vilde koste overordentlig. Fra den anden Side blev det nye System løftet til Skyerne; det blev sagt (af Falsen), at den hele dannede Verdens Øine var rettede paa os, og man ventede med Opmærksomhed, hvad der i denne Sag vilde ske; det vilde være en overordentlig Nationalulykke, om Tinget ikke gav Bevilgningen. Den blev da ogsaa given med 53 mod 44 St. Derimod blev det kgl. Forslag til Lov om Bodsfængsler ikke tagen under Behandling paa dette Ting. Som ogsaa et Vidnesbyrd om Væxten i Landet kan

anføres, at ikke mindre end 3 Byer, Lillehammer, Drøbak og Flekkefjord, blev Kjøbstæder paa dette Storting.

Ved Gjennemgaaelse af Regjeringens Protokoller fattedes der ikke paa Ankeposter. Odelstinget knurrede over Welhavens Udnævnelse til Professor, hvortil han manglede Forudsætninger, og Statsraadsafdelingen i Stockholm fik høre ilde, fordi den ikke havde indhentet Regjeringens Betænkning i Anledning af Underhandlingerne med Danmark om Øresundstolden og intet gjort for, at en Nordmand blev optaget mellem Underhandlerne. Der var dem, som vilde have de skyldige Statsraader for Rigsret, men disse blev dog kun et Mindretal; Flertallet stemte for et Forslag, hvori Odelstinget udtalte sin Misbilligelse, fordi vedkommende Statsraader havde undladt at „varetage Lovene og Rigets Værdighed". Ansvar blev ogsaa frafaldt mod den Statsraad, som havde foranlediget en kgl. Res. af 13/8 1837 om Lensmændenes Afsættelighed, en Resolution, som dengang blev opfattet som en Trudsel mod disse Bestillingsmænds Uafhængighed.

Ved Behandlingen af et kgl. Forslag om Bevilgning til en ny Statsraadslønning faldt der Udtalelser, som var Udtryk for, at Forholdet til Regjeringen ikke var det bedste. Ueland ytrede saaledes, at for ham var det en Hovedgrund til at nægte sin Stemme til Bevilgningen, at Regjeringen aldeles ikke vilde indskrænke Omkostningerne ved Embedsværket, som desuden led af en Vidtløftighed og et bureaukratisk System, der ikke stemmede med vor Forfatning. Og saa var Regjeringen saa „syg" for at kunne holde paa sin Magt; næsten aldrig meddelte de Sanktion til en Beslutning, hvorved der var Spørgsmaal at overdrage en liden bestemmende Myndighed

til Kommunerne. Ueland blev imødegaaet af Lange og Sørensen, der tog Regjeringen varmt i Forsvar. Det frelste dog ikke Statsraadslønningen, der blev forkastet med 55 St.

Et Ankepunkt af Vægt mod Regjeringen eller rettere Marinedepartementet var dets Overskridelser. Der var brugt Kr. 752 000 mere end bevilget, og det var ikke klart, om disse Penge havde været anvendte efter den af Stortinget vedtagne Plan. Sikkert var det, at Styrelsen af Departementet havde været mislig. Regjeringen havde foreslaaet, at de nævnte Kr. 752 000 skulde af Stortinget bevilges til endelig Udgift; men herpaa vilde dette ikke gaa ind; ved Gjennemgaaelse af Regjeringsprotokollerne kom Sagen atter paa Bane, og der var Tale om Nedsættelse af Rigsret. Odelstinget vilde dog ikke gaa med paa dette strax, men besluttede, at der skulde forbeholdes et kommende Stortings Odelsting „at fatte de fornødne Beslutninger i denne Sag, der imidlertid udstaar i dens fulde Kraft.“

Var saaledes Stemningen end ikke ublandet gunstig mod Regjeringen, saa kan man ikke sige det samme om Kongens Følelser overfor Stortinget. De var lutter Anerkjendelse. Da Stortinget den 17de Septbr. opløstes, fik det høre i den kgl. Tale, som Statholderen oplæste — den sidste fra Karl Johan — „I har erhvervet eder Krav paa Nationens Erkjendtlighed; thi Endrægtighed og sindig Frimodighed ledede eders Virksomhed, og Fædrelandssind har udmærket eders Arbeider.“ Saadan Tale havde Karl Johan aldrig tidligere ført til det norske Storting.

Fra Oppositionens Side var Dommen over Tinget derimod alt andet end gunstig. „Mgbl.“ skrev: „Det liberale Parti i Folket havde neppe tænkt, at der for dets Sag ikke

skulde blive udrettet mere, eller at der i fast alle Spørgsmaal af en høiere politisk Betydning skulde vises det samme Dolleri, den samme Eftergivenhed og Føielighed, som hidtil har opretholdt Systemet."

Karl Johans Død.

Karl Johan havde altid havt en stærk Helbred og han blev ogsaa gammel. Den 6te Febr. 1843, dengang 79 Aar gammel, oplevede han at kunne feire sit 25aarige Jubilæum som Konge. I Anledning deraf modtog han mange Beviser paa Hengivenhed; i Kristiania var der stor Stas, og hele Byen var oplyst (illumineret). Men i dette sit sidste Leveaar var Kongen sygelig; det gik nedover. Om Natten den 26de Januar 1844 (Kongens 80aarige Fødselsdag) blev Karl Johan med en Gang heftig syg. Han fik saavidt Tid til at ringe paa Kammertjeneren, før han mistede Bevidstheden. Kongens Livlæge blev øieblikkelig hentet og fandt en Aareladning aldeles nødvendig, men havde Betænkelighed ved at foretage den, da han vidste, at Kongen var imod det. Da imidlertid Kronprindsen erklærede, at han vilde paatage sig Ansvaret derfor, blev Aarelagningen udført. Kongen havde det da bedre, men var dog meget svag. Svag vedblev han at være, og det gik, om end langsomt, ned ad Bakke. Da det var at forudse, at Kongen i intet Tilfælde snart vilde kunne overtage Regjeringen, blev det foreslaaet, at Kronprindsen midlertidig skulde overdrages den. Syg, som han var, vilde dog Kongen nødig slippe Tømmerne af sin Haand, og da han gav sit Samtykke til det, var det med det udtrykkelige Forbehold, at det kun skulde være til Februars Udgang. Da denne Tid

nærmede sig sin Slutning, uden at Kongen var bleven bedre, gik han ind paa en fornyet Overdragelse af Regjeringen til Kronprindsen, men satte dog den Indskrænkning, at den ikke skulde gjælde længere end til 1ste Mai, saafremt han ikke selv forinden saa sig istand til at overtage Regjeringen. Men Kongen kom sig ikke. Hans stærke Natur kjæmpede med Døden, men tilsidst laa den under. Om Morgenen den 8de Marts begyndte Døden sit sidste Arbeide, men Dødskampen varede dog til langt paa Eftermiddagen, indtil endelig Kongen sovnede ind.

Almenheden havde i stor Spænding fulgt Kongens Sygdom, og det kom derunder frem, hvor elsket han dog nu var. Hos ingen lagde dog Kjærligheden sig paa en skjønnere, mere rørende Maade for Dagen end hos Henr. Wergeland, han der jo, som han har sagt, havde „elsket Kongen med et Barns altid friske Kjærlighed.“ Nu viede han Kongens Sygdom og Død sine smukkeste Sange. Og den Dag, 26de April, da han blev begraven, sang han:

Det er min frie Ringheds Hæder,
en Glæde i min Sørgefest,
en Blomst paa mine Sørgeklæder,
at jeg har elsket Kongen mest.

Oscar sendte Statholder Løvenskiold en Skrivelse, der udtrykte hans sønlige Følelser for sin Fader, og som Svar herpaa henvendte Statsraadet sig til Kongen med en Adresse, der ogsaa efter liberale Avisers Udsagn holdt sig fri for overdrevne Lovtaler over den afdøde Konge.

Karl Johan begyndte sit offentlige Liv som Republikaner og var det ogsaa, da han kom til at staa Keiser Napoleon

saa nær og var ophøiet til Marschal og Prinds af Ponte Corvo. Men da han blev Konge, ændrede hans politiske Synsmaader sig. Tiden vendte sig bort fra Revolutionens Tanker; dens Løsen „Frihed, Lighed og Broderskab“, tabte sin Klang i de ledende Politikeres Øren. Nu blev det „Kongedømmet af Guds Naade“, som ved en enevældig, men faderlig Styrelse skulde sikre Folkenes Lykke. Og Karl Johan var saa meget Barn af sin Tid, at dens politiske Synsmaader, om end noget afændrede, ogsaa blev hans. Magtens Tyngdepunkt skulde ligge hos Kongen, og han skulde personlig selv føre Regjeringen. Deraf hans Modstand mod Frihedsarbeidet; den Frygt, hans nærmeste Raadgivere nærede for, at han havde Planer fore mod Forfatningen, var ikke helt ugrundet. Deraf ogsaa hans Stræv for at ombanne Grundloven i en mere monarkisk Retning, og deraf hans før omtalte Forhold til Statsraaderne, som han opfattede mere som sine Expeditionssekretærer, end som ansvarlige Raadgivere. Hans Optræden baade i sit Statsraad og udenfor bar derfor, som vi har seet, altfor meget Præg af Herskeren, der vilde have sin Vilje og nødig saa sig modsagt. Hændte det, kunde han, sydlandsk varmblodig som han var, bruse op med stor Voldsomhed, og det skulde Mod til at træde ham under Øinene. De Feilgreb, han ved sin Tilbøielighed til at være Enehersker gjorde sig skyldig i, lader sig, ialfald tildels, undskylde ved hans Mangel paa Kjendskab til de Folk, han var sat til at styre. Han kjendte ikke deres Karakter, han forstod ikke deres Sprog. Omgiven af Smigrere og Øretudere og af Naturen mistænksom kunde han let faaes til at tro, hvad han under andre Omstændigheder aldrig vilde have fæstet Lid til. Men vilde han være en Hersker, ønskede han dog at være en faderlig.

Hans Folk var Undersaatter, men de var ogsaa Børn, som han holdt af, og hvis Værn han vilde være. Han taalte derfor ingen Nærgaaenhed fra Udlandet, og ved sin bestemte Optræden vidste han at hindre dets Indblanding. Hans varme Hjerte, saa let at røre, vilde gjerne hjælpe. Hans Gavmildhed var storartet. Han skal i sin Regjeringstid have givet bort til velgjørende Indretninger i Norge ikke mindre end Kr. 344 000, og lige saa meget regner man den Pengehjælp, han lod tilflyde private. Han forstod — og ikke bare ved sin Gavmildhed — at skaffe sig Kjærlighed. Han eiede nemlig et saa vindende Væsen, at naar han vilde opbyde sin Elskværdighed, var han gjerne uimodstaaelig. Han kunde da tage selv sine politiske Modstandere med Storm. Og han var elsket af Nordmændene, som ikke mange Konger har været. Og da han døde, glemte man hans Feilgreb og hans Skrøbeligheder og mindedes kun hans gode Egenskaber og hans hjertevindende Elskværdighed Derfor var der Sorg i Landet ved hans Bortgang.

Den norske Digtning. Henr. Wergeland og J. S. C. Welhaven.

Selv om et Folk politisk er løst fra Afhængighed af et andet, kan det vare længe, inden det paa alle Omraader bliver sig selv. Endnu længe efter 1814 stod Norge i mange Stykker afhængigt af Danmark. I sin Bogverden ikke mindst. Sproget, som skreves, var endogsaa mindre norsk end hos Forfattere Aarhundredet før. De gamle Digtere, J. N. Brun, Zetlitz o. s. v. sang ogsaa efter 1814 i den gamle Dur. Heller ikke de nye, som fremtraadte, var i dybere Forstand nationale. I 1815 kom der ikke mindre end tre nye, C. N. Schwach,

C. N. Schwach.

Henr. A. Bjerregaard.

Henr. A. Bjerregaard, Mauritz C. Hansen, hvis Digtning var som en Opsang for Norges unge Frihed. Schwach, † 1860, er Visedigter, mest kjendt ved Flagsangen („Mens Nordhavet bruser") som synges den Dag i Dag. Bjerregaard, † 1842, var ogsaa national Visedigter; Nationalsangen: „Sønner af Norge" er af ham, men han skrev ogsaa Arbeider for Skuepladsen. Mest kjendt og bedst lykket er Syngespillet „Fjeldeventyret", hvori han — den første hos os — tog et nationalt Emne fra Nutiden. Den evnerigste af de tre var Mauritz Hansen, † 1842. Hans Fortællinger viser stor Opfindsomhed i Anlæg og Udvikling, har et flydende, behageligt Sprog og giver et troværdigt Billede af det jævne Smaastadsliv paa den Tid. Ogsaa S. O. Wolff † 1859 maa nævnes. Han skrev: „Hvor herligt er mit Fødeland", der ved Siden af „Sønner af Norge" i lang Tid var den mest yndede Fædrelandssang.

Alle disse Digtere, maaske med Undtagelse af Hansen, savnede den skabende Evne, den Indgaaen i og Forstaaelse af den norske Folkeeiendommelighed, som er ueftergivelige Betingelser, naar der skal grundlægges en Literatur. Men hvad hine savnede, det eiede de Digtere, som nu fremtraadte i Henrik Wergeland og Johan S. C. Welhaven, den første født 1808, den anden Aaret i Forveien. Henrik Wergelands Fader var den førnævnte Præst og Eidsvoldsmand Nik. Wergeland, som var bondefødt i Sogn. Han var Adjunkt i Kristianssand, da Sønnen Henrik blev født. Denne tumlede allerede i Skoledagene med at skrive Vers og Komedier, og som ung Student fremtraadte han offentlig som Forfatter. Som Blomster af en frugtbar Jord saa myldrede det frem med Sange, thi han øste op fra en Digternatur,

Mauritz C. Hansen.

S. O. Wolff.

som var overvældende rig. I 1829, da han blev teologisk Kandidat, udgav han sit store Drama: Skabelsen, Mennesket og Messias, hvori han vilde fremstille Menneskeslægtens Udvikling; men de Tanker, som bærer Digtet, er saa uklare, og Udtrykket for dem saa dunkelt, at faa læste, endnu færre forstod det. I Digtet kom frem, hvor varmt han omfattede Revolutionens Løsen: Frihed, Lighed og Broderskab, og Julirevolutionens Udbrud i 1830 opflammede hans Haab, at nu skulde disse Drømme blive lyslevende Virkelighed. Enhver Folkereisning i Europa hilste han med Ildhug. Hans Medfølelse for Polen fremkaldte saaledes Digtet „Cæsaris“, og hans Deltagelse for de spanske Frihedsvenner Digtet „Spaniolen“.

Men han stirrede ikke paa det fjerne, saa han glemte, hvad der laa nærmest. Norge havde hans hele fulde Hjerte. Han var Nordmand til Liv og Sjæl. Ogsaa deri var han et tro Speilbillede af Tiden. Thi Tidsrummet i den nærmeste halve Menneskealder efter 1830 er kaldt Norskhedsperioden og svarer til sit Navn. Man sværmede for Norge og alt norsk, den norske Odelsbonde, den norske Frihed, det norske Flag, 17de Mai o. s. v. Det var Studenterne, som gik i Spidsen for Bevægelsen, og Wergeland, som igjen førte dem. Han holdt fine opildnende 17de Mai-Taler, han sang om „den velsignte af Dage“ om „Norges Fjelde“, „Norges Frihed“, „det norske Flag“; han gjorde sig til Talsmand for gammeldags Tarvelighed og Haardførhed; ogsaa deri skulde man være norske og ligne sine gjæve Fædre. Det kunde jo ikke undgaaes, at Bevægelsen, saa sand og berettiget den var, havde Mærker af den Ungdommelighed, som bar den; der var saa mange Overdrivelser, saa megen Umodenhed, saa mange hule og

Henrik Wergeland.

J. S. Welhaven.

opskruede Talemaader. Og det er ikke vanskeligt at paavise, at disse Udvæxter ogsaa fandtes hos Wergeland. Men ved Siden deraf er der en Friskhed, en Glød, en freidig Ungdommelighed, som rev med. Hans første Digte bar Præg af hans gjærende Indre; de var i høi Grad uklare, og Billedrigdommen i dem tjente heller til at forvirre end oplyse, men gjennem Taagen glimtede Tanker som Stjerner frem. Og gjennem de formløse Vers mærker man hans store Hjertes Banken for alt, hvad der levede, kjæmpede og led paa Jorden. Han var Menneskehedens Ridder. Derfor tog han sig saa varmt og opofrende af den fattige og lidende, viede saa meget af sin Kraft for at ophjælpe den simple Mand. Derfor var han ogsaa en slig Beundrer af Friheden; i den saa han Værnet for de smaa mod de store, fandt i den Løftestangen, der skulde hæve dem, der laa nede. Det kantede og formløse i hans Digtning fik under hans Udvikling sin Afslibning; men forinden havde den fremkaldt stærke Angreb især af den Mand, hvis Navn ovenfor er nævnt ved Siden af Wergelands, Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven. Jevnaldrende med Wergeland og Studenterkammerat med ham var han i visse Maader dennes Modsætning. En klar, kritisk Aand, som han var, havde han et skarpt Øie for alt det hule, opstyltede og umodne i den Bevægelse, som Wergeland ledede, og som havde afsat sig i dennes Digtning. Som Studenterne havde splittet sig, saa delte det lille norske Samfund sig i to Leire, den ene Norskhedens, med Wergeland som Fører, og den anden Intelligentsens, med Welhaven i Spidsen. Disse sidste regnedes af Wergelandspartiet som unationale, unorske, men fik til Gjengjæld høre, at hine under Norskhedens Navn skjulte Raahed og vilde Stilstand. Under Striden udkom Welhavens Digt „Norges Dæmring". I fine, formfuldendte

Vers slynger han det norske Folk dets mange virkelige og formentlige Feil i Ansigtet, Umyndigheden, Madstrævet, Raaheden og den opstyltede Norskhed. Digtet vakte megen Opmærksomhed og hos Wergelands Tilhængere et formeligt Raseri. De saa i Digtet sine bedste og helligste Følelser krænkede og sit Fædreland udleveret til Spotten. Vreden skaffede sig Luft i de skarpeste Angreb, som fra Modpartens Side besvaredes med samme Mynt.

Under Striden kom der Digt paa Digt fra Wergeland, og det var let at se, at han gik frem, mere og mere vandt Herredømme over Formen. Der var Digte, som i denne Henseende var mønstergyldige. Han skrev dog ikke blot Vers. Da Redaktøren af Oppositionsbladet „Statsborgeren" rømte paa Grund af en Tremarksdom, lod Wergeland sig overtale til at træde i hans Sted, og havde han før havt Modstandere og Uvenner, saa fik han det dobbelt nu. Hans Skrivemaade skulde heller ikke kunne forsone Modstanderne, thi hans Pen var hvas og stak som et Spyd. Hvor bitter Stemningen mod ham var, fik han erfare ved Opførelsen paa Teatret af sit Syngespil „Campbellerne". Strax i Begyndelsen begyndte der en rasende Piben med alle mulige og umulige Instrumenter, som Wergelands Tilhængere søgte at overdøve ved sine Bifaldsraab; da det ikke lykkedes, slog de løs med Næver. Der blev et formeligt Slagsmaal, som endte med, at Wergelands Modstandere maatte rømme Marken.

For Pengene, Campbellerne indbragte ham, kjøbte han en liden Stue med et Stykke Jord udenfor Oslo. Her fik han ogsaa sin Hustru, som han omfattede med den ømmeste Kjærlighed. Han søgte Præstekald, og et blev ham ogsaa lovet af Kongen, som dog, da det kom til Stykket, istedet skjænkede

ham af sin egen Kasse en aarlig Pension. Uagtet han kun tog derimod med det Forbehold at ville yde Gjengjæld for Pengene ved fritvalgte Arbeider for Folkets Oplysning, blev dog dette taget ham overmaade ilde op, og det regnede ned over ham — ogsaa fra hans Venner — med Beskyldninger for „Frafald". Han havde „solgt" sig, var blevet „Spion", „Fædrelandsforræder" o. s. v. Trykket, han stod under, bragte dog hans Digtning til at hæve sig saa meget høiere. I disse sidste Aar af hans korte Liv udfoldede den sine skjønneste Blomster. Ingen lyste dog i mere straalende Farver og duftede sødere end hans „Jøden" og „Jødinden". Det var ildfulde Indlæg i Poesi for at aabne for Jøderne den tillukkede Adgang til vort Land, en Sag, som Wergeland omfattede med hele sit Hjertets Varme. Samtidig med „Jødinden" udkom „Den engelske Lods", ogsaa et af hans smukkeste og mest modne Digte.

Endnu paa hans lange Sygeleie og lige til hans Dødsstund strømmede der Digte fra hans Pen. Digterfuglen sang sin Svanesang. Den 12te Juli 1845 var hans Dødsdag. Han døde med de Ord: „Nu drømte jeg saa sødt; jeg drømte, jeg laa i min Moders Arm."

Welhaven overlevede længe sin Modstander. Nu og da udsendte han Digte, som altid vil hævde en Hædersplads i vor Bogverden. De er Frugt af et indadvendt Tankeliv og og fordyber sig helst i Sjælens stille Rørelser; de dvæler med Forkjærlighed ved Modsætningen mellem Livet, som det almindelig var, og som det burde være; de maner til midt i Livets Tummel ikke at glemme Livets Maal. Uden at være Salmer er der i mange af hans Digte en religiøs Grundtone. Den stærke nationale Strømning i Tiden blev dog ikke uden Indflydelse paa hans Digtning. Han synger om den norske Natur

og den stille Glæde, som den vækker hos ham, og fremstiller Folkelivet i dets Skjønhed og Sandhed, men ogsaa i dets Vildhed og Tungsind. Welhaven var i mange Aar Professor ved Universitetet og døde 1873.

Mindre begavet end Wergeland og Welhaven, men dog en ægte Digternatur var A. Munch, f. 1811. Hans Styrke var det lyriske, men ogsaa udenfor det kunde han slaa an, saaledes er „Kongedatterens Brudefart, et Digt i 12 Romancer", noget af det smukkeste, som er flydt fra hans Pen. Hans Dramaer og Fortællinger har derimod gjort mindre Lykke, de vil vistnok ikke opnaa noget langt Liv i vor Literatur. Mellem Digterne fra denne Tid kan ogsaa nævnes Kr. Monsen, † 1852, og Sylvester Sivertson, † 1847; begge røber Paavirkning fra Wergeland og N. M. Aalholm, f. 1811, der under Navnet Theodor Reginald skrev Noveller, der havde Mauritz Hansens til Mønster.

Norske Videnskabsmænd.

Saa ungt vort Universitet var, havde det dog allerede strax Lærere og Videnskabsmænd, hvis Navne var kjendte og agtede. Saaledes fik vi i Nils Treschow en filosofisk Forfatter af megen Dygtighed. Født 1751 blev han i 1803 Professor i Filosofi ved Universitetet i Kjøbenhavn. I hans Forelæsninger var der baade Indhold og en tiltalende Form; de blev derfor stærkt søgte og gjorde megen Lykke. I 1813 forflyttedes han til Universitet i Kristiania for allerede Aaret efter at blive Statsraad og Chef for Kirkedepartementet. I denne Stilling blev han til 1826, da han tog Afsked. Han døde i 1833. Hans Virksomhed som Universitetslærer var

A. Munch.

for kort til at faa Betydning; derimod fik han ikke liden Indflydelse ved sine mange Skrifter af filosofisk Indhold. De var ganske vist ikke banebrydende, thi Treschow var intet filosofisk Geni; men de bar Præg af en fin Dannelse og en fordomsfri Granskning, og Tankerne fremtraadte i et smukt Sprog, der var forstaaeligt ogsaa for dem, der ikke var Fagmænd. Hans filosofiske Standpunkt stod ellers ikke i bedste Samklang med Kristendommen, og hans Bog „Kristendommens Aand" paadrog ham et skarpt Angreb af Præsten W. A. Wexels, der med Varme hævdede Kirkens Tro. Wexels, om hvem senere, var ogsaa den eneste teologiske Forfatter af nogen Betydning fra denne Tid. Hans Lærer, Professor i Teologi, Stener J. Stenersen (f. 1789 † 1835) skrev en Reformationshistorie, hvis livlige Fremstilling har skaffet den en stor Læsekreds.

I Mathematiken og Naturvidenskaben havde vi derimod store Lys. En Stjerne i Videnskaben var Christofer Hansteen. Han var født i Kristiania 1784. Allerede som Skolegut fattede han Interesse for de mathematiske Videnskaber, og da han som Student blev Lærer i Mathematik ved Latinskolen i Fredriksborg, kastede han sig over Spørgsmaalet om Jordmagnetismen og vandt ved en Afhandling derom det danske Videnskabernes Selskabs Præmie. Strax efter, i 1813, blev han ansat som Professor ved Universitetet i Kristiania. Han tog sig med stor Iver af sin Gjerning som Professor. Med endnu større fordybede han sig i Videnskaben. Et Værk, han udgav paa Tysk om Jordmagnetismen, vakte i den lærde Verden den største Opmærksomhed og rundt om i Europa Syn og Sands for Studiet af denne Videnskabsgren. Omfattende Undersøgelser blev satte i Gang, og til

Hansteen „sendtes fremmede Naturforskeres Jagttagelser som til et almindeligt Kontor for magnetiske Jagttagelser." I disse Undersøgelser deltog han ogsaa selv, foretog saaledes paa Statens Kostning i Aarene 1828—30 en Reise til Sibirien og medbragte derfra Jagttagelser, som fik stor Betydning. Ham skyldes det ogsaa, at vi fik et Observatorium; han forestod den geografiske Opmaaling, og han var Regjeringens stadige Raadgiver i Spørgsmaal, der stod i Forbindelse med hans Videnskab. Han grundlagde „Magazin for Naturvidenskaberne", hvori han skrev en Række lærde Afhandlinger. Han døde i 1873.

Da Hansteen var i Sibirien, besørgedes hans Forelæsninger af en Mand, der skjøndt ganske ung allerede havde vundet et stort Navn som fremragende Mathematiker. Denne Mand var Nils Henr. Abel, et af de største mathematiske Genier, som Verden har seet. Han var født 1802. Allerede paa Skolebænken studerede han den høiere Mathematik og begyndte endogsaa selv at bearbeide enkelte Dele af den. Som Student fortsatte han disse Studier og var den første Videnskabsmand, som godtgjorde Umuligheden af en almindelig algebraisk Opløsning for Ligninger af 5te Grad. I 1825 reiste han med offentlig Understøttelse til Udlandet, hvor han navnlig opholdt sig i Berlin, Wien og Paris. Hans Arbeider vakte i Udlandet den største Opmærksomhed og Beundring, og de Afhandlinger, han udsendte efter sin Tilbagekomst, fik den rigeste Anerkjendelse. Men hans Arbeider kunde ikke skaffe ham en Stilling i hans Fædreland. Hvor stor hans Navnkundighed var, var Brødet kun knapt tilskaaret ham. Det var Tider, han led ligefrem Nød. Og da den syntes endt, da han i 1829 kaldtes til Professor i Berlin, kom Udnævnelsen for sent. Den traf ham

N. H. Abel.

Chr. Hansteen.

paa Dødsleiet. Han døde 6te April 1829, knap 27 Aar gammel. Men var hans Liv kort, vil hans Navnkundighed vare. „For hvert Aar siden hans tidlige Død er hans Verdensry voxet." Han var, som Mathematikeren Crelle siger, „en af de sjeldne Væsener, som Naturen neppe frembringer en Gang i et Aarhundrede", og hans Opdagelser har, efter en anden tysk Mathematiker, „befrugtet Mathematikens Jordbund paany; de har ført til en Række af nye, fortsatte Opdagelser og mere og mere udvidet Videnskabens Omraade".

Den geologiske Videnskab fik i B. M. Keilhau (f. 1797) en Forsker, der hørte til Samtidens mere fremragende og i Norge kan siges at have grundlagt den geologiske Videnskab. For dens Skyld gjorde han flittige Reiser i Landet, som han udstrakte lige op til dets nordligste Egne. Hans klare, grundige Forelæsninger gjorde ham ogsaa til en dygtig Veileder for de studerende. Han døde i 1858.

Med den vundne Folkefrihed oplivedes og skjærpedes Sandsen for Fædrelandet og dets Historie, som fandt flittige, skarpsindige Dyrkere. Den ældste af disse er Justitiarius J. C. Berg, f. 1775. Han blev Student ved Kjøbenhavns Universitet, men skjøndt han fik Ansættelse ved det store kgl. Bibliotek, vilde han dog ikke blive i Danmark; hans Hu stod til Norge, hvor han ventede at faa en ledig Lærerpost i Historie ved Kristiania Latinskole, som var ham lovet. Den fik han alligevel ikke, og nu besluttede han at studere Lovkyndighed. Endnu før han havde faaet Embedsexamen, blev han uventet af Grev F. A. Wedel-Jarlsberg tilbudt at blive Sorenskriver i søndre Jarlsberg. Han tog Examen og blev udnævnt til Embedet. I 1814 blev han Justitiarius i Akershus Stiftsoverret, og samme Aar blev han valgt til Medlem

af det overordentlige Storting. Hans overordentlige Arbeidskraft blev stærkt udnyttet af Regjeringen; han var saaledes Medlem af en Mangfoldighed af Kommissioner, som gav meget at gjøre. Og endda kunde han have Tid og Kraft til dybtgaaende videnskabelige historiske Studier og literære Arbeider, hovedsagelig spredt i Tidsskrifter og Blade. Han behandler enkelte Afsnit af Norges Historie, oplyser om forskjellige historiske Forhold og Personligheder, giver en Mangfoldighed af Meddelelser og Berigtigelser og lægger derunder for Dagen en Kundskabsmængde og en Skarpsindighed, som var næsten enestaaende. Ikke mindst Fortjeneste har han som Hovedudgiver af „Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie". Han døde i 1852.

Samtidig med Berg og Historiker som denne var Jac. Aall, født i Porsgrund 1773. Skjøndt teologisk Kandidat med Udmærkelse var han for frygtsom af Natur til at turde optræde som Prædikant, lagde sig derimod efter Mineralogi og Bergvæsen og kjøbte i 1799 Næs Jernværk. Driften deraf ledede han med stor Indsigt, indførte Forbedringer og holdt den gaaende selv i de for saadan Virksomhed overmaade vanskelige Krigsaar fra 1807 til 1814. Samtidig gjorde han store Opofrelser for at lindre Nøden omkring sig: han kaldtes, og han var „Egnens Fader og dens Ven". Ikke bare overfor Nøden havde han en aaben Haand; kunde han bidrage til at fremme et almennyttigt Foretagende, holdt han sig ikke tilbage. Til Oprettelsen af Universitetet gav han saaledes ikke mindre end 20000 Rdl. Han var, som fortalt, Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold og mødte ogsaa paa en Række senere Storting; han blev desuden sat ind i en hel Del kgl. Kommissioner, som høstede godt af hans Indsigt og

Erfaring. Fra 1830, da han havde endt sit Stortingsliv og omtrent samtidig trukket sig tilbage fra de løbende Værksforretninger, overlod han sig næsten helt til sine videnskabelige Studier. Det var især Sagaerne og vort Oldsprog, som han syslede med; han kostede den første „islandske“ Ordbog og han udarbeidede af Snorre Sturlassøns og hans Fortsætteres Kongesagaer en Oversættelse, der gjorde megen Lykke. Den blev ledsaget med ypperlige geografiske Oplysninger af den lærde Kapt. Gerh. Munthe. I sine sidste Leveaar skrev han sine „Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800—1815“. De er en Hovedkilde til dette Tidsrums Historie og udmærker sig ved en streng upartisk Fremstilling og et ædelt, smukt og vel afrundet Sprog. Jac. Aall døde i 1844.

Som Geograf og Statistiker har Jens Kraft (f. 1784 † 1853) vundet sig et hædret Navn. Af Arkæologien har den som Politiker navnkundige Stiftamtmand Wilh. Christie (f. 1778 † 1849) Fortjenester ved Afhandlinger i det bergenske Tidsskrift „Urda“, men allermest ved Grundlæggelsen af Bergens Museum.

Kunsten i Norge i de første Tiaar efter 1814.

Under Foreningen med Danmark havde det næsten ikke været Tale om norske Kunstnere og norsk Kunst. Men det kom, da vi opnaaede Selvstændighed som Folk. I Malerkunsten fik vi foruden J. Munch den begavede Portrætmaler Joh. Gørbitz († 1853) og den endnu navnkundigere Landskabsmaler J. C. Dahl (1788—1857). Han var fra først af i Malerlære i Bergen, hvor han var født; men da

man kom efter, at han havde Evner til noget større, blev der skudt Penge sammen til ham, og han kom paa Akademiet i Kjøbenhavn. Efter fuldendt Uddannelse reiste han til Tyskland, og i Dresden udstillede han i 1819 sit første større Maleri. I det følgende Aar blev han Medlem af og i 1821 Professor ved Akademiet i denne By. Her slog han sig ned og blev, og her døde han. — Hans mange Billeder var paa den Tid høit skattede. De hentede som oftest Emner fra Norge, og Norge fik til Gjengjæld Glandsen af hans Navnkundighed og tillige Forvisningen om, at hvad der med ham var begyndt, skulde blive fortsat. — Noget yngre end Dahl var Tomas Fearnley, født 1802, ogsaa uddannet ved Akademiet i Kjøbenhavn og Landskabsmaler som Dahl, hvis Disipel han var. Han var en begavet og flittig Kunstner, men naaede dog ikke den Navnkundighed, som blev Dahl til Del. Som denne slog han sig ned i Udlandet, i München, og gik paa denne Maade tabt for Fædrelandet. I München døde han 1841, endnu ikke 40 Aar gammel. I München bosatte sig en anden norsk Maler, Knud Baade, f. 1808, og har som Fearnley nydt Veiledning af Dahl. Men han havde en haard Kamp at staa, før han slog igjennem. De Landskaber, han malte, indbragte hverken Ære eller Mynt. Da fuldendte han et Maaneskinsbillede, som strax blev indkjøbt af Kunstforeningen i München. Han havde fundet det Omraade, han magtede. Hans Lykke var gjort; med et Slag var han bleven berømt. Hans Maaneskinsbilleder — sommetider noget ensformige — blev beundrede og fandt Kjøbere baade i Tyskland og mange andre Lande. Af disse ældre Kunstnere maa endnu nævnes I Frich, f. 1810, der ogsaa havde sin Uddannelse i München.

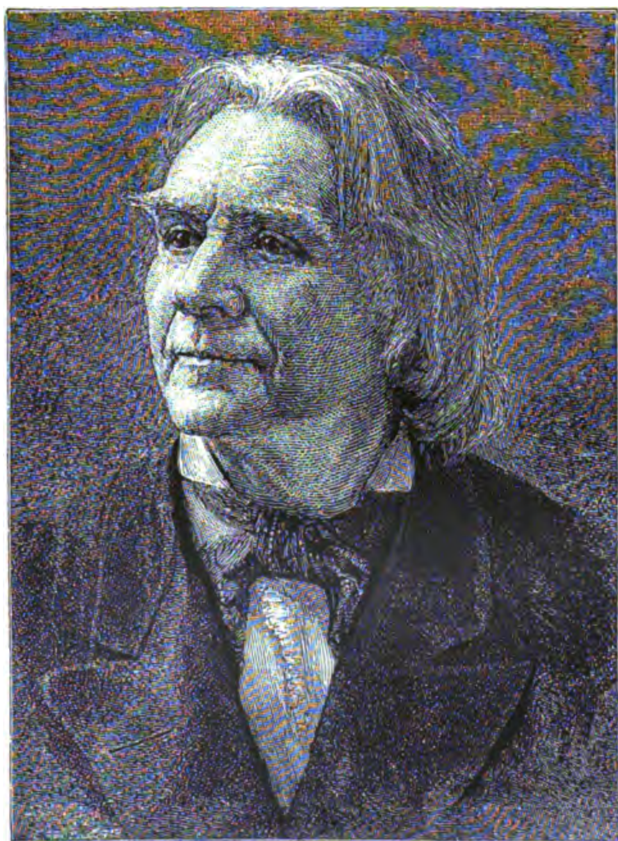
Trods de trange Kaar, som Norge bød Kunstnere, var dog en, som havde Mod til at nedsætte sig i sit Fædreland. Det var Billedhuggeren Hans Michelsen. Han var født i 1789 i Nærheden af Trondhjem og drog som voxen Opmærksomheden paa sig ved sine Træskjærerarbeider. Han var Soldat, men fik fri af Tjenesten for at reise til Stockholm og uddanne sig. Her tog den norske Statsminister, Peder Anker, sig af ham, fik ham ind paa Akademiet og skaffede ham Arbeide hos Billedhuggeren Gøthe. Senere fik han af den norske Statskasse to Gange Stipendium og reiste til Rom, hvor han arbeidede hos den navnkundige danske Billedhugger Thorvaldsen. I 1825 vendte han tilbage til Norge, tog fast Ophold og blev hjemme til sin Død i 1859. Hans største Arbeide er de tolv Apostle, som Karl Johan kjøbte og gav til Domkirken i Trondhjem. De trange Vilkaar, under hvilke han arbeidede, gjorde, at han ikke nak, hvad han under gunstigere Omstændigheder vilde have naaet.

Det var selv i de dannede Klasser smaat bevendt med Sandsen for Kunst og Forstaaelsen af dens Betydning for vort nationale Liv. Og i de første Aar af vor Selvstændighed blev der fra offentlig Side lidet eller intet gjort til Fremme af Kunsten. Først i 1836 gav Stortinget Midler til Grundlæggelse af et Nationalgalleri, og Aaret efter stiftedes den første norske Kunstforening i Kristiania. Dens Formaal var at vække Opmærksomhed og Sands for Kunsten, blive, som den gjorde Fordring paa, „en Skole, der skulde lede ind i den høiere Sfære af Nydelser, som den udviklede Form og Farvesands udbreder endog over det jevne Liv og dagligdagse Gjenstande."

I de første 8—9 Aar havde den til Indkjøb af Kunst-

værker kun Kr. 5000, og denne Sum, i sig selv liden for Formaalet, blev stillet en tysk Kunsthandler i Hamburg til Raadighed, saa det kan ikke undre, om Resultaterne foreløbig blev smaa.

Med Musiken havde det været yderst smaat under Foreningen med Danmark. Men efter 1814 gik det ikke mange Aar, før det blev Forandring. W. Thrane, Komponisten af Bjerregaards „Fjeldeventyret", viste ikke blot Talent, men ogsaa Øre for det nationale; især har „Aagots Viser" Toner, der er sungne ud af Folkets Bryst. At vi havde Musik, national Musik, det blev Verden overtydet om ved Violinspilleren Ole Borneman Bull. Han er født i Bergen 1810 og blev bestemt til Studeringer. Men dertil havde havde han ingensomhelst Lyst, men derimod en aldeles ubetvingelig til Musiken. Allerede som liden Gut kunde man finde ham i en Krog gnidende med en Flis paa et Træstykke de Melodier efter, som han havde hørt. Og da han fik en ordentlig Violin, lærte han sig i en Haandevending at bruge den og kunde 9 Aar gammel allerede spille temmelig svære Sager. Af hans Studeringer blev der intet, og han besluttede da helt at ofre sig for Musiken. Han reiste til Udlandet og slog sig ned i Paris. Her havde han det i Førstningen meget trangt, og hans Udsigter til at slaa igjennem i den store Stad var mindre end smaa. Da kom „Tilfældet" ham til Hjælp. Han fik Leilighed til at spille i et Selskab hos en Hertug og henrev alle. Saa holdt han en Koncert og fik Midler til at gjøre en Kunstreise til Schweitz og Italien. Han optraadte paa forskjellige Steder i disse Lande, navnlig i Bologna, hvor han ogsaa ved et „Tilfælde" kom til at spille paa en Koncert og gjorde stormende Lykke. Efter en senere Koncert blev han

Ole Bull.

hilset med Fakkeltog og udnævnt til Æresmedlem af det filharmoniske Selskab. Da han vendte tilbage til Paris var hans Ry saa grundfæstet, at han under stort Bifald kunde optræde paa den store Opera, og den navnkundige franske Kritiker Jules Janin overøste „den unge vilde“, som han kaldte ham, med Lovtaler. Han forlod Paris for at reise rundt i Europa, var ligetil Rusland, overalt hyldet. I 1838 kom han tilbage til Kristiania, som paa forskjellig Maade feirede den navnkundige Landsmands Hjemkomst. Han gjæstede ogsaa sin Fødeby, men ellers blev hans Ophold i Norge ikke langvarigt; han maatte atter ud. Og saa gik det i aarevis fra Triumf til Triumf, og den Kritik over hans Spil, som nu og da lod sig høre, var ikke istand til at forringe hans Navnkundighed. Naar man hørte ham, glemtes som oftest Indvendingerne mod hans Spil, selv om de langtfra var uden Berettigelse. Af og til opholdt han sig i Norge, og hvor meget han færdedes i det fremmede, glemte han ikke sit Hjem Norsk, som han selv var, vilde han gjerne hjælpe alt norsk frem, hvor han kunde. Saaledes grundlagde han under et Besøg i Hjemmet det norske Teater i Bergen, som aabnedes 2den Januar 1851. Da han fra 1870 havde taget fast Ophold i Amerika, gjorde han dog regelmæssig hver Sommer Besøg i Hjemmet. 1880 blev han farlig syg, men alligevel vilde han til Norge. Han var døv for Lægernes Indvendinger og Vennernes Advarsler; han havde en Følelse af, at vilde han saa se sit Fædreland endnu engang, maatte han haste. Han drev da ogsaa sin Reise, som skulde blive hans sidste, igjennem. I sit Landsted paa Lysøen ved Bergen døde han 17de Aug. 1880 og blev begravet under de største Æresbevisninger. — Ole Bull spillede ikke blot Musik, han var ogsaa Tonedigter, og skjøndt der ikke

er meget, som foreligger fra ham, har han dog i „Sæterbesøget" givet en af de skjønneste Melodier, som nogensinde er skrevet paa Norsk.

Den Kunst, som længst holdt sig, udenfor Paavirkningen af det nationale var den sceniske. Norsk Skuespillerkunst fandtes ikke. „De dramatiske Selskaber", der blomstrede omkring Begyndelsen af Aarhundredet omkring i Byerne, var rent private Tilstelninger, og Forsøg, som gjordes, saaledes allerede i 1810, paa at oprette et norsk Teater, strandede. Vi havde nok et Teater, men Skuespillerne var og maatte nødvendig være danske. Norske ansaa man for umulige. Da der i Midten af Trettiaarene i Aviserne prøvedes paa at vække Tanke om et norsk Teater, blev dette fremstillet som nationalt Skryt. „Det er," hed det, „den gamle Vise; det er det indtil Væmmelse gjentagne, tankeløse Skraal paa Norskhed og Nationalitet fra et vist ensidigt Parti, der tror, at Fædrelandskjærligheden fordrer en dum Forgudelse, endog af vore egne Ufuldkommenheder." Det, som gjorde en norsk Skuespilkunst umulig, var den norske Udtale, der „endog i dannede Personers Mund har noget haardt, raat, kantet og for et finere Øre stødende." Da derfor det nye Teater den 4/10 1837 aabnedes i Kristiania, var det med udelukkende danske Skuespillere. Og saa seig var Modstanden mod norsk Skuespillerkunst, at i næsten en Menneskealder havde Dansken Magten paa Scenen i Kristiania. Denne de danskes Herredømme paa dette Kunstomraade blev dog, eftersom Tiden gik, mere og mere undergravet; det blev snart et Løsen at frigjøre ogsaa Skuespilkunsten fra de fremmede Lænker.

S. J. Stenersen.

Den norske Kirke 1814—1850.

Det maa betegnes som en Velsignelse for den norske Kirke, at den gudelige Bevægelse, som fra neden af, fra H. N. Hauge og hans Venner, havde virket saa langt, blev mødt af en beslægtet Strømning, som udgik fra oven, fra de teologiske Lærerstole ved Universitetet. Her virkede i de første Tiaar af vor Selvstændighed de to Professorer, Svend Brochmann Hersleb, † 1836, og Stener Joh.s Stenersen, † 1835, og begge disse var Mænd af en udpræget troende Retning. Deres Indflydelse forplantedes udover Landet gjennem den unge Slægt af Præster, som de havde uddannet. Deres kirkelige Vidnesbyrd kunde i væsentlige Stykker samstemme med Haugianernes, om der end var Ting, som skilte. Men fiendtlig stillede de sig i Almindelighed ikke til dem. Efterhaanden gik de gamle Præster af, og rundt i Bygderne vaagnede der, om ikke et gudeligt Liv, saa dog en mere kirkelig Sands. I Byerne gik det dog sent hermed. Der hang den religiøse Ligegyldighed og Død længst igjen. Lige indtil Trettiaarene og længere maatte Præsterne prædike for tomme Stole. Og de nye Præster gjaldt ikke sjelden for Hængehoveder og Haugianere.

Af disse yngre Præster havde ingen større Navn og Indflydelse end Wilh. Andr. Wexels, f. 1797. Efter en glimrende Embedsexamen var han bleven Præst i Kristiania. Han besad en dyb og inderlig Fromhed og var en Sjælesørger som faa. Med Mund og Pen kjæmpede han for en sand og alvorlig Kristendom. Som nævnt, optraadte han som Kristendommens Forsvarer mod en Bog af Statsraad Treschow: „Kristendommens Aand“. Sit Skrift, som han kaldte: „Tanker over og i Anledning af Statsraad Treschows Bog om

Kristendommens Aand", vilde han have opfattet ikke som et egentligt Stridsskrift, men „kun som en Kristens Vidnesbyrd om den kristelige Tro mod den Lære, som giver sig ud som Kristendom." For at støtte Kristendommens Sag udgav han ogsaa „Tidsskrift for Kirkekrønike og kristelig Teologi" (1834—39). Heri fortalte han ogsaa om Kirkekampen i Danmark og om den Mand, som stod i Spidsen derfor, N. F. S. Grundtvig. Til denne stillede han sig tidlig i et Disipelforhold og hans kirkelige Synsmaader søgte han at gjøre kjendte og kjære. Ogsaa Hersleb og Stenersen var meget paavirkede af Grundtvig, skjøndt ikke Disiple af ham, og ogsaa gjennem dem fik mange Øiet op for, hvad denne Mand var, og hvad han kjæmpede for. Grundtvigs Navn havde i de Tider en god Klang i norske Kristnes Øren. Senere skulde det blive anderledes.

Til Fremme af kristelig Oplysning blandt Folket stiftedes *Det norske Bibelselskab* 1816 og Selskabet for kristelige Undervisning- og Andagtsbøgers Udgivelse.

Med Sandsen for aandeligt Liv vaagnede ogsaa Omsorgen for Evangeliets Forkyndelse for *Finnerne*. Siden Tomas af Westens Tid var der gjort saare lidet for dem. Nu tog *Nils Vibe Stockfleth* fat. Han blev 1822 Præst i Vadsø, men da han fandt, han kunde virke mere i Lebesby, søgte og fik han dette, skjøndt det i Indtægt var meget lidet (Kr. 800). Derimod var det dengang umaadelig stort i Udstrækning, henimod 300 Kvadratmil, og som Følge deraf yderst møiefuldt. Men Stockfleth lod sig ikke skræmme. Med en Iver, som aldrig gik træt, og en Freidighed, som aldrig mistvilede, arbeidede han Aar efter Aar for Finnernes kristelige Oplysning. Han skabte deres Bogsprog, og han oversatte det nye Testamente og andre

H. P. S. Schreuder.
(Missionsbiskop.)

N. J. K. V. Stockfleth.
(Lappernes Missionær.)

Bøger for dem. Bare dette var Aars utrættelige Arbeide; Gang paa Gang tilintetgjorde han, hvad han møisommelig havde udarbeidet, thi det tilfredsstillede ikke de strænge Krav, han stillede til et sligt Arbeide. For at Finnerne ogsaa skulde faa høre Prædiken paa deres Modersmaal, fik han udvirket, at det gjordes Præsterne til Pligt at kjende deres Sprog, hvis Lærere de skulde være. Selv holdt han i Kristiania Forelæsninger over Finsk og vedblev derinde at udgive Bøger paa dette Sprog. Efterat have trukket sig tilbage fra sin Gjerning, henlevede han sine sidste Dage i Sandefjord; den freidige Tro, der havde været hans Mandoms Kraft, var ogsaa hans Alderdoms Støtte; den bar ham ogsaa i Døden (1866). Men Æresnavnet, „Finnernes Apostel", som han fik, bærer han med Rette; hans Liv og Gjerning vil være uforglemmelig.

Aarene indtil 1840 var ellers i kirkelige Henseende stille; endogsaa den kirkelige Lovgivning laa brak. Med Firtiaarene mærkes større Bevægelse. Et Udslag af det kristelige Liv var Oprettelsen af Missionsselskabet i Stavanger 1842, som blev et Samlingspunkt for de forskjellige Missionsforeninger, som dannede sig omkring i Landet. I 1843 udsendtes som Missionær H. P. S. Schreuder. Han var bleven Kandidat med Udmærkelse, og en glimrende Embedsbane laa ham aaben herhjemme, men hans Hu stod til at prædike for Hedningerne, og Missionsselskabet hjalp ham til at følge sit Kald. Han virkede i Zululandet i Afrika, men der gik Aar hen, uden at der sporedes mindste Frugt af hans Arbeide. Der skulde stor Taalmodighed til at holde ud i en Gjerning, der gav saa megen Møie og paalagde saa mange Savn uden at love andet end Skuffelse. Men Schreuder holdt ud, og hans Haab blev heller ikke til Skamme. Det vakte

stor Jubel mellem Missionens Venner, da den første Zuluer blev døbt; lidt efter lidt dannedes Menigheder, gik det end baade yderst smaat og overmaade trangt.

I Firtiaarene begyndte Striden om „Forklaringen". I 1839 var der nedsat en kgl. Kommission, bestaaende af Prof. Keyser, Lector, senere Biskop Kaurin og Præsten Wexels, som skulde omarbeide „Forklaringen". I 1843 udkom deres Udkast i en dobbelt Form: den „omarbeidede" og den „reviderede" Forklaring. Den første blev strax autoriseret, men modtagen, især fra Lægfolkets Side, med de heftigste Angreb. De fandt en Række Anstød mod den „rene Lære", og Wexels fik Skylden, uagtet de andre i Kommissionen havde lige saa megen Del i Arbeidet som han. Den fromme Mand gjennemgik i denne Tid meget; thi med Angrebene paa Bogen rettedes der de groveste Fornærmelser mod ham personlig. Og dog var Bogen i mange Henseender et dygtigt Arbeide, og mange af Afvigelserne fra den gamle Udgave virkelige Fremskridt. Baade Kaurin og Wexels tog sagtmodig til Gjenmæle mod Angrebene, uden at de magtede at overbevise sine Modstandere.

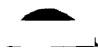
Med den vaagnende Sands kom ogsaa Trang til aandelig Frihed frem. Forsamlingsfriheden blev givet ved Lov af 27/7 1842; saa fulgte Dissenterloven af 1845, som var forberedt af en Kommission, mellem hvis Medlemmer Wexels ogsaa var.

Oscar den første bliver Konge. Flagets Frigjørelse.

Oscar den første var født i Paris 4de Juli 1799, og da hans Fader blev norsk Kronprinds, var han ikke ældre, end at han med Lethed kunde sætte sig ind i de nye og uvante

Oscar den første.

Forhold. Han nyttede sin Tid til at vinde Indsigter og samle Kundskaber, skrev Skrifter af militærvidenskabeligt og nationaløkonomisk Indhold, og en Bog om „straff och straffanstalter", han udgav, og som blev oversat paa flere Sprog, vidner om, hvor godt han havde fulgt med i Fremskridtene paa Straffelovgivningens og Fængselsvæsenets Omraade. Ogsaa de skjønne Kunster syslede han med: han var Maler og skrev Tonestykker, der røbede musikalsk Talent. Han trængte saadant til at udfylde sin Tid, thi hans Fader, som i Sverige fra mange Kanter fik høre, at han burde nedlægge Regjeringen, var skinsyg paa sin Magt og vilde ikke overlade noget af den til sin Søn. Denne blev holdt udenfor al Syslen med Statsstyrelsen. I det hele havde han en vanskelig Stilling overfor sin Fader, der mistænkte Sønnen for at hylde politiske Anskuelser, som var hans egne stik modsatte. Oscar maatte derfor i Forholdet til Karl Johan vise stor Forsigtighed og paalægge sig mange Hensyn, og man har ment, at han herved er bleven mere indesluttet af Karakter og forbeholden i sine Udtalelser, end han ellers vilde have været. Det var derfor kun yderst faa, som kunde siges at kjende ham; den store Almenhed vidste ikke, hvordan han var, eller hvad han førte i sit Skjold. Denne Mangel paa Kjendskab til ham forklarer, at de norske Statsraader i Stockholm kunde falde paa, at Kronprindsen ved Kongens Død ikke skulde ville vedtage den norske Grundlov, uden at der i denne blev gjort Kongemagten Indrømmelser. De gjorde endogsaa Aftale om, hvilke Forholdsregler de i et saadant Tilfælde vilde træffe. Deres Frygt viste sig dog grundløs. Kronprindsen vedtog uden mindste Indvending Grundloven og optraadte i det hele paa en saadan Maade, at man kunde gjøre sig Forventninger om, at med hans

Tronbestigelse vilde der indtræde lysere Tilstande i vor indre Politik. Han selv var besjælet af en god Vilje overfor Norge, og for hans Retfærdighedsfølelse var det en Trang at gjøre Ret og Skjel mod det mindre Rige som mod det større. Han viste sig derfor meget imødekommende, da den norske Statsminister under Karl Johans Sygdom talte med ham om Nordmændenes Ønske, at Kongens Navn i Dokumenter, som vedkom Norges indre Styre, skulde nævnes først. Og samme Dag, han overtog Kronen, befalede han, at Forandringen skulde finde Sted. De svenske Statsraader vilde allerhelst, det skulde være blevet med det gamle og ytrede endogsaa, at de for at øve Gjengjæld vilde tilraade Kongen, i Dokumenter, som alene vedkom Sverige, kun at kalde sig Konge til Sverige, men derom blev der dog ikke senere Tale.

Ligesaa velvillig stillede den nye Konge sig til det norske Krav om Rigsvaabenet og Flaget. Ikke alene paalagde han den norske Unionskomite at fremkomme med Forslag herom; men selv tog han sig med levende Interesse personlig af Sagen. „Der hengik næsten intet norsk Statsraad," fortæller Statsraad Holst, „uden at han deri omhandlede den, ligesom han oftere foreviste os Tegninger og Modeller til Vaaben og Flag." For at forebygge, at hans svenske Raadgivere ved Sagens Behandling i sammensat Statsraad skulde erklære sig imod den, søgte han efterhaanden at vinde dem derfor, og dette opnaaede han ogsaa, saa at ved den endelige Afgjørelse i Statsraad 20de Juni 1844 vilde kun 3 svenske Statsraader have Sagen udsat, men ingen var imod. Ved denne Afgjørelse blev det fastsat, at Norge saavelsom Sverige skulde hver have sit nationale Flag som Orlogsflag med Unionsmærket i den øverste Firkant nærmest Stangen. For Handelsflaget blev

det bestemt, at baade i det norske og svenske skulde Unionsmærket optages, og at kun med dette Mærke i Flaget skulde Skibene have Krav paa Bistand af de norske og svenske Sendemænd og Konsuler.

Ogsaa Norges Rigsvaaben blev ændret. Ved Resolution af 8de Juli s. A. fik Løven en opreist Stilling med en Stridsøxe istedetfor en krummet Hellebard.

Forandringen i Flaget, denne Kong Oscars „Morgengave", vakte stor Jubel blandt Nordmændene. Bladene skrev derom, og Digterne sang. Da det første Gang, den 3die Juli 1844, blev heiset paa Akerhus, blev der skudt Salut fra Fæstningen, Garnisonen stod opstillet, og det nye Flag hilsedes med levende Hurraer af den store forsamlede Menneskemasse. Byen havde den Dag et festligt Præg, Butikerne var lukkede om Formiddagen, og Gaderne vrimlede af Mennesker, Fanetog drog under klingende Spil gjennem Gaderne til Fæstningen og derfra til Slottet. Paa Teatret blev der givet en Festforestilling, og paa Klingenberg samlede sig om Aftenen en Mængde Mennesker til Fest. I Byerne nordenfjelds var dog Stemningen blandet; endel likte ikke de svenske Farver i Flaget, og ikke faa Skibsrederier dernord lod sine Skibe gaa under det i 1838 frigivne norske Flag.

Samme Aar tonedes for første Gang det norske Orlogsflag fra norske Krigsskibe i Middelhavet. Fregatten Freya og Korvetten Nordstjernen var nemlig sammen med en svensk og dansk Flaadeafdeling sendte til Marokko, og Anledningen var denne: Da Franskmændene havde taget Algier, tyede den algierske Emir Abdel Kader til Keiseren af Marokko, som hjalp ham til at fortsætte Krigen mod Franskmændene. Disse vilde derfor rette et Slag mod Marokko og sammen med Spanierne sendte de en Flaade derhen. Til denne Flaade

sluttede sig ogsaa Skibe fra de nordiske Riger, som fandt, at Tiden nu var kommet til at fri sig for Pengeydelsen til Marokko. Og hvad de ved denne Optræden tilsigtede, fik de ogsaa frem. Ved Overenskomst af 5te April 1845 blev Marokko nødt til uden Godtgjørelse at give Slip paa den aarlige Afgift af 20 000 spanske Piastre, som Norge og Sverige hidtil havde betalt til Røverstaten. Fra nu af var der ingensomhelst Fare for norske Skibe at seile paa disse Farvande.

Det vakte ogsaa Tilfredshed, at vi fik en norsk Ridderorden. Den 21de Novbr. 1846 blev nemlig St. Olafs Ordenen indstiftet.

Samme Aar havde Kongen tænkt at lade sig krone i Norge. Biskopen i Trondhjem, H. Riddervold, som skulde udføre Forretningen, udtalte da i et Skrift, han udgav, Tvil om, hvorvidt Dronningen burde krones, da hun var Katolik. Hans Bog fremkaldte en hel Del Skriveri, men Følgen blev, at Kongen opgav Kroningen baade for Dronningens og sit eget vedkommende.

Forandringer i Statsraadet.

Denne Imødekommenhed overfor det norske Folks Krav vakte Forhaabninger, som deltes af mange, kom til Orde i Pressen og udtaltes bl. an. af Stortingets Præsident, Falsen, i hans Svartale til Kongen ved Stortingets Aabning i 1845. Han betonede, at Kongens Imødekommenhed gav „den fuldeste Forsikring om, at Folket i dets Stræben efter at udvikle sine Institutioner i Kongen vilde finde den bedste Støtte.“ Kun for en Del blev disse Forhaabninger opfyldte. Da Statsraad Schouboe døde de sidste Dage af 1844, blev til hans Efter-

følger i Marts 1845 udnævnt Oberstløitnant Henrik Herman Foss, født 1790. Han var den første siden Statsraadsudfyldningen i Novbr. 1814, som fra Stortingsbænken blev kaldt til Medlem af Kongens Raad. Allerede denne Omstændighed var egnet til at vække tilfredse Følelser. Dertil kom — og dette var det væsentligste — at Henrik Herman Foss var en af Landets mest folkekjære Mænd. Han var „Repræsentant for Embedsmandsoppositionen fra Tyve-Trediveaarene, i alt, hvad denne havde eiet af smukt og berettiget: mangesidig Dannelse, omfattende aandelige Interesser, et frisindet Grundsyn paa Tingen, en indtil den yderste Samvittighedsfuldhed udviklet Pligtfølelse, parret med en Karakterens og Meningernes Selvstændighed, i hvis Styrke det ikke gjorde noget Skaar, at den altid blev hævdet i de mest hensynsfulde Former, Evnen til paa en Gang at staa der som „Kongens og Folkets Ven", hædret med Tillidshverv saavel af Regjeringen som af Stortinget, lovprist ikke blot som „Tingets Ridder uden Frygt og Dadel", men ogsaa som Oppositionens „Hjerte og Samvittighed", til Trods for det, at man aldrig fandt ham mellem dem, hvis Liberalisme kunde forliges med Fornægtelser af de individuelle Frihedskrav, mindre sættende sit Maal i at udvide Repræsentationens Magt end i at værne om dens Rettigheder, en gammelliberal Herre af ædleste Skrot og Korn" (Bætzmann). Men de Forhaabninger som Almenheden knyttede til Foss's Indtræden i Statsraadet blev skuffede. Statsraad Foss var en knækket Mand. Han havde, som den samtidige Digter sang om ham, „levet en virksom Dag, en Dag af Nætter", men hans umaadelige Arbeide havde brudt hans Helse; i fire Aar ventede han paa, at Kræfterne skulde vende tilbage, men da de ikke

kom, tog han Afsked (1848). Faa Aar derefter (1853) var den ædle Mand død.

Det ny oprettede Departement for det indre var tiltænkt Professor Schweigaard, og han fik ogsaa af Kongen personlig Anmodning om at blive dets Chef, men afslog Kaldelsen. Det samme gjorde Sorenskriver Sørensen, Biskop Riddervold, Amtm. Møinichen og Grosserer Nik. Jenssen i Trondhjem. Da blev Høiesteretsadvokat Fr. Stang tilbudt Statsraadsposten og han modtog den. Han var endnu en ung Mand, kun 35 Aar gammel, men havde allerede længe været stærkt oppe i det offentlige Liv. Han havde været en af „Intelligenspartiets" Førere og deltaget i de Wergeland-Welhavenske Kampe, havde skrevet den første Grundlovsfortolkning og optraadt med Varme for Statsraadernes Adgang til Tinget som et nødvendigt Vilkaar for, at disse ikke blev bare de høieste Embedsmænd i Departementet, men virkelig levende Statsmænd. Han blev derfor ogsaa af Oppositionen hilset med Glæde som en Fremskridtsmand, der vilde forstaa sin Tid. Men heller ikke Stang blev, hvad mange havde tænkt. Som Styrer af Indredepartementet udfoldede han en overordentlig Virksomhed for at fremme vort Lands materielle Udvikling; han var paa dette Omraade i flere Henseender en Banebryder, men dette Arbeide optog saadan hans Tanker og Kræfter, at han ikke kunde gjøre sin Indflydelse gjældende paa Styrelsen i det hele; han blev med andre Ord en særdeles dygtig Departementschef, men foreløbig intet mere, ingen virkelig levende Statsmand. Den første Begeistring for ham holdt sig kun hos Høire; Venstres kjølnede snart. Den fandt Regjeringen og dens Politik at være den gamle. „Ingen Forandring i Ministeriet," skrev „Morgenbladet" i 1846, „havde ladet haabe

forandrede Principer"; „man kjører endnu i den gamle Dilt." Departementets Indstillinger om Skyds- og Veiloven og om Rigsretsdommen, hed det fra samme Aar i Bladet, „var istand til at dræbe enhver Forhaabning om virkelige Fremskridt." Der klagedes over den langsomme Forretningsorden i Departementerne, saa Embeder kunde staa uforsvarlig længe ubesatte.

Da Foss gik af, fulgtes han af den 67-aarige Fleischer. I Stedet for disse udnævntes til Statsraader Kapt. O. W. Erichsen og Expeditionschef Th. E. v. Westen Sylow. Udnævnelsen af Erichsen smagte ikke Oppositionen; derimod saa den med gunstigere Øine til den anden.

Det 11te ord. Storting (1 Febr. til 27 Septbr. 1845). A. B. Stabell.

Valgene til det 11te ordentlige Storting var gaaet i samme Retning som det næstforegaaende. Den politiske Luftning i Landet blæste fra oppositionel Kant. Mod Regjeringen var Anker og Knur. Da den truede med at afsætte de Departementsmænd, som strev mod den, fik den især høre ilde, thi sligt, mente man, var uhørt i et frit Land. Dette Storting, som fremgik af Valgene i 1844, maatte savne flere af vore politiske Størrelser, saaledes Ridervold, Foss, Hjelm, v. d. Lippe og Castberg. Derimod fandt man igjen Ueland, Schweigaard, H. J. Aall, Fauchald, Falsen, Arup og O. B. Lange. For første Gang mødte, valgt fra Akerhus Amt, Adolf B. Stabell, der, tilhørende Oppositionen, snart skulde svinge sig op til en Høvding. Født i 1807 overtog han som ung juridisk Kandidat Ledelsen af „Morgenbladet" og arbeidede det op til en altid stigende Be-

tydning og Indflydelse. Stor Indflydelse fik han ogsaa i Aker, hvor han var bosat; i en lang Aarrække var det ham, som næsten enevældig stelte og styrede i Bygden. Hans Dygtighed gjorde, at man ventede sig meget af ham som Stortingsmand, og han blev ogsaa en af de fremmeste. Paa dette Ting mødte ogsaa S. Jaabæk for første Gang. Men for sidste Gang dukkede Teis Lundegaard op. Han havde ikke været paa Stortinget siden 1837, og det var et stort Feilgreb, at han nu kom der. Han var ubrugbar som Tingmand. Hvad han kom frem med i et Ordskifte, vakte Latter, som ikke var smigrende.

Nogle Dage før Stortingets Aabning kom Kongen til Byen, og efter „Morgenbladet" vakte hans Komme her „Glæde og Jubel". Den 10de Febr. aabnedes Stortinget af Kong Oscar med en Tale, som han selv havde forfattet, „og det var et høitideligt Øieblik", skriver Statsraad Holst, „da han, omgiven af Nationens Repræsentanter, aflagde sin Kongeed. Jeg er overbevist om, at det gjorde et dybt Indtryk paa alle Tilstedeværende." Talen svaredes paa af Præsidenten, Falsen, som fremhævede, at Kongens Retfærdighedsfølelse og Kraft havde ryddet af Veien væsentlige Hindringer for Tilfredshed med Foreningen.

Da Præsidenten i Møde den 15de Febr. foreslog Kongens Tale ved Aabningen og Beretningen om Rigets Tilstand vedlagt Protokollen, fandt Provst Løberg, at der var en passende Leilighed for Stortinget til i en Adresse til Kongen at udtale sine Ønsker og Haab. Ellers maatte Stortingets Taushed tolkes, som om alt var i Orden, hvad jo dog langt fra var Tilfælde. Og han pegede paa en Række Reformer, som træng-

tes. Han foreslog at oversende Trontalen til en for Øiemedet opnævnt Komite, og dette blev enstemmigt bifaldt. Da der forelaa Indstilling fra denne Komite, viste det sig, at kun et Medlem af denne var for en Adresse. 3 andre fandt vistnok, der var stor Grund for at indgive en saadan, thi Landet led under for meget Regjereri af Embedsmænd og for lidet Selvstyre; Tilsynet med Embedsmændene var for slapt og Retspleien for vidløftig, langsom og kostbar. Men da en Adresse vilde kræve vidtløftige Forhandlinger og desuden under de saa stærkt afvigende Synsmaader have vanskeligt for at give et Udtryk for Folkemeningen, vilde de indstille paa at opgive Forehavendet. 3 andre Medlemmer sluttede sig dertil, thi heller ikke de fandt fyldestgjørende Grund til i en Adresse at henvende sig til Kongen. Indstillingen blev i Møde 25de Marts uden Ordskifte enstemmig bifaldt. Saa magtesløst faldt Forsøget paa at forebringe Kongen Oppositionens Krav og Ønsker til Jorden.

Ligesaa faafængt var Forslaget ved Statsraadernes Adgang til Tinget at bringe istand et frugtbarere Samarbeide mellem Statsmagterne. Enkelte tænkte gjennem en Ændring af Reglementet at skaffe Statsraaderne ind i Salen; men dette fandt ingen Tilslutning, og Forslaget til en Grundlovsforandring fik Flertallet i Konstitutionskomiteen mod sig, og ved Behandlingen i Stortinget udtalte de fleste Talere sin Tilslutning til Komiteen. Forslaget faldt mod 34 Stemmer.

At aabne Dørene til Stortinget for Regjeringen var dette endnu ræd for. Derimod vilde det nok, som før, granske og sigte dens Handlinger og i Tilfælde trække den til Ansvar. Petersen og Sibbern var der først Tale om. Deres Ledelse af Marine-Departementet var bleven

stærkt klandret; der havde ikke været Orden, ikke Tilsyn, og Følgerne var en Overskridelse paa ikke mindre end Kr. 752 000. Flertallet af Protokol-Komiteen indstillede derfor paa Rigsret mod de to Statsraader, og i Møde i Odelstinget den 11te Septbr. blev Sagen behandlet. Ingen af Talerne nægtede, at jo store Feil var gjorte, men flere, saaledes Schweigaard og Falsen, fandt mange undskyldende Omstændigheder og var imod Rigsret. Fra den modsatte Side blev de to Statsraader skarpt angrebne og Komiteens Indstilling forsvaret med Kraft, men kunde dog ikke sættes igjennem, thi med 41 St. mod 34 blev det besluttet, at der ikke skulde sættes Rigsret.

Strengere gik Odelstinget frem mod en anden Statsraad. Ved kgl. Resolution af $^{8}/_{9}$ 1842 blev det 10de ordentlige Stortings Beslutninger vedkommende Toldprocenterne for Stavangers og Drammens Toldinspektørembeder nægtet Fuldbyrdelse. Statsraad Vogt havde været den foredragende i Regjeringen, og Komiteens Flertal vilde stille ham for Rigsret, ikke for at faa ham straffet, da Handlingen ikke skrev sig fra ond Vilje eller Udueligheb, men for ved Rigsrettens Dom at faa et Tvistepunkt mellem Statsmagterne afgjort. Thi Spørgsmaalet dreiede sig om intet mindre end om, hvor langt Bevilgningsmyndigheden skulde strække sig, og om Stortinget skulde styre med Statsformuen eller ikke; det var derfor i høieste Grad ønskeligt at faa det afgjort. Ogsaa i et andet Punkt var Grundloven gaaet for nær. Ved en Anordning var der paalagt Told paa tidligere afgiftsfri Varer (Raajern), og dette var et Indgreb i Stortingets Rettigheder, hjemlede ved Grundlovens § 75 a Et Medlem af Komiteen fulgte ikke Flertallet. Han søgte med Hensyn til det første Punkt at paavise, at Stortinget ikke havde den uindskrænkede Bevilgningsmyndighed, som

Flertallet vilde, og med Hensyn til det andet paaberaabte han sig Grundlovens § 17, som tillader Kongen Ret til at give midlertidige (provisoriske) Anordninger.

I Odelstingets Møde den 15de Septbr. behandledes det andet Punkt om Toldpaalægget først. Fra den ene Side (Schweigaard, Falsen, Sørensen) hævdedes Kongens Ret til midlertidige (provisoriske) Toldpaalæg, og Falsen fremholdt ogsaa, at Rigsretten ikke var sat til at fortolke Grundloven, men kun til i det enkelte Tilfælde at afgjøre, hvad der var Ret. Daa derimod var ikke i Tvil om, at Regjeringens Fremgangsmaade var grundlovsstridig og strafbar, men han vilde alligevel stemme mod Rigsret, da Feilen ikke havde skadet Landet, og Statsraaden jo var af dem, man ønskede at beholde i Raadet; desuden stod man nu overfor en ny Regjering, som man intet havde at klandre, og som man ikke maatte straffe for, hvad den gamle havde forbrudt. Han vilde, at Odelstinget skulde indskrænke sig til en Indsigelse mod Regjeringens Handlesæt. Og derom fremsatte han Forslag. N. Dahl fandt i det af Daa sidst anførte en Grund mere for Rigsret. Da Anordningen var udkommen før Kong Oscars Tiltrædelse, stod denne udenfor Sagen; hans Raad var derimod væsentlig det samme som før og vilde naturligvis ikke fravige sin Opfatning, før det ved Dom overbevistes om, at den var urigtig. Og med Hensyn til Rigsretten var vistnok ikke Meningen med den, at den skulde være grundlovsfortolkende; men da den var den høieste politiske Domstol, maatte den alligevel ved sine Domme blive det. Til Overraskelse for mange blev ogsaa Rigsret besluttet, men med kun en Stemmes Overvægt. Med Hensyn til det andet Punkt, hvorfor Statsraad Vogt

foreslogeѕ ſat under Tiltale, beſluttedes mod 25 St. ogſaa for denne Poſts vedkommende Tiltale.

Sagen med Vogt var ikke det eneſte udeſtaaende med Regjeringen. Efter Gjennemgaaelſe af Penſionsliſterne foreſlog Stabell at anmode Finantsdepartementet om at give Stortinget Opgave over de Penſioner, ſom var bleven bevilgede ſiden Penſionsliſternes Udſærdigelſe, tilligemed de fornødne Oplysninger, for at Penſionerne kunde undergives grundlovsmæsſigt Gjennemſyn. Forſlagſtilleren mente, at ſaalænge Stortinget var ſamlet, maatte Regjeringen ikke bevilge midlertidige Penſioner; den ſkulde ſnareſt mulig faa den midlertidige Bevilgning gjort endelig. Sørenſen udtalte ſig mod Forſlaget; Følgen deraf, mente han, vilde være, at Stortinget kunde kræve Regjeringen til Regnſkab for, hvad der pasſerede hver Dag og Time, medens det var ſamlet. Ogſaa andre udtalte ſig mod; men enkelte ſtøttede Stabell, og hans Forſlag kneb ſig igjennem mod 43 St. Flertallet i Regjeringen vilde dog ikke efterkomme Anmodningen, men mente, det var ſtridende baade mod den Praxis, ſom uanket var fulgt ſiden 1814, og mod Grundlovens Bud. Stortinget fik ikke Opgaverne, og det følgende Storting gjorde intet ved Sagen.

Til Trods for, at ſaaledes ikke Forholdet mellem Statsmagterne var det ønſkeligſte, bevilgede dog Stortinget en niende Statsraadslønnning. Kgl. Forſlag om Deling af Finantsdepartementet og Oprettelſe af et Departement for det indre var allerede fremſat paa Stortinget i 1842, uden at det gik igjennem; nu derimod indſtillede Komiteen paa Bevilgningen, og Stortinget vedtog den, dog kun indtil en Omordning af Departementerne kunne finde Sted.

Forſlaget om Statsraadernes Adgang til Stortingets

Forhandling var ikke det eneste til Forandring i Grundloven. Men de andre, som blev taget under Behandling paa Stortinget i 1845, delte Skjæbne med dette. Saaledes fik et Regjeringsforslag til Udvidelse af Kongens Benaadningsret kun 7 St. for sig og et andet til Ændring af Grundlovens § 75 a kun 10 St.

To private Forslag til Forandring af Grundlovens § 57, var, skjøndt tiltraadt bl. an. af Ueland og Valstad, saa daarlig begrundet, at det ved Behandlingen ikke fik en eneste Forsvarer og ved Stemmegivningen ikke en eneste Stemme.

Det samme blev i Møde 9de Septbr. Tilfældet med 7 alternative Forslag, som vilde udvide Valgmændenes Frihed til at udkaare Repræsentanter til Stortinget.

Saa stille gik ikke Behandlingen af Forslaget, allerede behandlet paa Stortinget i 1842, om at give Jøder den Adgang til Riget, som hidtil Bestemmelsen i Grundlovens § 2 havde nægtet dem. Denne Bestemmelse blev mere og mere af varmhjertede og frisindede Mænd følt som en Skamflek paa Grundloven og en Vanære for vort Folk, og den store Digter, Henr. Wergeland, havde i sine skjønneste Sange talt det ulykkelige Jødefolks Sag. Den oplyste Almenhed stillede sig bestemt paa samme Side, og Pressen kjæmpede ligeledes derfor*). Flertallet i Komiteen var ogsaa for, og Forslaget blev indstillet til Vedtagelse. 9de Septbr. stod Kampen derom i Stortinget. Den var baade lang og varm. En Mængde Talere havde paa begge Sider Ordet. Mod Op-

*) I 1844 var en Jøde idømt en Bod paa Kr. 3 200, som han maatte afsone med 30 Dages Fængsel paa Vand og Brød, fordi han var kommet til Norge, og denne Tildragelse havde vakt almindelig Forargelse og blev paatalt af Pressen.

hævelse af Grundlovens Forbud talte saaledes bl. a. Ueland og Nils Dahl; for bl. a. Sørensen, Arup, Falsen og Daa. Der blev af Modstanderne fremhævet, at Erfaringen fra andre Steder talte ikke for det tilraadelige i at optage Jøder i Landet og paaføre norske næringsdrivende nærgaaende Konkurrenter. Fra en anden Side blev det derimod, navnlig af Sørensen, Daa og Arup, med Varme fremholdt, at Kristendommens Aand, Taalsomhedens, Retfærdighedens og Menneskelighedens Love ligemeget krævede, at vi hævede Forbudet. Vi havde ingensomhelst Ret til at forbyde andre Mennesker, som ikke havde forbrudt sig, at betræde den Del af Jorden, som var vor; Jord og Luft tilhører alle, og skulde andre Folk handle som vi, vilde Jøderne blive jagede ud i Havet. Skjøndt Forbudets Modstandere ubetinget var overlegne i Ordskiftet og ogsaa fik Flertallet med sig, var dette dog ikke grundlovsmæssigt, saa Forslaget faldt, og Forbudet blev staaende.

Kunde saaledes Stortinget i 1845 ikke rose sig af sit Frisind overfor de udestængte Jøder, vilde det dog vise Dissenterne Retfærdighed. Under 13de Novbr. 1843 var der nedsat en kgl. Kommission, bestaaende af Assessor Motzfeldt og Præsterne Wexels og Stenersen, til at udarbeide Forslag til Lov om Dissenter. Af dette fremgik der saa et kgl. Forslag til Lov om samme Gjenstand. Ved Behandlingen deraf i Komiteen vilde enkelte, at Lovforslaget for Tiden skulde henlægges, medens et Flertal indstillede til Stortinget at fatte Beslutning til Lov „angaaende dem, som bekjender sig til den kristelige Religion uden at være Medlemmer af Statskirken.“ I Odelstinget optog Behandlingen af Lovforslaget hele 3 Møder. Provst Løberg

fandt, at Vedtagelse af Forslaget vilde indbyde alleslags Sekterere at slaa sig ned i Landet og udsaa Tvedragtens Sæd blandt Folket. Han foreslog, at Lovforslaget skulde henlægges. Han blev varmt og dygtigt imødegaaet af tre andre Præster, Juel, Arup og Provst L. Koren og med mest Fynd og Klem af Overlærer Daa. Der gaves 2 Maader, ytrede han bl. a., til at svinge sig op i en fri Stat, den at gaa i Spidsen for Folket og vise det Veien og den at gaa bagefter, udfinde hvad Marodører og gamle Kjærringer synger op for Bagtroppen for saa at raabe det ud med en Mine af at udtale en almindelig Folkemening. Forslaget om Henlæggelse blev forkastet mod 6 St. og et Forslag om at sende det tilbage til Komiteen med 43 St. Ved Gjennemgaaelsen af Lovforslagets enkelte Paragrafer blev flere Forandringer i frisindet Retning, oftest efter Forslag af Præsten Arup, vedtagne. Efter at det derpaa var behandlet i Lagtinget og saa paany i Odelstinget, blev Loven oversendt Regjeringen og under 16/7 1845 sanktioneret.

Ogsaa paa dette Storting førtes Kampe, som dreiede sig om Gjennemførelsen af Folkets Selvstyre. En Mærkesag var saaledes Forslaget om Delings- og Skyldforretninger. Saadanne maatte bestyres af Sorenskriveren og var unødvendig dyre. Ved en Lov, som var vedtaget af Stortinget i 1842, skulde de kunne udføres af 4 Skjønsmænd, som opnævntes af Fogden. Da Loven ikke blev sanktioneret, blev der paa dette Storting foruden et Regjeringsforslag fremsat flere andre, som vilde have Lovbeslutningen gjentaget. Dette vilde dog ikke Komiteen, men udarbeidede et eget Forslag, som lod Sorenskriveren beramme Forretningen, men ikke deltage i den, og nedsatte Omkostningerne. Under Behandlingen af disse Forslag kom det til skarpe Sammenstød mellem Partierne. Det, som skilte,

var, om man turde betro Folkets Tillidsmænd at udføre disse Forretninger, eller om de nødvendig maatte udføres af Embedsmænd. Ueland vilde have Beslutningen fra 1842. Aall forsvarede Indstillingen, medens Schweigaard, Falsen og Sørensen holdt paa Regjeringsforslaget, som nedsatte Omkostningerne ved Forretningen, men fandt Sorenskriveren uundværlig ved den. Beslutningen fra Stortinget i 1842 blev vedtaget i Odelstinget, dog ikke uforandret, hvad det derimod var Tilfældet i det andet Ting, og i Odelstinget blev der nu en hvas Strid om, hvilken af Tingafdelingernes Beslutning skulde vedtages. Schweigaard og hans Meningsfæller ivrede mod Lagtingsbeslutningen, som tilsigtede at drive Beslutningen igjennem ved Grundlovens § 79; denne var kun tænkt skulde anvendes ved overordentlige Tilfælde; i Modsætning dertil hævdede Ueland, at § 79 var Livsprincipet i den hele Forfatning, og den var slet ikke bleven misbrugt. Striden endte med, at Lagtinget, da dets egen Beslutning blev forkastet, gik med paa Odelstingets, og dennegang blev Loven sanktioneret.

En Sag, som trak længe ud, og hvor de forskjellige Meninger tørnede stærkt sammen, var en Komiteindstilling til Ansættelse af Lensmænd. Den gik ud paa, at Formandskabet skulde indstille 3 af Ansøgerne til et Lensmandsombud, og af disse skulde saa Amtmanden beskikke en. Indstillingen blev i Odelstingets Møde 23de April stærkt angreben af Schweigaard, som fandt, at Lensmanden var en Statstjener, og at derfor den foreslaaede Ansættelsesmaade traadte den anden Statsmagt for nær. Følgen deraf kunde blive, at vi fik en Samling Smaarepubliker med en Konge, som var det kun af Navn, i Spidsen. Ueland hævdede derimod, at Lensmændene

var lige saa meget kommunale Bestillingsmænd som Statstjenere, og at det var ingen Grund, naar det gjaldt Ansættelse af dem, at fordømme Nordmændene til en evig Umyndighedstilstand paa disse Omraader, hvor andre Folk havde Magt og Myndighed. Efter langvarige Forhandlinger i begge Tingafdelinger blev Indstillingen i det væsentlige vedtagen, men Regjeringen sørgede for, at Lovbeslutningen ikke blev Lov.

Den samme Skjæbne led en Lov, som vilde frigjøre Sagførervirksomheden, saa Over- og Underretssagførere ikke skulde trænge kgl. Ansættelse.

I Retning af Frigjørelse gik ogsaa et Regjeringsforslag, som tilsigtede at udvide ugifte Kvinders Myndighed til ved det fyldte 25de Aar under Kurator at stelle med sine egne Sager. Loven — en Begyndelse til en mere frigjort Stilling for Kvinder — blev vedtaget og sanktioneret.

Stortinget i 1845 fortsatte tidligere Tings kraftige Kampe mod Brændevinsondet. Efter Forslag fra Regjeringen vedtoges en Lov, som gjennem forskjellige Bestemmelser søgte at indskrænke Brændevinsbrænden og skjærpe Straffen for den ulovlige. Der blev paa dette Ting ogsaa vedtaget enkelte Forandringer i Haandværksloven af $^{15}/_{7}$ 1839.

En Lov om Bygningsvæsenet tilsigtede ved Bebyggelsen i Byerne at gjennemføre Orden, Renlighed og Sikkerhed.

En af de vigtigste Love, som Stortinget i 1845 vedtog, var Loven om Fattigvæsenet. En nedsat kgl. Kommission havde forberedt Loven, Regjeringen havde foreslaaet den, og Komiteen indstillede Forslaget med faa Ændringer til at vedtages. I en Række af Møder blev det saa behandlet af Tingafdelingerne og vedtaget.

Af Bevilgninger, som blev vedtagne, kan mærkes

noget over Kr. 100 000 til Befæstningen af Drøbaksund. Der hævede sig Stemmer mod Bevilgningen; en fandt saaledes, at Dampkraften gjorde Fæstninger unyttige, og at politiske Tvistigheder i vore Dage ikke afgjordes med Kanoner.

Den 27de Septbr. blev Stortinget opløst. Kongen holdt ved Opløsningen en Tale, som besvaredes af Stortingets Præsident.

Stortinget i 1845 havde havt et temmelig oppositionelt Præg. Det opstillede bestemte Krav med Hensyn til Veiloven, Skyldsætningsloven, Lensmandsloven, Toldpaalægget paa Raajern; Anlægget af Rigsret er Udtryk for den samme Holdning. Oppositionen fik i det hele herefter et høiere Præg, et større Indhold. Den gik ikke, som ofte før, mest ud paa at sige nei til Regjeringen; den opstillede Sager, der skulde gjennemføres. Men disse Sager blev ikke et politisk Løsen, der kunde samle alle. Nogle vilde Parlamentarismen, Jødesagen, Statsraadernes Adgang til Tingsalen, Ophævelsen af Religionstvangen, Forandring i Valgloven; men alt dette smagte ikke Bønderne af Oppositionen; deres Synskreds og politiske Løsen laa lavere; de vilde Sparsomhed i Statshusholdning, Indskrænkning af Embedsvældet, Opretholdelse af Tingets Ret overfor Regjeringen, Gjennemførelse af Selvstyre paa lavere Hold, almindelig Værnepligt, Forbedringen i Retspleien (Jury) og Forandring i Ansættelsen af Lensmænd. Mellem disse to Retninger af Venstre var Stabell som et Bindeled, og han og hans Arbeide skyldtes det, at de saa nogenlunde kunde gaa sammen. Men det var dog ikke bedre, end at L. Kr. Daa i sit Blad „Kristiania-Posten", grundlagt i 1848, kunde skylde Venstre for, at de ikke havde noget samlende Partiformaal, intet Program. Og det skulde gaa endnu mange Aar, inden de fik et saadant.

Rigsretten over Vogt.

Efter Stortingets Slutning samlede den politiske Interesse sig om Rigsretten. Denne havde allerede 22de Septbr. havt sit første Møde. Den Anklagede havde nyttet sin Ret til at udskyde en Trediedel af Rettens Medlemmer, som kun kom til at tælle 23 Mand. Til Aktor var udnævnt Advokat Lous, og til Forsvarer den senere saa navnkundige Advokat Fr. Stang. Den sidste tilvandt sig megen Beundring for sit Forsvar. Han sluttede sit Indlæg med følgende Ord: „Hvad Vogt har udrettet for sit Fædreland, som Embedsmand i forskjellige Stillinger, som Medlem af Kongens Raad og som Udarbeider af det mest omfattende Lovværk, som er istandbragt hos os i det sidste halvandet Sekulum, er almindelig bekjendt. Det er saaledes en høit fortjent Ædlings Ære, som ren og uplettet er lagt i de høistærværdige Herrers Hænder; ren og uplettet forlanger jeg den tilbage af Retfærdighedens høieste Organ i mit Fædreland."

Tilsidst talte Statsraad Vogt nogle Ord, hvori han fremholdt, at hvad han som Statsraad havde tilraadet, det havde han gjort efter en samvittighedsfuld Prøvelse af, hvad han „fandt stemmende med Retfærdighed, med Statsforfatningen og det almindelige bedste. Derfor, høistærværdige Herrer, ser jeg roligen min Dom imøde."

Den 8de Novbr. samledes Retten for at dømme i Sagen. Dette Møde varede uafbrudt fra Kl. 9 Fm. til 10 Aften. Dommen lød paa Frifindelse for det første Anklagepunkts vedkommende og for det andet ogsaa, dog „som grundet i en efter Omstændigheder ikke tilregnelig Misforstaaelse af Grundloven." Omkostningerne skulde udredes af Statskassen.

Udfaldet blev modtaget med Bifald eller Dadbel efter de forskjellige politiske Standpunkter. Oppositionen fandt, at

det nu ved Dommen var fastslaaet, at Kongen ikke kan udøve Toldbeskatningsretten; fra den modsatte Kant saaes Rigsrettens Grundlovsfortolkning som et ulovligt Overgreb og et Forsøg paa at forrykke Grændserne mellem Statsmagternes Myndighedsomraade. Fra denne Kreds blev den frifundne Statsraad, nogle Dage efterat Dommen var falden, feiret ved en Æresmiddag, som Kristiania Indbyggere gav for ham. — Regjeringen fandt, at den ikke burde tie til den af Rigsretten udtalte Grundlovsfortolkning og gav en Indberetning derom, som selv en af dens egne Medlemmer (Holst) fandt affattet i „altfor skarpe og bestemte Udtryk“; derpaa fulgte en kgl. Resolution, som nedlagde Indsigelse mod Rigsrettens Fortolkning af Grundloven i det omtvistede Punkt.

Det 12te ordentlige Storting. (1ste Febr. til 26de Aug. 1848). Forandringer i Statsraadet.

Skjøndt Valgene til det 12te ordentlige Storting var foregaaede for tidligt til, at de kunde have Sammenhæng med Bevægelserne i Udlandet i 1848, havde de dog en, om ikke udpræget, Retning mod Regjeringen. Mest fremtraadte den i Akershus, Stavangers, søndre Trondhjems og Hedemarkens Amt. Ueland var selvfølgelig gjenvalgt, ligesom de ligesaa uundværlige Stabell og Fauchald; ogsaa Christensen fra Stavanger mødte; det samme var Tilfælde med Præsten Harbitz. Prof. Schweigaard var selvskreven; v. d. Lippe var ogsaa gjenvalgt; ligesaa Toldkasserer Lange; den senere saa bekjendte Birch-Reichenwald mødte for første Gang. Derimod savnedes Arup, som var flyttet fra Drammen og fra sit nye Bosted (Akershus Amt) ikke var bleven valgt, Aall og fremfor alt S. A. W. Sørensen, den lille, smukke Mand med de livlige Bevæ-

gelser, som paa en Række Storting havde været af Lederne i vort politiske Liv.

Det 12te ordentlige Storting sammentraadte 1ste Febr. Fuldmagtskomiteen indstillede alle Fuldmagter paa en nær skulde godkjendes. Den ene var Statsrevisor L. K. Daa. Ved det Brud, der var foregaaet mellem ham og Stabell, kunde han ikke tænke paa at blive Stortingsmand fra Akershus hvor Stabell havde alt overveiende Indflydelse; han tog da Bolig i Lindaas og blev valgt som Repræsentant for søndre Bergenshus Amt. Men Komiteen mente, at han umulig kunde have sit Bosted der, hvor han ikke kunde skjøtte sine Forretninger; derfor indstillede den paa, at hans Valg skulde erklæres ugyldigt. Dens Mening blev ogsaa Stortingets.

Stemningen i Odelstinget traadte frem ved Valget af Stabell til Præsident. Regjeringsbladet, „Rigstidenden", udtalte sin Misnøie med dette Valg. Det blev ikke hermed. „Morgenbladet", hvis Redaktør Stabell var, skrev om Revolutionen i Paris 1848, at den vilde virke vækkende paa os norske, og at „Folkefrihedens Venner i det skeede skal hente en Bekræftelse paa det berettigede i deres Stræben. Dertil skal man lære, at hvad der spørges om er Handling og Beslutning og ikke Snakken frem og tilbage." Samme Dags Aften, som dette stod i Bladet, blev der Pibekoncert udenfor Stabells Bolig; derimod raabtes Hurra udenfor Statsraad Vogt og Schweigaard. Dagen efter var der igjen Opløb; men da deltog ogsaa Venner af Stabell, og der løb Hurraraab for ham. Denne fandt, at hine Ytringer, som forresten ikke skrev sig fra ham, gik forvidt; han mindede i det følgende Nummer af sit Blad om, at „Folket aldrig maa glemme

Agtelsen for sig selv, Agtelsen for Friheden, der først og fornemlig fordrer Lovmæssighed".

Den 9de Febr. blev Stortinget høitidelig aabnet af Statholderen, som oplæste det kgl. Brev. Efterat Komiteerne var besatte, tog Tingets Arbeide sin Begyndelse. Det første større Ordskifte fandt Sted i Møde den 8de Marts. Krigskommissær Broch foreslog nemlig, at Stortinget skulde anmode Regjeringen om at faa meddelt Udkastet til Værnepligtsloven. Meningen dermed var, at Regjeringen skulde faa vide, hvorledes Tinget i det hele stillede sig til denne Sag, og navnlig hvad Vægt det lagde paa Omkostningerne ved Lovens Gjennemførelse, saa at Regjeringen i den Tro, at disse havde mest at sige hos Stortinget, skulde bare tage Hensyn til at faa et billigt Forsvarsvæsen og ikke et godt. Hans Forslag blev stærkt bekjæmpet — det var en saa ualmindelig Fremgangsmaade, hed det, og et Overgreb fra Stortingets Side, der, som Falsen udtrykte sig, ikke var sat til at være Regjeringens Raadgiver. Andre derimod støttede det med Kraft; Ueland af Hensyn til det gavnlige i, at Statsmagterne i vigtige Sager udvexlede Anskuelser, en Udtalelse, som gav Riddervold Leilighed til at pege paa, hvor daarlig bevendt det under de stedfindende Forhold var med Vexelvirkningen mellem Statsmagterne, og hvor helt anderledes det vilde blive, naar Stortinget lukkede Dørene op for Regjeringen. Brochs Forslag kneb sig igjennem, og de begjærede Aktstykker blev af Regjeringen udleverede og overgivne til en speciel Komite, som den 30te Mai gav sin Indstilling. Da det havde vist sig, at et Flertal inden Regjeringen af Hensyn til de store Byrder, som et Landsværn efter Lovudkastet kom til at paalægge, ikke vilde have det forelagt Stortinget, indstillede Ko-

miteen til Stortinget at indgaa til Kongen med en Adresse, som skulde udtale den lovgivende Forsamlings Ønske om at gjennemføre Grundlovens Grundsætning om almindelig Værnepligt og strængere, end det var gjort i Lovudkastet, der i flere Tilfælde tillod Stillingsret. Komiteens Indstilling vakte, da den blev forandret, megen Strid. Schweigaard fandt Forskjellen mellem Regjeringens Standpunkt og Komiteens for liden til at begrunde en Adresse, medens andre fremholdt, at det ikke var stemmende med Grundloven at fastslaa Grundsætningerne for en kommende Værnepligtslov i det samlede Storting; med Hensyn til Pengespørgsmaalet udtalte de, at Byrderne, som Komiteen havde beregnet, var vissere end noget, medens de Besparelser, den havde stillet i Udsigt, var usikrere end alt. Men Komiteen fandt ogsaa kraftige Forsvarere, som bl. a. fremholdt, at Forskjellen mellem Komiteen og Regjeringen var betydelig, og at den sørgelige Sondring mellem Statsmagterne gjorde i det foreliggende Tilfælde en Adresse nødvendig. Komiteens Mening fik et stort Flertal for sig, og Adressen blev indgivet.

Ikke bare Behandlingen af Værnepligtsloven fæstede Opmærksomheden ved Forsvarssagen, men ogsaa og ikke mindst Tidsforholdene. Den dansk-tyske Kamp om Slesvig var brudt ud, og det saa ikke uligt ud til, at de forenede Riger kunde blive dragne med. Man maatte være forberedt paa alt. Under 5te April havde Kongen bemyndiget den norske Regjering til at sørge for at ordne Forsvarsvæsenet og dertil anvende alle de Midler, som var bevilgede for Budgetterminen. Disse blev ogsaa brugte i Forventning af, at Stortinget paa Grund af Tidsforholdene vilde samtykke i den tagne Bestemmelse. Og Stortinget gav enstemmig sit Samtykke dertil. Under 3die Mai 1848 blev

den norske Regjering paalagt at erklære sig om de politiske Forviklinger, som var en Følge af Preussernes Angreb paa Danmark. Dagen efter lod Kongen det preussiske Hof tilkjendegive, at han ikke med Ligegyldighed kunde se et saadant Angreb paa en allieret Nabostads Selvstændighed og var bestemt paa at sende et Armekorps til Fyen for at modsætte sig ethvert væbnet Indfald fra Tyskerne.

Samme Dag meddeltes de høistbefalende for den norske Hær og Flaade, at de maatte gjøre sig færdige til at sammendrage 3 000 Mand norske Tropper, som skulde forene sig med en svensk Hærafdeling i Skaane, samt til at udruste den norske Flaades Seilfartøier og en Bataljon Kanonchalluper. Lignende Meddelelse fik de høistbefalende over den svenske Hær og Flaade. Og de svenske Stænder blev anmodede om i Anledning af den danske Strid at stille til Kongens Raadighed 2 Mill. Rdl. Bco., en Sum, som ogsaa bevilgedes.

Den Betænkning, som Kongen havde afkrævet den norske Regjering, blev den 13de Mai afgivet af denne. Den gik ud paa, at der skulde fremsættes Forslag til Stortinget om, at en Bataljon af Roflotillen og 3 000 Mand Linjetropper maatte sammendrages i eller ved Skaane. Forslaget blev fremsat og tillige, at der til Udredelse af Udgifterne i denne Anledning skulde bevilges extraordinært Kr. 1 040 000. Til at behandle denne Sag blev der nedsat en særskilt Komite paa 15 Medlemmer. I sin Indstilling udtalte den med rene Ord, at den helst vilde have seet, at de forenede Riger kunde aldeles have undladt at blande sig i den dansk-tyske Strid, ligesom det nok lader sig skimte mellem Linjerne en Frygt for, at der kunde tilsigtes en varigere Tilnærmelse til Danmark og gjøres Skridt mod et gjensidigt Forsvarsforbund.

Ikke for at yde det danske Broderfolk en Haandsrækning i dets Nød, men for at værne om de forenede Rigers Velfærd indstillede Komiteen det kgl. Forslag til Vedtagelse. Det gik ogsaa enstemmig igjennem.

Begivenhederne udenlands virkede hæmmende paa vore Næringsveie og indgjød Frygt for en Pengekrise. For at hjælpe paa den Trang, som allerede var, og forebygge større, kom der i Stortinget frem et Forslag om at bemyndige Banken til at aabne sig Kredit i Udlandet. Komiteen, som fik Sagen til Behandling, indstillede paa at aabne den norske Statskasse en midlertidig Kredit paa indtil Kr. 1 000 000, som gjennem Udlaan skulde komme de næringsdrivende tilgode. I Møde den 3die April vedtog Stortinget at optage Laanet, som dog forhøiedes til Kr. 2 400 000.

Til Dækkelse af disse, samt til Udgifter, som „Tidsomstændighederne maatte paakræve", fremkom der 13de April kgl. Forslag om Optagelse af et udenlandsk Statslaan, stort Kr. 6 Mill.

De trykkede Tidsomstændigheder bragte ogsaa fra Bankkomiteens Flertal Indstilling, der gik ud paa Oprettelse af en Statsbank med et Grundfond paa 4 Mill. Kr., som skulde tilveiebringes ved et udenrigsk Laan. For det Tilfælde, at Stortinget ikke vilde gaa ind herpaa, foreslog det samme Komiteflertal at bemyndige Norges Banks Styre at optage et Laan paa indtil 4 Mill. Kr. for derved at fuldstændiggjøre sit Sølvfond, da ellers Banken blev nødt til at opsige sine Udlaan. Indstillingen gav Anledning til et livligt Ordskifte. De fleste udtalte sig mod at give Banken en Konkurrent, og Forslaget derom fik kun faa Stemmer for sig; Komiteens subsidiære Indstilling blev derimod enstemmig over-

sendt til den Komite, der var nedsat i Anledning af Optagelse af det Statslaan, som Regjeringen havde foreslaaet. Komiteen indstillede paa at optage et Laan paa 6 Mill. Kr., men vilde ikke gaa med paa Bankkomiteens Forslag om at fuldstændiggjøre Bankens Sølvfond. Ved Behandlingen af Sagen i Stortinget blev det foreslaaet at forhøie Statslaanet til 8 Mill. Kr. Under Ordskiftet oplystes, hvor sørgelig Tilstanden var paa Landet. I 3 Præstegjæld i Soløer var der saaledes i en Maaned 1 000 Gjældsager fore i Forligelseskommissionen. Stortinget vilde dog ikke gaa længere end til 6 Mill. Kr.

Den politiske Stilling i Udlandet i dette Aar — Revolutionsaaret — greb i stærk Grad Sindene. Ogsaa hos os mærkedes Stødet af de Begivenheder, der som et Jordskjælv rystede Europa. Den politiske Udvikling i Retning af Samarbeide mellem Statsmagterne skjød med engang stærkere Fart. Hvad der hidtil kun havde været et Ønske, blev nu et bestemt Krav. Og det kom frem i Stortinget, tydeligt, skarpt, næsten truende. Der fremlagdes 26de April et Adresseudkast, der erklærede, at „den politiske Gjæring i Europa gjorde det mere end nogensinde nødvendigt, at der herskede Enighed, Tillid og Samstemmighed mellem Kongens Ministerium og Nationalrepræsentationen.“ Den udtalte, at „Stortinget anser det for sin Pligt, lige meget mod Deres Majestæt og Folket, at udtale aabent for Deres Majestæt, at Stortinget i det Statsraad, som Deres Majestæt forefandt ved Tronbestigelsen, ikke finder den usvækkede Kraft, som saa alvorlige Tidsomstændigheder som de nærværende fordre, ikke den Omhu for Folkefriheden, for de konstitutionelle Principers Gjennemførelse, ikke den Agtelse for Stortingets konstitutionelle Rettigheder og den

fornuftige Almenvillies Fordringer, hvorved Stortinget sættes istand til med fuld Fortrøstning og Tillid at bevilge de Midler og indrømme de Rettigheder, som maa ansees ønskelige for et Ministerium, der med tilbørlig Kraft kan vaage over Folkets og Deres Majestæts Tarv og sikre Statsværkets rolige og stadige Fremgang."

Hovedmanden for denne Adresse var A. B. Stabell, og Medundertegnere var Fauchald, Jonson, Krognes og Ueland. Man studsede over, at han ikke havde villet have med nogen af de gamle, maadeholdne liberale (som f. Ex. Christensen fra Stavanger) eller med de nye som Sverdrup, og man forklarede det af, at Stabell kun vilde have Mænd til at undertegne Adressen, som han mente ikke kunde blive hans Medbeilere til Statsraadstaburetten.

Efter nogen Ordvexling besluttedes, at Sagen burde udlægges til Foretagelse i et senere Møde.

Adressen og de Synsmaader, som den bar frem, vakte en umaadelig Opsigt. I „Morgenbladet", som ledede af Hovedmanden for Adressen, A. B. Stabell, støttedes den selvfølgelig paa det kraftigste. Truselen om Budgetnægtelse, som skimtedes i Adressen, fremtraadte utilsløret i Bladet. Det opfordrede „til den alvorligste Energi fra Demokratiets Side for at gjøre Regjeringen umulig ved Nægtelse af Bevilgninger."

Som Statsraadkandidater blev nævnt Riddervold, Amtm. Aall, Grosserer Nik. Jensen, Kapteinln. Hagerup, Statsraad Stang, O. G. Ueland, Præsterne Harbitz og N. Dahl samt Direktør P. K. Holst. Forslagsstillerne til Adressen havde derimod — blev det sagt — intetsomhelst Ønske om at træde ind i Kongens Raad, og naar de i Modpartiets Presse blev skyldt derfor, saa var det den sorteste Bagvaskelse. „Selv at

ville være Statsraader", hed det i „Mrgbl.", „det er virkelig vanskeligt at begribe, at der findes andet end Edder og Galde, hvor slige Tanker gjøres til daglige og troværdige Beskyldninger." Disse Beskyldninger blev dog ikke derved bragte til at forstumme. Adressen fik i det hele en slem Medfart i de konservative Blade. Den kaldtes en Formastelighed og blev angrebet med Od og Eg. Og Stabell fik allermest holde for. Det allerværste var, at Folkemeningen var afgjort imod den. Indbringerne af og mest Hovedmanden for den tabte fuldstændig Modet og gjorde et høist bedrøveligt Tilbagetog. Da Sagen blev foretagen i Møde 3die Mai, oplyste Præsidenten (Falsen), at han havde modtaget en Skrivelse fra Forslagstillerne, hvori de tilbagekaldte Forslagets Præmisser, da de havde erfaret, at disse var mistydede, og de tillige maatte indrømme, at nogle Sætninger deri maaske med Grund kunde give Anledning til denne Mistydning. Da de imidlertid ikke frafaldt Sagen selv, indbragte de gjennem Skrivelsen et nyt Udkast til en Adresse, som, om end forskjellig i Begrundelsen, i alt væsentligt gik ud paa det samme som den tidligere indleverede. Men ved saaledes at tilbagekalde, hvad de engang havde sagt, gav Forslagsstillerne Modstanderne af Adressen Vaaben i Hænde. Efter at have opgivet Begrundelsen maatte Adressen, hed det fra disses Side, regnes som død og magtesløs, og at sende den, som der var foreslaaet, til en Komite, var kun et Forsøg paa at skaffe den en „hæderlig Begravelse", og dertil vilde de ikke være med. Om selve Sagen faldt der skarpe Ytringer. Schweigaard fandt, at den bundede i Republikanisme, og Lange, at den tilsigtede en „Udslettelse af alle Grundlovens Bestemmelser, der handler om den udøvende, ja næsten om den dømmende Magt." Præsidenten omtalte,

at han var kommet efter, at Repræsentanterne havde havt private Sammenkomster i Lagtingssalen for at raadslaa om Adressen, og at de endogsaa havde nyttet Tavlen i Forsamlingsværelset til at sammenkalde disse Møder. Han foreholdt Repræsentanterne det reglements- og grundlovsstridige i dette. Han fik dog ikke synderlig Medhold. Og Medhold fik heller ikke Talerne mod Adressen. Stortinget var saa barmhjertigt at beslutte, at Sagen skulde tilstilles en Komite, som derpaa opnævntes af Valgkomiteen og valgte Præsten Nils Dahl til Formand. Det var ikke tilfældigt, at Komiteen først den 19de Aug. afgav sin Indstilling. Den rettede stærke Anker mod Regjeringen. Den skyldtes for Mangel paa Tilsyn med Landets Embedsmænd, for Mangel paa Tiltag, naar det gjaldt Istandbringelse af Love f. Ex. Civilloven (efter Grundlovens § 94) og Værnepligtsloven, for uforstandig Brug af det udsættende (suspensive) Veto, for Overskridelse af Bevilgninger, for egenmægtige Handlinger, saasom Oprettelser af nye Embeder uden derom at spørge Stortinget, for at have tiltaget sig Sanktionsret med Hensyn til Bevilgninger o. s. v. Alligevel vilde Komiteen fraraade at indgive en Adresse som den foreslaaede, da man kunde have Haab om, at Kongen vilde sammensætte sit Raad med „Hensyn paa et frugtbart Samarbeide med Stortinget, saasom samtlige de fire Statsraader, vor nuværende Konge har udnævnt, har eiet Nationens Høiagtelse i en ualmindelig Grad,“ tre af dem „tildels har været Oppositionens Førere.“ Den indstillede derfor ikke at indgaa til Kongen med nogen Adresse.

Den 25de August forelaa Komiteens Indstilling til Behandling, hvorved Sagen jordfæstedes med den bedrøvelige Ligtale, at „der var for kort Tid tilbage af Stortingets Sam-

menvær til at tage denne Sag under Behandling" (Tinget skulde nemlig opløses Dagen efter).

Naar Adresseforslaget ikke kunde samle mere Stemning om sig, var Aarsagen, som udtalt af Komiteen, den Tillid, som Kongen indgjød, og den Forvisning, man nærede, at han vilde tage Hensyn til Stortingets Ønsker. Og Komiteen kunde med Grund minde om hans Imødekommenhed. Det nyeste Vidnesbyrd derom var, at han efter Statsraaderne Schmidts og Holsts Afgang (9/4 1848) kaldte til Medlemmer af Raadet Sorenskriver Søren Ant. Vilh. Sørensen og Biskop Hans Riddervold. Thi disse Mænd stod Oppositionen meget nær og „havde tildels været dens Førere." Deres Udnævnelse blev derfor hilset med Glæde af „Mgbl." og det Parti, hvis Organ det var.

Den Indsigelse, som Regjeringen havde mod den sidste Rigsretsdoms Fortolkning af Grundlovens § 17, blev ikke af Stortinget skrevet i Glemmebogen. Protokolkomiteen fandt den nærgaaende overfor Rigsretten og egnet til „at paakræve Odelstingets særdeles Opmærksomhed." Der faldt ogsaa skarpe Udtalelser under Forhandlingerne derom, men gav ikke Anledning til nogen særlig Foranstaltning.

En anden Rettighed, som Kongemagten hævdede sig, blev bestridt af Stortinget. Den Lov om en ændret Lønningsmaade for Toldembedsmænd, som Stortinget havde vedtaget i 1845, var ikke sanktioneret af Kongen. Men Stortinget mente, at Kongen i saadanne Sager ikke havde Sanktionsret, og der faldt bestemte Udtalelser derom, da der fremlagdes et kgl. Forslag til en ændret Lønningsmaade for Toldembedsmænd. Et Mindretal, Ueland og Mon-

sen i Komiteen, som skulde forberede Sagen, vilde have Sagen henlagt, da den allerede var afgjort ved forrige Stortings Beslutning, og under Behandlingen i Stortinget 2den Juni fremhævede Ueland stærkt, at Stortinget aldrig havde erkjendt Kongens Sanktionsret til Beslutninger som nærværende, og heri blev han støttet af Stabell og Dahl, som dog haabede, at Tvisten mellem Statsmagterne i dette Punkt vilde løses i Mindelighed. Mod Henlæggelse talte Lange, Schweigaard, o. fl., men rørte ikke ved Punktet, om Kongen i det omhandlede Tilfælde havde Sanktionsret eller ikke. Med stort Flertal blev Sagen besluttet henlagt.

Savnet af Samarbeide mellem Statsmagterne kom ogsaa frem under Ordskiftet om Statsraadernes Adgang til Stortingets Forhandlinger. Der forelaa ogsaa denne Gang flere Grundlovsforslag derom, og et af dem var af Komiteen indstillet til Vedtagelse. Modstanden mod Sagen var dog for stærk, og Forslaget opnaaede ikke det fornødne Flertal.

Stortinget i 1848 holdt i det hele stærkt igjen, naar det gjaldt Forandringer i Grundloven: saaledes fik Forslaget, der vilde ophæve Forbudet mod Jøders Adgang til Riget, 43 St. imod sig. „Mrgbls." tillidsfulde Ord ved Sagens Fald i 1845, at paa „næste Storting vilde neppe nogen Repræsentant stemme imod Forslaget", blev saaledes beskjæmmede.

Udenfor Grundlovens Ramme var Stortinget ikke ræd for at røre ved det bestaaende. Flere særdeles vigtige Love skyldes det. Først maa nævnes Almueskoleloven. Komiteen afgav først Indstilling til Lov om Almueskolevæsenet i Kjøbstæderne. Den faldt væsentlig sammen med Regjeringens Lovforslag derom og modtog heller ikke ved dens Behandling i Tingafdelingerne nogen væsentlige Ændringer. Et Forslag til

at udvide Undervisningsfagene med Fædrelandshistorie og Jordbeskrivelse gik ikke igjennem. Det var Kundskaber, blev der sagt, som ikke Almuens Børn fik Brug for, og det var stridende mod vor Forfatnings Grundsætninger at tvinge Folk til at lade sine Børn lære mere end høist nødvendigt. Loven blev sanktioneret, hvad derimod ikke var Tilfældet med Lov om Almueskolevæsenet paa Landet, som var vedtaget.

Ogsaa for det høiere Skolevæsen viste Stortinget Interesse. Lærerlønningerne blev forhøiede, og til 2 nye Lærere ved Universitetet blev bevilget Gager. Derimod maatte Budgetkomiteen paa Grund af Pengetrykket stryge en Indstilling af 40 000 Kr. aarlig til Indkjøb af en Gaard til en høiere Landbrugsskole.

Om Brændevinsbrænden var der fremsat et kgl. Lovforslag, der vilde indskrænke Brændevinets Tilvirkning og Ombestillation til Tiden fra 15de Oktbr. til 15de April. Komiteens Flertal indstillede det til Vedtagelse, medens et Mindretal vilde helt forbyde Tilvirkning, Indførsel og Handel med Brændevin. Dette fik de dog ikke Odelstinget med paa, skjøndt det havde mange Talsmænd og opnaaede et betydligt Stemmetal. Ogsaa Brændevinssalg og Udskjænkning blev indskrænket.

Til en bedre Behandling og Pleie af Sindssyge var der fremkommet et kgl. Lovforslag. Herom forelaa der fra Komiteen Indstilling, der fremhævede, at den Maade som Sindssyge fra Kommuners og privates Side ofte havde været behandlede paa, „maatte opfylde enhver med Rædsel og Afsky“ og gjøre det paatrængende nødvendigt, at Lovgivningen skred ind. Indstillingen blev vedtagen, og Lovbeslutningen blev Lov.

En Lov af 12/7 1848 om Bodsfængslet i Kristiania

og om Anvendelse af Celler ved de øvrige Strafanstalter foreskrev en Behandling af Forbrydere med stadigt Sigte paa deres moralske Forbedring.

Ved Lov af 13/8 1848 blev Sagførernæringen given fri, saaledes at Jurister for at kunne drive Sagførerforretninger ikke, som før, behøvede at beskikkes af Kongen.

Brevportoen blev nedsat. — 7de Aug. behandledes i Odelstinget et Forslag om Ophævelse af Bestemmelserne om Voteringens Hemmeligholdelse i Høiesteret. Schweigaard foreslog Henlæggelse, da Vedtagelsen af Forslaget vilde nedbryde den høieste Domstols Anseelse. Forslaget gik dog igjennem, men fandt ikke Tilslutning hos Regjeringen.

Stortinget i 1848 tillagde Aalesund Kjøbstadsrettigheder.

Den 26de August opløstes det 12te ordenlige Storting af Statholder Løvenskiold paa Kongens Vegne.

Under Stortinget kaldtes, som fortalt, Sorenskriver Søren Ant. Vilh. Sørensen (f. 1793) og Biskop Hans Riddervold (f. 1795) til Medlemmer af Kongens Raad. De havde da begge tilbagelagt en lang Stortingsbane og paa den vundet fine Laurbær. Sørensen havde været paa Stortinget ligesiden 1830 og var allerede i det Aar blevet Præsident. Han var som Politiker frisindet og skal efter en samtidig Forfatter være bleven det ved det Tilfælde, at han af Odelstinget valgtes til Aktor i Rigsretssagen mod Collett, medens Adv. Petersen blev Forsvarer. Var Petersen ved hin Leilighed bleven valgt til Aktor, saa var Sørensen utvilsomt bleven Forsvarer, og der er ikke liden Sandsynlighed for, at disse Mænd under hin Forudsætning ogsaa for hele den følgende Tid havde byttet Stilling. Fra 1839 nærmede Sørensen sig Høire. Denne Svingning tilskrev man en Audiens hos Kongen, hvorunder denne skulde have

vundet ham for sig. Sikkert er det, at Kongens vindende Væsen havde gjort et stærkt Indtryk paa ham. Selv siger han om Samtalen, han havde med Kongen: „De i min store Konges Nærhed tilbragte Øieblikke er for evig uforglemmelige.“ Til Trods for, at hans Stilling til Oppositionen ikke var den samme som tidligere, bevarede han dog sin store Anseelse i Stortinget, og Præsident vedblev han ogsaa at være. Som Stortingsmand var Veltalenheden hans stærke Side. Og denne henrev, især ved sin Varme, der efter Wergelands Skildring „ligesom fyldte enhver af hans Foredrags Sætninger med Liv og Lys og pulserende Blod og gjorde ham til Norges mest udmærkede parlamentariske Talent. Han henreves selv og henrev derved. Han var, siden han fremtraadte, den eneste i Stortinget, om hvem det kunde siges, at han var veltalende i egentlig Forstand og i alle Ordets Bemærkelser. Organ, Blik, Stilling, Gestus — alt havde forenet sig for at give hans overtænkte eller improviserede Foredrag det mest fuldendte, inspirationsmæssige Udtryk, den mest indtrængende Form.“ Som Statsraad mærkede man intet til den før saa frisindede Stortingsmand, og enkelte Handlinger af ham, saaledes Udvisningen af Harro Harring vakte endogsaa i vide Kredse en for ham ikke smigrende Opmærksomhed. Da han døde, allerede i 1853, havde han derfor „overlevet den Tid, da alles Haab, alles Forventning, alles Sympati fulgte ham — den Tid, da enhver burde passe paa at dø, for ikke at efterlade Skuffelsens Tomhed“.

Riddervold var allerede i 1827 kommen paa Stortinget og i 1830 sammen med Sørensen bleven Præsident. Som denne tilhørte han af politisk Anskuelse nærmest det frisindede Modparti (Oppositionen). Men som Personlighed var han ligefrem en Modsætning til Sørensen. Denne var en varm-

blodig Natur, et udpræget Følelsesmenneske; men hos Riddervold var den kolde, klare Forstand overveiende, deraf denne Sikkerhed og Ro, som udmærkede ham. Selv naar det under Ordskiftet stormede som værst, bevarede han sin urokkelige Koldblodighed. Han var i det hele en Natur, som var født til at styre, og myndig som han var, forstod han at gjøre sig gjældende. Hans, ligesom ogsaa Sørensens, Udnævnelse til Statsraad tilfredsstillede ikke Oppositionen, som fandt, at der maatte mere til, hvis Ministeriet skulde blive folkekjært, der maatte en Forandring i System. Dette skal ogsaa et større Antal af Stortingsmændene gjennem en skriftlig Henvendelse til ham have ladet ham vide. Som Medlem af Statsraadet overtog han Bestyrelsen af Kirke- og Undervisningsdepartementet og forstod her „at erhverve sig et næsten uindskrænket Herredømme, som han med stor Dygtighed nyttede til at forhindre nogen af de stærke Bevægelser, som ud over Aarene gik igjennem det norske Kirkesamfund, fra at antage en foruroligende Karakter.“ Udenfor sit Departement søgte han ikke at gjøre sig gjældende. Han blev en Fagminister, men ingen Leder.

Tilstanden i Landet i Firtiaarene.

Med Firtiaarene begyndte der i det økonomiske lysere Tider for vort Land. Eftervéerne efter de uheldige Trettiaar kjendtes dog længe. I Førstningen af det nye Tiaar var det meget knapt om Penge; „i det sydlige Norge høres intet høiere Raab end Pengemangel,“ heder det i „Mrgbl.“ for 1842.

De første Femaar af Tiaaret var gunstige Tider for Landbruget. Fremskridtene i Jordbrug var i de første Femaar kun smaa; en Del Nyland blev dog opdyrket. De sidste Femaar,

især 1847, var i det hele mindre gode Aar, og Kornpriserne steg til en Høide, som længe havde været ukjendt. I 1846 gjorde Flommen flerested stor Skade. Flommen var paa flere Steder større end nogensinde siden 1789. Sommesteds var Misværten i disse Aar saa følelig, at Styrelsen maatte træde til ved at skaffe Saakorn. I 1847 maatte al Told paa Poteter og Korn midlertidig ophæves, og der blev af Staten udlaant Kr. 280 000 til de Egne, som var rammet haardest af Dyrtiden. I 1849 fik det Trondhjemske laant Kr. 120 000 for at kjøbe Saakorn. Skjøndt Jordbruget under saadanne Forhold kun kunde gjøre smaa Fremskridt, var dog Sandsen derfor i stærk stigende. Derfor blev der i dette Tidsrum oprettet en hel Del Landbrugsskoler, den første i Romsdalen 1844, og derpaa mangesteds rundt i Amterne. Staten traadte støttende til, idet Stortinget i 1842 bevilgede Kr. 9 600 til Amtskommuner, som vilde oprette Landbrugsskoler, og i 1845 øgede denne Bevilgning til Kr. 16 000 om Aaret. En Frugt af denne vaagnende Interesse var ogsaa Afholdelse af et almindeligt norsk Landbrugsmøde, der støttedes ved Bidrag af Staten. — Fiskerierne havde i det hele heldige Aar, og endnu mere kunde der været opfisket, om Redskaberne havde været fuldkomnere. Man henvendte ogsaa Opmærksomhed paa at tilberede Fisken bedre end tidligere. — Med Bergværksdriften var det op og ned. I de første Aar kastede de private ikke stort af sig. Senere blev det dog bedre; Statens Sølvværk paa Kongsberg gav godt. I Aarene 1844—46 var det aarlige Overskud Kr. 400 000, medens dette i Aarene 1847—49 steg til Kr. 740 000 aarlig, Kr. 252 000 mere for Aaret, end det var

*) Dette Aar — 1789 — var Vandstanden overordentlig høi. Flommen gjorde slige Ødelæggelser, at alene i Gudbrandsdalen bortreves over 3 000 Husebygninger

paaregnet i Budgettet. Statsgjælden var i 1847 gaaet ned til Kr. 7 680 000 og deraf ikke fuldt Kr. 600 000 udenlandsk. Pengevæsenets gunstige Stilling kom vel med i de Tider, som fulgte, da paa Grund af Krigen i 1848 og følgende Aar Krediten var liden, flere Statsindtægter f. Ex. Brændevinsafgiften gav meget mindre end paaregnet, og Kravene til Statskassen var store. — Væxten i Landet viste sig ogsaa i Fabrikdriften, der blev grundlagt i Firtiaarene. Den gik ikke meget hurtig, men dog jevnt frem. Af Næringsveiene led Trælastudskibningen mest ved Krigstilstandene i Europa. Udskibningen af Trælast sank fra 1847, da den udgjorde 220 000 Kommercelæster, ned til 178 000 Læster i 1848. Til Trods for, at Skibsfragterne gik ned, vedblev Handelsflaaden at voxe. Ved Udgangen af 1847 havde vi 3 526 Skibe, som 2 Aar efter var øget til 3 587. Lammelsen af Handelen og Sjøfarten varede dog ikke længe. Indtægterne af Tolden viste det; thi de gik op. Paa Grund af Tilbagegangen i de nævnte Næringsveie var Indkomsterne af Tolden i Budgettet for Tidsrummet fra 1/7 1848 til 1/7 1851 bleven anslaaet til et betydelig lavere Beløb end i en Række af tidligere Aar, men ved Enden af Tidsrummet blev der et stort Overskud; for 2½ Aar til Kr. 3 560 000 mere end beregnet. Ved en Toldlov, der vedtoges paa Stortinget i 1845, fritoges Skibsfarten for unødvendige og hæmmende Baand, paa samme Tid som Staten fik fuld Sikkerhed for de Afgifter, som Skibene pligtede. I samme frigjørende Retning gik en Lov fra 1848, der betydelig mildnede Strængheden i Bestemmelserne om Kvarantænevæsenet. Til Fragtfartens Fremgang bidrog, at Storbritannien og Irland gav fremmede lige Adgang med Landets Indbyggere til at deltage i Vareførselen mellem andre og dette Land; Hol-

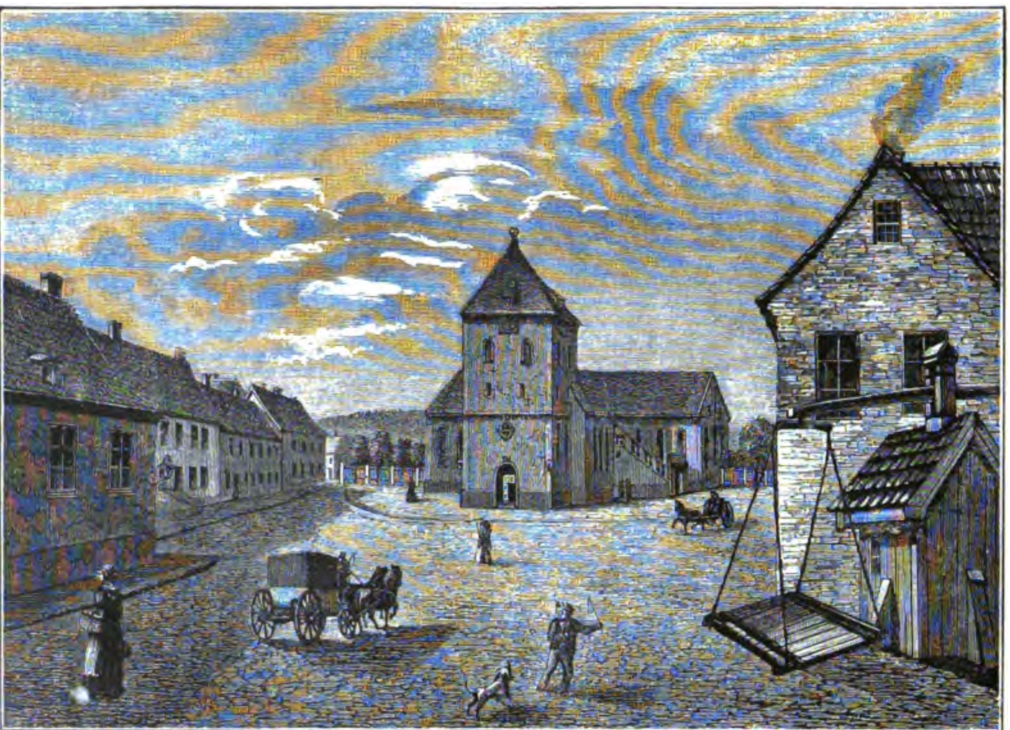
land fulgte Exemplet, saa nu saaes det norske Flag i Egne, hvor det før aldrig havde kunnet vise sig.

Et stort Kapitaltab led Landet ved Branden i Trondhjem 24de April 1841. Ved denne nedbrændte 314 Huse og 39 Sjøboder, 4 000 Mennesker blev husvilde; Brandforsikringskassens Tab var ikke mindre end Kr. 2 400 000; meget var uassureret. Allerede Aaret efter hjemsøgte en lignende Byen. Begge Ildebrande medførte for den alm. Brandforsikringskasse et Tab af over Kr. 3 200 000. Ellers var Byerne i det hele taget i jevn Fremadskriden. — Ved Folketælling i 1846 havde Landet 1 328 000 Mennesker; Folkemængden var paa 10 Aar øget med 11⅕ %.

Samfærdselen i Landet blev fremmet ved forskjellige nye Veianlæg og Ombygninger af gamle. Hvor tunge og bakkede disse Veie tidt var, kjendtes de dog som et uhyre Fremskridt mod de gamle, der ofte ikke var fremkommelige med Kjøreredskab. Paa flere af de større Indsjøer sattes Dampskibe i Gang, og man begyndte at tænke paa Jernbane.

Arbeiderbevægelsen.

Det er nævnt, at Henr. Wergeland i sit Blad „For Arbeiderklassen“ søgte at løfte den arbeidende Mand. Faa Aar efter kom Februarrevolutionen 1848 med sine Krav til bedste for Arbeiderne. Bevægelsen fik hos os en ivrig Talsmand i den teologiske Student Marcus Thrane, født i Kristiania 1817. Arbeidernes Kaar laa ham varmt paa Hjerte; Arbeiderklassen skulde op, og „Storborgerne“, alle, som sad inde med Magt eller Indflydelse, skulde kues. Den 17de Decbr. 1848 holdt han i Drammen sit første Fore-

Parti af Kristiania. Stortorvet med Vor Frelsers Kirke i 1840-Aarene.
(Efter en gammel Tegning.)

drag i Sagen for et Snes Arbeidere. Her grundlagdes den første thranitiske Arbeiderforening i Landet. Den 28de Marts 1849 talte han for første Gang i Kristiania, men Halvparten af dem, som mødte, var drukne, og der indtegnede sig kun 30 Medlemmer. Til den følgende Dags Aften blev der aftalt et nyt Møde; men om Morgenen forinden fandtes der paa mange Steder i Byen opslaaet Plakater med Opfordring til at reise sig, styrte Embedsvældet, gjøre det af med Kongedømmet og indføre Republiken. Denne Opfordring var imidlertid ikke udgaaet fra Thrane, som var fuldstændig uvidende om det hele. Det aftalte Møde fandt Sted om Aftenen; men om nogen videre Tilslutning fra Arbeidernes Side var der ikke Tale. Det blev det først, da hans Blad, „Arbeiderforeningens Blad", begyndte at udkomme. I samme Aand arbeidede Udsendinge rundt om i Landet og udmærkede sig især ved hadske Angreb paa Embedsstanden. Fra nu af gik Thraniterbevægelsen frem med Kjæmpeskridt. Inden et Aar var gaaet, taltes der i Landet 216 Foreninger med ikke langt fra 18 000 Medlemmer.

Den 19de Mai 1850 overrakte Arbeiderforeningerne et Andragende til Kongen. Den var undertegnet af næsten 13 000 Medlemmer og gik ud paa at kræve

1. Ophævelse af Toldbeskyttelsessystemet.
2. Ophævelse af Forbud for Skibe at sælge sine Varer i smaat fra Brygge.
3. Handelsfrihed paa Landet.
4. Undersøgelse af Husmandsklassens Tilstand.
5. Indskrænkninger i Tiden for Brændevinsudskjænkning og i Antallet af Værtshuse.
6. Almueskolens Forbedring saaledes, at den sættes i Forbindelse med Livet og faar til Maal en statsborgerlig Opdragelse.

7. Almindelig Stemmeret.
8. Folkets Deltagelse i den dømmende og anklagende Myndighed.
9. Almindelig Værnepligt.

Det sees, at de fleste Krav er i vore Dage blevne opfyldte eller, som almindelig Stemmeret, staar paa Dagsordenen.

Den 31te Juli 1850 sammentraadte Centralmødet. Dette dannedes af 103 Repræsentanter, som valgtes af forskjellige Arbeiderforeninger i Kristiania (og Hamar) samt Kristianssands Stifter.

Dette ovenfor nævnte Andragende blev gjennemgaaet; men derved blev der ogsaa drøftet en Række forskjellige Spørgsmaal, saaledes Skolens Forhold til Kirken, Arbeidets Forhold til Kapitalen, om den rette Brug af Statens Jord, om Kommuneskatternes Udjevning, om Næringsfrihed, om en tvungen almindelig Pensionsindretning, om Arbeidernes Stilling i Byerne i Modsætning til Landet, om Forbud mod Brændevin, om videre Begunstigelser for Skyldneren o. s. v. I Drøftelsen af Forslaget til almindelig Stemmeret udtaltes det fra flere Kanter, ogsaa fra Thrane, at hvis man ikke naaede at faa almindelig Stemmeret, var et oplyst Enevælde at foretrække fremfor enhver anden Statsforfatning. Disse Udtalelser fandt vistnok Modsigelse, men deltes nok af Størstedelen af Forsamlingen. Denne valgte før sin Opløsning et Centralstyre, der skulde varetage Foreningernes Tarv, naar de skulde optræde i Fællesskab, samt hjælpe de enkelte Foreninger med Raad og Veiledning, m. m.

Thraniterbevægelsen voxte fremdeles; i altid større Bølger gik den udover Landet. Misnøien med det bestaaende, som laa til Grund for Bevægelsen, voxte med den, og hvad der

før var hvisket i Krogene, begyndte nu at raabes fra Tagene, at intet andet kunde hjælpe end en Omvæltning, en Revolution. Thrane og andre af Lederne støttede dette; han kunde sige til Medlemmer af Foreningerne: „Jeg vil ikke fraraade Revolution, hvis I selv bestemmer eder dertil.“ Uroligheder forefaldt her og der. I Romedal paa Hedemarken søgte man saaledes med Vold og Magt hindret Afholdelsen af en Tvangsauktion hos en Husmand. Hovedmanden blev sat fast. I nedre Stjørdalen begyndte en Del af Thranes Tilhængere at hugge i Skatvoldskogen. Denne tilhørte en Privatmand, og da han forbød Hugningen, havde dette bare til Følge, at de huggede ivrigere end før. De blev straffede. I Lesje i Gudbrandsdalen begyndte Husmændene at udstykke Præstegaarden. Da Præsten spurgte, hvad det skulde betyde, svaredes: „Vi er her for at dele Præstegaarden mellem os; thi det er os, den hører til.“ Lensmanden blev da budsendt, og Husmændene opgav sit Forehavende.

Fra 10de til 17de Juli 1851 afholdtes i Kristiania et nyt Centralmøde, hvorunder der, som det senere blev kjendt, forhandledes om at faa væk Ministeriet; ogsaa Stortinget skulde gaa, hvis de ikke vilde fremme de Reformer, som Arbeiderforeningerne foreslog. Det gjorde ikke Stortinget, og dette øgede Misnøien. „Vi bør opløse Stortinget,“ lød det fra enkelte; „dertil er ingen nærmere end vi.“ Det kom ogsaa til Reisninger. Da en af Arbeiderrepræsentanterne, Hattemager H. Knudsen fra Hønefos, 21de Juli 1851 blev sat fast, udfriedes han med Vold, idet en større Menneskemængde brød ind i Fængslet. Paa samme Tid kom en hel Del Aadølinger til Hønefos; de overvar Forhøret over H. Knudsen, men drog dog rolig hjem igjen. Knudsen fulgte; han vilde faa

en almindelig Reisning istand. Ikke saa fik han ogsaa til at følge sig, da han rykkede frem mod Ringerike; men da de hørte, at der kanske kom Soldater fra Kristiania mod dem, vendte de om, hver til sit, og Reisningen, „Hattemagerkrigen", var dermed forbi.

Det var dog nu fra Bevægelsens Lederes Side kommet saa meget frem, som tydede paa ulovlige Tiltag, at der nedsattes et Udvalg for at undersøge og i Tilfælde af, at der forelaa Lovbrud, dømme Overtræderne. De blev ogsaa dømte, men for 123 af dem blev Sagen indanket til Høiesteret. Her førte Advokat B. Dunker deres Forsvar. Først i 1855 faldt Høiesteretsdommen, hvorved de fleste domfældtes og idømtes Straffe fra 9 Aars Strafarbeide ned til 20 Dages Vand og Brød.

Mindre Bryderi havde Myndighederne med en anden Mand, som var kommet paa Kant med den bestaaende Samfundsorden. Manden hed Harro Harring, var egentlig fra Sønder-Jylland, men havde flakket om og været med, hvor der var Kamp for Friheden. Han havde deltaget i den græske Uafhængighedskrig, og han havde kjæmpet Side om Side med Polakkerne, da de reiste sig mod sine Undertrykkere. Men hans Arbeide for dem, som han mente var de undertrykkede, maatte blive de regjerende en Torn i Øiet. Som et jaget Vildt maatte han stadig skifte Opholdssted. Det ene Land efter det andet lukkedes for ham. Ikke engang Schweitz turde have en Mand med hans Bestræbelser i sin Midte. Tilsidst kom han til Norge. Her begyndte han at udgive et Blad, som fik Navnet „Folkets Røst". Men ogsaa her blev han af Regjeringen seet paa med mistænkelige Øine, uden at den dog endnu foretog noget Skridt imod ham. Men da udgav

han „Testamentet fra Amerika". Deri søger han at vise, at ethvert Kongedømme, et indskrænket ligesaavel som et enevældigt, er uforligeligt med Menneskerettighederne og fører til Umoralitet. Skriftet blev indsendt til Justitsdepartementet, og dette, hvis Chef dengang var Statsraad Sørensen, fandt, at det tilsigtede at vække Utilfredshed mod vor Samfundsordning. Ved høieste Resolution af 27de Mai 1850 blev Harro Harring udvist af Riget ifølge en gammel Lov, som tillod en saadan Fremgangsmaade mod fremmede, der var mistænkelige eller farlige.

Men samme Dag, han skulde reise, 27de Mai, blev der holdt et stort Møde paa Klingenberg. Her blev det vedtaget at indsende en Adresse til Regjeringen. I den stod, at der „i vor Konstitutions Navn for vore Medborgeres og vor egen Skyld kraftig protesteres imod denne Handlemaade, som stiller vort frie Fædreland i Klasse med Europas mest undertrykte Nationer." Mellem Navnene under Adressen var ogsaa de senere saa navnkundige Bjørnstjerne Bjørnson, Henr. Ibsen og A. O. Vinje. Adressen blev indsendt.

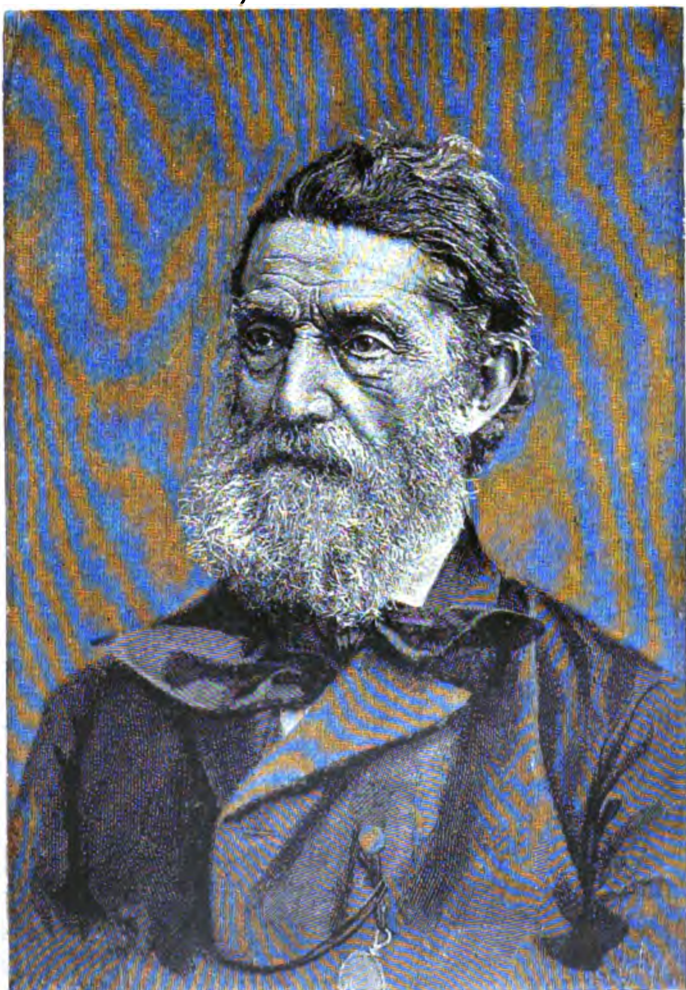
Da Dampskibet „Nordkap", med Harring ombord, skulde reise, havde en stor Menneskemængde samlet sig paa Bryggen. En Komite, som dertil var udvalgt, lod sig sætte ombord paa Dampskibet, og Kand. jur. J. Gjerdrum holdt en Tale for Harro Harring, som blev hilset med Hurraraab fra Folkemassen paa Bryggen. Den Misbilligelse af Regjeringens Færd, som paa denne Maade traadte i Dagen, kom ogsaa frem i Pressen, og ogsaa enkelte af Regjeringens Blade stemte i med. Men paa den anden Side manglede den heller ikke Forsvarere. Selv en Mand som Byfoged Christensen i Stavanger, der regnede sig til Oppositionen, priste ved en

festlig Anledning Statsraad Sørensen for den Kraft, som han havde lagt for Dagen ved Udvisningen af Harro Harring.

Odelstinget i 1851 var heller ikke til at faa med paa nogen Foranstaltning i Anledning af Resolutionen af 27de Mai 1850; men det udtalte dog, at „det ikke kunde erkjende Nødvendigheden af Harrings Bortvisning fra Riget og endnu mindre kunde billige den Maade, hvorpaa den udførtes.“

Det 13de ord. Storting. (1ste Fbr. til 30te Sptbr. 1851.) Joh. Sverdrup.

Bevægelsen i 1848 havde ikke været uden kjendelig Indflydelse paa Valgene i 1850 til det 13de ordentlige Storting. Der var i Byerne valgt langt færre Embedsmænd end tidligere til Stortinget, og medens der tidligere havde været ingen eller høist en Haandværker paa Tinget, kom der nu ikke mindre end ti. Størst Opsigt vakte Valget i Kristianssand, hvor de tre forrige Stortingsmænd, deriblandt v. d. Lippe blev kastede. Ogsaa Drammen havde vraget sine tre gamle Repræsentanter, deriblandt Amtmand Blom. I Stavanger var Byfoged Christensen ikke gjenvalgt. I det hele var en stor Del af Repræsentanterne nye. Valget i Smaalenene var mærkeligt, fordi en af Kandidaterne, U. A. Motzfeldt, blev spurgt, hvorledes han i flere Mærkesager vilde stemme. Af udprægede Modstandere af Regjeringen var for første Gang i Trondhjem valgt Wergelands Ven, Prokurator Lerche og for Larvik og Sandefjord Sagfører Joh. Sverdrup, som nu begyndte sin betydningsfulde politiske Løbebane. Han var født i 1816, Søn af den af det norske Jordbrug høilig fortjente Overlærer Sverdrup, en Broder af Eidsvoldsmanden G. Sverdrup. Hans Moder var dansk. Revolutionens Grundsætninger: Frihed,

Johan Sverdrup.

Lighed og Broderskab begyndte han allerede at sværme for som Barn, og den 17de Mai 1829, da Torvslaget stod; var den neppe 13aarige Gut med Landbrugsskolens Elever i Kristiania og feirede Frihedsdagen paa en saa opsigtsvækkende Maade, at hans Fader maatte ind for at afgive Forklaring. Til Artium blev han dimitteret af Schweigaard, som dengang vist mindst drømte om i ham senere at skulle faa en saa skarp politisk Modstander. Efter i 3 Aar at have været edsv. Fuldmægtig i Telemarken nedsatte han sig i 1844 som Sagfører i Larvik, hvor han snart drog Opmærksomheden paa sig. 6 Aar efter blev han valgt til Stortingsmand. Navnet, han bar, og de fortrinlige Evner, han sagdes at eie, spændte Forventningerne om hans Virksomhed paa Tinget. Ogsaa den begavede Broder, Præsten H. U. Sverdrup, mødte for første Gang paa Stortinget, valgt fra nordre Bergenhus Amt. — Af fremtrædende Stortingsmænd fra 1848 blev de allerfleste gjenvalgte, saaledes Schweigaard, Aall, Harbitz, Ueland, Fauchald og Valstad.

Saadan som Valgene var faldne ud, og saaledes som Regjeringen ved flere Leiligheder havde optraadt, var det at forudse, at det vilde komme til skarpt Sammenstød mellem Statsmagterne. Efterat Kongen den 11te Februar havde aabnet Stortinget, var Spændingen i de første Dage derefter stor. Det kom ogsaa strax til Udbrud.

I Stortingets Møde 15de Febr. skulde der tages Bestemmelse om de ved Aabningen overleverede Dokumenter, Kongens Tale og Beretningen om Rigets Tilstand, og i Anledning deraf foreslog Direktør Holst at oversende dem til en Komite, som skulde komme ind med Indstilling om, hvorvidt Trontalen burde svares paa eller ikke; han fandt, at Kongens Ord i

Trontalen, at der trængtes Enighed mellem Statsmagterne, kunde afgive en passende Leilighed til at fremkomme med Folkets Ønsker. Komiteen, han foreslog, blev ogsaa med stort Flertal nedsat, men dens Indstilling var imod Adresse; og ved Behandlingen i Stortinget viste det sig, at Sammenstødet mellem Statsmagterne neppe vilde blive andet end blind Allarm. Der blev rigtignok en Talen i det vide og brede; fra Oppositionen, Stabell, Lerche, Dahl etc., blev der sagt og gjentaget, at der var Uoverensstemmelse mellem Statsmagterne og Misnøie med Regjeringen, der ikke tog nok Hensyn til Stortinget og var ukjendt med Stemninger og Tilstande i Folket. Men skjøndt Oppositionen var enig i sit Syn paa Regjeringen, var der dog Splid i Rækkerne, hvad man skulde foretage mod den. Stabell, som i det hele paa dette Ting indtog en tilbagetrukken Stilling, var mere tam; vilde ikke gaa med paa Adressen, men fremsatte derimod et Forslag, som ikke stilede høiere end til at beklage Uenigheden mellem Statsmagterne. Og Joh. Sverdrup kom med et Forslag, som udtalte, at den nærværende Anledning ikke var passende til at indgive Adresse, men forbeholdt sig senere at afgjøre, om en saadan skulde indsendes. Fra Regjeringsvennernes Side, Schweigaard, Lange, Schytz, o. s. v., blev der fremholdt, at det var umuligt for en Regjering at modstaa et afgjort Flertal i Stortinget, naar dette gjentagende udtalte sin Vilje; man trængte derfor ikke at ty til nogen overordentlige Forholdsregler. Og nogen overordentlige Forholdsregler blev der ikke tyet til. Baade Sverdrup og Stabells Forslag forkastedes — 45 St. var for — Komiteens Indstilling blev vedtagen.

Ogsaa ved Behandlingen af en anden Sag kom det til skarpe Udtalelser mod Regjeringen. Bergmester Sexe var

nemlig afskediget, fordi han, ogsaa efterat han var bleven advaret, i Aviserne skarpt havde dadlet, hvad han fandt urigtigt i Grubedriften paa Kongsberg. Den offentlige Mening heldte til hans Side, og sagkyndige, som Departementet henvendte sig til, gav ham Ret. Hans Afskedigelse vakte derfor pinlig Opmærksomhed og i den liberale Presse stor Forargelse. Misstemningen mod Regjeringen fik ved denne Sag ny Næring. Der fremkom et Forslag om, at Sexe skulde beholde sin hele Embedsløn, og dette blev behandlet i Møde 22de Marts. Vistnok var der dem, som i Ordskiftet fremholdt, at Sexe kun laa, som han havde redet, men af de fleste Talere fik dog Regjeringen høre ilde, og selv Lange udtalte, at han ikke kunde billige dens Fremgangsmaade. Sexe fik derfor mod kun faa Stemmer sin fulde Embedsløn, Kr. 3200, i Vartpenge.

Ved Afgjørelsen (Decisionen) af Statsrevisionens Paategnelser i Statsregnskabet for 1846 kom det i Odelstingets Møde 18de April ligeledes til haarde Udfald mod Regjeringen. Denne havde uden Bemyndigelse udgivet nogle tusinde Kroner til Inventar for det nye Høiesteretslokale, skjøndt denne Udgift aldeles ikke kunde kaldes uforudseet. Dette Indgreb i Stortingets Bevilgningsmyndighed — og det var ikke det første — blev dadlet skarpt, og Odelstingets Præsident (Stabell) foreslog, at Regjeringen skulde tilsvare det udvalgte Beløb. Forslaget blev bifaldt.

Tillidsforholdet mellem Statsmagterne kom for Dagen, da Stortinget paa sit Andragende til Kongen om at forblive samlet til Udgangen af Juli, fik med Tilladelsen knyttet det Forbehold, at Kongen vilde selv fastsætte Tiden for dets Opløsning. Det usædvanlige i denne Form for den meddelte Tilladelse vakte Anstød og gav i Stortinget Anledning til Bemærkninger.

Stabell vilde, at Stortinget overfor en saadan Forlængelse paa Kongens Naade, som han kaldte den, skulde forberede sig paa at indrette sine Forhandlinger med det Tilfælde for Øie, at de ligesom i 1836 med engang kunde blive afbrudte. Ogsaa Præsidenten (Harbitz) fandt, at Formen for den meddelte Tilladelse vidnede om Mistillid til Tinget; thi deri maatte jo ligge, at man vilde se, hvorledes Stortinget kom til at opføre sig. Sagen blev udsat og først behandlet i Møde 29de April. Stabell foreslog, at Stortinget skulde fremkomme med et Svar paa den kgl. Meddelelse og fremlagde et Udkast dertil; men da Udtalelserne gik i Retning af intet at gjøre i Anledning af Sagen, sadlede han om, tog sit Forslag tilbage, og dermed faldt det hele bort.

De stærkeste Udfald mod den anden Statsmagt kom dog frem under Gjennemgaaelse af Regjeringens Protokoller. Komiteens Indstilling gav Anledning til Meningskampe, som førtes tildels med stor Heftighed og i hele 6 Møder (det sidste 20de Septbr.). Varmest gik det ved Komiteindstillingen om Befordringen af Universitetslærere. Lerche tordnede mod den Aand, som raadede ved Landets videnskabelige Høiskole, den Stillestand, som der gjorde sig gjældende, den Partiskhed, hvormed Regjeringen ansatte sine Yndlinge som Lærere, uden Hensyn til om de var dygtige — han nævnte som Ex. Welhaven — og fandt, at Komiteen burde udtale sig skarpere end skeet. Han blev støttet af Sverdrup, men fandt bl. a. i Schweigaard en Modstander, som ikke gav ham noget efter i Voldsomhed. Saa vidt gik det fra begge Sider, at Lange, „Tingets Politimester", som han blev kaldt, bad sig og Tinget fritaget for videre Ordskifte i denne Maner, og, da det

alligevel vedblev og med stigende Heftighed, erklærede, at skulde dette holde ved, ansaa han sig berettiget til at forlade Salen.

De andre Indstillinger fra samme Komite vakte mindre Strid. Indsigelsen mod, at Regjeringen nægtede Sanktion paa Lensmandsloven, blev endogsaa enstemmig vedtagen. Om Udtalelserne i Anledning af Harro Harrings Udvisning af Landet er før talt.

Ligesom tidligere stod det for mange, at den eneste Vei til et bedre Samarbeide med Regjeringen var at aabne den Adgang til Tingets Forhandlinger. Kgl. Forslag derom forelaa, og det gjaldt baade Statholder og Statsraader, som skulde kunne være tilstede ved Stortingets og dets Afdelingers Forhandlinger. Mellem de mange Alternativer samlede Komiteens Flertal sig om et Forslag, fremsat af Falsen med fl. Ved Siden deraf havde Gaarder et Forslag, der vilde give Statsraaderne Adgang til Tinget ved til § 62 at tilføie: „Derimod kunne Statsraadets Medlemmer gives Adgang til at deltage i Stortingets Forhandlinger, dog uden at afgive Stemme. Hvorvidt og i hvilken Udstrækning denne Adgang skal tilstedes dem, bestemmes af Stortinget.“ Efter et vidløftigt Ordskifte, hvori fremholdtes de gamle Grunde for og imod Sagen, blev Gaarders Forslag bifaldt med 76 mod 29 St. Da Beslutningen var fattet, reistes der Tvil, om den trængte kgl. Sanktion eller ikke. J. Sverdrup udtalte, at Kongen intet Veto havde ved Grundlovsforandringer, og at den „modsatte Mening saarede Frihedstræet i dets Rod.“ Andre udtalte sig om dette Spørgsmaal i modsat Retning; men da et Forslag kom frem, hvorefter der ikke skulde afgjøres noget om Sanktions-

spørgsmaalet, fik dette et stort Flertal for sig. Stortingets Beslutning om Gaarders Forslag fik ikke Regjeringens Tilslutning.

Til Forandring i Grundloven forelaa ogsaa en enstemmig Komite-Indstilling, som vilde borttage den for vor Selvstændighed vanærende Bestemmelse i vor Grundlov, at der til Statholder skulde kunne udnævnes en svensk. Ved Behandlingen af denne Sag i Stortinget blev af flere Talere med Kraft og Tilslutning fremholdt, at Forandringen efter Forslaget kun vilde være en halv Forholdsregel. Statholderembedet, som paatrykte os et Provindsmærke, stod endda tilbage, og det var derfor bedst at vente til næste Storting, da der vilde foreligge Forslag til Ophævelse af dette Embede. Den enstemmige Komite-Indstilling blev derfor enstemmig forkastet.

Forkastet blev ogsaa et Forslag, som gik ud paa at gjenoprette det i Grundloven bestemte, men ved den stigende Folkemængde i Byerne forrykkede Forhold i Tallet paa Byernes og Landets Repræsentanter.

Forslaget om Odelsrettens Ophævelse kom ogsaa frem paa dette Ting (ligesom i 1845); men da Erklæringer, som Regjeringen havde indhentet fra Formandskaber og Embedsmænd, viste, at den var omfattet med Kjærlighed af Folket og opfattet som et Værn for dets Selvstændighed, fik Forslaget næsten alle Stemmer mod sig.

Den eneste Grundlovsforandring, som vedtoges, var Ophævelsen af § 2, som formente Jøder Adgang til Landet. Tiden var endelig kommet til at borttage den Skamplet af vor Grundlov. Og Seiren blev denne Gang let. Kun et Par Mænd løftede Røsten mod Ophævelsen, og mellem de

10, som stemte mod, var ingen af Tingets fremragende Medlemmer.

Ligesom Arbeiderbevægelsen havde paavirket Valgene til Stortinget i 1851, saaledes mærkes paa dette Indflydelsen af de Tanker, som i den havde været oppe. Der manglede heller ikke Stortinget Vilje til at imødekomme, hvad det saa som berettiget i de Krav, Bevægelsen havde reist, om end dets Syn derpaa var temmelig trangt. Derfor blev en Forestilling, som indkom fra Markus Thrane m. fl., om at gjøre Udvei til at bedre Arbeidernes Kaar, overgivet til en Komite, som for Øiemedet blev nedsat, og denne Komite blev af Stortinget paalagt at modtage Afsendinge fra et almindeligt Arbeidermøde, som havde været sammen i Kristiania. Disse Afsendinge overbragte Komiteen en Skrivelse til Stortinget, hvori der kræves gjennemgribende Reformer i vort offentlige Liv og andre Mænd i Regjeringen. Der blev foreslaaet, at Skrivelsen skulde oversendes Arbeiderkomiteen, men Forslaget fik ikke Flertal; Sagen blev derfor henlagt.

Den 6te Septbr. var Arbeiderkomiteen færdig med sit Arbeide og fremlagde en Indstilling om Arbeidersagen. Den gjennemgik Punkt for Punkt Arbeidernes Krav og søgte at vise, at det rimelige i dem enten, saavidt mulig, var fyldestgjorte eller paa Vei dertil, og naar enkelte af dem ikke var rørt ved, laa dette i Omstændigheder, hvorover Stortinget ikke var Herre. Den indstillede derfor paa, at der intet skulde blive at foretage i Sagens Anledning, og denne Indstilling gik enstemmig igjennem, kun med den Ændring at der tilføiedes et „indtil videre". I dette Tillæg var der altsaa givet et Glimt af Udsigt til, at Sagen kunde optages paany. Et

privat Forslag til Alderdomsforsørgelse for Arbeidere blev enstemmig henlagt.

Arbeidernes Krav paa almindelig Stemmeret foranledigede et Forslag derom fra Sagfører Sverdrup og Direktør Holst, dog saaledes, at denne Stemmeretsudvidelse kun skulde gjælde indenfor det kommunale Liv. Konstitutionskomiteen, som havde Forslaget til Behandling, indrømmede, at der var Trang til en Udvidelse af Stemmeretten; men kun et Mindretal vilde, at denne Trang strax skulde imødekommes, og foreslog derfor, at alle, som i det sidste Aar havde betalt Skat til Kommunen, skulde have Stemmeret. Om dette Forslag blev der et skarpt Ordskifte i Møde 23de Aug. Sverdrup udtalte, at Stemmeretten maatte udvides, det laa i selve Grundlovens Tanke, og Maalet maatte være almindelig Stemmeret. Han blev stærkt bekjæmpet af Schweigaard; ikke de fleste, sagde han, men de bedste skulde have Magten. Han fik saa igjen Lerche paa Halsen, som sagde, at slige Tanker som Schweigaard gav Udtryk, burde han ikke være bekjendt af at bringe frem i Tinget. Man blev ikke nogen bedre Mand ved at eie Penge; Kundskaber og Evner, fulgte ikke med Besiddelsen af 100 000 Spd. Ved Afstemningen fik Mindretallets Forslag kun 21 St. for sig.

Et Par Dage efter behandlede Odelstinget det kgl. Forslag til Lov om Husmandsvæsenet. Komiteens Indstilling blev med enkelte Ændringer vedtaget af begge Tingafdelinger og sanktioneret. Loven viste, at Stortinget ikke var bleven upaavirket af Strømningen gjennem Tiden, som vilde tage sig af den fattige og ringere stillede.

Det samme kom frem ved Behandlingen af Lovforslaget om Værnepligten, som Arbeidermødet havde anket over nær-

mest faldt paa de fattige Klasser. Der var af Regjeringen fremsat Forslag til Opfyldelse af Grundlovens Bud om almindelig Værnepligt, men dette kunde ikke vinde Stemningen for sig; derimod vedtoges et Forslag, som Ueland oprindelig havde givet Stødet til, uden at dette blev sanktioneret.

Ved Behandlingen af Tolden paa Nødvendighedsartikler søgtes der at lette Byrderne for de uformuende. Regjeringen havde foreslaaet Nedsættelse af Korntolden; Flertallet i Toldkomiteen foreslog en yderligere Nedsættelse, og ét Mindretal i den gik endnu længere ned. Og dette Mindretals Forslag vandt frem. Og for det talte og stemte Sverdrup Side om Side med Schweigaard.

For at værne om den gjældbundne blev der vedtaget en Lov, der hindrede en Tilgodehaver fra at udplyndre Skyldnere, som var Familieforsørgere, til det yderste. Disse skulde nemlig have Eiendele til en Værdi af 12 Spd. (48 Kr.) foruden de nødvendige Gangklæder, som ikke maatte tages for Gjæld. Heller ikke i Føderaad kunde der under visse Omstændigheder gjøres Udlæg.

Der blev ogsaa vedtaget en Lov om efterlevende Ægtefælles Adgang til at hensidde i uskiftet Bo. Sanktion nægtedes derimod paa en Lovbeslutning, der gav Bestyrelsen af umyndiges Midler til 2 Overformyndere, istedenfor tidligere Sorenskriveren.

Vor Skydslovgivning gjorde paa dette Storting et Skridt fremad, idet der blev vedtaget en Skydslov, der banede Overgangen til Oprettelse af Stationsskyds.

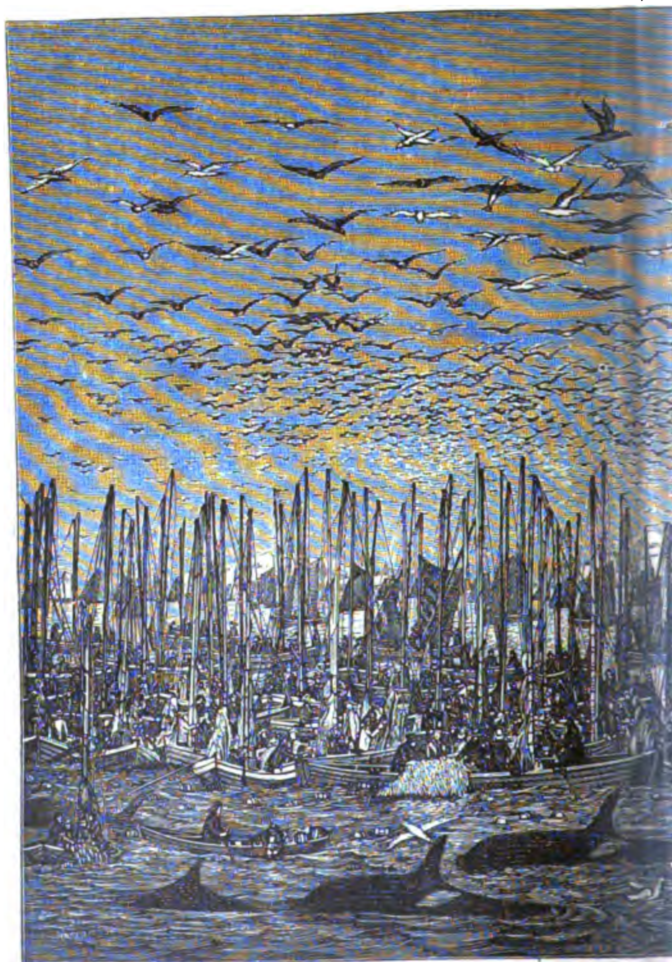
Et vigtigt Lovarbeide skyldes Stortinget i 1851. Det var Veiloven, som var vedtagen de 2 næstforegaaende Stor-

ting, uden dog at blive sanktioneret. Nu indstillede Komiteens Flertal paa at vedtage Lovforslaget uforandret, medens 1 Medlem holdt paa det kgl. Forslag til Veilov og fandt det ubetimeligt at ville tvinge den igjennem ved at anvende Grundlovens § 79. Det fandt ikke Tingets Afdelinger, der i Loven saa et stort Fremskridt, idet den fratog Regjeringen dens hidtil havte Myndighed til uden Regnskab eller Kontrol at beskatte Landets Matrikulskyld til Fordel for Veivæsenet. Baade Odelstinget og Lagtinget sluttede sig derfor med stor Sambrægtighed om Flertallets Indstilling og afviste alle Forslag til Ændringer deri. Og Loven blev uforandret vedtaget, og nu var Regjeringens Modstand brudt.

En anden vigtig Lov om Vaarsildfisferiet skyldes Stortinget i 1851. Hvor saa mange Mennesker strømmede sammen, trængtes et særskilt Opsyn med Politimyndighed og en hurtig Retspleie. Det var desuden nødvendigt at ordne Fisket med tilbørligt Hensyn til de krydsende Interesser, saa at Bedriften kunde foregaa uforstyrret. Loven, der ordnede disse Forhold, afhjalp derfor en stor Trang.

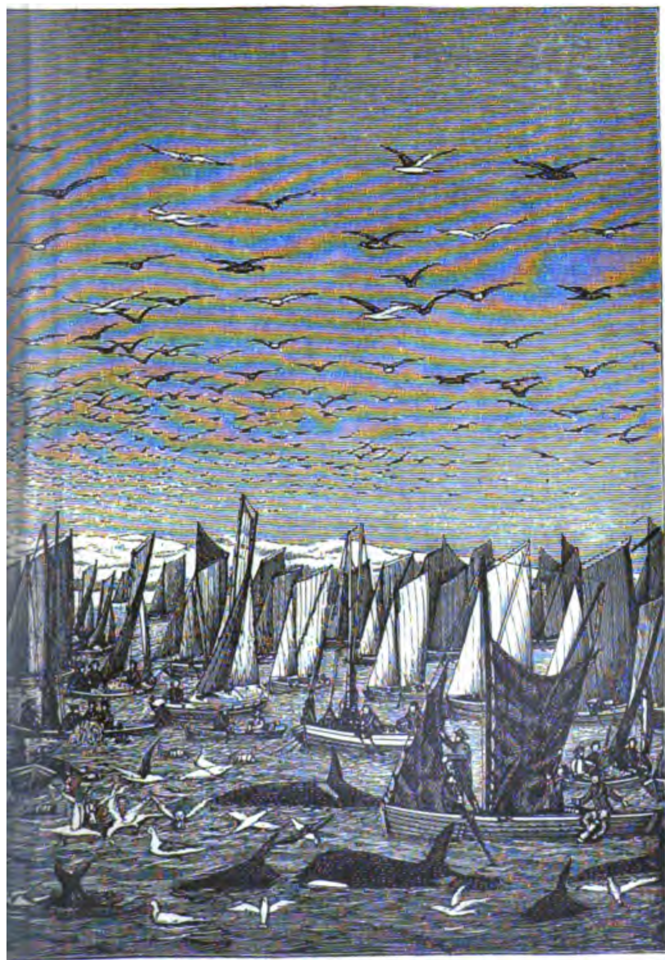
For at ophjælpe Næringsveiene blev ved Lov grundlagt en Hypotekbank, der skulde lette Eiendomsbesiddere Adgang til Laan paa deres Eiendomme. Grundfondet til denne Laaneindretning skulde dannes af en Sum paa 2 Mill. Kr., som Stortinget skulde bevilge. Loven blev sanktioneret, skjøndt Regjeringen var misfornøiet med enkelte Bestemmelser, og især da den, at Stortinget skulde vælge 2 af Bestyrerne. Ogsaa i en Del af Pressen vakte dette Punkt Misnøie. „Kristianiaposten“ søgte saaledes at godtgjøre, at Bestemmelsen var grundlovsstridig.

Et stort Foretagende blev besluttet af Stortinget. Det

Sildefiske pa

(Efter en Tegning

ırges Vestkyst.

ißteren L. Haaland.)

var den første norske Jernbane. Kommunikationslinjen Mjøsen—Øieren—Kristiania havde allerede i længere Tid været Gjenstand for Opmærksomhed. I Førstningen af Aarhundredet var der bragt i Forslag en Vandsforbindelse mellem Nitelven eller Strømmen og Kristiania, samt til Farbargjørelse af Vormen og Glommen. Omkostningerne herved vilde dog blive saa betydelige, at Regjeringen ikke kunde indlade sig paa Foretagendet. Først efter at Kong Oscar var kommet paa Tronen, blev der gjort Alvor af Sagen. I 1845 blev der nedsat en kgl. Kommission, hvori bl. a. Prof. Schweigaaard havde Sæde, som skulde undersøge, hvorledes et Kommunikationsanlæg mellem Mjøsen og Kristiania bedst skulde komme istand. Kommissionen raadede til for den norske Stats Regning at anlægge en Jernbane fra Kristiania til Eidsvold og fik ved Hjælp af den navnkundige engelske Ingeniør G. Stephenson en Beregning istand over Banens Kostende og dens sandsynlige Udbytte (6 %). Begivenhederne i 1848 gjorde, at det Aars Storting ikke kunde afse Midler til Foretagendet. Da tog Kristiania Handelsstand sig af Sagen, og en Komite, som den fik nedsat, indbød til at tegne Aktier til en Jernbane mellem Kristiania og Eidsvold. Ved Henvendelser, som Regjeringen havde faaet istand, fremkom der Tilbud fra 6 Engelskmænd i London om for bestemt Sum at anlægge Jernbanen. Af Summen, som var 450 000 Lstr., skulde den norske Stat udrede den ene Halvpart, medens de 3 Engelskmænd skulde faa sin i Aktier. Den norske Regjering skulde give Grunden til Banen og dertil hørende Bygninger mod 4 % aarlig Rente af Grundens Værdi; dog skulde det aarlige Rentebeløb ikke overstige 1200 Lstr. Et kgl. Forslag herom blev oversendt Stortinget. Her stod Meningerne om

denne Sag skarpt overfor hinanden. Det Punkt, som især vakte Strid, var, om Banen skulde bygges for udelukkende norsk Regning eller ved Tilskud fra Udlandet. Det blev med Styrke fremholdt, bl. a. af Sverdrup, at Arbeidet som et Nationalforetagende burde udføres for norsk Regning, og at Kontrakten med Engelskmændene gav os disse i Vold og var alt andet end fordelagtig. De fleste Talere, deriblandt Schweigaard, troede ikke, at Landet kunde udføre et saadant Arbeide alene, og denne Mening samlede et overveiende Flertal. Saa blev der ogsaa stridt, om Stortinget skulde kunde udnævne Jernbanestyret; fra de liberales Side blev dette kjæmpet for, men fra Modpartiet bestridt som et Indgreb i den udøvende Statsmagt. I 3 Dage blev der stridt; Eftermiddagen den 15de Marts kom Afgjørelse. Jernbanen blev besluttet udført efter Regjeringens Forslag for engelsk Regning (mod 25 St.), og Jernbanestyret skulde udnævnes af Kongen. Beslutningen blev modtagen med Hurraraab fra Gallerierne. For at skaffe de Penge tilveie, som trængtes til Jernbanebygningen og til Grundfond for Hypotekbanken, blev Regjeringen bemyndiget til at optage et Laan paa 4 800 000 Kr., og Laanet blev afsluttet til en Kurs af 97 % og med 4 % Rente; det skulde betales i Løbet af 30 Aar.

Det Laan øgede Statsgjælden betydelig. Den havde ved Udgangen af 1847 været Kr. 7 680 000 og var ved Udgangen af 1850 stegen til Kr. 14 336 800. Men Statsindtægterne var ogsaa i stigende. Paa Grund af Standsningerne i Omsætningen i 1848 var Indtægterne ved Tolden paa Budgettet i Tiden fra 1/7 1848 til 1/7 1851 sat til et meget lavere Beløb end i en Række af Aar i Forveien, nemlig til Kr. 700 000, men ved Stortingets Aabning i 1851, da 2 1/2

Aar af Budgetterminen var gaaet, var Overskuddet Kr. 3 560 000.

Det 13de ordentlige Storting, som opløstes 30te Septbr., havde ikke retfærdiggjort den Frygt, som det ved sin Sammentræden havde indgydt de konservative, men heller ikke opfyldt de Forventninger, som fra den anden Kant var knyttede til det; og fra denne Side blev Oppositionens Holdning stærkt angrebet; saaledes var Bladet „Den Frimodige" meget skarpt i sin Daddel. „Morgenbladet" — men det blev ogsaa beskyldt for Holdningsløshed — stillede sig derimod anderledes. Oppositionens Holdning svarede til dets egen, og ved Stortingets Opløsning skrev det: „Nationen har god Grund til at være tilfreds med Resultaterne af sidste Storting".

Ugreie med Rusland. Novembertraktaten.

Ved Traktaten i Petersburg 1826 (se S. 203) var det bestemt, at Grændsen mellem Norge og Rusland skulde følge Tanaelven og siden Jakobselven ned til Ishavet; Beitesretten skulde vedblive paa begge Sider af Grændsen; men Retten til Fiske, som de russiske Lapper hidtil havde havt i Finmarken, skulde ophøre efter 6 Aars Forløb. Men Russerne søgte Krangel. Allerede i 1832 var der i Vadsø langvarige Forhandlinger mellem Mænd fra begge Riger, og her blev det bestemt, at de 6 Aar skulde forlænges til 8. I 1839 og 1841 kom Sagen atter paa Tale. Men Nordmændene kunde ikke faa en bestemt Afgjørelse; Russerne fandt paa alskens Udflugter; de vilde have en Dør aaben for nye Kranglerier. De havde kastet sine Øine paa de isfrie Havne i Finmarken, og Russerne gjennemreiste i al Stilhed Landskabet for at

udfinde, hvor de bedste fandtes. Det var nu stilt indtil 1847; da kom der fra den russiske Regjering nye Krav, som især dreiede sig om Retten til at beite. Fra gammel Tid havde nemlig de norske Finner om Vinteren drevet sin Hjorder over den russisk-finske Grændse, medens de russiske Lapper for at undgaa Myggen og Varmen havde med sine Hjorder faaet Lov til at drage ned til den norske Ishavskyst. For at faa en Afgjørelse skulde norske og russiske Udsendinge komme sammen i Stockholm i 1851. Men her kom Russerne med den Fordring, at deres Finner skulde have Lov til at fiske paa den norske Kyst og indrømmes et Landstykke ved Varangerfjorden til Bebyggelse. De norske Sendemænd tøiede sig saa langt, de kunde, men maatte bestemt afslaa at afstaa noget Land til Russerne. Da truede disse med, at de vilde afspærre Grændsen for de norske Lapper, og Truslen blev iværksat. Paa sin Side gjorde da Nordmændene det samme, og det gik ud over Lapperne, som ved disse Afspærringer led meget. Nye Raadslagninger skulde da finde Sted i 1853 i Stockholm, hvor ogsaa den norske Udsending mødte, men maatte forgjæves vente paa den russiske, der ikke kom.

Krimkrigen mellem Rusland paa den ene Side og Tyrkiet med England og Frankrige paa den anden bragte Stands i Underhandlingerne mellem Norge og Rusland. Da den udbrød, vilde Kong Oscar holde sig udenfor og, som fortalt, blev der baade af Stortinget og den svenske Rigsdag bevilget store Summer for at opretholde vor Neutralitet. Da Ugreien med Russerne i Finmarken let kunde ende med Ufred, fandt Kong Oscar det nødvendigt at sikre sig Forbundsfæller, og han nærmede sig derfor Vestmagterne og afsluttede med dem den 21de Novbr. 1855 en Traktat (Novembertraktaten).

I den lovede Kongen ikke at afstaa nogen Landstrækning, Fiske- eller Beiteret til Rusland, og for det Tilfælde, at dette Rige skulde gjøre Krav i denne Retning, da at underrette Frankriges og Englands Herskere derom, som paa sin Side forpligtede sig til at yde de forenede Riger deres Hjælp. Da Traktaten var afsluttet, lod Regjeringen til alle norsk-svenske Sendemænd ved de europæiske Hoffer udgaa en Rundskrivelse, som forklarede, at Traktaten med Vestmagterne tilsigtede et Forsvarsforbund. Vilde Rusland hindre, at den fik nogen Betydning, havde det kun at agte de forenede Rigers Rettigheder og ophøre med at true Europas Ligevægt. Novembertraktaten, som gav de forenede Riger et fast Rygstød i Vestmagterne, maatte paa den anden Side gjøre Forholdet til Rusland skjørt. Det gik dog bedre, end det en Tid saa ud til; 30te Marts 1856 sluttede Krimkrigen ved Freden til Paris, og da Keiser Nikolaus's Efterfølger, Alexander II, førte en fredelig Politik, faldt det ikke vanskeligt at bringe venskabeligt Forhold tilveie.

Det 14de ordentlige Storting. (1ste Febr. til 13de Septbr. 1854).

Den politiske Bevægelse i Slutningen af Firtierne og Begyndelsen af Femtierne stilnede af, og der klagedes fra enkelte Hold over den „Slaphed og Ligegyldighed, som havde afløst det politiske Røre". „Morgenbladet" var et Udtryk for dette Omslag. I en Artikel Høsten 1852 gav det en Skildring af, hvorledes der i Landet raadede dyb Ro, og udtalte, bl. a.: „Folket er fornøiet med sin Styrelse, sine Institutioner og sin Tilstand i det store taget. Styrelsen havde læmpet sig i flere Retninger. Den ene Tillæmpning var maaske den

anden værd, og Kløften mellem den ministerielle og oppositionelle Presse var paa det nærmeste opfyldt." At vor Politik imidlertid laa i Dødvandet, viste Valgene til Stortinget i 1854. Der klagedes alminbelig over Mangel paa Interesse for og Deltagelse i Valgmandsvalgene. Og Stortingsvalgene var ikke lidet forskjellige fra det sidste Stortings. Allermest fremtraadte denne Forskjel deri, at der paa Stortinget i 1854 kun var valgt en eneste Haandværker, medens der i 1851 var 10 Repræsentanter af denne Samfundsklasse, en Kjendsgjerning, som tydede paa, at Arbeiderbevægelsen, der havde bragt disse frem paa Tinget, havde meget mindre varig Styrke end opblussende Heftighed. Lerche var opstillet til Stortingsmand, men ved et rent Tilfælde blev han ikke valgt. Fra Søndre Trondhjems Amt blev for første Gang valgt Gaardbr. J. R. Krognæss, der sluttede sig nær til J. Sverdrup. For første Gang mødte ogsaa Ketil Motzfeldt, Postexpeditionschef, f. 1814, valgt fra Kristiania. Fra denne By var ogsaa L. Kr. Daa valgt. Gjenvalgte var begge Sverdruper, Ueland, Enge og Harbitz; det samme var Tilfælde med Schweigaard og Ass. Motzfeldt. Fra Kristianssand mødte v. d. Lippe og fra Stavanger Christensen, som begge ikke var valgte i 1850.

Stortinget sammentraadte 1ste Febr., og den 8de Febr. blev det aabnet af Statholderen paa Kongens Vegne med en Tale, som efterat have nævnt Sorgen, der havde ramt Kongehuset ved Prinds Gustavs Død, ytrede Haab om, at de forenede Riger sammen med Danmark skulde under de politiske Forviklinger i Europa kunne holde sig udenfor, og en Forvisning om, at det norske Folk ikke vilde sky noget Offer for at værne om sin uafhængige Stilling. Som Svar

paa den kongelige Tale vedtog Stortinget den 11te Febr. en Adresse til Kongen, hvori det udtalte sin Deltagelse i Kongehusets Sorg og sin Glæde over Kongens Helbredelse af sin Sygdom og de Børnebørn, som var fødte ham. Hentydningen i den kongelige Tale til de Ofre, som ventedes af det norske Folk, fik sin Forklaring ved et kongeligt Forslag om en Bevilgning af 1 200 000 Kr. for at opretholde de forenede Rigers Neutralitet. Forslaget blev overgivet til en for Øiemedet valgt Komite, som indstillede paa Bevilgningen, uagtet der ikke var oplyst om, hvad Pengene skulde bruges til. Indstillingen kom fore i Stortinget allerede i Møde 3die Marts. Indstillingen blev angrebet, fordi den hvilede paa Dokumenter, som kun Komiteen havde Leilighed til at se; at ikke hele Stortinget fik Leilighed til at gjøre sig kjendt med dem, var, hed det, ikke overensstemmende med Grundlovens Tanke. Alligevel gik Indstillingen enstemmig igjennem.

Haabet — ytret i Trontalen — at det skulde lykkes de forenede Riger at holde sig udenfor Ugreien i Europa, blev heller ikke skuffet. Den 21de Marts fik Stortinget Meddelelse om, at den Neutralitet, som Kongen i Forening med den danske Konge i Tilfælde af Krig mellem Europas Stormagter havde besluttet, var vedtagen af de fremmede Magter. Stortinget blev ogsaa gjort kjendt med Grundsætningerne for denne Neutralitet. De gik fornemlig ud paa at afholde sig fra enhver Deltagelse til Fordel eller Skade for nogen af de stridende Parter, tillade begge Parters Krigs- og Handelsskibe, naar de ikke indbragte Priser, Adgang til de fleste af Rigernes Havne og til der at forsyne sig med Levnetsmidler og Varer, saadanne undtagne, der kunde regnes som Krigskontrabande. Paa den anden Side skulde

ogsaa de forenede Riger i sine Handelsforhold til krigførende Lande nyde godt af al den Sikkerhed og alle de Lettelser, som der er gjældende.

Ikke længe efter denne Meddelelse til Stortinget blev det fortalt, at Kommandanterne i Sjøfæstningerne var paalagte ikke at tilstede flere end 4 fremmede Krigsskibe at løbe ind i Havnene. Denne Bestemmelse, fattet af Kongen paa Kommandovei, altsaa uden at Statsraadet var bleven vidende derom eller gjort ansvarlig derfor, kunde let have udsat os for at komme i Strid med Frankrig og England, hvis Flaader netop var under Opseiling i Østersjøen. Sagen var bleven holdt hemmelig; alligevel fik Redaktør B. Hjelm i „Aftenbladet" Nys derom. Han fortalte, hvad han vidste, og der blev slaaet Allarm. Ueland rettede til Stortinget en Skrivelse, hvori han gjorde opmærksom paa Sagen og den Fare, som en saadan Indskrænkning i Neutralitets-Erklæringen kunde udsætte Landet for. Han vilde have Chefen for Arme-Departementet indkaldt for at afæske ham Forklaring, om Rygtet medførte Sandhed; men det Forslag, han stillede derom, blev forkastet; derimod blev det vedtaget en Anmodning til Regjeringen om at give Oplysning, som krævedes. Der blev fremlagt de Befalinger, Kommandanterne havde faaet; de viste, at Rygterne medførte Sandhed, men tillige, at denne Indskrænkning i Neutraliteten kun skulde gjælde, indtil Krigen mellem Tyrkiet, Vestmagterne og Rusland brød ud. Da den strax efter blev erklæret, traadte Neutralitets-Erklæringen i Kraft efter sit hele Omfang. Chefen for Marine-Departementet kunde derfor besvare Stortingets Anmodning med Forsikring om, at der ikke var gjort nogen Ændring i den Stortinget meddelte Neutralitets-Erklæring. Stortinget følte sig dog ikke

tilfredsstillet hermed; ved Gjennemgaaelsen af Regjeringens Protokoller fik Chefen for Arme-Departementet, Statsraad Bloch, især af U. A. Motzfeldt høre meget ilde for sit Forhold, navnlig fordi han ikke havde behandlet Sagen i Regjeringen istedetfor at gjøre det til en slet og ret Kommandosag, og fordi Formen for det omhandlede Paalæg var saa uklar, at den var udsat for at misforstaaes.

Saa betryggende Neutralitets-Erklæringen efter Omstændighederne end var, var man dog ikke rolig for, at de forenede Riger alligevel kunde blive trukne med ind i Krigen, og at det derfor gjaldt om at være rustet. Til Befæstningsarbeider paa Horten havde et Flertal i Komiteen efter et Regjeringsforslag opført Kr. 136 000 aarlig i Budgetterminen, da „de sidste Tiders Erfaring havde lært, hvor let de fredeligste Udsigter kan forvandles til krigerske". Stortinget turde dog ikke gaa længere end til Kr. 60 000, da der ikke forelaa nogen fuldstændig Plan for Befæstningsarbeiderne, og man i intet Tilfælde vilde faa noget istand, som var beregnet paa de Begivenheder, der kunde udvikle sig i den nærmeste Fremtid.

Henimod Slutningen af Tingtiden bragte den alvorlige politiske Stilling et Forslag frem fra Regjeringen om Hærens Lønning paa Feltfod. Forslaget kunde Komiteen ikke bruge, og da der ikke var vedlagt Materialier, hvoraf der kunde udarbeides et nyt, kom der ingenting ud af det hele. Ligesaa uheldig havde Regjeringen været med sit Forslag til en Hærordning, som hverken i vedkommende Komite eller i Stortinget fik en eneste Talsmand.

Af de med fremmede Magter afsluttede Traktater var der en mellem de forenede Riger og Grækenland, som viste, hvor skjødesløse Myndighederne (Udenrigsministeriet i Stockholm

og vedkommende norsk-svenske Minister) kunde være, naar det gjaldt Norge. I Traktaten med Grækenland hed det, at Udlændinger maatte have særskilt Tilladelse til at bosætte sig og besidde faste Eiendomme i de forenede Riger, medens dette kun gjaldt Sverige. I Stortinget udtalte Assessor Motzfeldt, at han ikke kunde begribe, man kunde gjøre sig skyldig i en saa grov Feiltagelse og betegnede den som „en temmelig grov Skjødesløshed mod Norge."

Protokolkomiteen ankede ved Gjennemgaaelsen af Regjeringsprotokollerne over et andet Forhold, som viste, hvor langt vi endnu var fra at have naaet den fulde Jevnbyrdighed med Sverige. Konsulaterne blev besatte ofte med lidet Hensyn til den norske Regjerings Betænkning og Norges Interesser, som Komiteen godtgjorde ved en Række Exempler. Regjeringen fik i Sager, som vedkom Konsulatvæsenet, sommetider ikke engang Leilighed til at udtale sig. Da Indstillingen blev behandlet i Tinget, faldt der Udtalelser, som gik i samme Retning som Komiteens, men ingen, som prøvede at afsvække dennes Anker.

Ogsaa paa dette Ting forelaa der forskjellige Grundlovsforslag om Adgang for Statsraaderne til at deltage i Stortingets Forhandlinger. Mellem disse Forslag var ogsaa det Gaardersske, som ved en Reglementsforandring vilde lukke Regjeringen ind i Salen. I nær Tilslutning til disse Forslag vilde Overlærer Daa ved Forandring af Grundlovens § 62 gjøre Statsraadets Medlemmer valgbare. I Forbindelse dermed foreslog han at ophæve Grundlovens Forbud i § 12 mod, at Stortingets Medlemmer tilkaldes Kongens Raad ved overordentlige Leiligheder. Disse to Forslag havde Komiteen ment maaatte behandles før Forslaget om Stats-

raadernes Adgang til Stortinget, og mod 1 St. havde den indstillet dem til Vedtagelse. Indstillingen kom for i Møde den 11te Marts, men blev udsat til senere at behandles sammen med de øvrige beslægtede Grundlovsforslag. Den 24de Mai fremkom Komiteen med sin Indstilling. Flertallet var dennegang for, at samtlige Forslag skulde forkastes, som tilsigtede at give Statsraaderne Adgang til at deltage i Stortingets Forhandlinger. Indstillingens Behandling i Stortinget vakte et Ordskifte, hvori ikke ret mange deltog, og som ikke frembød nogen særdeles Interesse. Nævnes maa dog, at Joh. Sverdrup vilde være med paa Statsraadernes Valgbarhed, hvorved de kom ind i Forsamlingen som valgte Medlemmer af den, men var imod, at de i Egenskab af Statsraader som Kronens Repræsentanter og i Modsætningsforhold til Repræsentationen kom ind, hvad der vilde fremkalde Strid og ikke Samarbeide. Grundlovsforslagene, ogsaa de som Komiteen havde indstillet til Vedtagelse, blev samtlige forkastede; ingen af Forslagene opnaaede engang simpelt Flertal. Det var saaledes en meget kjendelig Tilbagegang fra Stortinget 1851, da Statsraadsagen efter det Gaarderske Forslag vedtoges med 88 St., og efter et af de andre fik, om end kun simpelt, Flertal for sig.

Bedre gik det med Grundlovsforslaget om Ophævelse af Statholderembedet. Assessor Motzfeldt havde fremsat Forslag derom, og Flertallet i Komiteen indstillede paa, at „det Provindsmærke, der ligger i en Statholders Navn i Spidsen for den norske Regjering, vorder udslettet.“ Den 18de Juli blev Sagen foretagen i Tinget, og Motzfeldt begyndte Ordskiftet, idet han fremholdt, hvor upopulært Statholderembedet var, og hvor saarende det kjendtes, at en Stat-

holder stod i Spidsen for den norske Regjering. Det vilde ikke Schweigaard være med paa; nu da man ikke længere kunde faa Svenske til Statholdere, ansaa han Vibeholdelsen af Embedet nødvendig og hensigtsmæssig, da Kongen trængte en Personlighed, med hvem han kunde sætte sig i Forbindelse i Sager, som ikke vedkom den samlede Regjering. L. K. Daa fandt endogsaa, at kunde Sverige sende slige store Mænd som Sandels og Platen hid som Statholdere, troede han, at man nu vilde modtage dem endogsaa med aabne Arme. Saavidt gik dog ingen af de øvrige Talere, men flere ytrede dog Betænkeligheder ved, at Stortinget gjorde det første Skridt til Ophævelsen; dette kunde let lede til Forviklinger, som man kunde undgaa ved at oppebie et heldigere Tidspunkt. Til Trods for Indvendingerne, som gjordes mod Indstillingen, vedtoges denne med 72 St. mod 29. Mellem de 72 var Brødrene Sverdrup U. A. og K. Motzfeldt, Byfoged Christensen, Jaabæk og Valstad. Den vedtagne Ophævelse fik dog ikke Kongens Tilslutning.

Ogsaa paa dette som paa flere Ting tidligere fremkom Forslag om at ophæve Bestemmelserne om Hemmeligholdelse af Stemmegivningen i Høiesteret. Schweigaard talte skarpt mod Forslaget, for hvilket bl. a. baade Ueland og dennegang ogsaa Sverdrup optraadte; den sidste fandt, at Tiden maatte være kommen til at virkeliggjøre Grundlovens Grundsætninger om Offentlighed i vor Retspleie. Dennegang fik Forslaget kun 6 St. imod sig, men alligevel fandt Regjeringen ikke at kunne indstille det til Sanktion.

Til Odelstinget var fra Ueland indleveret Forslag om Indførelse af Jury. Flertallet i Komiteen, som fik det til Behandling, vilde, da Sagen endnu var for lidet udgreiet,

oversende den til Stortinget, men et Mindretal mente, at man med Uelands Forslag til Grundlag kunde faa istand et Udkast til Jury, og gjorde opmærksom paa, at Regjeringen havde gjort saa lidet af forrige Storting's Anmodning til den om at forelægge „Udkast til en Proceslov, derunder Indførelsen af Juryen,“ at den først i 1853 havde nedsat en Kommission, der med Hensyn til Juryen skulde undersøge, om den var forenelig med Grundloven og hensigtsmæssig. Sagen foranledigede i Odelstinget et længere Ordskifte, hvor især Schweigaard paa den ene Side og Ueland og Joh. Sverdrup paa den anden var Hovedtalerne; men Udfaldet blev en Seir for Komiteflertallet. Forslaget blev følgelig oversendt til Stortinget.

I Møde 7de Juli behandlede dette Indstilling fra Komiteen at anmode Regjeringen om til næste Storting at besørge forfattet et Udkast til Rettergangslov i Straffesager, grundet paa Anvendelse af Jury. Præsidenten (Harbitz) aabnede Forhandlingerne med en temmelig skarp Kritik over den Maade, Regjeringen havde stillet sig til forrige Stortings Anmodning. Sverdrup nøiede sig ikke med at kritisere, men fremsatte Forslag om, at Stortinget skulde udnævne Kommissionen, og dette Forslag gik igjennem. Kommissionen kom til at bestaa af 5 Medlemmer: Assessor Motzfeldt, Sagf. Sverdrup, Lensmand Ueland, Byfoged Meldahl og Advokat Dunker.

Lige efter at Juryen havde været fore i Odelstinget, behandlede dette et Regjeringsforslag om Lagrettesmænd. En Ændring af Lagretsordningen, der var forældet og slap, havde vist sig at være nødvendig, og Regjeringsforslaget søgte at raade Bod ved saa vidt mulig at sikre, at kun de „bedste

Mænd", og som havde Folkets Tillid, valgtes til at sidde i Lagretten. Uden væsentlige Ændringer blev Lovforslaget vedtaget og sanktioneret.

En Sag, som ligefra 1814 havde staaet paa Dagsordenen, fik endelig paa dette Ting sin Afgjørelse. Loven om almindelig Værnepligt blev vedtagen. Komiteen havde lagt forrige Stortings Beslutning til Grund for sin Indstilling og fik heri Odelstinget med sig. Dette behandlede Loven i en Række Møder i Juni og vedtog flere Forandringer i forrige Stortings Beslutning; men da Tinget var færdigt med sin Gjennemgaaelse, foreslog Ueland ordlydende at vedtage forrige Stortings Beslutning for derved at vise Regjeringen, at det var Tingets fulde Alvor at gjennemføre denne Sag, som det i snart 40 Aar havde stræbet med. Forslaget blev ikke vedtaget — det manglede nogle faa Stemmer — og Loven blev da i den Form, den havde faaet ved Odelstingets Behandling, oversendt til Lagtinget. Dette gjorde kun enkelte uvæsentlige Ændringer ved den, som vedtoges af det andet Ting, og Lovbeslutningen blev oversendt Regjeringen. Under 26de August blev den sanktioneret; Grundlovens Bud om almindelig Værnepligt var saaledes endelig skeet Fyldest.

Den Arvelov, som var vedtaget 1851, men ikke sanktioneret, om lige Arveret for begge Kjøn, fik dennegang ikke blot Stortinget, men ogsaa Regjeringen for sig.

Stortinget i 1854 tog sig — heri i godt Samarbeide med Regjeringen — med Kraft af Landets Næringsveie. Der blev givet Bevilgninger og vedtaget Love til Fremme af Jordbruget og Skogdriften, og til Udvidelse af Handelsfriheden blev der vedtaget en Lov, hvorved det paa Landet blev tilladt at handle, naar Afstanden fra By var 1½ Mil

(16 Km.) istedetfor før 3 Mil (33 Km.). En Lov, indeholdende Forandringer i Lovgivningen om Brandvæsenet, blev vedtaget. Derimod kom der intet ud af de lange Forhandlinger om en Lov om Sjøfarten.

For at modarbeide Brændevinsdrikningen blev Afgiften af Brændevinsbrænden forhøiet, og der vedtoges en Lov, som indskrænkede Salg og Udskjænkning af Brændevin.

Ved Fastsættelsen af Toldtarifferne søgte Tinget ligesom tidligere ved Toldnedsættelser at fremme Frihandelssystemet. Saaledes blev Tolden paa Bomuldsgarn nedsat under skarp Modstand af flere, f. Ex. Sverdrup, som vilde beskytte vor Bomuldsindustri. Forskjellige Jernvarer fik lavere Told end før. Det samme var Tilfældet med Tolden paa flere Sorter Kornvarer og for Salt. Schweigaard var mellem dem, som varmest forsvarede Toldnedsættelserne, medens Sverdrup var imod.

Brevportoen blev ens over hele Riget; et enkelt Brev skulde koste 13 Øre.

Kongsvinger fik paa dette Ting Kjøbstadsrettigheder, og Haugesund blev Ladested.

Den 13de Septbr. foregik Stortingets Opløsning, og det 14de ordentlige Stortings Forhandlinger var endte.

Det 15de ordentlige Storting 1857.

Valgene til Stortinget i 1857 gik omtrent i samme Retning som til det nærmest foregaaende. Flere af de mest fremtrædende paa dette mødte ikke nu. Hverken v. d. Lippe eller Amtmand Aall eller Byfoged Christensen. Ellers var alle de mere ansete valgte. Baade Schweigaard, begge Motz-

feldter, Brødrene Sverdrup, Harbitz, Stabell, Præsten Bergh og Ueland. Prokurator Lerche, som ikke mødte i 1854, blev dennegang valgt. Af andre Storthingsmænd kan mærkes Advokat Kildal fra Kristiania, Kjøbmand Schwarz fra Drammen, Stiftamtmand Motzfeldt fra Finmarksbyerne, Amtmand N. P. Vogt fra Bergen og Bonderepræsentanterne Aga og Risnæs fra Søndre Bergenhus Amt og Ole Hammerstad fra Kristians Amt.

Stortinget blev aabnet 9de Februar af Vicekongen og gik strax ivei med sit Arbeide. Det var det første ordentlige Storting, som optog sine Forhandlinger med Hurtigskrift.

Der forelaa ogsaa denne Gang flere Forslag til Ændringer i Grundloven. Saaledes et Regjeringsforslag, som vilde ophæve Odelsretten. Det havde været forelagt Formandskaberne rundt i Landet, men af de 300, som havde erklæret sig, var de 240 imod Ophævelsen. Alligevel blev det anbefalet af Flertallet i Komiteen, og vægtige Stemmer støttede det, da det kom under Behandling i Stortinget; men ved Stemmegivningen blev det alligevel forkastet med 46 St. mod 64. Derimod vedtoges paa samme Storting Ændringer ved Odelsloven, idet Tiden for at kunne erhverve Odel paa en Gaard nedsattes til 20 Aar; ogsaa den Tid, hvori Odelsløsningsret til Jord ved Mangel af Paatale tabtes, blev forkortet — fra 5 til 3 Aar. Den samme Skjæbne, som Forslaget om Ophævelse af Odelsretten, fik et andet Forslag, som skulde rette det Misforhold mellem Landets og Byernes Repræsentation paa Stortinget, der var en Følge af, at disses Folkemængde havde voxet langt raskere end Landets og derfor havde faaet flere Tingmænd, end Grundloven tillader. Ingen af disse Forslag gik igjennem; og et kgl. For-

slag til Forandring i Rigsakten blev af Stortinget endogsaa enstemmig forkastet. Derimod blev det vedtaget, at Stortinget for Fremtiden skulde aabnes første Søgnedag i Oktober, og Valgene dertil være tilendebragte inden Udgangen af August næstforan. Samme Dag, 2den Juli, behandledes Grundlovsforslag om Ophævelse af Statholderembedet. Et Flertal i Komiteen havde indstillet det til Vedtagelse; men heller ikke denne Gang fik det grundlovmæssigt Flertal. Af dem, som stemte imod, var dennegang ligesom i 1854 Stabell, der, skjøndt enig i alt, hvad der var sagt mod Embedet, af Hensyn til Sverige vilde have Forslaget henlagt, og Jaabæk, som før havde været for Ophævelse, erklærede nu at ville stemme imod. Forslaget fik dog alligevel dennegang 70 St. for sig. Saa mange Stemmer fik ikke Forslaget om Statsraadernes Adgang til Tingets Forhandlinger, der efter et kort Ordskifte blev forkastet. — Ogsaa Forslaget om at ophæve Bestemmelserne om Voteringens Hemmeligholdelse i Rigsretten og Høiesteret kom frem paa dette Storting, gik ogsaa igjennem i Odelstinget, men strandede i Lagtinget og faldt i det samlede Storting. Et saadant Udfald fik nu den Sag, der var en af det liberale Partis Mærkesager, og som paa de to sidste Storting ikke langt fra enstemmig var gaaet igjennem.

Mellemrigsloven blev forkastet (se nedenfor S. 409). Samme Vei (og mod kun 8 St.) gik Forslaget om norske og svenske Dommes gjensidig forbindende Kraft.

Lovforslaget om Jury var af vedkommende Komite indstillet til Vedtagelse og vedtoges i Odelstinget. I Lagtinget blev det første Gang besluttet henlagt, men kneb sig anden Gang saa vidt igjennem. Nogen Jurylov kom dog ikke istand, da Beslutningen nægtedes Sanktion.

Sanktion blev derimod tilstaaet en Lovbeslutning, som gav folkevalgte Ombudsmænd at styre med Umyndiges Midler. Sanktion fik ogsaa en Beslutning, der gav Frihed til at lade Klager forfatte af hvem, man fandt for godt. Ogsaa Sagførselen for Høiesteret blev frigiven.

Paa det kirkelige Omraade var der Stemning for at give Menigheden Indflydelse paa Ordningen af det kirkelige Liv, og i Odelstinget fik et Henlæggelsesforslag kun 12 St. for sig; men Lagtinget forkastede Odelstingets Beslutning, og i det samlede Storting naaede den ikke det grundlovmæssige Flertal. Lovforslaget var altsaa for denne Gang sat ud af Verden, men at det vilde komme igjen maatte ansees som givet; dertil var den Bevægelse, som havde skudt den frem, altfor mægtig.

Af Skolesager vakte et kgl. Forslag, som vilde sløife den latinske Stil ved Examen Artium, megen Opmærksomhed. Der blev i Pressen fra den latinske Skoledannelses Side løftet et Raab mod denne Foranstaltning, og Kirkekomiteen turde heller ikke tilraade den; men begge Tingafdelinger sluttede sig til Regjeringsforslaget, og da det blev behandlet, saa man J. Sverdrup og Schweigaard Side om Side; begge, ellers saa uenige, stod sammen i dette at ville have den latinske Stil væk. Et Forslag til bedre Lønningsvilkaar for Almueskolelærere rak Kirkekomiteen ikke at behandle; den indstillede derfor midlertidig at bevilge Kr. 2 400 til hvert af de Amter, som vilde tilskyde en lignende Sum, der saa skulde uddeles mellem veltjente Lærere. Indstillingen blev saa godt som enstemmig vedtaget af Stortinget; men af Hensyn til den Fremgangsmaade, som Stortinget havde fulgt ved Bevilgningen, nægtede Regjeringen at udbetale Pengene.

Dette vakte stor Opsigt og fremkaldte skarp Dadbel. Navnlig lagde Bladene ikke Fingeren imellem. Det følgende Storting 1859—60 lod heller ikke Sagen gaa i Glemmebogen. Protokolkomiteen, hvis Formand var Sorenskriver Eliesen, udtalte mod 4 St. sin Misbilligelse af, at Regjeringen havde nægtet at udbetale Bevilgningen, og skjøndt den fandt Forsvarere i Stang og Schweigaard, blev den skarpt angrebet af andre Talere, bl. a. Steen, Sverdrup, Ueland, der holdt paa Komiteens Indstilling. Flere af Talerne erklærede, at de havde tænkt at stemme mod Indstillingen, men vilde stemme for, da der var gjort Paastand paa kongeligt Veto i Bevilgningssager. Mod 27 St. blev Flertalsindstillingen bifaldt.

Stortinget i 1857 tog sig af Pengevæsenet og Næringsveiene. Et Lovforslag til Forandringer i Norges Bank blev efter langvarige Forhandlinger vedtaget. Den vigtigste Bestemmelse heri var, at for det Tilfælde Banken ikke skulde kunne indfri sine Pengesedler efter deres fulde Værdi, ophørte disse at være tvungne Betalingsmidler. — Stortinget vedtog efter Forslag fra Regjeringen, at Rentefoden for kortsigtige Laan skulde være fri og ellers kunde forhøies fra 4 % til 5 %. I Tinget fremkaldte Beslutningen hos nogle en Jubel som „en Fornuftens Seir", medens andre fandt, at der ved den blev lagt en tung Byrde paa dem, som havde værst for at bære den.

En Lov om „Torskefiskeriet i Nordlands Amt og Senjen og Tromsø Fogderi" ophævede enhver Eiendomsret til Fiskehavet og gav alle og enhver Frihed til at fiske under Opsyn, der skulde lønnes af Staten. Loven gik ikke igjennem uden Modstand; det blev med stærke Farver udmalet, hvor fordærvelig denne Frihed vilde virke, hvilken Ugreie den vilde volde; men

disse Strømmebilleder afværgede ikke, at Beslutningen baade blev vedtaget og sanktioneret. — Ogsaa Handelsfriheden gjorde et Skridt fremad ved en Lov, der gav Ret til paa Landet i en vis Afstand fra Kjøbstad og Kysten at handle med de almindeligste hjemførte og indenlandske Varer, Brændevin undtaget. Et Tillæg til Lovgivningen om Brændevinshandelen, som blev vedtaget, forbød al Udskjænkning og Smaahandel af Brændevin om Morgenen. — Om Sjøfarten udarbeidede Tinget en udførlig Lov, der i Schweigaard havde en indsigtsfuld Talsmand; men den blev af Regjeringen ligefuldt nægtet Sanktion. Derimod bifaldtes Stortingets Beslutninger om Styrmandsexamen og om Adgangen til at blive Styrmand og at føre Skib.

Blandt andre Lovsager, som optog Tingets Arbeider, var en militær Straffelov, der ophævede Prygleſtraffen og indskrænkede Brugen af Dødsstraf. Denne Lovbeslutning blev ikke sanktioneret. Derimod sanktioneredes Fængselsloven. Den paabød Enrum for Fangerne og henlagde Fængselsvæsenet under Amtskommunerne med Tilskud af Staten. — En Lov indskrænkede Anvendelsen af Gjældsfængsel. — Endnu maa nævnes den Lov, hvorved Kristianias Forstæder blev indlemmede i Byen.

Regjeringens Optræden overfor Jurykommissionen havde vakt stor Opmærksomhed. Denne var nemlig trods Regjeringens Uvilje bleven siddende; derfor fratoges Ueland sin Lensmandsbestilling, og mod Sverdrup anlagdes Søgsmaal, som gik gjennem alle tre Retter. Høiesteret frifandt ham aldeles. Men da Stortinget gjennemgik Regjeringsprotokollerne, faldt der stærke Udtalelser mod Regjeringen. J. Sverdrup fandt endogsaa, at det passerede var rene Volds-

handlinger fra Regjeringens Side. Et Forslag af Harbitz, der bestred Regjeringens Paastand om Ret til at samtykke i Nedsættelse af Jurykommissionen og misbilligede dens Færd mod to af dens Medlemmer, samlede saa godt som hele Stortinget om sig.

Om en anden Foranstaltning af Regjeringen var Meningerne mere delte. Under den truende politiske Stilling i 1855 blev der af Regjeringen uden Bevilgning af Stortinget og uden dets Sammenkaldelse til et overordentligt Storting brugt næsten en Million Kroner til Rustninger. Da Regjeringen ansaa denne Udgift for nødvendig og paa Grund af Tidsomstændighederne ikke fandt det hensigtsmæssigt at sammenkalde et overordentligt Storting, foreslog den, at Pengene maatte passere som Udgift for Statskassen. I Anledning deraf indstillede Flertallet af Protokolkomiteen, at Regjeringen skulde anmodes om „at forelægge Stortinget det fornødne til nærmere Oplysning om de Omstændigheder", som voldte Rustningerne. Ved Behandlingen deraf fremkom der fra enkelte Hold (J. Sverdrup) skarpe Anker mod Regjeringen. Han fandt det stridende mod Grundloven, at Regjeringen Gang paa Gang gik udenfor det engang bevilgede, og at den efter dens eget Udsagn ikke blot vilde gjøre dette i paatagelige Nødvendigheds Tilfælde, men endogsaa, naar den selv fandt det „hensigtsmæssigt". Med indtrængende Kraft hævdede han det farlige i at tillade nogetsomhelst Overgreb at skjule sig i en tilsyneladende tilladelig Handling. „Hvad der idag var en Kjendsgjerning, kunde imorgen være et Præjudikat". Komiteens Indstilling vedtoges mod 25 St.; men den Anmodning, som ifølge Beslutningen stilledes til Regjeringen, blev besvaret derhen, at Udenrigsministeriet ikke kunde meddele

yderligere Oplysninger. Konstitutionskomiteen, som fik Svaret, fandt vistnok, at Regjeringen ved ikke at meddele de diplomatiske Brevskaber havde vist Mangel paa Imødekommenhed overfor Stortinget; men da den tillige var bestyrket i sin Formodning om, at de vanskelige politiske Forholde maatte undskylde dens Fremgangsmaade, indstillede den, at Stortinget skulde samtykke i at udrede de Beløb, som Regjeringen havde brugt. Indstillingen blev vedtaget mod 15 St., der vilde have Sagen oversendt Odelstinget.

Blandt Bevilgningerne kan mærkes Kr. 644 000 aarlig til Veivæsenet med Fuldmagt for Regjeringen til, om det trængtes, i Treaaret endda at bruge indtil Kr. 400 000 i samme Øiemed. Til nye Jernbaneanlæg tog Tinget dygtigt i. Der blev optaget et Laan paa 8 Mill. Kroner, til en Bane fra Lillestrømmen til Kongsvinger og den svenske Grændse, til en anden fra Hamar til Grundset og til en tredie fra Trondhjem til Støren. — Tinget var rundhaandet med Bevilgning af Dyrtidstillæg til Embedsmænd, men dets Beslutning derom var en af dem, som vakte størst Misnøie blandt Vælgerne. — Til Afløsning af den Told, som norske Skibe maatte ud med i Øresund, faldt der paa Norges Part Kr. 1 334 448, som afbetaltes i 20 Aar.

14de Oktober blev det femtende ordentlige Storting opløst. Det havde været længere samlet end noget andet Storting siden 1816.

Vægt og Tilbagegang i Femtiaarene.

I de fem første Aar af Femtierne gik Landet frem med Kjæmpeskridt. Folkemængden tiltog. Ved Folketællingen i

Universitetsbygningerne.

(Slottet.) Universitetsbibliotheket. Musébygningen. Domus academica.

1856 var Indbyggerantallet i Landet henimod 1½ Million, omtr. 160 000 mere end 10 Aar tilbage. — Det var i de første Femaar for det meste frugtbare Aaringer. I 1852 fik vi saaledes en god Høst, og i det følgende Aar var det i endnu høiere Grad Tilfældet; saaledes var det mangesteds et Kronaar med Hensyn til Korn. Og de nærmest paafølgende Aar, 1854 og 1855, var ogsaa tilfredsstillende. Landmanden stod sig godt; han fik sine Varer udmærket betalte, og Priserne paa Eiendommene steg. Agerbruget tog Opsving. Der bevilgedes til Oprettelse af en høiere Landbrugsskole paa Aas; Agronomer reiste omkring for at give Veiledning i en bedre Gaardsdrift, og Adgangen til Jorddyrkningslaan blev gjort lettere; man fik istand Landbrugsmøder og Dyrskuer, og bedre Agerbrugsredskaber blev mangesteds indførte. Et stort Fremskridt var det, at man begyndte at indse Vigtigheden af at fodre rigeligere og som Følge deraf udvide Engdyrkningen*). Det dyrkede Agerland var paa 20 Aar (fra Midten af Trettiaarene og til Midten af Femtierne) øget fra 143 000 Hektarer til 210 000 Hektarer. — Tømmerdriften havde stor Nytte af en Lov, som blev vedtaget 1854. Tidligere var Rensningen af Elvene til stort Men for Fløbningen bleven i høi Grad forsømt; saaledes kunde Tømmeret i det arendalske Vasdrag blive liggende i 5 Aar, inden det naaede til Udskibningsstedet, og da var det saa forringet i Værd, at det maatte sælges for Røverkjøb. For at raade Bod herpaa søgte Loven at lette Op-

*) Et Exempel paa en ihærdig Jordbruger er Nils O. Ljbjerget af Lom. Den Gaardpart, han eiede, drev han i Løbet af nogle Aar saaledes op, at den, hvis Besætning kun var 6 Kjør og 30 St. Smaafæ, nu fødte 2 Heste, 10 Kjør og 60 St. Smaafæ, medens Avlingen var steget fra 16 Td. Korn til 50—60 Td.

rettelse af Fløbningsforeninger saaledes, at Fløbningen foregik under fælles Styre og for fælles Regning, og uden at et Mindretal kunde hindre, hvad Flertallet af de interesserede var enige om. Paa samme Storting blev ogsaa Sagskuren fra 1ste Januar 1860 given fri. Nu kunde denne Virksomhed drives af hvemsomhelst. — For Handel og Sjøfart og navnlig den sidste var Tiderne gyldne. Ophævelsen i 1850 af den engelske Navigationsakt gav den norske Fragtfart et stort Virkefelt, ligesom det ogsaa var en betydelig Lettelse for Skibsfarten, at Øresundstolden blev afløst. I 1853 naaede Fragterne en Høide, som næsten var uden Sidestykke, og under Krimkrigen 1854—55 tiltog de end yderligere, og mangen en Skibsreder langs Kysten blev rig i en Haandvending. Som Følge deraf voxte Handelsflaaden stærkt; paa 3 Aar (1849—1852) med 500 Skibe og næsten 24 000 Kom.-Læster. Ved Udgangen af sidste Aar udgjorde Handelsflaaden 4 089 Skibe paa 160 082 Kom.-Læster, men 3 Aar efter havde den 4 464 med over 200 000 Kom.-Læster. Udførselen af Trælast var i betydelig stigende; medens den i 1850 var omtr. 227 000 Kom.-Læster, gik den i 1853 op til henved 300 000 Kom.-Læster.

For at udarbeide en Lov til Lettelse af Norges og Sv riges gjensidige Handel og Skibsfart blev der i 1855 nedsat et Udvalg, som sammentraadte i Stockholm, og som bestod af lige mange Nordmænd og Svensker. Lovudkastet blev vedtagen af de svenske Stænder. Men anderledes gik det i Norge. Det fandt varme Forsvarere bl. a. i Schweigaard, der søgte at godtgjøre, at den nye Lov bragte Norge lige saa mange Fordele som Sverige. Dette nægtedes fra den anden Kant, saaledes

af Sverdrup; Sverige havde, blev der sagt, stummet Fløden ved Mellemrigsloven af 1820; endnu større Fordele vilde det faa ved den nye Lov. Den vilde mindske vore Toldindtægter og skade vore Fabriker. Enden blev, at Forslaget, som før nævnt, blev forkastet. Dette skyldtes dyrekjøbte Erfaringer i den saakaldte „Sukkerkrig". Et Sukkerraffinaderi paa Fredrikshald, som fra ældre Tid havde Toldfrihed for det Raasukker, som det forædlede, var kommet i svenske Spekulanters Hænder. Disse vilde gjenoptage Driften, som var nedlagt, og udvide Fabriken. Det meget betydelige Tab i Toldindtægter af Sukker, som Fabriken vilde volde, bragte Regjeringen til at indlede Underhandlinger med dens Eiere om mod Godtgjørelse at frafalde sin Ret til Toldfrihed. Eierne erklærede sig villige dertil paa Vilkaar, der efter Omstændighederne ikke kunde kaldes overspændte, men paa Tinget i 1851, hvor Sagen behandledes, var der alligevel adskillig Tvil, om man skulde vedtage dem, da ogsaa Fabrikens Ret til Toldfrihed af sit Raasukker var omtvistelig. Enden blev dog, at Vilkaarene vedtoges, saa at Fabriken efterhaanden — dog først helt i 1857 — mistede sine Forrettigheder. — Ogsaa Fiskerierne, navnlig de nordenfjeldske, gav godt Udbytte; i 1851 var Udbyttet endogsaa rigt. — Bergværkerne kastede ogsaa i det hele noksaa godt af sig; især var det Tilfælde med Kongsberg Sølvværk. Foldals Kobberværk blev paany sat i Gang og gav et pent Udbytte; derimod maatte Espedalens Nikkelværk nedlægges; heller ikke Røros Kobberværk gav som tidligere. — Ogsaa Fabrikdriften skjød Fart; der oprettedes mange betydelige Anlæg; i 1856 var der alene ved Akerselven ikke mindre end 80 Brug af forskjellig Slags i Gang. Som Følge af de gode Tider aftog over Størstedelen af Landet Udpantninger og Exekutioner kjendeligt.

Den stærke Omsætning drev Toldindtægterne i Veiret, saa de i disse gyldne Aar gav langt mere end paaregnet; saaledes i de $2^1/_2$ Aar fra 1854 Kr. 2 480 000 mere end Overslaget. Endnu mere, — bare i 1853 Kr. 3 200 000 mere — vilde de have givet, om ikke Sukkerraffinaderiet paa Frederikshald havde været. Men med de Forrettigheder, som dette endnu havde, maatte det nødvendig bringe Statskassen store Tab. Statsindtægterne var i det hele i stigende; 1854 henimod 4 Mill. Kr. mere end paaregnet, og Statskassens Beholdning, som ved Udgangen af 1850 udgjorde Kr. 6 800 000 var ved Udgangen af 1853 Kr. 7 080 000. Men Statsgjælden øgede ogsaa; saaledes i Tidsrummet fra 1850—53 med næsten Kr. 4 Mill. Mange Penge slugte Fæstningsanlæggene ved Drøbak; mange ogsaa forskjellige Arbeider og Opførelse af Bygninger paa Horten, som var bleven Marinestation. Til Veie og Kanaler, saaledes Nordsjøkanalen ved Skien brugtes ogsaa store Summer. Samfærdselsmidler fik i dette Tiaar en Udvikling, som aldrig før, og det er Statsraad Fr. Stangs uvisnelige Ære, at han satte i Gang og med sjelden Dygtighed ledede dette Arbeide. Ved Siden af Stang maa i denne Forbindelse ogsaa nævnes Major Bergh og Kapt. Krag.

Høsten 1850 sattes Sindene i Skræk ved Koleraens Gjenoptræden. Den havde vist sig første Gang 1833 og da voldt mange Dødsfald. Nu begyndte den i Oktober i Kristiania, og der meldtes ialt 157 Tilfælder. Allerede i Slutten af November var Sygdommen standset. Den havde dog vist, hvor daarligt det endnu paa denne Tid stod med Sundhedsvæsenet. I et af de Huse, hvor Sygdommen rasede, boede i et og samme Værelse 11 Medlemmer. Værelset var tillige Kjøkken og Opholdssted for 2 Grise. Da Gulvet blev opbrudt, „mødtes

man af en Uhumskhed, som ikke er til at beskrive". — Værre optraadte Koleraen i 1853. Den begyndte i Juli og varede til Slutningen af November. Ikke mindre end 2 027 var angrebne, hvoraf 1 421 døde. Ogsaa udenfor Kristiania langs Kristianiafjorden og tilstødende Strækninger viste Sygdommen sig.

Følelige nok var ogsaa Ildebrandene. I 1854 tilintetgjorde en Ildebrand i Skien Værdier til omkr. 320 000 Kr. I det følgende Aar blev Bergen hjemsøgt af 3 Ildebrande, hvoraf den ene ødelagde 180 Bygninger til en Værdi af Kr. 600 000. Her som i Skien var det for en stor Del Smaafolk, som blev brandlidte. En Ildebrand i Kristiania 14/4 1858 fortærede Værdier til henved Kr. 4 Mill., og Dagen efter brændte det paa Moss, hvor Værdier for Kr. 800 000 gik op i Luer. Høsten samme Aar gled en Del af Tunsberg ud i Sjøen, saa der, man før kjørte og gik, roede man senere om paa en Dybde af indtil 10 Meter.

De gyldne Tider for Næringsveiene rak dog ikke hele Tiaaret igjennem. Der kom med 1857 et stærkt Tilbageslag. Allerede 1856 var et daarligt Aar for Jordbruget, idet Kornet i mange Bygdelag frøs bort, og det følgende gav Handel og Sjøfart et stort Knæk. Fra Amerika strakte sig en Handelskrise over saa godt som hele Europa og gjorde store Ødelæggelser. Allerværst i Hamburg, som havde mange Handelsforbindelser i Norge. De betydelige Laan, som norske Handelsmænd havde optaget hos Hamburgerne, forfaldt paa en Gang til Betaling, og paa Grund af Vinteren var vi hindrede fra at bringe vore Udførselsgjenstande til Udlandet og derved skaffe Penge til at betale vor Gjæld med. Og hvilke Fordringer, der strømmede ind fra Udlandet paa os, kan vi faa

en Forestilling om, naar vi hører, at bare en enkelt Indretning, som rigtignok havde de fleste Krav paa os fra Udlandet, Kreditbanken i Kristiania, havde Vexler til et Beløb af Kr. 6 400 000 at drive ind. Naturligvis var der en hel Del Handelsmænd, som ikke kunde klare sig; selv Huse, som ansaaes grundmurede, ramlede overende; men i det hele taget viste det sig, at den norske Handelsstand forholdsvis stod sig langt bedre end den udenlandske, som ansaaes for meget rigere. Regjeringen kom den ogsaa til Hjælp, idet det lykkedes den i London at faa, rigtignok mod høie Renter, laant 4 Mill. Kr., som saa igjen blev udlaant. For at hjælpe Brænderierne, som var i stor Forlegenhed, blev der mod Sikkerhed indrømmet dem Henstand med Betalingen af Brændevinsafgiften. Ved disse Foranstaltninger blev mange reddede fra Opbud. Handelskrisen kom derfor langtfra til at gjøre den Skade, som man paa Forhaand kunde frygte, og den Skade, som voldtes, opveiedes ved den Gavn, som den ogsaa bragte. Den „udfriede den norske Handelsstand fra Afhængighed af en enkelt Plads (Hamburg) og viste den Veien ud paa Verdensmarkedet". Eftervеerne efter Krisen føltes dog en Stund udover. Handelen var lammet, Rørelsen ringe, og da Laaneindretningerne ved det store Statslaan i 1858 paa Kr. 13 824 000 fyldtes med Penge, var disse vanskelige at faa laante ud, thi Tilliden manglede. Tiderne var trykkede, og Næringsveiene laa nede; et ikke lidet Afbræk var det ogsaa, at Finmarksfisket slog aldeles feil. I alle Uheld var det dog en stor Guds Lykke, at Aaret blev saa godt. Baade Hø og Korn gav mere end almindelig; kun af Poteter blev der lidet.

Optagelsen af Statslaan og Henstand med Brændevins-

afgiften, som Omstændighederne havde tvunget Regjeringen til, maatte gjøre det nødvendigt at sammenkalde et overordentlig Storting. Paa Grund af det Tryk, som hvilede paa Næringsveiene, navnlig Handel og Sjøfart, var det at vente, at Statsindtægterne vilde blive langt mindre end paaregnet. Efter et løseligt Overslag antog man endogsaa, at Formindskelsen for 1858 vilde beløbe sig til Kr. 3 600 000. Man maatte derfor søge ved Laan eller paa anden Maade at opnaa Ligevægt mellem Indtægt og Udgift, og ogsaa af denne Grund var det nødvendigt, at Stortinget kom sammen.

Det overordentlige Storting i 1858. Kronprindsen og 17de Mai.

Det kom sammen 10de Mai. Ikke alle Tingmændene fra 1857 mødte; saaledes ikke Sognepræst Sverdrup, som havde meldt Sygdomsforfald, og Harbitz, som mødte, fik af Stortinget paa Grund af daarlig Helse Lov til at reise hjem.

Den 14de blev Storthinget aabnet af Kronprinds-Regenten. Det gav sig strax isærd med de Sager, der var forelagte, og som af Valgkomiteen blev fordelte paa 4 Komiteer. En af disse Sager, der gik ud paa væsentlig gjennem en forlænget Henstand at lette Betalingen af Afgiften af Brændevinsbrænden, fremkaldte ikke synderlig Strid og blev vedtaget. Det samme var ogsaa Tilfælde med de i Bygningsloven for Kristiania foreslaaede Endringer, som sigtede til at fremme Sundheden og yde større Sikkerhed mod Ildsfare. Begge Love blev sanktionerede. Videre Meningsforskjel vakte heller ikke Forslaget om Toldfrihed for Mur- og Tagsten, som indførtes til Kristiania og Moss inden Udgangen af 1859. Toldfriheden blev indrømmet.

Derimod fremkaldte Spørgsmaalene om Bank- og Pengevæsenet skarp Strid. Forslaget om Bankens Flytning fra Trondhjem til Kristiania var fremme for 8de Gang. Til Forsvar for den blev det med stor Styrke fremholdt, at man under Pengekrisen i 1857 havde havt de haandgribeligste Beviser paa, hvor uheldigt det er, at Hovedsædet for Banken ikke er der, hvor den største Pengeomsætning er, idet Styret for Bankafdelingen i Kristiania havde seet sig nødt til at handle paa egen Haand, uafhængig af Hovedstyret i Trondhjem. At Sagen alligevel faldt i Odelstinget med 42 mod 40 St., maa især tilskrives et Forslag, som Ueland sammen med 42 andre Tingmænd fremsatte. Dette gik ud paa, at der skulde nedsættes et Udvalg af 5 Medlemmer, som skulde gjennemgaa hele Banklovgivningen og stille Forslag til Ændringer deri, og dette Forslag gjorde, at enkelte, som ellers vilde have stemt for Flytningen, nu sagde nei, da de helst vilde foretage denne Forandring i Forening med de andre, som der kunde være Grund til. Men heller ikke Uelands Forslag gik igjennem, og alle stemte imod et Forslag, som vilde ophæve fri Rentefod og atter ved Lov fastsætte den høieste Pengeleie, som det var tilladt at tage.

Det Laan paa 4 Millioner Kroner til Støtte for Næringsveiene, som Regjeringen i Anledning af Pengekrisen havde optaget, blev enstemmig godkjendt af Stortinget. Desuden fik Regjeringen Fuldmagt til at optage et nyt Statslaan paa Kr. 14 400 000, heri dog medregnet det Jernveislaan paa 8 Millioner Kroner, som Stortinget havde bemyndiget Regjeringen til at optage. Laanet skulde tilbagebetales i en Tid, der ikke skulde være under 30 og ikke over 50 Aar og svare efter Omstændigheder 4 % eller 4½ %

i Rente; med Hensyn til Anvendelsen skulde 4 Millioner bruges til Indkjøb af Hypotekbankobligationer og Resten med Fradrag af Omkostninger til Jernveie.

Hermed var Stortinget færdigt, og den 9de Juni blev det opløst af Kronprindsen.

Kronprindsen var i Kristiania, medens det overordentlige Storting var sammen. Megen Opmærksomhed og Folkeyndest vakte hans Holdning under Høitideligholdelsen af 17de Mai. Kongehuset havde tidligere, som før omtalt, seet med skjæve Øine til 17de Mai og lige til det sidste stillet sig fremmed til den uden at ville være med i nogen Festligholdelse af vor Frihedsdag. Nu derimod havde Forholdet ændret sig. Da Folketoget, hvortil denne Gang ogsaa Stortingsmændene sluttede sig, havde, som vanlig, været ved Kroghstøtten, gik det derpaa op til Slottet og hilsede Kronprindsen med Hurraraab; denne kom ud, takkede Folket og bad Førerne af Toget ind til sig, og om Kvælden var han med flere norske og svenske Statsraader i Teatret, hvor der i Anledning af Dagen blev given en Festforestilling.

Denne hans Optræden bidrog sit til at gjøre ham yndet. Ved sit ligefremme, djærve Væsen var han ogsaa godt likt mellem Soldaterne paa Etterstad tæt ved Byen, hvor en hel Del norske Tropper havde Vaabenøvelser. Disse deltog senere i en stor Feltleir af norske og svenske Soldater ved Arvalla i Sverige. Da de kom tilbage, modtoges de af Kristiania Indbyggere med Gjæstebud og Fester.

Ministerforandringen. Kong Oscars Død.

Aaret 1858 skulde ikke gaa til Ende uden en Begivenhed i vort Statsliv, som vakte meget Opsigt. Den 24de November

indgav Statsraad Jørgen Herman Vogt sin Ansøgning om Afsked, som i de første Dage af December blev bevilget. Det var almindelig kjendt, at han var af Kronprinds-Regenten bleven opfordret til at søge og paa en Maade, „der ikke lod Plads aaben for nogen Betænkning". Sagen vakte stærk Misnøie og meget Skriveri i Bladene. Misnøien var saa meget større, da Statsraaden nød stor og almindelig Agtelse. Uviljen over, hvad der var skeet, og Agtelsen for Vogt gav sig Luft i et stort Optog af Kristiania Borgere, som i en Tale, holdt af en af Kristiania Stortingsmænd, Advokat Kildal, hilsede paa og hyldede den aftraadte Statsraad. — Kort efterat Vogt havde faaet Afsked, blev ogsaa Statsministerposten ledig, idet Due blev forflyttet som norsk-svensk Sendemand til Wien.

Med Statsraad Vogts Udtrædelse af Raadet havde ogsaa det Løvenskjold-Vogtske Regjeringsstyre, som ikke mindst han havde givet sit Præg, fundet sin Afslutning. Det havde strakt sig ud over et Tidsrum af næsten 20 Aar og i det store hele, skjøndt nærmest paa det materielle Omraade, knyttet sig til Fremskridtets Sag i Landet. Den havde skjønnet, at paa det materielle Omraade ialfald følges Frihed og Fremskridt ad; den havde givet sit betydelige Bidrag til at løse hæmmende Baand og frigjøre Kræfter og med stor Dygtighed ledet dem i den Retning, som kunde bringe Næringsveiene Trivsel og Landet Opkomst. Den havde paa dette Omraade trofast arbeidet sammen med den anden Statsmyndighed, og den havde forstaaet at sikre sig dygtige Medarbeidere til Fremme af sine Opgaver. Den havde ikke været ræd for det nye. Ved i 1839 at nedsætte den Kommission, hvori Schweigaard fik Plads, havde

den givet Stødet til Reformer i frihandelsvenlig Retning. Den havde været med paa at ophæve Laugsvæsenet og derved borttage et af de mest trykkende Baand paa Haandværket i Byerne. Den havde med stor Kraft taget sig af Samfærdselsvæsenet. Jernbanesagen blev ved Kommissionen af 16/7 1845 sat i Gang af den, og fra den kom Forslaget om vor og ogsaa de forenede Rigers første Jernbane. Samtidig spændes Telegraftraaden fra den svenske Grændse ved Fredrikshald over Kristiania til Mandal. Fra Indredepartementet under Stangs Ledelse lægges Plan til en storartet Veibygning over det hele Land; Kanalarbeider udføres; ved Statsunderstøttelse ophjælpes den private Dampskibsfart, og Fyre bygges langs Kysten. Reformer i Postvæsenet foretoges, en ensartet Porto bliver indført. Til Fremme af Jordbruget sættes der Landbrugsskoler i Gang, og Kapital skaffes det ved Oprettelse af Hypotekbanken. Og alligevel kan der ske regelmæssige Afbetalinger paa Statens Gjæld, saa i 1847 er Norges udenlandske Statsgjæld paa det nærmeste betalt. Æren for Ledelsen af Pengevæsenet, der bragte et saa smukt Resultat, maa mellem Statsraaderne navnlig tilskrives Vogt.

I sin Politik havde Regjeringen med sit Kontorstyre „ofte med en uforklarlig Stivhed holdt igjen mod de mest berettigede og stærkest udtalte Ønsker fra Folk og Storting"; den havde aldeles ikke lagt an paa at være i Overensstemmelse og Samarbeide med den anden Statsmagt; men vilde den end ikke være parlamentarisk, saa havde den i Forholdet til Kongemagten været konstitutionel, overfor Kongen hævdet Regjeringsmagtens Selvstændighed, saa de Dage var forbi, da den var den uansvarlige Statschefs Tjenere, istedetfor hans ansvarlige Raadgivere. Den Maade, hvorpaa Vogt havde maattet gaa

af, var egnet til at lede Opmærksomheden hen paa denne, vistnok mindre bekjendte, Side af Regjeringens Virksomhed, og ved Henvendelsen, som skeede til Vogt ved hans Fratrædelse, blev det ogsaa sagt, at „Fædrelandet gjemmer i taknemlig Erindring mangt et til rette Tid udtalt Ord, hvorved Statsraad Vogt har gjort en bestemt Modstand mod Fyrste-Meninger og Fyrste-Luner“.

Vogts Efterfølger blev Kristian Birch-Reichenwald, f. 1814, og til Statsminister den nys udnævnte norsk-svenske Sendemand Ge. Kr Sibbern, f. 1816. Denne havde været Sekretær hos Kronprindsen og i denne private Stilling vundet hans Yndest. Da Statsraad Hagerup i Mai 1859 afgik ved Døden, blev hans Post staaende ubesat, indtil Generalpostdirektør Ketil Motzfeldt f. 1814, Birch-Reichenwalds Svoger, i August 1860 udnævntes til Statsraad. Strax efter gik Bloch af for at efterfølges af Generalmajor H. N. Storm-Wergeland. Birch-Reichenwald havde i 1832 været en af Grundlæggerne af det oprettede „Studenterforbund“. Siden havde han tilbagelagt en glimrende Embedsbane i Departementerne og derfra bleven Amtmand, først i Smaalenene og saa i Akershus. I 1848 og 1854 sad han paa Stortinget uden der at tilvende sig større Opmærksomhed. Allerede Kong Oscar satte ham høit, og da han i 1856 sendte Kronprindsen som Vicekonge til Norge, skal han have anbefalet ham Amtmanden i Akershus som en Mand, hos hvem han kunde søge Raad og Veiledning. Anrisningen blev fulgt i en Udstrækning, som ikke godt kunde forliges med Stillingen som uansvarlig Raadgiver. De ansvarlige Raadgivere blev paa denne Maade uforsvarlig skudte tilside, og det er betegnende for Forholdet, at da en Chifferdepeche indløb til den norske

Regjering, maatte den hente Nøglen til denne hemmelige Skrift hos Birch-Reichenwald. Det var derfor forsaavidt i sin Orden, at han fra Stillingen som Underhaandsraadgiver og Yndling blev Raadgiver med konstitutionelt Ansvar. Og skjøndt man i Førstningen knurrede over Ministerforandringen og var ræd for, at den skulde blive Begyndelsen til et mod sunde konstitutionelle Grundsætninger stridende personligt Styre, fandt man sig dog snart tilrette med den og oversaa Maaden, hvorpaa den var kommet istand. Det gamle Styresæt, som er bleven betegnet med Løvenskjolds og Vogts Navn, svarede nemlig ikke længere til Tidens Krav. Det var for feigt i at fastholde det gamle, for langsommeligt sent i Vendingen, for stivt departementalt, for lidet i Vexelvirkning med det offentlige Liv. Det trængte til Afløsning. Der trængtes et Styre, der kunde optræde med mere Kraft, arbeide med større Hurtighed, samvirke gjennem mundtlig Forhandling med den anden Statsmagt og ved overlegen Dygtighed skaffe sig Indflydelse. Der var dem, som hellere havde ønsket Statsraad Stang til Vogts Efterfølger, men fra den anden Side, i de mere liberale Kredse, saa man lige saa gjerne, at det blev Birch-Reichenwald, som blev udkaaret til at indføre det nye Styrelsessæt. Saaledes udtalte Joh. Sverdrup sig under Forhandlingerne om Statholderposten 23de April 1860 om Statsraadsskiftet i 1858: „Her havde vi faaet et Ministerium, som havde erklæret at ville være et konstitutionelt Ministerium, regjere med Stortinget, saalænge dette gik frem paa en sandt loyal og konstitutionel Bane. Jeg tror ikke, jeg siger for meget, naar jeg udtaler dette som Ministeriets Tanke. Vi var saaledes paa Vei til at gaa ind i et nyt konstitutionelt Liv, derved at vi i Stedet for et bureaukratisk

Ministerium, som opfattede sin Stilling paa en eiendommelig — ialfald ingen konstitutionel — Maade, fik et konstitutionelt Ministerium, som vilde knytte sig til de store Sager, der behandles paa Nationens Forum, — at staa og falde med dem, det er Tingen".

Med Hensyn til de enkelte Sager, som man haabede, Ministeriet vilde yde sin Medvirkning til, skal Ophævelse af Statholderposten nævnes; man vidste sig ogsaa sikker paa, at det ønskede Statsraadernes Adgang til Stortingets Forhandlinger, og man antog endelig, at det ikke vilde stille sig uvillig til Indførelsen af Juryen.

Vor politiske Fremtid tegnede sig i det hele lyst. Statsskibet var gaaet klar af de Skjær, som tidligere havde indgydt Frygt og truet med Fare. Forholdet til Sverige var saa godt, som det kunde være, og intet tydede paa en Forandring deri; de gamle Tvistemner syntes døde og begravne; alt var Fred og Broderskab og god Forstaaelse. Man var ikke længere ræd for Angreb paa Friheden fra Kongemagtens Side — det var man kommet over, — og man behøvede ikke at staa paa Vagt overfor Faren for et personligt Kongestyre; ogsaa den var — takket være det forrige Ministeriums Arbeide — drevet forbi. Sikker følte man sig ogsaa for Gjæringen fra de lavere Samfundslag; Arbeidsbevægelsen var, mente man, kun at regne for et forbidragende Uveir. Den nye Bevægelse i Retning af en mere udpræget Norskhed holdt sig paa det literære og kunstneriske Omraade og synes ikke at indeslutte nogensomhelst Fare for Afbrydelse af det jevne, rolige Fremskridtsarbeide i vor Politik. Farerne var i det hele, syntes det, saa smaa, medens Betingelserne for dette Arbeide var — ialfald tilsyneladende — saa store. De politiske

Partier stod hinanden nærmere end tidligere og stillede sig velvillige overfor den nye Regjering, hvis ældre Medlemmer var udgaaet fra det konservative Parti, og som i sine yngre havde ikke faa Tilknytningspunkter til de liberale. Og de, som ikke blev regnet som tilhørende noget bestemt Parti, de saakaldte „Overbevisnings-Mænd", følte sig naturlig draget til et Ministerium, hvis Medlemmer var Udtryk for de fleste politiske Meningsafskygninger, og som derfor umulig kunde komme til at drive nogen udpræget Partipolitik. Alt syntes saaledes lagt tilrette for et frugtbart Samarbeide mellem Statsmyndighederne og deraf følgende Fremskridt paa en fredelig Udviklings Vei. Faa eller ingen tænkte sig en braa Forstyrrelse deraf; ingen drømte om, at Stilheden, som raadede, var Stilheden lige foran en Storm.

Inden denne brød løs, udslukkedes et Menneskeliv, der i de sidste Aar havde brændt med hendøende Flamme. Kong Oscar havde aldrig været stærk af Helse. I 1852 maatte han for sin Helbreds Skyld søge til et tysk Badested, og da han efter Hjemkomsten derfra opholdt sig i Kristiania, havde han den store Sorg at miste sin næstældste Søn, den navnlig i musikalsk Henseende rigt begavede Prinds Gustav. 2 Aar efter mistede han sin unge Sønnesøn Karl, Kronprindsens eneste Søn. Fra den Tid gik det stærkt nedover med Kongens Helbred. Allerede tidlig havde man hos ham lagt Mærke til en eiendommelig Tankeadspredthed, og denne udviklede sig mere og mere til Aandssløvhed, saa at han den 25de September 1857 maatte overdrage Styret til Kronprindsen med fuld kongelig Magt og Myndighed. Endnu levede han i 2 Aar en hensygnende, sørgelig Tilværelse, som Døden den 8 Juli 1859 endelig gjorde Ende paa. Han var da 60 Aar gammel.

Kong Oscar var varmt besjælet af Følelsen af sit Kald som Konge og levede for at opfylde de Forpligtelser, som dette lagde paa ham. Han vilde i den høie Stilling, han indehavde, gjøre, hvad han formaaede for de Folk, han var sat i Spidsen for. Og han eiede Betingelser dertil som faa af Tidens Fyrster. Han var en kundskabsrig Mand og sjelden arbeidsom. Gjerne hørte han, hvad andre havde at fremføre for sin Mening, selv om den afveg fra hans egen; i hensynsfuld Agtelse for andres Opfatning blev han ikke overtruffen. Velvilje og Mildhed prægede i det hele hans Færd. Hans gamle Privatsekretær, v. Døbeln, som var stadig om ham, ytrede mange Aar efter hans Død, at han bare en eneste Gang ved Modtagelsen af et Brev fra Norge havde seet ham vred og opfarende; ogsaa da varede Vreden kun et Øieblik, saa var han igjen den gamle. De ædle Egenskaber, han eiede, gjorde ham ogsaa meget elsket; hver Gang; han besøgte Norge, fik han Vidnesbyrd derom; hans Bortgang efterlod derfor Sorg og Savn.

Stortinget i 1859—60 og Statholderstriden.

Valgene til det 16de ordentlige Storting var paa flere Steder foregaaet under en ikke liden Spænding. Det gjaldt at faa valgt Mænd, der stod stødt paa Norges Ret overfor Sverige, og som vilde arbeide paa at faa udslettet alt i Grundloven, som satte et Lydrigemærke paa vort Fædreland. Det gjaldt da nærmest Statholdersagen. Derfor blev det indtrængende lagt Vælgerne paa Hjertet at kaare Mænd, som vilde stemme for den, og advaret mod at gjenvælge dem, som paa sidste Ting havde stemt for Mellemrigsloven

Ludvig Daae.

O. J. Løvenskiold.

Johs. V. Steen.

og om norske og svenske Dommes gjensidig forbindende Kraft.

Det sextende Storting skilte sig derfor i Sammensætning ikke ubetydelig fra det femtende. Bergen sendte saaledes to nye Repræsentanter, og disse, navnlig Overlæge Danielsen var Mænd, som vilde hævde Norges Frihed og Ret. Stavanger ligesaa 2 nye Repræsentanter; Hedemarkens Amt sendte tre nye Mænd; ligesaa Romsdals Amt, og den ene af disse var Sagfører Ludv. Daae. Han var født 1829, altsaa kun 30 Aar gammel, og havde som ung Kandidat 2 Gange vundet Guldmedaljen for videnskabelige Afhandlinger, den ene i historisk, den anden i juridisk Retning. Han sluttede sig afgjort til Fremskridspartiet og skulde ved sine Kundskaber og parlamentariske Begavelse komme til at indtage en fremtrædende Plads i de følgende Storting. — Fra Kristiania sendtes for første Gang Statsraad Fr. Stang, og fra Tromsø ogsaa for første Gang Joh.s V. Steen. Den sidste var født 1827 og var i 1854 bleven Overlærer i Tromsø. Han havde allerede som Adjunkt i Bergen kastet sig ind i Politiken, og ved Prøvevalget i Tromsø 1859 stillede han sig som Kandidat til Stortinget. Ved denne Leilighed fremholdt han det nødvendige i at fremme Folkeoplysningen og i Forholdet til Sverige at modsætte sig ethvert Overgreb fra dettes Side. Ogsaa han, ligesom Daae, skulde komme til at indtage en Plads blandt de forreste i Stortinget. — Da Stabells Bosted i Aker var indlemmet i Kristiania, kunde han ikke vælges fra Amtet, og fra Hovedstaden blev han ikke valgt. Han kom aldrig mere paa Stortinget. — Fra Nordlands Amt sendtes to nye Repræsentanter; den ene var Kirkesanger Sivert Nilsen. Af ældre Repræ-

sentanter fremmødte Schweigaard, begge Motzfeldter, begge Sverdruper (Johan Sverdrup var dennegang valgt fra Akershus Amt), Biskop v. d. Lippe, Aall, Harbitz, Præsten Blom og Valstad.

Saaledes som Stortingsvalgene var faldne ud, maatte man vente, at de liberale, der bares af den stærkeste Strømning i Tiden, vilde mere slutte sig sammen som Parti og i Følelsen af sin Kraft stærkere gaa paa end tidligere. Men det var alligevel en Overraskelse, da det, strax efterat Stortinget havde begyndt sit Arbeide — det aabnedes 6te Oktober af Kong Karl, som aflagde sin Ed til Forfatningen*) — blev kjendt, at Partiet under Ledelse af O. G. Ueland, Sverdrup, Steen, R. Krogness o. fl. havde dannet en „Reformforening". Tanken med denne var at samle Meningsfæller, der kunde samraade om vigtige Sager, som stod paa Dagsordenen og i og udenfor Stortinget arbeide for at gjennemføre dem. Disse Storsager blev af Ueland nævnte; de var „Sparsomhed i Statshusholdningen, Udvidelse af Folkets Selvstyre, Opretholdelse af Stortingets Ret overfor Kongemagten og Nationens Ret i Forholdet til Sverige samt Udvidelse af Næringsfriheden." Desuden skulde Foreningen virke for Indførelsen af Jury og aarlige Storting. Men det blev sagt og troet, at Foreningen vilde underkaste sine Medlemmer en Partitugt saaledes, at hvad Flertallet i en Sag var blevet enig om, skulde Mindretallet ogsaa slutte sig til, saa Partiet i Stortinget kunde staa sammen som en Mand. Men denne „Voteringstvang" vakte et

*) At han i Norge vilde kalde sig Karl den 15de (istedenfor 4de) vakte Misnøie og gav Anledning til Skriveri i Bladene.

Carl, den fjerde i Norge, den femtende i Sverige.

G. P. Harbitz.

svare Opstyr i Pressen, som her synes at have den store Almenhed i Ryggen. Der blev udmalet de forfærdelige Følger af en „slig Trælbinden af den frie Mening;" der blev mindet om Jakobinerklubben under den franske Revolution og spaaet, at skulde slige Foretag vinde frem, vilde det ufeilbarlig ende med Frihedens Undergang. Morgenbladet var det især, som her slog Allarmtrommen, men de fleste andre Blade stemte i med. Saa indtaget som Folkemeningen var mod „Reformforeningen", var det intet let Arbeide at bringe Almenheden til at forstaa Meningen med den, og skjøndt „Aftenbladet", Partiets Blad, redigeret af den dygtige D. Meidell, gjorde sit bedste, kunde det dog, som Stillingen var, ikke frembringe noget Omslag i den almindelige Opfatning. Den Modbør, som Reformforeningen fik, blev den tilsidst for stærk. Den holdt nogle faa Møder, men gik saa overstyr. Under denne Strid saa det ud til, at Bondeoppositionen ikke skulde kunne holde sammen. Det saa ud til, som Østlandsbønderne i den (Storbønderne) vilde skille sig ud fra Vestlandsbønderne (Smaabønderne). Det blev ogsaa en Splittelse mellem disse, uden at den dog fik nogen varig Betydning.

Der forelaa for det 16de Storting en hel Række Forslag til Forandring i Grundloven. En af de mest paatrængende var at udjevne det tidligere nævnte Misforhold mellem Landets og Byernes Repræsentation, hvorpaa der var gjort forgjæves Forsøg paa Tinget i 1857. Nu forelaa der igjen forskjellige Forslag, som vilde rette dette Misforhold, og Komiteen indstillede Schweigaards, der, udgaaende fra det Antal Repræsentanter (111) paa Stortinget i 1857, fordelte dette efter Grundlovens § 59 med 37 paa Kjøbstæderne og 74 paa Amterne. Det fastsatte saa Antallet af Stortingsmænd for

hvert Amt og for hver By, om Byen skulde have særegen Repræsentation og da hvor stor, eller den skulde vælge sammer med andre Byer. Efter lange Forhandlinger i Stortinget blev det schweigaardske Forslag vedtaget med et overvældende Flertal og ogsaa sanktioneret. Denne Lov øgede Bøndernes Magt paa Tinget; Landdistrikterne, som hidtil havde sendt 61 Repræsentanter, fik nu 74, medens Byerne kun skulde sende 37 mod 50 før.

Et Forslag til Forandring af Grundlovens § 14, hvorefter Vicekongen kunde opholde sig 6 Maaneder udenfor Riget istedenfor 3, blev af Komiteen enstemmig indstillet til Vedtagelse. Utvilsomt vilde det ogsaa være gaaet igjennem i Stortinget, om ikke Stang havde optraadt imod det. Men han paaviste saa klart det uheldige i, at Vicekongedømmet ved at udstrækkes over et længere Tidsrum vilde gaa over til at blive ledende og styrende, at den enstemmige Indstilling med stort Flertal blev forkastet.

Derimod blev — ogsaa med stort Flertal — vedtaget et Regjeringsforslag til Forandring i de forenede Rigers Interimsregjering. For Fremtiden skulde Rigernes Styrelse forestaaes af den til Tronen nærmest berettigede Prinds, naar han havde naaet den fastsatte Myndighedsalder.

For første Gang forelaa Grundlovsforslag, forfattet af Skolebestyrer H. Nissen, om aarlige Storting. Skjøndt Komiteens Medlemmer alle i mere og mindre Grad var stemte for Forandringen, var de dog af forskjellige Grunde enige i ikke nu at indstille det til Vedtagelse. Under disse Omstændigheder fandt Sagens Venner det unyttigt at optage Forslaget, og efter en Tale af J. Sverdrup til Forsvar for Forslaget blev Indstillingen enstemmig vedtagen.

Samme Dag (23de Febr.) behandledes ogsaa for første Gang et andet Grundlovsforslag til Forandring af § 92, saaledes, at ogsaa Ikke-Lutheranere kunde blive Embedsmænd. Ordskiftet herom varede ikke længe og var i Forhold til Sagens Vigtighed noget mat; og de som udtalte sig — Tingets bedste Mænd — følte, at Nederlaget var givet. Forslaget fik ogsaa kun 44 St. for sig.

Bedre gik det heller ikke med Ophævelsen af Odelsretten. Derimod opnaaede Forslaget om Statsraadernes Adgang til Tingets Forhandlinger et større Stemmetal (73) end nogensinde uden dog at gaa igjennem. Flere, som J. Sverdrup, R. Olsen, var gaaede over til den. Stang holdt et grundigt og alsidigt Foredrag til Forsvar for Forslaget, men deri udtalte han ogsaa, at, naar han var med paa Forandringen, var det ingenlunde i den Tro, at den skulde, burde eller vilde føre til Parlamentarisme, noget, som „hverken var stemmende med vor Forfatning eller med vore Forhold.“

Ingen Grundlovsforandring blev imødeseet med en saadan Længsel og vedtaget med den Enstemmighed som Ophævelsen af Statholderembedet. Forslaget derom var et af de allerførste Grundlovsforslag, som var fremme paa dette Storting, og det mærkedes glædeligt under Forhandlingerne derom, at den nationale Vækkelse havde fundet Vei til Tinget og skjærpet Følelsen for vort Lands selvstændige Stilling under Foreningen med Sverige. Konstitutionskomiteen, som indstillede paa Ophævelse af Embedet, udtalte, at „Erkjendelsen af, hvor uforenelige Grundlovens Bestemmelser om Statholderposten er med Rigets fulde Selvstændighed, mere og mere har gjennemtrængt Folket, og at denne Følelse paa det dybeste vilde krænkes, om hin Post igjen skulde besættes.“ Under

Behandlingen af Sagen 9de December var Gaardbruger Hammerstad fra Toten, den eneste, som talte mod Ophævelsen, idet han fandt, at de Bestemmelser i Grundloven, som havde Hensyn til Forholdet til Sverige (saaledes ogsaa den om Statholderposten) var „blevne til som et Slags Overenskomst“ og derfor ikke kunde røres. Det blev sagt herom (af Rolf Olsen) at „det var første Gang, man her i Salen hørte, at vi ikke skulde kunne forandre vor Grundlov, uden det var Sverige behageligt, og han vilde ønske, at det ogsaa blev sidste Gang.“ Ved Stemmegivningen fik Hammerstad kun en Stemme med sig; ellers stemte uden Hensyn til Parti alle som en for, at denne for vor Selvstændighedsfølelse krænkende Bestemmelse skulde ud af Grundloven.

Man ventede Sanktion paa Beslutningen; Regjeringen, kjendte man til, vilde indstille derpaa, og Regjeringens Standpunkt, vidste man, var ogsaa Kongens. Sanktionen, blev det sagt, skulde være hans Morgengave til det norske Folk. Kongen havde endogsaa været saa forsigtig at forhøre sig hos de mest formaaende Medlemmer af det svenske Statsraad om, hvorledes de vilde stille sig til Sanktionsspørgsmaalet, og de havde udtalt sig meget imødekommende; kun havde en af dem fraraadet, at der i Kongens Trontale blev stillet Sanktion i Udsigt; han skulde indskrænke sig til underhaanden at underrette Stortingsmændene derom. Alt tegnede saaledes godt. Det politiske Farvand syntes saa rent, var saa oploddet og undersøgt, at Havari eller Forlis maatte forekomme umuligt. Man hengav sig derfor til de lyseste Forhaabninger. Men man havde gjort Regning uden — Sverige. Her havde der, som før nævnt, begyndt at oparbeide sig en Stemning imod Norge, der ved flere Leiligheder traadte for Dagen. Da Stortinget i

1851, som nævnt, vedtog en Overenskomst med de svenske Eiere af Sukkerværket, paa Fredrikshald, blev denne Beslutning aldeles misforstaaet i Sverige og fremkaldte baade i Rigsdagen og den svenske Presse de bitreste Bemærkninger. Da saa Tinget 1857 forkastede Loven om Rigernes gjensidige Handel og Sjøfart og Forslaget om gjensidig Retspleie, brød der igjen en Flom af Uvilje løs mod Nordmændene, som skyldtes for, at de saa lidt som muligt vilde have med Sverige at gjøre. Og det blev ikke hermed. I November 1857 nedlagde Grev Anckarsvärd paa Ridderhuset Paastand paa, at Svenskerne skulde kræve et Gjennemsyn (Revision) af Bestemmelserne om Norges og Sveriges Forening paa Grundlag af Freden i Kiel. Paastanden selv og den Maade, hvorpaa den fremkom, kunde ikke andet end paa det dybeste saare Nordmændenes folkelige Æresfølelse, og det syntes klart, at den ogsaa var lagt an paa at gjøre dette. Den vakte derfor den mest levende Harme i Norge. Endnu tænkte man sig dog, at Anckarsvärds Optræden kun stod for hans egen eller et forsvindende Mindretals Regning; men da Budskabet om Stortingets Beslutning i Statholdersagen kom til Sverige, viste det sig, at bag ham stod intet mindre end det svenske Folk. Der reiste sig en formelig Storm mod Beslutningen. Rigsdagen var sammen paa denne Tid, og paa Ridderhuset foreslog V. F. Dalmann, at Stænderne gjennem Anmodning til Kongen skulde, førend han gav Svar paa Stortingets Beslutning, faa meddelt dets Skrivelse, som de da kunde sige deres Mening om. Han begrundede dette Forslag med Nødvendigheden af, at Sverige maatte have et Ord i Laget, naar det gjaldt Statholderposten, thi den var et Unionsvilkaar, sat ind i Grundloven gjennem Underhandlinger med de svenske Kommissærer i 1814 og der-

for ikke kund ophæves, med mindre Sveriges Stænder gav Samtykke. Hvad han udtalte, fandt Tilslutning; hans Forslag sendtes til et Udvalg, Økonomi-Utskottet, der ogsaa vilde have en Anmodning, rettet fra Stænderne til Kongen, at Stortingsbeslutningen om Statholderposten ikke maatte foretages til Overveielse uden i Sammenhæng med de Forandringer i Foreningsbestemmelserne, som den anckarsvärdske Revision maatte fremkalde. Denne Indstilling gik med overvældende Flertal gjennem i Ridderhuset; i Præstestanden endogsaa uden Stemmegivning, og i Borger- og Bondestanden med omtrent to Trediedele af Stemmerne for sig. „Saa stormende Forhandlinger havde i Mands Minde ikke fundet Sted; det var Optrin som lige forud for en Krig; det var længe gjemte Følelser, som med uimodstaaelig Magt brød frem og traadte alle Klogskabens og Velanstændighedens Hensyn under Fødder.“ Især gik det voldsomt til i Ridderhuset. De fremsatte Forslag „fik et saa rungende og vedholdende Jaraab, at man næsten kunde frygte, at de skrøbelige Mure skulde styrte sammen“. Der skulde Mod til for de enkelte, som ikke blev revne med af denne Lidenskab, at stille sig i Gabet for Norges Ret; alligevel var der dem, som gjorde det; i Ridderhuset bl. an. Hamilton; blandt Præsterne Biskop Bjørck; i Borgerstanden Aug. Blanche og mellem Bønderne Nils Larsson.

„Økonomi-Utskottet“ havde ogsaa gjort Indstilling om det anckarsvärdske Forslag til Forandring af Foreningsvilkaarene og et andet om fornyet Fremsættelse af Mellemrigslovene; Indstillingen og Stændernes Beslutning gik ud paa, at begge Forslag skulde nyde Fremme.

Den svenske Regjering sluttede sig til den Opfatning, som var hævdet af Anckarsvärd og Dalmann, og i Pressen, navnlig i

„Nya dagligt Allehanda", var Stemningen den samme. Der taltes i høie Toner om Krænkelse af Sveriges Ret, om Brud paa de vedtagne Foreningsvilkaar, og de 110 Stortingsmænd, som havde stemt for Ophævelsen af Statholderposten, stempledes ligefrem som „Oprørere". Nordmændene, fandt man, havde vist Fiendskab mod Foreningen og Utaknemlighed mod Sverige, som det skyldte sin Frihed, saa Taalmodigheden med Norge endelig engang nu maatte have en Ende, og en Grændse sættes for disse Nordmænds Overgreb og Vranghed. Hele det svenske Folk fyldtes af Vredesmod og Harme. Kun et Blad, det ansete „Aftonbladet", stillede sig kjækt mod Strømmen og værgede modigt vor Ret. Ogsaa i den norske Presse og i det norske Folk gik der høi Sjø. Unionsstriden var Samtaleemne i alle Kredse. Og alle følte levende Harme over Svenskernes Paastande og Beskyldninger. Dunker hævdede i flere Smaaskrifter med stor Skarpsindighed og overlegen Dygtighed vor Jevnbyrdighed og Selvstændighed overfor Sverige. Bjørnson gav Stemningen et sandt og kraftigt Udtryk i sin Sang: „Hører du, hvad Svensken siger", og i de Dage var der mange, som sagde efter Sangens sidste Linier:

Bliver det for galt derinde,
skal vi Vei til Torgny finde,
og saa gjælder det en Dag
Nordens store Fremtidssag.

Men de svenske Ministre tog mere Hensyn til den svenske Folkemening end den norske og gjorde ikke engang Mine til at værne om Norges Sag.

Den norske Regjerings Indstilling til Sanktion af Stor-

tingets Beslutning var allerede 29de December modtagen af Statsraadafdelingen i Stockholm. Denne fremlagde den imidlertid ikke strax for Kongen. Skjøndt den saa paa Sagen som et rent norsk Anliggende, fandt den det dog rigtigt, at Kongen under de givne Forhold ikke tog nogen Afgjørelse, forinden Forhandlingerne paa den svenske Rigsdag om en Henvendelse til ham var førte til Ende. Nu, da en saadan Henvendelse var besluttet, fremlagde de Stortingsbeslutningen med den norske Regjerings Indstilling og tilraadede Sanktion. Kongen udsatte Afgjørelse af Sagen denne Gang, og da den saa kom fore 4de April, erklærede han, at, skjøndt han delte Statsraadets Opfatning af Sagen, ansaa han dog efter den sidste Tids Erfaringer ikke Tidspunktet heldigt til Sanktion, men lovede, naar en beleiligere Tid kom, selv at fremsætte Forslag til den omhandlede Forandring i Grundloven.

Da Stortinget fik Meddelelse herom, blev Sagen overgivet til en Komite paa 15 Medlemmer, og i denne var alle som en af den Mening, at Stortinget skulde indgaa til Kongen med en Adresse, som Sverdrup gav et Udkast til. Sagen behandledes i Stortinget den 21de April. Deltagelsen var stor. Timevis havde Folk i tætsluttet Række staaet udenfor, ventende paa at slippe ind, og da Dørene blev aabnede, var Gallerierne med engang propfulde af Mennesker. Der blev dog ingen Forhandling den Dag. Der var nemlig bleven Stortinget meddelt en Protokol, holdt i det svenske Statsraad den 7de April om Andragende fra den svenske Rigsdag til Kongen, og derfor blev det besluttet at sende Sagen med Protokollen tilbage til Komiteen til Indstilling.

Sagen blev atter foretaget i Eftermiddagsmøde den 23de April, som varede til over Midnat. Forhandlingerne fulgtes

af de talrigt forsamlede Tilhørere med dybeste Opmærksomhed. Og „ingen, som var tilstede ved denne Forhandling, vil nogensinde kunne glemme det dybe, høitidelige Alvor, der hvilede over den. Det var ogsaa en Nattescene, lig hin paa det svenske Ridderhus, men af et helt forskjelligt Præg. Stortingets Forhandling var ligesaa rolig og stilfærdig, som Ridderhusets havde været stormende, og alligevel kunde ingen være i Tvil om, at det var fuldt saa dybe og stærke Følelser, der besjælede denne stilfærdige Forsamling, som de, der havde givet sig Luft i de svenske Junkeres rungende og vedholdende Jaraab.“ Paa Forslag af Præsidenten (Harbitz) vedtoges det, at først naar man havde gjennemgaaet det forelagte Udkast til Adresse, skulde man tage Beslutning, om en saadan skulde indgives eller ikke. Indholdet af den første Del af Adressen „samlede sig,“ som det heder i Adressen, „i de tvende Sætninger“:

„I den norske Konstitution findes ikke Spor af Ret for den svenske Stat til at være med ved Forandringer i Norges Grundlov;

den norske Konstitution erklærede i utvetydige Udtryk, at Retten til at foretage saadanne Forandringer udelukkende tilhører Norges Statsmyndighed;

i Rigsakten indeholdes Vilkaarene for den mellem Norge og Sverige indgaaede Forening, men Rigsakten indeholder ingen Bestemmelse om Statholderembedet.“

Før den første Del af Adressen blev sat under Afstemning, fremkom Præsidenten under dyb Stilhed med følgende Udtalelse:

„Jeg vil, som den, der har den Ære i denne Stund at være Norges Stortings Præsident, som den, der paa flere Storting har nydt denne Tillid af mine Kolleger, som gam-

mel Stortingsmand og som gammel Mand, som den, der baade i tidligere Dage som Repræsentant ved sin Stemme og i senere Dage som Repræsentant ved sin mere umiddelbare Deltagelse i Forhandlingerne har havt Leilighed til at tale og handle i vigtige Anliggender for Norge — jeg vil som saadan tillade mig fra dette Sted i denne Stund at udtale min dybe, dybe Bedrøvelse over, at vi skal være nødt til at foretage en saadan Votering, at vi skal være nødt til at optræde paa en saadan Maade mod vort Broderfolk. Det er dog ikke i vore Hjerter nogensomhelst Mistillid til Foreningen eller Uvilje mod Foreningen. Men nu har alle svoret Konstitutionen Troskab, og for denne Grundlov, for vor Frihed og Uafhængighed vil vi vove Liv og Blod, og derfor optræder vi med Kraft, men vi vil tillige optræde sindig og rolig og ytre det, at vi er dybt, dybt bedrøvede. Det er sørgeligt, at man saaledes har optraadt i Broderlandet, og jeg siger: det er sørgeligt, at man har lagt en saadan Byrde paa Unionskongens Skuldre. Og jeg tror ikke, jeg siger andet, end hvad der rører sig i enhver Nordmands Hjerte! Det skal ikke opstaa hos os nogen Uvilje, vi vil stræbe efter at bevare vore venlige Følelser, vi vil sige ligefrem til vore Brødre, hvad jeg har sagt til dem: vi skal staa som et mod udvortes Fiender, men tænk ikke paa at ville undertrykke os. Det er med Bedrøvelse, jeg som Norges Storthings Præsident kræver denne Stemmegivning af Norges Stortingsmænd, men vi sætter vort Haab til Ham, som saa tidt har vist, at han har vaaget over vort Folk. Lad os, kjære Brødre, gjøre os værdige til Guds Velsignelse, og lad os være enige. Der har været vanskelige Tider, men det, som gjorde, at man dog stod med freidigt Mod, var denne Enighed. Gud bevare gamle Norge!"

Den første Del af Adressen blev ved Afstemningen med enkelte Smaaforandringer vedtaget. Ligesaa den anden Del. Den omtalte Rigsstændernes Andragende til Kongen om at forberede en Gjennemgaaelse af de mellem Rigerne gjældende Unionsbestemmelser og udtalte, at Stortinget ikke ansaa det nærværende Tidspunkt for gunstigt dertil, da den kun kunde finde Sted under den fulde Godkjendelse af begge Rigers Ligeret. Den følgende Del af Adressen lød: „Det være nu Stortinget tilladt underdanigst at udtale de Følelser, der rører sig i vore, ja enhver Nordmands Hjerte. Naadigste Konge! Med dyb Beklagelse har Stortinget fulgt de Forhandlinger, som dets Beslutning om Statholderembedets Ophævelse har fremkaldt inden Sveriges Riges Stænder. Der er beskikket det forenede Norden en Prøvelsens Tid. Efter den uventede Beslutning, hvortil Sveriges Stænder er komne, er det blevet Stortingets Pligt for Deres Majestæt at udtale dets Smerte over denne Beslutning saavelsom dets Fortrøstning, at Deres Majestæt med Visdom vil vide at veie forbigaaende Stemninger mod Sandheds og Retfærdigheds Fordringer.“ Efterat derpaa Adressen havde forsikret om det norske Folks faste Forsæt „aldrig at svige sin Ære og Selvstændighed“ og udtrykt sin Tro paa, at „ingen skulde kunne stille sig imellem Kongen og hans Folk,“ udtalte den sin „dybe Bekymring“, at han ikke havde bifaldt Stortingets Beslutning.

Derpaa hed det:

„Nærværende Storting har det Hverv for Deres Majestæt at tolke de Tanker og Følelser, hvis Ombud det er. At bringe den Del af Forfatningen, der angaar Ordningen af Rigets Raad, sin Fuldendelse imøde, vil være Deres Maje-

staet og kommende Storthings Opgave, og Storthinget naerer det Haab, at det Tidspunkt ikke er fjernt, da et loyalt og standhaftigt Folks Bestraebelser lønnes med fortjent Held.

I den urokkelige Overbevisning, at ethvert politisk Overgreb fra Sveriges Side med Styrke maa tilbagevises af Norges Konge, kan Storthinget ikke billige, at Deres Majestaets Raader har troet at burde tage Hensyn til de svenske Staenders Fordringer ved Spørgsmaalet om Revision af Unionsforholdene. Det norske Folk og dets Repraesentation havde ventet en kraftfuldere Optraeden af Deres Majestaets Raader i Faedrelandets høieste Anliggender."

Istedetfor sidste Punktum, forelaa der et Mindretalsforslag, som lød:

„Det er tilfulde forvisset om, at Deres Majestaet med os deler den uforanderlige Mening, at Norges Ret og Selvstaendighed hel og ubeskaaren maa haevdes og opretholdes af Norges Konge som af Norges Folk."

Mindretallets Udkast blev forsvaret bl. an. af Schweigaard, Stang og begge Motzfeldter. Der blev med Kraft fremhaevet, at det at rette et Slag mod Statsraaderne samtidig, som man kjaempede mod Sverige, var at føre indbyrdes Krig og svaekke sin egen Sag. Det var ogsaa uretfaerdigt mod Statsraaderne, der havde optraadt med al den Kraft og Klogskab, som under de forhaandenvaerende Omstaendigheder kunde ventes. Herimod blev der nedlagt Indsigelse fra den modsatte Kant, staerkest af J. Sverdrup. Han fandt, at i en Livssag som den naervaerende havde Statsraaderne ikke optraadt med den Kraft, som de skulde. Hvad der stod i de meddelte Protokoller, var saa mat og magert, at man uvilkaarlig maatte spørge: Er der ikke mere? Er der virkelig ikke mere? Han var paa det

bestemteste uenig i, at en Udtalelse om vore Statsraader var at føre indbyrdes Krig. Dette var netop en Del af vor Krig med Sverige; en kraftigere Indsigelse mod de svenske Fordringer kunde ikke tænkes end Forlangendet, at de Mænd, som ikke med mere Kraft havde afvist dem, skulde fratræde. Det vilde gjøre Indtryk paa Sverige, som deri vilde se Norges faste Vilje til helt ud at hævde sin Ret, paa Kongen, saa at han kom til at lægge ligesaa megen Vægt paa vore Krav, som de svenske, paa vort eget Land, som intet større Bevis kunde gives paa, at Nordmænd skulde raade i Norge, end at de Ministre, som ikke havde kunnet værge os mod fremmed Overgreb, blev erklæret umulige. Ved Afstemningen bifaldtes dog Mindretallets Forslag med 76 mod 35 St. (deriblandt alle fremtrædende Mænd af det liberale Parti).

Adressens sidste Del bifaldtes enstemmig. Den indeholdt en Paakaldelse af Gud, at han maatte „give begge Folk Visdom til at erkjende, at de skal være jevnbyrdige i Rettigheder, selvstændige i deres særskilte Anliggender og fast forenede mod enhver udvortes Fiende." „Han give Deres Majestæt Kraft til at fremme Rigernes Forening paa denne faste Grundvold."

Adressen blev enstemmig tiltraadt af det norske Statsraad og den 10de Mai overgivet Kongen. Han modtog den uden med et eneste Ord at ytre sig om dens Indhold.

Paa dette Storting naaede endelig Forslaget om at offentliggjøre Stemmegivningen i Høiesteret (Rigsretten blev ikke medtaget) Flertal i Tingafdelingerne. Tiltrods for Vedtagelsen var man lige nær; thi Regjeringen nægtede Sanktion. Det samme gjentog sig med den militære Straffelov, som fik Stortingets, men ikke Regjeringens

Tilslutning. — Juryen kom ikke under Behandling paa dette Ting.

Af kirkelige Sager blev Forslaget om Menighedsraad vedtaget i Odelstinget, men faldt i Lagtinget og forkastedes i det samlede Storting.

Almueskolen gjorde et stort Skridt fremad ved Vedtagelsen af Almueskoleloven. Der forelaa et Regjeringsforslag samt ét fra Skolebestyrer H. Nissen, og paa disse byggede da Kirkekomiteen sin Indstilling. I det væsentlige blev den opretholdt, skjøndt under megen Strid. Ansættelse af Skoledirektører smagte ikke; det stødte ogsaa, at Kommunerne var indrømmede for liden Indflydelse paa Skolens ydre Ordning. Den vedtagne Lov blev sanktioneret. — I den lærde Skole skulde Oldnorsk optages som nyt, om end frivilligt Fag; men den anden Statsmagt var imod, og Sagens Venner saa heri et Bevis blandt flere paa, at vi havde en Regjering, som stod udenfor de nationale Strømninger i vort Folk.

En stor Bevilgning af mere end almindelig Interesse var den til Opførelse af Stortingsbygningen. Baade i Pressen og Tinget havde der været stor Meningsforskjel, om Professor Hansens Tegning eller Arkitekt Langlets skulde lægges til Grund. Komiteens Flertal var for Hansens, men Mindretallets seirede, saa Langlets blev valgt. Efter den skulde Opførelsen af Stortingsbygningen koste Kr. 676 000.

Landets Næringsveie blev af Stortinget vist al den Opmærksomhed, som de kunde tiltrænge. En Lov om Sjøfarten havde været fremme paa Stortingene ligefra 1851, og den kom ogsaa under Behandling paa dette. Efter et langt Ordskifte, der ogsaa dreiede sig om Skippernes Ret til at slaa

Kongshallen i Bergen,
i restaureret Stand.

Storthingsbygningen i Christiania.

Matroserne, vedtoges Forslaget, og denne vidløftige Lovbeslutning blev denne Gang sanktioneret.

I Handelslovgivningen blev til Lettelse af Forbindelsen med Sverige Varer, som udførtes fra det ene Rige til det andet, fritagne for al Told. Misbrug mod Udsalg og Udskjænkning af Vin og Øl blev søgt forebygget; i Haandværkslovgivningen fik Kvinder en lettere og udvidet Adgang til Haandværksdrift. Jordbruget har Tinget i 1859—60 at takke for en vigtig „Lov om Jords Fredning". For at lette den tunge Byrde, som paahvilede Bønderne med Hensyn til Skydspligt, blev der vedtaget, at Statskassen og Amtskassen i visse Tilfælde skulde bidrage hver sin Del af Skydsudgifterne. Alle Næringsveie, og ikke mindst Jordbruget, blev støttet ved en Beslutning om at øge Hypotekbankens Grundfond, hvorved den sattes istand til bedre end før at komme den stærke Laanetrang imøde.

Den Strømning i Tiden, som gik mod Beskyttelsestold, gjorde sig ogsaa gjældende paa Tinget. Toldkomiteen hævdede med Bestemthed, at Beskatning gjennem Told kun skulde have til Øiemed at skaffe Penge i Statskassen og ikke tjene som Beskyttelse af den indenlandske Industri. Tinget delte denne Opfatning og foretog paa adskillige Artikler betydelige Toldnedsættelser. Til Gjengjæld maatte Tolden paa enkelte andre Artikler sættes op, saaledes paa Kaffe, der nu fik 17 Øre i Told (mod 13 Øre før).

Blandt andre Beslutninger paa dette Storting kan nævnes, at Gjøvik fik Kjøbstadrettigheder og Florø blev Ladested.

Ved Gjennemgaaelse af Regjeringens Protokoller fandt Protokolkomiten flere Grunde til Anke. En temmelig alvorlig havde

Komiteen mod Chefen for Indre-Departementet, Bretteville. Han havde uden at spørge Stortinget, som dog paa den Tid var samlet, foranlediget kgl. Resolutioner, som havde gjort Forandringer i den af Stortinget vedtagne Overenskomst om Anlægget af Hovedjernbanen. Flertallet i Komiteen indstillede derfor paa, at Statsraad Bretteville skulde undergives Tiltale ved Rigsret. Ved Behandlingen af Sagen i Odelstinget blev det af de fleste Talere fremholdt, at skulde man lade dette passere, saa kunde der for Fremtiden vanskelig blive Spørgsmaal om Ansvarlighed hos Kongens Raader; men flere af dem, som fandt Statsraadens Færd daddelværdig, udtalte dog, at da Rigsretten var et saa tungvindt Maskineri, vilde de indskrænke sig til et Mistillidsvotum, og et saadant, affattet af J. Sverdrup, blev fremsat. Det udtalte, at Statsraad Bretteville ikke havde „vist den skyldige Agtelse for det mellem Statsmagterne ved Grundloven oprettede Forhold og den tilbørlige Omhu for Statens Tarv." Forslaget bifaldtes mod 29 St.

Det 16de ordentlige Storting havde mere end de allerfleste lagt Beslag paa Almenhedens Opmærksomhed; navnlig var dets Adresseforhandlinger bleven fulgt over det hele Land i en næsten aandeløs Spænding. Dets Optræden under Striden med Sverige har givet det 16de ordentlige Storting sit Præg. For Mindet smelter det sammen dermed. I det kgl. Brev derimod, hvorved det — den 22de Mai — opløstes, blev det ikke gjort nogensomhelst Hentydning til de Begivenheder, der havde reist sligt Uveir og bragt Sindene paa begge Sider Kjølen i en saa stormende Bevægelse.

Statholderstridens Følger. Forandringer i Ministeriet.

Efter Stortingets Opløsning syntes vort offentlige Liv at komme i sine gamle Folder. Resten af Aaret 1860 optoges for en stor Del af Fester og Høitideligheder i Anledning af Kroningen den 3die Mai i Stockholm og den 5te August i Trondhjem, og ved disse mødtes norske og svenske Mænd; til Sverige reiste norske Afsendinge og til Norge svenske. Fra begge Sider vistes Venlighed og Gjæstfrihed og holdtes Taler, der ikke manglede de gamle Forsikringer om Venskab og Broderskab, men hvori dog ogsaa Hjerternes skjulte Mening en og anden Gang stak frem. Schweigaard, der var Ordfører for Sendefærden til Stockholm, kunde saaledes ikke dy sig, men gav Svenskerne meget tydelig at forstaa, hvad han mente om deres Optræden. Han fik da ogsaa høre ilde derfor i svenske Aviser, men blev destomere hyldet hjemme.*)

Statsraadets Stilling syntes imidlertid saa fast som nogensinde. Afstemningen mod Statsraad Bretteville førte ikke til dennes Fratræden. Derfor agtede dog ikke Regjeringen at nedlægge Indsigelse mod dette Middel, som for første Gang ved denne Leilighed blev brugt. Man erfarede tvertimod, at Regjeringen ikke var utilbøielig til at bøie sig for den Dom, som laa i et sligt Dadelsvotum, naar det kun udgik fra den *samlede* Repræsentation, fra Stortinget, og ikke fra en enkelt Afdeling af dette. Denne Udtalelse kunde jo ikke opfattes anderledes end som en Indrømmelse til den Side, der vilde gjøre et Ministeriums eller en enkelt Statsraads

---

*) Ved Tilbagekomsten fra Stockholm pegte Ueland paa ham og sagde: „Det er Manden, I kan takke."

Stilling afhængig ligesaa meget af Stortingets Tillid som af Kongens Yndest. En saadan Indrømmelse, — saa meget betydningsfuldere, som den var fuldkommen frivillig, — kunde jo ikke andet end fæstne Tilliden til Regjeringen hos Stortinget. Heller ikke ovenfra var der Tegn til, at Ministeriets Stilling overfor Tronen var det mindste rokket. Tvertimod. Ved Kong Karls Kroning i August 1860 blev Birch-Reichenwald udmærket med Olafsordenens Storkors, og det var paa denne Tid, at hans Svoger F. Motzfeldt, f. 1814, fik Plads i Kongens Raad. Al Verden vidste, at denne var sin Svogers politiske Meningsfælle, og at ingen af vore offentlige Politikere var mere bjærv norsk, ingen stærkere i at hævde et fuldt selvstændigt og med Sverige jevnbyrdigt Norge. Hans Udnævnelse til Statsraad syntes at maatte betyde, at Spørgsmaalet om Gjennemsyn (Revision), saaledes som Svenskerne vilde have den, var skudt hen paa det uvisse.

Efter alt at dømme tegnede alt saaledes til Fred. Men det skulde snart vise sig, at Freden ikke var at stole paa. Og før man vidste Ordet af det, kom Uveiret. Den svenske Regjering havde nemlig ikke stillet Spørgsmaalet om en Revision af Foreningen i Bero. Kanske den tænkte at faa Nordmændene med derpaa, kanske ogsaa det bare var at komme den offentlige Mening i Sverige lidt imøde, nok er det, i et svensk-norsk Statsraadsmøde, afholdt 9de April 1861, fremkom den svenske Justitiestatsminister med et Forslag om at nedsætte en Unionskomite, som skulde drøfte forskjellige Forhold, der vedkom begge Riger, saaledes ogsaa om at faa istand en fælles Repræsentation, et Unionsparlament. Sagen sendtes den norske Regjering til Indstilling, og udpaa Høsten var den færdig. Den var udarbeidet af Justitsdepartementet,

som dengang havde Birch-Reichenwald til Chef, men samtlige Regjeringens Medlemmer havde uden nogen Meningsforskjel enstemmig sluttet sig til den. Den gik selvfølgelig ud paa, at Forslaget ikke skulde bifaldes. Men i den Fremstilling, som var given af Sagens Historie, var der hentydet til en Embedsudtalelse fra Udenrigsminister Manderstrøm, hvori han havde udtalt sig stærkt misbilligende om det anckarsvärdske Revisionsforslag, som kort i Forveien var kommen frem. I samme Fremstilling var det mindet om, hvorledes „den i Norge i 1859 raadende Mening, at Statholdersagen da kunde bringes til Afgjørelse baade som et rent norsk Anliggende og med et gunstigt Resultat, ogsaa dengang deltes inden Kredse i Sverige, hvor det paalideligste Kjendskab til Forholdene og Folkemeningen der i Landet maatte forudsættes at være tilstede.“

Indstillingen affendtes til Stockholm; men paa Grund af de Hentydninger, som var gjorte om det saa hurtigt indtraadte Meningsskifte, vilde den norske Statsminister Sibbern ikke fremlægge Indstillingen for Kongen; han fandt disse Hentydninger baade unødige og skadelige og krævede, at den norske Regjering skulde stryge dem. Regjeringen derimod paastod — og alle dens Medlemmer var heri enige — at de skulde staa, og som Følge deraf indgav Sibbern 2den Novbr. sin Afskedsansøgning. Den 16de s. M. forelagdes Indstillingen af Bretteville og Lange for Kongen, der „æskede Forklaring angaaende nogle Udtryk i den“. Fjorten Dage efter fik Sibbern sin Afsked, og Statsministerposten tilbødes Birch-Reichenwald, som dog afslog at overtage den. For at faa Sagen ordnet besluttede Kongen at reise til Kristiania, og i Førstningen af December overraskedes man ved hans Komme. Det lykkedes dog ikke at bringe Statsraaderne Petersen,

Birch-Reichenwald og Motzfeldt til at ændre Standpunkt; de vilde staa og falde med de paagjældende Ytringer, og den 12te December fik de da sin Afsked. To Dage efter fandt de tilbageværende Medlemmer af Regjeringen, at hvad de før havde holdt for det ene rigtige, nu var urigtigt, og at det retteste var, at de paaankede Ytringer gik ud. Den saaledes ændrede Indstilling affendtes derpaa til Stockholm. Der var Sibbern den 17de atter bleven Statsminister, og i de afgaaede Statsraaders Sted udnævntes Statsraad Fr. Stang til første Medlem af Regjeringen; desuden Høiesteretsassessor H. G. C. Meldahl og Kommandør i Marinen W. W. Haffner. Disse to sidste havde ikke tidligere deltaget i det offentlige Liv. Amtmand Aall var indtrængende anmodet om at tage Sæde i Regjeringen, men han svarede bestemt nei.

De 6 Statsraaders eiendommelige Holdning vakte paa visse Hold en dem lidet smigrende Opmærksomhed. Protokolkomiteen paa det følgende Storting (1862—63) ofrede ogsaa denne Sag Omtale. Dens Flertal (6 Medlemmer) kritiserede skarpt de 4 Regjeringsmedlemmer, som til Trods for, hvad der var hændt, ikke havde traadt af. „Det er altsaa de samme Mænd, der den 21de Oktober afgav den oprindelige Betænkning, som under 14de December finder de 2 Punkters Anbringelse deri mindre rigtig.“ — „De har, efterat have faaet Tilkjendegivelse om, at H. M. ikke vilde kunne bifalde eller billige deres Beslutninger, erklæret disse uoverlagte ved uden at anføre Grunde at afgive en ny Indstilling. Man staar her ved den største Fare for det konstitutionelle System med dets Ministeransvarlighed.“ De havde „voldt sit Land en Skuffelse og svækket de bedste Garantier, en Regjering kan byde sit Folk.“

Fr. Stang.

„Statsraad Stangs Udnævnelse hilser det hele Land med Glæde," skrev en Avis kort efter det nye Ministeriums Dannelse. Og om ikke just det hele Land var saa særdeles henrykt ved denne Begivenhed, saa kan det dog med Sikkerhed siges, at den store Almenhed ikke havde det mindste imod, naar et Statsraadskifte ikke kunde undgaaes, at da Stang, denne folkekjære Politiker, denne evnerige Mand, kom i Spidsen for Ministeriet. Dette beholdt jo væsentlig sit gamle Præg. I Forhold til Sverige skulde der ikke ske nogen Forandring. Dets Holdning til Forslaget om en Revision af Foreningen, forsikrede den Presse, som stod Ministeriet nær, skulde være netop den samme som den afgaaede Regjerings. Og med Hensyn til den indre Politik paastod den samme Presse, at naar Stang var sat i Spidsen for Statsraadet, maatte Meningen være den, at nu skulde der blive en større Samstemmighed og et bedre Samarbeide mellem Storting og Regjering, nu skulde med et Ord et efter norske Forhold afpasset parlamentarisk Styre indføres.

Disse Forespeilinger stemmede dog ikke helt med den politiske Udtalelse, som paa det sidste Ting var fremkomne fra Stang, og hvori han bestemt fralagde sig den Opfatning, at Statsraadernes Adgang til Tinget skulde føre til Parlamentarisme. (Se Side 427). Derfor lagde han nok en stor Vægt paa Samstemmighed og Samarbeide med Tinget. Men det stod saa for ham, at et saadant Forhold til den anden Statsmagt vilde komme istand, naar Ministeriets Medlemmer virkelig — ikke blot af Navn — øvede den ledende og bestemmende Indflydelse paa hele Statsstyrelsen og i Kraft af sin aandelige Overlegenhed og Dygtighed opdrog den anden Statsmagt og formede den efter sig selv, paa samme Tid som den fra denne modtog mangeslags Paavirkninger og Tilskyndelser.

At der var Vægt og Grøde i Landet, kom ikke mindst frem paa Landslivets Enemærker. De Løfter, som i de første Tiaar af Foreningen var givne, blev mere end indfriede. Den spæde, om en lovende, Begyndelse fik en livskraftig Fortsættelse. Og den udviklede sig stedse mere i Retning af Norskhed; Folk og Fædreland, blev Tidens Løsen, det, hvorom alt dreiede sig; vor Folkeeiendommelighed var Gjenstand for Videnskabsmandens Granskning, Digterens Sang, Malerens og Billedhuggerens Kunst.

Allerede i Firtiaarene var Opmærksomheden bleven henledet paa den rige Folkedigtning, som Norge eiede. I 1840 udgav Jørgen Moe en liden Samling Folkeviser og 1842 fremkom „Norske Folkeeventyr, samlede og fortalt af P. C. Asbjørnsen og Jørgen Moe.“ Saa fulgte i 1853 den store Samling af Folkeviser, som Præsten M. B. Landstad offentliggjorde. Udgivelsen af denne Folkedigtning aabnede Synet for en Verden, som hidtil havde været som tillukket. Man fik Forstaaelse af Folkets Liv med de Skatte, som det gjemte, og man lærte derigjennem ogsaa sig selv at kjende. Og for Digtningen blev disse nationale Fund et Foryngelsens Væld. Man mærker det paa de ældre Digtere og ikke mindst paa Welhaven og de yngre, som var paavirkede af ham, saaledes P. A. Jensen, død som Stiftsprovst 1867, hvis Digte dog ikke eier nogen dybere Originalitet. Ogsaa i Theodor Kjerulfs formskjønne Digte mærkes den nationale Strømming. Hos andre blev den Hjerteslaget i deres Poesi. Saaledes P. C. Asbjørnsen, f. 1812, som ikke alene mesterlig kan fortælle Folkets Sagn og Eventyr, men ogsaa forstaar at fremstille den norske Natur i al

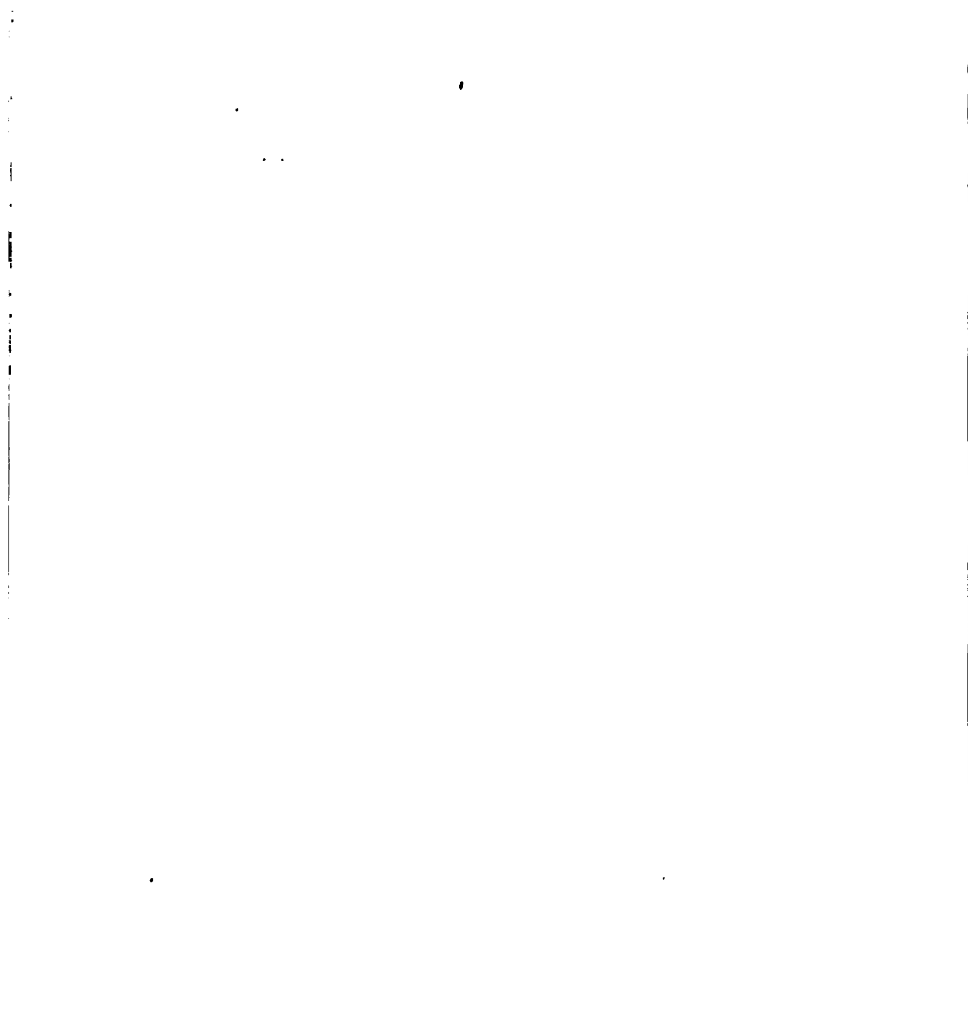
Th. Kjerulf.

P. Chr. Asbjørnsen.

Jørgen Moe.

N. R. Østgaard.

Bernhard Herre.

sin Eiendommelighed og Friskhed og med en Digters Øie opfatte og skildre betegnende Træk af det norske Folkeliv. Asbjørnsen skrev ikke Digte; det gjorde derimod Jørgen Moe, f. 1813, som synger om Bondens Liv og gjør det paa en Maade, som er en virkelig Digter værdig, saa smukt i sin Opfatning, saa klart og skjønt i Formen. Ogsaa Samleren af Folkeviserne, M. B. Landstad, f. 1802, var en Digter; ogsaa han hentede ofte sine Emner fra Bondens Liv, og hans Digte, selv naar det er gudelige, har mere end nogen andens Folkevisens Tone i sig. B. Herre, f. 1812, maa ogsaa nævnes i denne Forbindelse; hans Skildringer af Skoglivet vidner om hans fine Blik for denne Side af den norske Natur og hans betydelige Evne til at fremstille den. Den jevnaldrende Nik. Østgaard, f. 1812, vandt en endnu større Læsekreds ved sin Bog, „En Fjeldbygd“, som overmaade tiltrækkende og med stor Sandhed skildrer Bondelivet i Østerdalen. For Teatret skrev C. P. Riis: „Til Sæters“, som under meget Bifald opførtes flere hundrede Gange paa Teatret. Endnu maa nævnes en Forfatter, Camilla Collett, en Søster af Henr. Wergeland f. 1813. I Formen og i sine Naturskildringer mindende om Welhaven er Aanden og Indholdet i hendes Digtning meget forskjellig fra hans. Hun anklager Samfundet for Uretfærdighed mod Kvinden og arbeider for hendes Frigjørelse. Hendes første Arbeide, „Amtmandens Døtre“, vakte, da det udkom, stor Opsigt.

Stærkt greben af det nationale var Ole Vig, f. 1824. Paavirket i Opfatning af Grundtvig sang han mest om fædrelandske Emner, men var mindre Digter end Folkeskribent; thi i Evne til at skrive for Folket har der vel neppe været hans Lige. Hans Bøger aandede af Kjærlighed til Folk og Land,

og hans Stil var saa klar og grei, Sprogklangen saa norsk, at den mindst oplyste havde let for at følge. Han fremtraadte som Forfatter netop paa en Tid, da Sandsen for Nødvendigheden af at skaffe Folket større Oplysning var vakt til Live. Der havde dannet sig et „Selskab for Folkeoplysningens Fremme", som ved Udgivelsen af et Tidsskrift og folkelige Skrifter vilde virke i denne Sags Tjeneste. Det saa sig om efter en Redaktør for Tidsskriftet og mente i Ole Vig at finde den rette Mand. Han blev da Redaktør for „Folkevennen", som Tidsskriftet skulde hede. Deri nedlagde han sit Livs Arbeide. Han var utrættelig; det var, som om han havde en Følelse af, at hans Liv ikke skulde blive langt, og at han derfor maatte skynde sig. Meget fik han udrettet; paa ikke faa Steder i Landet vaktes en før ukjendt Sands for høiere Ting og Lyst til at leve et menneskeværdigere Liv. Alt var dog endnu i sin allerførste spirende Begyndelse, da Pennen reves Ole Vig af Haanden: overanstrængt af sit ædle Arbeide døde han 1857, knapt 34 Aar gammel. Hans Eftermand som Redaktør blev Eilert Sundt (f. 1817), som lignede ham i en dyb Kjærlighed til „den simple Mand". Denne Kjærlighed førte ham ind i et grundigt og videnskabeligt Studium af Almuesmandens Kaar og Forhold, og hans Arbeider derover (om Dødeligheden, Sædeligheden og Giftermaal o. s. v. i Norge) bærer Præget af en Skarpsindighed, der trænger ind til Bunds og afslører selv de skjulteste Sider af Folkets Liv. Hvad han skrev ogsaa som Redaktør af „Folkevennen" er af overmaade stor Betydning for Kundskaben om Folkets Liv; derimod har det langt mindre Værd som Folkelæsning; det var om Folket og ikke for det.

Den Kjærlighed, hvormed det nationale omfattedes, for-

Eilert Sundt.

Ole Vig.

anledigede Stiftelsen af en Forening, „det norske Selskab", der skulde virke for Nationalitetens Gjennemførelse i Literatur og Kunst. Af større Betydning for Vækkelsen og Udviklingen af det nationale blev Folkehøiskolen. Folkehøiskolen stammer fra Danmark; dens Fader er den navnkundige Præst og Digter N. F. S. Grundtvig. Den vil ved livfulde, mundtlige Foredrag vække Ungdommen til Syn og Sands for et høiere Liv; navnlig tager den Sigte paa at vække Norskheden. I Norge blev den første Skole paa Sagatun ved Hamar grundlagt af de teologiske Kandidater H. Anker og O. Arvesen; begge var Venner af Grundtvig og ildfulde for Oplysningssagen. Navnlig havde Arvesen ved fine Foredrag en stor Evne til at kunne rive Ungdommen med og virke vækkende og befrugtende paa dens Aandsliv. At Folkehøiskolen imødekom en Trang hos Bondeungdommen, viste den stærke Søgning, som de fik, og det ikke bare Sagatun, men ogsaa flere af de andre Skoler, som efterhaanden oprettedes. Af disse maa nævnes Kristoffer Bruuns i Gausdal og Viggo Ullmanns i Nedenæs, senere flyttet til Seljord i Telemarken. Begge var Mænd med særlig Begavelse til gjennem sit Ord at kunne indvirke paa Ungdommen, vække dens Aandsliv og udvide dens Synskreds. Folkehøiskolerne var i Førstningen Gjenstand for stærke Angreb, især fra Latindannelsens Mænd, men nu tør det blive mere og mere erkjendt, at de har i Oplysningssagens Tjeneste udført en Gjerning, som vanskelig kunde have været undværet.

I nøie Sammenhæng med Sandsen for det folkelige og Arbeidet for Oplysning staar den Bevægelse, som gaar under Navnet „Maalstrævet". Det gaar ud fra, at det nuvæ-

rende Skriftsprog, der nærmest er dansk, ligger for langt fra det norske Talesprog til at kunne kaldes og være virkelig norsk. Det gjør opmærksom paa, hvilket Tab dette er i national Henseende, og hvilken Hindring det lægger i Veien for Oplysningen. Allerede i Førstningen af Femtiaarene havde derfor Ivar Aasen, en Bondesøn fra Søndmøre, f. 1812, som var en sjelden begavet og kundskabsrig Sprogforsker, af Bygdemaalene søgt at danne et nyt „Landsmaal", der skulde afløse det gamle Skriftsprog. Han skrev og digtede paa dette, og hans Digte er i al sin Jevnhed saa ægte i Stemning og fuldblodige i Udtryk, at de i bedste Betydning er blevne nationale. Hans Ordbog over det norske Folkesprog er Værk af megen Lærdom og Indsigt. I Ivar Aasens Spor traadte nogle Aar senere Aasmund Olafsøn Vinje, Telemarking, f. 1819. Han udgav Ugebladet „Dølen" og kjæmpede heri med Djærvhed og Vid for de nye Synsmaader. Jevnlig kom der ogsaa Digte i Bladet, og disse aabenbarede en Digternatur saa rig, som vi kun har havt saare faa.

Det var i Slutningen af Femtiaarene, „Dølen" begyndte at udkomme. Paa denne Tid var det, som den norske Digtning tog nye Tilsprang. Nye Aarer blev paatrufne, og det skinnende Metal løftedes op i Dagen. Det hele Aandsliv fik et mægtigt Stød fremad; ogsaa det politiske Liv skulde faa erfare Indflydelsen af disse nye Kræfter. Der udkom Sommeren 1857 i Kristiania en Fortælling, som var kaldt „Synnøve Solbakken". Bogen fremtraadte i et høist uanseligt Udstyr, og Forfatterens Navn, Bjørnstjerne Bjørnson, f. 1832 i Kvikne, var kun kjendt af de færreste. Bogen blev læst; den gjorde stor Opsigt og stormende Lykke; den var ogsaa en literær Begivenhed. Ved den kom den nationale

Ivar Aasen.

A. O. Vinje.

Strømning for Alvor ind i vor Literatur; Livet, som da rørte sig i Bondens Stue, som det havde rørt sig i de gamle Dage, fik sine Fremstillere, der i digterisk Evne stod ved Siden af de bedste før og i sine Skildringers Sandhed og Troskab kom Virkeligheden nærmere end nogensinde. Efter „Synnøve Solbakken“ kom flere Fortællinger i samme Aand, saaledes „Arne“ og „En glad Gut“, og de blev modtagne med samme Jubel som den første. Der var et saadant Liv over Skildringen; man saa ligesom Personerne for sig og hørte dem tale, og saa simple og hverdagslige som Begivenhederne var, der fremstilledes, blev de fortalte, malte slig, at Interessen aldrig svækkedes; man fulgte dem næsten i Spænding. Bjørnson fremstillede ogsaa Fortidens Liv i Skuespil og havde begyndt dermed endogsaa, før han skrev „Synnøve“. Hans første Drama er „Mellem Slagene“, og efter det fulgte „Halte Hulda“, Sigurd Slembe, hvilket sidste i poetisk Kraft hører blandt de første af hans Skuespil. Stor Lykke gjorde ogsaa Dramaet „Maria Stuart i Skotland“; nævnes maa ogsaa fra dette Tidsrum af hans Digterliv Skuespillet „De Nygifte“, hvor han behandler Nutidslivet, og som er et af de Stykker, der har vundet størst Yndest i Læseverdenen og paa Teatret. I 1870 udkom hans „Digte og Sange“, bjærve og friske, mangen Gang med faa Ord givende et helt Livsbillede. Samme Aar kom ogsaa den episke Digtning „Arnljot Gelline“, fra Olaf den helliges Tid, som indeholder Partier af stor og gribende Skjønhed. Bjørnsons Digtning i dette Tidsrum forherliger Samfundet i dets forskjellige Forhold, Hjemmet, Folket og Kirken, og hvad han sang om, det arbeidede og kjæmpede han ogsaa for i sit Liv. „At være, hvor det netop gjaldt“, det var

hans Livs Løsen. Det politiske Samfundsarbeide optog ham tidlig. Han skrev i Aviser og kastede sig med gløbende Iver op i Dagens Strid. Han stod paa den Side, der vilde hævde Norges Selvstændighed til det yderste og gjennemføre de nationale Synsmaader. Han har saaledes sin store Del i, at „Kristiania Teater", som var baaret af danske Skuespillere, blev norsk, saa fra den Tid kun norske Kunstnere der har faaet Ansættelse. Det senere Tidsrum af hans Liv hører ikke herhen.

Bjørnsons store samtidige er Henrik Ibsen, f. 1828 i Skien. Han havde en haard Ungdom med mange Kampe, der lærte ham at se strengt og mørkt paa Livet, og gav hans Digtning et Farveskjær deraf, som den aldrig har mistet. Hans Drama „Hærmændene paa Helgeland" henledede først Almenhedens Opmærksomhed paa ham; thi Nordens gamle Liv havde aldrig været malet med den Sandhed som i dette Stykke. Hans første større Digtning, „Kjærlighedens Komedie" udtaler med ætsende Haan Tvil om Kjærlighedens Evne til at bevare sit Liv uskadt i Ægteskabet. Tvilen paa Kaldet er ypperlig fremstillet i hans andet Arbeide „Kongsemnerne", og i det tredje, mest læste og bedst likte, „Brand" skildrer han og hævder han Kaldets Ubetingethed, dets „alt eller intet". Han betoner i det hele i sine første Digtninger Nødvendigheden af at være sig selv; men det er ham ikke det samme, hvorledes den enkelte hævder sin Ret at leve sit eget Liv; i „Per Gynt" viser han, at man kan være sig selv paa en saadan Maade, at man er sig selv nok. Ibsen har ogsaa skrevet en Mængde lyriske Digte; mange af dem er tankevægtige af Indhold, og alle eier en Form, der gjør dem til Kunstværker. Seet fra Formens Side er der aldrig i vor Bogverden skrevet Vers som hans. Ib-

Henrik Ibsen.

Jonas Lie.

sen forlod i 1864 sit Fædreland i bitter Skuffelse over, at Norge lod Danmark uden Hjælp i Krigen mod Tyskland. Senere har han levet i Udlandet og hidtil kun været paa kortere Besøg i sit Fædreland.

Af Novelleforfattere, der ligesom Bjønson skildrer det norske Bondeliv, kan ogsaa nævnes Magdalene Toresen. Dansk født (1819) blev hun gift i Norge og tilvandt sig stor Opmærksomhed ved sine „Fortællinger", „Signes Historie" o. s. v. der trækker nye Sider frem af den norske Bondes Liv og gjør det paa en Maade, som baade er selvstændig og smuk. Mere paavirket af Bjørnson er Kristoffer Janson, f. 1841. Han skriver mest paa Landsmaalet og der er Liv og Friskhed over hans Skildringer af Folkelivet i Norge. Hans Digte, hvorvel poetiske, savner, trods Landsmaalet, hvori de er skrevne, den norske Tone, som klinger gjennem Aasens og Vinjes Vers.

En betydeligere Forfatter end baade Magdalene Toresen og Kr. Janson er Jonas Lie, f. 1833. Han er af Alder Bjønsons og Ibsens samtidige, men fremtraadte meget senere som Forfatter, saa her kun skal nævnes hans første Fortælling, „Den fremsynte", der udkom 1870 og med engang gjorde hans Navn kjendt i videre Kredse. I den ruller han op for os et farverigt Billede af Nordlandsnaturen i dens Mørke og Vildhed, i dens ofte smilende Ynde, ligesom ogsaa af det eiendommelige Liv, som rører sig deroppe. Indenfor denne Ramme faar vi saa en gribende Fortælling om en sjælesyg ung Mand og den Kjærlighed, som gav ham Kraft til at bære sin tunge Skjæbne. Sjelden er Kjærligheden skildret skjønnere end i denne Fortælling, der er en Perle i vor Literatur, og gav Løfter, som Forfatteren senere paa en ærefuld Maade har indfriet.

Vort Folks historiske Liv baade i gamle Dage og den nyere Tid blev Gjenstand for en lærd og ildfuld Granskning. Som Grundlægger af vor Historieskrivning maa Rudolf Keyser nævnes. Født 1803 lagde han sig som Student efter Fædrelandets Historie og vort Oldsprog, som han et Par Aars Tid fik Leilighed til at studere paa Island. Allerede i 1829 blev han Universitetslærer og lagde i sin Virksomhed som saadan al sin Kraft, og den vaagnende Sands for vor Fortid og Studiet deraf skyldes for en stor Del ham. Hans Afhandling om „Nordmændenes Herkomst og Folkeslægtskab" giver hans Opfatning af de gamle Nordmænds Indvandring og Nordens første Bebyggelse og danner med dens videre Udvikling af P. A. Munch et af Hovedpunkterne for den saakaldte „norske historiske Skoles" videnskabelige Synsmaader. Hans Opfatning, støttet af megen Lærdom og stor Skarpsindighed, blev dog ikke andet end en Gisning, som den senere Forskning i væsentlige Punkter har paavist Uholdbarheden af. Han var ellers ingen frugtbar Forfatter, skjøndt han eiede flere Egenskaber til at være det end de fleste. Han har dog efter indtrængende Opfordring udgivet „Den norske Kirkes Historie under Katolicismen (2 store Bind), og senere har Prof. Rygh efter hans efterladte Forelæsninger udgivet en „Norges Historie" i 2 Bind, som gaar til 1387; desuden „Efterladte Skrifter" og „Samlede Afhandlinger". Keyser døde i 1864.

En Discipel af ham var Peter Andreas Munch, og en Discipel, der langt overgik sin Lærer. Han var født 1810 i Kristiania. Allerede som Skolegut var Historie hans kjæreste Læsning, og da han i 1834 blev Kandidat, ofrede han sig helt derfor. 3 Aar efter blev han Universitetslærer, men hans Betydning laa ikke i hans Virksomhed som saadan, men i

R. Keyser.

P. A. Munch.

hans historiske Granskninger og Forfatterskab. I videnskabeligt Øiemed gjorde han Reiser til Udlandet; rigest Fund gjorde han i Rom, hvor han fik Adgang til det pavelige Arkiv i Vatikanet. Udbyttet af, hvad han samlede og fandt og af hans overordentlige Lærdom for Resten, nedlagde han i sit Hovedværk „Det norske Folks Historie", som udkom fra 1852 til 1863. Det fortæller ikke alene de historiske Begivenheder, men meddeler ogsaa med stor Udførlighed hans Forskninger deraf; derfor svulmer Værket op til et saadant Omfang, 8 svære Bind, skjøndt Fremstillingen ikke naar længere ned end til 1397. Foruden „Det norske Folks Historie" har man fra Munchs Haand en Mængde Afhandlinger, spredte omkring i Tidsskrifter og Blade, som efter hans Død er samlede og udgivne. Munchs mest fremtrædende Egenskab som Historiker var hans Skarpsindighed. „Det var," er det bleven sagt om ham, „som om intet, der kunde tjene til Bevis for en Mening, formaaede at skjule sig for ham, og med hvilkensomhelst Gjenstand, han sysselsatte sig, forstod han altid, endog om Stoffet var af den mest overvældende Beskaffenhed, at bringe Sammenhæng tilveie og sammenstille Enkelthederne paa den mest overraskende Maade." Men Munch var ikke alene Historiker; han var ogsaa i den norrøne Sprogvidenskab en saa fremragende Videnskabsmand, at nogle har ment, han som Sprogmand endogsaa var større end som Historiker. Paa den norrøne Sprogvidenskabs Omraade berigede han vor Bogverden med fremragende grammatiske Arbeider, med Udgaver og Oversættelser. — Ingen norsk Forfatter har paa langt nær skrevet saa meget som Munch. I den Henseende staar han uovertruffen. Det er bare et at undres over, at han kunde naa at skrive en saa ufattelig Mængde. Og det blev ogsaa kun mu-

ligt ved en Arbeidskraft, der satte ham istand til at arbeide ved Nat og Dag, og ved en Hukommelse, der paa en vidunderlig Maade holdt fast ved alt indtil de allermindste Enkeltheder. Men den Hurtighed, hvormed han arbeidede, gjorde, at Fremstillingen i hans Bøger ikke blev, hvad den ellers kunde have været. I hans Fremstilling er der i Almindelighed ikke Tale om Kunst; han skriver, som det falder, enkelte Gange kan Stil og Sprog forme sig smukt, men i Regelen er hans Fremstilling uden kunstnerisk Anordning, og hans Sprogform kantet. — Saa betydeligt det store var, som Munch havde givet, kunde man dog gjøre sig Haab om at skulle faa endnu meget fra hans Haand. Da blev han paa et Besøg i Rom bortreven ved en hastig Død midt i sine kraftige Manddomsaar den 25de Mai 1863.

Jevnaldrende med Munch var Rigsarkivar Chr. Lange, f. 1810, død 1861. Hans Hovedværk er „De norske Klostres Historie i Middelalderen". Desuden har han givet os et „Norsk Forfatterlexicon", grundigt og nøiagtigt, og fra 1841 udgivet sammen med C. R. Unger „Diplomatarium norvegicum", en Samling Oldbreve til Oplysning af Norges Fortid. — Mellem disse ældre Historikere maa endnu nævnes Præsten A. Faye, f. 1802.

Til de ældre Historikere maa ogsaa Ludv. Kr. Daa, f. 1809, regnes. Han var stærkt oppe i den politiske Bevægelse, var, som vi har seet, Medlem af flere Storting og gjorde sig tillige bemærket ved sine Indlæg i Dagens Strid. Faa eller ingen dengang førte en Pen som han. Der er Fynd og Greihed i hans Stil, men den har ogsaa Næb og Klør. I sin Opfatning af forskjellige historiske Spørgsmaal er han en afgjort Modstander af den „norsk-historiske Skole", hvis Opfatning

af Nordmændenes Indvandring han angreb, og skjøndt han mellem Historikerne dengang stod alene, har Tiden dog i væsentlige Stykker givet ham Ret. Mere end med Historien har han ellers sysslet med Geografi, i hvilket Fag han har udgivet flere dygtige Arbeider. — Først sent naaede han at komme paa sin Plads. Universitetet havde længe ikke Brug for ham. Han blev rigtignok under en Ledighed overdraget at holde Forelæsninger i Historie, men opnaaede ikke at blive Professor; P. A. Munch gik foran ham. Senere aabnede sig igjen en Leilighed for ham til en Lærerplads ved vor Høiskole, men ogsaa dette Haab brast; thi Schweigaard blev foretrukken. Han havde ikke let for at bære Skuffelser, og disse gjentagne Forbigaaelser, som han mente det var, fyldte hans ærekjære Sind med Bitterhed. Først saa sent som i 1862 naaede han, hvad han havde higet efter; han blev udnævnt til Professor i Historie. — Ogsaa Politiken bragte ham Skuffelser, som han ikke fik Opreisning for. Skjøndt nærmest hørende til Regjeringens Modstandere var han en for selvstændig Natur til i tykt og tyndt at kunne slutte sig til et bestemt Parti; han blev usams med Førerne af Bondepartiet og blev kastet som Stortingsmand.

Af vore yngre Historikere har Rigsarkivar M. Birkeland, f. 1830, med grundmuret Lærdom samlet og udgivet Bidrag til vort Folks Historie. — Ingen har været frugtbarere end Ludv. Daae, f. 1834, Professor ved Universitetet. I en Mangfoldighed af Afhandlinger, som oplyser vor Historie fra Kalmarunionen indtil vore Dage, har han lagt for Dagen en Grundighed og en Skarpsindighed, der nu og da kaster Lys over Punkter, som før var dunkle, og en Stil, som er mere end almindelig let og flydende. — Jevnaldrende med Daae er J. E. Sars, Welhavens Søstersøn, f. 1835. Hans „Udsigt

over Norges Historie" er med Hensyn til aandfuld Opfatning og Fremstilling uden Sidestykke i vor historiske Bogverden. Den paaviser den historiske Udvikling og Sammenhæng paa en Maade, der er i høi Grad egnet til at vække Sands for Historien og veilede til et videnskabeligt Studium af den. — Af de yngste Historikere maa Yngv. Nielsen, f. 1843, og G. Storm, f. 1845, nævnes. Den første har med Lærdom og Selvstændighed fremstillet forskjellige Afsnit og Personligheder fra Tiden efter Kalmarunionen, og den anden med sjelden Skarpsindighed oplyst Partier af den ældre Historie. — Som Krigshistoriker har D. Schnitler, f. 1835 vundet sig et Navn.

Paa Arkæologiens Omraade har især N. Nicolaysen, f. 1817, indlagt sig betydelige Fortjenester. Han har i en lang Aarrække været Formand i „Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring", stiftet 1845, og hvad denne har udrettet til Opnaaelse af sit Formaal skyldes for en væsentlig Del hans utrættelige, dygtige og uegennyttige Arbeide. Hans betydeligste videnskabelige Værk er „Norske Fornlevninger". Den første Universitetslærer i Arkæologien blev Oluf Rygh, (f. 1833) og hans grundige, ædruelige Forskning har sikret ham et agtet Navn mellem denne Videnskabs Dyrkere.

Af Literaturhistorikere maa nævnes Paul Botten Hansen, død 1869 som Universitetsbibliothekar. Hans Bogkjendskab var uden Lige, og hans mange Artikler i „Illustreret Nyhedsblad" om literære Forhold og Personligheder er af betydeligt Værd. En Forfatter med Aand og Smag er Hartvig Lassen, f. 1824, hvis Bøger, især den om „Henr. Wergeland og hans Samtid", har vundet en stor Læsekreds.

M. J. Monrad.

K. Knudsen.

Det samme gjælder L. Dietrichson, f. 1834, der ogsaa som Kunsthistoriker har leveret Arbeider af blivende Værd.

Som Kirkehistoriker har C. P. Caspari, f. 1814, vundet et europæisk Navn. Han var tysk Jøde, men gik som voxent Menneske over til Kristendommen. Han har udgivet lærde og aandfulde Fortolkninger af flere af det gamle Testamentes Skrifter, men mest Navnkundighed har han vundet ved sine omfattende Undersøgelser af den apostoliske Troesbekjendelse. — Ellers har vi i Teologien endda kun faa Navne at opvise. Selv Gisle Johnson (som før er omtalt) har mere havt Betydning som Universitetslærer end som Videnskabsmand.

En filosofisk Forfatter er Professor M. J. Monrad, f. 1816. Hans filosofiske Skrifter viser ham som Discipel af den store tyske Filosof Hegel, men som en Discipel, der ikke gaar slavisk i Mesterens Ledebaand. Hans livlige Aand har ellers ført ham ind i Forskning ogsaa af andre Videnskaber end Filosofien og draget ham ind i Ordskifte om Dagens Spørgsmaal, hvad enten disse har dreiet sig om det skjønne, det religiøse eller endogsaa det politiske. — Endel yngre end Monrad er G. V. Lyng, ligeledes Professor, f. 1827, en fremragende Videnskabsmand, som i sine Arbeider ogsaa røber Paavirkning af Hegel, men tillige har modtaget mange Tilskyndelser fra den sidste Tids filosofiske Tænkning. Lyng er en Forsker af megen Tankedybde og stor Skarpsindighed, og er hans Bøger paa Grund af sit Indhold kun tilgjængelige for de færreste, har de mellem disse vundet saa megen desto større Godkjendelse.

Filologien har mellem andre Dyrkere navnlig en, Professor J. P. Weisse, f. 1832, der baade er en skarpsindig og lærd Latiner og en Historiker med en sjelden aandfuld Opfatning. Hans Forelæsninger over Tiberius og Nero er

i den Henseende mønstergyldige. Ingen af vore Filologer har dog vundet det Navn som Professor Sofus Bugge, f. 1833. Han er en udmærket Textkritiker af latinske Forfattere, og han er en Gransker, der tilbunds har studeret det gamle norske Sprog, men navnlig er han Etymolog, der med en alt gjennemtrængende Skarpsindighed og en Lærdom svarende dertil søger at oprede Ordenes Oprindelse og vidtforgrenede Slægtskab. Hans Ry hjemme og ude svarer til hans overordentlige Dygtighed. Da han i Upsala holdt en Række Forelæsninger over Oprindelsen til de nordiske Gude- og Heltesagn, var Universitetets største Høresal fyldt til Trængsel; „ingen Forelæser," hed det i et svenskt Blad, „havde i Mands Minde havt saa mange Tilhørere."

En Videnskabsmand af høi Rang og vidt udbredt Ry er J. L. Lieblein, f. 1827. Hans Forskninger paa Ægyptologiens Omraade har paa ikke faa Punkter lyst op og lagt tilrette og indvundet nyt Land for Videnskaben. En ihærdig Gransker af vort gamle Sprog er J. Fritzner, f. 1812. Overlærer K. Knudsen, f. 1812, har været utrættelig i at rense vort Sprog for dets fremmede Bestanddele og forny det ved at optage Ord fra Folkesproget. Dette har havt flere Forskere og især en særdeles flittig i H. Ross, f. 1833.

Mellem vore ældre lovkyndige maa foruden Fr. Stang, der dog kun i sin Ungdom optraadte som Forfatter, nævnes A. M. Schweigaard (Se Side 296). Som juridisk Videnskabsmand staar han uovertruffen. Hvad der udmærker ham, er en Selvstændighed, der i sin Prøven af de forskjellige Opfatninger ikke lader sig blænde af de straalende Navne, som hylder dem, eller den Hævd, som Tiden kan give dem. Han er den legemliggjorte sunde Sands, der ubarmhjertig afklæder alle Talemaader det Skjær af Aandrighed, som dækker over

Sophus Bugge.

Johan Fritzner.

T. H. Aschehoug.

L. Kr. Daa.

O. J. Broch.

deres Tomhed, og med Styrke fremholder det praktiske, det, som det virkelige Liv kan bruge. Beundringsværdig er ogsaa hans Skarpsindighed; med faa Ord kan han udgreie Spørgsmaal, hvortil andre trænger lange Udviklinger uden endda at faa dem klaret. Hans betydeligste Arbeider er hans Fremstilling af den norske Proces og hans Fortolkning af Loven om Forbrydelser. Begge er et Hovedværk i vor juridiske Literatur. — Af ældre lovkyndige maa nævnes P. C. Lasson og G. F. Hallager, begge flittige Forfattere i Lovkyndighed.

Af yngre juridiske Forfattere indtager Professor T. H. Aschehoug, f. 1822, en Plads mellem de forreste. Hans „Norges offentlige Ret", er et betydningsfuldt Arbeide, og det samme er i mindst lige saa høi Grad Tilfælde med hans store Værk „Statsforfatningen i Norge og Danmark indtil 1814", der omhandler Norges og Danmarks vexlende Regjeringsformer ligefra Oldtiden til vore Dage. — Ogsaa P. F. Brandt, f. 1825, har vundet Ry som en lærd, dygtig og selvstændig juridisk Forfatter. Navnlig har hans „Forelæsninger over den norske Retshistorie" vundet et godt Navn.

Af vore nyere Mathematikere vakte ingen større Forhaabninger end O. J. Broch, f. 1818. Efter anden Examen kastede han sig over Mathematik og Fysik, og hans Dygtighed vakte, ung som han endnu var, Opmærksomhed ved Universiteter i Udlandet, hvor han studerede. I 1847 tog han Doktorgraden ved Kristiania Universitet, og Aaret efter blev han Universitetslærer. Den store praktiske Dygtighed, som han eiede, blev hurtig lagt stærk Beslag paa i forskjellige Retninger; han skulde være med i alt, og Følgen var, at han som Videnskabsmand ikke blev, hvad han ellers kunde have blevet. Men i den Mangfoldighed af Gjøremaal, som

han fik Befatning med, gjorde hans store Arbeidskraft, hans klare Forstand, sunde, praktiske Blik og sjeldne Forretningsdygtighed ham til en Arbeider, som vi har havt faa eller ingen Sidestykker til. I Modsætning til Broch fik C. A. Bjerknes, f. 1825, Anledning til kun at leve for sin Videnskab, som foruden Mathematik ogsaa var Fysik. Og heri naaede han Resultater, som bar hans Navn over den hele videnskabelige Verden. En Mathematiker med et verdensberømt Navn var Sofus Lie, f. 1842. Allerede som ung vakte hans Arbeider de største Mathematikeres Beundring. En af de allerførste i Europa skrev om ham: „Mangen Gang har jeg sagt mig selv, at jeg med Glæde skulde have givet Afkald paa alle mine Arbeider, hvis jeg blot havde været saa lykkelig at opdage det, som Hr. Lie har opdaget.“ I 1872 bevilgede Stortinget Løn for ham som Professor ved Universitetet. — Af Mathematikere maa endnu nævnes K. M. Guldberg, f. 1836, og A. S. Guldberg, f. 1838, og af Fysikere A. Arndtsen, f. 1829, og H. Christie, f. 1822, død 1873.

Langt udover Norges Grændser har Naturforskeren Michael Sars, f. 1805, vundet et Navn. Præst ved Sjøkysten fik han rig Leilighed til at følge sit Hjertes Lyst, der ikke var Teologien, men Naturhistorien, navnlig Studiet af de lavere Sjødyr. Hans Fauna Norvegica er et Nationalværk, der indbragte ham fra Udlandet de største Lovtaler. Den berømte Lærde, Englænderen Forbes, siger om ham: „Han har vundet et Navn, hvis Berømmelse naar ligesaa vidt i Verden, som Naturen er Gjenstand for Studium. Denne Landspræsts Skrifter er blevne Mønstre for Afhandlinger af lærde Professorer i fremmede Lande, og hans Opdagelser Texter til vidtløftige Undersøgelser og Fortolkninger af udmærkede Fysiologer.“

I 1854 udnævntes han til Professor, og i denne Stilling virkede han til sin Død 1869. Hans Søn, G. O. Sars, f. 1837, har fortsat Faderens Arbeide og arvet hans Navnkundighed. En anden anseet Zoolog er A. Boeck, f. 1833.

Som Botaniker har M. N. Blytt, f. 1789, vundet et Navn, der er kjendt langt og agtet høit. Hans „Norges Flora" er et Hovedværk i vor botaniske Literatur, og hans Opdagelser med Hensyn til Mosvegetationen er af stor videnskabelig Betydning. Blytt døde 1862. — En udmærket Botaniker er ogsaa J. M. Normann, f. 1823, og det er bare Skade, at han ikke blev Lærer ved Universitetet.

I Mineralogien vandt S. A. Sexe, f. 1808, et godt Navn. Bondegut af Fødsel endte han som Professor ved Universitetet. Professor og dygtig Mineralog var ogsaa den førnævnte Th. Kjerulf, f. 1825. T. Dahl, f. 1825, er ogsaa en anseet Mineralog.

Nærmest Naturvidenskaben ligger Lægevidenskaben, og ogsaa her har vi agtede Navne at opvise. Videst kjendt er Professor Chr. Boeck, f. 1798. Det er navnlig som Fysiolog, han har indlagt sig Navnkundighed. For „sine udmærkede anatomiske og fysiologiske Afhandlinger", tildelte det svenske Vetenskaps-Akademien ham den Flormanske Guldmedalje, og samme Aar (1855) fik han ved Verdensudstillingen i Paris Guldmedaljen af 1ste Klasse for fysiologiske Apparater. — En yngre Broder af ham var Vilh. Boeck, f. 1808, ogsaa Professor ved Universitetet. Han har navnlig Fortjeneste af sine Undersøgelser om Spedalskheden, og hans Hovedværk herom fik af det franske Akademi den saakaldte Prix Monthyon (paa 2000 Frks.). Ham skyldes det ogsaa for en stor Del, at Pleiestiftelser for Spedalske kom i Gang. —

I Forbindelse med B. Boeck maa Overlærer i Bergen, D. C. Danielsen, f. 1815, nævnes. Med Boeck deler han Arbeidet og Æren for Undersøgelserne om Spedalskhed. Hans Embedsstilling var ogsaa viet de spedalske. Men hans livlige Aand omfattede mere end Videnskaben; den bragte ham i Forhold til det meste, som var fremme i Tiden. Ogsaa til Politik. Han var Medlem af en Række Storting, hvor han sluttede sig til det liberale Parti.

Vor Kunst udfoldede i dette Tidsrum en Blomstring som aldrig før. Ogsaa den blev, som Tiden stred, mere og mere norsk. Og det gjælder ikke mindst Musiken. Af yngre Musikere maa først nævnes han, som var ældst og i visse Maader en Foregangsmand, L. M. Lindemann, f. 1812, Organist ved vor Frelsers Kirke i Kristiania. De Vilkaar, han levede under, lænket, som han var, til Kristiania, uden Leilighed til at komme ud og røre Vingerne, virkede knende paa hans kunstneriske Udvikling, saa den ikke blev, hvad den under heldigere Omstændigheder vilde være bleven. Men han var en rig Kunstnernatur, og den gav sig ogsaa Vidnesbyrd. Hans Behandling af 50 Kjæmpevisemelodier viser en Kunst, som forbauser. Af selvstændige Arbeider har vi fra hans Haand enkelte Tonedigtninger, der er blevne regnede som Mesterværker. Mest kjendt er han for sine Salmemelodier De eier en Inderlighed og har en Klang af vore Folkemelodier, der gjør dem forunderlig tiltalende. Melodier som „Kirken den er et gammelt Hus", „Apostlerne sad i Jerusalem" og mange andre vil blive sungne, saalænge der gives en norsk Menighed.

I Halfdan Kjerulf, f. 1815, fik vi ogsaa en Komponist med udpræget Begavelse og med norsk Klang i : i

Joh. D. Behrens.

Ludv. M. Lindeman.

Tone. Hans egentlige Sangtid falder i Femtierne og det følgende Tiaar, men allerede længe før havde han udgivet Kompositioner. Hans Melodier har ofte en egen smeltende Klang; der er over dem en dyb Stemning af Vemod og Længsel, og om ogsaa enkelte kan have et lysende Skjær af Ungdom og Livsmod, saa er der dog i Almindelighed noget vist dæmpet over hans Musik: han er mere Høstens end Vaarens og Sommerens Sanger. Han er bleven kaldt den nationale Romances Fader, og det nationale, saaledes som det da blev opfattet, er Grundakkorden i den. En af hans skjønneste Sange er „Brudefærden i Hardanger"; meget kjendt og sunget er ogsaa hans „Norges Fjelde". Ellers skrev han ikke ret meget; hans Sangtid faldt dertil for sent; men hans Melodier vil længe klinge i det Sangkor, som Norge har frembragt. Kjerulf døde i 1868.

Var Kjerulfs Musik i Slægt med den stemningsrige, vemodsfulde Høst, saa var Rikard Nordraak, f. 1842, Vaarens Sanger. I hans Tonedigtning, der „steg straalende i Solspillet som af et Opkom", er der Vaarens Klarhed, Fyrighed og svulmende Kraft. Som Vaaren var den rig paa Løfter, der dog ikke blev indfriede; en tidlig Død rev den høitbegavede Komponist bort, før hans Kunst naaede sin Blomstring. Det nationale er i endnu høiere Grad end hos Kjerulf den stærkest klingende Streng paa hans Harpe, og saalænge „Ja vi elsker dette Landet" er Nordmænds Nationalsang, vil Nordraaks Melodi bære den i Sang.

En stor musikalsk Begavelse er Joh. Svendsen, f. 1840 i Kristiania. Det er mindst Sange, men helst store Koncertstykker, han komponerer, og i disse bruser Musiken, fremtryllet af hans mægtige Fantasi, afsted med et Vandfalds

Styrke, Pragt og Glands, og dog under Tugt af Mesteren, der, uden selv at rives med, med fast Greb leder den hvirvlende Tonestrøm did, hvor den kan gjøre den Virkning, han tilsigter. Svendsen er en betydelig Kunstner, og han har derfor baade hjemme og ude vundet stor Navnkundighed. Allesteds, hvor Musik elskes og dyrkes, har hans Navn god Klang. Men ikke mindst paaskjønnet er han i sit Fædreland, af hvis musikalske Liv han har større Fortjeneste end de allerfleste.

Det nationale har sat sit kjendelige Præg paa Svendsens Musik; i endnu høiere Grad er dette Tilfælde med Bergenseren, den 3 Aar yngre Edv. Grieg. Det nationale er Sjælen i hans Musik. „Man kan næsten ikke høre en Tone af den, uden at fornemme et friskt Pust fra de blaa Fjorde, et Glimt fra de tindrende Bræer, et Minde fra de bratte Fjeld og Lier og Livet i den hele Natur der vester.“ Ingen af vore Tonedigtere har som ham levet sig ind i vor Folkemusiks Aand, ingen saaledes „lyttet til dens melodiske Friskhed og Dybde“, ingen paa den Maade øst af dette rige, sprudlende Kildevæld. Men derfor er hans Tonedigtning ikke mindre selvstændig. Grieg er netop en musikalsk Kunstnernatur af stor Oprindelighed (Originalitet). Han raader over en betydelig Tankerigdom; og hans Følelsesliv spænder saa vidt, at han i sin Musik kan finde Udtryk baade for Glædens høieste Jubel og Sorgens dybeste Kval. Uagtet eller kanske ligesaa snart fordi Griegs Musik er saa national, har den vundet stor Yndest i Udlandet, og som Svendsen regnes ogsaa han mellem Tidens første Tonedigtere.

Gjennem Sangforeningerne bares Musikens Toner over Land og Strand. Den første, den norske Studenter-

Halfdan Kierulf.

Edvard Grieg.

sangforening, stiftedes i 1845 af Joh. Behrens, f. 1820; to Aar efter fik Handelsstanden sin og i 1848 Haandværkerne deres. I dem alle var Behrens Sjælen. Efterhvert stiftedes Sangforeninger paa mange Steder i Landet. I 1849 afholdtes i Kristiania den første Sangerfest, bragt istand og ledet af Behrens. Andre fulgte. Baade til den ene og den anden By togede Sangerne hen, bragte Bud fra det vaagne Aandsliv, løftede i Festens Dage Sindene op til en Verden, som laa høiere end Hverdagslivets.

Ogsaa Malerkunsten viste Fremskridt i Norskhed. De tidligere Malere havde nok hentet Emner fra Norge, men ellers staaet i liden Forbindelse med sit Fædreland og ikke havt større Betydning for dette. Det blev anderledes, da Tidemand og Gude fremtraadte. De slog sig vistnok ned i Udlandet, men samlede om sig en Gruppe yngre Kunstnere, som de øvede stor Indflydelse paa. De stod ogsaa i nøiere Forbindelse med Hjemmet, som fra dem modtog mange vækkende Tilskyndelser. Adolf Tidemand var født 1814 og reiste, 22 Aar gammel, til Düsseldorf. Der kom han til at slaa sig ned og blive hjemme. Men fra Norge, som han tidt besøgte, tog han Emner til sine Malerier, og Norge fik for første Gang gjennem hans Billeder se sit Folkeliv fremstillet i Kunstens ideale Lys. Meget beundrede er den Række Folkelivsbilleder, som han omkring 1850 efter Kong Oscars Bestilling malede til Oscarshal; høist naaede han kanske i sit store Billede „Haugianerne". Paa Verdensudstillinger i Udlandet tildrog han sig stor og smigrende Opmærksomhed, og i Norge var han yndet som ingen anden Maler. Allerede Emnerne for hans Billeder maatte virke tiltalende; det var gjerne Menneskelivets bedste og skjønneste Sider, som fremstilledes, og saa var de

desuden norske; Behandlingen var udført med en Smag og Finhed, med Øie for det virkningsfulde og med en Følelse, som baade var varm og dyb. Hvad der nu er en Anke, at de ikke ligger Virkeligheden nær nok, var dengang bare et Fortrin mere. De var, ligesom Welhavens nationale Romancer, et Udtryk for Tidens Opfatning af norsk Bondeliv. Tidemands lidt yngre samtidige, Hans Gude (f. 1825), havde ogsaa faaet sin Uddannelse i Düsseldorf, og ogsaa han opslog sin Bopæl i Tyskland, i Karlsruhe, hvor han blev Professor. Han malte den norske Natur og gav den med en saadan Sandhed og Kraft og med en Poesi i Opfatningen, som den aldrig før var fremstillet. Hans Malerier fik europæisk Navnkundighed og i Norge en Yndest, der flettede hans Navn uopløselig sammen med Tidemands. Blandt ældre Malere, som fik sin Uddannelse i Düsseldorf maa endnu nævnes J. F. Eckersberg, død 1870, som navnlig havde sin Styrke i med Troskab at skildre Høifjeldsnaturen, Aug. Cappelen, død 1852, „hvis Billeder fra Urskogene hører til det mest eiendommelige, den norske Kunst har frembragt," G. A. Mordt, død 1856, hvis bedste Landskabsbilleder ligesom Cappelens skinner af Poesi, og den et Aar yngre Morten Müller, f. 1828, som især ved sine Aas- og Skoglandskaber har vundet Navnkundighed. Endnu maa nævnes K. Lorck, E. Bodom, C. D. Wexelsen, P. N. Arbo, en af vore faa Historiemalere, S. Jakobsen, A. M. Askevold, V. S. Lerche, C. Hansen og den betydeligste af vore yngre Landskabsmalere Ludv. Munthe, f. 1841. Navnlig bærer hans Vinterlandskaber Vidnesbyrd om Mesteren. Hans Motiver, skjøndt de simplest tænkelige, faar sin store Tiltrækning ved den fine Stemning, hvormed de er overgydte, og den Farvesands, hvormed de er behandlede.

Ad. Tidemand.

Hans Gude.

Af Billedhuggere maa nævnes C. Borch, f. 1817, J. Middelthun, f. 1820, H. Hansen og O. Glosimot, begge f. 1821, H. Budal og B. Bergslien begge f. 1830, O. H. Fladager f. 1831. Af disse er Bergslien mest kjendt og skattet, men ingen af dem har i Kunsten naaet det høieste.

Som det nationale Liv voxte, voxte ogsaa Modstanden mod den danske Skuespilkunst. Man begyndte at finde det nedværdigende, at vi skulde ty til et andet Land for at faa sceniske Kunstnere. Man begyndte at tro, at ogsaa Norge kunde fostre saadanne, og i Aviserne blev det skrevet, om ikke et norsk Teater skulde kunne gaa. Og Bergen, som, naar noget nyt skulde frem, saa ofte har været foran, gik ogsaa her i Spidsen. Ole Bull — den norskeste af de norske — arbeidede med Ihærdighed og Ild for Tanken; han fik samlet Penge til Foretagendet, og den 2den Januar 1850 aabnedes det norske Teater i Bergen. Og det viste sig snart, at Forestillingen, at norske ikke duede til Skuespillere, ikke var andet end den tommeste Fordom. Fra Bergens Teater udgik der en Række udmærkede Kunstnere og Kunstnerinder, saaledes som Fru Lucie Wolff, f. 1833, Andr. Isaksen, f. 1829 og den, som i hvilketsomhelst Land vilde have vundet Opmærksomhed og Navnkundighed, Johannes Brun f. 1832.

Nu havde man faaet Syn for Sagen, og nu vilde ogsaa Kristiania prøve. Den 11te Oktober 1852 aabnedes det norske Teater i Kristiania. Det havde mange Vanskeligheder at kjæmpe med — bare Konkurrancen med det gamle danske Teater var svær nok — men det gik dog; den Kreds, som havde sat det igang, holdt trofast ud. Men Norskheden slog sig ikke til Ro med, hvad der var vundet. Den trængte ogsaa ind paa det danske Teater. Allerede i 1850 havde Bergenser-

loven (§§ 20 og 88), Indførelsen af Juryen gjorde nødvendige.

En anden Grundlovsforandring blev vedtaget enstemmig. Istedetfor Interimsregjeringen skulde herefter den Prinds, som var nærmest berettiget til Tronen, og som havde naaet Myndighedsalderen, forestaa Regjeringen. Derimod vakte et andet Forslag til Forandring i Grundloven stor Meningsforskjel. Det gik ud paa, at til Vicekonge ogsaa skulde kunne udnævnes den til Tronen nærmest arveberettigede Prinds eller hans Søn, og Komiteen indstillede Forslaget til Vedtagelse. Under Forhandlingerne i Tinget fremholdt Sagfører Sverdrup det betænkelige ved Forandringen. Allerede Bestemmelsen i Grundloven, der tillod at indsætte en Vicekonge, var uheldig, idet den paatrykte vort Land Mærket af en Landsdel, men dobbelt uheldigt vilde det virke, om en anden end Kronprindsen kunde indtage denne ophøiede Stilling. Vi kunde faa Vicekongedømmer varende gjennem et helt Slægtled og i Forviklinger med Sverige kunde Vicekongen, hvad enten han tog Parti med dette Rige eller med Norge, komme i en vanskelig og pinlig Stilling. Ogsaa Kongens Stilling vilde gjøres vanskelig, vanskelig kunde han nægte Tronarvingen Vicekongestillingen og endnu vanskeligere fjerne ham fra den, om han var utilfreds med hans Virksomhed. Schweigaard saa derimod — og fremholdt dette — i Vicekongedømmet et Baand mellem Norge og Kongehuset, der ved dette knyttedes altid fastere sammen. Ved Stemmegivningen blev Komiteens Indstilling forkastet.

Den Selvstændighedsaand, som havde sin Del i Forkastelsen af dette Forslag, traadte ogsaa for Dagen ved Behandlingen af Statholdersagen. Forslaget om Ophævel-

sen af Statholderposten var af Komiteen (mod 1 St.) under Henvisning til Kongens Løfte selv at fremkomme med Forslag til Ophævelsen indstillet til ikke at bifaldes. Herimod nedlagde bl. a. Sverdrup Indsigelse. Folket skyldte sig selv at tage sin Skjæbne i sin Haand og ikke stole paa andre end paa sig selv. Sagen var af den Vigtighed, at der maatte de stærkeste Grunde til for at standse den i sin Vei. Og disse Grunde var ikke tilstede. Han vilde derfor have en ny Beslutning om Statholderpostens Ophævelse. Kun et Mindretal fulgte ham; Flertallet henholdt sig til det kgl. Løfte og vilde se Tiden an. Alt blev saaledes ved det gamle.

Et andet Grundlovsforslag af en forholdsvis ny Dato blev derimod vedtaget, men nægtet Sanktion. Det angik Indførelse af aarlige Storting og var fremsat af J. Sverdrup. Ordskiftet var om denne vigtige Sag overraskende kort. Der var et langt Foredrag af Skiensrepræsentanten Bagger, som var imod, og et kortere af Stavangerrepræsentanten Christensen, som var for, og dermed blev Sagen optaget til Stemmegivning.

Dagen efter, 19de Marts, stod Slaget om Statsraadernes Adgang til Stortingets Møder. Under Forhandlingerne om denne Sag kom det frem, at flere af de Mænd, som tidligere havde baaret Sagen frem, nu havde skiftet Standpunkt og fra Statsraadsagens Forfægtere var bleven dens Modstandere. Statsraadernes Adgang til Tinget stod ikke længer for dem som en Styrkelse af Kongemagten, men som en Svækkelse af den; den vilde lede til en hyppig Vexlen af Statsraader og til svære Udtællinger af Pensioner til de afgaaende. Saaledes Amtmand Aall. Schweigaard erklærede, at han før flere Gange havde med aftagende Overbevisning

stemt for Forslaget, men nu vilde han stemme imod. Ogsaa Ueland talte mod, og de Par Mænd, Christensen og Richter, som kjæmpede for Forandringen, formaaede ikke at overvinde Modstanden.

Et Forslag til Forandring i Grundloven paa et rent andet Omraade — Embedsmændenes Troesfrihed — maatte ogsaa dennegang erfare, hvor seig Modstanden var, naar det gjaldt Fremskridt i denne Retning. Sagen forhandledes tidlig i Samlingen — 1ste og 2den December — og med en Bredde, der viste, hvor optaget man paa begge Sider var af denne Sag. De fleste Bønter med Ueland i Spidsen klyngede sig til det gamle og vilde ikke vide af nogen Forandring; af de andre blev der, uanseet Partistandpunktet, med stor Kraft kjæmpet for Troesfriheden; Rektor Holmboe talte sig varm derfor; Præsidenten, Aall, godtgjorde med overbevisende Klarhed, med en Veltalenhed, der maatte trænge igjennem, Uretfærdigheden og Urimeligheden af Grundlovens Bestemmelse, og Præsten Jensen vilde, sagde han, for Kirkens egen Skyld tage de Støtter bort, hvormed Grundloven søgte at værne om den, og vilde „hilse Vedtagelsen af Forslaget som Morgenrøden til en ny Dag". Trods alle Stormløb blev § 92 staaende.

Den Sag, der noget nær var af mest indgribende Betydning paa dette Storting, og hvis Afgjørelse blev imødeseet med størst Spænding, var Juryen. Da Kongen havde lovet Sanktion, stod det nu altsaa bare paa Stortinget. I Møder i Odelstinget fra 21de—27de April behandledes Lovforslaget, der af Komiteens Flertal var indstillet til Vedtagelse. Dets 487 Paragrafer vedtoges i det væsentlige uforandrede, og derpaa foreslog Præsidenten Sagen oversendt til Lagtinget. Mod dette

Forslag fremkom et andet, der vilde Henlæggelse, og som senere forandredes til Udsættelse til næste Ting. Kampen derom blev meget lang, og i den deltog Tingets bedste Kræfter. Amtmand Aall fandt, at man i Forslaget havde taget for mange Sager med til Afgjørelse ved Jury, og søgte at vise, hvor uheldig dette var med vort Lands Naturforhold, og hvor kostbar Juryen vilde blive. I et indgaaende Foredrag fremholdt J. Sverdrup Fordelene ved Juryen som Retsinstitution, fremhævede ogsaa dens Betydning i politisk Henseende, den Forbindelse nemlig, som derved tilveiebragtes mellem den lovgivende Magt hos Folket og dets Deltagelse i Retspleiens Udøvelse; Magten blev kun fuldkommen, naar der var Myndighed til at paase Lovenes Udførelse i den Aand, de var givne. Ueland, Richter, Steen, Sørensen o. fl. støttede Sverdrup. Det modsatte Standpunkt hævdedes af Amtmand Helliesen, Borchsenius o. a. Flere af dem, som i 1857 havde stemt for Juryen, var dennegang imod. Ingen begrundede dog sit Omslag paa en mærkeligere Maade end Ole Valstad. Han kunde ikke nægte, ytrede han, at da han hørte om den store Myndighed, som Folket vilde faa ved Indførelse af Juryen, da fandt han dette at være overmaade grumt og behageligt, og han mindedes meget vel, hvorledes han i den første Tid sværmede for Juryen. Men var da dette noget at tage fat i, at han sværmede for Juryen paa en Tid, da han ikke kjendte noget til den? Han fik da med stor Grund høre af Ueland, at „hvad man skylder sine Vælgere, er at gaa med Alvor til Sagen og ikke slaa til, før man er paa det rene. Hvis Valstad i 1859 stemte for Juryen for at slaa Regjeringen en Knude, da var dette en høist beklagelig Fremgangsmaade, og han fortjente derfor at tugtes af sine

Vælgere." I Odelstinget blev dog Udsættelsesforslaget forkastet, men i Lagtinget gik det igjennem, og det fastholdt sin Beslutning, da Sagen for anden Gang blev det tilstillet fra Odelstinget. Ved Sagens Afgjørelse i det samlede Storting blev Odelstingets Beslutning forkastet med 50 mod 54 St.

Den paa forrige Storting fattede Beslutning om offentlig Stemmegivning i Høiesteret, som ikke var sanktioneret, blev gjentaget paa dette Ting og med et til Enstemmighed grændsende Flertal vedtaget. Denne Gang blev det da endelig engang sanktioneret.

Af kirkelige Love var Forslaget om Menighedsraad ogsaa fremme denne Gang, men Betænkelighederne ved at vedtage det var voxet, og Forslaget faldt. — Mærkes kan ogsaa, at Kristiania Stift blev delt, idet den øvre Halvdel blev udsondret som et eget Stift, Hamar Stift.

Tingets Opmærksomhed var stærkt rettet paa vort Forsvarsvæsen. Tiderne var truende. Det var sandsynligt, at der i den nærmeste Fremtid kunde komme til Brud mellem Danmark og Tydskland, og det var ikke usandsynligt, at vi kunde blive dragne ind i Krigen. Det var paa en saadan truende Baggrund, at der med et kort Varsel til stor Overraskelse fremkom et Regjeringsforslag om Forandringerne i Værnepligten. Disse gik nærmest ud paa, at Linietropperne skulde øges til 21 000 Mand, og af disse skulde Fodfolket turvis indkaldes til Garnisonerne i en Tid af 6 og aldrig over 8 Maaneder. Komiteens Flertal indstillede, at i Fred skulde Linietropperne kun være 12 000 Mand, som i en Tid af 6 Maaneder kunde indkaldes til fortsat Uddannelse i Garnisonerne; i Krig derimod skulde Linietropperne ved Indkaldelse af Krigsforstærkningen øges til 21 000 Mand.

Om denne Sag førtes der i Tinget brede Forhandlinger. Nogle, der fandt, at Forslaget var kommet rent overraskende paa Forsamlingen, vilde have Sagen udsat; en Række Talere, først og fremst Sverdrup, var paa det bestemteste imod Indkaldelse til Garnisonerne; Modstand reistes ogsaa imod Linietroppernes store Antal, og Forslag blev stillet af Sverdrup, der gjorde Indkaldelse af Forstærkningen til Linien afhængig af Stortingets Samtykke. Udsættelsesforslaget gik ikke, men heller ikke Indstillingen om Indkaldelse til Garnisonerne, heller ikke Fastsættelsen af Linietroppernes Antal til 21 000 Mand — det indskrænkedes til 18 000 Mand — og heller ikke Forslaget om at lade Stortinget bestemme, om Forstærkningen til Linien skulde indkaldes; i dette Punkt blev Indstillingen vedtagen, der i Tilfælde af Forsvarskrig overlod Kongen Retten til Indkaldelse, men for en Angrebskrigs vedkommende henlagde den til Stortinget.

Ogsaa paa dette Ting, som i 1857 og 1860, blev den militære Straffelov med stort Flertal vedtagen, men heller ikke denne Gang opnaaede den Sanktion.

Den Sag, som gav mest Arbeide og tog længere Tid end nogen, som fremkom paa Tinget, var Kirkekomiteens Indstilling om et kgl. Forslag til Forandringer i Loven om Fattigvæsenet paa Landet. Forslaget faldt i det væsentlige sammen med et, som var fremkommen fra en i Sagens Anledning nedsat kgl. Kommission, der gjennem sine Undersøgelser havde fundet Fattigbyrderne i betænkelig stigende. For at modvirke dette havde den foreslaaet følgende væsentlige Ændringer i Fattiglovgivningen: Den ubetingede Forsørgelsespligt skulde ikke, som før, gjælde alle fattige, men kun syge og sindssvage samt forældreløse fattige Børn under 15 Aar.

Desuden skulde Bevilgningsmyndigheden henlægges under Kommunestyret, og Fattigkommissionen væsentlig kun være et Forstanderskab, der ogsaa skulde have Tilsynet med de fattige. Komiteen sluttede sig i det store hele til Forslaget, og Tingafdelingerne til Indstillingen, som uden større Forandring blev vedtagen. Lovbeslutningen blev sanktioneret. — Dette var ogsaa Tilfælde med en Lov om Udligning af By- og Fattigskat i Byerne.

Lovgivningen, som omfattede Næringsveiene, modtog ingen indgribende Forandringer. Mærkes maa dog en Skoglov, der uden at gribe ind i Eierens frie Brugsret søgte at frede om Skogen; fremdeles en ny Konkurslov, i hvis forberedende Behandling Advokat Dunker havde en hovedsagelig Del, og som voldte Tinget meget Arbeide; forandrede Bestemmelser i Sildefiskeriet, især med Hensyn til Erlæggelse af Landslod, Fredning af Lax og Ørret og om Fredning af madnyttigt Vildt. Nævnes maa Bestemmelsen om Prisen paa Aasædet, der skulde sættes af Arveladeren, eller, hvis denne forsømte det, taxeres billig. Kvindelig Næringsdrift blev hjulpen godt fremad ved Vedtagelsen af en Lov, som gjorde ugift Kvinde fuldmyndig ved det 25de Aar og ugift Kvinde ved det 18de myndig under Kurator samt erklærede Enke fuldmyndig uden Lagværge. — Brændevinsnæringen fik paa dette Ting en ny Indskrænkning, idet der til Udskjænkning paa Dampskibe krævedes kgl. Bevilling. — Ogsaa i Lovgivningen om Norges Bank blev der gjort enkelte Forandringer; saaledes i dens Bestemmelse om det Udbytte, som skulde tilfalde Statskassen.

Til Fremme af Samfærdselsmidler bevilgede Stortinget store Summer; endnu mere til Anlæg af Jernbaner.

Foruden til Fuldendelse af Banen mellem Lillestrømmen og Rigsgrændsen blev der bevilget til Jernbane mellem Drammen og Randsfjorden, og for at skaffe Midler dertil besluttede Stortinget at optage et Statslaan paa 6 Mill. Kr. til $4^1/_2$ %.

En Sag, som vakte megen Opsigt og Omtale, var det kgl. Forslag om Bevilgning af Digterløn til Bj. Bjørnson. I Komiteen fik det kun en eneste Stemme for sig, men anderledes stillede Sagen sig i Tinget. Rigtignok udtalte Valstad, at han ikke skjønte, hvad Gavn Folket kunde have af noget sligt som Poesi og Digtning, men denne Ytring af en lavtliggende Tankegang blev modsagt endogsaa af hans egne Standsfæller, og af Rektor Holmboe og J. Sverdrup med Foredrag, der varmt og vakkert hævdede Digtningens høie Betydning og forædlende Kraft. Dette faldt det Rolf Olsen vistnok ikke ind at betvile, men han fandt, at Bjørnson mest skyldte Døgnskriget sin Navnkundighed og derfor ikke fortjente Digterløn. Denne Opfatning blev imødegaaet af Richter og Aall og ved Stemmegivningen knusende underkjendt; kun 21 Mand gav Flertalsindstillingen sin Tilslutning.

Til Trods for, at Budgettet var spændt — Statskassens Beholdning var saaledes paa det nærmeste opbrugt — havde Tinget dog Mod til at slutte sig til Synsmaader, som var udtalte af en i 1858 nedsat Tarifkommission, hvorefter Tolden paa de almindeligste Næringsmidler blev nedsat

I Slutningen af Samlingstiden behandledes Indstilling fra Protokolkomiteen. Dens Udtalelse om den norske Regjerings Forhold i Statholderstriden er omtalt. — Ved kgl. Resolution af 27de August 1860 havde Regjeringen nedlagt Indsigelse mod Odelstingets Ret til saavel i en Sag, der forelaa moden til Afgjørelse, at beslutte Sagen udsat til et

følgende Odelsting, som til uden at fatte Beslutning om Tiltale for Rigsret at udtale Mishag mod nogen af Regjeringens Medlemmer eller Misbilligelse af nogen Regjeringshandling. Komiteen indstillede til Odelstinget at fastholde sin fulde Ret til den Handlemaade, hvorover Regjeringen havde anket, og Indstillingen blev mod 32 St. bifaldt; af disse 32 vilde kun 7, at Odelstinget ingen Beslutning skulde tage i Sagen.

Den 22de Juni opløstes det 17de ordentlige Storting.

Dommen over det 17de ordentlige Storting kom til at lyde forskjellig efter Partistandpunktet. Paa Høires Vegne udtalte „Morgenbladet", at „Stortinget ikke længere er at betragte som et Udtryk for Nationen", medens det fra modsat Kant blev rost for sin Holdning overfor Regjeringen, sin Hævdelse af vort Lands Selvstændighed og Vedtagelse af Beslutninger, f. Ex. den om aarlige Storting, som viste, at det havde Øie for, hvad Tiden krævede, og vilde Udvikling og Fremskridt.

Nordisk Enhedsstræben. Det overordentlige Storting i 1864.

Ligefra Trediveaarene var der af fremragende Aander arbeidet paa at fremme Enighed og Samvirke mellem de tre nordiske Riger. I 1839 samledes norske, svenske og danske Naturforskere i Gøteborg, og nogle Aar efter begyndte de nordiske Studentermøder. Følelsen af, at Danmarks Undergang let kunde drage Norges og Sveriges efter sig, begyndte at gjøre sig mere og mere gjældende. Under Danmarks Krig med Tyskland i 1848 fik Regjeringen, som vi har seet, Pengebevilgning for at kunne, om det paakrævedes, tage Del i Krigen; det samme fik den svenske Regjering, og rundt i begge Riger fulgte man Danmarks Kamp med den livligste

Deltagelse, Sorg ved deres Nederlag, Glæde og Jubel, naar de seirede. Stærke Hensyn baade til den ene og anden Side hindrede imidlertid Kong Oscar fra at gribe ind, dog besatte han Fyen og senere den nordlige Del af Slesvig. Og ved Studentermødet i 1851 og det senere Møde af Nordens Læger og Naturforskere viste han, at hans Hjerte slog varmt for Fred og Enighed mellem Broderfolkene. En ny Tilnærmelse skeede i Slutningen af 1853, da de tre Riger i Forening erklærede sig neutrale under Vestmagternes Krig med Rusland. Stærkest kom dog den voxende Broderfølelse frem paa Studentermødet 1856 i Upsala og Stockholm, hvor Kong Oscar under de forsamledes Jubel udtalte, at „Krig mellem de skandinaviske Brødre er herefter en Umulighed". Aaret efter lod han Handling følge paa Talen. Han tilbød Danmark et Forbund med Tilsikring af Hjælp til Forsvar af Danmark til Eideren, men Tilbudet blev afslaaet og paa en Maade, som ikke kunde andet end støde.

Kong Oscar trak den udrakte Haand tilbage, og Forholdet mellem Regjeringerne blev noget kjøligere. Dog erklærede i 1858 den norsk-svenske Udenrigsminister Manderström, da det tyske Forbund truede Danmark med Exekution: „Naar tyske Tropper staar i Nærheden af Eideren, maa denne Kjendsgjerning ved Forholdenes egen Magt blive Emnet for alvorlige Overveielser fra den svensk-norske Regjerings Side."

Under Oscars Efterfølger, Kong Karl, som var en personlig Ven af den danske Konge, nærmede Rigerne sig atter igjen til hinanden. I 1859 tilbød de forenede Riger sin Mægling mellem Danmark og Tyskland, og i det følgende Aar afgav de den Erklæring til Stormagterne, at de maatte agte sine egne Interesser for truede, naar der i den dansk-tyske

Krig blev Spørgsmaal om Sønderjylland. Paa samme Tid opfordrede de Danmark til at udskille Holsten for at kunne knytte Sønderjylland des nærmere til Kongeriget. Den Vei, som var slaaet ind paa, blev heller ikke opgivet. Med Styrke vedblev den norsk-svenske Udenrigsminister at hævde Danmarks Ret og værne det mod Tysklands Overgreb, og den Maade, hvorpaa han optraadte, blev ogsaa billiget af Stortinget. Nu kom ogsaa Forslaget om et Forsvarsforbund atter frem, og dennegang stødte Danmark det ikke fra sig. Underhandlingerne derom blev førte mellem den danske Udenrigsminister Hall og den norsk-svenske Minister i Kjøbenhavn, Grev Hamilton, og Forbundet maatte allerede regnes for sluttet; kun Underskriften manglede; — da døde den danske Konge.

Hans Efterfølger, Kristian den niende, undertegnede vistnok den nye Fællesforfatning, som skulde knytte Slesvig nærmere til Kongeriget, men derimod nedlagde Preussen og Østerrige Indsigelse, og den 1ste Februar 1864 gik en forenet preussisk-østerrigsk Hær over Eideren.

Nu blev det Spørgsmaal, hvad de forenede Riger vilde gjøre. De var gaaede for langt til godt at kunne trække sig tilbage, men at indlade sig i en Krig med to Stormagter var ogsaa at vove et høit Spil. I ethvert Fald maatte der for Norges vedkommende forhandles med den anden Statsmagt, og 14de Marts sammentraadte et overordentligt Storting, kaldt sammen ved kgl. Kundgjørelse af 19de Januar 1864. For dette blev der fremlagt et kongeligt Forslag, gaaende ud paa, at Kongen skulde til Danmarks Forsvar faa fri Raadighed over Landets Linietropper og Roflotille og en Bevilgning, 2 Mill. Kr., til nødvendige Rustninger

og desuden Ret til i samme Øiemed at bruge Kr. 1 200 000 — den sidste Sum, naar et nyt overordentligt Storting var indkaldt eller samtidig indkaldtes. En Komite paa 15 Mand skulde behandle Forslaget, og Flertallet i den var for det, men satte som Vilkaar for at deltage i Krigen, at mindst en af Vestmagterne gik med. Et Mindretal i Komiteen satte som Vilkaar Forbund med begge Vestmagterne. Det hed ogsaa i Indstillingen: „Skjøndt den store Flerhed af det norske Folk sikkerlig ikke ønsker nogen nærmere politisk Forbindelse mellem de forenede Riger og Danmark, maatte dog en saadan Begivenhed (Danmarks Nederlag) i høi Grad vække det norske Folks Deltagelse, baade fordi den vil ramme et nærbeslægtet og ved saa mange Baand med os forenet Folk, og fordi den nordiske Stammes Styrke vilde svækkes, hvis Danmark skulde undertrykkes af de tyske Magter.“ Et Mindretal, hvortil Schweigaard og Steen hørte, var uenige i Bemærkningen om, at det store Flertal af det norske Folk ikke ønskede nogen Forbindelse med Danmark. Den 29de Marts behandledes Indstillingen i Stortinget under stor Tilstrømning af Tilhørere. Dr. O. J. Broch talte først. Han var imod at oversende Komiteens Indstilling til Regjeringen paa Grund af Udtalelserne deri om et Forbund med Stormagter. Schweigaard fandt, at ved Komiteens Indstilling var Regjeringen berøvet den Handlefrihed, som det i en saadan Sag trængte. I samme Retning talte ogsaa Richter og Holmboe. Sverdrup, støttet af Ueland, talte for Mindretallets Forslag; kun i Forbund med begge Stormagter fandt han de forenede Riger sikrede i Tilfælde af Krig. Heri fik han ved Stemmegivningen dog kun 38 med sig. Udtalelserne om det norske Folks Utilbøielighed til en nærmere politisk Forbindelse med Danmark blev staaende med 57 mod 54

St. Stortinget vedtog ogsaa forskjellige Bestemmelser af Hensyn til den mulige Krig; saaledes skulde Soldaterne have 20 Øre i daglig Tillæg til de Penge, de oppebar i Fredstid. — Allerede den 31te Marts blev Stortinget opløst. — Under dets Samvær indløb Telegram fra Kjøbenhavn saalydende: „Mænd fra alle Nordens Egne, samlede til Fest for dets frivillige hilser Norges Storting. Gud styre dets Beslutninger til Held for Norden.“ Stortingets Forhandlinger blev fulgte i største Spænding udover Landet saavelsom i Sverige og Danmark, og Pressen i alle 3 Riger var meget optaget deraf.

Til Deltagelse i Ufreden kom det ikke; ingen af Vestmagterne vilde kaste sig ind i en Krig, som de mente ikke kom dem ved. Danmark maatte altsaa udkjæmpe sin Kamp alene. Men denne blev hos os fulgt med stor Deltagelse. Stemningen var varm for Danskerne; man følte med dem, som dernede kjæmpede og led; deres Nederlag og Ulykke gik os dybt til Hjerte. Vore Digtere gav Stemningen Udtryk i flere af deres skjønneste Sange; Ibsen skrev: „En Broder i Nød“, Bjørnson „Da Norge ikke vilde hjælpe“, Kr. Janson „Han Magnus Konung“.

Der strømmede Penge ind til de saarede; en og anden gik ogsaa med som frivillig. Og da Danskerne laa under i den ulige Kamp, og Slesvig tabtes, da føltes Sorgen derover ogsaa hos os; det var, som vi selv var blevne delagtige i Tabet, det kjendtes næsten, som om vort eget Land var bleven lemlæstet.

Ingen havde i det danske Spørgsmaal og under Krigen været varmere for den danske Sag end Kong Karl. Det var ham, som havde været Drivhjulet i Arbeidet for at hjælpe Danmark i Kampen. Og naar det glap for ham, da var Grunden, at han ikke fandt tilstrækkelig Støtte. Baade i

hans norske og svenske Raad var Stemningen for Deltagelse i den danske Krig kun kjølig, og der manglede ikke paa dem, som for enhver Pris vilde holde sig udenfor. Det skal saaledes have været en af den norske Regjerings mest fremragende Medlemmer, som det skyldtes, at Stortinget satte sine Vilkaar for at bevilge til Krigen. Men Kongen lod ikke derfor den danske Sag falde. I April 1864, før endnu den danske Krig var endt, sendte han sin Bibliothekar C. v. Qvanten til Kjøbenhavn for at tilbyde Kristian IX et Forbund. Ifølge dette skulde de tre Riger være overfor Udlandet et i Krig; tillige skulde der træffes en Familieoverenskomst, der med Tiden vilde føre til Forening af de 3 nordiske Riger under en Konge. Forbundet skulde dog kun omfatte det egentlige Danmark, derimod ikke de Dele af Riget, som hørte ind under det tyske Forbund; men Adskillelsen af det danske Slesvig vilde Norge og Sverige af al Magt søge at hindre. Forslaget stødte i den danske Regjering paa Hindringer, og der kom intet ud af det.

18de ordentlige Storting. 1865—66.

Valgene til det 18de ordentlige Storting havde ikke fremkaldt nogen større Bevægelse. Der klagedes i Pressen over, hvor forholdsvis faa, der deltog i Valgmandsvalgene. Paa nogle Steder var der dog større Liv under Valgene end tidligere, og flerested bleve de vordende Stortingsmænd gjort bekjendte med de politiske Synsmaader, som raadede i Valgdistriktet. Den politiske Strømning gik for flere Mærkesagers vedkommende mod deres Gjennemførelse. Saaledes blev en stor Del Tingmænd valgte paa ikke for Tiden at give Juryen

sin Stemme. Og i de fleste Hovedspørgsmaal vilde Flertallet af de valgte hellere holde igjen end gaa paa. Et stort Antal af Repræsentanterne var Embedsmænd eller saadanne, som stod paa samme Dannelsestrin. Selv et Amt som Lister og Mandal opviste denne Gang det Særsyn mellem de valgte at have en Mand med Embedsuddannelse. Kun et eneste Amt (Stavanger) havde sendt udelukkende Bønder. Blandt de fremmødte var Schweigaard, Dr. Broch, Birch-Reichenwald, Amtm. Vogt, Harbitz, Hammerstad og Valstad. Samtlige disse maatte nærmest regnes som Regjeringsmænd. Men den liberale Fløi marscherede ogsaa op med sine bedste Mænd: Begge Sverdruper, Steen, Ueland, Richter, Daa, O. S. Velde. Overlæge Danielsen var denne Gang ikke med; heller ikke Amtm. Aall.

Ogsaa dette Storting, som aabnedes 5te Oktbr., havde travlt med at behandle Grundlovsforslag, uden dog at kunne faa sat et eneste igjennem. Forslag til en liden Udvidelse af Stemmeretten behandledes først, men faldt med Glands. Samme Dag behandledes og forkastedes Forslaget om Troesfrihed for Embedsmænd (Grundlovens § 92). Det drøftedes i det vide og brede, alle Bønder, som talte, ogsaa Ueland, var imod, saa Troesfrihedens Venner, hvor kjækt de stred, blev for faa. Samme Skjæbne led Forslaget om aarlige Storting, som forrige Gang var vedtaget. Denne Gang forelaa kgl. Forslag, og den Omstændighed, at der var indført aarlige Rigsdage i Sverige, gjorde Forandringen end mere ønskelig. Hele Komiteen paa et Medlem nær havde indstillet paa Vedtagelse; Mænd som Schweigaard, der før havde været imod, havde slaaet om; Sverdrup lagde hele Tyngden af sin Veltalenhed i Vægtskaalen for Forslaget, og han støttedes af Mænd som Sørensen og Richter, Steen og Daa, O. J. Broch

og Kildal. Selv Ueland, der ellers var saa ængstelig for Grundlovsforandringer, syntes dog, at „det maatte være Maade med alt“. Til Trods for alt lykkedes det dog ikke at drive Forslaget igjennem.

Forslaget til Ophævelse af Statholderembedet vilde heller ikke gaa. Modstanderne henholdt sig til Kongens Løfte om, naar Tiden fandtes beleilig, selv at gjøre Forslag til Ophævelsen. Nu at vedtage den vilde bare fremkalde Rivninger og Ugreie med Sverige. At Forsamlingen derfor ikke vilde slaa det mindste af paa sin Ret til selv at gjøre Forandringer i sin egen Grundlov, det kom under Forhandlingerne frem paa en Maade, som ikke var til at tage feil af. Da nemlig Byfoged Strøm kom i Skade for at ytre noget om, at den norske Grundlovs Bestemmelse om Statholderembedet skulde forhandles i Unionskomiteen, hvori der ogsaa sad svenske Mænd, blev der fra flere Kanter nedlagt Indsigelse derimod. Præsidenten (Harbitz), selv Medlem af Unionskomiteen, sagde meget alvorlig, at han skulde have ønsket, at Repræsentanten aldrig havde fremkommet med denne Ytring. Det kunde dog vel ikke falde denne ind, at nogen norsk Mand vilde behandle Spørgsmaalet om Statholderposten i Unionskomiteen; han (Præsidenten) vilde da anse sig som en Mand uden Ære. Ogsaa Richter tog fat paa Strøm, og Christensen fandt dennes Ytring „uheldig, ubegrundet og uberettiget i enhver mulig Henseende.“

Forslaget om Statsraadernes Adgang til Tingets Forhandlinger fik i Komiteen kun en, men i Stortinget 55 Stemmer mod sig. Saa utvetydigt lagde Tinget sit Standpunkt i denne Sag for Dagen. Og dog viste sig ikke mindst paa dette Ting, hvor nødvendigt et bedre Samarbeide mellem Statsmagterne

var. Ved at gjennemgaa Regjeringens Protokoller fandt Protokolkomiteen, at Armedepartementets Chef, Statsraad Wergeland, havde gjennem kgl. Resolutioner søgt at faa indrettet Hæren paa en Maade, som sidste Storting havde stillet sig imod. Ingen af Komiteens Medlemmer nægtede dette, men kun et Flertal indstillede paa, at Odelstinget skulde udtale sin Misbilligelse af Statsraadens Forhold. Denne Indstilling vilde Regjeringsmændene ikke være med paa. Broch kunde saaledes ikke indrømme, at Statsraaden havde gaaet Stortingets Beslutning for nær, og Schweigaard udtalte, at man ikke skulde efterligne det gamle Grækenland deri, at man jog sine bedste Mænd væk. Broch og Schweigaard blev alene om at forsvare Wergeland, som derimod blev af flere angrebet og tildels meget skarpt, navnlig af Steen. Indstillingen blev ogsaa vedtaget.

Den Mangel paa Tillid, som Repræsentationen nærede til Armedepartementets Chef, gav ikke Udsigt til, at det kgl. Forslag om Værnepligt og Udskrivning vilde i sine Hovedbestemmelser kunne faa Tingets Tilslutning. De faldt ogsaa. Forøgelsen som var foreslaaet af Linjetropperne, i Krig til 21 000 Mand, faldt; Forlængelse af Tjenestetiden for Linien til 8 Aar faldt; endelig faldt ogsaa den paany foreslaaede Indkommandering til Garnisonerne. Den Lov, som Stortinget med saa liden Hensyntagen til Regjeringsforslaget vedtog, blev dog sanktioneret.

Et Forslag fra Regjeringen til Forandringer i Rettergangsmaaden i Straffesager stødte paa Modstand fra den liberale Side i Stortinget. Man var ræd for, at Vedtagelsen deraf skulde blive paaberaabt mod Indførelse af Juryen. Talere fra denne Kant, saaledes Ueland, fandt, at

Lovforslaget var et Flikværk og Forbedringerne smaa. Kun faa sluttede sig dog til denne Betragtning; ogsaa fra den liberale Side blev det erkjendt, at Loven afhjalp iøienfaldende Brøst i vor Retspleie. Den blev da ogsaa med stort Flertal vedtaget.

Med en ganske anderledes Styrke gjordes der under Behandlingen af en anden Sag stærke Anker mod Regjeringen. Denne havde med Frankrige afsluttet en *Handels- og Sjøfartstraktat*, hvorved vi for at opnaa Lettelser for Skibsfarten vedtog Toldnedsættelser paa en Mængde franske Varer. Toldtabet for disse Varer vilde gaa op til ca. Kr. 640 000 om Aaret, medens Fordelen for os blev beregnet til ca. Kr. 900 000. Traktatens Afslutelse var omtalt i Trontalen, og den blev nu forelagt Stortinget til Stadfæstelse. Af Komiteen, som dertil var opnævnt, indstillede syv Medlemmer uden videre Traktaten til Stadfæstelse, 4 ligesaa, dog med Anmodning til Regjeringen at virke for, at saadanne Forpligtelser med Hensyn til Toldsatser ikke sattes i Kraft, før de havde været forelagte Stortinget til Stadfæstelse; 4 andre vilde desuden have udtalt, at den ved Traktaten tilsigtede Ordning af Toldforholdene ikke i alle Dele var fuldt foreneligt med Grundloven eller stemmende med Rigets Tarv.

Sagen var en af de største og mest opsigtsvækkende paa dette Storting og blev behandlet med en tilsvarende Omstændelighed. Der blev fra Forsvarerne af Traktaten fremholdt dens store Fordele for Landet; især holdt Broch et indgaaende Foredrag herom. Schweigaard talte sig varm for denne Sag, der jo dreiede sig om Interesser, som altid havde havt hans Hjerte. Fra den anden Side, Sverdrup, Richter, Ueland o. fl., vilde man ikke gaa helt med paa disse Lovtaler over Traktaten, og

man fandt, at Regjeringen ved at afslutte den og sætte den i Kraft uden først at spørge Stortinget var kommet ind paa en farlig Vei. Det kunde ende med, at en af Tingets vigtigste Rettigheder, Fastsættelsen af Tolden, kunde glide det af Hænderne. I Stridens Hede kom det til skarpe Sammenstød. En hvas Ytring af Schweigaard bragte Richter til at sige, at han ikke som hin havde det graa Haars Forret til at fornærme sine Medrepræsentanter, Schweigaard forlangte ham kaldt til Orden, uden at Præsidenten (Vogt) fandt sig foranlediget dertil, en Vægring, som bragte Schweigaard til at spørge, om det under Præsidentens Præsidium gik an at sige, at en Mand har en Forret til at fornærme. Derpaa blev ikke svaret. Da Richter ved denne Leilighed havde kaldt Schweigaard „Materialismens store Apostel", blev denne vred og forklarede med berettiget Selvfølelse, at „Materialister er de, som jager efter Fordel og kaler til sig paa alle Kanter, søger efter Penge og rige Giftermaal, men dette havde han aldrig befattet sig med; hans Materialisme havde bestaaet i at slide og slæbe." Ved Afstemningen gik Komiteflertallets igjennem med 62 mod 49 St. Skjøndt saaledes intet af Mindretallenes Indstillinger var trængt igjennem, havde dog Ordskiftet den Følge, at en ny Traktat med Frankrige 17 Aar senere ikke blev sat i Kraft, førend Stortinget havde givet sit Samtykke.

Den franske Traktat gik i Retning af Frihandelen, og at frigjøre Næringsdrift for hæmmende Baand var ogsaa dette Stortings Kjæphest. Heri arbeidede det sammen med Regjeringen og vedtog saaledes en af den fremsat Lovforslag til Udvidelse af Handelsfriheden paa Landet. Ligeledes vedtoges en Lov, som tillod at udsælge visse Varer fra

Skibe. Kun Brændevinshandelen blev for Misbrugens Skyld omhegnet med nye Indskrænkninger til de ældre, som før var. Med Hensyn til Haandværksdrift blev ogsaa der flere Indskrænkninger ophævede og Adgangen dertil gjort lettere og med faa Undtagelser aabnet for alle.

Ogsaa paa det kirkelige Omraade var der et Forslag fremme til Frigjørelse af Baand. Sognebaandet foresloges løst eller ialfald løsnet, saa man fik Lov at nytte Præster udenfor det Præstegjæld, man boede i. Forslaget faldt, og det samme var Tilfælde med et andet, der vilde indføre Menighedsmøder, hvorigjennem Menigheden kunde tilkjendegive sin Vilje. Nogle var imod en saadan Lov, fordi den bød Menighederne for lidet; andre var ræd den, forbi den vilde vække Splid. Og Modstanderne blev flest.

Af nye Embeder blev der paa dette Ting oprettet en Byret i Kristiania og et nyt Amtmandsembede i Finmarken.

Af nye Bevilgninger kan mærkes Kr. 144 000 til Udstillingen i Stockholm 1866 og Paris 1867 og Kr. 1600 aarlig i Digterløn til Henr. Ibsen. Tinget gik ogsaa med paa en Bevilgning til en Lærerpost ved Universitetet i nordisk Literatur. Derimod vilde det ikke gaa ind paa at bevilge Løn, Kr. 4000 til Afholdelse af Foredrag ved Universitetet af svenske eller danske Universitetslærere og stillede sig i det hele ikke gunstigt overfor Arbeidet at bringe de 3 nordiske Folk sammen.

Ogsaa paa dette Ting gjorde der sig ved Gjennemgaaelse af Toldtarifferne en stærk Strømning gjældende i Retning af paa forskjellige Artikler at nedsætte eller ophæve Tolden. Saaledes blev Udførselstolden paa Trælast nedsat med en Femtedel. Mod at foretage for mange Nedsættelser

var dog Hensynet til Statskassen iveien. Derfor faldt et fremkommet Forslag om Nedsættelse af Tolden paa Korn og Salt, og Smørtolden, som nedsattes, blev dog ikke, som foreslaaet, givet helt frit.

Stortinget sluttede sine Forhandlinger 14de Juni.

Stortinget i 1865—66 havde i flere Retninger ikke opfyldt de Forventninger, som de liberale havde knyttet til det; især var Forkastelsen af Forslagene om aarlige Storting og Statsraadernes Adgang til Forhandlingerne en Skuffelse. Men det, som voldte Skuffelser paa denne Side, vakte Glæde hos det modsatte Parti. For dette havde det attende ord. Storting været bedre, end det havde turdet haabe, „det havde ikke vanslægtet fra sine Forgjængere i Fædrelandssind, Maadehold og Redebonhed til at fremme det, som var nyttigt." Stortinget i 1865—66 var det første, som blev holdt i den statelige Bygning, som det havde reist sig.

Den norske Kirke i Femti- og Sextiaarene.

Det religiøse Liv, som var piplet frem i Firtiaarene, bredte sig i det følgende Tiaar som en vældig Strøm, der berørte de allerfleste Egne af vort Land. Vækkelsen, nærmest af pietistisk Art, var i flere Henseender ensidig og trangsynet, tung og mørk og ikke lidet dømmesyg; men den eiede Alvor og betydelige Kræfter, var ogsaa modtagelig for Udvikling, saa Fremskridtet fra den tidligere Død og Ligegyldighed var baade til at mærke og til at glæde sig over. Vækkelsen støttedes ved Universitetet af de teologiske Professorer Gisle Jonson (f. 1822) og den lærde Tysker Karl Paul Caspari (f. 1814). Navnlig havde Jonson meget at sige hos

C. P. Caspari.

Gisle Johnsen.

P. A. Jensen.

W. A. Wexels.

Lægmændene rundt Landet og øvede en stor Indflydelse paa de teologiske studerende. Wexels Indflydelse traadte derimod tilbage; udenfor dem af Præster og Lægfolk, som regnede sig til hans Disiple, og udenfor Kredsen af hans Menighed var den rent forsvindende. Han blev ogsaa seet skjævt til af dem, som nu førte det store Ord, og dette var i endnu høiere Grad Tilfældet med hans Disiple. En af dem, Gunnerus i Hevne, saa sig endogsaa nødt til at nedlægge sit Embede. Men Wexels gik — en Fredens Mand — sin stille Gang ufortrøden og utrættelig, arbeidende i sit Kald, elsket af mange, personlig agtet af alle. Og over hans Grav (han døde 1866) lød der kun et Vidnesbyrd, at med ham var en gaaet bort af Kirkens allerførste og ædleste. — De fleste af Jonsons Disiple sluttede sig senere som Præster til Vækkelsen, hvis svage Sider hos dem dog traadte mere tilbage. Og deres Forkyndelse samlede mange omkring sig, thi den var nær i Slægt med den haugeske, var fra først af mest en Omvendelsesprædiken og svarede saa helt til Folkets Trang og aandelige Standpunkt. Ogsaa flere af de ældre Præster paavirkedes af den Aand, som nu var den raadende. Af disse maa nævnes Sv. Brun, f. 1812, Præst i Kristiania. Hans kraftige Veltalenhed minder om Biskop J. N. Bruns, hvis Sønnesøn han er. C. P. Essendrop, f. 1818, Biskop i Kristiania Stift, hører ligeledes herhen. Ogsaa han eier en Veltalenhed, der hverken fattes Kraft eller Varme. De før nævnte P. A. Jensen og Jørg. Moe finder ogsaa helst sin Plads mellem disse. Ingen af Præsterne frembragte med sin Prædiken større Virkninger end Gust. Lammers. Han blev i 1848 Præst i Skien. Hans Vidnesbyrd havde en mægtig Evne til at vække, og han havde ikke været længe i Skien, før der kom Bevægelse, der mere og mere udbredte sig.

Men hans Forkyndelse oversaa, som saa manges dengang, Sakramenterne, især Daaben, der næsten kun opfattedes som en Fare, en Fristelse, nemlig til en falsk Stolen paa dette Naademiddel. Hvad der derimod stærkt fremhævedes som Vilkaaret for at være en Kristen var den indre Forvisning derom, og denne søgte man gjennem sin egen Kamp og Strid. Menigheden skulde være en Samling af saadanne, der havde dette selvgjorte Mærke paa at være et Guds Barn, og derfor blev det Lammers saa uudholdeligt tungt at være Præst i en Statskirke og behandle en Mængde som Kristne, der efter hans Mening klarligen ikke var det. Han traadte tilsidst ud og grundede med sine Venner „den Apostoliske Frimenighed" i Skien. Dette skulde være en Menighed af rene og hellige, og de vilde ikke vide af nogen Barnedaab. Bevægelsen udbredte sig fra Skien omkring i Landet, og fleresteds skeede Udtrædelser af Statskirken. Mange fik dog ogsaa Dinene op for, at dette bar galt afsted. Navnlig blev det Tilfælde, da man i Frimenigheden i Skien begyndte med Gjendaab. Lammers optraadte bestemt derimod, men ikke alle vilde følge ham; det kom til Brud, og der dannede sig en egen Menighed, „den kristelige Dissentermenighed". Lammers fik dog nu Dinene op for, at han havde været paa Vildspor; han forlod Frimenigheden og traadte atter ind igjen i Statskirken.

Mellem Finnerne i Kautokeino opkom ogsaa en Vækkelse, der ledede til endnu grovere Udskeielser. Den lagde ogsaa stærk Vægt paa Visheden om ens Frelse, en Vished, som tillige skulde fremtræde i det ydre med Graad og Stønnen, med Hoppen og Springen. Man raabte paa „Aand, Aand", men hang i de mest udvortes Ting; man skulde saaledes komme til Kirke

Gamle Akers Kirke, Kristiania.

Vor Frelsers Kirke, Kristiania.

Throndhjems Domkirke,
som den vil se ud i fuldført Stand.

i sine gamle Klæder, thi det var Tegn paa Sorg; Renslighed var „Verdens Væsen" o. s. v. Barnedaaben blev forkastet, og Nadveren erklæret for unødvendig; Præst og Øvrighed skyldte man ikke Lydighed. Høsten 1851 kom Stockfleth derop og søgte at lede Bevægelsen ind paa sundere Spor. Det lykkedes ham for en Del og til en Tid, men saa brød det for Alvor løs. Gudstjenesten blev forstyrret, fra Kordøren lyste en Fin Forbandelse over Præsten. Saa stilnede det igjen af, og man ventede, at Sindene skulde komme til Ro. Dette blev dog ikke Tilfældet med Lederne. 8de Nvbr. 1852 overfaldtes og myrdedes først Lensmanden og saa en Handelsmand; derefter blev den ny ansatte Sognepræst Hvoslef mishandlet og pidsket. Efter dette Udbrud af den vildeste Fanatisme gled dog Bevægelsen snart over i roligere Spor, og Udskeielserne standsede.

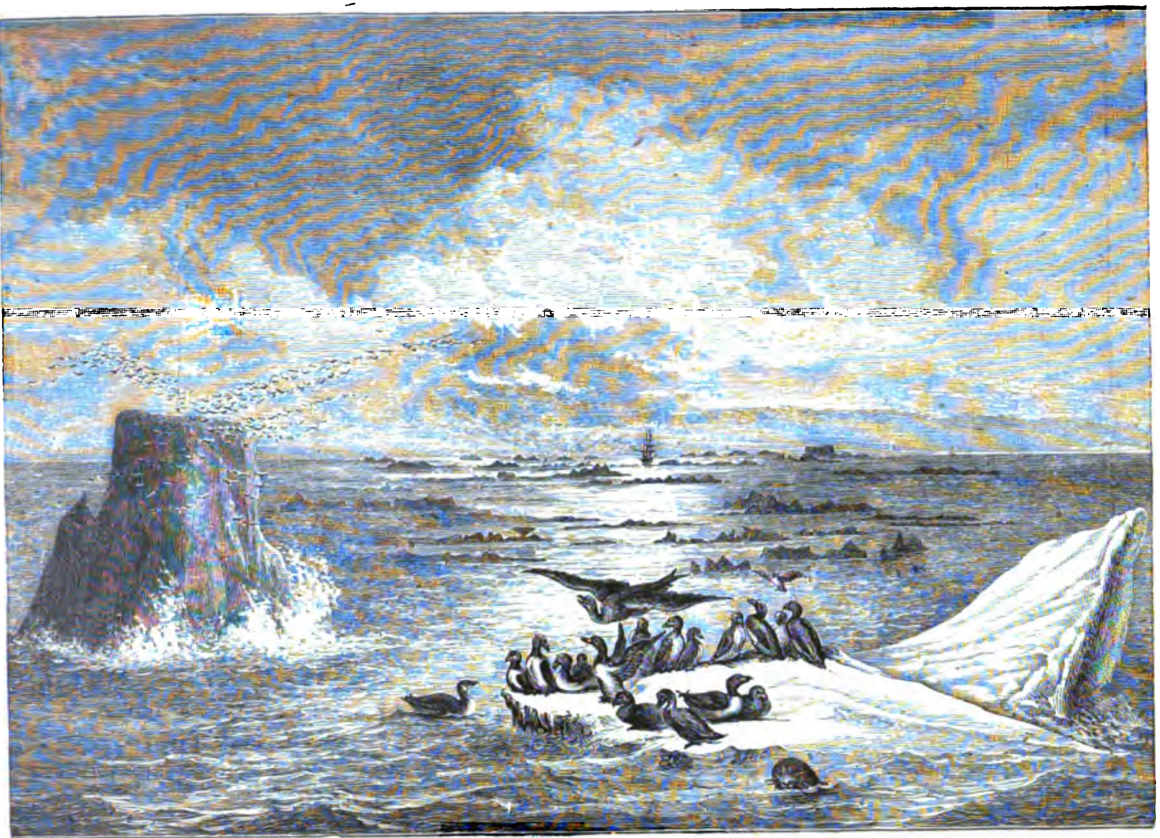
Sekteriske Bevægelser har der ellers ikke været mange af. Paa Vestlandet var der et Parti, „de stærkt troende", der i Modsætning til Haugianerne lagde Vægten paa Troen og Retfærdiggjørelsen, men ogsaa udtalte, at det var umuligt for et Guds Barn at falde ud af Naadestanden. Ved Tønsberg traadte en Del ud, fordi de ikke vilde have den af P. A. Jensen udgivne Læsebog ind i Skolerne. Af fremmede Sekter fik især Baptister og Metodisterne Indpas og de sidste ikke liden Udbredelse. Ogsaa Katolikere fik Indgang i Norge; i 1856 byggedes deres første Kirke her i Landet. Selv Mormonerne kunde faa Tilhængere.

Trods al Splittelse og Udskeielser var den religiøse og kirkelig Sands i glædeligt voxende. Ingen Møder kunde paaregne flere Tilhørere end de gudelige. Iveren var stor for at bringe Evangeliets Lys did, hvor der var Mørke. Bidra-

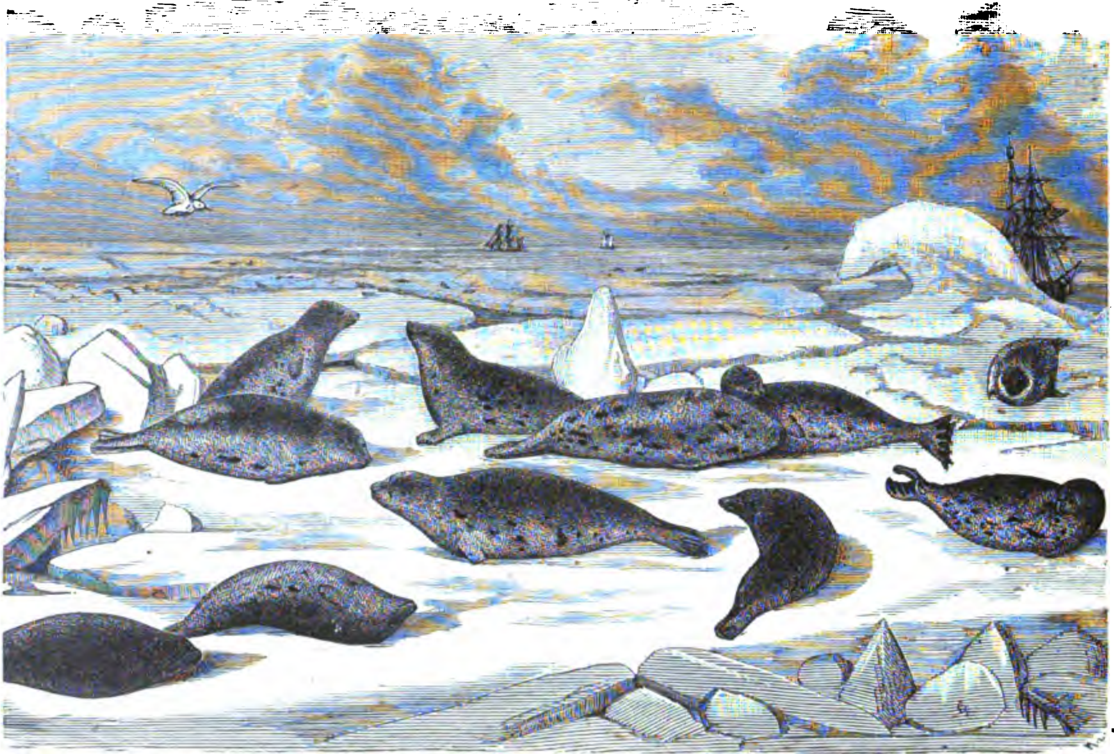
gene til Hedningemissionen voxte jevnt; de løb aarlig op til Hundredetusinder af Kroner. Der blev ogsaa Brug for dem; i Stavanger kom 1859 en Missionsskole i Gang for at uddanne Misionærer; i Zulu oprettedes flere og flere Missionsstationer med Præster, og paa Madagaskar fik Missionen en ny Arbeidsmark, som viste sig lovende. Mange Hedninger lod sig her omvende til Kristendommen. Der stiftedes Foreninger for den indre Mission, der satte sig som Opgave at bringe stedse flere og flere under kristelig Paavirkning. Som et Sammenknytningssted for disse Foreninger var Lutherstiftelsen (fra 1867) tænkt at være. Dens Oprettelse vakte ellers stor Modstand mellem Præsterne; saa godt som hele Kristiania Præsteskab med Biskopen i Spidsen nedlagde Indsigelse mod de Grundsætninger, som den var bygget over. Modstanden bragte Stifterne til at lempe noget paa disse. Der oprettedes ogsaa en Sjømandsmission, der havde Udsendinge i flere udenlandske Havne, som søgtes af norske Sjøfolk. Denne Mission ligesom de andre opretholdes ved frivillige Gaver. — Ogsaa Regjeringen kom Trangen til en rigere Forkyndelse af Guds Ord imøde. En Mængde større Sognekald blev delte, saa flere Præster ansattes. Til fremme af en bedre Kirkesang udarbeidede Præsten M. B. Landstad efter offentlig Foranstaltning en ny Salmebog. Ogsaa Provst A. Hauge, en Søn af H. N. Hauge, udarbeidede en saadan, og begge blev autoriserede og kunde indføres i de Sogne, hvor et Flertal af Husfædre ønskede det. Foruden Opbyggelsessammenkomster holdtes ogsaa Møder til Forhandling af kirkelige Spørgsmaal. Paa disse kom ogsaa frem Nødvendigheden af kirkelige Reformer, bl. an. ogsaa den, at Kirken trængte en mere selvstændig Repræsentation. Professor Jonson var disse Reformers kraftigste

M. B. Landstad.

Sommerbillede fra Ishavet.

Vinterbillede fra Ishavet. Unge Grønlandssæl.

Talsmand. Nødvendigheden deraf blev ogsaa forhandlet paa Stortinget i 1851, som anmodede Regjeringen om at tage de kirkelige Spørgsmaal under Overveielse.

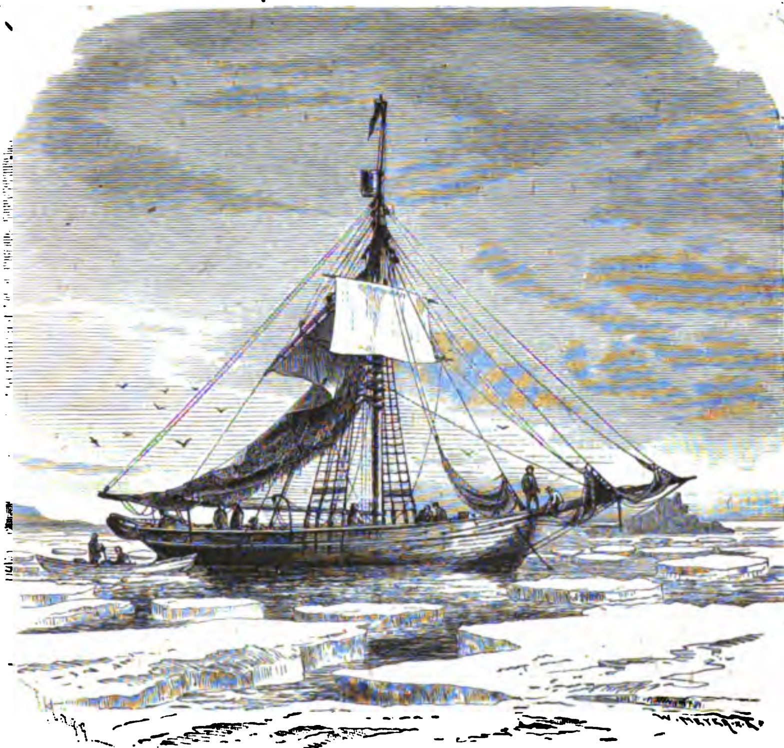
Men Regjeringen eller rettere Kirkestatsraaden, H. Ridderovold, havde ikke meget tilovers for disse Reformer. Ialfald fandt han, at Tiden ikke var kommen. Der var for megen Uklarhed endnu, for megen Gjæring. Det trak derfor ud med denne Overveielse, som Stortinget havde anmodet om. Endelig nedsattes i 1859 en Kirkekommission, som skulde tage de kirkelige Spørgsmaal, som stod paa Dagsordenen, under Behandling. Saaledes om Menighedsraad, den gjældende Konfirmationsordning, Egteskabslovgivningen, Skriftemaalet, Dissenterloven o. s. v. Kommissionen tog sig meget lang Tid. Endelig fremlagde den en Række Forslag, som var blevne udarbeidede, deriblandt et Udkast til en særegen Repræsentation af Kirken, hvilket Kommissionen foreslog først skulde tages under Behandling. Men dette vilde ikke Kirkestyrelsen, som derimod fremsatte et Forslag til Stortinget i 1869 om Bevilgning til et forberedende Kirkemøde, der skulde forhandle om de af Kommissionen bearbeidede Spørgsmaal. Stortinget nægtede Bevilgningen. Saa fortsatte man at holde frivillige Møder og i større Stil end før. I 1873 holdtes saaledes det store Landsmøde i Kristiania med Udsendinger fra det hele Land. Synderlig Resultat er dog endnu ikke kommet af disse Forhandlinger.

Tilstande og Bevægelser i Sextiaarene.

Sextiaarene var i det hele ikke videre gunstige for de fleste af vore Næringsveie; flere af dem udmærkede sig ved Vintre

med stor Kulde og Uveir og ved Vaare med ødelæggende Sneskred og Flom. Aarsvæxten var oftere under middels end over; 1860 var endogsaa et rent Uaar, og Vaaren efter blev derfor Kjøbeevnen ved Uaaret i høi Grad formindsket, saa Handelen led. Heller ikke de følgende Aar var gode. Alligevel gik Jordbruget i disse ti Aar stærkt frem. Forholdsvis blev der ikke opdyrket saa meget mere Nyland end før, thi man fandt det mere lønnende at forbedre den allerede opdyrkede Jord. Et Par storartede Arbeider blev udførte, nemlig Regulering af Øieren, hvorved indvandtes 6 500 Maal god Jord, og Sænkningen af Lesjevandet; det sidste Arbeide svarede dog ikke til Forventningen. Med Hensyn til Gaardsdriften begyndte man endelig at indse det fordærvelige ved at udpine Jorden ved store Kornafgrøder istedetfor at lægge Kraften paa at frembringe en god Eng. Store Vidder, som før bar Korn, blev nu lagte til Græs. Og man fandt, at man i Længden stod sig paa det. Samtidig tog det Fart med at fremme Husdyravlen ved Indkjøb af Racedyr (Ayrshirekjør fra England og Faar fra samme Land), bygge tidsmæssige Kreaturhuse og skaffe sig gode Agerbrugsredskaber.

Heller ikke Fiskerierne havde saa gode Aar som i Halvtredserne. Et nyt Sildefiske kom dog op, Storsildfisket i Nordland. Baade i 1868 og 1869 blev der af den nye Sildesort fisket 2—300 000 Tdr. Behandlingen af Fisken blev lidt efter lidt bedre, hvortil en international Fiskeudstilling i Bergen 1864 bidrog. Sælfangsten indbragte enkelte Aar rigt; men da Bedriften var meget usikker, blev den opgivet af mange, som havde prøvet den; den By, som gik i Spidsen for den, og som ikke opgav den, var Tønsberg. Der blev ogsaa slaaet ind paa en ny Bedrift, Hvalfangst, som gav

Norsk Fangstskude.

Prøven, anvendt ved Ekspeditioner til Spitsbergen.

Under Makrelfisket.

(Efter Originaltegning af Th. Holmboe).

En død Hval trækkes iland.

gode Udsigter. S. Foyn var Manden, som skabte denne Bedrift. Skibsfarten vedblev at gaa frem, og den udenlandske Fragtfart tiltog, skjøndt Fragterne tidt var lave. En Mængde Trælast blev udskibet, og vi lærte mere end før at foredle den; storartede Damphøvlerier kom paa flere Steder i Gang. Med Bergværksdriften var det op og ned. Kongsberg Sølvværk holdt sig godt; det gik tilbage med Jernværkerne; det ene efter det andet blev nedlagt. Kobbergruberne gav heller ikke rigt. Kaafjordens Kobberværk maatte standse; derimod blev der paabegyndt Drift af nye Gruber, baade af Kobber og af anden Malm, især Nikkel.

Fabrikdriften var i det hele taget i jevn Fremgang. Den amerikanske Borgerkrig havde en uheldig Virkning paa Bomuldsspinderier, der maatte standse, da de paa Grund af Krigen ikke kunde faa Bomuld. Det betydelige Sukkerværk paa Fredrikshald blev i 1862 lagt ned, da det efter de Forandringer, som var vedtagne i Sukkertolden, ikke lønnede Driften. Derimod oprettedes det ene mekaniske Værksted efter det andet; ogsaa en hel Del andre Fabriker af forskjelligt Slags kom i Gang. At vi i de senere Aar havde gjort store Fremskridt og arbeidet os op ved Siden af andre Folk viste den nordiske Kunstudstilling i Kristiania 1861 og endnu mere Verdensudstillingen i London Aaret efter. Her var omkring 200 Udstillere fra Norge, og vel 1/3 af disse fik Belønning, et Udfald, der var fuldkommen saa godt som det, der naaedes af andre Lande. Foran alle andre Lande stod vi med Hensyn til Sparebanker. Efter Folketallet havde vi flest af disse Indretninger: 1 paa 9 000 Indb., og med Hensyn til Indskudets Størrelse stod Norge som det fjerde i Rækken. Fremgangen kom ogsaa for Dagen ved Folketællingen i 1866. Efter denne gik Folkemængden

op til 1 700 000 og havde paa 10 Aar voxet med 200 000 Indbyggere. Tilvæxten faldt forholdsvis mest paa Byerne, som næsten alle var gaaet tildels stærkt frem. Fremgangen blev dog for fleres vedkommende sinket ved store Ildebrande, saaledes i Sarpsborg, Risør og navnlig i Stavanger, Drammen og Arendal. I Stavanger brændte i 1860 Huse til en Værdi af 880 000 Kr.; i Drammen tilintetgjordes ved Ildebrand i 1866 Huse og Varebeholdninger til en Værdi af omkr. 6 Millioner Kr., og i Arendal gik der 2 Aar efter ved en Ildebrand Værdier med for omkr. Kr. 1 600 000.

Til Trods for, at der paa mange Omraader var Fremgang og Væxt, hvilte der dog et Tryk paa store Dele af Befolkningen. Sammenlignet med Femtiaarene maatte Tiderne siges at være daarlige. Landmanden gik det især ud over; Gaardene var ofte kjøbte dyrt, tidt mere end de var værd; og Udbyttet svarede ikke til de store Udgifter og Skatter. En Mængde maatte gaa fra Gaard og Grund; andre solgte, før det kom saavidt. Udvandringen til Amerika tiltog stærkt; i 1869 ansloges den saaledes til 18 000 Mennesker. Tidernes Tryk fremkaldte en Folkebevægelse, der strakte sig videre, end nogen tidligere her i Landet. Lederen for denne var Gaardbruger Søren Jaabæk. Han var gammel paa Stortinget, idet han lige fra 1845 havde været Repræsentant for Lister og Mandals Amt. Hans politiske Løsen var Sparsommelighed i Statshusholdningen, og derfor virkede han utrættelig med Mund og Pen. Hans Skrivemaade var ofte utilladelig hadsk og æggende, og det gik mest ud over Embedsmændene, men hvad han skrev, forstodes af alle, og derfor fik hans Blad „Folketidende" en Udbredelse, som var storartet. Paa mange Steder stiftedes Foreninger af hans Meningsfæller, „Bondevennerne", som de kaldtes; disse drøftede i sine Møder de offentlige

Anliggender og vedtog Beslutninger. Større Kredsmøder blev ogsaa holdt, og i 1868 et almindeligt Bondevenmøde paa Hamar. Her blev det vedtaget, at Rentefoden burde søges nedsat til 4 %, da Gaardbruget ikke kunde svare høiere Renter; Gjældslovgivningen burde ændres derhen, at Værtshusgjæld og anden løs Smaagjæld ikke skulde kunne inddrives ad Rettens Vei, at det Eiendomsbeløb, som nu er undtaget for Udsøgning, skulde forhøies og Ansvaret ved at gaa i Borgen for andres Forpligtelser indskrænkes; Tyngslen ved Skydsloven skulde lettes, overflødige Embeder, som Skoledirektørembederne, inddrages; Embedslønninger og Pensioner være de mindst mulige, og Statsbidrag til Fremme af Landbruget ophæves. Større politiske Reformer med Undtagelse af Udvidelse af Stemmeretten var Forsamlingen ikke stemt for; endogsaa aarlige Storting ansaa den ikke tilraadelig.

Hvilken Styrke og Omfang, Bevægelsen havde faaet, viste sig under Stortingsvalgene i 1868. Der blev strevet og talt, arbeidet og kjæmpet; ingensinde før havde den politiske Iver ytret sig saa stærkt og grebet saa vidt. Udfaldet af Valgene lagde dog for Dagen, at Bondebevægelsen ikke var saa stærk, som den syntes. Strømmen havde mere Skum end Kraft, mere Opbrusning end Varighed. I enkelte Amter fik de vistnok Flertal og i andre dannede de et betydeligt Mindretal. Men i det hele laa de under. Jaabæks Parti paa Tinget blev kun meget faatalligt. Bevægelsen havde saaledes forfeilet sit nærmeste Formaal, at skabe et Flertal af Tingmænd, der hyldede Bondevennernes Politik og kunde gjøre den til den raadende paa Tinget. Derimod havde Bevægelsen skjærpet Opmærksomheden for Nødvendigheden af at spare, og Sparsomhed blev derfor sat fremst i det Partiløsen, som Ueland i 1860

erklærede for sit, uagtet det ogsaa omfattede mere, saaledes Udvidelse af Folkets Selvstyre, Hævdelse af Stortingets Ret overfor Kongemagten og Folkets overfor Sverige samt Udvidelse af Næringsfriheden. En anden Sag, som ogsaa Bondevenbevægelsen havde givet et Stød fremad, var Udvidelsen af Stemmeretten. Baade paa Møder af Bondevenner og andre blev det med Kraft fremholdt, at Grundlovens Stemmeretsregler var for stramme; den Ramme, som af den var optrukken, kunde ikke længere rumme det politiske Liv, som Udviklingen havde vakt. Navnlig blev der fra Skolelærernes Side arbeidet for Udvidelse af Stemmeretten. En stor Del af disse havde sluttet sig til Bondevenbevægelsen, hvis uomtvistelige Fortjeneste det er at have vakt Deltagelse for det offentlige Liv i Kredse, som før laa i Dødvandet. Og Bevægelsen virkede udover det rent jaabækske. Mange af de Foreninger, som i denne Tid oprettedes til Drøftelse af Samfundsspørgsmaal, regnede sig ikke for jaabækske Bondevenforeninger og var det heller ikke.

Endnu var dog store Dele af vort Folk ikke kommen med; saaledes var Arbeiderne kun svagt berørte af denne vaagnende Sands for det politiske Liv. De laa derfor ikke helt i Dødvandet. De havde længe vist Trang til Sammenslutning. I Kristiania var oprettet et Arbeidersamfund, og Tallet af dets Medlemmer var i jevn Stigning; ogsaa paa andre Steder oprettedes lignende. Den ældste af Landets Arbeiderforeninger var Bergens, og den var ogsaa den største. Foreningerne har udrettet meget godt for Arbeiderne baade med Hensyn til at bedre deres Kaar og til at udbrede Oplysning. Meget stod dog endnu tilbage at gjøre. Og at Oplysningen endnu ikke havde faaet udrettet betydeligt,

fik man en Forestilling om ved Opløbene i Bergen Sommeren 1868. Da Potetesopkjøberne skyldtes for at have skruet Prisen paa Poteterne i Veiret, blev der Opløb, som tilsidst tog et sligt Omfang, at Oprørsloven maatte læses, og det kom til Sammenstød mellem Militæret og Folkehoben. En Mængde blev satte fast, hvormed „Poteteskrigen" endte. Slige og lignende Erfaringer viste, at der i mange Kredse trængtes Oplysning, og Oplysning blev derfor en af Tidens Opgaver. Sextiaarene udmærkede sig ved ihærdigt Arbeide til Folkeoplysningens Fremme. Det, som var begyndt i Femtiaarene, blev med Kraft fortsat i dette Tiaar og paa den Maade, at man mere end før fik Øie for, hvad der kunde udrettes med det levende Ord. I dette Tidsrum ligger derfor Oprettelsen af vore første Folkehøiskoler; man begyndte ogsaa — og Bergen gik her i Spidsen — med Foredragsforeninger. Ved Universitetet indkaldtes til Afholdelse af Foredrag en og anden svensk og dansk Universitetslærer, samtidig som vi sendte enkelte af vore til Broderlandenes Høiskoler. Disse Besøg havde jo ikke noget politisk Præg. Det samme gjælder Studentertoget i 1869. Da besøgtes Kristiania af omtrent 300 danske og svenske Studenter. Der tilsteltes Fester og holdtes Taler, men om en politisk Sammenslutning mellem de 3 nordiske Riger iagttoges der Taushed; efter den Dom, som Begivenhederne i 1864 havde fældet over Studentertogenes politiske Retning, var det ogsaa forklarligt.

Skandinavismen slog efter 1864 ind i en noget anden Retning. Forkjæmperne for den arbeidede for et nordisk Statsforbund, bestaaende af Sverige, Norge og Danmark. Dette Forbund, der havde det af Bismarck stiftede tyske til Mønster, skulde have fælles Udenrigsstyre og Forsvarsvæsen

og tillige et Unionsparlament, hvori hvert af de 3 Lande skulde være repræsenteret i Forhold til sin Folkemængde. For at virke for denne mere praktiske Skandinavisme stiftedes den 31te Mai 1864 i Kristiania det skandinaviske Selskab, som straks fik mange Medlemmer. De mest fremragende var Professorerne Aschehoug, O. J. Broch og L. K. Daa, Høiesteretsassessor Løvenskjold, Rigsarkivar Birkeland og Overlærer Løkke. — Tanken paa Fædrelandet og dets Fremtid fremkaldte ikke blot politiske Selskaber, men ogsaa Foreninger, som skulde styrke det nationale Forsvar. Allerede i Slutningen af Femtiaarene havde den politiske Stilling og Exemplet fra andre Lande, særlig England og Schweitz, fremkaldt Dannelsen af frivillige Skytterlag, som vandt stor Udbredelse i By og Bygd*). I 1861 fik de et Slags Overstyre i Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug og gik lidt efter lidt over til at danne en Forskole for Hæren. I 1867 oprettedes i Kristiania den første Skarpskytterforening, som fik Aflæggere i andre Byer.

Det nittende ordentlige Storting. 1868—69.

Kongen indfandt sig 6te Oktober i Stortinget og aabnede denne Gang personlig dets Forhandlinger. I Talen, han holdt, bebudede han til Afgjørelse paa næste Storting Forslaget om en ny Unionsakt, som han haabede ved Stortingets Understøttelse at bringe til en lykkelig Udgang.

Der forelaa ogsaa denne Gang Grundlovsforslag til Behandling. Allerede tidligt i Samlingen forhandledes om

*) De fik, som før omtalt, i 1857 Statsunderstøttelse.

Troesfrihed for Embedsmænd; men den havde mange Stemmer mod sig og blev ikke vedtagen. Det saa heller ikke saa lyst ud med Regjeringsforslaget om aarlige Storting. Det vidstes, at det var dem, som før havde talt og stemt for Reformen, som nu vilde være mod. Og strax i Begyndelsen af Forhandlingerne erklærede Schweigaard, at han ikke længere vilde stemme for Forandringen. Han vilde ikke, saadan som det lod til at være tilsigtet fra den anden Side, være med paa at bringe Magten over i andre Hænder end dem, hvori den nu var. Da Sverdrup senere under Forhandlingerne tog Ordet, bemærkede han til Schweigaards Erklæring: „Denne Repræsentant har været en jevngammel Modstander af mig, saalangt som mit Stortingsliv har strakt sig, og dog maa jeg sige, at det var med en smertelig Følelse, jeg hørte denne Erklæring. Er vi da ikke komne længere i vor politiske Udvikling, end at der ved næste forefaldende Leilighed kan være Spørgsmaal om at opgive et Resultat, hvortil man er kommen efter saa mange Aars Arbeide og Samvirken, og som man tidligere har bekjendt sig til, uden at der i Mellemtiden er foregaaet noget, som kan berettige til derpaa at bygge en forandret Anskuelse? Maa ikke dette smertefuldt berøre enhver?" Til Forsvar for Reformen anførte han, at Lovgivningsværket vilde gaa bedre, jevnere og mere tilfredsstillende for Samfundet, og Bevilgningerne mere afpasses efter Omstændighederne, ligesom ogsaa Forholdet til Sverige med dets aarlige Rigsdage var en vægtig Grund for at indføre aarlige Storting hos os. Fra den modsatte Kant blev Reformen bekjæmpet. Tiden var endnu ikke moden dertil, blev det sagt (af Vogt), og skulde den omhandlede Forandring i Grundloven vedtages og i Følge med den andre, hvorom der var

Tale, saaledes Udvidelse af Stemmeretten, da maatte man tænke paa en konservativ Modvægt, helst et andet Kammer, som kunde holde igjen mod opkommende Strømninger og umodne Bevægelser. Det blev ogsaa sagt (af Aschehoug), at Vedtagelse af Reformen vilde føre til en parlamentarisk Regjering, og i det hele var Sagen af en Bærevidde, der krævede Tid til en længere Overveielse. Denne Tid blev dog ikke given af Stortinget, idet Forandringen vedtoges med 81 St. mod 30. Forhandlingerne om denne Sag havde selvfølgelig vakt stor Opmærksomhed, og Hovedmanden mellem dens Forkjæmpere modtog, da han efter Stemmegivningen kom ud, et Leve af en stor Hob Mennesker, som havde samlet sig udenfor Stortingsbygningen. Til dem rettede saa Sverdrup følgende Ord: „Jeg er stolt af idag at have tjent Fædrelandet i dets største Sag."

Et Forslag til Udvidelse af den statsborgerlige Stemmeret blev, da Stortinget havde nedsat en særskilt Komite til at tage Sagen under Overveielse, enstemmig forkastet.

Langt ud i Samlingen behandledes et Forslag om Ophævelse af Statholderposten. Paa Forhandlingerne var det klart at skjønne, at Følelsen af det uværdige i, at vedkommende Bestemmelse i Grundloven blev staaende, var i kjendeligt og glædeligt voxende. Stiftamtm. Motzfeldt erklærede saaledes, at naar der var Spørgsmaal om at udslette Bestemmelsen om Statholderembedet af Grundloven, da maatte han svare ja, og han gjorde det af sin fulde Overbevisning, og intet Bihensyn og ingen Sidebetragtning kunde bringe ham til nogensinde at besvare det anderledes. Og Sverdrup endte sit Foredrag i Sagen med at erklære, at vor fulde Selvstændighed var et Vilkaar for Foreningen. Vil Sverige

en oprigtig, trofast Forening derved, at begge Rigers Interesser kommer til lige Ret, da opretholder ogsaa vi den, men man maa ogsaa fra svensk Side opgive at tænke paa at vedligeholde en Forening, der skulde bringe os i en anden Stilling. I modsat Fald var Foreningens Dage talte. Vi var blevne saa voxne Mænd, at vi da vilde det, og vor Stilling saa gunstig, at vi kunde det. Fra den anden Side blev det fremholdt, at man vilde ikke ved at vedtage Ophævelse fremkalde Vanskeligheder, som af sig selv vilde svinde, naar man bare gav Tid. Det vilde gaa, sagde Schweigaard, som med Ulysses; han flakkede i 10 Aar omkring uden at naa sit Hjem, men en Morgen drev han sovende ind paa Hjemmets Strand. Denne Opfatning, der fandt, at det ingensomhelst Hast havde med at faa strøget dette Skammærke af vor Grundlov, deltes af saa vidt mange, at Forslaget ikke naaede det grundlovmæssige Flertal.

I flere Dage optoges Tingafdelingerne ved et Forslag om en Udvidelse af den kommunale Stemmeret. For en saadan havde der tydeligvis arbeidet sig op Stemning i Tinget; selv Mænd som Harbitz, og andre endnu mere konservative, talte derfor, og Forslaget vandt ogsaa frem gjennem begge Tingafdelinger, men blev ikke sanktioneret.

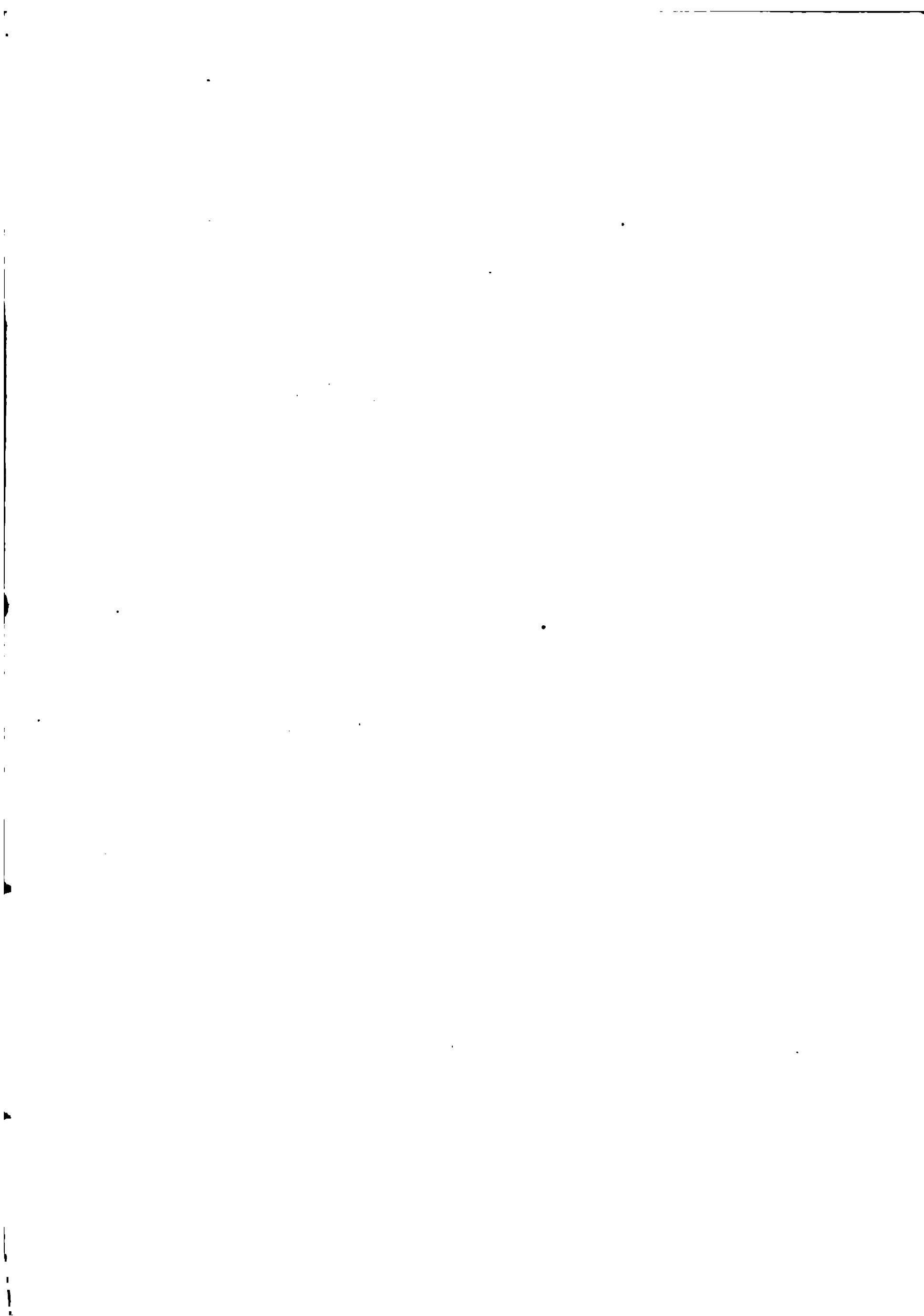
Ogsaa Kirken begjærede større Indflydelse paa sine Anliggender. Fra Regjeringen kom et Forslag til Bevilgning af et Kirkemøde, som skulde have en raadgivende Myndighed i kirkelige Sager. Dette blev i Tinget fra enkelte Hold forsvaret med stor Kraft, og der blev truet med, at hvis den lovgivende Myndighed vilde skyve den kirkelige Forfatningsag fra sig, maatte det blive en Pligt at virke for Udtrædelse af Statskirken. Trudselen skræmte ikke; der blev fra den an=

den Side slaaet fast, at ved at bevilge til et Kirkemøde vilde Stortinget komme til at give fra sig endel af sin lovgivende Myndighed; Afgjørelsen af kirkelige Love vilde i Virkeligheden hvile i Kirkemødet og ikke i Tinget. Bevilgningen blev forkastet. Vilde Stortinget ikke være med paa et Kirkemøde, var dog Stemningen for Menighedsraad i stærkt opadgaaende. Denne Gang var Forslaget derom enstemmig indstillet af Komiteen, men fandt dog langtfra enstemmig Tilslutning. Man udtalte Frygt for, at Loven, saaledes som Partistillingen var i Statskirken, vilde komme til at indføre en Samvittighedstvang, der atter vilde lede til Splid og Splittelse. De fleste delte vistnok ikke denne Frygt, men fandt dog, at Forslaget indeholdt Bestemmelser, der let kunde komme til at virke i den antydede Retning. Disse Bestemmelser blev udstemte af Loven, som ogsaa modtog endel andre Forandringer og vedtoges, men uden at finde Tilslutning af den anden Statsmagt.

Ogsaa for Forslaget om Sognebaandsløsning var Tilslutningen i stærkt tiltagende. Et Forslag, der gav udvidet Adgang til at udføre kirkelige Forretninger, fik i begge Tingafdelinger Flertal for sig; men da det ved anden Gangs Behandling i Odelstinget optog en Bestemmelse, som Lagtinget ikke vilde være med paa, faldt Forslaget i det samlede Storting.

Et Forslag om Konfirmationstvangens Ophævelse faldt allerede i Odelstinget.

I Ordningen af den høiere Skole gjordes store Forandringer. Til Forberedelse af Sagen var der nedsat en kgl. Kommission, og dens Forslag blev i det væsentlige Regjeringens. Efter dette skulde den høiere Almenskole være en Fæl-

Dorschfisch
(Motiv

Lofoten.

Raftsund.)

Dorschfisch

(Motiv f

lesskole, Middelskole, og derovenpaa Latingymnasium og sideordnet dermed et Realgymnasium, som begge skulde give Adgang til Universitetet. Dette fritoges for at afholde Examen Artium, som henlagdes til Skolerne.

Til Ophævelse af Skoledirektørembederne, som Bondevenforeningerne havde udtalt sig paa det stærkeste for, var der indleveret Forslag, uden at dette opnaaede Flertal.

Dette Storting fulgte tidligere i Arbeide paa at indskrænke Misbrugen af Brændevin; Afgiften derpaa forhøiedes, ogsaa Malt skulde skatte. Udskjænkning af stærke Drikke blev end yderligere indskrænket. Men ellers søgte Stortinget saa vidt muligt at frigjøre Næringen. Kvaksalvere skulde faa Lov at drive sin Haandtering. Denne Beslutning blev dog ikke sanktioneret. Indskrænkninger paa Handel og Haandværksdrift skulde væk. Mæglernæringen blev saaledes frigivet. Fornemmelig til Lettelse for Handelen foretoges forskjellige Ændringer i Toldlovgivningen. Af Betydning for at kunne begynde en selvstændig Virksomhed var ogsaa Loven, der baade for Mænd og Kvinder nedsatte Myndighedsalderen fra 25 til 21 Aar.

Den frie Benyttelse af Fiskehavet, som blev givet ved Lov af 23 Mai 1857 om Torskefiskeriet i Lofoten, blev paa dette Ting hævdet overfor et Forslag, der tilsigtede visse Indskrænkninger. Forslaget fik ikke Flertal. Derimod vedtoges flere Love, som paa forskjellig Maade vilde frede om Fiskeriet i Saltvandsfjorde, Elve og Indsjøer. Vaarsildlovens Forbud at drive Fiske Søndag blev indskrænket; det tillodes nemlig at fiske indtil Søn- og Helligdags Morgen Kl. 7. Om Lodsnæringen blev given en sammenhængende Lov — den første i sit Slags. Retten til at søge Udlæg for Gjæld blev

lesskole, Middelskole, og derovenpaa Latingymnasium og sideordnet dermed et Realgymnasium, som begge skulde give Adgang til Universitetet. Dette fritoges for at afholde Examen Artium, som henlagdes til Skolerne.

Til Ophævelse af Skoledirektørembederne, som Bondevenforeningerne havde udtalt sig paa det stærkeste for, var der indleveret Forslag, uden at dette opnaaede Flertal.

Dette Storting fulgte tidligere i Arbeide paa at indskrænke Misbrugen af Brændevin; Afgiften derpaa forhøiedes, ogsaa Malt skulde skatte. Udskjænkning af stærke Drikke blev end yderligere indskrænket. Men ellers søgte Stortinget saa vidt muligt at frigjøre Næringen. Kvaksalvere skulde faa Lov at drive sin Haandtering. Denne Beslutning blev dog ikke sanktioneret. Indskrænkninger paa Handel og Haandværksdrift skulde væk. Mæglernæringen blev saaledes frigivet. Fornemmelig til Lettelse for Handelen foretoges forskjellige Ændringer i Toldlovgivningen. Af Betydning for at kunne begynde en selvstændig Virksomhed var ogsaa Loven, der baade for Mænd og Kvinder nedsatte Myndighedsalderen fra 25 til 21 Aar.

Den frie Benyttelse af Fiskehavet, som blev givet ved Lov af 23 Mai 1857 om Torskefiskeriet i Lofoten, blev paa dette Ting hævdet overfor et Forslag, der tilsigtede visse Indskrænkninger. Forslaget fik ikke Flertal. Derimod vedtoges flere Love, som paa forskjellig Maade vilde frede om Fiskeriet i Saltvandsfjorde, Elve og Indsjøer. Vaarsildlovens Forbud at drive Fiske Søndag blev indskrænket; det tillodes nemlig at fiske indtil Søn- og Helligdags Morgen Kl. 7. Om Lodsnæringen blev given en sammenhængende Lov — den første i sit Slags. Retten til at søge Udlæg for Gjæld blev

Sverdrup et Forslag om at anmode Regjeringen at forelægge næste Storting et specificeret Budgetforslag vedkommende Udgifter til diplomatiske Anliggender m. m. Han paaviste ved Sammenligning med enkelte andre Lande, hvor meningsløs store de forenede Rigers diplomatiske Udgifter var. Ogsaa i Sverige var man misnøiet hermed, og i ethvert Fald kunde ikke Hensynet til dette Land bringe os til at opgive vor Ret til at øve Indflydelse paa dette Omraade. Han imødegikes bl. an. af Schweigaard, der fremholdt, at Sverdrups Forslag bare vilde udsaa Tvistemner, hvoraf Skaden kunde blive stor, men støttedes ikke alene af Meningsfæller som Richter og Ueland, men ogsaa af Broch og Schwartz, og Forslaget bifaldtes med kun 12 St. imod.

Størst Opmærksomhed vakte Behandlingen af Marinebudgettet. Ved Gjennemgaaelsen deraf viste det sig, at forrige Stortings Bevilgninger til Marinen var betydelige overskredne; det dreiede sig om en Kr. 240 000. Da Sagen kom fore i Stortinget, holdt Sverdrup et Foredrag, hvori han underkastede Marinestyret og Stellet paa Horten en indgaaende Kritik; han endte med at forslaa et Mistillidsvotum til Statsraad Haffner. Andre sluttede sig til ham, endogsaa Prof. Broch, der indrømmede betydelige Misligheder ved Styrelsen af Marinen, uden at han dog vilde gaa med paa et Mistillidsvotum. Dette blev dog vedtaget af Stortinget; Statsraad Haffner bøiede sig loyalt for Stortingets Beslutning og søgte Afsked. Kongen indvilgede i den, skjøndt han udtrykkelig udtalte, at han ikke tillagde Udtalelser af Stortinget nogen Indvirkning paa Kongens Ret til at raade over Sammensætningen af sit Statsraad. Til denne Udtalelse taug Statsraadet og fik for denne Taushed høre ilde af det følgende

Storting; baade K. Motzfeldt og J. Sverdrup gav Udtalelser til bedste derom. I Haffners Sted fik Prof. Broch Bestyrelsen af Marinedepartementet. Denne Udnævnelse vandt almindeligt Bifald. Fra deres Side, som var Venner af parlamentarisk Styresæt, fordi Broch var den, der næst Sverdrup stærkest havde anket over Styrelsen af Marinen, og fra alles, fordi han var kjendt som en overordentlig dygtig Mand med ualmindelig praktisk Greb og Evne til at styre en stor Bedrift. Broch lovede ogsaa at afskaffe alle Misligheder og indføre en rimelig Sparsomhed; men da han vilde bringe vor Marine i tidsmæssig Stand, kunde han ikke love nogen synderlig Formindskelse i Udgifterne.

Allerede Aaret før Haffner gik af, var Statsraad Wergeland traadt ud af Statsraadet. Ogsaa han var kommet paa Kant med Stortinget, hvis Beslutninger han ikke behandlede med tilstrækkeligt Hensyn, og det var berettiget, naar Morgenbl. betegnede ham som „manglende konstitutionel Opfatning og Ansvarsfølelse". Hans Eftermand blev General N. K. Irgens.

Ved Behandlingen af Pensionskomiteens Indstilling kom det til et skarpt Ordskifte om den Pension, Kr. 4 000, som var opført til Prof. Welhaven, men som et Mindretal i Komiteen vilde nedsætte til Kr. 3 200, den almindelige Pension for afgaaede Professorer. Sverdrup talte for det sidste. Som Digter, sagde han, var Welhaven ikke stor nok til at tilkomme Nationalbelønning; den Mand, som var en Digter af første Rang, Wergeland, havde Stortinget i sin Tid nægtet at eftergive en Del Sagsomkostninger, omtrent Kr. 3 200, og nu skulde Tinget tilstaa Welhaven en Nationalbelønning. „Nei, han havde faaet sin Løn". Andre derimod hævdede Welhavens store Betydning som Digter og Kritiker, og Hammer-

stad erklærede paa bredt Totensk, at han vilde stemme for Kr. 4 000, om han saa skulde staa „blottendes aleine". Indstillingen fik ikke Flertal; der manglede en eneste Stemme.

Den 17de Juni opløstes Stortinget. Efter Oplæsningen af Kongens Tale tog Præsidenten til Orde:

„19de ordentlige Storting er saaledes sluttet og dermed de 3-aarige Storting tilende. Den gamle Ordning er forbi, den nye er indtraadt. Vi samstemmer i Ønsket og Haabet om, at den nye Ordning vil lede til Fædrelandets Held."

Voxende Bevægelse og Strid.

I de sidste Aar havde vort offentlige Liv skudt stærkere Fart. Der var Sager paa Dagsordenen, som optog Sindene og drøftedes i Pressen og Mand og Mand imellem. Mest optog det skandinaviske Selskab, og hvad det arbeidede for, den offentlige Opmærksomhed. Dette Arbeide, som fra først af var ment at omfatte hele Norden, indskrænkede sig snart til de to Lande, som var forenede, men hvis Forening efter Selskabets Opfatning var for løs og for udvortes. I „Morgenbladet" havde Selskabet en utrættelig Talsmand for sine Synsmaader. Lignende fremholdtes i Sverige i G. H. Hamiltons „Nordiskt Tidsskrift", der, ligesom Morgenbladet, tællede mange dygtige Medarbeidere. Der blev fra denne Side sagt og sagt op igjen, at „Gravklokken ringede over de smaa Stater", og at de kun kunde fortsætte sit Liv ved at slutte sig sammen i en større Stat. Det var derfor nødvendigt at udvide Foreningen mellem Norge og Sverige, og det var „en Feil, at vi (Nordmænd) tror, at vi er store nok til at bestaa for os selv." Nei, „hvad det gjaldt var at

saa istand en Forbundsstat, ikke et Statsforbund", og Fordelene derved var saa store, at de enkelte Stater kunde være tjente med for at vinde disse at gjøre de Opofrelser, som krævedes. Tvilene om, hvorvidt saadanne Planer kunde gjennemføres, blev mødte med Henvisning til, at vi levede i „Revolutionernes Tid". Men ikke alene Foreningen med Sverige skulde undergaa en Forandring, ogsaa Forfatningen i det hele burde omordnes i Retning af Tokammersystem; som Modvægt skulde saa Stemmeretten udvides til alle og Valgene blive direkte. Regjeringen delte i væsentlige Stykker Selskabets Opfatning af Unionsforholdet, og til Forandring heri blev der efter den svenske Regjerings fornyede Krav i sammensat Statsraad af 6te Februar 1865 besluttet nedsat en norsk-svensk Komite. Stortinget blev ikke raadspurgt; men da en Stortingsbeslutning af 15de Juni havde henskudt det til Kongen at finde det rette Tidspunkt for en Gjennemgaaelse (Revision) af Foreningsvilkaarene, opfattede Regjeringen denne som en Tilkjendegivelse af, at fra Stortingets Side vilde der ikke reises Indvendinger mod Nedsættelse af Komiteen. Til norske Medlemmer af denne blev opnævnt fhv. Statsr. Lange, Præsten Harbitz, som dog snart gik ud og blev erstattede med Sorenskriver Platou og Amtm. Meinich, desuden Stiftamtm. N. Vogt, Assess. Saxlund, General Irgens, Prof. Aschehoug og O. G. Ueland. Den sidste vægrede sig fra først af for at gaa med, men lod sig dog tilsidst overtale. Den 29de August 1867 afgav denne sit Forslag, som i alt væsentligt blev godkjendt af den norske Regjering.

Allerede før Forslaget forelaa for Almenheden, blev Unionsspørgsmaalet underkastet en indgaaende Drøftelse af Advokat Dunker. Hans Bog udmærkede sig i lige Grad ved Tankens

Skarphed som ved Stilens Fynd og var præget af en Aand, som var øm for vort Lands Selvstændighed og Ære. De samme Fortrin udmærkede ogsaa 2den Del af hans Bog, der udkom, efterat Unionsforslaget var fremlagt for Offentligheden; i begge Skrifter paaviste han Farerne for Norges Selvstændighed ved at gaa ind paa Kravene om en Forandring af Foreningen, og i det sidste underkastede han selve Forslaget en optrevlende Kritik. Og Dunkers Angreb var ikke det eneste. I 1866 overtog Bjørnstjerne Bjørnson Ledelsen af „Norsk Folkeblad", og fra det og fra andre Kanter (saaledes Vinjes Blad „Dølen", „Vort Land" og fra 1869 „Dagbladet") reistes der en ihærdig Modstand mod de nye Unionsbestræbelser og det skandinaviske Selskab. Angrebene herpaa blev ikke ubesvarede. Mod Dunkers Skrift fremkom et udførligt Tilsvar af Prof. Aschehoug, og fra den største Del af Pressen med „Morgenbladet" i Spidsen kom et Forsvar, der var ligesaa ihærdigt og paa sin Vis ligesaa dygtigt som Angrebet. Saalænge Unionsforslaget forelaa, stod Kampen især herom. Det blev fremholdt fra dettes Forsvarere, at det gjaldt om nu at tage imod, hvad der blev budt os fra Sverige; siden kunde Tilbudet blive mindre og vi tvungne til at tage derimod. I „Morgenbladet" hed det saaledes, at de, som vilde gaa med paa Unionsforslaget, „om ikke lang Tid vilde erkjendes for de bedste og klogeste Fædrelandsvenner, fordi de var villige til i rette Tid at gaa med paa et billigt og mindeligt Opgjør." Og skulde Forslaget falde, vilde det komme igjen i en værre Skikkelse paa en Tid, da det under „europæisk Nødvendighed" ikke var saa let at sige Nei.

I Anledning af de sidste Begivenheder lod Venstre sine Modstandere høre, at naar de sluttede sig saa varmt til Uni-

onsforslaget og kjæmpede saa ihærdigt derfor, var Grunden ogsaa den, at de vilde bruge Foreningen med Sverige til at sætte en Stopper for Udvikling i Retning af Selvstyre og Parlamentarisme. Og hvad enten Beskyldningen var grundet eller ikke, vist er det, at Høire saa med Bekymring paa Venstres Arbeide som et, der ved Forandringer i Grundloven vilde paa Kostning af Kongemagten øge Folkets Magt og forstyrre den Ligevægt, som til det Heles bedste hidtil havde fundet Sted. Det gjaldt derfor at hindre alle Ændringer i Grundloven, der kunde bringe Vægtstangen til at synke til den ene Side. Deraf den utrættelige Kamp mod aarlige Storting, skjøndt Forslaget derom var Regjeringens eget, og mod Statsraadernes Adgang til Stortingets Forhandlinger, uagtet denne Sag var reist af Høire og mellem dem havde havt sine varmeste Forfægtere. Og efter Forkastelsen af Unionsforslaget — hvorom nedenfor — maatte den og andre lignende Grundlovsforandringer hindres for enhver Pris. Allerede i 1869 skrev „Morgebl.“: „Den gamle Grundlov vil blive den Fane, der i dybe Række samler under sig alt, som Nationen eier af Alvor, af Dybde og af Vilje til at bevare vor politiske Udvikling for voldsomme Rystelser.“ Og i Størstedelen af Pressen med „Morgenbl.“ som Leder blev der opbudt al den Dygtighed, som Høire havde at raade over, for at hævde Ligevægtsforholdet mellem Statsmagterne og for at vise, at Venstres Arbeide vilde føre til Nedbrydelse af dette Forhold og til Tilstande, der kunde have Frihedens Tab til Følge. Fra den modsatte Side blev det hævdet, at det folkelige Selvstyre, som Venstre kjæmpede for, og som Statsraadernes Adgang til Tingforhandlingerne skulde bryde Veien for, var kun den ligefremme Videreførelse af Grund-

lovens Tanker, og at Farerne derved kun var til i Høires opskræmte Indbildning. Dette Høire derimod var et Parti, der ikke vilde Fremskridt, men Stilstand, ja Tilbagegang, og havde hverken Tro paa Norges Fremtid som et fuldt selvstændigt Rige eller Opfatning af det nationale. Og det glemte ikke i denne Forbindelse atter og atter at minde om, hvad Stang og et Par andre Statsraader havde ytret angaaende Optagelse af Oldnorsk som Fag i den høiere Skole: „Kjærligheden til, Interessen for og Troen paa det nationale var stor nok til, at der skulde træffes Foranstaltninger i Hensigt at støtte Nationalfølelsen." Kampen i Pressen mellem Partierne førtes med stor Heftighed; fra Høires Side, foruden i „Morgenbladet", i „Aftenbladet" og „Aftenposten"; fra den anden Side i „Dagbladet", „Norsk Folkeblad", „Dølen", hvis Redaktør, A. O. Vinje paa Grund af sine skarpe Angreb paa Regjeringen blev frataget sin Post i Departementet. Trods Høires ihærdige og dygtige Forsvar for sin Sag, var Udsigterne til Seir smaa. Folkets Flertal samlede sig paa den anden Side. Aldrig før havde Tilhængere af den liberale Politik, „Venstre", som den nu almindelig kaldtes, været saa talrige og saa tæt sammensluttede. Alle de Bevægelser, som i det senere Aar havde bølget gjennem Samfundet, havde givet sit Tilskud til Partiets Vækst. Den nationale Reisning, som havde bragt Maalstrævet og Folkehøiskolesagen frem, sluttede sig til; de var i nær Slægt. Sparsommelighedstanken og Bekjæmpelsen af Embedsvældet maatte drive Bondevennerne over til Venstre. Og til dette Parti maatte ogsaa de, som arbeidede for Selvstyret paa de kirkelige Enemærker, føle sig dragne, og mange sluttede sig virkelig til. Det samme var Tilfældet med Tilhængerne af Grundtvigs kirkelige Opfatning. „Oplandenes

Avis" udtalte disses politiske Synsmaader. Støttet blev det ogsaa af de Gammel-liberale, saadanne som L. Kr. Daa, af de Ny-liberale eller „Europæerne", som senere fik Organ i det af J. E. Sars og J. Lieblein udgivne „Nyt norsk Tidsskrift". Der var mellem disse forskjellige Grupper nok flere Spørgsmaal, som skilte; men overfor Regjeringen og i Modstanden mod den stod de sammen som en Mand. Og saa havde de en Fører som Joh. Sverdrup. Han var endnu en Mand i sine bedste Aar; den Tyveaars Strid, han havde staaet i, havde ikke knækket hans Tro paa sin Sag eller hans seige Udholdenhed i Kampen for den. Og hans Veltalenhed hævede sig til en Høide som aldrig før. Den havde frigjort sig fra den Svulst og Uklarhed, som tidligere havde skygget over den; men Ilden i den havde aldrig flammet høiere, Spottens Braad i den aldrig truffet mere sikkert. Magten, som den eiede, neppe nogensinde været saa betagende.

Paa samme Tid, som Venstre voxte sig stærkt og stort, svækkedes Høire ved sin ypperste Mands Bortgang. Prof. Schweigaard afgik den 1ste Febr. 1870 uden forudgaaende Sygdom ved Døden. Hans Bortgang vakte dyb Deltagelse rundt Landet. Han var uden Sammenligning Høires mest anseete Mand, Partiets Fører, og den, hvem alle ærbødigt saa op til. Og han fortjente denne dybe Høiagtelse. Han eiede en Uegennyttighed, en Sjælsrenhed, et Høisind, som gav ham Afsky for alt lavt og uædelt, en fin Pligtfølelse, som tog det nøie, naar det gjaldt ham selv, og gav hans Vandel dens strenge Retskaffenhed. Hans Bortgang var et Tab for hele Landet, men det føltes saarest af det Parti, hvis Fører han var, og som ikke havde nogen, der fuldt kunde erstatte ham. I de Tider, som fulgte, kom det bittert til at savne ham.

Samtidig med Schweigaard — kun nogle Dage før — gik en anden af vore politiske Høvdinger bort. Det var O. G. Ueland. Ogsaa hans Dødsbud hørtes med Sorg over Landet. Thi han havde været en Banebryder med en Indflydelse, der havde rukket langt og grebet dybt. Det laa ikke for ham at storme paa, men alligevel forfulgte han de Maal, som lyste for ham, med stor Seighed og Udholdenhed og slap ikke Taget, hvor vanskeligt det end var at holde. Men hans i høi Grad forsigtige Natur, der veg tilbage for alt, som var vovеligt, og som kunde synes at være et Brud paa en besindig Fremskridtspolitik, maatte i den Strid mellem Statsmagterne, som nu tog sin Begyndelse, have gjort hans Stilling vanskelig. Og dobbelt pinlig vilde den have blevet, naar han, som en af Undertegnerne af Udkastet til den nye Foreningsakt, maatte sammen med yderste Høire og mod hele sit eget Parti optræde som Forsvarer for dette. Under disse Omstændigheder maatte Døden for ham være som en Befrielse; for Venstre laa det nærmere at kjende den som en Lettelse.

Det tyvende ordentlige Storting 1870. Forkastelse af Unionsforslaget.

Foran Valgene i Tingperioden 1871, 72, 73 og under dem havde begge Partier opbudt sit yderste for at bringe Seiren hjem. Men da Valgene var tilende, viste det sig, at Høire fuldstændig havde ligget under, og at Venstres Overlegenhed ikke alene var uomtvistelig, men knusende. Der havde i Landdistrikterne været en storartet Nedhugning af de gamle Stortingsmænd, som hældte til Høire. Flere af tidligere Stortings mest anseede Medlemmer var kastede. Begge Præ=

sidenter, Harbitz og Aal, Amtm. Sibbern, Gaardbr. Balstad, Hammerstad, Aga, Risnæs, Vaalen foruden mange flere; i Akerhus Amt havde Striden været haardest, og Sverdrup naaede kun op til 4de (sidste) Repræsentant, men hans Valg var ogsaa blevet stærkere bekjæmpet end nogen andens. Foruden ham var alle Venstreførerne blevne valgte. Steen, Richter, Daa, Sørensen, Kildal, Danielsen, Halv. Bentsen. Krogness var valgt, men døde, forinden Stortinget traadte sammen. I hans Sted mødte Præsten B. L. Essendrop, som sluttede sig til Venstre, og hvis Dygtighed og Veltalenhed gjorde ham til en politisk Størrelse. Af Høire mødte Aschehoug, der efter Schweigaards Død maatte regnes for Partiets Fører, Stiftamtm. Vogt. Nyvalgte var Assessor Lambrechts og Assessor Løvenskiold samt Byfoged Selmer; af Mellempartiet var Stiftamtm. Motzfeldt og Statsraad Motzfeldt fremmødte, ligesaa Statshauptm. Schwartz.

Den 6te Febr. foregik Stortingets Aabning. I Kongens Tale, som oplæstes af Statsraad Stang, anbefaledes Vedtagelsen af Unionsforslaget; desuden indskjærpedes Vigtigheden af, at Samlingstiden for Stortinget begrændsedes til et Tidsrum af 3 Maaneder.

Med Hensyn til dette sidste var det at forudse, at Handling vilde svare til Ordene. Og det viste sig ogsaa, at da Stortinget i Midten af Marts begjærede Forlængelse af sit Samvær til Midten af Mai, fik det kun Lov til at blive sammen til den 6te i nævnte Maaned. Den kgl. Meddelelse derom behandledes i Stortinget 12te April. Sverdrup, som var Præsident, udtalte, at han ikke kunde erkjende denne Begrændsning af Stortingets Samlingstid som paakaldt af Forholdene eller egnet til at fremme Statsværkets gode Gang.

Han fremsatte derfor følgende Forslag: „Stortinget, der beklager, at det ved Forlængelsesbevilgningen fastsatte Tidspunkt for dets Samvær vil træde hindrende iveien for flere landsvigtige Sagers Afgjørelse, og i det skeede ser Udtrykket for en Miskjendelse af Stortingets Virksomhed, gaar over til Behandlingen af de øvrige paa Dagsordenen opførte Sager." Herom udspandt sig et længere Ordskifte. Af Regjeringens Tilhængere havde Aschehoug, Løvenskiold og Lambrechts Ordet. De mindede om, at efter Regjeringens Indstilling skulde Stortinget kunne blive sammen til 10de Mai, altsaa kun 5 Dage mindre end den Tid, Stortinget havde ansøgt om, men som det ikke havde paavist, at det trængte. Før Erfaringen godtgjorde det modsatte, skulde de aarlige Storting stræbe at tilendebringe sine Forretninger i et Tidsrum, der stod i Forhold til det, de treaarlige havde brugt. Og at udtale sin Misnøie med det skeede var ikke Stortinget værdigt, og det var heller ikke paakrævet af Nødvendigheden. Selv af Regjeringspartiet var der dog dem, der ikke kunde skjule, at den kgl. Meddelelse havde gjort et daarligt Indtryk. At alle var blevne ubehageligt berørte deraf, paastod Danielsen, og dette var vistnok ogsaa Tilfældet; ialfald blev det ikke modsagt. Stemningen var derfor for Sverdrups Forslag, som en Række Talere støttede, Kildal, Sørensen, Richter og Steen. Det blev paapeget, at Regjeringens Handlesæt ved at ville begrændse Samlingstiden var et Forsøg paa at indføre en ny Statsskik, thi den gamle var, at det i Virkeligheden var Stortinget, som bestemte sin egen Samlingstid. Og ingen kunde bevise, at Stortinget før havde misbrugt denne Imødekommenhed eller denne Gang havde trukket Forretningerne i Langdrag. Regjeringens Begrændsning af Samlings-

tiden var en Miskjendelse af Tingets Virksomhed og af Nationalrepræsentationens Betydning. Ved Stemmegivningen reiste 79 sig for Sverdrups Forslag; kun 30 stemte imod.

Den store Begivenhed paa Stortinget i 1871 var imidlertid Forkastelsen af Unionsforslaget. Dette var i politiske Kredse det stadige Samtaleemne, og Afgjørelsen deraf blev imødeseet med Spænding. Der var jo ikke nogen Tvil om, at det vilde falde; men derimod var man ikke paa det rene med, om det vilde falde saaledes, at det senere kunde staa op igjen, eller at det blev liggende, blev slaaet helt ihjæl. At der vilde blive en alvorlig Kamp, sagde sig selv, thi baade mellem Vennerne af Forslaget og dets Modstandere fandtes Tingets bedste Mænd og dygtigste Kræfter. Konstitutionskomiteens Indstilling gik ud paa Forkastelse; kun et af dens Medlemmer (Aschehoug) mente, at det kgl. Forslag skulde bifaldes. Forhandlingerne derom begyndte 14de April og fortsattes de følgende Dage. De fulgtes med spændt Opmærksomhed af det med Tilhørere tætpakkede Galleri. Der blev af Forslagets Forsvarere med Styrke fremholdt, at det opstillede og hævdede Rigernes Ligeberettigelse og Jevnlighed, ligesom det gav Norge en Sikkerhed, som det nu savnede, for Behandlingen af de fælles og særlige diplomatiske Sager, at det trak en bestemt Grændse mellem begge Rigers særlige Grundlove paa den ene Side og Foreningsakten paa den anden Side og saaledes gav Norge det Herredømme over sin egen Grundlov, som var det (f. Ex. i Statholdersagen) nægtet, og endelig at den til Forebyggelse af Tvistigheder om Gjenstande, hvori begge Riger var interesserede, gav Forskrifter til Behandlingen deraf. Aschehoug endte et indgaaende og grundigt Foredrag med at erklære, at Forkastelsen af Forslaget vilde afgive et betænkeligt

Vidnesbyrd om, hvor vanskeligt det var for disse to Folk at opgjøre sit Mellemværende, forinden de stod overfor den haarde Nødvendighed. Han frygtede for, at Sagens Fald vilde komme til at vække Mistanke baade her og andensteds om, at Skandinavien istedetfor at være stort og stærkt var en af Europas syge Mænd. Fra den anden Kant blev Unionsforslaget Gjenstand for en meget haardhændt Behandling. Det blev sagt og gjentaget, at det ikke gav Norge den fuldkomne Jevnlighed, som det paastodes, at Bestemmelserne om det unionelle Statsraad var et Skraaplan, der vilde føre til et Unionsparlament, at det indskrænkede Stortingets Magtomraade ved i visse Tilfælde at beklippe dets Bevilgningsmyndighed. I Virkeligheden, blev det sagt, førte Forslaget afgjort ind paa Dannelsen af en svensk-norsk Helstat. Saa vidtløftigt som Unionsforslaget med sine 71 Paragrafer var, var det ogsaa mere egnet til at udsaa Tvistigheder mellem de forenede Folk end til at udjevne dem. Ingens Angreb paa Forslaget var mere hvast og bidende, mere ødelæggende end Ketil Motzfeldts. Med sønderlemmende Kritik, med skjærende Ironi, med en knusende Logik gjennemgik og gjennemheglede han det, skar det sund og sled det i Stykker; det var noget af Rovdyrets Vælde og Vrede i hans Angreb, og i hans Foredrag en Hadets Glød, som drev Virkningen af hans Ord endnu dybere ind. Hans lange Indlæg hørtes i næsten aandeløs Spænding, af og til afbrudt af Latteren fra Sal og Galleri. Aldrig havde hans eiendommelige Veltalenhed været saa mægtig; aldrig havde den ført sine Slag mere dræbende. Foruden Motzfeldt talte bl. an. Sverdrup, Richter, Steen mod Forslaget. O. Velde var ogsaa imod, og i Anledning af en Ytring af Aschehoug, at Rigsakten maatte

betragtes som en Gave af en høimodig Seierherre, erklærede han, at det var hans bestemte Tro, at der ikke vilde findes mange Folk i vort Land, der nærede den Tanke, og han haabede, at der var endnu færre, som havde Mod til at udtale den. Denne Indsigelse bragte saa Aschehoug til at udtale, at han „vilde have den frie Mands Ret til at opgjøre sin Mening om, hvad der var gavnligt for Fædrelandet, og til at udtale den overalt, hvorsomhelst, naarsomhelst og her i denne Sal.“ Ved Stemmegivningen 17de April hørtes 92 Nejer; med et Ligfølge af 17 Mand — alle Byrepræsentanter — blev Unionsforslaget stedet til Jorden. Paa denne Død fulgte der ingen Opstandelse. — I sit Fald trak det dog ikke Regjeringen med. Det var kun et enkelt Blad (Dagbl.), som fremholdt det rigtige i, at Regjeringen, som havde raadet Kongen til en Politik, der havde vist sig at være en eneste storartet Misforstaaelse, skulde træde af. — Med Unionsforslagets Fald havde ogsaa det skandinaviske Selskab udspillet sin Rolle, det visnede hen; men de Tanker, som det havde baaret frem, kom nu og da til Orde i Pressen og vort offentlige Liv.

Til Forandring i Grundloven forelaa dennegang et Forslag, sigtende til at give Hammerfest, Vardø og Vadsø, der hidtil havde dannet et Valgdistrikt med Tromsø, en egen Repræsentation. Alle, som udtalte sig under Forhandlingerne i Stortinget, var enige i selve Sagen; derimod var Meningerne meget afvigende, om man, saaledes som Komiteen vilde, skulde berøve Brevik sin Repræsentant eller for at opnaa det grundlovmæssige Forhold mellem Land- og Byrepræsentationen øge Landrepræsentanternes Antal. Uenigheden herom gjorde, at intet af Forslagene til at skaffe Finmarksbyerne Repræsentation kunde samle grundlovmæssigt Flertal.

Flere vigtige Love saa Lyset paa dette Storting. En Postlov, som foruden andre Lettelser for de brevskrivende nedsatte Portoen fra 4 Skill. til 3 (Kr. 0,10), en anden, som traf Bestemmelser til Sikkerhed ved Behandlingen af ildsfarlige Gjenstande, en tredie, som for at indskrænke Brændevinsdrikningen ogsaa gav Ret til Brændevinshandel, naar den brugte sit Overskud i almennyttige Øiemed. Betingelserne for at drive Lægevirksomhed blev mindre stramme, idet der med visse Begrændsninger tillodes Kvaksalvere at tage syge i Kur. Mærkes maa ogsaa Loven om Embedsexaminer for Lærerne ved de høiere Statsskoler, med Indrømmelse af større Frihed i Valg af Examensfag. Ogsaa denne Gang som i 1869 vedtog Tingafdelingerne et Lovforslag, som sløifede de bestemte Bælter for Kjøbstad og Ladested, hvori Handel og Haandværksdrift var forbudt. Heller ikke denne Gang vilde dog Regjeringen indstille Lovbeslutnin til Sanktion.

Stortinget i 1871 holdt igjen, naar det gjaldt Bevilgninger. Udenfor det alminbelige bevilgede det dog over Kr. 400 000 til Hæren, navnlig til dens Forsyning med Geværer. Der bevilgedes ogsaa til Fuldførelse af de paabegyndte Jernbaneanlæg, dog ikke til det vigtigste, Trondhjemsbanen. Paa Grund af den knappe Tid, der var sat Tinget, og som gjorde det umuligt at behandle Sagen tilstrækkeligt, foreslog Sverdrup Udsættelse af den til næste Ting. Under Forhandlingerne 4de og 6te Mai frafaldt den ene efter den anden, en hel Række Talere, Ordet, da Tiden, — 6te Mai skulde jo Tinget opløses — ikke strak til. Sverdrups Forslag bifaldtes, saa der til stor Skuffelse for mange ikke blev nogen Trondhjemsbane dengang.

I Kongens, af Statsraad Stang oplæste, Tale ved Opløsningen af Stortinget, udtalte han sin Beklagelse over Forkastelsen af Unionsforslaget. I samme bevidnede han ogsaa sin Erkjendtlighed for Stortingets Deltagelse i hans „tunge Sorg". Ved Droningens Død 30te Marts havde nemlig Stortinget i en Adresse til Kongen i varme Ordelag udtalt sine Følelser ved dette Sørgebudskab.

Det 21de ordentlige Storting 1872. Mistillidsadressen.

Den 1ste Februar sammentraadte Stortinget; allerede Dagen efter foregik dets høitidelige Aabning.

Der var Spænding over Forsamlingen som over Landet; man havde en Følelse, som man stod foran en Afgjørelse. Spændingen gjaldt først og fremst Regjeringens Stilling til en Vedtagelse af Statsraadsagen. Vilde den yde sin Tilslutning til den og derved efter det store Flertals Opfatning jevne Veien for et frugtbart Samarbeide mellem Statsmagterne og forebygge Sammenstød af alvorligste Art og med de betænkeligste Følger? Men Spændingen gjaldt ogsaa Spørgsmaalet om Stortingets Ret til at sidde sammen, indtil det havde udført, hvad Folkets Kald havde paalagt det — et Spørgsmaal, som Aaret i Forveien havde faaet en Besvarelse, som selv Regjeringens Venner havde havt vanskeligt for at forsvare.

Statsraadsagen behandledes den 8de og 9de Marts. Et Flertal (5 Medlemmer) i Komiteen indstillede paa Vedtagelse af Forslaget; et Mindretal (3 Medlemmer) fraraadede Vedtagelsen. Hovedtaleren for var Sverdrup. Han hævdede med stor Kraft Reformens Nødvendighed for begge Stats-

magter, for Stortinget ikke mindre end for Regjeringen. Regjeringens Initiativ vilde blive mere kraftigt og tidsmæssigt; Gjennemførelsen af Beslutningerne mere loyal. Reformen vilde sikre Statsraadposternes Besættelse med de dygtigste og skjærpe Ministeransvarligheden. Den vilde optugte Tinget til politisk Takt, Forstand og Værdighed; det vilde i hele Folket styrke Følelsen af dets Ansvar overfor sig selv og sin Fremtid, gjøre det „medinteresseret, medhandlende og medansvarligt". Andre Talere lagde i sit Forsvar for Reformen Vægten paa dens praktiske Fordele: Letheden, hvormed man kunde hente Oplysninger fra Regjeringen, disse Oplysningers Nytte for den alsidige Forberedelse af Sagerne og til at forebygge mulige Sammenstød mellem Statsmagterne o. s. v. Fra den modsatte Kant blev det, saaledes af Aschehoug, Lambrechts, Løvenskiold fremholdt, at den foreslaaede Forandring vilde tidligere eller senere medføre Parlamentarisme og Flertalsherredømme, foraarsage hyppige Ministerskifter og binde Stortinget, hvis det ikke vilde dræbe sit eget Værk, til den Regjering, som det havde indsat. Ved Stemmegivningen reiste 80 Mand sig for Forslaget, deriblandt flere, som ellers stemte med Høire; kun 29 var imod. Det var sent om Aftenen 29de Marts, at Afgjørelsen faldt. I samme Øieblik, som Præsidenten (Sverdrup) havde meddelt Udfaldet af Stemmegivningen, brød en Bifaldsstorm løs fra Galleriet, som var tætpakket af Tilhørere. Men Øieblikket efter faldt Præsidentens Hammer og med en Røst, som skar igjennem Larmen, lød det: „Respekt for Stortinget". I det samme var alt stille.

Medens man gik i Spænding om, hvad Regjeringen vilde beslutte i Sagen, kom ogsaa det andet Spørgsmaal frem. Ugen efter Statsraadsagens Vedtagelse behandledes og ved-

toges Adressendkast til Kongen om Forlængelse af Stortingets Samvær, og nu skulde det vise sig, om Kongemagten vilde stille sig paa Standpunktet fra 1871 eller imødekomme Stortingets Krav. De forskjelligste Formodninger og Rygter om, hvad Regjeringen vilde gjøre, summede om Ørene; Aviserne indeholdt Gisninger, gjerne forskjellige efter Partistandpunktet, og Spændingen voxte, jo nærmere Afgjørelsen kom. Saa kom kgl. Meddelelse af 23de Marts, og den viste, hvor Regjeringen stod. Efter dens Indstilling tillod Kongen Stortinget indtil videre at forblive samlet — men ikke udover den 10de Mai. Trods Skuffelsen biede Stortinget med at svare, thi endnu stod Statsraadsagen uafgjort. Og man trøstede sig med, at fandt den Tilslutning hos den anden Statsmagt, saaledes at Statsraaderne kom i Tinget, vilde Meningsforskjellen om dettes Samlingstid nok kunne udjevnes. Afgjørelsen trak ud, og Spændingen voxte. Man ventede og ventede; endelig kom Afgjørelsen. Sanktion blev nægtet. Regjeringens Indstilling af 25de April gik ud paa, at det ikke var stemmende med „besindig Klogskab" saa kort Tid efter Indførelsen af aarlige Storting, og før Virkningen deraf paa Magtforholdet mellem Statsmagterne kunde vise sig, at skride til en ny Grundlovsforandring, som i ethvert Fald maatte følges af andre Grundlovsforandringer „for ikke at virke forstyrrende paa konstitutionelle Forhold, der først i den senere Tid er opkomne." Blandt saadanne Forandringer nævntes en grundlovsbestemt Begrændsning af Stortingets Varighed, Indførelse af Opløsningsretten, Ophævelse af Grundlovens Forbud mod at vælge Statsraader til Stortinget, samt Løsning for deres vedkommende af Bostedsbaandet m. fl. Den nævnte tilsidst den Forandring, som den fandt mest betryg-

gende: Oprettelse af Tokammer, om den end maatte anse det for tvilsomt, „hvorvidt der med Nytte kunde tænkes paa en saadan Ombannelse."

Regjeringens Medlemmer var dog ikke alle enige i denne Indstilling. Statsraad Broch gjorde gjældende, at „Statsraadernes Udelukkelse fra Stortinget berøvede Regjeringen den levende Indflydelse, den bør have paa den hele Statsstyrelse, lammede dens Virksomhed og bevirkede, at de Fremskridt, Samfundet paa Statsstyrelsens Vei kommer til at gjøre, bliver tilfældige og planløse." Han fandt det upraktisk at gjøre Statsraadernes Adgang til Tingets Forhandlinger afhængig af andre Grundlovsforandringer. Han sluttede med at erklære, at saafremt Stortingsbeslutningen nægtedes Sanktion, var han bestemt paa at træde tilbage fra sin Stilling som Statsraad. Til Broch sluttede ogsaa Statsraad Irgens sig, medens Riddervold og Kierulf vistnok var for Forandringen, men dog fandt, at der i Forbindelse med den skulde søges tilveiebragt enkelte andre Bestemmelser, hvorfor de sluttede sig til Flertallets Indstilling i Statsraadet.

Nu fandt Stortinget Tiden kommen til at tale. I Møde den 11te Mai fremlagde Præsidenten (Sverdrup) Udkast til en Adresse til Kongen. I denne hed det: „Det er Stortingets Pligt mod Konge og Folk at udtale for Deres Majestæt, at Stortinget hos Deres Majestæts Raad ikke finder den Agtelse for den gjennem Stortinget udtalte Folkevilje, ikke den Anerkjendelse af Stortingets forfatningsmæssige Stilling, ikke den Imødekommen overfor Stortingets Bestræbelser for at tilveiebringe virksomt og levende Samarbeide mellem Statsmyndighederne, der ene kan sætte en Regjering istand til at opfylde sit ansvarsfulde Hverv, at varetage Kongens

og Folkets Tarv og betrygge Samfundets Trivsel og Fremgang." Ogsaa fra K. Motzfeldt kom Udkast til en Henvendelse til Kongen i Anledning af Spørgsmaalet om Stortingets Samlingstid. Først om Eftermiddagen fremlagdes et Adresseudkast, undertegnet af Daa, Essendrop, Kildal, Richter og Sæhlie. Dette sidste holdt sig strengt til de to Regjeringshandlinger, til hvilke Misbilligelsen af Regjeringens Adfærd begrændsedes. De udhævede navnlig det beklagelige i, at Statsraadsagen ikke havde faaet Regjeringens Tilslutning. „Idet Regjeringen", hedder det, „har afvist det Middel til Forstaaelse, Udjevning og Overenskomst, som Stortinget havde troet at tilbyde, vil det ikke kunne undgaaes, at der herved vil fremkaldes et Forhold mellem Statsmagterne, hvorved Ufuldkommenhederne ved og Ulæmperne af de bestaaende Forretningsformer vil blive endnu mer fremtrædende end hidtil."

14de og 15de Mai blev der kjæmpet om disse Forslag, og begge Partier, Regjeringens Modstandere og Venner, førte sine bedste Tropper i Ilden. Først havde Sverdrup Ordet. I et længere Foredrag begrundede han Nødvendigheden af et Mistillidsvotum. Han kritiserede først de to Regjeringshandlinger, som havde givet Anledning til Brudđet mellem Statsmagterne. Derpaa gjennemgik han det stangske Ministeriums Historie og søgte at paavise, hvorledes det havde stillet sig i store Mærkesager. Det havde ikke forstaaet Stortingets Vilje, ikke Folkets Ønske, ikke Stillingens Krav. Han nævnte som Bevis derpaa Nedsættelse af Unionskomiteen, Ordningen af Forsvarsvæsenet og dets Forhold til Udvidelse af Stemmeretten og Juryen. Og med Hensyn til Reformer — „ingen Mærkesager, Skuffelser og Fjernelse fra Folkets Tanker og

Følelser. Alting har været under Frygtens Forbandelse, man har ikke turdet, man har følt, at Jorden vaklede under en. Under Frygtens Forbandelse er alt blevet goldt; alt bevæger sig paa en stadigt nedadgaaende Linie, saavidt dèt er muligt for et Samfund i vor Tid." Han endte med at sige, at han vilde have sit Forslag opfattet som en Henvendelse til alle Landets stemmeberettigede ved det Valg, som forestaar; de skulde afgjøre „som en Samvittigheds- og Æressag, om de vil vedblive at have en Styrelse som den, vi har havt i de sidste 10 Aar." I Eftermiddagsmødet samme Dag blev, efter Forslag af Steen, Sverdrups og de 5 Herrers Adresse sammensmeltet til en, saaledes at disse blev Begrundelse til Sverdrups. Steen udtalte sig i samme Retning som Sverdrup og betonede skarpt Uoverensstemmelsen mellem Statsmagterne, og at der efter de sidste Begivenheder ikke var Udsigt til Forandring. Ja Regjeringen havde kastet Handsken til Stortinget ved strax efter Unionsforslagets Forkastelse at optage den Mand i Raadet, der havde været Formand i Komiteen, og som havde udarbeidet Forslaget. Flere af Adresseunderskriverne støttede Sverdrup og Steen. Men en af dem (Kildal) kom til at forplumre sig slemt. Han erklærede nemlig, at Meningen med Adressen ikke tilsigtede nogen Forandring i Kongens Raad, men kun gik ud paa at sikre sig mod Gjentagelse af de to Regjeringshandlinger. Men aldrig har nogen Mand paa vort Storting for en uoverlagt Ytring faaet en Tugtelse som den, Kildal fik. Motzfeldt tog ham under Behandling, og med en skjærende Haan paaviste han, hvor umuligt Adressen, som han havde underskrevet, lod sig forene med hans Opfatning af den, hvilken meningsløs Selvmodsigelse han havde viklet sig ind i. Kildal

sad som tilintetgjort; han, den ellers saa tungefærdige Advokat, kunde nu ikke faa en Stavelse frem til sit Forsvar. Motzfeldt angreb ogsaa meget skarpt Adressen og blottede med skaanselløs Logik de svage Punkter i sine Modstanderes Bevisførelse. Hans egen Adresse tilsigtede en Henvendelse ikke blot til Kongen om Forlængelse af Stortingets Samvær, men derigjennem ogsaa til Almenheden, hvis Begreber om den Sag som om mange andre var blevne forvirrede. Landets største Blad (Morgenbladet) havde nemlig gjort sig til et Redskab for stadige og gjentagne Forsøg paa, om muligt, at forringe Stortingets Anseelse. Dag efter Dag havde der været Artikler, hvor Kjendsgjerninger var forvrængte, hvor Meninger var satte i andre Farver, hvor Skjældsord og Uhumskheder var kastede ud ikke alene over Forsamlingens enkelte Medlemmer og især dens Præsidenter, men over Forsamlingen som Forsamling. Den stærke Anklage mod Morgenbl. blev tiltraadt og i lignende skarpe Udtryk af J. Schwarts, og selv Løvenskiold indrømmede, at Bladets personlige Udfald „høilig maatte misbilliges". Derimod fandt Regjeringen varme og dygtige Forsvarere. Aschehoug fremholdt, at der siden 1814 altid havde været et vist Modsætningsforhold mellem Statsmagterne, og at der laa en stor Borgen for, at Beslutningerne var gavnlige deri, at de var blevne til gjennem Enighed mellem to saavidt uafhængige Statsmagter som Stortinget og Statsraadet. Og han nævnte de store Fremskridt paa alle Omraader, som Landet havde gjort under denne Styrelse, et Vidnesbyrd om, at Modsætningsforholdet mellem Statsmagterne ikke havde været til Hinder for Udvikling. Aschehoug blev støttet af Løvenskiold, som viste sig at være en meget brysom Modstander. Skarpt og bidende fremhævede ham, at de to Adres-

ser oprindelig var saa forskjellige, at der ved Sammenstøbningen af dem var umuligt at udfinde, hvad der egentlig var Grundlaget for Stortingets Besværing, og hvad det var, Tinget vilde. Og Anklagerne, som blev gjorte Regjeringen, sagde han, var grundløse. Ingen mere, end den i Anledning af Unionsforslaget. Det skrev sig jo fra Mænd, der hørte til Tingets mest betroede, og som havde udarbeidet det i den Mening, at det stemte med det af Stortinget vedtagne Program. Og ingen havde sluttet sig nærmere til det end Broch, som jo Sverdrup vilde beholde som Statsraad. Regjeringen havde desuden ved forskjellige Leiligheder vist sig imødekommende overfor Stortinget; Juryen havde den saaledes erklæret ikke at ville sætte sig imod, og de aarlige Storting havde den givet sin Tilslutning.

Ved Stemmegivningen blev Mistillidsadressen bifaldt med 63 mod 47 Stemmer.

Da den blev fremlagt for Kongen, stillede samtlige Statsraader sine Pladse til Kongens Raadighed. Men Kongen erklærede, at hans Raadgivere eiede hans Tillid, og at han ikke vilde se dem afløste af andre. De blev derfor staaende; alene Riddervold fandt, at Tiden var kommet til at træde af. Men han havde ogsaa i 24 Aar siddet i Statsraadet og var nu en gammel Mand.

Ingen af de Sager, som forhandledes paa Stortinget i 1872, vakte slig Opsigt og gav Anledning til en saadan Omtale som Statsraadsagen og Mistillidsadressen. Kun meget faa af de andre Sager var af nogen større almindelig Interesse. Mærkes maa dog Grundlovsforslaget om Troesfrihed for Embedsmænd, som dog kun fik 59 Stemmer for sig.

Heller ikke dennegang gik Forslaget om Ophævelse af Skoledirektørembederne igjennem, uagtet det havde

megen Tilslutning baade i den store Almenhed og i Tingafdelingerne.

En anden Sag om Nedsættelse af Pengerenten, ligesom den foregaaende baaren frem af Bondevenforeningerne, var ogsaa fremme til Forhandling, men fik ikke Flertal. Det fik derimod et Forslag, som gav en længere Frist til Inddrivelse af smaa Gjældsfordringer.

Om personligt Møde ved offentligt Valg var der fremsat et Regjeringsforslag, der med stort Flertal blev vedtaget.

Stortinget i 1872 har Æren for at have besluttet Fuldendelsen af Jernbanen, som skulde forbinde Kristiania og Trondhjem. Der stod en Strækning igjen fra Aamot til Støren, og det var denne, som der skulde bevilges til. Om selve Bevilgningen var der liden Strid; derimod var der stor Meningsforskjel om Linievalget. Det kgl. Forslag vilde nemlig, at Jernbanen skulde gaa over Røraas, medens et Flertal i Komiteen vilde lægge den igjennem Kvikne. Disse forskjellige Linier var i det vide og brede drøftede i Aviserne, og Forhandlingerne derom i Stortinget bar Præg af den samme Vidtløftighed. Talere for Kviknelinien, f. Ex. Sverdrup, Steen o. fl., fremholdt, at som den var kortere end Røraaslinien, hele 36 Km., saa vilde ogsaa baade Anlægget og Driften blive billigere. Forsvarerne for den anden Linie, bl. andre Schwartz, Richter, anførte som Fordel for denne, at Jernbanen over Røraas vilde faa mere at føre og saaledes give større Udbytte, ligesom det private Tilskud til den var uden Sammenligning langt betydeligere. Ved Stemmegivningen blev Komiteens Flertalsindstilling kastet og Linien over Røraas foretrukket. For at knytte Forbindelse mellem det nordenfjeld-

ske Norge og Sverige var der foreslaaet Bevilgning til en Bane fra Trondhjem til Rigsgrændsen, og Forslaget gik igjennem.

Den 18de Mai blev Stortinget opløst, idet Statsraad Stang oplæste Kongens Tale til Stortinget, den sidste, han kom til at holde. I de Ord, som Præsidenten derpaa ytrede, mindede han om „de stærke Meningsbrydninger", som havde fundet Sted, men ogsaa om „den samlende Magt", Kjærligheden til Fædrelandet, som havde været stærkere end alle „splittende Kræfter".

Byadresserne. Tusindaarsfesten. Kongens Død.

Stormen i Stortinget hvirvlede udover Landet og satte høi Sjø. Sindene var i Bevægelse. Den politiske Interesse traadte i Forgrunden; en Stund opslugte den enhver anden. Mistillidsadressen var Gjenstand for Avisernes Feider og for Samtale og Strid Mand og Mand imellem. Høire var meget oprørt over den og over Stortingets Optræden i det hele. Og dets Følelser skaffede sig Udtryk. Fra Byerne, hvor Partiet holdt til, indsendtes Adresser til Kongen og Regjeringen. Det „urgamle, mere end tusindaarige" Tunsberg gik foran, men de andre — saagodtsom alle — fulgte i dets Fodspor. Ogsaa enkelte Landsbygder var med. Og i disse Adresser udtalte de sin Tillid til Kongens Raad. Disse Adresser blev stærkt kritiserede i Venstres Blade og fremkaldte her og der Modadresser, som udtalte sin Tilslutning til Stortingets Beslutning. Hovedmanden for denne, Sverdrup, blev vist stor Hyldest. Politiske Folkemøder begyndte at komme i Gang og samlede mange.

Under denne Strid, som delte Folket i 2 Leire, feiredes med stor Høitidelighed Tusindaarsfesten til Minde om Norges Samling til et Rige. Allerede i 1869 havde Borgere i Haugesund indbudt til at yde Bidrag til et Mindesmærke, som i 1872, i Tusindaaret efter Norges Samling til et Rige, skulde reises over Harald Haarfagres Gravhaug paa Karmøen. Tanken fandt Tilslutning, og Bidrag strømmede ind. Dog var det indkomne ikke tilstrækkeligt; men det manglende blev tilskudt af Stortinget. Den 18de Juli skulde Mindesmærket afsløres og Dagen være Festdag over hele Landet med Afholdelse af Taksegudstjeneste i Hovedkirkerne. Prinds Oscar var tilstede ved Festen i Haugesund, da Kongen ved Sygdom var hindret fra at møde. Udsendinge fra Stortinget, Regjeringen, Høiesteret og Universitetet var ogsaa fremmødte; desuden var der fra alle Kanter af Landet strømmet Folk til; endogsaa fra Amerika mødte norske op. Prinds Oscar holdt Talen for Afsløringen af Mindesmærket og endte med et: „Længe leve Harald Haarfagres Minde." Nu foregik Støttens Afsløring, og derpaa talte Stortingets Præsident, Adv. Kildal, som udbragte et: „Gud bevare Kongen, Fædrelandet og Broderriget". Tilslut holdt Rektor Steen en kort Tale, der endte med et Leve for Prinds Oscar.

Rundt om i Landet afholdtes Fester i Anledning af Tusindaarsdagen; med mest Høitidelighed feiredes den i Hovedstaden og samtidig paa to Steder, da ingen Plads var stor nok til at rumme den Menneskemængde, som strømmede sammen. 35 a 40 000 Mennesker var nemlig paa Benene den Dag.

Medens Striden mellem Statsmagterne tilspidsede sig, kom — for mange temmelig uventet — Budskab om Kongens Bortgang. Hans Helbred havde oprindelig været en

Kjæmpes, men han havde ikke skaanet den, og i de senere Aar var den helt nedbrudt. Det var let at skjønne, at han ikke vilde blive nogen meget gammel Mand. Dronningens Død Vaaren 1871 gav ham et yderligere Knæk. Det gik ogsaa nedover med ham. Saa skulde han prøve en Badekur i Aachen, men den hjalp ham ikke; han blev heller værre. Hans Dage var talte; det anede han ogsaa selv og hastede tilbage til Sverige; der vilde han dø. Han kom til Malmø, men havde ikke Kræfter til at reise længere og maatte gaa til Sengs. Den 18de September sov han stille hen, kun lidt over 46 Aar.

Kong Karl var en begavet Mand med aabent Blik for alt skjønt og med varm Interesse for Kunsten. Paa sit Slot Ulriksdal, som han elskede saa høit, havde han samlet virkelige Kunstskatte; og en Beskytter af Kunsten satte han en Ære i at være. Selv dyrkede han den; han var — og ikke uden Held — baade Maler, Musiker og Digter. Hans varme Hjerte og ridderlige Personlighed tiltrak; han havde mange Venner. I Stockholm, hvor han færdedes, eiede han stor Folkeyndest; han var saa ligefrem, med aabent Hjerte og aaben Haand. For hans mange gode Sider oversaa man og tilgav hans Feil. I Norge var han mindre folkekjær; han følte sig ogsaa mest tiltrukken af Sverige og Svenskerne. Men ingen Nordmand tvilede om, at han mente det godt med Landet og vilde dets Vel.

Kong Karl efterlod sig ingen Sønner. En Søn, som var født 1852, døde allerede 2 Aar efter. Hans eneste Barn var Datteren Louise, der i 1869 blev gift med Kronprinds Fredrik af Danmark. Den nærmeste arveberettigede til Tronen var derfor Kongens Broder, den tredie af Kong Oscar den førstes Sønner, Oscar, der nu blev Konge.

Efterord.

Jeg maa høilig beklage, at Udgivelsen af „Fortællinger af Norges Historie“ er gaaet saa langsomt. Da den større Del af Manuskriptet forelaa færdigt allerede, da Bogen begyndte at udkomme, kunde det ventes, at Udgivelsen skulde være tilendebragt paa langt kortere Tid; men Omstændigheder, som jeg ikke har været Herre over, har voldt, at Trykningen ofte har ligget langt efter Udarbeidelsen af Manuskriptet. Jeg skulde meget have ønsket at kunne have fortsat Skildringen af Begivenhederne til et Tidspunkt, som bedre passede til Afslutning, end det valgte, og jeg har ogsaa gjentagne Gange gjort Forlæggeren Forestillinger herom; men da Bogens Omfang er blevet større end paaregnet, har han troet at burde fastholde, at Fremstillingen standsede der, hvor det ifølge Subskriptions-Indbydelsen var bestemt at den skulde slutte, nemlig ved Oscar den andens Tronbestigelse. Nu, da Bogen er færdig, ser jeg endnu bedre end før alle dens mange Mangler; men til Trods derfor har jeg dog den Tro, næret ved den velvillige Modtagelse, der er blevet den til Del, at den vil i vor Læseverden kunne have en Gjerning at gjøre til Udbredelse af historisk Kundskab og til Vækkelse af Kjærlighed til Folk og Fædreland.

Vilh. Poulsen.

Trykfeil og Rettelser.

Ved at gjennemgaa Bogen i dens Helhed har jeg foruden de ved hvert Bind angivne fundet endnu en Del Feil; nedenfor findes en samlet Fortegnelse:

I Bind.

Side 16 L. 11 f. o. tilføies efter „Magter": **Aserne.**
„ 17 „ 4 f. n. „Skjæbnens Gudinder" **udslettes.**
„ 32 „ 1 f. o. staar: „Frankrige" læs: „**Frankerriget**".
„ 50 „ 10 f. o. — „Udo" læs: „**Edo**".
„ 54 „ 5 og 10 f. o. staar: „Harklaug" læs: „**Haklang**".
„ 60 „ 3 f. o. tilføies efter „Avindsmænd": „**Hildrides Sønner**".
„ 78 „ 13 f. n. staar: „Sandøen" læs: „**Saudøen**".
„ 108 „ 14 f. o. — „paa Romerike" læs: „**i Ranrike**".
„ 121 „ 8 f. n. — „**Høsten** 967". Dette Aarstal er efter Sagaernes Tidsregning; efter Munch skal det være 962; han lader Erikssønnernes Regjering kun være til 965, medens Sagaerne mindre rigtigt udstrækker den lige til 975.
„ 133 „ 3 f. o. staar: „Henning" læs: „**Heming**".
„ 133 „ 3 f. o. — „Bjergljot" læs: „**Bergljot**".
„ 164 „ 3 f. n. „hans Moder" **udslettes.**
„ 167 „ 12 og 15 f. n. staar: „Rand" læs: „**Raud**".
„ 202 „ 6 f. n. staar: „Skalgson" læs: „**Skjalgson**".
„ 209 „ 14 f. o. — „1015" læs: „**1016**".
„ 210 „ 1 f. o. — „Skalgson" læs: „**Skjalgson**".
„ 249 „ 10 f. o. — „Søstersøn" læs: „**Brodersøn**".
„ 250 „ 12 f. o. — „Egil Holsson" læs: „**Egil Halsson**".
„ 296 „ 14 f. n. tilføies efter „Søn": „**Ravn**".
„ 334 „ 6 f. o. staar: „Lofsfjorden" læs: „**Lofefjorden**".
„ 433 „ 8 f. o. — „Od Kellsson" læs: „**Od Kollsson**".
„ 389 „ 2 f. o. — „franske" læs: „**svenske**".
„ 409 „ 12 f. n. — „15 Aar" læs: „**16 Aar**".

Enkelte Steder (f. Ex. S. 129, 254, 267) er der ved Talangivelser regnet efter store Hundreder istedetfor efter de almindelige. Ordet „Hærrør" findes paa nogle Steder i Bogen istedetfor det rigtige „**Hærør**".

II Bind.

Side 7 L. 6 f. o. staar: „Reinold" læs: „**Reinald**".

Side 18 L. 3 f. n. tilføies foran „gift": „siden".
„ 21 „ 13 f. n. staar: „Batu-Orm" læs: „Batu-Orm".
„ 26 „ 5 f. n. — „Aamund" læs: „Aamunde".
„ 30 „ 4 f. o. tilføies efter „Høvding" „Godfred".
„ 57 „ 4 f. n. staar: „Skafhugsson" læs: „Skafhøgsson".
„ 89 „ 10 f. o. — „vovede i Grunden mere" skal være: „vovede i Grunden mindre".
„ 123 „ 7 f. n. staar: „fjerne sig" læs: „krone sig".
„ 145 „ 1 f. n. „nye" udgaar.
„ 182 „ 6 f. o. udgaar: Sysselmænd som Arnbjørn Jonson, Lodin Gunnesson, Lodin Baardsson".
„ 226 „ 6 f. o. staar: en større Del og lidt senere „alle" skal være: „de fleste".
„ 253 „ 1 f. n. skal efter „det hele Rige" tilføies: Det fire gamle Lagting bibeholdtes og skulde hvert Aar træde sammen 17de Juni. De dannedes som før af Nævndermænd, hvis Valg overdroges Lændermændene og de kongelige Sysselmænd. Af Nævndermændene valgtes 36 Lagretsmænd, der udgjorde Lagretten. Denne skulde have den dømmende Myndighed, men Formanden for Domstolene, Lagmanden, havde ved Domsafsigelser mest at sige. Han udnævntes af Kongen.
„ 255 „ 13 f. n. Efter „Forstander" tilføies: „12 Raadmænd og 12 Nævndermænd dannede Lagretten".
„ 268 „ 4 f. n. staar: „Gaut" læs: „Gaute".
„ 275 „ 8 f. n, — „Nave" læs: „Navn".
„ 281 „ 11 f. n. — „1224" læs: „1284".
„ 286 „ 2 f. o. Efter „31 Oktbr." tilføies: „1285".
„ 297 „ 14 f. o. Punktum sættes efter „Erkebispen".
„ 303 „ 1 f. n. staar: „Johanne" læs: „Johannes".
„ 312 Efter de nyeste Granskninger var Nyland rimeligvis Østgrønland.
„ 387 L 13 f. n. staar: „1339" [efter Munch] læs: „1338", som Munch senere rettede det til.

III Bind.

Side 96 „ 7 f. n. staar: „(9de Febr.)" [Sten Stures Dødsdag] skal være: „3die Febr."

Side 96 L. 1 f. n. staar: „7de Marts“ skal være: „2den Marts“.
„ 195 „ 7 f. o. — 1667“ læs: „1567“.
„ 216 „ 11 f. o. udgaar „ikke“.
„ 290 „ 9 f. n. staar: „58 Seilere“ læs: „42 Seilere“.
„ 313 skal om Krigen i Norge 1657—58 tilføies: „I Baahus førtes Befalingen over Tropperne af Lensherren Iver Krabbe, efter hvem Krigen paa denne Kant fik Navnet „Krabbefeiden“. Han sloges flinkt med Svenskerne, der, som tiest, trak det kortere Straa. Saaledes blev de tvungne til at vige i en Træfning ved Iddevold, og senere kunde Krabbe fra en forskandset Leir udenfor Gøteborg herje baade Halland og Dalsland. Ikke længe efter (Septbr. 1657) slog han en fiendtlig Styrke ved Hjertrum. Mangel paa Proviant lammede hans Bevægelser. Men hvad han maatte opgive engang, naar Overmagten var for stor, vidste han altid senere at vinde tilbage, naar Kræfterne var mere lige, og ved hver given Leilighed passede han paa at gjøre Indfald i de svenske Grændselandskaber.“
„ 352 L. 12 f. n. tilføies efter „store Herregaarde“: „I Norge oprettedes to Grevskaber, Larvik for Ulr. Fr. Gyldenløve og Tønsberg for Griffenfeldt. Det sidste solgtes til den tyske Adelsslægt Wedel og blev kaldet Jarlsberg. Et Baroni, Rosendal i Hardanger blev oprettet for en dansk Adelsmand.“
„ 374 „ 7 f. o. staar: „vel ogsaa Feil“ læs: „ogsaa Feil, store Feil“.
„ 376 „ 12 f. o. tilføies efter „Statholder“: „uægte Søn af Fredrik III den af Norge ligesaa fortjente som afholdte“.
„ 385 „ 7 f. n. staar: „1675“ [Kristians Besøg i Norge] læs: „1685“. Der burde været tilføiet til Kristian den 5tes Karakteristik, der omhandles S. 385, at han taalte sin Skriftefaders, Nordmanden Jespersens, djærve Tiltale i Anledning af hans Forhold til Jomfru Moth.
„ 411 „ 11 f. o. staar: „dem“ læs: „ham selv“.
„ 414 „ 10 f. n. — „med 1500 Mand“ læs: „med 1200 Mænd“.
„ 416 „ 9 f. n. staar: „80 Officerer“ læs: „8 Officerer.“
„ 419 „ 3 f. o. — „Jak. Wærn“ læs: „Kjøbmand Jens Munk“.
„ 420 „ 6 f. o. — „Jak. Wærn“ læs: „Jens Munk“.
„ 456 „Kristian Holberg“ tilføies: (allerede omtalt S. 322).

Side 461 L. 2 f. n. Peder Dass's Dødsaar er sat som hos enkelte Forfattere til 1707; rigtigere 1708.
„ 500 „ 8 f. o. staar: „18 April 1764“ [Strilekrigens Udbrud] skal være: „18 April 1765“.
„ 503 „ 7 f. n. staar: „1738“ [Struensees Fødselaar] læs: „1737“.
„ 525 „ 9 f. n. „Drammenseren“ udgaar og tilføies efter Pram, „født i Gudbrandsdalen“.
„ 425 „ 4 f. n. staar: (Kr. 10 800 000) skal være: (Kr. 1 020 000).
„ 491 „ 3 f. n. staar: „Saken“ læs: „Suhm“.

IV Bind.

„ 61 „ 3 f. o. staar: „17de Oktbr.“ læs: „7 Oktbr.“
„ 96 „ 14 f. n. — „Kr. 260 000“ læs: „Kr. 2 600 000“.
„ 98 „ 8 f. o. — „Den sidste Halvdel af Kristiania“ læs: „den sidste Halvdel af Opholdet i Kristiania“.
„ 99 „ 8 f. n., L. 6 f. n. og L. 4 f. n. staar: „Kongen“ læs: „Karl Johan“.
„ 105 „ 1 f. n. staar: „kun 17“ læs: „kun 11“.
„ 107 „ 4 f. o. staar: „mellem“ læs: „med“.
„ 166 „ 6 f. o. — „Joh. Hoel“ læs: „Jak Hoell“.
„ 195 „ 7 f. o. — „megen“ læs: ingen“.
„ 212 „ 13 f. o. — „besigtede“ læs: „tilsigtede“.
„ 213 „ 13 f. n. — „–“ sættes efter „Kr. 688 000“ og stryges efter „Dampskibe“.
„ 301 „ 15 f. n. — „Toldloven“ læs: „Tolden“.
„ 328 „ 9 f. n. — „1822“ læs: „1825“.
„ 333 „ 5 f. n. — „8de Juli“ læs: „10de Juli“.
„ 336 „ 10 f. o. — „35 Aar“ læs: „37 Aar“.
„ 360 „ 9 f. o. — „9/4 1848“ læs: „19/4 1848“.
„ 373 „ 11 f. o. — „27 Mai“ læs: „29 Mai“.
„ 420 „ 14 f. o. tilføies efter „Forholdet til Sverige var:“ i det „store hele.“
„ 450 „ 14 f. o. „1819“ (Vinjes Fødselsaar) læs: „1818“.

Ved Omtalen af Stemningen inden den svenske Rigsdag under Statholderstriden burde være nævnt, at den svenske Konstitutionsudskot, som skal granske Statsraadets Protokoller, ankede over, at flere Nordmænd havde faaet Ansættelse i det svenske Udenrigsministerium og som Sendemænd i Udlandet. Denne Anke blev dog afvist af Udenrigsministeren og de svenske Stænder.

Register

til

Fortællinger af Norges Historie

I—IV Bind.

Uddrag af Pressens Udtalelser
om
Fortællinger af Norges Historie
ved Vilh. Poulsen.

Dagbladet: „Den, som har liden Tid at afse til Læsning, vil i disse Fortællinger finde Stykker af et Omfang, han kan række i en Fristund. Efterhvert som disse Fortællinger blir læste og saaledes mere kjendte, vil de ganske vist faa en betydelig Læsekreds. Naar de foreligger færdige, vil de være et meget gavnligt Bidrag til den Del af vor Literatur, som omhandler Fædrelandets Historie."

Fædrelandet: „Stofvalget er meget heldigt, Sproget i god Forstand folkeligt, og Fremstillingen smuk, fyldig og livlig. Forfatteren har i de foreliggende tre Bind givet et klart Billede af det norske Folks Liv, Færd og Udvikling fra den ældste Tid til 1814. Den opmerksomme Læser vil kunne følge saavel de sociale og politiske som de aandelige og kirkelige Fremskridt gjennem Tiderne fra gamle Dage af. Verket er i ikke ubetydelig Grad en Kulturhistorie. Alle Bibliotheker og Lærere og enhver oplyst Fædrelandsven anbefales Verket paa det varmeste. — — Prisen er billig, og Forlæggeren har intet sparet fra sin Side. De 3 færdige Bind er udstyret med 50 Initialer, 132 kunstneriske Billeder samt et Kort over det gamle Norge. O. J.".

Fjeld-Ljom: „Den vil, baade hvad Form og Indhold angaar, langt overtræffe meget af det nymodens Kram, som vor Literatur i denne Tid er saa rig paa, og hvoraf meget er af mere end tvivlsomt Værd. G.".

Kristianiaposten: „Poulsens Norgeshistorie tilfredsstiller imidlertid alle rimelige Fordringer, da den baade er omfattende, billig og letlæst, og det maa jo siges at veie saameget, at selv om den ikke havde andre Egenskaber, saa vilde og maatte den være uundværlig. — — Stoffet er sjelden vel ordnet, og det merkes, at der er den nøieste Sammenhæng mellem de forskjellige Begivenheder, og han har forstaaet tilfulde den Kunst at iklæde sine Fortællinger en Dragt, som paa samme Tid gjør hans Fortællinger i høi Grad underholdende, som de er nøkterne og sande. — — De talrige og udmærkede Illustrationer maa ikke forglemmes, da disse ogsaa gjør sit til at fremhæve Bogens Værd, dels som Pryd og dels for at Fortællingen skal præges fastere i Hukommelsen".

Nationaltidende (Kjøbenhavn): „Vi henlede Publikums Opmærksomhed paa dette historiske Værk, der med Rette har vundet saamegen Anerkjendelse i Forfatterens Fædreland. Pastor Poulsens „Norges Historie" udmærker sig ved en jevn, folkelig Fremstilling og ved klar Gruppering

af Stoffet, saa at Oversigten ingensinde gaar tabt. Her i Danmark hvor vi naturligt føle en levende Interesse for vore norske Stammefrænder, bør et Verk som det foreliggende kunne finde megen Udbredelse, og det er vort Haab, at det ogsaa har vundet Tilslutning fra det danske Publikums Side."

Trondhjems Adresseavis: „Nu da dette Værk nærmer sig sin Afslutning, turde det maaske være rigtigt atter at minde om det. Skjønt det vistnok er meget kjendt og udbredt, saa er det dog langtfra kjendt og udbredt i den Udstrækning, som det burde og fortjener at være. I vor Literatur har vi ikke en Norgeshistorie, som i den Grad er egnet til almindelig Udbredelse som Poulsens — det vil sige en udførligere Norgeshistorie. Foruden at Fremstillingen er særdeles tiltalende er ogsaa Værkets Omfang og Pris saadan, at den er godt overkommelig for dem, som interesserer sig for vort Lands og Folks Historie. — — Naar Forfatteren kalder Værket „Fortællinger af Norgeshistorien", saa synes det mig, at dette Navn er for beskedent, det er mere end blot Fortællinger; Landets Historie, dets Forfald og dets Nyopstaaen af dets Forfald, Næringsveiene, deres Fremhjælp og Udvikling, Kommunikationen og Oplysningen — alt tages med, og vi faar et overskueligt Billede af det Lands og Folks Fortid, som vi tilhører, og der leveres os vægtige Bidrag til at forstaa dets Nutid og til at forstaa dets Udvikling. Vi blir kjendt med Folkets sædelige og religiøse Liv, de kirkelige Institutioner og Rivninger i Landet, Retsinstitutionerne og Forvaltningen osv., og alt skildres let og interessant. C. S.".

Tunsbergeren: „Hvert nyt Hefte stadfæster den almindelige gode Mening om dette interessante Verk. De, som har Raad til at kjøbe disse Fortællinger og ligevel undlader det, gjør værst mod sig selv; thi Bogen hører utvivlsomt blandt vore allerinteressanteste og nyttigste Folkebøger."

Vestfold: „En bedre, mere folkelig anlagt fremstilling af Norges historie end denne foreligger neppe. Vi tror med bestemthed at kunne sige, at hvemsomhelst vil læse den med stigende interesse. For lærere maa den være en uundværlig haandbog, og for dem, som befatter sig med sociale og politiske spørsmaal i almindelighed vil den ogsaa være til megen nytte. — — Er det nogen bog, som er skrevet for De tusen hjem og som burde ha plads der, saa er det disse fortællinger. Udstyret er pent."

Vestlandsposten: „Poulsens Norgeshistorie vinder mere og mere lærernes sympathi, så at folkeskolens lærere og lærerinder vælger den som håndbog fremfor nogen anden af de nuværende Norgeshistorier."

Ørebladet: „Dette fortræffelige historiske Værk nærmer sig nu sin Afslutning. Af særlig Interesse er Fremstillingen af vort Aarhundredes Historie. At følge Begivenhedernes Gang i dette Tidsrum, se de fremtrædende Personer dukke op paa Historiens Skueplads, følge deres Arbeide, lære at forstaa deres Betydning, er et vigtigt Led til Forstaaelse af Samtidens Begivenheder, til Oplysning og Almendannelse. A. H. E.".

89092532860
b89092532860a

